

TERTIVS TOMVS
COMMENTARIORVM
IN CONSTITVTIO-
NES, SEV ORDINA-
TIONES REGIAS,

*Complectens triginta tractatus descriptos in sequenti
pagina, qui absoluunt reliqua, quæ duobus
aliis precedentibus Tomis præter-*
missa fuerant,

Et omnia ferè quæ studiosus Præxeos ex omnibus con-
stitutionibus desiderare possit:

AUTHORE
DOMINO PETRO REBVFFO
DE MONTEPESVLANO,
Iurium Doctore ac
Comite.

LVGDVN I,
APVD GVLIEL. ROVILLIVM.
M. D. LXXX.

Cum priuilegio Cæs. Maiestatis, & Christianiss. Galliarum Regis.

ORDO TRACTATVVM ET TITVLO-
rum, qui in hoc tertio continentur Tomo.

Tractatus de consuetudine, vsu, & stylo.	pagina 633.
De citationibus.	659.
Ut laici non conueniantur coram iudicibus ecclesiasticis.	682.
De contumacia, & defectu.	685.
De domicilij electione.	707.
De recusationibus.	715.
De adiunctionibus.	727.
De excusationibus seu exonijs.	730.
De arbitris.	740.
De materijs possessorijs.	757.
De causis beneficiorum possessorijs.	793.
De sequestris.	809.
De dilationibus.	818.
De responsionibus per credit, vel non.	833.
De inquisitoribus seu commissarijs.	838.
De testibus.	853.
De reprobationibus testium.	858.
De partium productionibus.	863.
De publicatione attestationum.	866.
De inuentarijs.	868.
De sententijs.	871.
De expensis, damnis, & interesse.	877.
De fructibus, & ipsorum restitutionibus.	892.
De appellationibus.	898.
De appellationibus tanquam ab abusu.	935.
De anticipationibus.	938.
De presentationibus.	939.
De literis ad renunciandum prouocationi.	941.
De salarijs taxatis pro uisitatione processus.	944.
De arrestis, & opponentibus contra ea.	947.

AD LEG

AD LECTOREM.

POLLICITI sumus, beneuole lector, hanc omnem nostram Commentationem in has constitutiones Regias tribus nos absoluturos tomis: quorum cum duo iam ad manus tuas peruenerint, hunc tertium nunc offero. Verum quia suspicabar non defuturos, quibus uel nostra hac opera parum probetur, uel damnetur industria: omnem huius laboris nostri rationem ut exponerem, in hunc postremum librum reieci: id autem antea nolui, tum quod explicanda rei locus non satis accommodatus uidebatur, tum quod institutum nostrum, nisi tribus his ipsis libris propositis, & uelut ob oculos uersantibus, arbitrabar non posse plane intelli. At nunc cum instituta absoluerimus, iure licebit & per ocium extra palastram uelut apalastram quosdam motus edere, & non solum de his nostris Commentarijs quadam liberius dicere, sed etiam de toto corpore harum constitutionum Gallicarum, qua antea neglecta, nunc uero paulo accuratius tractari uidentur. Cum itaq; aliquando altius animo repeterem hanc nostram totam iurisprudentiam, uisa est mihi non immerito a nostris in duas distributa esse partes, nempe Practicam & Theoricam, tametsi eam apud ueteres ita distinctam non comperi sed eam totam Practicam potius dictam: quinetiam Philosophi ipsi, & maxime Aristoteles eam in ea parte animi collocat, qua πρακτικὴ dicitur, non autem θεωρητικὴ. Sed in hac re & antiquorum & nostrorum ratio probari potest: nam prijs illis temporibus, cum populus uel moribus suis uiueret, uel regeretur his legibus, qua in eo scripto, quod ei expositum erat ut obseruaret, continebatur, non poterat illa iuris uis, & prudentia, legumq; metus, & religio, nisi tota in actione uinum ususq; uersari, aliudq; dici, quam Practice. Sed cum tanta nata esset multitudo legum, ut non possent leges ipsa non sua magnitudine laborare, continereque genus aliquod uel ambiguu, uel contrarij, adiunctaque esset interpretatio, usus, exercitatioque fori, necesse fuit ius ipsum ita conflatum ex varijs, & prope infinitis rebus (qua ortum diuersis temporibus habuerunt) immensum vastumq; fieri, adeo ut Iuris libris ediscendis, euoluendis, uersandisque (ut Iustinianus statuit) tota penè aetas hominum non sufficeret, nec posset qui iuri operam dabi, simul & fori occupationes sequi: tum ceperunt duo hominum genera nasci, distinctique esse Iure consulti ab oratoribus, & forensibus hominibus, ut interdum patris causarum Iureconsultum non agnosceret. Nam & Sulpitius omni or eggius obiurgatus fertur à Quinto Mucio, quod sapius de iure respondentem eum Seruius non intellexisset, atque ita cepit iurisprudentia in Theoricam & Practicam distingui. Quae ratio usque ad hac tempora perdurat: ut sit illa Theorice, quae Iureconsultorum interpretumque libris continetur, Practice uero, quam solurorum agnoscit, & admittit. Quo factum est, ut permulta ab illis, qui Theoriam solam amplecteban-

tur intra priuatos parietes excogitata, & in Gymnasijs velut umbratili pugna disputata aspernentur forenses homines, tanquam ad usum hominum, parum pertinentia: pleraque non admittunt Regionum mores, temporum varietas, & natura hominum, quibus, ut inquit ille, alia oriuntur sydera. Quamplurima rursus hi, apud quos legis ferenda potestas est, in suam rem omnia trahentes diruunt, adificant, mutant quadrata rotundis, Denique ius, ut Trasimachus apud Platonem, id esse definiunt, quod potentiori videatur utile, ita prater illud vetus Romanum ius Digestorum, Pandectarum, & Codicis, aliud subortum est apud quemque ferè populum, quod qui ignorat, imperitus omnino iuris apud suos habetur. Et precipue in hac nostra Gallia, in qua constitutionibus Regijs, usuque forensi in quam plurimis à veteri illo iure discessum est, quo iure quod constitutionibus constat, cum viderem forum omnino regi, dubitationesque permultas, & controuersias ex eis quotidie nasci, neminem autem esse qui interpretationem illis addidisset, rem gratam me facturum iostis hominibus putavi, si quammaximè possem, hac in re iuuarem. Cum autem id instituissem, & viderem passim nullo rerum ordine congestas constitutiones, non prius institutum me assequi posse existimaui, quam si suis tituli, singula constitutionum capita collocarem. Itaque ordinem legum Romanarum sequutus, omnes quotquot extarent, & in manus meas peruenerunt composui in unum Codicem, imitatus hac in re Tribonianum, & Theophilum, aliosque, à Iustiano adhibitos viros ad ius Romanum concinnandum. Sed non perinde feliciter mihi, atque illis contigit: nam illis non defuit laboris merces, honorariumque: nos verò sine hermo fuimus, & labor ipse premium fuit, studioforumque utilitas, ac gratia si qua sit. Illis potestas fuit, quae videbantur detruncandi, & abrgandi, mihi non alia quam capitis, & articuli constitutionis sedem commutandi, ut ad suum titulum singula conferrem. Illis viris togatis disertissimis, & prestantissimis mutuuum consilium, mutuaque opera non defuit: ego solus mihi in ipsi & consultor, & author fui: illis lenior labor, quia plures, mihi grauior, quia unus. utcumque sit, Pandectas & Digesta constitutionum Regiarum Gallicarum confecimus. Et eo gratus est mihi sine alio emolumento labor, quod plerisque probari intelligam, tametsi initio non eo animo constitutiones ipsas ita coefferam, ut solas quis haberet; sed ut cum commentarijs nostris haberet: nam ut commodius subicerem, ipsas in ordinem titulorum digesseram, probata tamen sunt sine Commentarijs. Quae res effecit, ut non subiunxerim interpretationem singulis earum capitibus, ut Accursius legibus Romanis, ut & initio decueram, sed separatim solum earum contextum excudendum dederim, ut liberè sit cuique & solum contextum habere, & solos commentarios nostros, vel utriusque simul. Singulas autem constitutiones interpretari superuacaneum mihi cum est, tum quod permulta ad usum forensem parum pertinent, tum quod nonnulla per se satis dilucida & perspicua sunt, ut interpretatione non egeant, quae sunt de quibusdam vectigalibus, indictionibus, superindictionibus, de generibus monetarum, de re nummaria, & de militaribus viris. De iure autem ipsi & regio, quod Regalia vulgò dicitur, sunt qui iusta volumina ediderunt, ut mi iam in ea re elaborare non sit necesse: si quid autem videbitur pratermissum quod attigisse necesse esse quis existimet, poterit is ipse, si utilitas publica eum sciat in ea re, sua opera & interpretatione iuuare studiosos.

Nos

Nos arbitramur nil pratermississe, quod praeipuum usum exercitationemque fori habeat, sed omnem commentationem nostram in tres partes seu tomos, ut commodissime potuimus, diuisimus. Nam omnia quae ad rationem litis persequenda pertinerent, quaeque solent incidere attigimus, de sententijs, appellationibus, executionibusque earum tractauimus: nec omisimus quadam, quae extra iudicia versantur, quae usitiora nobis visa sunt, ut quae ad donationes, mercatores, artifices, hospites, immunitatemque Ecclesiarum pertinent. Quibus omnibus existimamus nos absoluisse quae Praxeos, rerumque forensium studiosus in Gallia potissimum desiderare possit. Caterum ista omnia sic accepta ab omnibus velim, ut existiment à nobis edita esse via prae monstranda causa primarijs rerum forensium viris, cohortandique eos, ut nostro exemplo quae ex usu quotidiano haberent, liueris mandata pariter conferrent in commune: ita enim alijs proderunt, & simul se vixisse suis monumentis testabuntur. Et sanè si quis scribat quae in foro saepe usu venire vidit, non ociosa scribet, sed quotidiana. Quod si magna librorum sit harum rerum copia & multitudo, non ingrata tamen erit, vel inutilis, sed optatissima: non erunt enim ista efficta, ut illa in scholis, sed usui venientia. Quis enim dixerit historiarum, vel rerum gestarum ociosa monumenta, quae propemodum infinita iam extant? seligit enim quisque quae vult, ut rerum fiat peritior. Sic posterius iudices, qui ante se iudicata legenti ex facti specie, & si non illa velut prauidicium velint sequi, aliqua tamen ex parte facti, rei que iuuabuntur in dirimenda simili controuersia, aestimabuntque ex animi sententia quid & cui credant, aut quid minus probent, rerum denique non disputationum ociosarum breui tempore fient peritiores. Adhac cum permulti ius in arte se reducturos polliciti sint, cum tot ante seculis hoc promissum sit, & non praestitum, nec hoc quidem seculo (quo vigere & florere ingenia dicuntur) aliquè praestitisse videamus: quid agas aliud, quam quo possis iuuenibus profis? & cum illa arte iuris, quae nulla adhuc est, non possint fieri iuris prudentiores, usus, consuetudineque fori, factorumque varietate, & experientia fiant. Sitque vel Iureconsultus, vel iudex, quem tempora ferunt. Quae ratio animum meum induxit ad ista nostra quali acumque, & quantulacumque, quae partim in foro, partim usu rerum didicimus, scriptis mandanda: simulque ut non solum hortaremur, sed etiam rogaremur semel atque iterum omnes, qui in foro consenuerunt, ne sua meliora si quae habeant adnotata denegent Iuris studiosis. Fiet ut dum illa ars iuris, quae iuris periti arte fiant, expectatur, ab his, qui sese eam tradituros iam pridem iactitant, hac interea iuuenes habeant, quibus possint hanc breuissimo tempore discere, quae qui ea scripserunt quam longissimo usui perceperunt. Interea & eruditos, & tyrones rogo atque obsecro, ut hanc nostram operam quae nobis solum fuit labor, nullo alio emolumento captato boni consulant. Rei enim dignitas, & studiosorum semper optata utilitas ad id me magis perduxit, quam illa commoda, quae plerisque, dum ea non consequuntur, ab huiusmodi labore reuocant. Vale.

AD D. PETRUM REB VFFVM
IVRIVM COMITEM PERCELE-
BREM CAROLVS DE MONCEAV I. D.

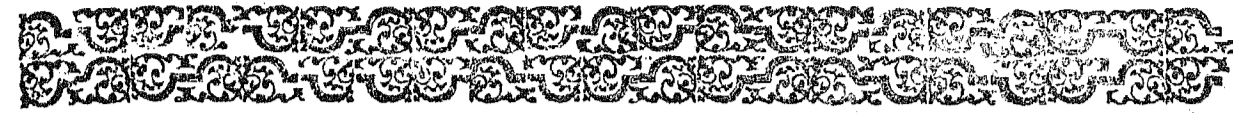
Scitis freta suis confusis Gallia mansit
Per varios iuris precipitata locos.
Gallica iura silent per opaca devia siluae,
Curaſti donec iungere Caſareis.
Poniſtiſque pijs moderati iuris habentis,
Gall a quo tutum luſtret utrumque polum.
Lilia trina feret miro candore librorum
Facta trias, compitè Gallica iura docens.
Terno complexus numero ſic cuncta reſoluis,
Ve non conuentis amplius indigeant.
Hi ſunt tres Decij patriam qui iure tuentur,
Et dant exacti munia conſilij.
Sunt alij libri, qui terque quaterque beatum
Clamant, atque tuum nomen ad aſtra ferunt.
Vnde tibi Marius ſeptenos redit honores,
Haud penſare valens ſedulitatis opus.
At triplices ducant tibi ſtamina longa ſorores,
Ve ſemper liceat te meliore frui.

Proſopopœia huius libri tertij ad lectorem.

Si quis forte putet miſerum, ſatiſque ſeniſtri,
Quondam præclaros tot ſubiſſe viros.
Quis mea cum plauſu ſummo præſcripta vouebam,
Magnatiſque putet noſtra decere magis.
Nunc tibi lectori malim ſubmittere ſaſces,
Nec meus aut querat vindicis auctor opem.
Auctori videat quantum ſint omnia tuta,
Quam laudem totus deſerat orbis ei.
Munere parva Deum ſit ei ſapientia qualis,
Tutorem ſociet quære, vel dominum.
Huius enim ſolo præclarus nomine, tutum
Me ſcio præconem, Mercuriumque ſuum.
Muſarumque chorus mihi tot præconia fundit,
Ut non ſufficiant vnus ora viri.
Quapropter varijs & acutis letor ocellis,
Qui me peruolent, atque probare ſciant.
Vnde ferant melius purgata volumina fructum,
Zoilus atque ſuam comprimant inuidiam.
Vnius alteriusve magis non poſtulo ſenſum,
Iudiciove trium non ego ſtare velim.
Sed nec multorum qui prima fronte libellos
Damnant, nec viſos in mare projiciunt.
At iuſtum cenſorem quem res poſtulat opto,
Qui non à recto tramite ſelectat iter.

Eiuſdem libri tertij proſopopœia alludens ad Ternarium.

Trinum me librum peperit Tritonia virgo,
Terna docens triplici commoda ferre libro.
Ter Triuia ambroſiam inſit florere tritelem,
Quo maneat fructus graminis uberior,
Tertia fert atas noſtrorum ſumma malorum,
Ut redeant pulſis aurea ſecta malis.
Ut properent videas nos tot conferre labores,
Deſeſos omnes totque ſubire mala.
Sic clare diem cernas poſt fulmina terra,
Sicque ſuas conſtat rebus inſeſe vices.

TRACTATUS
DE CONSVETVDINE, VSU,
ET STYLO IN IVDICIIS VALDE FRE-
QUENS ET VTILIS.

R V B R I C A,

Des conſtumes, ſiſ, & uſages.

P R A E F A T I O.

IN LEGE duodecim tabularum (dicebatur) *Ritus familie patriæ, ſeruanto.* Et ſic præcipiebatur conſuetudinem ſeruari. Et alibi Cicero de legibus ait, ex patriis ritibus colunto optima. Vnde cum conſuetudo vim habeat legis, imò vincat legem. l. de quibus. cum ll. ſeq. ff. de legib. quia antiquior fuit lege, vt inferius dicetur. & lurifcon. in l. h. line. §. Lucius. ff. de adm. tutor. ſic ait, hunc morem & conſuetudinem ſemper obſeruatam ſequutus. Ob id imprimis tractabimus de conſuetudine. Verum quia multi interpretes in conſuetudines Franciæ diuerſas multa conſcripſerunt, ideo ego breui ea præcipue, quæ ab ipſis omiſſa ſunt, & quotidiana hinc inſerere nitar. Inuocato prius diuino numine, ſine quo nihil fieri poteſt, vt in proœmio inſti. habetur. † Et quia in omni ſerè materia triplex poteſt emergere quaſtio, de iure (videlicet) voluntatis, ſolemnitatis, & perſonæ. teſte Bald. in l. bonorum. col. 2. C. de bonorum poſſ. ſecund. tabu. Ideo in his conſtitutionibus frequentius de his videbimus. Verum vt propius ad hanc materiam accedamus. Primum omnium à definitione incipimus: quærendo quid ſit conſuetudo: Secundò quod duplex: Tertio ponam differentias inter conſuetudinem & præſcriptionem: Quarto necceſſaria ad conſuetudinem: Quintò an conſuetudo tollat legem: Sextò quam vim habeat conſuetudo, quibus diſcuſis ad text. harum conſtitutionum Regiarum veniemus, ibidem ſimul de vſu & ſtylo multa & præclara tractaturi.

1 Primum aggrediens dico. † Conſuetudo eſt ius quoddam moribus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur, cum deſicit lex. c. conſuetudo. i. diſt. gloſ. in cap. cæterum. de teſtib. cogend. quam proſequitur definitionem Bartol. in l. de quibus. ff. de legib. Panor. & alij in rub. de conſuetud. Ioan. Fab. & Ange. in §. ex non ſcripto. de iure natur. in inſti. Ego aliter non diſcutio, cum definitio in tex. decreti ſcripta ſit, & cum ea multi quoque pertranſeant, quamvis bene multi eam reprobent, & nouiſſimè Roch. Curt. in tract. de conſuetud. q. i. videre ſi poſſit definiri, quòd conſuetudo eſt vſus longo tempore obſeruatus. probatur in diſt. l. de quibus. & §. ſed ea, ibidem. Sufficiat nunc verbum hoc conſuetudo, intelligere, reliqua inferius dicentur ad hanc rem pertinentia, & vtilitati forenſi magis ardentia.

2 Secundò duplex eſt conſuetudo, vt iuris tradunt interpretes, vna facti obſeruantia, vt in auiibus conſuetudo volandi, & reuolandi. §. pauonum. de rerum diuiſ. in inſti. & conſuetudo patriſfamilias tam in loquendo. l. ſi ſeruus plurium. §. ſin. ff. de lega. i. quàm in vtendo. l. 2. in ſi. ff. de optione lega. & de alimen. & ciba. leg. l. alimenta. l. vel vniuerſorum. de pignor. actio. & ego dicerem tunc accipi pro vſu. vt in l. naturalem. §. pauonum. ff. de acquirend. rerum domi. Altera eſt conſuetudo, quæ ex vſu longo inducitur eſt, & vocatur ius non ſcriptum. §. ex non ſcripto. de iure natur. & hoc modo ius eſt. cap. conſuetudo. i. diſtin. docet Old. conſilio 254. quia tota. col. 1. & conſilio 172. quia omnes. col. 2. ibidem.

3 Et ſic capitur hinc pro illo iure conſuetudinario, quod exordium habuit ex quo homines conuenientes in vnum ceperunt ſimul habitare: quod ab eo tempore factum eſſe creditur, ex quo Cain ciuitatem ædificaffe legitur. Ius verò conſtitutionis à Moſe incepit. Et ſic conſuetudo antiquiorem ortum habuit. cap. ſin. §. ius verò. 6. diſtin. Tamen melius eſt initium conſtitutionis, quàm conſuetudinis, licet prius fuerit conſuetudo, quàm lex Regia.

4 Ob id lex Regia conſuetudinis eſt filia & alumna, & non eſt mirum, quia conſuetudo iurisdictionem dare poteſt, & merum ac mixtum imperium. l. viros. C. de diuer. offic. lib. 12. text. in cap.

Conſuetudines ſeruandas lex duodecim tabularum ſtatuit.

Triplex in omni materia quaſtio emergere poteſt.

Quid ſit conſuetudo.

Quod duplex ſit conſuetudo.

Quo tempore cepit conſuetudo & lex.

Lex regia eſt filia conſuetudinis.

cum contingat in fi. de foro compet. vt inferius dicam. q. 6. Et hoc est vtile ad consuetudines huius patrie, in qua maxime vigent, & sunt à Rege confirmate.

Consuetudines à rege approbate, Regis dicitur constituiones.

7 † Et sic hodie leges Regie consuetudinariae post confirmationem vocari poterunt, licet antea simpliciter consuetudines, quia omnia nostra facimus, quibus auctoritatem impartimur. l. prima. §. omnia. C. de veteri iur. enuclean. cap. si apostolica. de prebend. in 6. Et quamuis ita scriptae sint, tamen non desinunt esse consuetudines, vt in proce. feudo. Iuris testantur interpretes. Et antequam à principe sint approbate, priuata dici possunt consuetudines, postea notoriae, & ab omnibus tanquam leges obseruandae, vt inferius dicitur. vnde Bald. in rub. de consuet. col. 1. sic ait, consuetudo habet diuersas aetates, sicut omne quod regitur tempore. Nam dum incipit, est infans, dum adolescit, est adolescens, & est sui vigor, quando est vir soliditate vigor, sed consuetudo fatua nunquam efficitur vigorosa. Et de multiplici consuetudine scribit Roch. Cur. in tract. de consuetud. super rub. q. 3.

Consuetudo naturalis vel corruptela quomodo dicatur.

8 Consuetudo tamen bona dicitur naturalis, quia provenit ex instinctu rationalis naturae, quae inest homini tanquam propria passio, & perfectio. Bal. in cap. vno. §. primo. in quibus causis feudum amit. quae si mala fuerit, vocatur corruptela, quia corrumpit & contaminat vtentes. cap. cum venerabilis, & cap. fin. de consuetud. cap. inter. de excess. praeta. cap. mala consuetudo. 8. dist. & Cicer. lib. 1. de legib. ait tantam esse corruptelam malae consuetudinis: vt ab ea tanquam igniculi extinguantur à natura dati: exorianturque, & confirmantur vitia contraria.

Bona praescribitur consuetudo.

9 † Sed consuetudo in dubio praesumi debet bona & laudabilis, ex quo ciuibus placet, quia quod eis placet generat concordiam, quae ciuitatibus vtilissima est: teste Felin. in c. si quando. colum. 8. versic. vbi verò. de rescript. quia in dubio non debet praesumi irrationabilis, & sic delictum. l. merito. ff. pro foc. quod est verum si sit praeter ius, secus si contra ius. Panormitanus & alij in dicto cap. fin.

Rationabilis quomodo noscatur consuetudo.

10 Quomodo cognoscatur rationalis, vel e contrario? Respon. rationalis consuetudo ex seq. cognoscitur. Primò ex persona eius, qui vult consuetudinem inducere, vt si simplex sacerdos manus impositionem, quae in sacramento confirmationis ab episcopo praestari solet, & alia quae ad episcopum pertinent per consuetudinem acquirere velit. c. quanto. de consue. Vel vt ordines conferre possit. contra cap. 1. & per totum. de tempo. ordin. facit c. sacratas. 23. distin. vbi non valet consuetudo vt moniales tangerent vasa sacra.

11 Secundò dicitur consuetudo irrationabilis ex persona, contra quam inducitur, vt si contra Deum inducatur, non valet. c. si consuetudinem. & c. seq. 8. dist. Ideo contra ius diuinum consuetudo non valet. cap. fin. de consue. & ibi plenè Curt. Item contra honestatem, vel bonos mores. regu. non est obligatorium. de regul. iur. in 6. Clau. Seycel. in l. iustitia. §. r. ff. de iust. & iur. & malè adinuenta, malèque consuetudines neque ex longo tempore, neque ex longa consuetudine confirmantur. §. nulli. in authent. vt nulli iudic. collat. 9.

12 Tertio ex re, super qua consuetudo fundatur, vt si quis velit per consuetudinem acquirere, ne sit subditus Papae, vel procuracionem episcopo debitam tollere. cap. cum non liceat. & cap. accedentes. de praescrip. cap. cum instantia. & cap. venerabili. de censib. vel si quis velit acquirere ea, quae competunt principi in signum supremae auctoritatis. l. competit. C. de praescriptio. 30. annorum.

Rationabilis consuetudo tendit in animae vtilitatem, vel in bonum.

13 Quarto ex modicitate temporis, quo obtinuit consuetudo. vt in §. ex non scripto. de iur. nat. in inst. & inferius dicitur per l. de quibus. ff. de legib. Et sic consuetudo rationalis est, quando tendit in animae vtilitatem, vel in bonum publicum, & si contra haec, irrationabilis. Gemi. in cap. 1. de consue. in 6. & alias relinquunt arbitrio iudicis. Vltèrius quando consuetudo dicatur rationalis vel irrationabilis, docet gloss. & doct. in cap. 1. in verbo rationalia. de constit. lib. 6. & in cap. cum Apostolus. de censib. Barba. in ca. ex parte. 2. col. 3. de offic. deleg. & Panta. Calde. in repe. l. 2. col. 69. de rescind. ven. Sed licet arbitrium sit, tamen iudex debet considerare in approbando, vel reprobando consuetudinem tanquam irrationabilem ad ea, quae superius scripsimus, si rectè iudicare velit, debet etiam prospicere, si religioni conueniat, si disciplinae congruat, si saluti proficiat, & eam tunc aucter poterit approbare. c. consuetudo. 1. dist.

Differentia inter consuetudinem & praescriptionem.

14 Tertio videamus differentias inter consuetudinem & praescriptionem, in quibus non modicus aderit fructus. Prima est, quòd in consuetudine requiritur consensus tacitus populi, vel maioris partis. l. de quibus. in fin. ff. de legib. Vnde requiritur in illius probatione, quòd sciente populo, & non contradicente quis vsus fuerit: vt in l. 1. & 2. C. quae sit longa consue. & per doct. in c. fina. de consuetud. & inferius dicitur in probatione consuetudinis. Praescriptio autem consensum aduersarij non requirit, sed contra ignorantem currit. l. sicut. in fin. C. de praescript. 30. vel 40. annorum. l. si circa si. de praescrip. long. tempo. gloss. in cap. fin. de consuetud. Bal. in l. si. 15. opposi. nu. 36. C. de edict. diui Adria. tollen. nisi ageretur de praescriptione iurium. l. 2. C. de ferui. & aqua. c. cum ecclesia. de cau. possess. licet contrarium teneat Ioan. Francisc. Balb. in tracta. praescrip. in 1. parte. q. vltima.

Iure gentium competentia non praescribuntur.

15 Secunda est, quòd illa, quae de iure gentium competunt, non praescribuntur. l. fina. ff. de vsu-capionibus

capionibus. Ideo non praescribitur facultati ducendi aquam ex flumine publico navigabili. Bar. & alij in l. quominus. q. 15. ff. de fluminib. Sed illa consuetudine acquiri possunt. Io. Fab. Ang. & alij in §. flumina. inst. de rerum diui. Vnde si quis fuerit piscatus in certa parte fluminis publici: & alios prohibuerit sciente populo & non contradicente, dicitur esse sibi ius quaesitum ex tacito populi consensu: adeò vt ipse solus possit deinceps piscari, & alios prohibere. l. si quisquam. ff. de diuer. & tempo. praescrip. plenè prosequitur Io. Franc. Barb. tres tradens limitationes, in tract. praescrip. in 4. parte quintae partis princip. c. 6. col. 63. cui tamen legi vltimae dedi nouum intellectum: vt in intellectu meis videre erit.

16 Item in casu consuetudinis poterit populus vnus ciuitatis se opponere, & prosequi contra illum, qui vult consuetudinem inducere. l. si quisquam. ff. de diuer. & tempor. praescrip. quia totius populi interest, cum ius illum tangat, vt in actione populari. l. 1. & per totum. ff. de populari actione. Diuersum est in praescriptione: quia is cuius interest, prosequi tantum poterit. l. de vno. ff. de re iudica.

17 Tertia differentia est, quia vbi lex tollit praescriptionem, non videtur tollere consuetudinem, quia consuetudo facti est, & eam conditor legis ignorare videtur. c. 1. de consti. in 6. c. Imperialem. de prohib. feud. aliena. per Fede. vbi consuetudo potest permittere alienationem feudorum, non autem praescriptio. facit gloss. in cap. cum non deceat. de elect. in 6. & in clemen. dudum. in fin. de sepulchur.

18 † Vnde in hoc regno Fracjie consuetudo alienandi feuda introducta est, vt ea alienentur sicut bona alia patrimonialia: & sic feuda instar patrimoniorum habentur de consuetudine: quod praescriptio facere non posset, vt ibi. & scripti in arbore feudo. hoc prosequitur Ioan. Raynaud. in comprehenso. feudali. in §. habito. col. 24. de prohibita feud. aliena. per Feder. quem sequitur Iacobi. in tract. de feud. in verbo, & cum pacto de non alienando. col. 5. quod facit ad articu. 2. de prec. vbi scripti.

19 Quarta in praescriptione, ius, quod ab vno aufertur, alteri applicatur. Sed ex consuetudine non aufertur alicui illud, quod applicatum est alteri, sed de nouo inducitur. Bald. in rub. ff. de rerum diui. col. 2. versic. hic ergo quaeritur. num. 2. Arer. in §. flumina. in inst. illo titu. vnde si quis prohibuerit longo tempore piscari in mari, vt Veneri, vel in flumine publico, ius quod ipsi acquisierunt, non aufertur ab aliquo, licet illis per consuetudinem acquisitum fuerit. gloss. in l. si quisquam. ff. de diuer. & temporal. praescrip. facit gloss. in l. sanè si maris. ff. de iniur. sed facultas quaedam aufertur à singulis, vt non possint deinceps alij piscari extra ipsos, qui ius quaesierunt ex consuetudine.

20 Quinta quòd praescriptio tendit ad tollendum quod est in esse productum, vt pote dominium, vel actionem, pignus, & similia. Consuetudo verò tendit ad inducendum de nouo. c. contra motem. 100. distin. vbi per consuetudinem vtendi pallio extra missarium solennia, acquiritur ius illud de nouo. & gloss. in cap. nullus. 3. in prima quaestio. prima, dicit, quòd praescriptio ius auocat creatum, nouum autem non creat: de consuetudine contra. vt per gloss. vltim. & doct. ibi & in capit. si diligenti. de praescrip. Iason. post alios in l. de quibus. colum. 10. numero 44. ff. de legibus.

21 Sexta ex praescriptione ius priuato quaeritur, siue ex publico ius illud trahatur, siue ex priuato. per consuetudinem verò non acquiritur ius soli priuato, sed in publico vnicuique, etiam si ius trahatur ex priuato. l. venditor. §. si constat. ff. commun. praedio. vbi potest induci consuetudine, vt possit quilibet lapides ex alterius fundo cadere dato precio. Et hoc non solum vni competit, sed ciuilibet.

22 † Item consuetudo testandi coram duobus notariis in hac patria tam vni quam alteri competit: quia consuetudo est lex non scripta, & sic communis. ca. erit autem lex. quarta distin. gloss. in cap. frustra. & in cap. quae contra. octaua distin. & in cap. fin. de consuetud. & consuetudo comedendi carnes diebus sabbatinis à festo natiuitatis domini vsque ad purificationem beate Mariae cuiuslibet de populo Parisien. competit, iuxta consuetudinem in ibi introductam. Sed per praescriptionem priuatus acquirit, per consuetudinem Respublica. Paulus in l. de quibus. ff. de legib. De ripa in consilio quarto, plura rubrica, de rescriptis. columna penultima. post Alexand. in disputatione incipiente, Sigismundus. columna 12. versic. item confirmatur. Maleret. in tracta. de election. folio 14. columna 3. & sequen. Felin. in cap. quae in ecclesiarum. de constitutio. columna 16. & sequen. Iacobi. in tract. de feud. in verbo & cum Argentifodius. Gemi. consilio 123. In nomine. colum. prima.

23 Et quando acquiritur collegio, ceterum priuato acquiri, & dicitur praescriptio: quia collegium vicem vnus tener. cap. cum dilectus. de consuetud. Nam est quoddam corpus fictum, & repraesentatum. l. proponebatur. ff. de iudic. l. mortuo. de fideiuss. & Ioan. And. & Panor. in dicto cap. fin. in gloss. vlt. quod declarat ibi Curtius quando aliquid acquireretur collegio vt collegio. Secus si personae collegij aliquid obseruarent populo approbante, tunc diceretur consuetudo. cap. cum omnes. de constitut. vbi collegij erat consuetudo de recipiendo fructus in absentia. in versicul. alia est etiam differentia, plus dicens, quòd etiam ex actibus meticulous & violentis inducatur consuetudo:

Populus opponere se potest contra inducentem.

Lex tollens praescriptionem non tollit consuetudinem.

Feudorum alienationes ex consuetudine permittuntur.

Praescriptio aufert: consuetudo inducit.

Ius priuato ex praescriptione quaeritur, toti uero populo ex consuetudine.

Consuetudo testandi coram duobus notariis ualent.

Collegium vicem vnus obtinet.

fuetudo: allegat Bartolum in dicta l. secunda, quaestione 18. numero 24. & sequen. quæ sit longa consuetudo.

Bona fides in consuetudine non attenditur, in præscriptione sic.

24 Septima differentia est, in consuetudine inducenda non requiritur bona fides, imò populus cum mala fide potest inducere consuetudinem, & sine titulo: & postea alij videntes ea consuetudine excusantur, vt in exemplo superius allegato, si omnes comedant diebus sabbatinis carnes Paris. à festo natiuitatis vsque ad purificationem: nam post consuetudinem non debet quis dubitare. cap. illa. 12. distinct. vt docet Ange. & alij, quem refert Ias. in dicta l. de quibus. col. 11. num. 49. Panor. & alij in cap. 2. de obserua. ieiunior. Sed præscriptio cum mala fide induci non potest. cap. vigilant. & cap. fin. de præscrip. reg. possessor. de reg. iuris. in 6. Alex. consil. 6. Viso themate. col. 1. volum. 1. & in disputa. incipiente Sigismundus. col. 14.

Ex sententia nulla quandoque inducitur consuetudo.

25 † Vnde etiam ex sententia nulla, quæ in populo notitiam deuenit, inducitur consuetudo: quia ex ea factis colligitur tacitus consensus. Bart. in l. de quibus. in 2. q. principal. num. 18. quem sequitur Rochus Curtius in dicto cap. fin. col. 69. vnde dicit Bald. in rub. de consuet. col. 1. quod consuetudo est præscriptio cuiusdam ciuitatis, vel moralis obseruantia, quæ pro lege habetur, sed mera præscriptio est alieni vel quasi alieni vsurpatio.

Titulus in consuetudine non requiritur in præscriptione contra.

26 Octaua in præscriptione requiritur titulus, & bona fides. capit. si diligenti. in fin. de præscrip. c. 1. eod. tit. in 6 hoc ita iure cautum est, quando contra ius d. cap. 1. Diuersum est in consuetudine, in qua sola voluntas populi, seu consensus tacitus sufficit, cum sit quædam lex, nec est necessaria etiam tituli allegatio. gloss. in cap. 1. & 3. de consuetud. in 6. gloss. in cap. fin. illo titu. in decretal. & in cap. super. §. præterea. in verbo non extat memoria. de verbo. signific. Anchar. in cap. cum olim. notab. 11. de præscrip. Panormitanus in dicto cap. fin. de consuet. Bald. in repet. l. primæ. colum. 8. C. de emancip. liber. Alex. d. consil. 6. col. 2. in 1. vol. & consil. 124. super primo. colum. 2. volum. 4. & consil. 16. In causa. col. 4. num. 12. vol. 5. Cald. in consil. vlt. rub. de consuet. & Io. Franc. Balb. in tract. præscrip. in 1. parte q. 10.

Æquitas in consuetudine, in præscriptione rigor.

27 Nona differentia est. Quia præscriptio est rerum, consuetudo morum. Bald. & Paul. in l. cum de consuetudine. ff. de legibus. quam legit cum dicta l. de quibus, quod passim non procedit, quia consuetudo & rerum & morum est, vt patet: licet primam sententiam referat, & sequatur Ioan. Francisc. d. quaestio. 10. & vltima primæ partis, vbi etiam dicit in consuetudine considerari æquitatem, in præscriptione autem vertitur rigor, & odium, allegat Bald. in dicta l. de quibus. & consuetudo nemini facit iniuriam, quia est lex voluntaria, præscriptio sic. gloss. in l. nam hoc natura. ff. de condic. indebiti. Barba. in cap. primo, qui feudum dare possunt. in addition. ad Bald.

Restringenda præscriptio, consuetudo vero amplianda.

28 Decima differentia, præscriptio tanquam odiosa est restringenda, nec extenditur etiam ad similia. l. cum quidam. ff. de liber. & posthu. cap. odia. de regul. iuris, in 6. Barto. & Ias. in l. si. ff. de eo per quem factum erit. & regula est, quantum possessum, tantum præscriptum. l. quod meo. in fin. vbi docto. ff. de acquir. possell. l. 1. §. si quis hoc interdicto. de itinere actuque priuato. Vbi Barto. & in l. si publicanus. in fin. de publica. Panor. & Felin. in cap. auditis. de præscrip. Ioan. Francisc. in tracta. præscrip. in 2. parte. col. 4. versu. facio igitur regulam. Consuetudo vero, cum sit fauorabilis, amplianda est: saltem amplior interpretatio in ea fieri debet, quam in præscriptione: quia illa dispositionem habet vniuersalem: præscriptio vero non. cap. cum olim. de consuet. Innoc. & Anton. in cap. fin. de offic. archidiacon. Cardin. in clem. 1. de supplenda neglig. prælat. vnde consuetudo extenditur ad alias res, & personas eiusdem prouincia, cum vnicuique acquiratur per eam. cap. sopitæ. & ibi Ancha. notab. 4. de censib.

Parisiensis nubes Tholosæ fructus Tholosana.

29 † Vnde si Parisiensis nubat Tholosæ, vxore præmorta lucrabitur bona vxoris, ac si Tholosæ natus fuisset: quia illa consuetudo extenditur ad illos, qui ibidem nubunt, nisi onerosa sit & exorbitans. Paulus in dicta l. de quibus. columna tertia, per l. quod non ratione. ff. de legibus. Romanus consilio 516. In casu. numero quarto. per l. si verò. §. de viro. ff. soluto matrimonio. De Ripa in cap. cum ecclesia. numero 125. de causa possess. dicit extendi ad similia. allegat dicta l. quod non ratione. ff. de legibus. Idem firmat Ioan. Maria. vulgò Rimina. in l. moræ. columna 10. versu. in eadem. ibi, item consuetudo. ff. de iurisdic. omnium iudicum. vbi dicit fuisse magnam contentionem de consuetudine, quæ erat Mantuæ in contractibus, an extenderetur ad vltimas voluntates. & Cardinal. in clem. vna. columna 7. num. 11. de supplen. neglig. prælat. dicit consuetudinem extendi de loco ad locum, sed non de iure ad ius. Et Ludo. Roman. consilio 243. ad prædictorum. Sed regula inferius subiicitur, quod consuetudo non extenditur: ibi fufius dicam.

Consuetudo in incorporalibus, præscriptio etiam in incorporalibus.

30 Vndecima est, quia præscriptio locum habet tam in rebus mobilibus, quam in immobilibus, corporalibus, quam in incorporalibus. §. primo. de vsucap. in institut. & per totum capit. auditis. & sequen. de præscrip. Consuetudo vero in incorporalibus, vt in seruitutibus, iurisdictionibus, & similibus: vt docet Hostien. in summa. de consuetud. §. fina. versu. extra summam. vbi etiam aliam tradit differentiam: quod vbi consuetudo prætenditur, admittitur probatio in contrarium. argumento l. licibus. C. de agricol. & censu. libro vndecimo. Sed contra præscriptionem non admittitur.

31 † Quod dictum intelligerem verum, nisi consuetudo iam esset inducta, & confirmata: tunc partes non recipentur ad probandum contrarium, antea verò sic, vt dicitur inferius art. 2. etiam contra præscriptionem possum probare interruptionem. l. naturaliter. ff. de vsucapionib. & alia quæ dicuntur in l. cum notissimi. C. de præscriptio. 30. annorum.

Quando contra consuetudinem probatur.

32 Duodecima differentia est, quia consuetudo est ius disponens, & ex consensu totius populi, vel maioris partis vniuersitatis: præscriptio verò est ius constitutum. §. ex non scripto. de iure natural. in institut. & in d. l. de quibus. Præscriptio verò est ius dispositum, quo quærentur iura formalia, directa, & similia ex consensu singulorum inductum: vt patet in dicta l. de quibus. & in l. alienationis. de verb. signific.

Consuetudo est ius disponens, at præscriptio ius dispositum.

33 † Et hac ratione consuetudo præiudicat aliis, quia in ea consentiunt singuli tanquam vniuersi. d. l. de quibus. Egi. Bellamera. consil. 10. factum est tale. col. 15. in 4. dubio. Præscriptio verò inter quosdam non præiudicat aliis. l. si quis emptionis. in prin. C. de præscrip. 30. anno. l. naturaliter. ff. de vsucapio. quia in ea consentiunt homines tanquam singuli, non tanquam vniuersi. Dinus in regu. iur. quod omnes. de regu. iur. in 6. Bar. in l. 2. nu. 11. C. quæ sit longa consuetud. Sequitur Curtius in tracta. de consuetud. c. fin. col. 68. & sequent. versu. alia est differentia.

34 Potest etiam consuetudo præscriptio dici, diuerso tamen respectu: vt c. 3. de consuetud. lib. 6. Panor. & alij in d. c. si. illo titu.

35 Item vidi principem sæpius releuare contra præscriptionem, sed non regulariter contra consuetudinem, nec debet nisi ex maxima causa, & faciendo mentionem illius c. 1. de consuetud. in 6. Nempè Bal. ait in ca. 1. de natura feudi. quod princeps tenetur consuetudines obseruare, & ius consuetudinarium ligat ipsum. c. 1. de prob. Mar. Carrat. in tract. de princip. no. 205. Imò consuetudo quæ disponit in ipsum principem maior est principis. teste Bal. in ca. 1. de success. feud. vt refert Ias. in consil. 1. in principi. volu. 1. quod est verum si rationem contineat naturalem: vt dicit Bal. in §. si. qui feud. dare possunt. quia fortius est ius naturale, quam principatus secundum eum. Ideo non poterit diuertire vassallum sine causa, vel officialem suum officio priuare.

Princeps contra præscriptionem releuatur.

36 **Quarto** quot sint necessaria ad inducendam consuetudinem videamus? Respon. multa, primò quod moribus vtentium (id est) tacito consensu sit inducta, vel maioris partis populi. l. de quibus. cum 11. sequen. ff. de legib. l. quod maior. ad municip. † Et sic in inducenda consuetudine requiritur consensus populi, non principis: licet contrarium teneat gloss. in c. frustra. 8. dist. quæ communiter reprobat à iurium interpretibus, tam ibidem quam in c. si. de consuetud. vbi Curt. aliquas adducit limitationes, quæ omnes solent reprobari, ob id eas non refero.

Necessaria ad consuetudinem.

37 Secundò requiritur quod vsus sit continuatus longo tempore, vt decem annorum. §. ex non scripto. in sti. de iure natur. Nam ea quæ longa consuetudine comprobata sunt, ac per annos plurimos obseruata, velut tacita ciuium conuentione non minus quam ea, quæ scripta sunt iura seruantur. l. sed ea. ff. de legib. requiritur etiam quod non sit interrupta ante decem annos, aliàs non diceretur consuetudo, vt ibi dicitur per plurimos annos obseruata. In rebus autem ecclesiasticis requiruntur quadraginta anni. c. cum de beneficio. de præbend. in 6. c. de quarta. de præscrip. gloss. in c. mos est. i. dist. Io. Fab. & Ang. in d. §. ex non scripto.

Consuetudo continuata sit per decem annos.

38 Et quod Iurisconsult. vocant diurnam consuetudinem. l. diurna. ff. de legib. vel inueteratam. l. de quibus. ibidem, vel longam, in l. r. C. quæ sit longa consuetud. professores canonum vocant præscriptam, quasi longo tempore inductam, & obseruatam. Nam ille mos & vsus debet esse continuatus tempore requisito ad præscriptionem, videlicet per decem annos, & sic postea dicitur consuetudo, non antea: vnde ius ciuile & canonicum conueniunt in hoc, quicquid dicant doct. in contrarium in d. c. si.

Præscripta consuetudo quid sit.

39 Ex quo inferitur, quod consuetudinis nomine venit consuetudo præscripta quasi longo tempore inducta. c. Cumana. de elect. vbi Panor. & alij: quia antequam inducta sit, non potest dici consuetudo, & sic in vanum super hoc disputant doct. vnde dicit Bal. in c. r. de feu. co. quod consuetudo antequam sit præscripta id est inducta, non dicitur consuetudo, sed voluntas inducendi consuetudinem, quæ antequam sit inducta, requirit factum id est vsu, & ipsum consuefcere que debent esse antequam consuetudo inducatur, quod consuetudinem dici potest ex duplici actu. l. vel vniuersorum. ff. de pignor. actio. c. querelam. de elect. sed non dicitur consuetudo, nisi longo tempore inducta sit. c. cum ecclesia. de causa possess. Nam contrahere facti est, contractus iuris. l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iur. iuncta l. consilio. ff. de curat. fur. sic dicimus in verbo consuefcere vel consuevit, & in verb. consuetudo, quia verbum consuevit est facti, consuetudo iuris. Et sic tolluntur obiectiones doctorum, vt inferius abundantius dicitur.

Consuetudinis nomine quid ueniat.

40 Tertio frequentia actuum requiritur. l. an in totum. ibi, præfes probatis his, quæ in oppido frequenter in eodem genere controuersiarum seruata sunt. C. de ædifi. priua. Et aliquando duo actus sufficiunt, si sint notorij, aliàs secus. gloss. in dicto §. ex non scripto. l. penult. ff. de ritu nupt. gloss. in cap. mos est. 1. distinct. Tamen non requiritur quod sint iudicarij: licet gloss. teneat contrarium in dicto §. ex non scripto. & Ias. ibi in addit. ad Porcum. Et quot actus sint sufficientes ad inducendam consuetudinem, dicit stari arbitrio iudicis. argument. l. 1. ff. de iure deliber. vbi dicunt tot

Frequentia actuum in consuetudine.

eunt tot requiri actus, ex quibus consensus populi tacitus colligatur. Panormit. & alij in dicto capit. fina.

Errone in-
troduta co-
suetudo an
ualeat.

42 Quartò requiritur, quòd cum ratione sit introducta, non per errorem, aliàs esset corruptela. c. si. de consuetud. l. quòd non ratione introductum est primum, deinde consuetudine obtentum est, in aliis similibus non obtinet. ff. de legib. licet quidam legant sine negatiua, tamen ista videtur vera lectio, vt ea quæ per errorem introducta sunt, non extendantur ad similia: quia consuetudo sine veritate vetustas erroris est. c. consuetudo. 8. dist.

Scripta con-
suetudo si
sit, an ideo
nomen amit-
tat.

43 Quintò quòd sit ius non scriptum, nisi esset scriptum ad probationem, vt consuetudines feudorum, quæ non propter hoc desinunt habere nomen consuetudinis. doct. in proemio feudo. & tantæ auctoritatis hoc ius habetur, & intantum probatum est, vt non fuerit necesse scripto id comprehendere. l. imò. ff. de legib. gloss. & doct. in dicta l. de quibus. Ideo apparet quòd consuetudo est partim redacta in scriptis, partim moribus tantum vtentium est reseruat, quæ in scriptis redacta est, constitutio siue ius vocatur. quæ verò in scriptis redacta non est, generali nomine consuetudo appellatur. sunt verba text. in cap. consuetudo. 1. dist.

Rationabi-
lis sit co-
suetudo.

44 Sextò quòd sit rationabilis & honesta. c. si. de consuetu. & tunc dicitur rationabilis, quando religioni conuenire, disciplinæ congruere, & saluti proficere videtur. d. c. consuetudo. 1. dist. Item nemo consuetudinem rationi & veritati præponat, quia consuetudinem ratio & veritas semper excludit. cap. veritati. 8. dist. & ideo mala consuetudo non minus quàm perniciofa corruptela est abicienda, & vitanda. c. mala. ibidem. & sufficit quòd sit rationabilis in quàm plurimis, licet non in singulis: quia in legibus & consuetudinibus inspicimus genera singulorum, non singula generum. l. nam ad ea. & l. ex his. ff. de legib. Bal. in rub. de consuetud. in decretal. col. 2.

Ius natura-
le non tolli-
tur co-
suetudi-
ne.

45 Septimò requiritur, quòd non sit contra ius naturale, aliàs non valeret, cum sit immutabile. §. sed & naturalia. in situ. de iure natu. quando in ratione naturali est fundatum. c. fin. §. his ita. 6. dist. cap. omnis ætas. 12. q. 1. Bar. in l. 1. §. remouet. ff. de postu. & ius naturale fundatum in præsumptione naturæ est mutabile, vt fera fiat mansueti, secus si ex necessitate naturæ, vt non alere filios. Angel. in dicto §. sed & naturalia. ac etiam in aliquis casibus mutatur, vt in libertate, & in seruitute, non in totum. gloss. & doct. in c. à nobis. de decim. & d. §. sed & naturalia. Vnde his verbis dicit text. in c. quo iure. in fin. 8. dist. dignitate verò ius naturale similiter præualet consuetudini, & constitutiõ: quæcunque enim vel moribus recepta sunt, vel rescripturis comprehensa, si naturali iurifuerint aduersa, vana & irrita habenda sunt.

Filij ut non
alantur à pa-
rentibus nõ
ualeat con-
suetudo.

46 Vnde non valet consuetudo, vt filij non alantur à parentibus. Panormit. in dicto cap. fina. & ibi Curtius column. 55. in 3. conclusio. nisi consuetudo ex causa distingueret, aut limitaret, vt pote si disponat vt filij ingrati non alantur. text. in l. si quis à liberis. §. idem iudex. ff. de liber. agnoscen. Panormit. & alij in dicto cap. fina. §. causas. in authen. vt cum de appellatio. cognosc. col. latio. 8.

Lactare fi-
lios suos ma-
tres ipse
debent.

47 Nec etiam valeret consuetudo (quæ Parisiis maximè viget) quòd matres non lactent filios, nec ipse excusantur, quia ex sola carnis incontinentia videtur inuentam fuisse, nempe dum continere nolunt, despiciunt lactare quos gignunt, teste August. in c. ad eius verò. §. distin. nisi mater esset illustris, quæ eos sine dedecore alere non posset. Bal. & alij in l. alimeta. C. de nego. gestis. Sed quod maius decus illustri mulieri esse posset, quàm lactare filium suum? sicut Virgo sanctissima lactauit Iesum Christum, licet excusationem prætere de potuisset, quòd Virgo esset, sed volenti nihil difficile.

Aucupandi
uel piscandi
ius tolli non
potest.

48 Adhæc non valet consuetudo, vel prohibitio aucupandi, piscandi, vel venandi, quia id de iure naturali competit, quòd omnium vna est libertas, acquisitio eorum quæ de celo, terra, mari, que capiuntur. c. ius naturale. 1. dist. §. fere. in situ. de rerum diui. nisi cum fraude fieret venatio, quia tunc prohiberi potest, vt si fiat instrumento, vel modo prohibito, sicut est instrumentum aucupij, quod vulgò *la tone*, siue *la tonelle*: quia omnia illius generis animalia sic capi possent, & postea non inuenirentur: vt docet patruus meus Rebuf. in l. vna. C. de vena. ferar. li. 1. §. retia. de pace. ten. & eius violator. Iacobi. in tract. de feu. in verbo & cum venationibus, & cum piscationibus. alia multa scribit Curt. in d. c. si. de consuet.

Ius gentium
consuetudi-
ne tolli non
potest.

49 Item non valet consuetudo contra ius gentium, quia est ratione naturali inductum. §. ius autem gentium. in situ. de iure natural. & potentius est ius gentium, quàm principatus, teste Bald. in §. fina. qui feudum dare possunt. quod olim erat verum, antequàm translatum esset Imperium in principem per legem Regiam. l. 1. ff. de constitut. princip. sed hodie videmus contrarium de facto. Ias. in repet. l. quominus. not. 3. ff. de fluminib.

Dominio rei
sue an quis
priuari pos-
sit sine cau-
sa.

50 Et sic nec valeret consuetudo, quòd quis priuaretur dominio rei suæ sine causa, quod est de iure gentium. l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iur. nec etiam rescriptum principis. glo. in l. quoties. C. de precib. imper. offer. Ias. in l. Barbarius. ff. de off. præto. c. quæ in ecclesiarum. de constit. nisi pretium eidem pro re solueretur, & de consensu illius: vt patet de Nabot. 3. reg. cap. 21. & in l. 2. C. quib. ex cau. ser. pro præm. lib. accip. & l. venditor. §. si constar. ff. commu. præd. Ant. de Burgos in rub. de yr. emp. & vend. col. pen. † Item non valet consuetudo, quòd quis incidat ligna in memoribus alienis,

alienis, si non sufficiant ligna domino. Quia rationi naturali repugnaret, quòd extraneus domi- no præferretur. d. l. venditor. in fi. ff. commu. prædio. cap. suggestum. de dec. Panormit. in d. c. dilecti. in 1. gloss. de arb. Cur. in repe. c. fi. col. 57. de consue. versu. quarta sit conclusio. & quia charitas bene ordinata à seipso incipit. l. alius. C. de feruit. & aqua.

Incid. re-
gna in alie-
no an quis
de co-
suetudi-
ne possit.

52 Fallit quando illa consuetudo concerneret fauorem publicum. l. item si verberatum. ff. de rei vend. gloss. & doct. in l. si. C. si contra ius, vel vtilit. pub. & in c. quæ in ecclesiarum. de consti. debet tamen etiam eo casu tradi rei æstimatio. d. l. ferui. C. ex quibus caus. ser. pro præmio libe. d. l. Barbarius. ff. de offic. præto.

53 Vel nisi esset modicum præiudicium. vt in l. quoties. C. de preci. Imper. offer. dixi abunde in tract. de literis dilator. Ideo his nunc contentus ero, postquam dixero Floren. in prima parte summæ, titul. 16. §. 4. de leg. consue. describere octo requisita. sed vel sub prædictis comprehendantur, vel non sunt necessaria, ob id ea missa facio.

Quatuor in-
ducunt con-
suetudinem.

54 His adde quatuor secundum Bal. in rub. de consue. col. 2. quæ tantum dicit posse inducere consuetudinem. Scilicet mores, tempus, ratio, & consensus populi. primum patet in §. ex non scripto. de iure natu. in institui. Secundum nempe tempus. In l. de quibus. l. diuturna. ff. de legib. Tertium scilicet ratio patet in l. quod non ratione. ff. cod. Quartum est, consensus populi, qui sicut expressus se habet in statuto, ita & tacitus in consuetudine. di. l. de quibus. ff. de legib.

Consuetudo
contra ecclē-
siasticam li-
bertatem
non ualet.

55 Vltimò non valet lex, ordinatio, statutum, vel consuetudo contra libertatem ecclesiasticam. auth. cassia. C. de sacrosanct. eccl. cap. nouerint. de sen. ex com. extrauag. vna. in tit. de consue. in communib. doct. in cap. ecclesia sanctæ Mariæ. de const. Ideo protestatur papa in §. & cum omnium. de firma. concordat. stabil. se nolle approbare consuetudines, vel statuta Gallie præiudicantia quomodolibet libertati ecclesiasticæ. Vnde ignoro quo iure laici quidam se possint tueri contra ecclesiam, & clericos passim cognoscentes. vide Rochum in dict. cap. fin. col. 58. & seq.

56 Sed an consuetudo laicorum teneat clericos, vel ecclesias. Communis conclusio doct. est non ligare per cap. ecclesia sanctæ Mariæ. de const. Ioan. Fab. in l. secunda. C. quæ sit lon. consue. limitat quando à clericis, & laicis inducta esset. & Cur. in d. cap. fin. quæst. 11. tradit regulam cum decem ampliatio. & 12. limitationibus. Ibi videte. & quæ scripsi in proemio ordi-

57 nationū, in prima glo. in primo Tomo. † Et an clerici consuetudinibus laicorum vt possint, quòd sic, obseruata consuetudinis forma: per cap. si in adiutorium. 10. dist. cap. dilecti. de foro compe. Baldus in l. omni inuolutione. C. de sacrosanct. eccl. Vnde si consuetudo adit, quòd duo notarij conficiant testamenta, clericus poterit conficere testamentum coram duobus notariis, dum tamen sint duo, & vnus cum duobus testibus non sufficeret, quia forma consuetudinis non esset seruata. Ias. in dicta l. de quibus. col. 2. ff. de legib.

58 Et an consuetudo liget externos, quòd non. docet gloss. in cap. quæ contra. 8. dist. l. fin. ff. de iurisdic. omnium. iudicium cap. fin. de consti. nisi ille exterus in loco consuetudinis contrahe- ret, aut aliud ageret, seu degeret. cap. illa. 12. distinct. Barrolus & alij in dicta l. de quibus. dicas vt per eos, & per Curtium in dicto cap. finali, quæstione 12. vbi septem modis limitat.

Leges an co-
suetudine
tollantur.

59 Quintò dicendum est, an consuetudo legem tollat? Et super hoc conclusiones faciendæ sunt sequentes. Prima est, quòd consuetudo generalis tollit legem generalem præcedentem. l. de quibus. ff. de legibus. & nullum est ius merè posituum, quod consuetudine mutari non possit. Baldus in §. præterea. 1. col. prima de prohib. feud. aliena. per Feder. vnde cum hæredes instituti sumus, adita hæreditate, omnia quidem iura in nos transeunt, possessio autem, nisi naturaliter apprehensa sit, ad nos non pertinet. l. cum hæredes. ff. de acqui- ren. possess. de consuetudine tamen generali regni Franciæ possessio bonorum defuncti transit in hæredem, etiam non apprehensa, & testator moriendo transmittit possessionem in hæredem, & dicimus, mortuus fuisse viuum. Et hæc consuetudo generalis Regni vbique tollit legem, & idem in aliis generalibus Regni consuetudinibus, videlicet de retractu & aliis.

60 Nec obest l. secunda. C. quæ sit longa consuetu. dicens, consuetudinis, vsusque longauus non vili auctoritas est, verum non vsque adeo valitura momento, vt aut rationem vincat, aut legem scriptam. gloss. & doct. ibi interpretantur vincat pro tollat: quod non approbo.

Intellectus
ad l. 2. quæ
sit longa
co-
suetudo.
Ratione an
consuetudo
vincat.

61 Sed verus (vt arbitror) est sensus, vt consuetudo non vincat rationem, id est non superet, vel legem, quia non est ratione aut lege fortior, sed inducta habebit legis effectus, & valebit sicut lex, & omnes tenebit: vt inferius dicam in sequen. quæst. Vnde dicit text. in cap. diuturni mores legem imitantur. 12. dist.

62 Sed quando est inducta contra legem, ipsa seruatur, & illam legem vincit. Sed dicit quis, quomodo potest consuetudo vincere legem? cum lex sit rationabilis. l. cum ratio. ff. de bonis dam- nat. & consuetudo non potest esse rationabilis contra rationem. Respon. multiplex est ratio, & pro diuersitate legum, & temporum. cap. non oportet. de consanguinit. Ideo potuit primò esse ratio in lege condenda, quæ nunc cessat, & fortior est contraria. Ratio in consuetudine, ob

c. cum ecclesia. de elect. tamen valet consuetudo in contrarium. gloss. in c. 1. 60. dist. c. cum eccle-
sia. de elect.

Vestibus
preciosis uti
possunt cle-
rici.

93 Decimooctauo clericis preciosis vestibus uti possunt secundum regionis & prouincie con-
suetudinem, ut conformiter se moribus eorum, inter quos viuunt: & ne vilescat clericalis dignitas.
arg. c. episcopi. 80. dist. gloss. expressa in summa 21. q. 4. Vide quae scripti in tracta. de pannis aureis,
argen. &c. in 2. Tomo.

Solennitate
libelli remit-
tit consue-
tudo.

94 Decimonono, consuetudo potest remittere solennitatem offerendi libellum, vel alias so-
lennitates ordinis iudicarij teste Inn. in c. 1. de libel. obla. & Bald. in rubr. de consuetud. col. 2. ac
Barb. in c. cum consuetudinis. col. 1. de consuetud. & iudex potest libellum contra consuetudi-
nem fori conceptum reuocare. gloss. & doct. in l. de quibus. ff. de legi. & in l. 1. de offi. assesso. vide
Bauer. in §. fi. de testa. in inst. an consuetudo possit remittere testium numerum, quod sic probatur
in l. fi. C. de testa. vbi laf.

Priuegiu
& consuetu-
do equipa-
rantur, sed
non quo ad
dispensatio-
nem.

95 Vigesimo dat priuegiu, quia priuegiu & consuetudo æquiparantur. c. quia. 64. dist. &
c. conquestus. 9. q. 3. l. i. lib. 1. C. de agric. & censu. lib. 1. Innoc. in c. nouit. col. 2. de iudi. per illum
text. non tamen inducit dispensationem. Ideo non dispensat circa habentes plura beneficia. ut
docet Barb. in cle. gratia. col. 23. vbi quis autem possit dispensare? de rescrip. quia in dispensatio-
ne requiritur causa, & animus. c. per venerabilem. vbi doct. qui filij sint legit. glo. in c. non est. de
96 voto. scripti abunde in praxi beneficii in rescripto dispensatio. Imò plus potest consue-
tudo, quam principis aut Papæ gratia: ut docet Inn. in c. ad Apostolicam. de sumo. & refert Bal.
in c. 1. de success. feud.

Declarat et
extendit co-
suetudo.

97 Vigesimo primo declarat & extendit factum. l. si de interpretatione. cum l. seq. ff. de legib. l. li-
cet. C. loca. Bal. in rub. de consuetu. col. 3.

Consuetudo
tollit obliga-
tionem sicut
pactum.

98 Vigesimo secundo potest idem quod pactum, & plus. glo. in rub. C. de decre. decur. lib. 10.
Ideo sicut pactum naturalem tollit obligationem. l. Stichum. §. naturalis. ff. de solut. Sic videtur
in consuetudine. Bald. in rub. de consuet. col. 2. vide Bauer. in §. fi. col. 7. & seq. de testa. in inst. post
Lucam de Penna in l. ius emphyteotici. de fun. patrimo. lib. 11.

Citare in a-
lieno etiam
territorio
quis potest.

99 Vigesimo tertio potest quis in alieno citare territorio, si hoc habeat consuetudo. l. 3. §. fi. ff.
de testib. Bal. vbi supra. nu. 13. Hippolyt. & alij in l. fina. ff. de iur. dict. omni iudi.

Sextaria
duo ut sola-
nantur pro
uno anua-
leat consue-
tudo.

100 Vigesimo quarto valet consuetudo, quod pro vno sextario frumenti soluantur duo Sex-
taria ordci, vel alterius generis. arg. l. si quis stipulatus fuerit decem in melle. ff. de solutio. Bald. in
rubr. de consue. col. 3. quem sequitur Barba. in d. c. cum consuetudinis. col. 2. ibidem.

Res inter
alios aha, &
liis prodest.

101 Vigesimo quinto consuetudo potest facere, ut res inter alios acta etiam alijs profit. contra
rub. C. res inter alios acta. Inde potest facere, ut emptor etiam extraneus teneatur vendere con-
sanguineo, vel consorti. text. in c. constitutus. de in integ. resti. Bal. in dicta rub. C. res inter alios
acta. vbi est plena additio in meo Cod.

Sententia no
ualet contra
consuetudi-
nem.

102 Vigesimo sexto sententia lata contra consuetudinem non valet, quando consuetudo est
notoria. Bal. in l. 2. nu. 6. C. quando prouo. non est necesse. Panor. & Fel. in c. 1. de re iudi. facit c.
primum. de consti. in 6. Imò iudex facit litem suam, ac si contra legem iudicasset. Bal. in auth.
iudemus. in vlti. not. C. de iudi. Curt. in repet. c. si. notab. 4. de consue.

Consuetudi-
ne transfer-
tur possessio
absque alia
apprehensi-
one.

103 Vigesimo septimo consuetudo potest transferre possessionem ipso facto, praesertim interue-
niente aliquo signo extrinseco, ut inuestitura etiam tali quali, id est impropria. c. ex literis. de con-
sue. Bal. in rub. vlti. tit. nu. 14. col. 3. sicut est consuetudo generalis regni Francie, qua cauetur
quod mortuus facit viuum, id est mortuus mittit in possessionem viuum, adeo quod mortuo
patre, vel fratre, proximior est ratione consuetudinis in possessione bonorum relictorum à mor-
tuo. de qua consue. d. Tiraquel. edidit vnum tractatum, ad quem te reuocatio, ibi alia quam amplif-
simè super hoc videre poteris, vbi post Bald. dicit consuetudinem habere vim precarij, ut tran-
ferat possessionem ipso iure.

Consuetudo
dat faculta-
te utendi re-
bus alienis.

104 Vigesimo octauo potest consuetudo dare facultatem vtendi rebus alienis dato precio, ut
accipiendi lapides in fundo alieno. l. venditor. §. si constat. ff. communia praedio. Bar. in proem. ff.
col. 3. Fel. in c. quæ in ecclesiastiarum. de consti. col. 16. Iacobi. in tract. de feud. in verb. & cum argen-
tifodinis. Dec. confi. 520. col. vlti. & laf. consil. 71. volu. 3. ac Alber. Brunus confi. 57. in materia feu-
do. aliàs si remoueret sine precio diceretur consuetudo diabolica: ut docet Bal. in l. sicut. C. de
seruit. & aqua. Matthæ. Afflic. in decif. Neapol. 321. in Regia.

Arbitriu in
iudicis consue-
tudine res-
tringitur.

105 Vigesimo nono consuetudo potest etiam super matrimonio disponere. l. exigere. ff. de iudi.
c. 1. vbi Praeposit. & Fel. de sponsa.

106 Vltimo consuetudo restringit arbitrium iudicis in impositione poenæ. Nam licet poena
sit in illo casu arbitraria, tamen iudex non debet excedere poenam consuetam. gloss. & doc. in
cap. inquisitionis. de accus. alioqui sententia esset iniusta. Panor. mitanus, & alij in cap. de cau-
sis. in fin. de offic. deleg. Baldus in cap. primo, columna 2. nume. 8. de consti. & vt breuibus com-
plectar, quod potest lex, vel princeps, hoc omne ferè potest & consuetudo. d. l. de quibus. &
l. non impossibile. ff. de pactis. Guido Papæ in singul. dcccij. à consuetudine, & sententia
erat Theostiti Δεινὴ τῶν περὶ τὴν συνθήκην κέρων ἀπογενεῖσαι, καὶ φύσει ἐκ παραλλήλου μεταποιεῖται.
Id est

Id est, Magna vis consuetudinis est ad amolendum satietatem, & naturam vicissim immutan-
dum. & sententia Hypodami Pythagor. sic habet, Consuetudines & studia animum formant
quasi cecum fingunt, naturali habitu ob assiduam actionem imbutum. Alia igitur hic non pro-
sequar, ad tex. ordina. me recipiens.

Loys 12. des publices 1499.

L O Y S par la grace de Dieu Roy de France. Sçauoir faisons à tous
presents & aduenir, Que nous considerans, comme ainsi que iusti-
ce est la premiere & plus digne des vertuz cardinales, aussi est elle
la principale & plus necessaire partie de toutes monarchies, Royau-
mes, & principautez bien conduictes & ordonnees: par laquelle les Roys. re-
gnent, & les seigneuries s'entretiennent, quand ilz la font bien & deuement
rendre & administrer à leurs subiects, selon qu'il est ordonne de Dieu, & qu'ils
y sont tenuz. Et qu'ainsi soit que ce Royaume (par la grace de Dieu) est le pre-
mier & mieux doué de toutes choses que nulz aultres: Aussi a il commune-
ment esté de tous temps mieux regy & gouuerné, que nulle autre monarchie, en
iustice: laquelle y a esté iustement & esgallement administree à tous, sans accep-
tion de personne, mesmement entant qu'il a peu toucher les desirs, vouldoirs & af-
fections des Roys noz predecesseurs: lesquelz en eux vouldant acquiter enuers
Dieu & leurs subiects, ont fait & estably plusieurs bonnes, sainctes, iustes &
tresutiles constitutions & ordonnances, pour à l'honneur de Dieu faire rendre et
administrer deue & vraye iustice au peuple & subiects, qu'il leur a commis. Et
outre de ce, pour icelles faire mettre à deue execution, ont ordonne & estably en
tous les quartiers & prouinces de ce Royaume, grand nombre d'officiers de iusti-
ce, tant souverains qu'autres: lesquelz ils ont bien grandement jalariez, sans y
vouldoir aucune chose espargner pour le bien de leur peuple: en quoy ils ont bien
vouldu employer & despandre, que plusieurs autres Roys & grâds Prin-
ces ont de reuenue: dont avec les autres bonnes œures ilz ont acquis & merité
sur tous les autres Roys et princes le nom de Treschrestien. Toutesfoys pource
que nous auons esté aduertis que tant à l'occasion des guerres & diuisions, qui ont
par cy devant regné en ce dict Royaume, comme par la faulte et negligence de
plusieurs noz officiers, lesquelz ne gardent pas si soigneusement, qu'ilz ae-
uroient, icelles ordonnances: ains en contrevenant à leur sermens & au deuoir
de leurs offices font maintesfoys le contraire: Et aussi pource que selon la varie-
te & changement des temps, plusieurs choses pourroient estre aduancées, ou dimi-
nuées ausdictes ordonnances pour le bien de iustice & de nosdits subiects. Par-
quoy nous qui desirons sur toutes les choses mortelles, que de nostre temps & re-
gne, nosdits Royaume & subiects soient bien regiz et gouuerniz par vne &
deue iustice & police, auos fait venir & assembler en ceste nostre ville de Bloys
aucuns Prelats, presidents, & conseillers de noz cours de s parlements de Paris,
de Tholouse, Bordeaux, & aussi aucuns de noz Seneschaux & Bailifz: lesquelz
avec nostre ame & seal Chancelier, nostre ame & seal consin & conseilier l'E-
uesque d'Alby, aucuns de noz chambellans, & les gents de nostre grand con-
seil, à ce par nous commis & ordonnez, ont entenu, vague & besongne aux
choses dessusdictes, en tresgrand soing, cure & diligence, par plusieurs iournees:
et ont mis et redigé par escrit plusieurs poinctz et articles pour le bien et accelera-
tion de la iustice, proffit et utilite de nosdits Royaume et subiects, que depuis

Articulus
primus.

nous auons fait veoir en nostre presence, & de plusieurs Princes & Seigneurs de nostre sang, par le conseil, aduis & deliberation desquels, & aussi noz desusdicts conseillers auos de nostre plus ample puissance & auctorite Royal fait, & autorise, faisons et autorisons par cestes à tousiours pour ordonnances fermes et stables, lesquelles nous voulons à tousiours inuiolement et sans enfreindre estre gardées, entretenues et obseruées de point en point par noz officiers et subiects, sans aucunement y contreenir, selon leur forme & teneur.

IC articul. primus parum vtilitatis pragmaticis exhibet, ob id aggrediar secundum, & quaedam ad huius articuli principium scripti ar. 2 trac. vt benefi. ante vacatio. non conced. in prin. in 2. tomo cometa. ea inibi vide si non graueris: & illa hic censeantur repetita.

Charles 7. Article 125.

Articulus secundus.

Item, et que les parties en Jugement tant en nostre court de parlement, que par deuant les autres Iuges de nostre Royaulme, tant nostres, que autres.

GLOSSA PRIMA.

DEM statutum inuenio à Carolo quinto Imperatore excellentissimo inter ordinationes, quas publicauit Bruxellis anno 1540. die 4. Octobris, quod omnes consuetudines in scriptum redigi debeant, & concordari, ac demum concludi, & confirmari.

Iudicis nomine qui ueniant.

2 Tex. hic, Iuges comprehendit etiam iudices seculares Baronum, Ducum, & aliorum secularium habentium iurisdictionem secularem per hæc verba, tant nostres, que autres, Adeo quod allegabantur consuetudines coram Senatu, & coram iudicibus Regiis, & aliis: sed quia erat difficile eas probare, ideo processus immortales erant, sicut etiam nunc sunt in Gallia ex partium malitia, & infinita siebant impensa, ob id eas tollere vult, vt patet in seq. & facit c. dispendia. de rescrip. in sexto.

Iudex consuetudinem interpretatur.

Iuris questiones cur soluere necessarius.

3 Aduertendum est, quoties de interpretatione legis, vel consuetudinis est dubium, ad bonum virum recurrere debemus, vt docet Bal. consi. 348. ad euidenciam. col. vlt. in secundo vol. per text. in l. ideo. & l. seq. ff. de eo quod certo loco. l. societatem. §. fin. ff. pro soc. l. si libertus. de oper. li. bert. l. nam Imperator. ff. de legib. † & propter peccata nostra nescimus iuris dubia dissoluere, teste Bald. in c. quia propter. col. 4. de elect. vnde si immaculati essemus, nedum iuris, sed & omnium rerum & artium dubia Deus Opt. soluere concederet. Nam Christus scientia est. c. si iuxta. 38. dist. qui ignorat Christum, ignorat & scientiam.

4 bert. l. nam Imperator. ff. de legib. † & propter peccata nostra nescimus iuris dubia dissoluere, teste Bald. in c. quia propter. col. 4. de elect. vnde si immaculati essemus, nedum iuris, sed & omnium rerum & artium dubia Deus Opt. soluere concederet. Nam Christus scientia est. c. si iuxta. 38. dist. qui ignorat Christum, ignorat & scientiam.

5 Item consuetudo quantum habet de actu, tantum habet de potentia, & non plus, quia est præter legem. Bal. in c. 1. in princ. col. 5. qui feud. dare poss. Et consuetudines restringuntur per actus, ex quibus inducuntur, sicut restringuntur præscriptiones, vt terminos non excedant. vtor verbis Bal. in l. si. col. 4. nu. 10. C. commu. vtriusque iudic. refert Iaf. consi. 185. in ista col. 3. vol. 2.

6 Et vbi statutum, consuetudo, vel ordinatio loquitur, seruanda est: in re enim dubia melius est verbis edicti seruire. l. 1. §. si is qui nauem. ff. de exercito. actio. Bal. in l. 1. in fi. C. de arbitr. Iaf. plene consil. 238. anno salutis. col. 1. in 2. volu. & consi. 57. col. 3. vers. octauo in tertio volu. Iudex ergo debet iudicare secundum statuta descripta, vel secundum consuetudines conuentas, & conueniendæ nisi ad similia, & quando sunt fauorabiles, vt scripti superius. q. 3. in 10. differentia.

Consuetudo quando extendatur.

7 firmatas: & ab illis non discedere. † Et sic regula est, quod consuetudines non sunt extendendæ nisi ad similia, & quando sunt fauorabiles, vt scripti superius. q. 3. in 10. differentia.

8 Item in vho ex correlatiuis consuetudo loquens, habet in alio locum, vt dicit Bal. in authen. hoc locum. in fi. C. si secundum nupser. mulier. vbi dicit gloss. vxorem usufructuariam relictam existentibus filiis habere tantum alimenta. Idem erit marito sic usufructuario relicto. Iaf. in l. fi. C. de indict. viduit. tollen.

9 Idem in parificatis, & æquatis à lege: per text. glo. & ibi Bart. & alios in l. si quis seruo. C. de furt. iuncta l. non tantum. ff. de seruo corrup. c. de multa. de præben. quia tunc consuetudo non extenditur per hominem, sed per legem, & talis extensio dicitur passiuæ: de qua per Bar. & doct. in l. 1. ff. ad legem Falcis. in princ.

10 Etiam in accessoris & consecutiuis sicut dispensatio extenditur. c. quia intantum. de præben. vbi gloss. & Felin. in c. postulasti. col. 12. de rescrip. regul. cum principalis. ff. de regu. iur.

11 Item consuetudo vnius ciuitatis vel loci extenditur ad loca subiecta illi ciuitati, si ille locus non haberet consuetudinem propriam. l. qui ex vico. ff. ad municip. gloss. in l. ex ea. ff. de postulan. Bart. in l. 2. quæst. 36. C. quæ sit longa consuet. Iaf. in l. omnes. col. 9. in 2. lectura. ff. de iustitia & iure.

12 Præterea

12 Præterea quando est eadem ratio in casu omisso à consuetudine, tunc ille casus includitur in ipsa propter eandem rationem. c. 1. vbi glo. de tempo. ordinan. in 6. glo. & doct. in authen. quas actiones. C. de sacrosanct. eccle. Alex. consi. 75. videtur. in 5. volu. Iaf. in l. si quis id quod. ff. de iurisd. om. iud. abundè Curtius in d. c. fi. de consuetud.

Proposent & alleguent plures vsages, styles, & costumes, qui sont diuerses selon la diuersite des pays de nostre Royaulme.

GLOSSA II.

Otandum est, quod populus regitur tribus modis. Rege, lege, & consuetudine: Rege, & tunc talis populus nil potest statuere, nisi Regis nutu concedentis. l. 2. ff. de origi. iur. vbi olim manu Regia omnia gubernabantur, sed postea leges promulgatae fuerunt. Bal. in c. 1. in fin. de consti. l. 1. ff. de consti. princ.

Populus tribus modis regitur.

2 Secundò lege regitur scripta, vel statutis propriis, quæ valent si licita & honesta sint, non tamen ius superioris tangere possunt: & hoc modo regitur lingua Occitana, & Delphinatus, ac Prouincia, necnon Italia. in quibus laborat Bar. in l. omnes populi. ff. de iustit. & iure. Alber. & Bal. in tracta. statutor.

3 Tertio regitur consuetudine, vt Francia consuetudinaria, & ressortus ferè Parisien. de qua in d. l. de quibus. ff. de legib. tradunt iuris interpretes in tit. de consue. in decreta. Barba. in c. nemini. num. 48. de officio deleg.

4 † Nec tamen consuetudo maior est imperio: vnde Papa potest in terris suis & temporali sue iurisdictioni subiectis annullare consuetudines, & cassare: cum sit maioris auctoritatis quam consuetudo, & idem in alio principe non recognoscere aliquem in superiorem. Bal. consi. 430. circa. col. fi. vol. 3. ideo Rex non ab re vult eas approbari à seipso, vel à suis curiis supremis.

Princeps potest abrogare consuetudines.

5 Hodie nostra hæc Gallia regitur partim lege, partim consuetudine, vel statutis, vnde cessantibus consuetudinibus, vel statutis in Francia ius commune seruabitur: & sic oportet scire & ius, & consuetudines, & statuta patriæ, antequàm plenè quis possit consulere partibus.

Francia regitur & iure, & consuetudine, ac statutis.

Et les leur conuient prouuer.

GLOSSA III.

I qui dicit consuetudinem talem esse, opus est, quod eam probet. l. qui accusare. C. de eden. l. actor. de proba. Nam consuetudines antequàm redactæ sint, & confirmatae facti sunt, & in facto consistunt. l. de quibus. ff. de legib. c. 1. de consti. in sexto. Et facta non præsumuntur, nisi probentur. l. in bello. §. facta. ff. de capti. ideo solènt in scripturam redigi, vt ex illa facilius fiat probatio. l. contrahitur. ff. de pigno.

Allegat consuetudinem eam probet.

2 Quomodo probari debeat consuetudo, & testes super ea deponere? glo. in c. fi. de consue. dicit consuetudinem esse difficilis probationis. & Panor. in consi. 53. In prædicta causa. in fi. vol. 2. dicit difficillimum esse probare consuetudinem. Et multi credunt probare illam, sed aberrant. Host. & alij in d. c. fi. de consue. dicunt esse quasi impossibile probare consuetudinem, quia modò alba, modò nigra: vt ait Lud. Rom. sin. 362. incip. Bar. in l. si filius. & Bar. prolixè hoc tractat in d. l. de quibus. sed vt paucis agam, quia inter pragmaticos agimus, qui breuitatem breuibus exquirunt verbis, ego sequentes describam casus.

Probari quomodo debeat consuetudo.

3 Primus casus est, consuetudo in scripturam redacta, conuenta, conclusa, & à principe approbata per librum consuetudinum probatur, sicut ius scriptum. d. l. contrahitur. ff. de pign. scilicet per libri & articuli exhibitionem. Bart. & alij in d. l. de quibus. Et hoc quotidie fit: vt in simili dicit tex. in l. certi conditio. §. si nummos. ff. si certum peta.

Sententia approbat consuetudinem.

4 Secundus casus est, si iudex inter duos causa cognita per sententiam definitiuam pronunciauerit talem esse consuetudinem, tunc illa sententia probat consuetudinem etiam inter omnes. secus si per interlocutoriam. l. 2. & l. 3. & fi. in prin. C. de legi. gloss. & doct. in l. cum de consuetudine. eodem.

Attestatio iudicis non probat consuetudinem.

5 Non crederetur tamen attestatiōi iudicis dicentis talem esse in tali loco consuetudinem, tum quia ad suum officium non spectat attestari, sed iudicare: tum etiam quia vni non creditur. c. cum à nobis. & ca. licet, de testi. Sic consuluit Panor. d. consi. 53. col. 2. vol. 2.

6 † Si tamen iudex interrogaret pragmaticos in iudicio super hac consuetudine, & ipse secundum eos proferret talem esse consuetudinem, illa scriptura per iudicem facta postea probaret. Ita solet in Francia fieri.

Modus inquirendi de consuetudine per iudicem.

7 Nec refragatur, quod res inter alios acta, aliis non præiudicat, verum est in his, quæ ius respiciunt priuatum, vt pote si dicatur fundum esse, vel domum Titij: sed hæc sententia ius respicit publicum, ob id omnibus præiudicat, sicut in popularibus, cum quocunque lata fuerit. l. cum. qui §. in popularibus. ff. de iurciurand. Bald. in rub. C. res inter alios acta. col. secunda. Alex. in l. sæpe. ff. de re iudic.

Res inter alios acta an alijs præiudicat.

Quando ex unica sententia inducitur consuetudo.

8 Intelligendum est per hanc sententiam probari consuetudinem iam induciam, sed non induceretur ex vna sententia consuetudo concernens iudicia. glo. in d.l. de quibus. & in §. ex non scripto. de iure natu. in inst. & in rub. C. quæ sit longa consue. Ideo si quis in contradictorio iudicio obtinuit, non ex hoc probatur consuetudo. Sed bene cum iudex pronunciauit talem esse consuetudinem, quod raro fit. Et ista est communis sententia, teste Anton. Burr. in dicto capi. fin. de consuet. siue sit contradictor legitimus, id est syndicus, siue alius priuatus. quamuis Bart. in dicta l. 2. q. 18. teneat contra. videlicet requiri syndicum, sed quo ad hæc quilibet priuatus dicitur legitimus contradictor, opponendo non esse istam consuetudinem.

Sententia duæ probant consuetudinem.

9 Tertius casus, per duas sententias probatur consuetudo, etiam si in illis non dicatur consuetudinem talem esse. glo. in rub. C. quæ sit longa consue. & sic duæ sententiæ in iudicialibus requiruntur, non in extraiudicialibus. glo. & doct. in §. ex non scripto. de iur. nat. Bar. & alij in d. l. de quibus. & l. cum de consuetudine. ff. de legib. Vnde si producantur duæ sententiæ intra decem annos late, in quibus dimidia pars hæreditatis fuit adiudicata primogenito nobili, vel tertia ignobili, probabitur consuetudo per l. r. C. quæ sit longa consue. l. an in totum. de ædific. priua. Idem si reperiat in actis scriptum, quod hoc obseruatum fuit sine contradictione, & consuetu. d. l. cum de consuetudine. vbi negatiuè legitur, teste Roch. in d. c. fin. sed ille tex. non probat, sed facit l. fed ea. ibidem.

Multi actus in consuetudine requiruntur.

10 Item tot requiri dicunt actus in probanda consuetudine, vt verisimiliter transfuerit in populi notitiam, & tacitum illius consensum, & hoc arbitrio iudicis relinquitur, ex pluribus probatis actibus. Panor. & alij in d. c. fi. & ista est communis opinio secundum doct. ibidem.

Consuetudo fori iudicialis quomodo probetur.

11 Quartus casus est, consuetudo fori iudicialis non redacta in scripturam probari potest per aduocatos, procuratores, & notarios. De qua iudex etiam ex officio se informare potest. l. 3. in fi. ff. de testi. auth. nisi breuiores. C. de sent. ex lib. recit. & hoc inferius abunde tractabo scribendo de stylo.

Extraiudicialia quomodo probent consuetudinem.

12 Item per acta extraiudicialia, id est per instrumenta probari consuetudo potest, & tunc tot requiruntur actus, & instrumenta, ex quibus verisimiliter colligatur tacitus populi consensus. Vnde consuetudo inducens, quod renuntiationes, quæ à mulieribus fiunt, sine subscriptione testium fiant, probatur ex inspectione instrumentorum omnium, super dictis renuntiationibus factorum, nec alia eget probatione. Panor. in consil. 73. in questione. in princ. col. 3. cum seq. vol. 2. vbi per plura inuentaria dicit non esse probatam consuetudinem conficiendi sic inuentaria, ideo per octo instrumenta producta, in quibus non erat nomen Imperatoris, dicit non fuisse probatam consuetudinem, quod instrumenta fieri possint sine nomine Imperatoris: quia illi actus non presumuntur deuenisse in notitiam populi.

Summarie quando probanda sit consuetudo.

13 Nam acta extraiudicialia non ita innotescunt, sicut iudicialia. Refert Rochus Curtius in d. c. fin. facit l. omnium. C. de testa. & l. in donationibus. C. de don. & tunc arbitrarium est quot actus requirantur pro natura & qualitate negotiorum. Ideo si consensus populi eliciatur per vnũ actum, iam non est opus frequentia, vt si quis faciat pontem, & pons legitimus tempore permanent, & nemo contradicat, per illum vnicum actum inducitur consuetudo, vt docent iurium interpretes in d. l. de quibus. & tex. in l. fed ea. ff. de legib. dicit comprobata per plurimos annos veluti tacita ciuium conuentione, & obseruata.

Testes super consuetudine tria debent deponere.

14 Quintus casus est, consuetudo quæ respicit ordinem iudicij, cum sit modici præiudicij sufficit quod summarie probetur, & sine scriptis per procuratores, & curiæ pragmaticos. d. l. 3. in fi. ff. de testib. l. 3. §. sciendum. ad exhi. vt etiam inferius dicitur de stylo: & ita potest intelligi opinio Petri recitata per Bar. in d. l. consuetudinis. q. 17. C. quæ sit longa consue. vbi dicitur semiplenè probandam consuetudinem, quod verum in his casibus esse potest, alioqui plenè, vt inferius dicitur, & in his casibus tanta debet esse probatio, vt mouere debeat iudicem ad credendum sic esse, per ea quæ dicit Bar. in l. admonendi. col. 3. ff. de iureiuran.

Praxis testes interrogandi super consuetudine.

15 Sextus casus est, consuetudo quæ litis decisionem respicit, plenè probanda est (vt superius dictum extitit) per librum, instrumenta, vel testes. l. iudices. C. de iudi. l. in exercendis. C. de fide instr. Testes autem isti, tria maximè debent deponere, vsum populi, frequentiam vsus, & temporis diuturnitatem: per tex. in l. fed ea. ff. de legib. Bar. in l. 2. quæ sit long. consuetu. vbi hanc docet praxim, quam sequitur Alexand. consil. 136. In causa. col. penul. nume. 16. in 2. vol. & Panor. consil. 53. In prædicta. vol. 2.

Decennalis consuetudo.

16 Vnde si velim probare consuetudinem matrimonij (de qua per glof. in l. dos à patre. C. solut. matrimo.) quod per obitum vxoris maritus lucretur dotem, etiam extantibus liberis, iudex testes productos interrogabit, an vnquam viderint vti, quod maritus sic fuerit lucratus dotem? si dicant ita, iudex iteum quæret, quid de hoc vidistis? Ipsi dicent, vidimus fuisse sic inter duos tales iudicatum pro marito, præsentibus tot & c. Item inter alios sic vidimus iudicatum: tot hominibus præsentibus, qui faciunt maiorem partem populi. Et tunc iudex adhuc seiscitabitur, quot anni sunt ab eo tempore? & ipsi dicent, decem anni, & vltra. Itaque vides consuetudinem probatam. Tamen Bar. in l. Labeo. col. 2. ff. de supellect. lega. dicit addendum esse hoc fuisse obseruatum à decem annis, & citra, & per id tempus: vt docet Alexand. consil. 45. visis. colum. 2. numer. 8. in 2. volumine.

17 Et inducit consuetudo etiam contra ius scriptum spacio decem annorum, licet quidam voluerint.

voluerint quadraginta requiri annos, sed quod decem sufficiant extra bona ecclesiastica est communis doct. sententia, vt docet Guido Papæ consil. 164. circa. col. 2. & doct. in d. l. de quibus. Si verò testes interrogati, quot, & quibus præsentibus fuit iudicatum, vel gestum, dicant se nescire, non probant. l. r. C. quæ sit long. consue. Alex. d. consil. 45. col. penul. vol. 2. non tamen requiritur, quod dicant tot præsentibus fuisse, qui facerent maiorem populi partem. vt ibidem scribitur: vel dicit Bal. in d. l. de quibus. col. penul. versic. postremò testes pro causa dicere debent se vidisse ita obseruari, & vti in forensi iudicio, & in tali curia publicè & notoriè longo tempore in multis litibus, & causis, & in omnibus maximè in quibus interfuerunt. Et istud in curiis Franciæ est vsitatum, vt inferius dicitur. Verumtamen quia in hoc senatu fuit aliàs super hoc decretum factum, quod obseruandum est, quia ex eo perpulchre nostra hæc materia deciditur, ob id illam ordinationem hic duxi annectendam.

probat etiam contra ius scriptum.

18 Inquiretur de consuetudine in hunc modum. Vocabuntur plures sapientes carentes suspitione: & ipsis vocatis proponetur eis consuetudo, & tradetur eis in scriptis: & postea ipsi iurabunt dicere, & fideliter referre, quod credunt, & viderunt vsitatum super dicta consuetudine: quo iuramento præstito trahent se ad partem, & deliberabunt, & demum referent deliberationem eorum: & dicent inter quos viderint illam consuetudinem, & in quo casu, & in quo loco: & si fuit iudicatum, & de circumstantiis, & in communi reddent causam dicti sui, & omnia redigentur in scriptis. Et hæc mittentur ad curiam clausa sub sigillo inquisitorum: Ex registris curiæ extractum. Itaque videtis requisita in consuetudine probanda in hoc senatusconsulto, & ad inquirendum super ea.

Ordinatio curiæ ad probandam consuetudinem.

19 Primò quod vocentur plures sapientes, non stulti, nec valeret consuetudo, quod tam sapientes quam stulti deponerent: vt in c. ad audientiam. vbi etiam plenè doct. de consuet. ob id cum summa deliberatione est in hoc senatusconsulto dictum, sapientes vocabuntur.

Requisita ad probandam consuetudinem ex curiæ placito.

20 Sed quot testes requirantur? l. vbi numerus. ff. de testib. & Hostien. in summa huius tituli. in §. quot & per quos. testes duos saltem requirere videtur. Tamen secundum stylum curiæ Franciæ consuetudines non redactæ, nec approbatæ solent per turbam probari, in qua requiruntur ad minimum decem testes. l. prætor. §. turba. ff. vi bonor. raptor. Ioan. Fabr. in d. §. ex non scripto. col. 4. & in l. 2. versic. circa quintum. C. quæ sit long. consue. Boer. in §. 2. de consue. ma. & doct. in consue. Bitur. quod limitatur in curiis spiritualibus, vt ibidem per eum.

Quot testes ad probandam consuetudinem requirantur.

21 Secundo quod illi careant suspitione, quia suspecti testes repellendi sunt. l. 3. in princip. & per totum titulum. ff. de testib. vnde si quis haberet similem causam, vel habiturus esset, repellitur à testimonio. c. personas. de testib. Iacobi. in d. l. de quibus. nu. 40.

Consuetudinis articulis testibus tradendi.

22 Tertio testibus debent tradi consuetudinis articuli, super quibus sunt examinandi. Nec enim possunt deponere, nisi sciant super quo, & præmeditentur in hoc diuturnum vsum, & veterem obseruantiam, ideo dicit tradendam consuetudinem, sicut habetur in c. præsentium, de testib. in 6.

23 Imò quando pars allegat consuetudinem, debet nominare testes, per quos intendit probare consuetudinem, videlicet per pragmaticos talis tribunalis Aurelian. vel alterius.

24 Quarto in scriptis articulus, super quo testes deponere debent, est dandus, quod possint melius super ea deliberare, & perpendere, quia ea quæ in scriptis sunt, oculis melius prospici, & præuideri possunt, & legi non semel tantum, sed sæpius, ideo facilius super scripta consuetudine deponere poterunt. l. r. ff. de his quæ in testa. delent.

Testi nisi iurato non creditur.

25 Quinto iurare debent testes se dicturos fideliter, quod credunt, & viderunt vsitatum super dicta consuetudine. Testi enim non iurato non adhibetur fides. l. iurisiurandi. C. de testib. Sed in hoc casu recipitur testimonium de credulitate: vt scripsi in tract. de reprob. testium.

Testes interrogati separandi, & vnus pro omnibus dicit, & quomodo.

26 Sexto docet ordinatio curiæ testes separandos esse à tumultu auditorij, & inter ipsos deliberandum super dicta consuetudine: ne postea dum interrogabuntur sint sibi ipsis contrarij, vel diuersi, quibus non crederetur, & vnus pro omnibus interrogabitur, & respondebit post conclusionem inter eos factam, vt de electione dicit tex. in c. sicut. de ele. in 6. Vnde si aliqui deposuerint de consuetudine frumenti, videlicet non esse vsitatum solui nisi octauam partem pro decima frumenti. Alij idem dicunt de consuetudine vini, non probabitur consuetudo, quia sunt singulares. l. iurisiurandi. C. de testib. Bal. & alij in d. l. de quibus. nisi concordarent in eodem genere. l. r. C. quæ sit longa consue. quia tunc licet facta essent diuersa, vt in tali facto vidi seruari hoc, & in tali facto hoc, tamen probant, quia idem est genus, videlicet super frumento. argu. glo. in verb. iudicari. §. cum verò. c. accusatus. de hæretic. in 6. Bartol. & alij in d. l. de quibus. Ioan. Fabr. in §. ex non scripto. de iure natural. in insti. Alexan. consil. 131. num. 9. & consil. 172. visis. colum. vlti. vol. 2. Fely. & alij in c. licet ex quadam. de testib.

Depositiones super re pore immemorabili.

27 Septimò deponent testes, & referent hoc vsitatum fuisse à decem annis & citra. Bar. in l. Celsus. col. pen. ff. de vsucap. Sed si probaretur consuetudo tanti temporis, cuius memoria non est in contrarium, tunc debent deponere quod suis temporibus viderunt sic obseruatum, & à suis maioribus acceperunt, etiam sic fuisse vsitatum, & seruatum, nec vidisse, nec audiuisset quemquam, qui aliter viderit obseruari. Ioan. Fabr. in §. ex non scripto. versic. circa quintam. col. 4. de iure natural. in insti. facit gl. in c. r. in verb. memoria. de refcri. in 6. Alexand. consil. 73. viso. in 6. vol. scripsi in tract. de deci. q. 13. nu. 94. & seq.

Non est necesse nominare se nescire,

28 Octauò interrogantur testes, inter quos viderint illam consuetudinem seruari, qui si dicant se nescire,

non personarum inter causas iudicium nec casus.

Testibus per eundem sermonem deponentibus creditur.

De loco testes deponere debent.

Sententia probat consuetudinem et actus extrajudiciales.

Iuramentum deferre aut famam publicam referre non licet in probanda consuetudine.

Communis testium pro consuetudine positio. Grapherius singula dicta testium describit.

Modis utendi quomodo probetur.

Testis an possit dicere esse consuetudinem.

Facilis modus probandi consuetudinem.

se nescire, non valet eorum depositio: vt docet Bart. in l. 2. C. quæ sit longa consue. & habentur ac si nullo modo deposuissent, quia non intelligunt id, ad quod sunt adhibiti: vt firmat Alex. consil. 45. col. 2. in 2. vol. non requiritur tamen quod dicti testes nominent aliquos, nec in quibus casibus, sed sufficit quod dicant presentibus multis simpliciter, & in multis casibus sic fuisse obseruatum. l. si ff. ad l. Iuliam Maiesta. & in l. Labeo. in fi. ff. de supellect. lega. l. si. C. de bonor. possess. secund. tabul. Ioan. Fab. in d. §. ex non scripto. col. 3. quem sequitur Guid. Papæ. consil. 164. pro certo, col. secunda.

29 Non deponent testes, in quo casu, & facti specie viderunt obseruari dictam consuetudinem, & sic omnes testes deponentes per eundem sermonem probant, teste Bal. in d. l. de quibus. & Curter. in d. c. si. col. 107. 6. q. in fi. quia talis sermo est sermo iuris necessarius probationi consuetudinis: licet regulariter in aliis testes his verbis deponentes suspecti reddantur. l. 3. §. Ideoque. ff. de testib. & ibi addidi. & bonum est quando testes sunt memores illius casus, vt illum referant, alioqui non astringantur casum in indiuiduo exprimere, sed sufficit deponere generaliter in multis casibus hoc vidisse obseruatum, vt dictum fuit.

30 Decimò habetur in curia placito, vt testes deponant, in quo loco viderunt, quia si vellemus probare consuetudinem Paris. esse, quòd duo notarij actus & contractus recipere debeant, & vnus testis deponeret ita vidisse Mediolani, alter Tholosæ, isti non probarent, ideo debent deponere se vidisse in illo loco, de quo interrogantur, & in quo est quæstio. Bar. in d. l. Labeo. ff. de supellectil. lega. quia responsio interrogationi conformis esse debet. l. si defensor. ff. de interroga. actio. c. cum Ioannes. de fide instru.

31 Undecimò interrogantur testes, si super ea consuetudine fuerit iudicatum. Nam primò quidem illud explorandum esse arbitror, an etiam contradictorio aliquando iudicio consuetudo firmata sit. l. cum de consuetudine. ff. de legib. Alex. consil. 73. col. 2. vol. 6.

32 Vbi dicit non posse deferri iuramentum in supplementum probationis ad probandum consuetudinem, nec testes probare, si dicant quòd publica vox & fama est, quòd talis consuetudo seruatur in tali loco, & ita audierunt dicere, nec plenè probat illa fama. l. 3. §. eius quoque. ff. de testi. glo. & doct. in l. admonendi. ff. de iur. iur. vbi alia dicit quæ videri possunt.

33 Potest etiam consuetudo probari tam per actus iudiciales, quàm extrajudiciales, nec est necesse probare ad inducendam consuetudinem, quòd ita fuerit iudicatum. d. l. de quibus. & l. diuturni. ff. de legib. sic consuluit Guido Papæ consil. 131. circa processum. q. 4.

34 Duodecimò deponent etiam testes de circumstantiis, vt clarior eorum reddatur depositio. l. instrumenta. C. de probat. vt etiam dicitur in dicto senatusconsulto.

35 Decimotertiò causam in communi reddent dicti eorum, videlicet quòd viderunt sic vsitatum, & seruatum in tali curia, publicè & notoriè, longo tempore, & in multis litibus, & causis, & in omnibus in quibus interfuerunt. Et sic solent dicere testes pro consuetudine deponentes.

36 Decimoquartò omnia quæ ipsi testes dicent, describentur à Grapherio seu scriba causæ, sicut quando in alia materia deponunt. c. quoniam contra. Vbi Lanfranc. de proba.

37 Decimoquintò commissarius, qui audiuit testes, mittit has depositiones clausas ad curiam, in qua causa ventilatur, & hoc sub sigillo suo, non alterius curiæ. probatur in l. iudices. C. de fide instru. cum authen. ibi posita.

38 Decimosextò si vsus loquendi, faciendi, vel vtendi probandus sit, requiritur quòd vsus longi temporis probetur, & quòd testes dicant à decem annis & citra, & per ipsum tempus communis vsus talis fuit in tali ciuitate. Bar. in l. Labeo. col. 2. ff. de supellect. lega. plenè Roch. Curtius in c. si. q. 7. de consue. Alex. consil. 101. nu. 17. in 7. vol. Barba. consil. 72. col. 1. in 4. vol. & Bened. in repeti. c. Raynutius. in verb. eidem. nu. 24. & seq. de testa. Et hoc est notandum, quia sæpius oportet probare vsus loquendi vel vtendi: & senatus solet dicere quòd inquisitio fiet super modo vtendi, & sic ferè semper fieri debet vt superius scripsi.

39 Vltimò nota quòd non debent testes deponere talem esse consuetudinem, sed de facto, videlicet quòd viderunt tales actus fieri. ex quibus iudex poterit consuetudinem colligere. Bar. & alij in d. l. de quibus. Alex. in l. stipulatio ista. §. hoc quoque. ff. de verb. obli. & d. consil. 45. in 2. vol. nisi testis esset peritus, quia verisimile est quòd tunc intelligat, quod deponit, per ea quæ no. doct. in authen. si quis in aliquo. C. de edend.

40 Et sic cessat opinio doct. in d. l. de quibus. & Ioan. Fabr. in d. §. ex non scripto. Vbi dicunt valere depositionem testis, dicentis talem esse consuetudinem, licet rationem non dicant. Tamen in Francia propter legem regiam, & hoc senatusconsultum, debet testis interrogari de ratione, saltem in communi, vt hic dicitur. quam si non assignet, non valebit eius depositio, vt in l. solam. C. de testi. plenè scripsi in tract. de reprob. & salua. test. in verb. causam.

41 Item cum per ordinationem regiam pars possit facere, vt aduersa pars interrogetur, vidi ponere, quod tale erat consuetum fieri, & talis erat consuetudo, si pars credat, non erit opus aliter probare consuetudinem: & sic erit facilis modus probandi consuetudinem, seu releuandi ab onere probandi, vt dicit Curtius in c. si. de consue. quæst. 6. & tenebitur interrogatus respondere positioni consuetudinis, licet non iuris: vt in l. 2. col. vlt. ff. de confessis. & in l. omnes populi. in fin. ff. de iusti. & iure. Bal. in l. 2. §. quod obseruauit. col. 3. quæstio. 5. C. de iuramen. calum. & in l. 1. quæ sit longa. consue.

Parquoy

Parquoy les proces sont souuentesfoys moult allongez, & les parties constituées en grans fraiz & despens.

GLOSSA IIII.

IC duplex causa legis condendæ assignatur, tum quòd processus prolongantur in probando consuetudinem, tum etiam quòd partes grauantur laboribus & expensis. Ob id istæ causæ sunt impulsivæ. Nam in dubio cum causa in lege exprimitur, præsumitur impulsiva. glof. in l. 2. in fi. ff. de donatio. licet præfationes ostendant causam finalem, vt in l. si. ff. de hæredib. insti. Et sic sublata causa legis lex sublata non censetur. per l. 1. §. sexum. ff. de postu. vnde Præpositus in c. cum cessante. col. 3. de appel. ait, quòd si causa sit specialis, & lex generalis, tunc dicitur causa impulsiva, vt si in choreis noctu ductis occisus quidam fuerit, & ob id princeps legem facit prohibentem, ne deinceps choreæ noctu ducatur, quia homicidium tale fuit perpetratum, etiam vbi causa non est necessaria, illa dicitur impulsiva. Bald. in l. non omnium. ff. de legib. & in l. generaliter. C. de episcop. & cler. alia videri poterunt plenius per doct. explicata in d. capi. cum cessante. & Iacobi. in l. 1. nota. 1. C. de caduc. tollend. Alibi scripsi an præsumenda sit potius finalis quàm impulsiva causa.

Causa legis impulsiva que dicitur.

Et que si les coutumes, vsages & styles des pays de nostredict Royaulme estoient redigees par escript, les proces en seroient de tant plus briefz, & les parties subleuees des despens & mises.

GLOSSA V.

VO cessarent incommoda, si consuetudines essent in scripturam redactæ, nempe breuiiores essent processus, & partes leuantur oneribus & expensis: certè si consuetudines conclusæ sunt & conuentæ, ac confirmatæ, atque in scripturam redactæ, iam sunt probatione vallatæ, vt in simili de instrumentis dicit Bal. in l. cum precibus. C. de probatione. Ergo non essent amplius probandæ dictæ consuetudines, in quarum probatione multè solent fundi pecunie: cum vix probari queant. Ideo hic dicit ista cessare, non tamen ob id quòd scriptæ sunt amittent nomen consuetudinis: vt Bal. & alij firmant in præm. feudor. & vt superius scripsi.

Scriptæ consuetudinis commoda.

Et aussi les Iuges en iugeront mieux & plus certainement.

GLOSSA VI.

Melius & certius iudices iudicare possunt ex consuetudinibus scriptis, & approbatis, quàm sine illis, tum quòd sæpius partes contrarias allegant consuetudines, vt sequitur, & curare debet iudex, vt certam proferat sententiam. §. curare. de actio. in insti. & per totum titul. de seuten, quæ sine certa quant. profer.

Car souuentesfoys aduient que les parties prennent consuetmes contraires en vng mesme pays.

GLOSSA VII.

Interdum partes contrarias adducunt consuetudines, & tunc iudicandum est secundum eum, qui melius probabit: & in hoc iudex debet respicere qualitatem personarum, rationes redditas per testes, & alia quæ scripsi in tract. de reprob. & saluatio. testium, in verbo contrarij, & in verbo præferuntur, & quæ etiam abunde scripsi in concordat. Franciæ, in tit. de Annatis. Et probari potest contra consuetudinem antequàm sit conclusa, & constituta, ac à principe approbata, postea non, vt inferius dicitur, ob id bonum est illam primò conclusam esse & approbatam. Sic contra præscriptionem probari potest, nisi in ling. casu. l. litibus. C. de agricol. & censit. lib. 11.

Iudicandum quomodo sit, si diuersa & contraria allegentur consuetudines.

Et aucunesfoys que les coutumiers les muent, & varient à leur appetit, dont grans dommaiges: & inconueniens aduient à noz subiectz: nous voulants abbreger les proces, & litiges d'entre noz subiectz.

GLOS

Principes ad que in eadem re debeat.

ONI principis est lites abbreviare. l. proferendum. C. de iudi. c. finem. de dolo. de quo scripsi plenè in prohem. ordinat. in 1. tomo. & Rex circa quatuor maximè studere debet, vt scribit Floren. in 4. parte summa. titul. 2. c. 6. de prudentia reg. primò vt Deo placeat, secundò vt populo pro virili satisfaciatur. Tertio reipub. prouidere debet. Quarto leges iustas & possibiles condere, quæ prosequere vt per eum. ibidem.

Et les releuer des mises & despenses.

GLOSSA IX.

Rinceps partes releuare dispendiis litium debet, iuxta c. dispendia. de rescrip. in 6. docui in prohem. concordat. & ordina.

Et mettre certainté es iugements.

GLOSSA X.

X CERTO facto ius certum oritur, si probatio certa fuerit. l. si feruus. §. in cliuo. ff. ad legem Aquiliam.

Tant que faire se pourra, & offer toutes matieres de variation & contrarieté.

GLOSSA XI.

Ariatio prohibetur, & maximè clericis. cle. vna. de renuncia. & generaliter tollitur facultas variandi, & sic allegandi varias & contrarias consuetudines, quoniam concu- sæ & conuentæ sunt, ideo mandat Rex, & præcipit, vt concludantur & constituantur.

Ordonnons & decernons, declairons & statuons que les costumes, & saiges.

GLOSSA XII.

Consuetudo & usus dist. ferunt.

VID sit cõsuetudo, superius in præfationibus scripsi: vsus autem & mores propriè respiciunt factum, videlicet vti: quo vsu consuetudo inducitur, consuetudo verò ius est: Bar. in l. de quibus. ff. de legib. in repet. q. 1. Cardinal. in repeti. c. fi. q. 6. de consuet. quandoque vocatur communis vsus. de quo in l. Labeo. ff. de supelle. lega. doct. in prohem. ff. noui. & Bal. in l. diurna. ff. de legib.

2 Et sic differunt vsus & consuetudo, vt causa & causatum, & tanquam materia & subiectum, secundum doct. per illum rex. in c. cum consuetudinis, de consuet. & c. cõsuetudinis. ii. distin. Corne. cõsil. 39. visis actis. col. vlt. in 1. vol. prauum vsum & lex & ratio vincit. cap. 1. ii. distin. vsus & mores sunt causa consuetudinis, videlicet remota: nam causa proxima est populi consensus, qui colligitur ex vsu & moribus. §. ex non scripto. de iure natur. in instit. Bart. & alij in d. l. de quibus. abundè scripsi de moribus in l. pronunciatum. §. fi. ff. de verb. signific. hic non repetam.

vsus pro iure seruitutis.

3 Notandum tamen est, quòd aliquando vsus capitur pro iure, seu seruitute, vt in toto titul. ff. de vsu & habit. & C. eo. & in instit. illo titul. Cepol. in tract. de serui. vrb. præd. cap. 5. tit. de seru. vsus. & de hoc nihil ad nos quo ad hanc materiam.

vsus pro actu utendi.

4 Interdum capitur pro actu utendi quem Græci χρῆσις vocant, & Gallicè dicimus, vsaige, inde dicitur vsus causa paratum. in l. cum in testamento. ff. de auro & argen. lega. l. in lege censoria. ff. de verb. signi. in extrauag. Io. 22. vnde dicitur: Deo semel dedicatum, non est ad humanos vsus transferendum. regul. semel. de regul. iur. in 6. c. conquestus. de foro compet. ratio. de præbend. vide rex. sing. in l. donationes. §. 1. ff. de donatio. vbi donans ad vsum videtur proprietatem relinquere, sed ego in intellectibus meis nouis, & interpretationibus ad illum tex. cui dedi nouum in-

Corrumpitur duobus modis consuetudo.

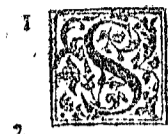
5 Intellectum, contrarium tenui: Aliis etiam modis accipitur à Theologis, quod describit Floren. in 1. parte summa. tit. 4. c. ii. & in 3. parte titul. 2. c. 3. vide etiam quæ scripsi in l. qui vti. ff. de verbo. signifi. sed de obseruatione, & an lex non seruata omnes teneat: docui plenè in 1. tomo ordin. in prohem. in glo. 5. & quæ leges non seruentur in curiis Franciæ ibidem scripsi.

6 Item inuenimus duobus modis consuetudinum corruptionem accidere, nam aut per nos, aut per externos: per nos quidem, vel quia agimus molesta, vel quoniam sequimur iucunda. Cæterum ab externis consuetudines male pullulant, cum peregrinus populus nobiscum habitat, merçatoria felicitate affluens, & luxu, aut vrbis vicini voluptarij, & molliculi sunt: quia morum contagio propinquos afficit, vt patet Genes. 6. c. quapropter opus est vt legislatores & magistratus sedulo animaduertant, num diligenter obseruentur mores approbati, & æquales in omnibus peragant: hoc ex Hypodami Pythagorci sententia patet: liberè quod sentio dicam, quòd hodie quidam exteri bonos mores Gallorum quorundam peruerterunt, & corruerunt, necnon alios deteriores. addiderunt, quod grauius ferendum est & dolendum.

Et styles.

Et styles.

GLOSSA XIII.

Vperest declarare quid sit stylus, de quo loquimur. Et ad illius elucidationem multa hic scribere intendo quotidiana. Primò quor modis stylus accipitur, quid sit, quomodo introducat, quid à consuetudine differat, quam vim seu effectum habeat.

De stylo.

1 Et ad primum veniens, quor modis stylus sumatur? Respon. interdum stylus, vel stylum sumitur pro columna, vnde epistilium est capitellum, quod supra columnam locatur.

Quot modis sumatur stylus.

2 Aliquando stylus id est graphium, vel penna, seu pro scriptura accipitur, vt testatur Lucas de Penna in l. 3. col. 2. C. de bonis vacant. lib. 10. & Gallicè vocamus la Touche de quoy on escript sur les tablettes. & Job, Quis mihi det, vt exarentur in libro stylo ferreo. Nonnunquam sumitur pro

Author ex stylo cognoscitur.

3 consuetudine scribendi vt in c. pen. de confir. vtil. cap. quamuis. de crimine falsi. Et dicitur, ex stylo cognoscitur author. Bal. in l. comparationes. nu. 18. C. de fide instru. & pro orationis structura. Cicero ait de oratore, Stylus optimus dicendi effector & magister. Et de clar. orator. Vnus enim sonus est totius orationis, & idem stylus.

4 Interdum sumitur pro sententia. l. si quis intra. ibi, stylum proscriptionis incurrerit. vbi gloss. sic exponit, & Bal. C. de bonis damnat.

5 Aliàs etiam dicitur modus dicendi, seu orationis structura. Tere. in Proce. Andriæ, Dissimili oratione sunt facta ac stylo. Et dicitur oratio in sensu, stylus in verbis: oratio ad res, stylus ad verba. hæc ibi Donatus.

6 Sumitur interdum pro quacunq; dispositione scripta. l. i. ibi, nihil enim est, quod magis hominibus debeat, quam vt supremæ voluntatis liber sit stylus, & icitum, quod iterum non reddit, arbitrium. C. de sacrosan. eccles. quia moribus olim receptum erlaapud veteres, vt ipsi testamenta conscriberent stylo, id est instrumento æneo, quo in albo, id est in tabulis ceratis, vt & est hodie mos Gallorum secundum Alber. ibi. vt notarij lineas faciant, vt rectè scribant. Accipitur etiam stylus pro communi vsu loquendi, procedendi, & scribendi. Bart. in l. de quibus. in repe. col. 5. versi. vltra hoc quarto. ff. de legib. & in l. 2. C. quæ sit longa consue. & Alb. in rub. ibidem. col. 16. Ang. in d. §. ex non scripto. col. 2. vbi dicit quòd stylus non solum concernit ordinem iudiciorum, sed & extraiudiciorum.

Author ex stylo cognoscitur.

Stylus pro fori consuetudine.

7 Item stylus sumitur pro eo quod est vsitatum, & vt ipse dicit, practicum in aliqua curia, & diutius seruat. Cy. in l. 2. col. 4. C. quæ sit longa consue. vel dicitur consuetudo alicuius fori. Georg. Natan. in repeti. cle. sepe. §. & quia. col. 2. de verb. signi. hæc de 1. quæst.

Stylus quid.

8 Secundo quæro, quid sit stylus? Bal. in d. l. i. dicit quòd est consuetudo alicuius fori iudicialis, vel est ius non scriptum, vsibus introductum, ab vnus iudicis voluntate sepè stylatum, secundum Petr. & Cyn. ibidem. & Angel. in dicto §. ex non scripto. vel est practica curiæ vsu confirmata. Bal. in l. fi. C. quæ sit longa consue. Iacobi. in d. l. de quibus. col. 3. vel praxis continuata. Corne. consi. 277. post supra scriptum. col. 2. vol. 3. & secundum Bal. in rub. de rescri. col. 3. dicitur

Etymologia huius nominis, stylus à Græco petita.

9 stylus quasi calamus, quia olim stylo scribebatur. Bal. in rub. de rescri. col. 3. Vel stylus quasi stans ad similitudinem styli ferrei, qui est stabilis, quasi ferreus, hæc sunt verba Bal. in d. l. de quibus. col. 6. versi. nota tamen. ff. de legib. Barba. in rub. de rescri. col. 12. versi. querit etiam Bal. quæ parum arrident, quinimò ex Græco potius petenda fuisset huius vocabuli etymologia, cum ὕλη nomen sit Græcum, columnam significans, cuius columnæ formam gerebat calamus, stylus dictus, quo scribebant veteres in tabulis cereis: inde contra ineptè scribentes & temerarios tritum fuit adagium, meliorem esse eam partem styli, quæ deleteret, quam quæ scriberet. Vnde etiam euasit vt hodie apud nos ipsa scriptura stylus vocetur: sed quia hæc parui sunt emolumenti, ob id aliter non discutio.

Introducitur stylus per decem annos.

10 Tertio videndum est quando stylus introducat? Respon. per decem annos in aliqua curia secundum Guido. Papæ in conf. 119. ex processu. in 4. dubio, in additio. allegat Raymond. de Sabana in repeti. l. more maiorum. ff. de iurisd. omnium iudic. Sic dicit gloss. in consuetudine in §. ex non scripto de iure natural. & superius dictum fuit.

Stylus differt à consuetudine.

11 Quarto queritur quomodo stylus differat à consuetudine? Bart. quem alij sequuntur in d. l. de quibus. dicit consuetudinem recipere decisionem, stylum verò ordine in loquendi, procedendi, & scribendi. Idem tenet ibi Iacobi. col. 3. licet quandoque pro eodem accipiantur, vt in cap. quàm graui. de crimi. falsi. & superius dixi.

12 Secundo differt: quia consuetudo introducitur, tacita voluntate plurium & vsu populi vel maioris partis. d. l. de quibus. Stylus verò ex voluntate vnus iudicis. Ange. in d. §. ex non scripto. Cardin. in c. fi. q. 7. de consuetu. Chassa. in prohem. ad consuet. Burgun. in prin. col. 2. Io. de Anania consi. 93. viso processu. col. 4. versi. præterea est aduetendum.

13 Tertio consuetudo est generalis populi, stylus particularis personæ, vel officij. Cy. in l. 2. col. 4. q. 4. C. quæ sit longa consue. doct. in rub. de consue. col. 2.

15 Quartò consuetudo contra ius valēt. l. de quibus. ff. de legib. l. 2. C. quæ sit longa consue. Stylus iudicis non , quia tantum valet ad declarandum mentem iudicis , qui non potest contrarius disponere: vt docent Anto. & Curt. in c. fi. de consueti. Alex. consil. 37. viso themate. col. vlt. in 2. vol. fallit ratione approbationis principis , & bonum esset ne curiæ regni vagarentur sub incerto , vt vnus esset tantum stylus in omnibus curiis regni, sicut est in omnibus Franciæ parliamentis iste stylus.

16 Quintò in stylo non requiritur cursus temporis, in consuetudine sic. Anto. & Curtius in d. c. fi. Areti. consil. 103. in causa. in fi. Alex. cõsil. 107. pro inuestigatione. col. pen. nu. 21. in 2. vol. quod intellige quãdò stylus non esset contra ius, alioqui requiritur temporis cursus, sicut in consuetudine: vt probat gloss. in cap. vlt. de consuet. lib. 6. Areti. consil. 11. procedendum. colum. 11. Socy. consil. 263. in causa. col. 11. versicu. non obstat tertio. in secundo vol. & Alex. consil. 36. viso themate. in fin. vol. 2. vel intellige in stylo eius, qui habet potestatem legis condendæ non requiritur cursus temporis, alioqui sic. Dec. in rub. de consue. col. 2.

17 Sextò in stylo interpretatiõ non requiritur pluralitas actuum, in consuetudine secus. Curtius in rub. de consuet. q. 4. allegat Panor. in cap. in causis. vlt. notab. de re iudica. cap. fin. 20. dist. Alexand. consilio 36. in fin. volumine 2. hætenus de hac quæstio. Alia tractantur in d. tracta. de consue.

18 Vltimò nunc videamus quam vim habeat stylus, siue effectum? Respon. effectum declarandi, vt si stylus velit, quod in causa 20. solidorum non offeratur libellus: tunc declarabit. authen. nisi breuiorës. C. de senten. ex libell. recitand. Alber. in rub. C. quæ sit longa consuetu. col. 16. Alex.

19 d. consil. 36. viso themate. in fin. in 2. vol. Et quando stylus est dubius recipit interpretationem à iure communi, sicut statutum. vt not. in l. 1. in prin. in gloss. in verb. nunciationem legitimam. ff. de noui oper. nuncia. l. si serui. C. de noxal. actio. Guido Papæ consil. 119. ex processu. in 6. dubio. Calder. consilio 9. quicquid. rubrica de constitutionibus. per cap. cum dilectus. de consuetud.

20 Stylus curiæ secularis recipit interpretationem primò à iure ciuili: curiæ verò ecclesiasticæ stylus à iure canonico. Panor. in cap. ex literis. col. 2. de constit. sic & rescriptum, priuilegium, & iuramentum recipiunt interpretationem à iure, teste Barba. consil. 61. scribitur. col. 6. in 1. volu. & statutum aut consuetudo seu lex Regiã disponens idem quod lex, debet interpretari secundum leges: & est ipsa lex secundum Gyn. in l. qui sepulchra. C. de sepulchro viola. gloss. Bar. & Hercula. in l. prima in prin. ff. ad legem Falcid. Iacob. in l. & si post tres. col. 1. si quis cautio. & ita attestatur Rex, in titul. des Aydes. ordi. 4. iste verò stylus ab vtroque iure.

21 Secundus effectus est, quod stylus habet vim consuetudinis in illa curia, in qua est præscriptus. Baldus in l. si quis iura. C. de bonis damnato. imò si stylus contradicat consuetudini, standum erit stylo tanquam speciali, quia generi per speciem derogatur per regu. iuris: & hoc firmat Guid. in statu. si quis. in verb. per duos. in fin.

22 Tertius, stylus curiæ pro lege seruandus est. l. obseruandum. ff. de iudic. & l. 3. in fin. de testibus. Bartolus in l. iuris peritos. ff. de excus. tutor. Baldus in l. fina. C. quæ sit longa consuet. & in l. de quibus. colum. 3. in 2. quæstionē. ff. de legib. l. Labeo. ibi, morem agentium sequi debemus. ff. de statulibe. Hippol. sing. 18. stylus curiæ. Corne. consilio 277. post superscriptum. colum. 2. in 3. volumine. & iudex maximè debet seruare curiæ stylum. Bartolus in dicta l. iuris peritos. Ang. & las. in l. si domus. §. in pecunia. col. prima. ff. de legat. 1. & si nolit illum seruare, pragmatici illi resistere possunt. argumen. l. defensionis. & l. prohibitum. Cod. de iure fisci, libro 10. §. vel ab eo appellare etiam tanquam ab abusu, quia sua iurisdictione abutitur iudex veniens contra stylum. §

23 Quartus, stylus curiæ facit ius. cap. ex literis. de constitut. cap. penul. de confirmat. vlti. cap. quam graui. de crimine falsi. Cardin. consilio 30. in hoc dubio. col. 3. numero 24. cap. literas. de iuram. calum. in addit. ad Panor. in Procem. decretal. Gregorius in verbo, de stylo. Dom. de Petrucia in 2. remed. finien. lit. sui tracta. de virib. iuramen. Federi. consil. 251. calus talis est. Iacobus. in fin.

24 Quintus, ita punietur transgressor consuetudinis notoriæ, & styli, sicut legis. Bal. in l. si quis non dicam. col. 3. nu. 3. C. de episc. & cler. & superius dixi in effectum consuetudinis.

25 Sextus effectus styli est, quod si lex deficeret, stylus curiæ seruarietur. Iac. de Bello visu in sua practi. rub. de fuga reorum. nu. 39. fol. 51. Maxime si aliquando iudicio contradictò fuerit firmatus. Licum de consuetudine. ff. de legib.

26 Septimus iudex vel partes non possunt pro parte accèptare stylum, & pro parte respucere: cum stylus sit indiuiduus, sicut & consuetudo. nor. Barba. in consil. 54. illud in medium. col. vlt. in 4. vol. Fallit quando hoc exprimitur à lege. l. vna. in fi. C. de latina liberta. tollend. sing. secundum Barba. in repeti. c. Raynaldus. col. 48. & col. 157. de testa. & in rub. de rescrip. col. 18.

27 Octauus, iudex non seruans stylum suæ curiæ facit litem suam, ac si non seruaret consuetudinem, aut legem. Baldus in §. iudices. col. 2. de pace iura. firmand. citat Dec. in cap. inter ceteras. col. vlt. de rescri. post Lanfranc. in repet. l. admonendi. col. 1. ff. de iureiur. Calca. consil. 118. sanctissimi.

Effectus styli.

Stylus curiæ secularis à iure ciuili interpretatiõ recipit: curiæ uero ecclesiasticæ à iure canonico cõ.

Stylus curiæ pro lege seruandus.

Punietur stylus non seruans.

Lexe deficiente stylus seruatur. Acceptari stylus pro parte non potest.

Non seruans stylum facit litem suam.

sanctissimus. col. 2. ideo poterit per superiorem puniri. { Et in syndicatu tenetur, vt vltromontani dicunt in tract. de syndicat. }

28 Nonus effectus styli est, quod clausulæ solite apponi de stylo habentur pro appositis. text. & ibi Panor. in c. cum M. de confi. l. quod si nolit. §. qui assidua. ff. de ædilit. edict. ideo notarius ex seipso potest tales clausulas apponere, licet partes de his nil dixerint. gloss. notab. in l. fundus. §. in commissaria. ff. de in diem adiectio. c. quod translationem. de offic. lega. † Facit quod dicit Bart. in l. ex ea parte. ff. de verb. obliga. vbi debitorem posse cogi (inquit) conficere instrumentum creditori secundum stylum & consuetudinem patriæ, etiam si esset consuetum, vt sigillum regium apponeretur, vt hic, vel obligatio ad rigores parui sigilli Montispeffulani conscriberetur, vel conuentioem Nemausi, vt in patria Montispeffulani. Sequitur Georg. Natan, in cle. sæpè. §. & quia. col. 3. de verb. sig.

Clausula solite apponi habentur pro appositis. Debitor cogitur cõficerè instrumentũ creditori secundũ stylum patrie.

30 Decimus, stylus potest allegari etiam in decisionibus causarum. Panor. in c. ex literis. col. 2. in fin. per illum text. de consti. Curt. consil. 66. super præmissa. num. 154. Etiam si sit contra ius, & hoc si est à principe confirmatus, & cõtendat: alioqui non, vt superius scripsi.

Allegari potest stylus.

31 Vndecimus debet fieri comparatio & instrumenti & styli. Bal. in l. vna. in fi. C. de emenda. iusti. Cod. per gloss. in c. licet. in verb. scripture. de crimine falsi. Vnde narrat Plutarch. de Pyrrho rege Epirotarum, quod propter styli inæqualitatem perpendit literarum falsitatem, quas ei transmitti curauit Lysimachus, tanquã à Ptolemæo rege scriptas, non enim erat scriptum, vt consueuerat sic, pater filio salutem, sed Ptolemæus Rex Pyrrho Regi salutem. refert Fely. in c. 2. col. 6. versu. stylus. de rescri.

Comparatio styli fit.

32 Duodecimo literæ obtentæ præter vel contra stylum, curiæ præsumuntur subreptitiæ, aut falsæ, & non valent. cap. tua nobis. & ibi Panor. no. 1. de offic. vicar. not. in cap. ad nostram. de confirm. vlt. gloss. & Philip. Franc. in c. quamuis. in 1. de præb. in 6. Cardin. in cap. quod super. de fide instru. cap. causam. in 2. de testib. quia non est inspiciendum quod scriptum est, sed quod scribi & fieri debuit. l. sed licet. de offic. præsid. c. cum causam. de elect.

Literæ contra stylum præsumuntur subreptitiæ, aut falsæ.

33 Decimotertius effectus, præsumuntur literæ contra stylum erroneæ, & eis non est credendum. l. si. & ibi patruus meus & Platea. C. de cano. larg. tit. li. 10. & l. si. de aquæ ductu lib. 11. Curtius consil. 66. super præmissa nu. 151. & consil. 74. super memorata. col. pe. ideo commissarius debet supersedere. cap. ex parte. de capell. monach. Fely. & alij in cap. 2. col. 6. versu. stylus. de rescrip. per illum text. † Vnde in mense Augusto, anno 1311. fuere reprobatæ literæ, in quibus rex vocabat banitum dominum, cum rex in suis literis nullum soleat vocare dominum. vt in lib. viridi continetur, sicut nec papa c. ad audientiam de falsis. §

34 Item si omitatur stylus, literæ redduntur suspectæ. d. c. quãm graui. de crimi. falsi. Panor. in c. ad hæc. de senten. excommunic. Bal. in rub. de rescri. col. 3. & in Provincial. Cur. Roma. fol. 13.

Præsumptio ad condẽndũ sufficiens.

35 † Et hæc præsumptio falsitatis est sufficiens ad condemnandum de falso. c. porrecta. de confirm. vlt. & Fely. in d. c. 2. versu. stylus. de rescrip. & Curtius d. consil. 74. super memorata. col. pe. & seq. per Liubemus. C. de proba. Alexand. consil. 77. in causa accusationis. col. 2. in 1. vol. quod est repetitum consil. 62. in 3. vol. scripti in tract. de rescri. in 11. q. in 21. effect. 2. Tomo commeta. ad cons. 36. sit. reg. † Fallit tamen quando omitteretur illud, quod tacitè inest, c. cum M. de constit. Fely. in c. ad hæc. de senten. excommunic.

37 Secundò fallit quando fieret expressa mentio styli, & quod non obstante stylo, literæ valeant, quia tunc literæ valebunt. Archidiano. in c. seruatis. 25. quæst. 2. dicens, quod quando constat de voluntate superioris, illa est seruanda, & exequenda. Sequitur Georg. Natan in repet. cle. sæpè. §. & quia. col. 2. de verb. signi. facit l. 1. C. de superindicto lib. 10. Quia non est suæ intentionis quod stylo derogetur, quando non exprimit, alioqui secus. c. ad aures. cap. mandat. de rescrip.

Stylo an derogetur.

38 c. exposita. de arbit. c. cum causam. & c. fi. de præbend. c. cum in illis. Illo tit. lib. 6. † Vnde factum tale vidi emergi. Nuncius fuit ab armigeris durante bello spoliatus, qui ob id non potuit ferre procuratoriam ad eum, qui erat constitutus procurator, nec alia instrumenta, quare pars amisit causam: quæ tamen impetrauit literas regias, quibus mandabatur iudici, quod si ei constaret, etiam per solam nunciij declarationem de dicta spoliatiõne, & impedimento, eo casu non obstante rigore styli annullaret contumaciam, & alia facta in contrarium, & partes audiret, & iusticiam eis administraret, & hoc bonum & æquum visum est per ea quæ doct. not. in l. 2. §. si quis in iudicio. ff. si quis cautio.

Restituitur, qui ob procuratoriam ereptam cõdemnatus fuit.

39 Ideo quotidie impetrantur literæ contra stylum, qui cum sit de iure positiuo, tolli potest per principem, & mutari. l. princeps. ff. de legib. c. proposuit. de concess. præb. vnde in curia parui sigilli interdum impetrantur literæ Regiæ, vt non obstante rigore styli recipiantur aliæ iustæ exceptiones, videlicet præscriptionis, & metus, vel doli. Guido decis. 292. si alicui.

Literæ contra stylum impetrantur.

40 Decimusquartus, libellum contra stylum vel consuetudinem formatum potest iudex ex officio reicere, & dentibus lacerare. l. 1. & ibi gloss. ff. de offi. assessor. gloss. in l. de quibus. in verbo inueterata. ff. de legib. Fely. & Dec. in d. c. 2. versu. stylus. quod bene notent practicantes, & ab stylo 41. non deuiant. † Et ratio est: quia ex officio iudex debet providere, ne iudicium reddatur clusorium. cap. causam. in 1. & ibi Panormitanus de iudi. sed vbi stylus iudicij non obseruaretur, corrueret iudicium. argumento capituli quãm graui. de crimine falsi. ergo ex officio

Libellũ contra stylum conceptũ iudex reicit.

iudex illum libellum reiiciet. Curtius in c. fin. q. 8. de conf. nec poterit pars ob hoc appellare, quia iudex hoc facit iure permittente.

Citatio contra stylum non valet: nec est contumacia non comparens.

42 Decimus quintus, citatio contra stylum emanata non valet, nec tenetur citatus comparere. Ang. in l. fi. C. de cano. largi. tit. lib. 10. l. fin. & ibi Bal. & Angel. C. de iureiur. Fely. & alij in cap. quoniam. in gloss. citationes. de proba. las. in l. testamentum. in fi. C. de testam. Curtius consil. 74. colum. penulti. Hippoly. singul. 118. stylus curiae. & in repetit. l. fi. numer. 38. ff. de iuridict. omni. iudic. & in l. de vno. nu. 217. de re iudica.

Sententia contra stylum nulla.

43 Decimus sextus, citatus contra stylum curiae, etiam si non comparuerit, non est contumax. Angel. in l. fi. C. de cano. largi. tit. lib. 10. Dec. refert. in c. quoniam contra. 7. col. de proba. & in c. ex parte. col. 5. de rescrip. Hippoly. singul. 118. stylus. & in d. l. de vno. nu. 217.

Presumitur pro stylo.

44 Decimus septimus effectus. Sententia lata contra stylum est nulla, sicut contra legem. Guido Papae in decis. suis. quomodo 292. si alicui. vbi dicit potius esse standum stylo, quam consuetudini, quando sibi contradicunt: quia se habent tanquam generale & speciale. Et species derogat generi. c. 1. & c. sciscitatus. de rescri. idem docet q. 98. sed an dominus. in fi. & Socy. consil. 39. capio primum. col. 5. in 4. vol.

Citatio quando omitti possit.

45 Decimus octauus presumendum est pro stylo tribunalis, in quo adest copia prudentum. Panor. in c. sicut nobis. nota. penul. de senten. & re iudica.

46 Decimus nonus, valet stylus curiae de non vocando praesentem, vel de vocando certo modo. Fely. in c. cum olim. nu. 10. vertic. tertius casus. de rescrip.

Examinatio testium in criminalibus an possit committi.

47 Vigessimus effectus est, Citatio requisita in examinatione testium de stylo potest omitti. Alexan. consil. 65. habita. col. vlti. in 1. lib. Dec. consil. 163. in causa matrimoniali. col. 6. nu. 8. & in aliis casibus omittitur citatio: quos scribit las. in l. nec quicquam. §. vbi decretum. ff. de offic. proconsul. & Hippol. in l. de vno. de re iudic. & 115. casus in quibus non requiritur citatio, congruit Autho. Nieell. in concord. iuris canonic. & ciuilib. 52.

Iudex ex causa immutari potest stylum sua Curiae.

48 Vigessimus primus, valet stylus vt examinatio testium in criminalibus alicui committatur. iacob. de Bello visu in praed. rub. de fuga reor. nu. 41. licet de iure secus. authen. apud. C. de fide instru. non tamen valet stylus, vt pars causa cadat, nisi fuerit per principem approbatus, & confirmatus. c. cum omnes. & ibi doct. de consil. quia id quod nostrum est, sine facto nostro a nobis auelli non potest. regu. id quod nostrum. de regul. iur. ff.

Iudex de stylo quando in quibusdam praegmatibus.

49 Vigessimus secundus. Quod stylus non presumitur seruatus, nisi probetur. Barba. consil. 3. clementissimi. & quidem. col. 11. in 2. vol. quia est facti, & facta non presumuntur. l. in bello. §. facta res. ff. de captiuis. l. quaecunque. in fi. ff. de public. in rem actio. dixi in interpre. l. diuus. in 2. no. ff. de senatusconsult. Sillania.

Stylus ordinem iudicialium respiciens aut litis decisionem quomodo differat.

50 Vigessimus tertius, licet stylus curiae sit volubilis, quia ex mutatione iudicum quandoque mutatur teste Ioan. And. in c. 1. de elect. lib. 6. refert las. in repet. l. 1. nu. 53. C. de summa trinit. Tamen iudex non potest illum mutare sine magna causa. † Et per hoc dicit Rauen. in c. super specula. de priuileg. tot esse consuetudines diuersas in quibusdam locis, quia iudices ibi iuris ignari protulerunt sententias contra ius: & postea successores idiotae secuti sunt dictas sententias cum non possent discernere, an essent iure late, quare in consuetudinem venerunt, & sic inductae fuerunt consuetudines, & tot styli contra ius. l. 2. §. mirabile. C. de vere. iure enuclean. Sed in patria iuris scripti doctissimi verebantur a iure discedere, ob id nullas consuetudines iuri contrarias introduxerunt: vt scripti in proem. ordina. in primo tomo commenta.

51 Iudex ex causa immutari potest stylum sua Curiae. Quare sunt diuersae consuetudines.

52 Vigessimus quartus, quando dubitatur de stylo alicuius curiae, potest iudex se informare nemine citato ab antiquis illius curiae aduocatis, & procuratoribus. Bart. per illum text. in l. 3. §. fi. ff. de testib. Bald. in l. vna. in fi. C. vt quae desunt aduoc. part. iudex suppl. hoc dicit se exercuisse Ange. in §. ex non scripto. col. 2. in l. de iure natur. Iacobi. in l. de quibus. col. 3. ff. de legib. Chassa. in consuet. Burgun. in princ. & ita seruat curia laicalis secundum Ioan. Fabr. in dicto §. ex non scripto. col. 4. Et hoc saepius fit in Castelleto. quod potest fieri quando dubitatur de stylo, seu consuetudine curiae. † Secus si allegetur consuetudo ad litis decisionem tunc plenè eam probare oportet. Bart. in l. lege Iulia. ff. de testib. Curtius refert quaest. 8. in d. c. fin. Benedic. de Plumb. in l. Labeo. ff. de statuliber. Imò non annullatur processus, licet operarius ecclesiae (siue aedituus quem Gallicè vocamus Marguilier) non fecerit fidem de sua potestate, si hoc petitum non fuerit, & hoc habebat stylus, sicut communiter in Francia: vt scribit Aufser. in decis. Tholosae. quaest. 115. & Alex. consil. 14. viso. col. 1. in 5. vol. & Dec. consil. 163. in causa matrimoniali. col. 6. nu. 8.

53 Stylus ordinem iudicialium respiciens aut litis decisionem quomodo differat.

54 Intellige si stylus sit secundum ius, secus si contra, quia tunc debet plenè probari. Curtius in repet. d. cap. fin. in 8. quaest. post Dec. in consil. 402. in causa. nume. 12. alias limitationes vide per Bartolum & alios in dicta l. de quibus. vbi dicit quod circa ea quae respiciunt decisionem litis, non poterit sic se informare partibus absentibus, & sequitur Soci. consil. 36. in causa Antonij. col. 3. in quarto volumi. & idem quando est maximi praedicti secundum eum. consil. 39. capio primum. col. 5. nume. 28. in eodem volumi. Sed nec habet iudex se informare quando stylus est scriptus, & in apertum prolatus, & notorius, ac per Regem confirmatus: vt est iste stylus curiae Parlamenti. Sed illum legere, obseruare, & menti commendare debet.

55 Vigessimus quintus effectus, consuetudo & stylus excusant a crimine falsi. Hostien. & Ioan. Andr. in cap. 2. de fide instru. Bald. in c. vno. col. 2. de feud. cognit. refert Alex. consil. 70. viso processu. col. 2. in primo volumi.

Stylus a crimine falsi excusat.

56 Postremo stylus non ligat generaliter, sed tantum in curia in qua viget. Bal. in l. certum. col. 4. nu. 11. C. vnde legit. dicens iudicem secularem non teneri seruare stylum curiae Episcopalis, nec contra. Aufser. idem dicit, quaest. 15. si operarij. & Iacobi. in d. l. de quibus. col. 3. in 2. quaest. & Nicol. Mil. in verb. stylus. & ibi, in addit. Curtius in rub. de consuet. quaest. 4.

Stylus in sua quaque curia seruari debet.

57 Imò nec stylus curiae Romanae imponit necessitatem obseruandi in aliis curiis particularibus, secundum Bal. in c. 2. de feriis. quia aliae curiae non habent pro iure communi id, quod singulariter in Romana obseruatur curia: vt patet in proem. regularum Cancellariae. per Gomef. cum qualibet curia communiter suum habeat stylum, & licet in verbis quilibet stylus sit diuersus:

Practicae in una curia non est in aliis ignarus.

58 In effectu tamen virtute, & substantia idem ferè sunt, & iuuenis qui praxim vnus curiae sciuerit, parum deficiet in practica alterius, teste Ioan. episco. Vauren. in tracta. de ordin. iudicio. rubri. penulti. † Et quauis quidam putent hunc stilum esse parlamenti Tholosae, alij Paris. tamen est generalis ad omnia parlamenta & curias supremas Galliarum, ob id volui hunc stylum sic annotare, & ista hic tractare, licet in 3. tomo commenta. in const. Reg. Gallic. ista scripserim quae ibi ad materiae complementum pertinere videbantur.

59 Fallit quando conueniret stylo aliarum curiarum, tunc debet seruari tanquam stylus propriae curiae, non tanquam stylus alterius curiae, vt dixi.

Stylus principis est generalissimus.

60 Secundo fallit, quando esset stylus principis, qui omnes ligat, sicut lex. l. leges. C. de legib. Panor. in d. c. ex literis. de consti. Chassa. in princ. consuetu. Et si princeps veller quod omnes curiae Franciae seculares obseruarent vnum & eundem stylum, bonum esset. vt superius dixi. Et ista nunc de stylo sufficient, prosequar tex.

De tous les pays de nostre Royaume. GLOSSA XIII.

T sic vult, quod stylus etiam in patria iuris scripti in scripturam redigatur, vt memoriae commedari, & quilibet eum scire, & eo regi possit. l. conuincitur. ff. de pignorb. & vtinam vnus esset omnium Franciae curiarum stylus. Nam tot consuetudines diuersae & styli perturbant ingenia hominum.

Solent redigees, & mises en escrit. GLOSSA XV.

Rimùm ergo statuit, vt in scripturam redigantur consuetudines, & styli, ne memoria illorum pereat. Et vt quilibet secundum illos regatur, ac vt curiae practicae ab illis non deuiant: & vt iudices procedant & iudicent insequendo illorum verba. † Et sic scriptura fit quandoque propter necessitatem probationis eius de quo agitur: quandoque vt ipsa probatio magis habiteatur, vel propter substantiam eius, quod intenditur, teste Bal. in authen. sed nouo iure. col. penul. C. si cert. peta. vide l. conuincitur. ff. de pigno. & doct. in l. 1. C. de iure emphyteu.

Styli cur in scriptura rediguntur.

Accordées par les costumiers practiciens. GLOSSA XVI.

Secundum est, quod communi concordia, & consensu pragmaticorum fieri illa scripta debent. Nam si vnus dicat talem esse consuetudinem, & alius aliam, non concludetur, nec constituetur consuetudo: donec dicant super hoc conueniant: & quod ab illis conclusum & constitutum fuerit, scribetur, & sic solet fieri, quod potest probari, argu. l. si voluntate. C. de rescinden. venditio.

Et gens de chascun pays de nostre Royaume. GLOSSA XVII.

Etiam vt practicae illius patriae, in qua rediguntur consuetudines, in hoc conueniant: quia quanto viciniore estis, tantò melius scire potuistis. c. quanto. de praesump. nec valeret consuetudo Paris. quae concluderetur cum aduocatis Tholosae. quia illi nesciunt consuetudinem Paris. Ob id scribitur hic, quod in qualibet patria, & cum hominibus patriae concludetur: quia quaelibet patria suo sensu, & consuetudinibus abundat. c. cum venerabilis. de consuet.

Concludantur consuetudines a practicis locis in quibus haerent.

Lesquelles costumies, usages, & styles ainsi accordez seront mis & escripts en liures.

locis ubi non est consuetudo, lex seruatur, qua deficiente, quod legi proximum est inspicitur: doctores. in cap. fin.

Toutesfois n'entendons deroguer au style de nostre cour de parlement.

GLOSSA XXVII.

Parlamento vñ unicuique est stylus.

¶ V M ergo vnus sit stylus omnium curiarum & parlamentorum regni Franciæ, huic non intendit derogare, & vñam eodem modo vnicus esset stylus omnium curiarum inferiorum, sicut est stylus omnium parlamentorum: sunt etiam in stylo parlamentorum multa, quæ hodie non seruantur, quia variantibus temporibus necesse est vt variantur statuta humana. c. non oportet. de consang. quæ annotauit do. Moline. ibidem.

Et defendons à tous les aduocatz de nostre Royaume, qu'ilz n'alleguent ne proposent aultres constumes vsaiges, ou styles, que ceux qui ainsi seront escripts, decretez & accordez comme dict est.

GLOSSA XXVIII.

Allegari alicuius consuetudines non possunt.

¶ R imò prohibet aduocatis, ne proponant, vel allegent alias consuetudines, quàm sic descriptas, vel confirmatas, & postea in sequenti omnibus prohibet. Sed qua pena venirent puniendi contrarium facientes: videtur quòd pena falsi. l. penul. ff. ad leg. Cornel. de falsi. Sed contrarium dico. Et videtur quòd pena sit arbitraria, postquam non est hic expresse statuta. l. i. ff. de effractor.

Et enioignons ausdictz Iuges.

GLOSSA XXIX.

¶ I C vocat Senatores & consiliarios iudices ab effectu, quia etiam iudicant. Et iudex est nomen generale, quasi ius dicens. c. forus. de verbo. signifi. Et sic ipsi iudices vocari possunt.

Qu'ils corrigent & punissent ceux qui feront le contraire, & qu'ils n'aient ne reconnent aucunes personnes à proposer n'alleguer le contraire.

GLOSSA VLTIMA.

Rex consuetudines facere non potest, licet eas tollere.

¶ O n auditur allegans aliam consuetudinem, quàm approbatam. Nam Rex vel Imperator potest consuetudines tollere, sed non facere. dicit Barba. in addit. ad Bal. in cap. i. qui feud. dare poss. plus dicens, quòd licet populus Romanus trãstulerit omne imperium, & iurisdictionem in principem. l. i. ff. de constit. princip. tamen non trãstulit ius naturale, nec consuetudines, nisi quoad approbationem, & reprobationem earum.

Salaria consuetudine si aliter sunt, quæ soluentur.

¶ P ostremò incidit quæstio frequens. Rex concessit officium Titio secundum salaria consuetudine, varia tamen fuerunt salaria, & stipendia, quæ attendantur: breui respondeo, consideranda stipendia vltima, per tex. in l. Mela. §. sed & si alimenta, quæ viuus præstabat, reliquerit: ea demum præstabitur, quæ mortis tempore præstare solitus erat. quare si forè variè præstiterit, eius tamen temporis præstatio spectabitur, quod proximum eius mortis fuit. ff. de alimen. & ciba. lega. & illum tex. singul. not. Lanfranc. in l. admonendi. col. i. ff. de iureiuran. hoc docet Bald. in l. qui binos. C. de aduoca. diuer. iudicio. Vnde si Rex mandet Admirabilem maris recipiendum secundum antiquam consuetudinem, debet intelligi prout est consuetum in vltimis annis: vt plenè scribit Anton. Capit. in decis. Neapolit. quæstio. 163. plus addens, quòd si dominus constituat procuratorem generalem ad faciendum omnia, quæ dominus solitus erat facere, non poterit tamen facere nisi ea, quæ dominus faciebat ordinariè, non extraordinariè. vt consuluit Alexand. consil. 5. col. 2. num. 10. in quinto volumi. quod probat l. vel vniuersorum. ff. de pignora. actio. vbi addidi alia huic materiæ accommodata.

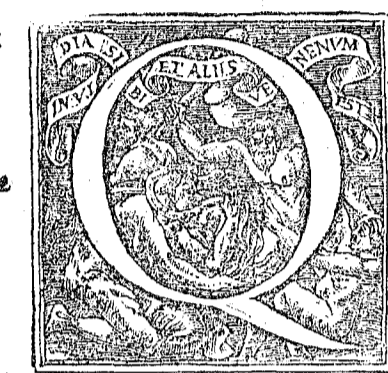
¶ A lia de consuetudine multa scriberem, quæ tamen cum sint notoria, & plenè per cõsuetudinarios descripta, etiam quia non sunt quotidiana, vel per supradicta intelligi poterunt, ea nunc missa facio, de his omnibus quantuliscunq; Deo omnipotenti, & eius sacræ Virgini gratias agens immensas. Amen.

TRACT

DE CITATIONIBVS NON MINVS FREQVENS, QVAM VTILIS.

Des adiournemens.

P R A E F A T I O.

¶ V A M P L V R I M A super his citationibus adducere possem, Lector beneuole: sed cum Socy. in suo tract. de citationibus multa suo more congefferit, ea nolo hic transcribere, verum illa maxime pertractare, quæ inter pragmaticorum manus versantur, & præcipue quæ in curiis Franciæ agitantur. † Et quia omnium actionum instituendarum principium ab ea parte edicti proficitur, qua prætor edicit de in ius vocando, vtiq; enim imprimis aduersarius in ius vocandus est, id est, ad eum, qui ius dicitur. c. rex. in §. si. insti. de pœna teme. litig. gl. & doct. in rub. ff. & C. de in ius voc. & processus sine citatione est nullus. l. ea quæ.

Arte omnia quis est citatus.

C. quomodo & quando iud. c. inter. de maio. & c. i. de caus. pos. Bar. in tract. de cita. Barb. in c. ecclesia. nu. 69. de constit. & omnia, quæ sunt in præiudicium absentium nõ valent siue citatione. 3 c. omnia. 3. q. 9. Dec. in c. quoniam contra. col. 10. in glo. citationes. de proba. † Ideo hic ante omnia plures elucidabimus terminos, quos sermo communis habet præcipuos. Secundò quid sit citatio dicemus. Tertio quo iure inuenta sit, & quæ sit illius utilitas. Quarto quotuplex sit. Quintò, quis citare possit. Sextò, quis citari valeat. Septimò, qualiter citatio fiat. Octauò, quot modis citatio impugnari possit. Nonò, quis sit citationis effectus. Decimò, & vltimò ordinationes Regias hanc materiam tangentes sine explicatione non omitemus.

Totus tractatus summa et ordo.

4 Primò igitur notandum est, nos habere plures terminos in hac materia, videlicet in ius vocare, & dictum, denunciationem, conuentionem, requisitionem, citationem, & adiornamentum: quæ omnia idem largè significant. vt asserit Io. Fab. in §. si. de pœna temere litig. quem sequitur Chassa. in consue. Burgund. §. 6. rub. des iustices. Ego tamen inferius dicam diuersa esse, singulorum significationes subiungendo.

Plures termini citationis.

5 In ius vocare est iuris experiundi causa vocare, vel ad eum vocare, qui ius dicitur sit. l. i. ff. de in ius vocan. & §. si. de quot modis fieri possit dicitur in 4. q. inferius.

In ius vocare quid sit.

6 Edictum verò dicitur citatio, quia edicebat prætor talem esse in ius vocandum. §. si. ibi, quia prætor edicit. Et hoc vocabatur edictum, l. cum verò. in ff. de fideicommissi. liberta.

Edictum quid.

7 † Et primum edictum erat decem dierum, quo proposito si pars non veniebat, non ducebatur à parte, prout quidam voluerunt dicere, quorum opinio eo solo conuincitur, quòd non fuisset opus alia proponere edicta, cuius contrarium liquidè constat. Nam post primum, secundum etiam proponebatur edictum, deinde tertium: quibus propositis aliud quoque quod peremptorium vocabatur, hoc inde nomen sumpsit, quòd perimeret disceptationem, hoc est vltimò non pateretur aduersarium tergiversari. l. ad peremptorium. cum seq. ff. de iud. in quo peremptorio iudex comminabatur etiam absente aduersa parte se cogniturum, & pronunciatum. l. in peremptorio. ibidem. & l. i. §. hoc edicto. ff. quæ sen. sine appel. rescin. aliisque modis sumitur edictum: vt dixi in titu. de verbo. signi. in lilla verba.

Edicta tria de in ius vocando et quantum peremptorium.

8 Est & aliud verbum videlicet denunciatio, quo etiam Iurifcon. vtuntur, in l. cum verò. §. si. ff. de fideicom. libert. ibi: proinde denunciationibus, & edictis, literisque euocandi sunt. l. 4. §. prætor. ff. de damno infect. ibi, verècundè autem prætorem denunciati iubere, non extrahi de domo sua, & c. l. tres denunciations. C. quomodo & quando iud. & est verbum magis generale, & plus comprehendit quàm in ius vocatio. Nam si viator denunciaret alicui vt in ius erat: dicitur cum in ius vocare. §. prætor. quòd si alia nunciaret, non dicitur in ius vocare, sed denunciare, vt l. i. §. 1. & §. denunciare. ff. de liber. agnoscend. vel si nunciaret se bona debitoris cepisse, manumque iniicisse, & demum ea se venditurum: vt dico in tracta. de præcon. & subhasta. in secundo Tomo.

Denunciatio quid.

9 Si verò actus fuerit à iudice in absentia parris factus, debet illi absentia nunciari. cap. si tibi absentia. de præben. lib. sexto. Bart. in l. penul. ff. de iureiuran. scripsi in tracta. nominat. quæstio. 14. nu. 2. & sequen.

10 Item hæc denunciatio fieri potest in extraiudicialibus, tam à parte, quàm ab apparitore. l. si fundum. C. de rei vend. & in l. his consequenter. in prin. ff. fami. ercisc. ac in tit. de noui oper. nuncia. alia scripsi de hoc verbo in l. detestatio. ff. de verb. signi.

Conuentio quid sit.

11 Conuentio, seu conuenire magis respicit partem. Nam solet dici, actor conuenit aduersarium coram iudice. l. hæres absens. in prin. ff. de iudic. l. 2. de iurisdictione omnium iudic. l. vna. C. vbi conueniatur,

Citatio est iuris diuini.

causa numero 32. ideo allegauit hic multos, quia dubia est ista sententia. 30 Ratio est, quia citatio est iuris diuini, vt supra dictum extitit, contineturque defensionem, quæ iuris est naturalis: vt supra probatum fuit, & quia inquisitio veritatis requiritur etiam coram principe, quæ est de iuregentium, ad quam peruenitur per citationem partis. l. fina. C. si per vim vel alio modo. Ibi, merita causarum, & quia Deus citauit Adam: & omnis Christi actio est nostra instructio. & inferior videlicet princeps non potest tollere legem superioris Dei. cle. ne Romani. de electio. Sic non poterit princeps citationem tollere, alioqui defensionem tolleretur, quod non potest.

Etiam ex plenitudine potestatis citatio tolli non potest.

31 Primò amplia etiam ex plenitudine potestatis, vt tenet Panormit. & Fely. in cap. cum olim. de re iudica. per d. clemen. pastoralis. & ibi lmo. & laf. in l. Gallus. in l. lectura, in princip. colum. 4. ff. de liber. & posthu. Albert. Brunus consil. 7. reuerendi patres. colum. 3. in mater. feodal. vbi dicit hanc partem esse communiorem, ac magis rationabilem: ne plenitudo potestatis sit causa non leuis iniquitatis. Areti. consilio 165. sicut. Ioan. Curtius Senior consilio 21. Deus æterne. versicu. circa secundum membrum. & consil. præceden. quia non potest tolli restitudo iustitiæ naturalis, nec defensio exclusiuu criminis. Hiero. de Tort. in consilio suo posito in fine consiliorum Anto. de Butrio colum. 12. cum seq. & Dec. consilio 410. in causa. colum. 4. & sequen. nec ista plenitudo potestatis se extendit ad ea quæ sunt iuris diuini: vt nota. in d. clemen. ne Romani. de elect. & in l. Barbarius. ff. de offic. prætor. plenè Socy. consil. 266. in causa. colum. 16. & seq. in 2. volum. vbi sex casus conscribit.

Statutū vel consuetudo non tollit citationem.

32 Secundò amplia idem in statuto, vt nec possit citationem tollere, & sic nec consuetudo. Dominic. consilio 62. prosequar. colum. secunda. Socy. consilio 54. vifa breui. colum. 2. in 4. volu. vnde non valeret statutum, aut consuetudo, quòd quis non citetur: quia tolleretur defensio, quæ iuris est naturalis, vt supra dixi. & ita tenet Albert. Brunus in dicto consilio septimo. Reuerendi. colum. 3. & quia est de iure diuino, & contra istud præceptum negatiuum, quòd non possit procedi parte non citata in casu, quo causæ cognitio verti potest, Papa, seu Imperator, vel Rex non dispensat: quia nunquàm tali præcepto in lege diuina reperitur dispensatum. Bart. in extrauag. ad reprimendum. in verb. figura. Roma. in l. lege Cornelia. ff. de senatusconsult. Sylla. Socy. consil. 13. in signis Doctor. col. 3. in 4. vol. Ancha. consil. 211. de iure communi. col. 2. Calder. consil. 8. an sententia. rub. de re iudica.

Curia parlamentaria citationem non tollunt.

33 Tertio etiam procedit in curiis parlamentorum: vt consuluit Socyn. consilio 12. quoniam in præfentiarum. columnna prima. & sequen. in primo volumine. vbi etiam ampliatur, siue procedant ad petitionem partis, siue ex officio. per notat. in capit. qualiter. primo. de accusa. & Decisionib. Neapolita. 391. fuit dubitatum. & non solent maximè curiæ supremæ sine citatione procedere.

Supplicatio parti denuncianda.

34 Imò semper solent etiam in supplicationibus dicere, fiat, & significetur parti: vt vidi obseruari, & facit pro illa praxi litem veniunt. §. petitam. ibi, senatus ipsi denunciari exigit. ff. de petit. hæredita.

Casus in quibus citatio tollitur.

35 Quarto procedit etiam si princeps vellet tollere citationem ex certa scientia, quia non potest. dicto capit. 1. de caus. possess. & docet Socy. consil. 164. vifa bulla. in 2. vol. & d. consil. 12. rationibus prædictis. Ob id nullus debet sine citatione in præiudicium alterius, in iudiciis quicumque facere.

Supremus princeps tollere potest citationem in eo quod est iuris positiui. Vniõne sine citatione Papa reuocare potest.

36 Primò fallit in his, quæ iuris sunt positiui, videlicet quo ad modos citandi: potest enim Papa facere, ne quis ter citetur, quoniam ista, cum sint iuris positiui, & Papa sit supra ius. cap. proposuit. de concess. præben. tollere poterit. Sed vt vna tantum requiratur, & sufficiat citatio. Sic & alius princeps non recognoscens superiorem. l. princeps. ff. de legib. l. digna vox. C. eodem. l. ex imperfecto. de testamen. Oldrad. consil. 43. Jacob. de Bello visu vbi supra, conclus. 3. Panorm. in cap. inter quatuor. notab. 2. de maiorita. & obediæ. quia princeps potest tollere defensiones à iure positiuo introductas. Bald. in l. 1. col. 3. ff. ne quis cum qui in ius vocat. est vt eximat. laf. & alij in l. 3. §. si is pro quo. ff. quod quisque iuris. per l. eas. ff. de capitis deminut. intellige in ciuilibus, secus in criminalibus, per dictam clemen. pastoralis. & ita loquitur Decif. Neapol. 391. Panorm. & alij in cap. cum inter. de exceptionibus tamen etiam in criminalibus, dum non auferat substantialia defensionis, sed multiplicationem citationum, etiam hoc facere poterit, vt ibidem scribitur. Itidem & causæ ciuiles, quando essent grauissimæ præiudicij, criminalibus æquiparantur. §. item propter litem. instituit. de excusat. tutor. doctor. in l. admonendi. ff. de iureiurand. sic consuluit Socynus consilio 164. vifa bulla, colum. penult. in 2. vol.

37 Intellige in principe supremo, qui habet supremam potestatem, vt Rex noster Franciæ, secus in inferioribus vt ducibus, vel comitibus, aut Baronibus. & ita consuluit laf. consil. 177. graue admodum. volum. 2.

38 Secundò limita in his, in quibus habet princeps plenitudinem potestatis, vt Papa in beneficialibus, & feudis, quia in his ex iusta causa poterit etiam sine partis citatione procedere. cap. sicut vnite. in fin. de excessib. prælator. vbi Papa reuocat vnionem à priorè Grandensi factam sine assensu episcopi, licet forte speciali priuilegio potuisset prior factum suum defendere, & tamen Papa illum non vocauit: ita Bald. in l. secunda. C. quomod. & quando iud. Panorm. & alij in cap. primo, de

primo, de causa possessio. & proprietate. docto. in cap. in nostra. de procuratorib. in fin. & ibi glos. Fely. in cap. quæ in ecclesiis. colum. 13. nume. 40. de constitutionibus. & in cap. cum olim. col. 12. versicu. secundum exemplum. de re iudica. Ioan. de Selua in tractatu de benefic. in prima parte, quæstio. 4. nume. 13. Areti. consil. clxv. sicut. Ioannes. colum. 13. cum sequen. versicu. circa secundum. Socyn. consil. 156. pro fundamento. colum. 2. in secundo volu. vbi dicit principem ius à se concessum, & beneficium seu priuilegium tollere posse, etiam non citato eo, cui concessit. & ibi tradit sex casus, & in consil. 120. memini. colum. 8. in tertio volumi. quod non est simpliciter verum, vt alibi dicam.

39 Idem in iure quæsto in spe, cui etiam princeps derogare potest eum plenitudine potestatis, & sine partis citatione, ideo poterit legitimare in præiudicium venientium ab intestato (sed nõ sine animæ suæ præiudicio.) l. 2. ff. de natal. restituen. Barto. & alij in l. Gallus. §. & quid si tantum. de liberis & posthumis. vnde Bald. in l. nam ita diuus. colum. 1. de adoptionibus. & l. 2. quæstio. 18. Cod. de seruitu. & aqua. dicit non procedere in comite Palatino. & Fely. in cap. cum olim. col. 10. versicu. primum exemplum. nume. 16. ac Alexan. consil. 2. in primo volu. Socy. consil. 63. visis testamentis. col. 6. in si primæ quæst. versicu. sed hoc non obstante. & consil. 87. visis inuicem. col. 6. 40 in sexto dubio. in 3. volu. ¶ Vbi plus dicit, Regem posse priuare vassallum eo non vocato licet hoc non debeat facere. Et vide Franciscus. conti. 1. colum. 8. cum sequen. in 2. quæst. Decius consil. 390. quoniam ex facto. in si. quod non faceret bonus princeps tyrannide exutus, & nunquam hoc vidi fieri sine iustitia, qua quidem præclare fulget serenissimus noster Rex Franciscus.

41 Tertio fallit, quando princeps vellet tollere statuta facta contra libertatem ecclesiæ, & ea pronunciare esse contra ius, & contra libertatem ecclesiæ facta, ac cassa, & irrita, quæ etiam in absentia conditorum pronunciare poterit. Archidiacono. in cap. quæ Lotharius. 2. quæstione 1. Romanus singul. 668. seculares. Titius est tamen vocare conditores, si sint, vt rationes quibus moti fuerint depromant: & hoc etiam fieri solet. cap. nouerint. de sententia excom. & constituit. Freder. de statutis & consuetud. contra libert. eccles. & in concordia. in tit. de firma, & irreuocab. concord. stabilit.

42 Quarto limita, quando Papa vellet procedere contra detinemes notoriè res ecclesiæ, vel castra. Ioan. Andr. in cap. cum olim. de re iudic. Roma. singul. 664. Tu scis. lafon in l. 1. col. 2. ff. de constitut. princip. Solet tamen Papa literis admonere tyrannos, & alios detinemes ecclesiæ bona, vt ea restituant, & in recusationem eos excommunicare, & eos saltem per edictum citare, extrauag. Ioan. 22. infidelis. de furt. in communib.

43 Alios casus in quibus potest procedi sine citatione. tradit lafon in l. nec quicumque. §. vbi. ff. de officio proconsulis. Socyn. in tractatu de citatio. articu. 7. & vide 60. casus, per Hippoly. in l. de vnoquoque. ff. de re iudica. ac centum & quindecim scribit Anto. Nicellus in concordan.

44 glos. iuris Canonici & Ciuilis. nume. 53. incipiente, alta materia. ¶ Curiæ tamen Franciæ, vbi partis imminet præiudicium sine citatione, vel denuncatione procedere non solent, etiam ferme in illis casibus inibi notatis, aded quòd ferè semper opus est vocatione. & hæc de ista quæstione.

45 Quarto quæro, quomodo sit citatio, seu adiornamentum? Respon. duplex, quadam realis à docto. sic vocata, alia verbalis. Realis est, vbi quis reipsa trahitur, & ad iudicium ducitur per manus iniectionem, præhensionem, & captionem: & hæc fieri solet in criminalibus. l. plerique. ff. de in ius vocan. cap. proposuisti. & ibi Henric. Boic. de foro compet. cap. si iudex laicus. & cap. si clericos. de sent. excom. in 6. Bonifac. in ele. 1. col. 3. nu. 3. de hæretic. Bal. in l. senatus. in si. C. qui accu. non possit. lafon in l. 2. col. 1. ff. de iurisdic. omn. iud.

46 Solet etiam citari delinquens, vt personaliter compareat. cap. 1. de iudic. in sexto. & hoc regulariter in leuibus criminibus fit, & contra officiales, & alios diuites domicilia habentes, & multa bona, vt patet infra in rub. des adiornemens personnels. in 4. parte ordina. reg. vbi abundantius tractabitur.

47 Verbalis verò citatio est quæ verbis fit, & est duplex, vna iuris, altera hominis. Iuris citatio seu legis est illa quæ à iure fit, vt intra certum tempus à iure statutum quis compareat, vt in cap. 1. & cap. cupientes. de electio. in 6. cap. quamuis. de officio ordi. eodem lib. l. fin. Cod. de dolo. Differt autem à citatione hominis: quia hæc cum comminatione fit, in qua, si exprimatur, quòd si pars non comparuerit, procedet iudex quantum de iure poterit, non habet tunc vim peremptoria citationis ad hoc scilicet, vt non comparente parte possit aduersarius mitti in possessionem ex primo decreto: secus si idem iudex comminetur, quòd nisi pars veniat, procedetur ad sententiam. tex. in cap. causam quæ. de rescrip. Specu. hoc asserit in titu. de citatio. §. viso. versicu. sed queritur. Barto. & alij in l. si finita. §. Iulianus. versicu. non autem. ff. de damno infecto. Fely. in cap. ad petitionem. colum. 8. versicu. item adde quòd si in citatione. nume. 20. de accusatio. & hoc erat tempore Specul. sed hodie alio iure vtimur. vt inferius dicitur: quia hoc exprimi non solet, sed semper dici, procedetur prout iuris, & rationis erit: & solet vulgò dici, que sera procedé comme appartra par raison.

48 Citatio autem legis cum prima comminatione (de qua in dicto cap. causam quæ.) licet lege non apponatur peremptoriè, vel aliud æquipollens, habet tamen vim peremptorij. per

Princeps ius in se tollere potest. Legitimare etiam secundum aufferre quædam principis possit.

Princeps statuta sine citatione conditorum tollit.

Detinentes res ecclesiæ possunt excommunicari.

Curie Franciæ sine citatione non procedunt.

Duplex est citatio, realis & verbalis.

Citatio personalis in quos decernatur.

Citatio legis est per hominis discretionem.

Citatio legis est peremptoria nõ hominis.

textum in dicto cap. i. de electio. in 6. iuncto cap. i. de appellationib. eodem lib. & ubique Innoc. & Mathesil. not. 8. not. quod est differentia.

In citatione debet fieri de sententia mentio.

Item differt, quia citatio hominis non valet, nec arctat citatum ad sententiam definitiuam, nisi specialiter in citatione de ea fiat mentio. tex. singul. in cap. cum qui. de dolo. libro 6. secundum Barba. in clemen. vna. col. 14. de exceptionib. glos. singularis in clemen. sepè. versicu. sententiam in verbo; ad id. de verbo. significat. & ibi Lantranc. & alij. Philip. Perus. in cap. i. colum. 2. de confess. & cap. cum conumacia. vbi est glos. de hæretic. libro 6. Barba. in cap. i. col. 30. de iudiciis. Præposit. in cap. cum cessante. col. 9. de appellationib. Iason in repetit. l. admonendi. nume. 76. ff. de iureiuran. Fely. in cap. ad petitionem. col. 7. versic. secundò querit. de accusat. † Citatio verò iuris cum habeat vim peremptorij cum comminatione, quod procedetur in causa, prout iuris erit & rationis, sufficit ad omnia acta, etiam ad definitiuam. cap. veniens. & ibi Anto. de renuncia. cap. sepè. de appel. Ioan. Andr. in Nouel. in cap. i. de electio. lib. 6. Matth. not. 8.

Citationem iuris quis scire possit.

† Et istam citationem iuris potest facere ille, qui iura & statuta condere potest. teste Socyno in dicto tractatu de citatio. artic. 4. quæst. 3. Quis autem possit iura statuere, tradit Hostienfis in summa, de constitutionib. §. quis possit. Bart. & alij in l. omnes populi. ff. de iustitia & iure. scripsi in prædiano legum regiar. in primo Tomo.

Multiplex est citatio hominis.

§ 2 Citatio hominis est, quæ fit ab homine: & ista est etiam quadruplex, quædam ante iudicialis à iuris interpretibus vocatur, quæ fit pro litis ingressu. Iudicialis, quæ fit pro litis ad ulteriora progressu. Alia iudicialis, id est peremptoria. Alia post iudicialis, quæ fit post sententiam in articulis oportunitis, & in executione, vt scribit Bal. in c. quoniam. col. 3. in fin. de probationib. sed aduerendum est, quod hæc citatio hominis vtunque vocetur multis solet fieri modis, siue ante iudicium, siue durante iudicio, siue eo finito.

Per iudicem potest fieri citatio.

§ 3 Primò fit per iudicem voce monentem partem, seu citantem, & hæc habet vim peremptorij. tex. singul. in l. 2. C. quomodo & quando iudex. Corset. in singul. incipien. citatio in 2. & Mathæ. not. 131. not. singulare. Barba. in cap. ex literis. numero 15. colum. 5. de rescript. & in clementi. r. col. 12. de exceptio. Boer. in repetit. l. consentaneum. fol. 14. in expeditio. 13. & 4. conclus. C. quomodo & quando iudex. Moder. in cap. i. col. 8. de iudic. Iacob. in l. ad peremptorium. colum. 1. ff. de iudiciis. Decius in cap. 2. not. 3. de testib. Iason in l. si procuratori presentis. not. 1. ff. de verb. oblig.

§ 4 Decius in cap. quoniam abbas. not. 1. de officio deleg. † Et fatuus est iudex, qui habens partem, vel testem in conspectu suo, iubet nuncio, vt illum citet. Bal. & Iacobi. in l. & post. edictum. ff. de iudic. & ista est frequens.

Illustres & patres Fran. de citantur in scriptis.

§ 5 Hoc tamen perdit officium suum in paribus Franciæ, & illustribus, qui debent citari non solo verbo, sed per literas. tex. singul. in l. quoties. in fin. C. de dignita. libro 12. secundum Corset. in singul. incipien. citatio in tert. sequitur Aufser. in stylo parlamen. rubri. de Adiuamentis parium Franciæ. in prima parte. Barba. in tractatu de præstan. Cardina. in prima quæstio. primæ partis. col. 17. nume. 65. & in cap. primo. colum. 9. nume. 23. de probationib. Fely. in cap. cum quidam. de iureiuran. Roma. in l. si verò. §. de viro. colum. 7. ff. soluto matrimo. & Boer. vbi supra, folio 11.

§ 6 Purpurat. in l. i. nume. 147. ff. de officio eius. &c. † Sed hoc fortè possit intelligi de prima citatione. Nam si processu inchoato iudex diceret illustri, vel patri, vt compareret tali die, putarem hoc sufficere. Alioqui ius dicenti non obtemperaretur: cui tamen obtemperari ius præcipit: aliàs punit non obtemperantem. l. vna. ff. si quis ius dicenti non obtempera. & ita habetur in dicto stylo Parla. §. fin.

§ 7 Regulariter autem hanc verbalem citationem in præsentem exercere potest quilibet iudex etiam delegatus glos. & docto in l. sancimus. per illum tex. C. de iudic. Purpurat. in l. 2. colum. 1. ff. de iurisdictione. omnium iudic. etiam pedaneus. Spec. titu. de citatio. §. sequitur. versicu. & nota secundum Vberum.

A iudice cõsetur facta citatio, quæ ab apparitore fit.

§ 8 Idem in arbitro. l. sed interpellatur. & ibi not. ff. de arbit. Imo. & alij in clem. i. de iudic.

§ 9 Notandum est, quod si in alia lege vel ordinatione reperitur partem à iudice citari, vel moneri debere: poterit tamè illa monitio fieri per apparitorem, sed de iudicis mandato, & censetur à iudice facta, vt docet gl. in §. illud. in verbo, decreto. de hære. & falci. collat. 1. quàm probat Anto. Butr. in cap. cum causam. col. pen. nu. 21. de iuram. calum. & ibi Imo. Ange. & alij in auth. hoc amplius. Cod. de fideicom. vbi dicit se habuisse de facto. Hippoly. in repe. l. de vnoquoque. nu. 163. & seq. ff. de re iudic. quod facit ad intellectum cap. 2. de confess. lib. 6. & auth. hoc amplius. vt iustus à iudice respondere positionibus habeatur pro cõfesso: quod etiã procedit, si à viatore iudicis mandato iubeatur, licet hoc non receperit vsus foren. hoc etiam in alijs multis casibus locum habet.

Citatio ex mandato iudicis requiritur.

§ 10 Secundò citatio fit ex iudicis requisitione, seu vt vulgò dicitur ex literis requisitorijs. c. pastoralis. §. i. de offi. deleg. scripsi in tit. de liter. requisit. Et hoc potest facere iudex requirens, siue requisitus sit subditus, aut subalternus iudex: siue non, dicendo, ceteris talem N. nos offerentes &c. teste Specul. in tit. de citatio. §. iam de citatione. versic. sed pone is cui. & de hac dixi latè in tractatu de literis requisitor. in 2. Tomo.

Citatio fit per literas.

§ 11 Tertio quandoque citatio fit per literas, seu epistolam, de qua in l. sed interpellatur. §. arbitet adesse litigatores, vel per nuncium, vel per epistolam iubere potest. ff. de arbit. l. cum verò. §. euocari. versicu. proinde denunciationibus, & edictis, literisque euocandi sunt. de fidei. § 2 com. liberta. † Vbi ponit triplicem citandi modum, videlicet denunciationibus, edictis, & literis

& literis. textus in l. consentaneum. Cod. quomodo & quando iudex. cap. nec episcopi. Ibi, admonentur epistolis. Cod. de temporib. ordinan. cap. prudentiam. de officio deleg. Barto. in extrauagan. ad reprimendum. in verbo, per literas. quomodo in læsa maiesta. crimi. proceda. cap. i. in 4. quæst. 5. cap. si ægrotans 5. quæst. 3.

63 Quis possit per huiusmodi literas citare? Respond. tam iudex delegatus, quàm ordinarius, pedaneus, etiam iudex vindemiarum Montispeffulani, ac arbiter. cap. pastoralis. §. i. de officio delegati. l. i. ff. de officio assessoris. l. sancimus. in fin. Cod. de iudiciis. dicta l. sed interpellatur. §. i. Iacobus de Bello visu in sua practica in secunda parte, rubri. de causa criminal. fo. 40. Specula. in titu. de citatio. §. iam de citatione. versic. 1. tamen de substantia citationis non requiritur scriptura. argu. l. pactum quod bona fide. Cod. de pactis. Soeynus docet in dicto suo tracta. de citat. arti. 20. quæst. 14. in fin. nisi in illustribus & paribus Franciæ. l. quoties. Cod. de dignit. lib. 12. vt superius scripsi, & in quibusdam alijs à iure exceptis.

Literis quis citare possit.

64 Cautela est, quando actor timet ne à nuncio auferantur, aut præcipiantur dictæ citationis literæ, (vt quandoque fieri solet) citatoriar, vel frangantur: & idem non possit postea facere relationem, vt prius faciat in acta citationem redigi, antequàm tradat eam seruienti, & si postea literæ auferantur, non cessabit apparitor à sua relatione, vt not. Socy. in dicto tracta. de citatio. artic. 14. quæst. 6. alioqui non posset apparere de citatione, & sic relatio non valeret sine citatione, sed & hæc omnia euitantur per duos, quos saltem testes adhibemus in huiusmodi citationibus, vt inferius artic. 1. dicitur.

Cautela pro eo qui literarum citationum amissionem timet.

65 Quartò fieri potest etiam citatio per nuncium priuatum, dando ei signum, seu sigillum, vel annulum à iudice, per glos. singul. in cap. significauit. de appellat. secundum Alexand. in additio. ad Barto. in l. si quis vxori. §. apud Labonem. ff. de furis. Barbat. in cap. coram. col. 3. de officio delega. Hippolytus in l. de vno. numero 198. ff. de re iudic. Ioannes Lupus in repetit. cap. per vestras. in primo notab. de donationib. inter virum & vxorem. vide Decium in cap. tertio loco.

Citatio per nuncium an fieri possit.

66 colum. 1. de probationib. † quod non seruaretur in hoc Regno, cum habeamus publicos apparitores his rebus præfectos. Ob id iudex non posset in præiudicium ipsorum alijs comittere, & si hoc faceret, non crederetur illis tanquàm minus legitimis, cum sint tanquàm priuati, itidem & his legitimis & publicis apparitoribus iustam appellandi causam iudex præstaret, etiam tanquàm ab abusu, quia notorie iudex abuteretur, cum sit illi prohibitum constitutione Ludouici xij. rub. des Seneschaux article 12.

Citatio per apparitorem communis est.

67 Quintò igitur fit & regulariter citatio per viatorem, seu per nuncium publicum, qui solo verbo in hoc Regno saltem plerisque in locis citabit intra ciuitatem, & aliquando pro locorum consuetudine per totam iurisdictionem illius iudicis, in cuius territorio est commissus. dicta l. sed interpellatur. & l. is cui. §. missus. ff. vt in possess. legato. l. properandum. §. & si quidem. Cod. de iudic. l. sicut. de præscript. triginta annor.

68 Et istam potest quilibet iudex per apparitorem, & executorem facere per iura suprascripta, & hoc asserit Iacobus de Bello visu in sua practica. rubri. de caus. criminal. fo. 40. numero 90. cum sequen.

Nota tamen quod apparitores Parlamentorum solent citandos modicum virga percutere, dicentes: Rex vos salutet, & pro hac citatione facit tex. in l. hac lege. §. i. ibi, aut plures fortè feriendi sint. Cod. de proximis factor. serinior. libro 12. licet communiter tex. ibi corruptus sit, vbi est feriendi. vt docet Lucas ibi.

Apparitores curiarum supremarum citando feriunt.

69 Etiam arbiter iuris citare potest per nuncium. dicta l. sed interpellatur. §. i. ff. de arbitr. Barto. in extrauagan. ad reprimendum. in verbo, per nuncium. quomodo in læsa maiestatis crimine proceda. l. 2. C. de sportul.

Arbiter per nuncium potest citare.

70 Sextò potest citatio fieri per notarium, vt dicit Specul. in titu. de citatio. §. sequitur. in princ. allegat tex. in arg. in cap. i. ibi, sed illorum notari. 1. 23. quæst. 5. quem sequitur Hippolytus in repet. l. de vnoquoque. nume. 194. ff. de re iudic. Præposit. in cap. cum parati. col. 8. de appel. & ita habetur in stylo curiæ primitiæ Bitur. eo. tit. articu. 4. Ratio est: quia postquam potest fieri per nuncium vilem, fortius per notarium, qui est publica persona. l. generali. Cod. de Tabular. libro 10. & iurata. in authen. de Tabel. colla. 4. & pro isto præsumitur cum sit iuratus, & maioris auctoritatis quàm seruientis. cap. ad audientiam. de præscrip. cap. sancimus. 1. q. 7.

Per notarium citatio fieri potest.

71 Et idem poterit relationem scribere, & eidem creditur. teste Specul. in dicto §. sequitur. arg. l. si consul. ff. de adoptionib. sequitur Socyn. in tractatu de citatio. artic. 8. quæst. 2. & ista fit etiam in causis ecclesiasticis, quia mandatum dirigitur clericis, notariis, & alijs: ob id notarij possunt exequi. Sed in curijs secularibus literæ executoriæ, citationes, & aliæ diriguntur apparitoribus, & non notariis, ob id notarij exequi illas literas non possent, nec aliàs sine iudicis expressio mandato.

Notarij in causis ecclesiasticis exequuntur.

72 Septimò per vocem præconis quandoque fit citatio, quem Gallicè dicunt *Crieur publicque*. l. fin. C. de feriis. Authen. qui semel. quomodo & quando iudex.

Vocem præconis citatur quis. Præconis officium.

73 Hodie officium illius est proclamare Regis placita, leges, edicta, & magistratuum præcepta, necnon aliquem absentem publicè citare, maxime in criminalibus ad tres breues dies. iuxta l. dies festos. C. de feriis. l. inter. ff. de public. iudic. de hac vide in tracta. de præco.

Nero superabat uoce præconem.

74 Legimus Neronem Imperatorem publicè de præconis peritia certasse, & de uocis magnitudine, eosque superasse: ut tradit Sueton. Tranquillus in uita Neronis, & Eusebius addens, quòd ad conseruandum uocem suam clystere, & vomitu stomachum suum purgabat, seque à pomis, & aliis fructibus qui uoci nocent, abstinebat, supinusque plumbi laminam pectori suo adiungebat, quia magnopere confert ad uocem conseruandam, ut auctor est Plinius.

Delegatus uoce tubæ non citat.

75 Notandum est tamen, quòd hæc citatio non potest fieri per delegatum inferioris à principe, sed tantum per ordinarium. tex. in §. omnem. in authen. de litigios. collatio. 8. Bald. & alij in l. 2. Cod. quomodo & quando iudex. & authen. qui semel. ibidem. docto. in l. sancimus. C. de iudiciis. & per hoc fuit annullatus processus cuiusdam delegati commissarij curiæ Seneschalli Tholosæ factus, teste Antonio Tremo. in additio. ad Vbertum de Bonacursi. rubri. quibus modis citat. versicu. vel quia ad clamorem. Nam hic non inuenta persona domi citare poterit, vel requirere ordinarium loci, ut uoce præconis citet, ut inferius dicitur, articulo primo, gloss. prima.

Citatio per curatū fieri poterit.

76 Octauò in ecclesia etiam potest fieri citatio per curatum, seu vicarium. & interdum hæc denunciatio, seu monitio fit in publica prædicatione, & hæc solet fieri in monitoriis de occultis, & in matrimoniis publicandis, & quibusdam aliis. per tex. in cle. vna. de foro compet. & cap. cum inhibito. de clandest. despon. Iaco. de Bello visu, in repetit. cap. 1. §. contrahentes. in uerbo, ita here. de foro compet. lib. 6. Socy. in dicto tracta. artic. 17. q. 6. & seq.

Citatio per partē quam do fieri potest.

77 Nonò fit citatio per partem in tribus casibus, primò ex pacto, ut si promissisti te repræsentare coram iudice ad meam requisitionem, requiro te ut cras te præsentis: illa requisitio uim citationis habet, & sufficit coram duobus testibus facta, licet non interrumpat præscriptionem. tex. in l. fin. in princ. & ibi Bart. & alij ff. de eo per quem factum erit. Bal. in l. nam ira. Diuus. ff. de adoptionib. & Felyn. in cap. cum causa. col. vlti. de officio deleg. sed non est propriè citatio, sed requisitio: ut superius scripsi.

78 Item potest fieri per partem ex commissione iudicis, ut docet gloss. in l. si ut proponis. in ij. C. quomodo & quando iudex. singul. secundum Bal. in Margar. in uerbo, citatio. quæst. 39. quem sequitur Specul. in titu. de citatio. §. sequitur. versicu. quandoque citatio fit per partem. gloss. Panor. & alij in cap. cum sit Romana. in fin. de appellationib. facit. leum qui. §. si epistola. ff. de furt. gloss. & Barto. in l. iustè. ff. acquiren. poss. Ias. in l. iudicare. col. 3. de iurisdictione omnium iudic. & in §. quadrupli. nume. 32. instit. de actionib. Præposit. in cap. cum parati. col. 8. de appellationib. Hippoly. in repetit. l. de unoquoque. nu. 196. ff. de re iudica. not. in l. miles. §. qui iudicati. illo tit.

Forma alia citationis per partem facienda.

79 † Et potest sic fieri, dicat iudex, præcipio quòd notifices aduersario tuo, ut tali die, & hora compareat coram nobis, & tu etiam compareas. ut docet Socy. in tractatu de citatio. artic. 8. quæstio. 4. Ange. & Iason in §. pœnales. & §. quadrupli. instit. de actionib. Ioan. Lupus in repet. cap. per uestras. notab. l. de donat. inter uirum & uxor. Sed in hoc regno non solet sic fieri, nec creditur parti, si hoc non probaret literis, vel aliis legitimè.

Cautela cum apparitor non uult exequi

80 Præterea potest fieri citatio etiam sine commissione, quando pars non inuenerit nunciium, vel quia citandus est potens, & viator non uult eum citare, posset in eum casum pars coram notario, & duobus testibus protestari contra apparitorem, & postea coram illis testibus, vel aliis literas citationis parti ostendere, & requirere ut compareat iuxta iudicis præceptum: & talis citatio ualebit. teste Barto. in extrauagan. ad reprimendum. in uerbo, per literas. in fi. quem sequitur Alexan. in l. iustè. nume. 31. ff. de acquiren. poss. & Iason in l. iudicare. col. 3. nume. 7. de iurisdictione omnium iudic. ac Hippoly. in dicta l. de uno. nume. 196. quia necessitas legem non habet. l. i. ff. de officio consul. & facit licitum, quòd aliàs esset illicitum. cap. si quis propter necessitatem. de furt. Petr. Gerard. singu. vlti.

Præhensio partis à parte fieri non potest.

81 Intellige supra adducta in citatione uerbalis, citationem autem realem, id est, præhensionem non potest pars facere, nisi in debitore suspecto de fuga. l. ait prætor. §. si debitorem. ff. de his quæ in fraudem credito. gloss. & ibi Iason in §. i. instit. de action. moder. in cap. 1. de iudic. quia non est singulis concedendum, quòd per magistratum publicè fieri possit, ne occasio sit maioris tumultus faciendi. l. non est singulis. ff. de regulis iuris. † Cæterum uocatio hæc iure Romano ueteri sine ullo apparitore, ac iudicis præcepto fieri solebat, uocatusque ab aduersario nisi confestim iret, & uocantem sequeretur, inuitus ab eo ducebatur. Et hic quidem mos usque ad tempora Iuriscōsultorum (ex quorum monumentis libri Pandectarum confecti sunt) durauit, donec eum constitutione sua sustulit, & antiquauit Theodor. in l. neminem. Cod. de exhibendis reis. quam sententiam confirmat per l. 1. & 4. ff. ne quis eum qui in ius uocatus est ueximat. ubi actio aduersus eos, qui in ius uocatos uerit eripiunt, id est, è manibus uocantis siue ducentis auferunt à prætore, proponitur, probat aliis pluribus, utpote per Ciceronem, Plinium & Terentium, & per l. qui neque sequantur uocantem in ius, inuiti non ducantur. ff. de uerborum significatio. & l. si uerò. in fin. qui satisfidare cogant. ubi aduersus eum qui locupletem fideiussorem iudicio sistendi causa non accepit, iniuriarum actionem esse: quia non est quælibet iniuria, id est non leuis, seu non vulgaris duci in ius eum, qui satis idoneum fideiussorem

82 det. hæc ille. † Ego uerò putarem seu iure ff. aut Cod. neminem uocandum sine apparitore, vel alio legitimo modo, ut superius dictum fuit. hoc probat textus in dicta lege sed inter

sed interpellatur. §. arbiter adesse litigatores, vel per nuntium, vel per epistolam iubere potest. ff. de arbitr. facit l. magis puto. §. ne tamen. ibi, oportebit prætorem curare, ut pecunia accepta creditoribus soluat, & de hoc decernere, darèque viatorem, qui ei renunciet. ff. de reb. eorum. non omittetur tex. in l. is cui. §. missus. ibi, aut per viatorem, aut per officialem præfecti. ff. ut in posses. legat. & text. magis ad rem pertinens, in l. properandum. §. & si quidem. C. de iudic. ibi, licentia erit iudici per executores negocij actorem requirere. & c. l. licet. ibi subsecuta per executorum conuentio. de præscrip. 30. anno. † Alioqui nullus id temporis fuisset apparitorum, vel executorum usus: & tamen Liuius, Fenestella & alij per celebres historiographi pro indubitato dicunt Consules, dictatores, prætores, & alios magistratus habuisse lictores, & executores, qui illorum iussa executioni mandarent: imò manu militari iure etiam ueteri executio fiebat. l. qui restituere. ff. de rei uendic. l. si quis. ibi, exequi oportere decretum suum nonnunquam etiam per manum militarem. ff. ne vis fiat ei, & præfectus urbis habere debebat dispositos milites stationarios ad tuendam popularium quietem, & ad referendum sibi, quid ubique agatur. & c. l. prima, in fine. ff. de officio præfecti. urb. facit l. 4. de officio præfecti uigil. l. obseruare. de offic. proconsul.

84 Ad hæc si quis in ius uocatus non ierit, condemnatur ad multam. l. 2. ff. si quis in ius uocatus non ierit. l. si quis ex aliena. de iudi. ergo non ducitur à parte, vel, si duceretur, non esset locus multæ.

85 Etiam non putarem credendum parti, quæ facile mentiri posset. l. i. §. cum quis. ff. de quæst. & Eccle. cap. 12. habetur. Non credas mimico tuo in æternum, quoniam septem sunt nequitia in corde illius. & Pro. urb. cap. 26. posset enim parere inimicos ad occidendam partem aduersam in uia, & postea simulatè venire ad partem: & eam in ius uocare, quare non est eidem credendum, ut docet Spec. in tit. de citatio. §. sequitur. uer. quandoque citatio per partem. & Soci. in dicto tract. quæstione 4. Tutela etiam inimicis non est committenda. l. pater. in fi. de testa. tutel. imò pars non teneretur venire ad illius partis denunciationem, ut asserit gloss. in cap. cum sit Romana. in uerbo. nec solent. de appel. quam probat Innocent. in cap. dilecti. de maiorit. & obed. ut refert Panor. in cap. 1. col. 12. nume. 33. de iudic.

86 Nec refragantur in contrarium adducta, primò l. neminem. C. de exhib. reis. quia ante legem illam probauit usum apparitorum & viatorum habuisse locum: & illa lex loquitur in exhibitione, & non in uocatione in ius, inter quæ uocabula est lata differentia, ut patet in l. plus est: ubi scripti. ff. de uerbo. signific. & per totum titul. ff. de in ius uocando. & ad exhibendum. & de exhibend. reis: etiam illa lex in criminalibus loquitur, ut pote de exhibitione reorum, tamen etiam in ciuilibus sine præcepto iudicis non uocabatur quis in ius. l. adoptiuum. ff. de in ius uocando.

87 Nec me mouet l. si uerò. §. si ff. qui satisfid. cog. quia si quis offerat fideiussorem iudicio sistendi causa idoneum, non debet duci inuitus, in quibus uidelicet casibus aliàs inuitus duceretur, ut in criminalibus, & in rub. in ius uocati ut eant, vel satis cautum dent. Ideo ibi tex. non dicit quòd à parte pars duceretur. Imò l. qui neque probando potius nostram opinionem facit contra eum, dum dicit qui neque sequantur, neque ducantur.

88 Et auctoritates Cicero. & aliorum quæ referuntur ad partem, uidelicet in ius uocas, intelliguntur, uidelicet per apparitorem, vel aliàs iure, non uerò propria auctoritate, quæ est in iure maximè reprobata. l. extat. ff. quod metus causa. Nempe dum apparitor uocat aliquem in ius, non hoc suo nomine facit, sed partis. cap. 1. de iudic. Ideo pars uocasse censetur, per l. i. §. uideo. ff. de uerbo. & uerba. Et sic pars in ius uocat partem per apparitorem, & de iudicis præcepto, prout à iudice decretum erit: & ita mihi uisum est.

89 Non negarem tamen olim varia fuisse tempora exercendarum actionum Romæ, & varias formulas: ut traditur in l. 2. ff. de origi. iuris, ut tunc fortè duceretur: sed aucta ciuitate, & postquam Iureconsultorum ingenia florere cœperunt, nusquam puto id in nostro iure ciuili receptum: sed edictis uocabantur in ius rei, qui si tribus uocati non uenissent, & uno peremptorio. l. ad peremptorium. cum leg. seq. ff. de iudic. contumaces dicebantur. l. contumacia. ff. de re iudi.

90 † Et interest ne ita intelligamus edictum prætoris, de parentibus, & patronis in ius non uocandis, quòd ideo propositum, quia turpe & indignum à liberis libertisue duci eas personas: quæ si sola edicti ratio esset, non inciderent in pœnam, nisi duxissent, & uenia fuisset postulanda, non solum quòd uocarentur, sed ut & ducerentur inuiti: alia sanè edicti ratio est, scilicet propter famosas actiones, quæ perstringunt pudorem, non quòd ducerentur inuiti. l. sed si. §. prætor ait. ff. de in ius uocando. Et uocabatur quidem inuitus, & adhuc uocatur, non tamen cogitur venire. l. quamuis. ff. eod. hocque probat clarissimè eod. titu. l. sed & si is, qui domi est, interdum uocari in ius potest. tamen de domo sua nemo extrahi debet. probat etiam titu. si quis in ius uocatus. hæc

91 autè quæcunq; uocatio fit per apparitores, ut supra dixi. † & tunc si quis uocatus & ductum de manibus rapuisset, eripere dicebatur: si uerò non ductum, sed uenientem impediuisset, & detinuisset, eximisse. Et incidebat in pœnam titu. ne quis eum qui in ius uocat. est ut eximat. l. 3. tam et si uerbum eximere, generale nomen sit, ut in ea lege dicitur. hæc non disputo amplius, sed libera cuique relinquo, asserens duntaxat nostra iudicia, quòd liberale est, & pium: nec scholastica, sed forensia sequimur.

92

Apparitorum seu executorum antiquus usus.

Contumax multa placetur.

Absurdum resultans si colligantur citaret colligantem.

Refellit opinio contraria.

Varia fuisse tempora exercendarum actionum.

Edictum prætoris de parentibus & patronis in ius non uocandis.

Eripere in ius uocatus aut eximere, quomodo differat.

Citatio per edictum.

93 Decimo citatio fit per edictum, id est, per affixionem (vt dicunt) in valuis, instar edictorum, quæ per prætores in albo ponebantur. l. si quis id quod. ff. de iurisdictione omnium iudicum. & de hac loquitur clem. i. & ibi docto. de iudic. & Barto. in extrauag. ad reprimendum. in verbo, per edictum. Felyn. in cap. quoniam. §. porro. nume. 14. vt lite non contesta. Et pro habenda notitia huiusce citationis, quia sæpius conseruatores apostolici abutuntur, ideo dicitur quis ita possit citare, quis citari, quando, & qualiter, vbi debeant affigi hæc edicta, quanto tempore debeant stare affixa, & quis sit effectus, & breui ista decidendo.

Quis per affixionem citare possit.

94 Primo cum quæritur, quis possit citare per edicta? Respond. iudex ordinarius, & delegatus à principe, non Pedaneus, vel alius. glos. in l. 2. Cod. quomodo & quando iudex. Barto. in verbo, per edictum. & in l. sancimus. Cod. de iudiciis. sequitur Imo. in dicta clem. i. colum. 2. refert Boerius in repetit. l. consentaneum. in tertia opposit. fol. 10. Cod. quomodo & quando iud. & istud seruatur. teste patruo meo Rebuffo. in l. locorum. C. de omni agro deser. libro 11. vbi dicit, quod magni magistratus communiter faciunt talem citationem.

Quis per edictum citari possit, & quando.

95 Ad secundam quæstionem respondeo, quod omnis potest citari per edictum cuiuscunque status, conditionisve sit. dicta clementina i. & Socynus in tractatu de citationib. artic. 23. quæst. 3.

Qualiter citatio per edictum fiat.

96 Tertio, quando possit fieri, & dico quod in duobus casibus tantum, primus est, quando citandus impedit, vel procurat per se, vel alios quoquomodo, ne citatio possit ad eum peruenire. clem. i. de iudic. glos. in cap. i. in §. facta. in verbo, vocetur. de electio. in pragma.

97 Secundus, quando domicilia, vel loca, vbi citandi inhabitant, non possunt tute adiri, liberè. clem. i. & pauci sunt qui eam rectè intelligant, teste Pau. & Iaco. in l. ad preceptorium. col. 3. ff. de iudic. vel quando ignoratur, vbi citandus sit, & nullus in domo illius inhabitat, tunc iridem ex iudicis mandato sic fieri solet.

Vbi citationes affigi debeant.

98 Quarto qualiter debeat fieri ista citatio? Respon. iudex primum debet examinare, an locus sit citationi faciendæ per edictum, & an insint qualitates. clem. i. videlicet an tute possit adiri citandus, vel non. arg. l. de etate. ff. ad Trebel. Bar. in dicto verbo per edictum. Et in hac examinatione nulla est necessaria partis citatio. Socin. vbi supra quæst. 5.

99 Hodie verò ex consuetudine nulla fit huiusmodi examinatio, sed nuncij in quibusdam curiis apostolicis passim citant per affixionem in valuis, & referunt, locum non fuisse tutum: ideo se in valuis citasse, & solet recipi: quia ordinarij habent has citationes exosas propter partium proteruitatem: ideo ad vitandum scandalum & tumultum, sic solite sunt fieri.

Quanto tempore literæ affixæ stare debent.

100 Quæro demum vbi citationes affigi debeant? Respond. olim in albo, hodie verò in valuis ecclesiæ Cathedralis, aut maioris illius ciuitatis, seu municipij, aut in valuis scholarum, si docto. aut scholaris citetur, vel in palatio, aut in aliis locis patentibus, vbi verisimile sit posse peruenire ad notitiam citandi. teste Barto. in verbo, publicè. in extrauag. ad reprimendum. quomodo in læte maiestatis crimine proceda. & Socin. vbi supra. Scripsi in tracta. nominationum. in 14. quæstio.

Remouens citationem punitur.

101 Aduertete tamen debent conseruatores ecclesiastici, quod ad hoc, vt possit sic citatus excommunicari, non sufficit probare quod in vicinis partibus citatio facta, seu affixa sit, sed quod ad noticiam citati ex illo verisimiliter potuerit peruenire, & bonum esset quod nuncius hoc in relatione sua poneret, vt not. in cap. si aduersus. de eo qui mittitur in possessionem. Aegidius Bellamera in decisio. 188. vt citatus. Verumtamen hoc non est solitum inquiri, neque conseribi.

Effectus citationis.

102 Quanto tempore debeant stare affixæ hæc literæ citatoriæ? Bartolus in verbo, publicè. dicit relinqui arbitrio iudicis, & sufficit quod proberur publicè fuisse affixum edictum in tali loco, nec est necesse quod apponatur in relatione, quod tanto tempore steterit. Socinus vbi supra, quæstio decima. facit textum in l. sed & si pupillus. §. præscriptum. ff. de iustitia actione.

103 Et præsumitur quod tanto tempore steterit affixum, quod ad noticiam citati perueniret, nec præsumitur sublatum: quia remotio est delictum. l. si quis id quod. ff. de iurisdictione omnium iudicum. quæ non præsumitur. l. meritò. ff. pro socio. l. penult. C. de his qui in testam. sibi adscribunt.

104 Possit tamen citatus probare, quod statim fuit ablatum, & tunc non valeret citatio, cum venire non potuerit ad suam notitiam, & peccant qui hoc faciunt, quia plus faciunt, quam Papa, qui non potest tollere citationem: & ipsi tollunt, & tenentur ad omnes expensas, quas ille postea excommunicatus faciet, & suis expensis tenentur absolutionem impartiri. teste Hippoly. in l. de vnoquoque. nume. 55. ff. de re iudica. & in rubri. de fideiussoribus. quæstio. 58. in fin. vide l. sed & si pupillus. §. proinde. ff. de iustitia actio. & quando citatio affigitur ostio, & statim tollitur, non dicitur citatio competenter facta. vt docet Felyn. in cap. ex parte decani. col. 4. nu. 7. vtriusc. reuocatio procuratoris. de rescript.

105 Effectus est, vt citatus debeat comparere, alioqui contumax reputabitur. Hippolytus in repetitione l. de vnoquoque. numero 192. ff. de re iudicata. doctores in dicta clementina prima. Felynus in cap. quoniam. §. porro. vt lite non contestata. & inferius dicitur in vltima quæstio. præfat.

106 Vltimo potest quis citari per campanam, & hæc citatio fit ad congregandas vniuersitates, capitula ecclesiarum, aut collegia. c. in causis. §. nuncij. & ibi Panor. & alij col. 3. de electio. gloss. in c. si capitulo. de concess. præbend. lib. 6. & in l. sicut. ff. quod cuiusque vniuersit. nom. Io. Andr. in c. i. de offic. custod. Bald. in authen. qui semel. col. 4. num. 15. C. quomodo & quando iudex. Iacob. de Bello visu in repet. §. contrahentes. c. Romana. num. 32. de for. compe. lib. 6. in stylo curiæ ecclesiasticæ Bituri. artic. 2. & seq. rub. de vicariis, officialib. & cæteris. & Hippo. in l. de vno. nu. 200. ff. de re iudica.

Citatio per campanam.

107 Item vocantur religiosi ad prædium per sonum campanæ: in quo non deficiunt, nec non collegiati & Bursarij in suis gymnasijs, sic vidi fieri dum à primis ferè annis eram collegiatus collegij, du vergier, Montispesulani, quo tempore fui etiam illic per biennium prior, & gradus seu schalæ ac multa illius cubicula me prioris nomine pecunias ministrante fuerint constructa, vt ibi notorie patet. vnde actus qui à capitulis fieri debent, tam electiones quam alij per campanam notificantur, & vocabuntur, sic tam canonici quam collegiati.

Vocatur religiosi & bursarij ad prædium per campanam.

108 Et qui non comparebit, contumax reputabitur, & impofterum actus sine illo factus valebit. cap. cum in ecclesijs. de præb. in 6. nisi ex consuetudine sit solitum aliter citari. & cornibus interdum homines vocantur, vt periculo ignis subueniant, & ad ipsum exingendum. l. i. ff. de offi. præfec. vigi. quod in vicis & pagis quandoque fieri solet, vbi defunt campanæ: sed in ciuitatibus per campanas ad hoc vocari solent.

109 Et sic per prædicta satis est responsum ad quintam quæstionem, quis possit citare, vt videlicet non solum iudex ordinarius, sed & delegatus, pedaneus, & arbiter in quibusdam citationibus: vt dictum extitit superius. Nempe cui commissa est iurisdictione, omnia censentur commissa, sine quibus iurisdictione explicari non potest. l. 2. de iurisdictione. omn. iudic.

Quis citare possit.

110 Superest nunc resolvere sextam quæstionem principalem, quis possit citari? Et paucis respon. quod omnis ille, cuius interesse potest, debet citari. l. de vnoquoque. de re iudic. l. 2. ff. de in ius vocand. vbi prohibentur aliqua personæ in ius vocari, ergo omnes aliæ possunt. arg. l. ius singulare. ff. de legib. & l. i. ff. ad municip. vide alias personas prohibitas in ius vocari per Azo. in summa de ius vocand & Soci. vbi supra artic. 5. quæst. 17. vbi ponit decem & octo personas quæ in ius vocari non possunt.

Citari quis possit.

111 Nam hoc edictum est prohibitorium certarum personarum, & permissorium regulæ, sicut dicitur de testamentis, quis possit illa facere. l. si quæramus. ff. de testamen. Hostien in summa illius tituli. idem dicitur de testibus, in rubr. ff. de testib. & ibi per Azo. in summa. & in l. 3. illo tit.

Edictum de in ius vocando prohibitorium.

112 Septimo qualiter citatio fiat? Respon. Interdum per iudicem, nuncium, per literas, per notarium, per campanam, per partem, & alias, vt abundè superius fuit explicatum in quarta quæstio.

Qualiter fiat citatio.

113 Octauo quot modis impugnari possit citatio? non refero hîc, quia Specul. in tituli. de citatio. in §. primo. conseribit, & Vbert. de Bonacurso in practica sua. rubric. quibus modis citatio impunè contemni possit: & quamuis in stylo parlamen. rubr. de iudi. ordin. 8. dicatur exceptionem citationis inualidæ non recipi in parlamento: verum esse crederem, si pars compareret: vt doct. not. in rub. ff. de in ius vocand. sed si pars non compareat, quæ nec rite erat citata, potest impugnari: & vidi sic impugnantem obtinuisse. & ita obseruatur gloss. Bal. & alij in authen. si ob res. C. si min. se ab hæredit. absti.

Exceptio citationis inualida an in parlamento recipiatur.

114 Nona est quæstio, quis sit effectus citationis? Respon. vt citatus compareat, vel comparere debeat per se, vel procuratorem legitimum, ad hoc vt possit se defendere. l. nam ita diuus. ff. de adopt. elem. pastoralis. de re iudic. dixi latè supra.

Citationis multi effectus.

115 Et ex quacunque causa quis citatur, tenetur comparere. l. ex quacunque. ff. si quis in ius voca. non icrit, & toties tenetur comparere, quoties citatur. Vnde licet semel citatus, semel comparerit, si iterum citatur, & non comparet, dicitur latitare. no. in l. Fulcinius. §. quod autem. ff. quibus ex causis in possess. eatur. Bald. in cap. vno. de milite vassallo qui contu. est. potest etiam per vnam comparisonem euadere contumaciam multorum, si ad plures actus citatus erat: sicut vno verbo potest cum pluribus litem contestari. Bar. & Imol. in l. si finita. §. Iulia. ff. de damno infecto. Angel. & Imo. in l. duo. ff. de duobus reis.

Pendet lis per citationem.

116 Secundus effectus per citationem lis dicitur pendere. clem. vlti. vt lite pendens. dicam ad intellectum illius clem. multa in tracta. de effectib. litis contesta.

Prauentio per citationem fit.

117 Tertius est, per citationem præuenitur iurisdictione. l. si quis posteaquam. ff. de iudi. c. proposuisti. de foro competen. gloss. in clem. i. de iudi. & qualis citatio requiratur, vide per Socy. in cap. proposuisti. & in l. libertus. in 2. ff. de in ius vocand.

Perpetuetur iurisdictione per citationem.

118 Quartus est effectus, quod iurisdictione per citationem perpetuetur. c. gratum. & cap. relatum. de offi. delega. no. gloss. & doct. in d. clem. prima, de iudic. Bart. & alij in l. & quia. ff. de iur. omn. iudic.

Fundamentum iudicij citatio.

119 Quintus, quia citatio est iudiciariæ cognitionis principium, ac iudicij fundamentum. §. fin. instit. de pena temere litig. cap. quoniam contra. in verbo citationes. de probat. dixi supra. Ideo omnia quæ fiunt in præiudicium absentium sine citatione, sunt irrita. cap. omnia. 3. quæstio. 9. & cap. caueant. in ibi.

120 Sextus effectus est: nam qui scit se citatum, presumitur maliciosè versari, si nō compareat. cap. ad hæc. in tert. & ibi Bald. de appellatio. & in l. consentaneum. col. penul. C. quomodo & quando iudex.

Continuatur terminus ad diem seq. in citationibus.

121 Septimus, per citationem inducitur contumacia, si citatus non compareat. rubri. de dolo & contuma. scripsi in tracta. infra de contumacia & defectu.

122 De consuetudine tamen generali Franciæ si in termino citationis dies festus incidit, continuatur ad diem sequentem: & hoc probavit Senatus anno 1525. die penult. Ianuarij.

123 Octavus, vt reus comparens saluis suis exceptionibus teneatur suscipere iudicium. cap. primo. de iudic. Et quando habeat ius reuocandi domum, vide in l. 2. §. legatis. ff. de iudic. cap. fin. per doct. de foro compe. scripsi in tracta. de except.

Reus potest cogere actorē ad profequendum.

Dilatione pendente quiescit officium iudicis.

Citatio ius acquiritur.

124 Nonus, quia comparente reo ad ipsius petitionem tenetur actor vsque ad finem iudicium perducere, & in eo persistere. authen. qui semel. & ibi dixi. C. quomodo & quando iudex. vbi dedi decem limitationes ad illam authent.

125 Decimus est, citatione etenim & dilatione pendente officium iudicis conuiescit, vt non possit interim procedere. l. siue pars. C. de dila. & si alteraui actum in qualitate, vel substantia, non valebit, quia videtur celebratus parte non citata, cum agatur aliter, quam fuerit in citatione expressum. Barto. in l. aut qui aliter. in princ. ff. quod vi aut clam. Socy. consil. 10. insignis doctor. in quarto volu.

126 Undecimus est. Nam citatio acquiritur ius, vt pendente termino præfixo ad comparendum per ipsum tempus expectari debeat. ca. cum inter vniuersas. de electio. Imol. in c. fi. de his quæ fiunt à prælat. in 3. notab.

127 Fallit quando citatus non haberet ius in eo, ad quod est citatus, & sic non erat vocandus, quia illum iudex non tenetur expectare, nec admittere comparentem. Ancha. & alij in d. cap. fina. quod in Francia fortè non procederet, si tamen vocatus venerit, interesse, & damna, quæ passus est ab eo, ad cuius petitionem est vocatus, petere poterit. Imol. in l. liber homo. §. decem. ff. de verb. oblig. a. & d. cap. fi. de his quæ fiunt à præla.

Citatio in terris longi temporis prescriptio nem.

128 Duodecimus effectus est, citatio præscriptionem longissimi temporis interruptit. l. cum notissimi. in princ. C. de prescript. triginta vel quadraginta annorum. capit. penultim. decima sexta questione tertia. Roma. consil. 38. in casu. Tamen hodie extat ordinatio Caroli noni regis moderni articulo 15. explicata 1564. qua cautum est si per citationem contestatum sit, & sit per triennium cessatum à lite profequenda, lis censetur non contestata.

129 Fallit in casibus traditis per Ioan. Francisc. Balbum in tracta. de prescript. in tertia parte 6. partis princip. col. 34. cum sequent. vbi ponit nouem ampliationes, & totidem limitationes, quas non transcribo. ibi licet videre. ad de Bal. in consil. 299. proponitur. in 2. vol.

130 Intellige quando citatio est valida, & legitime facta, secus si nulla, vel temeraria, tunc non habet effectum: nam quoties vitiosè cautum est, pro non cauto habendum est. l. quoties. ff. qui satisficere cogatur. & condemnatum eum accipere debemus, & citatum, qui ritè citatus est. l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudica. Imò omnia quæ requirunt citationem, vt processus & sententia sunt nulla, si citatio præcedens sit inualida. per gloss. in l. si accusatoribus. C. de accusat. quam sequitur Bald. in Marg. in verb. citatio. & Felyn. in cap. quoniam. col. 7. de probatio. Hippolyt. in repetitio. l. de vnō. num. 50. de re iudic. & in practica criminali. §. quoniam. num. 44. ac in rubr. de fideiuss. nu. 355. & consil. 20. maturè. col. 2. atque Albert. Brunus consil. 20. requisitus. col. 1. in materia feudor.

Finis citationis.

131 Habet tamen mirabilem effectum hæc citatio, quia habet vim interpellationis extraiudicialis ad constituendum debitorem in mora, ex illa citatione quamuis inualida, teste Bald. in cap. vno. col. 2. de milite vassallo. quem sequitur Iacobi. in l. quod te. col. 2. ff. si cer. petat. Finis verò citationis est, vt causa apud iudicem, à quo facta est citatio, definitur. l. vbi. & l. de qua re. ff. de iudic. Conrad. La. in method. iuris. titul. quomodo proced. aduersum eos, qui in iudicium vocati non veniunt.

132 Alios effectus citationis validæ vide per Specula. in titu. de competen. iudic. additio. §. fin. Et per Socyn. in tracta. de citatio. art. 31. nunc breuiter. vt quæ praxim tangunt perscringamus, ad text. iam me confero elucidaturus, vt sequitur.

Loys XII. Articl. LV I.

Item prohibens & defendens à tous sergents.

GLOSSA I.

Articulus primus.

Apparitoris nomine qui ueniant.

C O nomine, sergents, seruientis, comprehenditur omnis apparitor, siue sit apparitor iudicum inferiorum, siue superiorum, nō tamen curiæ supremæ nunciij, & apparitores (quos vulgus, huissiers vocat) comprehenduntur, siue magni Concilij, seu alterius curiæ supremæ: quia distincta sunt nomina, & sic decisio. l. si idem. C. de Codicil. & quia maioris sunt auctoritatis, quos illustrat curiæ excellentia, sicut dicitur de naturalibus datis curiæ. §. fin. instit. de nupt. nam his etiam solis credi solet. Apparitores multos tradit Imperator in variis tit. lib. 12. C. de apparitor.

Dicet

2 Dicet quis: vbi possint hi citare? Respon. in illo loco in quo præfetti sunt, & non alibi, quia extra territorium impunè non paretur ius dicenti, multo minus viatori. l. fin. ff. de iurisdic. omnium iudic. cap. fi. de constit. in sexto. Ideo apparitor Aurelianen. ibi, quidem citabit, non Lugduni. quia ibi non est præfectus. Ita censuit Senatus die penulti. Maij 1524. in causa Francisci d. Cha. Jeanbriant. nec apparitor curiæ ecclesiasticæ citabit coram iudice laico, vel è contrario eadem ratione, quia iurisdictiones sunt distinctæ. c. nouit. de iudi. & Diuisum Imperium cum Ioue Cæsar habet: vt Virgil. ait, & cum contrarium fuisset factum, audiui abusiue & perperam processum.

Citare non possunt viatores extra locū in quo sunt præfetti. Arejum.

3 Si tamen apparitor sit talis, qui sit præfectus in toto regno, vbiq; poterit exequi: vt sunt quos vulgò apparitores equites, sergents à cheual, Castelleti Parisien. vocamus, qui si abutantur, testis eos sequitur, vt vidimus de quodam, sieffies, viatore in hac ciuitate suspenso.

4 Item apparitores magni Consilij poterunt vbiq; consilij iussa exequi, sed iussa inferiorum magistratuum exequi non possunt, si ad hæc præfetti à consilio non sint. Vnde interdum vidi appellari ab executione facta ab apparitore magni consilij, eò quod sententiam inferioris iudicis executioni mandarat, nam sicut iudex extra territorium habetur tanquam priuatus. l. 3. ff. de of- sic. præsid. Sic & omnes viatores, vbi præfetti non sunt: Ideo in auditorio in quo præfetti sunt, virgam deferre possunt regulariter, extra verò non. Imò apparitores generalium iustitiæ non possunt deferre virgam in aula Palatii Parisien. & si deferant, curiæ apparitores illas frangunt, sed in auditorio tantum generalium ferent: Et soli curiæ apparitores intra aulam & extra deferre possunt: quod est notandum.

Consilij magni apparitores ubi possunt exequi. Virgam deferre qui apparitores possunt, & ubi.

Quis ne facent aucuns adiournements, ou autres exploits sans records, & attestations de deux tesmoings.

GLOSSA II.

T autu præcipitque apparitoribus, ne quemquam in ius voent, nisi duos testes habeant, qui testificari de illo actu possint, nam cum ipsi regulariter viles sint. l. prohibi- tum. & l. defensionis. C. de iure fisci. lib. 10. & falsas relationes solent multi facere: vt doct. not. in c. quoniam contra. de proba. & pro modico vini dolio deierare, teste Ho-

Quales testes sint adhibendi in exploitibus.

stien. in sua summa. rubric. de contumac. §. qualiter. versic. contra. Ideo duos debent adhibere testes. Nam in ore duorum vel trium stat omne verbum: vt est in Euangel. & in cap. cum esses. &

2 cap. relatum. de testament. Et isti testes non debent esse apparitores, quia vnus pro altero etiam falsum deponere posset, quemadmodum vt adagio fertur, multi mutuo se scabunt: sed debent esse testes idonei, non domestici citantis, aut alias suspecti. l. donei. cum seq. ff. de testib. sustinentur tamen ipsi apparitores.

Apparitor testis esse non potest apparitori.

3 Creditur verò apparitori, etiam si non ostendat literas sui officij in loco, & iurisdictione, intra quam est apparitor, extra non. cap. cum dilecti. de dolo. Barto. in tracta. quomodo. in lætæ maiesta. crimi. proceda. in verb. per nuncium. Et eo ipso quod quis defert literas iudicis, presumitur quod sit illius nuncius. Innocen. in cap. quoniam contra. de probatio. Perus. in cap. cum parati. col. 6. nu. 30. de appella. Idem si committatur tali viatori executio causæ, tunc etiam sufficit illas commissi- sionis literas ostendere: vt doct. no. in dist. cap. quonia. aliàs sine literis commissiōis illi non creditur regulariter.

Viatori creditur etiam si non ostendat literas officij.

Ou un pour le moins.

GLOSSA III.

N vni soli credatur testi? Respon. regulariter non. In ore enim duorum vel trium stat omne verbum. cap. relatum. & cap. cum esses. de testam. Casus tamen in quibus vnico creditur testi, vide in l. Theopompus. ff. de dote præleg. Ias. multos cumulat in l. admonendi. col. 71. & seq. nu. 200. & seq. de iureiur. & per istum tex. adde alium casum, quod etiam sufficit viatori vnicum habere testem: sed vide artic. seq.

An & quando vnico testi credatur.

Sur peine d'amende arbitraire es grandes matieres, & autres esquelles par vn seul defaut la partie peut obtenir gain de cause.

GLOSSA VLTIMA.

I Sta pars text. declaratur per articul. sequentem, vbi pœnam, seu multam decem librarum declarat. Et quamuis per istum text. apparitor, cum vnico teste posset citare in nō arduis, & in quibus pars non obtineret ex sola contumacia victoriam causæ, tamen huic derogatum est per artic. sequentem, vt hodie duo testes debeant inseribi, nec vnus sufficiat, vt dicam ibidem.

Françoys

Articulus secundus.

Que s'uyuant noz anciennes ordonnances tous adiournements seront faicts à personne, ou à domicile en presence de records, & de tesmoings, qui seront inscripts au rapport, & exploit de l'huissier, ou sergent sur peine de dix livres Paris d'amende contre ceux qui seront trouuez en faute.

GLOSSA I.

A lege Regia, statuto & consuetudine, forma citationis introduci potest.

Iuri consuetudinis articulus.

Procuratorum citare quando sufficit.

Amici absentis quando citandi sunt.

Taruit Rex, quod omnes citationes fiant ab apparitoribus in persona, vel in domicilio, & in presentia testium, quos inscribere in relatione seruientes debent sub poena decem librarum Parisien. Nempe quia forma citationis potest à statuto, vel stylo introduci, multò fortius à lege Regia, gloss. & doct. in l. si accusatoribus. C. de accusat. Alex. in l. inter accusatorem. ff. de publi. iud. & modus citandi etiam præter ius, teste Bald. in l. i. col. 2. versic. modus. C. quomodo & quando iudex. arg. l. 3. §. fin. ff. de testib. idem firmat Bald. in tracta. statuto. in verbo absens. quæst. 1. Ideo hic statuit, vt testes interuenire debeant in citationibus, quamuis hoc à iure statutum non esset, sed in hoc seruienti crederetur. c. cum parati. de appel. 2. In hoc autem articulus iste est iuri æ generali consuetudini conformis, statuendo vt in facie citetur pars, vel ad domum: multasque doctorum opiniones confundit, nec est amplius lis sub iudice: vt dicebat gloss. in l. ex consensu. §. 1. ff. de appel. sed est decisa per istum tex. qui probatur in l. 1. §. 1. ff. de liber. agnos. & in l. scire oportet. §. qui autem. ibi, in facie, vel ad domum. de excusa. tut. & in l. aut qui aliter. §. & si forte. quod vi aut clam. l. vt perfectius. §. sin autem abfuerit. C. de annal. excep. glo. in l. quinquaginta. C. de excusat. tuto. & in l. prouincialium. de eroga. milit. anno. lib. 12. Bart. & Alex. in l. 4. §. prætor ait. ff. de damno infecto. vbi dicunt istam esse communem, vt primò quis citetur in facie, si reperiatur, alioqui ad domum. idem tradit Barto. in tit. de citatio. quæst. 2. & Bald. in Marga. in verb. citatio. quæstio. 7. & in l. ea quæ. col. 2. & l. consentaneum. vbi etiam Boer. col. 21. versic. pro resolutione. C. quomodo & quando iudex. Berber. in viator. iuris, in quarta parte rubr. de iudic. versic. quæro an valeat citatio. Aufser. in stylo parlamen. rub. de adiornam. §. item sciendum. Domi. de Rota decisio. 48. valet citatio. in no. Et Guido Papæ in decis. Delphin. quæst. 445. an valeat. Angel. in §. vlti. in fin. de poena temere litigan. in instit. Alex. consil. 2. consideratis. col. 3. in 3. vol. Corne. consil. 245. licet. col. 2. vol. 1. Panor. consil. 42. in questione. in 2. volum. Roma. consil. 454. in re presenti. col. 2. Et quod sit generali consuetudini conformis, meminit Lucas de Penna in dist. l. prouincialium. colum. 1. in fin. de eroga. militar. anno. lib. 12. 3. Et curia laicalis huius regni indistinctè hanc citationem à longo tempore admittit, vtor ver bis Ioan. Fabr. in dist. §. fin. in instit. de poena temere litigan. & Aufser. in stylo parlamen. in prima parte rubr. de appellat. §. & supradictæ. Et hodie vbique in Francia seruatur hæc citatio per istum articulum, qui obligat tam in patria iuris scripti, quam consuetudinaria, imò etiam in Hispania, & in Italia seruatur, quod prima citatio in personam citandi fieri debeat, si inueniatur, alioqui in domo habitationis. & hoc asserit Alfonso de Montaluo in foro regali. libro 2. titul. 3. rubric. delos e nplazamientos. 4. Quæro, an in personam procuratoris fieri possit citatio, antequam in domum fiat, quod videtur per l. meminerint. ibi, conueniendos dominos, aut si forte defuerint, eorum actores, procuratoresque esse quærendos. C. vnde vi. & l. aut qui aliter. §. & si forte. ff. quod vi aut clam. cap. causam. de dolo. clem. causam. de electio. Respon. Si constet dominum absentem reliquisse procuratorem ad illam causam, vel generaliter constitutum, tunc prius citari debet procurator, quam domi fiat citatio. per text. in dist. l. meminerint. vbi Barto. sic illum text. intelligit. & in l. cum clericis. C. de episc. & cler. Bald. in l. solent. ff. de alimen. & cibar. legat. Bal. & Iaf. in l. eum qui res. C. de procurat. Innoc. Panormit. & alij in cap. dilectus. de procur. Guido Papæ singul. 370. Barba. consil. 18. clementissimi. colum. 3. in 1. volum. 5. Et procuratore nõ reperto fieri citatio in domicilio procuratoris de consuetudine, licet doct. dicant in domicilio partis in dist. §. prætor ait. Alex. in l. non solum. §. morte. nu. 38. ff. de noui operis nunciat. quod intellige quando procurator nunquam comparuisset, tunc in domicilio partis citatio faciendâ erit: alioqui si dominus litis procurator effectus fuisset, ipse & non dominus esset citandus, & valeret citatio in domicilio procuratoris facta: vt firmat Barto. & alij in l. furioso. ff. de re iudic. per text. in l. procuratoribus. C. de procurat. & in l. 1. C. de senten. & interlocutorio omnium iudic. Barba. consil. 18. clementissimi. & c. mihi videtur. col. 3. in 1. volum. & ita seruatur in curiis Francia. 6. Item amici interdum sunt citandi, & hoc quando quis est reipub. causa absens. l. hoc autem. ff. quibus ex causis in posses. ea. vel est pupillus, & non habet tutorem. l. ergo. ibidem. l. magis puto. §. sequitur. de rebus eorum, qui sub tutel. vel cura sunt. glo. in dist. cap. causam. de dolo. Alber. & alij in l. cum proponas. C. de bonis auctori. iudic. possid. Cyn. in repet. l. 2. quæst. 9. ff. si ex noxal. causa agat. si verò haberet tutorem, tunc tutor vocabitur, & non amici. dist. l. hoc autem. §. 1. Alex. in l. si finita. §. Iulianus. ff. de damno infecto. Panor. consil. 29. in questione, in fin. volum. 2. & in casibus tantum à iure expressis sit amicorum conuocatio. dist. §. & si forte. glo. in l. fin. ff. vbi pupil. educa. debeat.

debeat. & in cap. perlatum. qui filij sunt legitimi. Bald. in rubr. C. de success. edicto. Boer. in repet. d. l. consentaneum. fol. 20. 7. Notandum tamen est, quod in quibus casibus vocandi sunt amici, non sunt vocandi singulariter, nec in facie, sed generale edictum fieri debet, quod si quis consanguineorum & amicorum velit talem defendere, compareat tali die in tali tribunali. argumen. l. sed & si pupillus. §. proscribe. ff. de instit. actio. Barto. & alij in dicta l. hæc autem. Bald. in auth. sed cum testator. col. 2. nu. 6. C. ad legem Falcid. Alberic. in d. l. ergo. ff. ex quibus causis maior. Panor. in cap. causam. col. 5. de dolo. quod raro seruamus in Francia. 8. Et sunt eò vocandi vbi res agitur, & non extra prouinciam, aliàs esset processus in infinitum. glo. & Barto. in d. l. hoc autem, & si non sint de iurisdictione citantis, ad hoc extra territorium citari non possunt. l. fin. ff. de iurisdictione omnium iudicum. l. magis. §. illud. ff. de rebus eorum. 9. Sed vt hæc citatio fieri possit, tutius est, quando non inuenitur citandus facta perquisitione in domicilio, nec in Regno, quod impetrentur literæ Regiæ concedentes, vt voce tubæ citare liceat talem sic perquisitum, & istæ literæ vocantur literæ auctorisationis, quibus Rex præstat auctoritatem citandi voce tubæ, sic solet exerceri: & fuerunt aliàs tales literæ annullatæ non facta perquisitione citandi, in Senatu anno 1534. die 2. Iunij. Scripsi in concord. Francia in rubr. de constit. in glo. edictum. de his literis auctorisationis. 10. Interdum etiam hæc potestas citandi per præconem, conceditur à iudice, vt si appareat citandum apparitores cedere, ac contumeliis afficere solitum, dum obeunt munus executionis contra illum. cle. 1. de iudic. teste Roma. consil. 433. quo ad primum. Felyn. in cap. in nomine domini. col. 4. num. 13. de testib. In ciuilibus supradicta procedunt, & sic citatio fiet. Sed in criminalibus regulariter citatio voce tubæ ad tres breues dies fiet, etiam contra minorem, si non inueniatur: nec tunc citantur amici, aut consanguinei. per l. inter. ff. de public. iudic. Bald. in authen. qui semel. C. quomodo & quando iud. & si inueniatur, citabitur compariturus in personam tali die: vel capietur, vt scripsi in rub. des adiournements personnels, ita prosequitur Ioannes Milius in sua praxi criminis persequendi abundantius: tu illum si non graueris, videto.

Tous adiournements seront faits à personne.

GLOSSA II.

VI totum dicit, nihil excludit. l. à proctatore. C. mandati. l. Iulianus. ff. de legat. 3. Est tamen differentia inter omne & totum. vt in processu. ff. patet. & scripsi in artic. tracta. de lite. obligat. in 1. Tomo. Sed quo ad idioma Gallicum solet exponi omnes pro totum. Et sic procedit hæc citatio, vt in facie, vel ad domum fieri debeat, & coram duobus testibus tam in iudicialibus, quam in extraiudicialibus. per l. in concedendo. ff. de aqua pluuiæ arcen. & l. fin. C. de auctor. præstan. & in art. supra proximo statuit ne aliquam faciant citationem. Bart. in l. si quis arbitrato. col. 2. & seq. ff. de verb. oblig. Fely. & alij in cap. cum olim. de re iudi. Vnde si donatarius velit insinuare donationem, debet citare vt hic, videlicet primò in facie, secundo si non reperiatur citandus poterit citari in domicilio, teste Angel. consil. 179. visis prædictis instrumentis. in fi. & Hippoly. in repet. l. de vno. nu. 33. cum seq. amplia. 7. ff. de re iud. dixi an hæc citatio sit in insinuationibus necessaria, in tract. de dona. insinuand. supra. 4. Et sic debet citare arbiter. Bart. in l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. Bal. in c. 2. §. fancimus. col. 1. in fi. quo tempore miles inuestitu. petere debeat. Hippoly. singul. 173. sunt quotidia. 5. Item procedit tam in causa principalis, quam in causa appellationis. clem. causam. de electio. Socin. in tracta. de citatio. art. 7. princip. versic. 1. procedit, siue ante litem contestatam, siue post. Iacob. in l. & post edictum. num. 10. ff. de iudic. Innoc. in cap. consuluit. in glo. 3. in fin. de offic. deleg. Etiam in definitiua hæc citatio fieri sic potest, per clem. 2. de re iudic. cap. 2. de dolo. lib. 6. Iacob. de Bello visu in practic. rubr. de causa crimin. num. 102. fol. 41. pag. 2. & in possessorio, & in petitorio. Bald. & alij in l. si deserta. C. si propter public. pensura. & doct. in l. fin. C. de edicto diui Adrian. col. 6. Guido Papæ in statu. si quis. in verb. etiam absque violentia. 6. Etiam si ageretur plenario, vel summario iudicio, iuxta clem. sæpe. de verb. signific. Bartol. in extrauag. ad reprimendum. in verb. & figura. quomod. in l. l. & maicsta. crimi. proceda. & Socin. in l. si quis arbitrato. col. 1. ff. de verb. obliga. 7. Et sic etiam debent testes citari. cap. 2. de testib. l. si quando. C. illo tit. etiam clerici in casibus in quibus citari possunt à iudice laico, & breui omnes citationes. ibi, (tous adiournements) sic possunt fieri. vt in text. scribitur: vnde si impetrem rescissionis rescriptum, fortè vt contractus ratione ætatis, vel alia, sicut scripsi in tract. de rescis. contract. rescindatur, poterit sic fieri, & post primum rescriptum impetratum non poterit pars alium iudicem impetrare, sed quidem impetratum rescuare poterit, si causa, vel causa adfuit. vt dicam in tract. de rescusa. & scripsi ar. 7. tract. de rescis. seu liter. Reg. in secundo Tomo. 8. Etiam sic citandum eum, qui de Officio, aut beneficio litigat, non verò in loco beneficij litigiosi, aut officij. docet Roma. consil. 342. quo ad primum. col. 2. Nam cum nondum sit pacificus, non tenetur in beneficio litigioso residere, ergo nec debet ibi citari: & nullus fuit declaratus defecit.

Quomodo sint amici & quomodo citandi.

Literæ auctorisationis.

Arestum.

Citatio in criminalibus quomodo fiat.

Omnis Gallice quid importet. Citatio in iudicialibus, & extraiudicialibus, & ab arbitris sic fieri debet. Donatarius in insinuatione quomodo citet.

In causa appellationis quomodo fiat citatio facta in possessorio & in petitorio.

In plenario & summario iudicio contra testes fieri ita citatio debet.

Testes citari quomodo debeant.

In beneficij domo religiosi an citatio facta valeat.

En presence de records, & de tesmoings qui seront inscrits au rapport & exploit de l'huissier ou sergent, sur peine de dix liures Parisis d'amende, contre ceux qui seront trouvez en faute.

GLOSSA IIII.

T sic in citatione debent interesse testes, qui in nunciij relatione inscribi debent sub poena decem librarum Parisien. hic comminata, non tamen imposita, quam tamen iudex imponere vocato & audito apparitore potest, vt glos. & docto. decidunt in c. vno. de sagittar. alibi scripti.

Testes non canitur records, & quare. Particula &, pro, id est.

2 Hic autem, records, vocat testes, eo quod testes debeant recordari illorum, quae geruntur coram eis: inde est quod in sponsalibus puellarum. solent verberari adstantes, vt recordentur, sicut dicit glos. in l. si. Cod. de emancip. liber. quam probat Boet. in §. i. de consuet. matr.

3 Dicitio &, in hoc articulo posita exponitur pro id est: vt alibi in l. i. ff. de dolo. & in §. sed iste. instit. de actionib. & in rub. Cod. de vindict. liber. vbi plurimas glos. cumulaui in Cod. meo antiquo. ratio est quare testes adhibentur, vt falsi materia pracludatur apparitoribus, quae quidem bene multis est peculiaris: & vt calumnia partis volentis inficiari se citatam, tollatur. Ad haec, vt si pars auferre literas a viatore vellet, vel eum percutere, praesentia testium compescatur, & refrenetur, & vt actus facile probari possit.

Relatio nunciij sine testibus, an ualeat.

4 Sed quaero, an valeat relatio nunciij sine testibus? breuiter existimarem valere, quia hic non annullatur: sed puniri seruens in decem libris Paris. debet. docto. in l. non dubium. Cod. de legib. sed in constitut. Neapolit. fo. 180. nume. 4. & Andr. de Isernia in peregrin. commenta. ibidem rubri. de literis citator. fol. 54. tenent ibi esse de forma, & sic aliter factum non valere.

Arrestum.

5 Quod verum est, si a parte impugnetur, & allegetur sic factum non esse, vt in ratione continetur, runc non credetur illi relationi ob testium defectum: alioqui ipso iure citatio tenebit in Francia, si non fuerit impugnata. Imo si dicatur in praesentia testium, vel vicinorum factum esse, non sufficit per istum tex. requirentem testes inscriptos esse debere, & sic nominatos oportet eos esse. Et ita censuit Senatus anno 1542. die 6. Martij, & sufficit si apparitor scribat eos, licet ipsi testes non se subscribant per istum tex. qui non requirit nisi inscriptionem, non subscriptionem: & dicuntur inscripti, quando apparitor in relatione dicit citationem factam in praesentia Ioan. & Gaij tali die, &c.

Citatio de iure sine iudicis mandato non valet.

6 Imo non valet citatio etiam data commissione iudicis, nisi exprimat per quem vult hoc fieri, vt asserit Bald. in leuis qui. in 3. col. versicu. praeterea. ff. si certum peta. & in l. fin. circa medium. Cod. de exhibendis reis. & in cap. cum venerabilis. col. 2. de dolo. & istud dictum esse paucis notum, per quod honorem & commodum quis assequi poterit, vt asserit Hippoly. in singul.

Apparitor in Francia, quomodo sine iudicis mandato citare possit.

7 Et licet de iure non valeat citatio, si non appareat de iudicis mandato in actis. docto. per illum tex. in c. quoniam. de probat. glos. in l. sancimus. in fi. Cod. ad Trebel. Panor. & alij in cap. i. de iudic. Bal. consi. 63. solum. in 5. vol. cum alijs similib.

Arrestum.

8 Imo non valet citatio etiam data commissione iudicis, nisi exprimat per quem vult hoc fieri, vt asserit Bald. in leuis qui. in 3. col. versicu. praeterea. ff. si certum peta. & in l. fin. circa medium. Cod. de exhibendis reis. & in cap. cum venerabilis. col. 2. de dolo. & istud dictum esse paucis notum, per quod honorem & commodum quis assequi poterit, vt asserit Hippoly. in singul.

Requisita in hoc articulo.

9 Tamen non seruatur in Francia, in qua eo ipso quod quis est factus apparitor, seu seruens, statim sine alia commissione ad solam partium requisitionem citare potest, sed non praehendere, seu personam capere, vel arrestare sine iudicis mandato. Et sic ardua sine iudicis mandato non facit, leuia sic: quia in modicis non curatur de iudicis mandato. argumen. l. scio. ff. de integ. restitut. nisi in parlamento, ad quod nullus citare potest sine Regis vel curiae mandato. per §. nullus rubri. de adiornamentis. in stylo parlam. Ioan. Fabri in §. quadrupli. col. i. de actionib. in instit. Etiam in materia saisinae & nouitatis non potest citari quis sine mandato, vt censuit Senatus, prout refert Aufser. in stylo parlamen. aresto 41. item quod seruientes.

Reserue sufficit apparitori tales testes praesentes fuisse absque alia subscriptione.

10 Et sic requiruntur hic sequentia, primò quod aliquis sit citandus, quia hic de citatione tractatur, probatur ibi, Adiornemens.

11 Secundò quod illa citatio fiat in facie citandi, vel in eius domicilio. in tex. ibi a persone, ou a domicile: vt superius dictum fuit.

12 Tertiò quod fiat in praesentia testium, ibi, en presence des records. & sic requiritur, quod testes intelligant, nec sufficeret sola illorum praesentia. per l. diem proferre. §. coram. ff. de arbit. & l. coram. vbi scripsi. de verb. signi. quia non recordarentur de eo quod nescirent.

13 Quartò requiritur in hoc tex. quod duo saltem testes adsint. Nam vbi numerus testium non adicitur, etiam duo sufficiunt: quia pluralis locutio duorum numero contenta est. l. vbi numerus testium ff. de testib. & in hoc forte corrigitur artic. i. supra eo. vbi vnus sufficiebat, & sic non crederetur viatori, nisi testes inscripti sint, vt hic: licet de iure crederetur in his quae ad suum spectant officium. tex. in cap. cum parati. de appel. vbi plenè Panor. & alij.

14 Quintò requiritur quod illi testes praesentes inscripti sint in relatione, & in expletis, seu executione apparitoris, ibi, qui seront inscripti. Non tamen requiritur subscriptio testium: sed sufficit viatorem referre citasse talem in praesentia Ioan. & Petri. &c. Et quando apparitor exemplum citationis & executionis tradit parti, etiam testes inscribere debet & nominare.

17 Vltimò hic, sur peine de dix liures, non est poenae impositio: sed tantum comminatio. per glos. in cap. vno. de sagittar. ob id iudex hanc poenam imponere non poterit, nisi audito apparitore, nec istam poenam solent iudices in principio declarare, sed ad leuem multam decem solidorum seu aliam condemnare, vt vidi fernari.

Cominatio poena infligenda apparitori.

18 Sed à quo possunt apparitores condemnari, quando in eorum officijs delinunt? Respond. à iudicibus tantum Regijs, quibus subditi sunt, vt à iudicibus Bailliuorum, Seneschallorum, vel gubernatoris Montipessulani: vt asserit Ioannes Fab. in l. fin. Cod. de officio praefecti vrbis. & Petrus Iacob. in practica sua, in rubr. de condictio. ex lege. §. quadrupli. vbi dicit iudices teneri ex delictis seruientum, quia tales elegerunt. Verum hodie quia Rex eos eligit, iudices non tenentur, nisi ex dissimulatione, quia eos non puniunt, ne Clodius forte accuset mœchos.

Apparitores à quo puniri possunt.

19 Poterunt tamen alij iudices etiam non Regij sistere apparitores, & arrestare donec mandati executionisque testatione praebuerint, vt docet Imbert. in §. i. in foren. instit. & quandoque puniuntur si in contemptum illius quicquid am moliantur. l. vna. ff. si quis ius dicen. non obrem.

Arrestari apparitores possunt.

Idem articuli. x v i. ibidem.

Que tous adiournemens pour faire & intenter nouveaux proces seront libellez sommairement, & contiendront la demande, & moyes d'iceluy en brief, pour en venir prestz à defendre par le defendeur au iour de la premiere assignation.

Articulus tertius.

GLOSSA VNA.

Vri concueniens videtur iste articulus, dicens, quia quisque actione vult agere, prius eam edere debet. Nam acquisitum videtur eum, qui acturus est, edere actionem, vt proinde sciat reus, vtrum cedere, an contendere ultra debeat: & si contentendum putet, veniat instructus ad agendum cognita actione, qua conueniatur.

In prima citatione petitiio inferri debet.

2 In i. i. ff. de edendo. Et per hanc ordinationem multae confunduntur docto. opiniones. Nam hic planè statuitur, quod in prima citatione libellus actoris debeat inferri, vt plenè reus instrui possit, de quo conuenitur, & alia dilatio deliberatoria postea dari non debet: vt hic. & probatur in cap. praeterea. de dilationib. vbi iudex exemplum rescripti in prima citatione inserit. & cap. fin. ibi, vt ad responsonem praeparati veniant. §. quart. 2. & Cyn. in l. i. col. 2. Cod. de dilationib. dicit bonum esse si cum citatorio semper mittatur libellus, & iuridicum est, licet non consuetum ante istam ordinationem: ideo postea libello in prima citatione non dato, necesse erat dilationem viginti dierum concedere, vt reus deliberaret. authen. offeratur. Cod. de litis contestat. sed

3 vides hic esse statutum, vt libellus seu petitio citationi inferatur, vt in primo termino reus respondere teneatur. facit tex. in l. iubemus. ibi, querelae propriae libellum conscriptum. Cod. de defenso. ciuit. §. ad excludendas. in authen. de litigios. collat. 8. Et huius fuit sententiae Petrus de Bella pertica in dicta auth. offeratur. Bar. & alij in l. si finita. §. Iulianus. ff. de damno infecto. Nam per hoc cessant dilationes, & subrefugia multa, quae reus quarebat & exercebat: vnde hodie bre-

Forma citationis libellatae.

4 uis quaedam scriptura dari solet apparitori, quam ipse reo praestat, quae sic habet. Citetur talis Ioannes ad talem diem, coram tali iudice, vt veniat ad recognoscendum suum chirographum, seu cedulam, vel visurus se condemnari ad restituendum decem aureos, quos mutuo à tali habuit: & super hac scriptura, vel alia pro qualitate facti reus deliberat, quid in primo termino responsurus sit, vel ad restituendum talem equum, item domum si extet, alioqui valorem ipsius. l. quod indebitum. ff. de condict. indeb. Barto. in l. i. §. quia autem. ff. quorum legat. & in l. vinum. in §. si. ff. si certum pet. Paris. consi. 113. monitorium. in 4. vol. Et si petitio non inferatur, non erit nulla citatio, quia hic non annullatur, sed non tenebitur in primo termino se defendere reus, sed dilationem ad deliberandum habebit, vt sequitur articu. prox. ibi, pour en venir prestz à defendre par le defendeur au iour de la premiere assignation.

5 Fallit secundum quosdam in causis breuibus, in quibus libellus offerri non debet. authen. nisi breuiore. Cod. de senten. quia plus in libellis & scripturis expenderetur, quam res valeret, & non est faciendum id, in quo plus exponitur, quam res sit. tex. & ibi Barto. in l. mediterranea. Cod. de anno. libro 10. sed ego putarem istum articulum habere locum etiam in modicis rebus: quia in hac breui petitionis scriptura minimae sunt expensae: ergo in illo quamuis modico etiam petitio mirti debet, & multò fortius, vt citius haec causa breui expediat. Et ita seruatur, quamuis docto. putent intelligendam illam libelli solemnitate. de qua in titu. de libelli oblatio. & in authen. offeratur. Cod. de litis contestatione. esse mittendam, de qua non intelligitur hic textus, sed tantum de illa summaria petitione, quam superius expressi: & hoc vult dicere tex. ibi, sommairement.

In causis etiam breuibus citatio petitionis debet continere.

6 Secundò non adstringitur officialis, vel alius iudex ecclesiasticus, quando citat clericum ad seruandum hanc legem: vt fuit in Senatu pronunciatum anno 1537. die 4. Iunij: quia non litigantur ecclesiastici iudices his ordinationibus, nisi vt dixi in proemio supra in primo Tomo. Sed quia iuri conformis est constitutio, vt superius dixi, & probat Igneus in l. contractus. col. 57. ff. de reg. iuris. & Boerius in repe. l. consentaneum. Cod. quomodo & quando iud. & doct. in l. si finita. §. Iulianus. ff. de damno infecto. Ideo ius sequi teneretur, tanquam vile partibus, & sic ista

Index ecclesiasticus petitionem citationis debet inserere. Arrestum.

feruare debet, per quæ processus breuiores fiunt, ad quod debent ipsi laborare. cap. finem. de do- lo. cap. venerabilis. de iudic.

Si uult e ci- tationis u- nius & eius- dem proces- sus, in sint libelland.e.

8 Tertiò derogatur huic tex. in aliis citationibus ultra primam, quia prima tantum continere debet dictam petitionem, alia uero non: quod probat hic tex. ibi, *pour faire & intenter nouueaux proces.* Et Cynus in l. i. Cod. de dilationib. huius uidetur sententia, quia post primam citationem datur deliberatio, ergo in illis locum non habebit. Tamen iste tex. procedit in quacunque cita- tione prima, ut hic dicitur, *tous adiournemens pour faire & intenter nouueaux proces.* quamuis hic tex. non loquatur de aliis, tamen eadem ratione dictante sic fieri debent, si possint alia cita- tiones, & hoc recepit vsus forensis: solet enim citari pars ad uidendum produci testes, instrumenta, uel alia faciendum.

Requisita in hoc tex.

9 Et sic in hoc tex. sequentia requiruntur: primò quòd intenter nouus processus. ibi, *intenter nouueaux proces.* de hoc uerbo intendere dixi in tracta. de except. in q. 10.

10 Secundò quòd citatio fiat ad intentandum illum nouum processum, secus ergo si ad exe- cutionem fieret, uel ad alium actum, nisi ut dictum fuit. Et dicitur nouus processus, qui de recenti inchoatur, ut plenè de hoc scripsi in l. silua. §. noualis. ff. de verb. signifi.

11 Tertiò requiritur, quòd illa citatio sit libellata, id est libellus seu petitio inserta sit in citatio- ne, ut citetur talis ad restituendum talem domum sitam &c. &c. quæ petetur ab eo actione rei

Libellata petitio se- cundum or- dinationem, quomodo in- telligatur.

12 uendica. Conuenit ordinatio Regia in rub. *que les lais ne sero-nt conuenus.* artic. 5. † Sed non loquimur hic de illa libelli solennitate, de qua docto. in l. i. ff. de edendo. & in cap. i. de libelli oblat. sed de summaria petitione, qua non obstante fiet in termino alia petitio, & postea da- bitur libellus, nisi in modicis causis, ut uidi in iudicio forensi seruari, & docto. tradunt in dicta authen. offeratur. sed iste libellus erit conueniens primæ petitioni, alioqui non teneretur pars respondere, ut per doctores in dicta l. i. ff. de edendo. & in l. edita. Cod. illo titu. imò haberet dil- ationem deliberatoriam, si primæ petitioni non conueniret libellus in iudicio datus, quia super eo non potuit pars deliberare.

Summa in- petitio in se- ritur li- bello.

13 Quartò requiritur quòd summarie petitio inferatur, non totus libellus, prout offertur per hoc uerbum, *summairement.* Sed sufficit exprimere, ut reus sciat deliberare quid responsurus sit. l. i. ff. de edendo.

Causata de- beri esse peti- tio in li- bello.

14 Quintò debet continere illa citatio petitionem actoris: ibi, *la demande:* ut citetur talis ad dandum & restituendum decem aureos, quos mutuo recepit à tali &c. &c.

Qui iudex est solui in certa causa citatio eam debet expri- mere.

15 Sextò requiritur non solum petitio, sed etiam petitionis causa. ibi, *& moyens d'iceluy en bref.* Et sic non sufficeret dicere, citetur talis ad dandum, & restituendum decem aureos: sed oportet inferere, quos causa mutui debet, uel ex causa uenditionis frumenti, aut alia. Et sic causa remota in actione personali exprimitur in reali causa proxima. l. & an eandem. §. ff. de exceptione rei

Arrestum. Finis libel- late citatio nis est: ut pa- ratus ue- niat reus ad iudicium. Citatio de iure quid continere debeat.

16 iudic. docto. in §. i. de exceptio. in instir. & in l. i. ff. de edendo. † Imò quando iudex est in vna sola causa iudex, debet in citatione uel in commissione sua inferere illam causam, propter quam est iudex, ut docto. not. in cap. praterè. de dilationib. Et sic fuit iudicatum contra Præpo- situm Paris. & Scabios anno 1543. die 8. Aprilis ante Pascha in Tornella, pro mercatoribus lignorum, qui ab ipsis iurisdictionem solum super flumine habentibus appellauerant tanquam ab incompetentibus, eò quòd non expresserant in illo casu se habere iurisdictionem, quod est notandum.

17 Vltimò ista fiunt ut paratus ueniat reus prima die assignata ad comparendum, & se de- fendat, nec obtinebit aliam dilationem ad deliberandum, ibi, *pour en venir prest à defendre par le- defendeur au iour de la premiere assignation.* & dixi probari in cap. 2. & fin. de dilationib. Limitatur in articu. seq. ut sequitur.

Nota tamen quòd de iure citatio continebat rem, quæ petebatur, causam petendi, nomen actoris & rei, & coram quo sit quæstio agitanda. Barto. in suo tractatu ritus iudicio. uers. item quòd super quocunque.

Ce qu'il sera tenu de faire. sinon que pour grande & euidente cause luy fust baille un delay pour tous, pour venir defendre.

Articulus quartus.

GLOSSA VNICA.

Limitatio precedenti articuli.

1 **S**T E articulus limitationem præcedenti articuli continet. Nempe in articulo præcedenti dictum fuit, reum citatum inserta petitione teneri ad respondendum in prima assignatione: fallit, nisi ex magna, & euidenti causa danda esset dilatio ad defendendum, & tunc vna pro omnibus dari debet.

Dilationem deliberrato- riam quòdo iudex possit conce- dere.

2 **E**t ne requirit hic articu. causam, non sufficit tamen quælibet causa, sed magna & euidens: unde si quis dicat non uidisse citationem, quia fuit impeditus ad ludos, non obtinebit dilationem: sed oportet quòd alleget iustam causam: imò tex. dicit magnam, grande. † Unde si aliquis citatus ad restituendum domum, quam detinet iniuste, in termino compareat, dicens se non potuisse uide- dere instrumenta, ob cohæredem suum absentem, apud quem erant omnia hæreditatis instrumenta, tanquam antiquiorem. iuxta l. procurator. Cod. de edendo. tunc ista causa est magna, & euidens ob quam danda sit ei dilatio.

3 Ideo non relinquatur hic arbitrio iudicis, ut det dilationem quando sibi videbitur, & sine causa, sed tunc demum quando ex causa magna, & euidenti hoc faciendum esse uidet. Et istius

Causa ma- gna & eu- idens quæ di- catur.

4 causæ approbatio arbitrio iudicis relinquatur, arg. l. i. ff. de iure delib. † Et puto hic dici mag- nam & euidentem causam, id est euidenter & notoriè iustam, quia causa allegata oportet quòd notoriè iusta uideatur iudici. nec ista causa aliàs probatur, sed sufficit allegatio causæ iustæ hic: alioqui oporteret nouum consarcire processum super hac causa, & quæ dicatur euidens, uide in l. licet. ff. de lega. i. & quæ scripsi in l. natura cauillationis. ff. de verb. signi.

5 Item vna tantum dilatio dari debet, non duæ, ut probatur hic. *ung delay pour tous.* Et ideo si iudex post primam dilationem concederet sine causa secundam, posset actor appellare, quia tan- tum vna hic permittitur dilatio. Ideo pars in hoc grauatur, & sic iusta erit appellatio. Alia dicuntur

Vnica dila- tio & quam proluxa con- cedi debeat.

6 tur per docto. in cap. i. de libelli oblat. & in cap. 2. de dilat. † Et istam dilationem iudex longam uel breuem concedere debet pro qualitate materiæ, personarum, & locorum, & arbitrari: ut per docto. in l. i. & 2. Cod. de dilatio. l. 2. ff. de re iudic.

Idem artic. xxi. Ibidem.

Que de toutes commissions & adiournemens, seront tenus les sergens laisser la copie avec l'exploict.

Articulus quintus.

GLOSSA I.

1 **E**xemplum citationis seu copiam dādam dicit hic tex. qui elicitur ex cap. praterè. de dilatio. & rescripti copiam dādam. dicit tex. in cap. cum contingat. de rescrip. & glos. in c. causam. de electio. in uerbo, porrecto. scripsi in §. teneatur. in uerbo, dare. de col- lat. in concord. Francia. Ut igitur in superioribus articulis dicta fiant, statuuntur hic

Apparito- res exem- plum citatio nis & exe- cutionis par- tibus relin- quere tenen- tur. Copia quid debeat con- tinere.

2 ut partes causari postea non possint, se non potuisse deliberare, ut declarat hic tex. † Sed quorum copiam teneatur apparitor dimittere? probatur in cap. cum persona. ibi de articulis, de quibus cōtrouersia fuerit, transcriptum tradere teneatur. de priuileg. in 6. & hic tex. dicit, *de toutes commissions & adiournemens.* Si fortè commissum sit negocium tali, uel testium examinatio, seu alius articulus causæ. Iuxta glos. in clemen. i. de officio deleg. & iudex delegatus transmittit exem-

3 plum rescripti per cap. 2. de dilationib. † Non tenetur tamen ostendere viator, quòd sibi com- missum sit onus citandi de consuetudine, ut superius dixi. De hoc uerbo committere, abundè

4 scripsi in l. inter stuprum. §. i. ff. de uerbo. signific. † Et an credatur notario, seu grapherio scri- benti examinationem testium, uel alium causæ articulum fuisse sibi commissum. scribit Bart. in l. ex sententia. ff. de testa. tute. quod sic. & in decis. Neapolit. quæ st. 317. dicit esse consuetudinem, ut credatur. sequitur Collet. in cap. si qui testium. col. 2. de testib. & hoc seruatur in Francia, licet communis sententia sit in contrarium, ut consuluit Alexan. consi. 212. in sexto vol. & Dec. consi.

Notario scribenti sibi fuisse comif- sum nego- cium an cre- datur.

4. in secundo dubio. alibi plenius examinabo.

5 Debet etiam idem nuncius copiam citationis dare vnà cum executione, quam ipse fecit, quam uocat *l'exploict.* Et sic tenetur exemplum dimittere, & literarum citationis, & executionis factæ, uidelicet quòd in vim talium literarum, talis fuit citatus ad talem diem, coram tali iudice,

6 ad tales effectus &c. præsentibus talibus testibus, qui respond. &c. &c. † Et sic non arctat hæc constitutio viatorem ad relinquendum commissionem aliorum actorum, quia de duobus tan- tum loquitur, uidelicet de commissionibus & citationibus, ergo in aliis non adstringit. arg. l. cum

prætor. ff. de iudic. & cap. nonne. de præsump.

7 Sed nunquid hæc ordinatio loquens in seruientibus, *sergens,* procedat etiam in apparitori- bus aliis, quos uocant, *huissiers,* & existimarem etiam in illis procedere: cum hoc nomen *sergens,* sit generale, & quia eadem ratio habet locum in his, sicut in aliis apparitoribus: & omnes com- muniter de iure apparitores uocantur, licet communis vsus differentiam adhibeat, ut superius dixi: tamen quia eadem est ratio in illis, idem quoque ius erit, per cap. de multa. de præben. l. il-

An seruient- tis nomen extendatur ad eos quos uocamus huissiers. Omnium exe- cutionū & præceptorū copia relin- quenda.

8 lud. ff. ad leg. Aquil. † Et hodie seruatur quòd tam seruientes, quam alij executores non so- lum citationum exemplum, uel commissionum præbent, sed etiam omnium actorum, & execu- tionum, quas faciunt, & præceptorum in ciuilibus, de quibus uide quod sequitur.

Aux adiourne-ment, ou à leurs gens & seruiteurs.

GLOSSA II.

1 **E**cundò prouidet hic, cui relinquere debeat apparitor exemplum? Et respon. citatis, si illis citatio intimerit, si uero aliis, tunc illis copia dabitur, quibus citatio denunciabitur.

Exemplum cui relinqui- debeat.

Primò uxori, si citatus habeat. nam quod uxor scit, uiro non celabit, uel econtrario. di- cit gl. in l. aur qui aliter. sed & Seruius. ff. quòd vi aut clam. quam ponderat Bal. in Mar- gar. in uerbo, maritus. in 7. q. & Tiraquel. in tractatu de legibus connubialib. in 10. lege, in princ. & non inuenta uxore potest relinquere familiaribus, & domesticis, & vni sufficit, & qui cōtineantur horum nomine describit gl. in c. in literis. de testib. ubi dicit omnes comprehendi seruos, & habi-

tantes cum domino. Et hoc probat etiã rex. hie. ou a leurs gens, nam vulgò famulos, & omnes non biseum habitantes vocamus, noz gens. De his scripsi in tracta. de mercator. artic. 1. gl. 3. in 2. tomo. 2 Item quando istis dimittitur exemplum citationis, & aliorum, quae superius dixi, citatio prae-sumitur peruenisse in noticiam citati, per gl. in l. si legibus. Cod. de episc. audien. Bar. in l. si tutor. de excu. tuto. l. scire. §. sufficit. ff. de admin. tut. Alex. in l. inter omnes. §. rectè. ff. de furt. l. de pupillo. §. nunciacionem. de noui oper. nunc. & si nullus ex domesticis inueniatur, audi quid statuitur.

Citatio prae sumitur in noticiam citati peruenisse.

On les attacher a la porte de leurs domicelles.

GLOSSA III.

1 N gitur si non inueniatur citandus, nec vxor eius, vel aliquis ex illius domesticis in do-mo, vel fortè nolunt respondere: eo casu apparitor in praesentia duorum testium affi-ger citationis, commissiõis, & executionis exemplum portæ illius citati clauo, vel ce-ra, seu glutino: & hoc probatur in clemen. i. in fi. de iudic. & superius descripsi fufus in prefat.

Exemplum si dari non possit, affi-gendum est.

Affixa cop-ia citatio-nis quanto tēpore stet nō curatur. Legere de-bet viator citationem coram tes-tibus.

2 Intellige quòd hie non statuit quantum temporis remanere debeat affixa citationis copia, sed nullus debet illam auferre, nisi vellet illam ad citatum mittere: & sufficit quòd constat in relatione affixum fuisse citationis exemplum coram duobus testibus, quos apparitor in dicta re-latione inscribet, licet non fiat mentio de tempore, quo remansit affixum. doct. in dicta cle. i. de 3 iudic. † Et debet viator publicè legere istam citationem coram testibus, secundum Bar. in ver bo, publicè. in extrauag. ad reprimendum. quomodo in læsa maiesta. crimi. proced. alioqui testes quomodo scirent quòd citatio fuit affixa? posset enim seruiens aliam scripturã affigere, ideo ma-ximè illiteratis dicerem esse legendam, sed si testes essent literati, qui ipsi possent cognoscere, di- 4 uersum dicit Matth. de Afflicto in consit. Neapol. rub. de lit. citat. not. §. nu. 10. † Tamen ego utrobique dicerem saltem apparitorem debere dicere testibus, quòd volebat citare talem, & quia cum non inuenit, nec aliquem domesticorũ, ideo affixit istas literas ostio domus citati, quae sunt exempla tam cõmissiõis citationis, quàm executionis factæ: & testes literati debent illas videre, si verum sit, quod dictum a seruiente est: alij autem credere ei possunt, & literæ quae affiguntur debent habere testes inscriptos, in quorum praesentia factum fuit, ut superius articu 2. scripsi, nec non ipsius apparitoris subscriptio inesse debet. & ita seruatur.

Encores qu'ils ne fussent point demandeés.

GLOSSA IIII.

1 Iacet regulariter iudicium nò detur, nisi postulatum fuerit. l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damno infecto. quia in Euangelio dicitur: Petite, & accipietis: nec copia nomi-nationis dari debet, si non petatur: vt scripsi in tracta. nominat. quæst. 14. nu. 88. scripsi multa in glo. concord. in §. teneantur. in verbo, petierit. Plura cumular Hippoly. in l. vnus. §. cognituri. ff. de quaestio. fallit quando contrarium esset expressum, vt hic, per tex. in c. per tuas. lbi. etiam si absolutionem non petat. de senten. excom. not. doct. in d. §. hoc autem. maximè de Ripa, post Bar. & alios. † Et sic apparitor siue petitione relinquet copiã, quam si pars post oblationē nolit accipere, non tenetur nuncius postquam semel obtulerit, amplius offerre, sed va-lebit citatio, ac si data fuisset copia: quia postquam per ipsum non stat, sibi non est imputandum. regu. in iure ciuili. ff. de reg. iur. plenè scribit Hippoly. in practica sua, in §. nunc videndum. quãdo iudex parte non petente procedere debeat. lbi. idem. sed tex. in l. si. C. de princip. agent. in reb. lib. 12. inquit, Quotiescunque exemplaria postulantur, his quorum interest accepto solido, quod petitur, praebe-re non differant. &c. hic verò statuitur dari siue petatur, siue non, & hoc ad subleuandum partes simplices, vel aliãs, vbi non inueniuntur ipsae partes, sed domestici tantum domi, vt pars ex hoc exemplo sibi prouidere possit, quia aliquando partes nescirent petere exemplum ob timorẽ, vel essent ignaræ. ideo hic prouidet, vt exemplum detur, siue petatur, siue non. Et de hoc cõstare debet, vt sequitur, & etiam quòd oblata fuit copia, sed pars eam recusauit.

Obtulisse copiam cita-tionis suffi-cit appari-tori.

Et en faire mention par l'exploict.

GLOSSA V.

1 Pparitor ergo debet facere mentionem in executione & relatione sua: sed de quibus? tex. non plenè elucidat: ideo ego putarem teneri facere mentionem omnium prædi-ctorum, videlicet quòd citauit talem scripturam, cui exemplum tradidi citationis, & expletorum, id est executionis, & si illum non inuenerit, dicit domi inuenisse vxorẽ, à qua petit maritum suum, quæ dixit eum abesse, & postea citasse in eius persona data copia præ-dictorum illi, vel dicit se inuenisse famulum talem, cui dedit exem-plum citationis, commis-siõis, & executionis, qui promisit se certiore facturum dominũ. † Si verò neminem do-mi inuenerit, itidem in relatione exprimet, se neminẽ domi inuenisse, ideo affixisse se valuis seu portæ domus citandi, literarum copiã tam cõmissiõis citationis, quàm relationis, & hoc in praesentia

Quae sunt in relatione seruentis exprimienda.

praesentia talis, & talis: & semper testes habere debet, vt art. 1. supra dictum fuit, & hoc scribit Lan-3 franc. in repet. c. quoniam in verb. citationes. de proba. † Et debet in relatione nomen & cog-nomen citati exprimere, vel illum demonstrare certis & veris demonstrationibus, vt filium talis mercatoris. &c. l. cum l. seq. ff. de lib. & posth. & tex. in l. si in rem. in si. ff. de rei ven. Si nomen eius ignorem, demonstratione eius vtendum erit, veluti qui ex illa hareditate, vel qui ex illa ancilla natus est. facit l. certum. ff. si cert. pet.

4 Sed an credatur isti nuncio: doct. dicunt illi credendum ratione officij, hoc verum est, si adhibuerit illos testes, quos ex lege debet adhibere. c. cum dilecti. de dolo. c. cum parati. de app. Bar. in extrauag. ad reprimendum. in verb. per nuncium. quomod. in læsa maiesta. crimin. proceda. poterit tamen pars probare contrarium. per no. in c. quoniam contra. de proba.

Seruiẽti an credatur.

5 Quid si pars falsam relationem probauerit, quomodo apparitor punietur? Respon. si pecunia corruptus hoc fecerit, lege Cornelia, de fal. l. i. §. sed & si quis ob renunciandum. vbi glof. & doct. ff. de fal. quæ hodie in iudiciis est pœna mortis in Francia. in rubric. des faux tabellions, notaires & 6 resmoings. inferius. † Si verò non pecunia, sed quadam incuria, vel simplicitate falsum com-miserit, ad interesse actione in factũ tenebitur, & ad multam. per l. qui nomine. ff. de falsis. quam singul. dicit Roma. sing. 313. hodie. & Guido Papæ in suis decis. quat. 44. testis. in fin. & suo offi-cio priuari debet, teste Bald. in c. fin. col. 1. de dolo. arg. §. fin. in authen. de armis. colla. 6. quando ex simplicitate vulpina (qua vti solent) hoc fecit, secus si ex simplicitate columbina, & sine dolo. Chassa. in consue. Burg. §. 6. in glo. de leuis rapports. Sed cuius expensis vide tex. seq.

Seruiẽs quo modo punia-tur ex falsa relatione.

Et ce aux despens des demandeurs, & poursuuants.

GLOSSA VI.

1 Cõmissiõis, citationis, & executionis tenetur viator exemplum citato tradere, sed cuius expensis? hie elucidat expensis petitoris hoc faciendum esse, siue plures fuerint actores, siue vnus. per tex. in c. fi. §. offeratur. 3. q. 3. glo. in cle. causam. in verb. porrecto. de elect. vbi expensis partis appellantis debet copia dari appellato. idem tenet Panor. in c. conungit. de fide instru. Aufrer. in decis. Tholo. q. 91. tex. & doct. in authen. offeratur. C. de li-2 tis contest. † Et sic tolluntur opiniones contrariæ, quas recitat Panor. & alij in c. 1. in fin. de libel. obla. & in auth. offeratur. & per Aufrer. vbi supra. etiam iudici, vel alteri si copia dari debeat expensis prosequentis concedetur. Idem in copia nominationum scripsi in §. teneantur. in verb. 3 dare. de colla. in conor. † Et iste text. loquitur in apparitore, qui si expensis rei exemplum huiusmodi traderet, excedere facilius posset metas rationis in exigendo: vt in alijs facere solent, 4 ob id statuit, vt expensis actoris fiat. † Cum autem exemplum petu reu. ab actore, vel è 5 contrario, aliquorum instrumentorum, tunc non procedit iste tex. † Sed sufficit parti si in-strumentorum scribendorum copiã faciat, & permittat describere, & quòd fiat expensis reci-pientis: vt habetur in l. ff. de edendo. Et hæc lex in suo casu seruabitur, non in alijs. Aufrer. d. q. 91. vbi dicit in alijs seruandam consuetudinem cuiusque curiæ & loci: alia multa scripsi in repeti. l. diuis. ff. de Senatufconf. Syllania.

Expensis cuius partis copia dari de-beat.

6 Et si actor nollet dare copiã, seruiens citare non debet, alioqui ipse apparitor iudicis arbi-trio puniendus esset, quia non facit quod sibi præcipitur, imò posset cogi ad tradendum per iudicem illius territorij, etiam per attestacionem persona suæ, quia ibi dicitur delinquere. per c. fi. de 7 foro compe. not. doct. in l. 2. C. de eden. † Vel pars non tenebitur comparere, si petierit, & eidem datum exemplum non fuerit, vt superius dixi. Si tamen comparuerit, opponere non pote-rit: sed iudex concedet ei tempus ad deliberandum iuxta d. authen. offeratur.

Absurdum resistẽs nisi actoris ex-pensis dare-tur copia ci-tationis.

8 Si tamen apparitor exemplum non reliquerit, cum partem coram iudice ecclesiastico conue-niret, non poterit postea pars trahere actorem coram laico, ad tradendum dictã copiã, sed coram illo iudice, coram quo pars fuit conuena: vt censuit Senatus anno 1543. die 8. Ianuarij con-tra Ambianen. Baillium, qui presbyterum coram se processurum, & exemplum traditurum iu-dicauerat: ideo malè iudicatum curia pronunciauit, nisi vt superius dixi, quando iudex esset ab-sens, vel in alio loco fieret citatio.

Actore recu-sante dare copiã citare non debet apparitor.

Sauf à les recouurer en fin de cause.

GLOSSA VLTIMA.

1 Stas tamen copiarum traditarum expensas, si actor vicerit, recuperare poterit in ta-xatione expensarum, per istum tex. ibi. Et sic oportet actorem prius expensas facere, & postea recuperare: quod prodest, alioqui citatio non arctaret cnatum: vt dixi. sed quòd soluamus, & postea summis laboribus atque incertis reperamus, à tali prodesse liceret nos Deus: vt scribit gl. in l. si seruus. §. boue. ff. de condict. furti. & in l. si quis cum totũ. §. pla-nè. ff. de excep. rei iudi. Ideo multò tutius est retentiõne vti, vt traditur in c. debitores. de iurciu. & in rub. de procu. dicitur in his ordin. Reg. vbi quãdo & retentiõ, & solutio se offerũt, retentiõ utilior est, sed hic ex legis Regiẽ præcepto oportuit alterũ facere: quod bene in fine (si actor obtinuerit) vertet.

Apparitor assignas die corã iudice ecclesiasti-co, non tra-hetur ad lai-cum, ut det copiã. Aristum.

Multa alia & propè infinita liberum esset hie de citatione congerere: sed illa tantum, quæ quo-tidie in iudiciis versantur, describere in animo fuit, cum tanquam superflua pragmatici, quæ non vsu veniunt reiciãt, quæ conspiciere recusent: ideo his contentus, alia nunc misã faciam. De his gratias Deo & virgini Mariae agens perpetuas, Amen.

Actor prius facit expen-sas quãd postea si uice-rit recupere-rat.

TRACTATUS
VT LAICI NON CONVE-
NIANTVR CORAM IVDICIBVS
 ECCLESIASTICIS.

Que les laiz ne seront conuenus par deuant les iuges d'Eglise.

FRANCOYS, article premier, des publiees. M. D. XXXIX.

C'est asçauoir, que nous auons defendu & defendons à tous noz subiects, de faire citer ne conuenir les laiz pardeuant les iuges d'eglise es actions pures personnelles, sur peine de perdition de cause, & d'amende arbitraire.

Idem, article II. Ibidem.

ET auons defendu à tous iuges ecclesiastiques, de bailler ne deliurer aucunes citations verbalement, ou par escript, pour faire citer nosdicts subiects purs laiz, esdictes matieres d'actions pures personnelles, sur peine aussi d'amende arbitraire.

Idem, article III. Ibidem.

ET ce par maniere de prouision quant à ceux, dont le fait a esté receu, sur la possession d'en congnoistre, & iusques à ce, que par nous autrement en ait esté ordonné, & sans en ce comprendre ceux, qui en auroyent obtenu arest donné avec nostre procureur general, s'aucuns y ha.

Idem, article. IIII. Ibidem.

SANS preiudice toutesfois de la iurisdiction ecclesiastique, es matieres des sacrements, & autres pures spirituelles & ecclesiastiques, dont ils pourront congnoistre contre lesdits purs laiz selon la forme de droit, & aussi sans preiudice de la iurisdiction temporelle & seculiere, contre les clerics mariez & non mariez, faisans & exerçans estats, ou negociation. Pour raison delquelle ils seront tenuz, & ont accoustumé respondre en cour seculiere, où ils seront contrainctz de ce faire, tant es matieres ciuilles que criminelles, ainsi qu'ils ont fait par cy deuant.

Loys XII. article XLV. des publiees M. D. XII.

ITEM, & à ce que les iurisdictiones ecclesiastiques, & temporelles ne s'empechent, ains s'aident & confortent fraternellement l'une l'autre, auons enioinct & enioingnons à tous iuges Ecclesiastiques de nostredict Royaume, qu'en toutes citations, qui seront d'oresnauant par eux octroyees en leurs cours, ils expriment les causes d'icelles citations, à fin que lesdites gents ecclesiastiques contre gents laiz citez, puissent estre aduertiz si la congnoissance de ladicte matiere appartient ausdicts iuges ecclesiastiques: & pareillement auons interdict & defendu, interdisons & defendons à tous noz iuges, et autres iuges temporels de nostredict Royaume, de non decerner, aucunes inhibitions, lettres de recours, claims, et autres semblables lettres, sans premierement auoir veu ladicte citation, & par icelle congneu que la congnoissance leur appartienne: esquelles inhibitions, lettres de recours, & claims ils seront au cas dessusdict tenuz exprimer les causes de leurs inhibitions, telles que si prouuees estoyent, la congnoissance leur en appartiendroit, & non ausdits iuges ecclesiastiques: & si autrement sont faictes, n'y sera point obey.

GLOSSA

GLOSSA VNA.

ERTVM est, quod duo sunt genera Christianorum: est autem unum genus, quod mancipatum diuino officio, & deditum contemplationi, & orationi, ab omni strepitu temporalium cessare conuenit: ut sunt clerici, & Deo deuoti, videlicet conuersi. Aliud verò genus est Christianorū, ut sunt laici, laos enim Græcè est populus Latinè: his licet temporalia possidere, sed non nisi ad vsum. c. duo sunt. 12. quæst. 1. Et inter istos iurisdictiones distinctæ sunt. Amarias autem sacerdos & Pontifex vester in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit: porro Zabadias filius Hismael, qui est Dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent. 2. Paralip. 19. in fi. & plenè doct. per illum tex. in c. nouit. de iudic. & in c. si Imperator. 96. distin. & Virgil. Diuisum Imperium cum Ioue Cæsar habet.

2 Quamobrem in concilio generali sic statutum fuit, quod laicis quamuis religiosi disponendi de rebus ecclesiæ nulla est attributa potestas, quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi, dolemus in quibusdam ex illis sic refrigescere charitatem, quod immunitatem ecclesiasticæ libertatis, quam non tantum sancti patres, sed etiam principes seculares priuilegiis multis munierunt, non formidant suis constitutionibus, vel potius destitutionibus impugnare, non solum de alienatione feudorum, & usurpatione iurisdictionum, sed etiam de mortuariis, necnon & aliis, quæ iuri spirituali annexa videntur, illicitè præsumendo: vnde decernimus constitutiones non tenere, sed præsumptores per censuram ecclesiasticam compescendos. cap. fin. de reb. eccles. non alienand.

Ideo iurium professores communiter non probant, quod laici statuunt super clericis, vel ecclesiasticis personis, cum à iure hoc prohibeatur. in c. ecclesia sanctæ Mariæ. de constitu. & plenè in c. bene quidem. 96. distin. & d. c. fin.

3 Imò excommunicantur ciues Pisani, & bonis ecclesiasticis priuantur, qui statuta in derogationem apostolicæ sedis, & subuersionem ecclesiasticæ libertatis edere præsumperunt: ut si quis clericus vel laicus contra quemcunque laicum Pisani districtus ad iudicem ecclesiasticum literas apostolicas impetrauerit, in mille solidis condemnatur. cap. grauem. de senten. excom.

4 Etiam anathemate feriuntur, qui seruati faciunt statuta edita, & consuetudines introductas contra ecclesiæ libertatem, nisi ea de libris (quos capitularia vocat) intra duos menses post publicationem amoueri fecerint, & tam qui statuta fecerint, quam scriptores, potestates, consules, ac illi qui secundum ea statuta iudicare, vel in publicam formam scribere iudicata præsumperint. cap. nouerint. ibidem. Et si qui fuerint huius constitutionis contemptores, bona eorum impunè ab

5 omnibus occupari posse statuit Imperator. in authent. Cassa. C. de sacrosanct. eccle. ¶ Vbi dicit Alberic. quod authent. Cassa. & d. c. nouerint. eodem die facta fuerunt: hoc ab Honorio 3. illa à Federico secundo in die suæ coronationis anno 1220. qui Federicus postea fuit à Papa depositus, quia contra ecclesiam venerat: ut patet in c. ad apostolicam. de re iudic. lib. 6. Ioan. Bapt. in repet. l. omnes populi. ff. de iusti. & iure. & Curt. in repet. c. fi. col. 75. vers. 5. fir. conclusio. de consuetu.

6 Et is contra libertatem ecclesiæ facit, qui bona ecclesiastica surripit, vel rapit, c. qui Christi. & c. nulli liceat. & cap. quicumque. 12. quæst. 2. & qui bona clericorum occupant. cap. similiter. & cap. quia iuxta. 16. quæstio. 1. vnde cum per sententiam queratur dominium. l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iure. doct. in l. Iulianus. ff. de condi. indeb. & prescriptionem. authent. nisi tricennale. C. de bonis mater glo. in l. i. ff. de acquir. rerum domi. authent. quas actiones. C. de sacrosan. eccles. Ioan. Francisc. in tract. de præscrip. in secunda parte princip. quæst. 2. Si illud acquisitum tollatur ecclesiæ, videtur contra libertatem ecclesiasticam. Barba. in rub. de rebus eccles. non alienand. ¶ Et Lucius Papa sic ait: Omnes ecclesiæ raptores, atque suarum facultatum alienatores. à liminibus eiusdem matris Ecclesiæ anathematizamus, Apostolica auctoritate pellimus, damnamus, atque sacrilegos esse iudicamus, & non solum eos, sed omnes consentientes eis: quia non solum qui faciunt, rei iudicantur, sed etiam qui facientibus consentiunt. Par enim pœna & agentes, & consentientes comprehendit. in cap. omnes. 17. quæst. 4.

7 Item, qui impediunt iurisdictionem ecclesiasticam, sunt excommunicati. cap. conquestus. de foro compet. & cap. quoniam. de immunit. ecclesi. lib. 6. Et multi sunt magistratus excommunicati, qui non solum diminuerent, imò subtraherent iurisdictionem ecclesiæ inoliuntur: si Stephano Maleret credatur in tract. de electio. fol. 33. versic. sed aduerte.

8 Sed hic Rex suam tueri iurisdictionem vult, ut potest. l. vna. ff. si quis ius dicen. non obtempera. & non est mirum. quia hic statuitur, ut laici non conueniant laicos, vel clerici laicos nisi coram iudice laico: ut etiam est statutum ab ipsis Pontificibus summis. in cap. si clericus laicum. de foro compet. quia actor sequitur forum rei. cap. cum sit generale. de foro competen. l. iuris ordinem. C. illo tit. alioqui perturbarentur iurisdictiones: quod non debet fieri, sed mutuo iuuari. c. dilecto. de senten. excom. in 6. cap. nouit. de iudic. & art. fi. hic statuitur.

9 Vnde non video hic prohibitum, quod laicus conueniat clericum in actionibus personalibus coram iudice ecclesiastico, ut fieri debet. cap. quod clericis. cap. cum sit generale. cap. ex transmissa.

10 Clerici in personali-

Christianorum duogenera.

Laici super rebus ecclesiasticis statuere non possunt.

Excommunicatur qui literas apostolicas impetrare prohibent. Statuta contra libertatem ecclesiæ non valent. Federicus à Papa depositus.

Contra libertatem ecclesiæ quando quis facere cœsetur.

Raptores facultatum ecclesiæ excommunicati.

Iurisdictionem impediens ecclesiasticam.

Clerici in personali-

His eorã in-
dice eccle-
siastico con-
ueniri de-
bent.

Purus lai-
cus quis dicitur.

Pura per-
sonales a-
ctiones que.

Personales
in rem scilicet
pate que.

Pura spiri-
tuales mate-
rie que dicitur.

Temporalia
que dicitur.

Iurisdic-
tio temporalis
que sit.

Temporalia
si capi de-
beant que
capiuntur.

Consuetudo
ut laici in
clericos ha-
beant iurisdic-
tionem non
ualeat.

missa. & cap. seq. cap. si diligenti. de foro competen. licet plerique magistratus abutantur, exten-
dentes constitutionem hanc præter, & contra Regis mentem, vt videre est: vnde non est dubium
eos incidere in pœnas prædictas, & quosdam scimus depositos iurisdictione ecclesiasticam per-
uertere volentes, sequentes eorum patrem & Magistrum, Petrum de Cuncris, sed defecerunt si-
cut firmus, & aruit cor eorum. Videte multa que scribit Auffer. in clem. i. de officio ordin. & in
traët. de potesta. secula. alibi fortè dicam fufius.

11 Explicabo itaque vocabula, ne quis amplius super his constitutionibus dubitet. Primò pu-
rus laicus dicitur, qui nunquam fuit initiatus sacris, nec insignitus caractere clericali. Ideo qui
tonsuram primam accepit, licet postea duxerit vxorem, tamen non dicitur purus laicus, nisi vi-
duam acceperit, vel aliàs bigamus sit. c. vno. de Bigam. lib. 6.

12 Item in tex dicitur, *pures personelles*. Meræ seu puræ personales actiones sunt, quæ nihil rea-
litate sapiunt, in quibus agit quis cum eis, qui obligati sunt ad faciendum aliquid, vel dandum: &
semper aduersus eundem habent locum. I. actionum genera. ff. de actio. & obliga. Et sic excludit
actionem realem, per quam rem nostram, quæ ab alio possidetur petimus, & semper aduersus
eum qui rem possidet, datur. dist. l. actionum. & §. primo. de actio. in insti. scripsi in §. 12. gloss. i.
traët. de senten. executo.

13 Etiam excluduntur actiones mixtæ: de quibus in §. quædam. de actio. in insti. vt actio fami-
erciscun. communi diui. & finium regun.

14 Personales etiam in rem scriptæ, per hoc verbum, *Pures personelles*, excluduntur: quia meræ
personales non sunt, sed dicuntur personales origine: quia ex contractu vel quasi nascuntur, ex
maleficio vel quasi, tamen semper comitantur possessorem rei, & contra eum dantur, ob id in rem
scriptæ vocantur: vt actio ad exhibendum. l. 3. §. est autem personalis hæc actio. ff. ad exhiben. &
ibi pulchra glo. ponens alias las. & alij in §. omnium. de actio. in insti.

15 Materie puræ spirituales vocantur sacramenta, Baptismus, Eucharistia, Confirmatio, & alia:
vt Panor. & alij docent in c. quanto. de iudi. Archid. in c. quod autem. i. quæst. i. & cap. pia mentis.
16. quæstio. 7.

16 Spirituality etiam dicuntur, quæ vitam concernunt æternam: vt Eucharistia confectio, arti-
culi fidei, baptismus, & similia. c. quoniam 10. dist. 1. & ibi Domi. in fin. Et spirituales causæ di-
cuntur etiam, vbi de his spiritualibus & aliis agitur, vt de electio. c. Massana. & cap. sacrosancta. de
electio. de decimis. cap. tua. de decim. scripsi in meo traët. de decim. Idem si de vsuris, vel iure pa-
tronatus agatur. gloss. in summa. ii. q. 1. glo. & docto. in cap. literas. de iuramen. calum. Quæ etiam
ecclesiasticæ dicuntur, quia ad ecclesiam spectant, vt Symoniæ, hæresis, & alia: de quibus in c. de-
cernimus. de iudi. & c. cum sit generale. de foro compe.

17 Temporalia sunt diuitiæ, bona corporalia, fundi, domus, & alia res, quæ à Deo dantur ho-
minibus ad tempus: hoc est quandiu in hoc seculo sunt. c. sicut. 2. 47. dist. 1. Floren. in prima sæc
summæ parte. tit. 5. cap. 2. §. 4. rub. de tribus nouissimis. Et spiritualia non sine istis corporalibus &
temporalibus consistunt. c. si quis obiecerit. i. quæst. 3.

18 Iurisdic-
tio temporalis est, quæ de his rebus corporalibus competit. vt in cap. solita. de maio-
rit. cap. nouit. de iudic. vbi docto. † Vnde cum interdum temporalia clerici mandantur capi,
non debent capi sacramenta, id est, redditus ex sacramentis ecclesiasticis, vel spiritualibus pro-
uenientes: sed illi tantum prouentus, qui ex bonis corporalibus, & prophanis: quod est vile in hoc
regno, vt cum interdum alicuius prælati bona temporalia mandantur capi: vt scripsi in traët. de
lite. oblig. ar. 2. vide pulchrum tex. Gregorij in c. omnes. 47. dist.

20 Alia ad hanc materiam pertinentia, & maximè quod non valeat consuetudo, vt laici ha-
beant iurisdictionem in clericos: vide per docto. in cap. ecclesia. de constit. & per Panor. & alios in
dist. cap. solita. de maior. Innocen. & iuris interpretes in cap. postulasti. de foro compet. Domi. de
Rota decis. 840. vtrum in antiq. & decis. 2. de consuet. Auffer. in decis. 126. & scripsi in tit. vlt. concord.
& addidi ad multa ad. dist. c. ecclesia. in decretal. meis antiq. Multa legere poteris apud Ioan.
Lupum in traët. de libert. eccles. ne plura. Quia infelicitas temporis veritatem odit: & per Guido.
Papæ in traët. quibus casibus laici subditi Imperio domi. Ducis Sabaudia possint trahi ad iudi-
cem ecclesia. † Tamen Grego. Papa conquestus fuit contra regem Carolum V. qui non permit-
tebat etiã in realibus archiepiscopos & episcopos cognoscere: nam iurisdictionem dicebat illis à
Carolo Magno plenam concessam, & talem qualem reges habent. & alia multa adducit, vt licet
videre in lib. ordina. antiq. fol. 63.

21 Norandum est, quod in curia ordinatum fuit anno 1287. & postea per regem approbatum in
tit. *des caux & forestz*, quod Duces, Comites, Barones, ac alij temporalem iurisdictionem habentes,
non debent constituere suos præpositos clericos, sed tantum laicos, nec seruientes, vel bailliuos,
aut aliud officium dictis clericis tribuere, vt si in officio delinquant, superiores illorum possint
eos punire: & si instituti fuerint clerici, amoueri debent: quod est consonum iuri: vt cap. 2. & cap.
sed ne procuratores. ne cleric. vel monach. vt ibidem patet. Nunc super his calamum continebo:
ne plura &c. agens Deo omnipotenti immensas gratias. Amen.

TRACT

TRACTATUS
DE CONTUMACIA ET
DEFECTU, ET DE UTILITA-
TE ILLORUM.

Rubri. De congez, defaulx, & contumaces,

P R A E F A T I O.

1 N O C tit. tria præcipè tractabimus, primùm quando actor non comparet eo die, quo in ius vocauit reum, secundò de con-
tumacia rei, tertio de vtriusque contumacia utilitate.

3 Scindum itaque est quod actor interdum vocat reum coram iudice ad certum diem, quo nec ipse comparet, nec reus: & eo casu habetur ac si in ius reus vocatus non esset: ideo ex integro agendum erit, si actor velit actionem instaurare, & de nouo erit reus conueniendus. docto. in l. consentaneum. & authen. qui semel C. quomodo & quando iud.

Interdum in ius vocatus reus die cognitionis adest, & actor abest: tunc circūducitur edictum. l. & post edictum. §. i. ff. de iudiciis. & si reus commeatum petat, ei dabitur abeundi facultas, quam Gallicè dicimus *congé*. Imperator appellat relaxare. l. properandum. §. & si quidem. C. de iud. qua voce etiam vtuntur curia ecclesiasticæ, & rei petentes relaxari.

4 Aliquando in ius vocatus reus sui copiam non facit, & tunc contumacis pœnam patitur, & Gallicè vocamus *default*. Cum reus tempore sibi præstituto contemnit sui copiam facere, & loquitur l. contumacia. ff. de re iudic. Et iura quæ inferius adducentur, & de hac loquimur maximè in hoc titulo.

5 Quandoque actor non paret iudici præcipienti aliquid, vel reus, & tunc dicit esse quasi contumaciam, & non propriè contumaciam Dec. consi. 34. & pro tenui. per l. de atate. §. qui tacuit. ff. de interrog. actio. qui text. expressè contrarium habet, ibi, qui omnino non respondit, contumax est. Et sic siue quis non compareat, siue non respondeat, vel non pareat iudici, contumax est, & pœnam contumacis patitur, siue actor sit, siue reus: † Licet vsus forensis vtatur his tanquam diuersis vocabulis *default*, & *congez*, vt primùm obtineat actor contra reum non comparentem, aut non parentem. Secundum obtineat reus actore non comparente, scilicet, *congé*. datur enim non comparente actore commeatus seu facultas reo abeundi. Et quatuor remedia quæ dantur reo comparenti contra actorem contumacem conscribit Auffer. in stylo parlamen. in titu. de defectu in actione reali. §. item si actor.

6 Verùm vt veniamus ad definitionem rei, de qua agimus, Doct. variè definiunt contumaciam: ego tamen his omnibus prætermisissis malle sequi Iurisc. hanc bellissimè definitentem in l. contumacia. ff. de re iudic. his verbis contumacia est eius, qui tribus edictis propositis, vel vno pro tribus, quod vulgò peremptorium appellatur, literis euocatus, præsentiam sui facere contemnit.

8 Pœnam autem contumacis non patitur quem aduersa valetudo, vel maioris causæ occupatio defendit: nec contumaces videntur, nisi qui cum obedire deberent, non obsequuntur, id est, qui ad iurisdictionem eius (cui negant obsequi) pertinent. d. l. contumacia. sed quandoque vocati eis obtemperare non tenentur. l. vt vim. ff. de iusti. & iure.

9 Casus autem in quibus excusatur contumax, sunt ij: primus, valetudo. d. l. contumacia. Secundus tempestas, vel vis fluminis. l. 2. §. si quis in iudicio. ff. si quis cautio. Tertius absentia reipublicæ causa. l. si prætor. §. Paulus. ff. de iudici. & per totum tit. ff. ex qui cau. maior. Quartus vis maior, vt si quis à latrunculis detineatur. l. i. & per totum. ff. ne quis eum qui in ius voc. est vi eximat.

10 Quintus si non interfuit aduersarij reum non venisse, vtpote quia dies cognitioni præstitutus erat feriat, vel iudex causæ vacare non poterat. l. 2. ff. si quis in ius voca. non ierit. Sextus est, quando quis certus est omnino se nõ esse de iurisdictione iudicis eum vocantis. d. l. contumacia. & l. si. ff. de iurisd. omn. iudic. Septimus si excusator ex recepta causâ missus sit. l. quæsitum. ff. de re iudic. prout scripsi in traët. de excusa. & exoniis. Septimus est, quando conuentus, ad maius tribunal vocatus erat. l. contra. ff. de re iudica.

11 Postremus casus est maioris causæ occupatio, qui omnes alios comprehendere videtur. d. l. contumacia. plures explicat causas l. 2. ff. de in ius vocand. & ibi doct.

12 Adde quod contumacia non datur contra procuratorem Regis, quando agitur de patrimonio Regis, quod *domayne*, Gallicè vocatur: quia ipse patrimonium Regis sua contumacia diminuere non potest. l. i. & 2. ff. de offic. procura. Cæsar. † Et idem dicunt in Saluagardia, & ita fuisse in parlamento decisum contra Comitem de *Dammartin*: vt docet Ioan. *Boreliur*, in sua summa, eod. titu. nec etiam dabitur contra patrem, cui erit procurator Regius adiunctus illius scilicet beneficio, vt est in magno consuetud.

Litigium utroque non comparente quid iuris.

Circūducitur edictum reo comparente, & a-ctore absente.

Contumax est generaliter, qui iudicium non paret. Default & congé.

Definitio contumacie secundum iurisc. consultum.

Contumax quando pœnam incurrat.

Casus quibus excusatur a contumacia.

Procurator Regis non incidit in contumaciam.

Quotuplex sit contumacia.

14 Quæro, quotuplex sit contumacia? Iurium interpretes duplicem esse asserunt, veram, & fictam: veram appellant, cum personæ facta erat citatio: fictam quæ non ipsi personæ, sed in domicilio conuerti seu voce tubæ, vel per affixionem literarum, seu alio modo, vt declarauit in tracta. de citatio. in præfa.

Species contumaciae plures à doct. assignatæ hic uno mēbro comprehense.

15 Item nostri interpretes alias multas & varias species contumaciæ enumerant, quas omnes putarem sub vno comprehendi, scilicet in non parendo, nempe siue initio cum quis vocatus est, non venit, siue se maliciosè occultando, seu impediendo: ne citatio ad eum perueniat non parere dicitur. cap. fin. §. porro. vt lite non contest. cle. i. de iudi. Siue siquidem venerit, tamen iussis iudicis non pareat, vt quia discedit sine iudicis venia, seu commeatu. cap. i. de iudi. & iste semper dicitur verus contumax, teste Bald. in consi. 338. ad audientiam. in primo volum. nisi recessisset ob iustum impedimentum: quia sicut impedimentum excusat non venientem, ita & discedentem. l. quæsitum. ff. de re iudi. doct. in d. cr.

Hora indubitata veniens est contumacia.

16 Idem si comparuerit quidem, sed hora indubitata. l. i. §. quid ergo. ff. quando appellandum sit. Bald. in cap. plerunque. col. 2. de rescrip. nisi dolosè id ageret, vt cum esset in iudicio fingeret se valerudinarium, quò recedere posset, sicut euasit Dauid à conspectu Regis Achis: vt habetur primo Reg. cap. 21. in fine.

Respondere recusans contumax est, & non exhibens nec restituens.

17 Item qui omnino non respondet, contumax est, & respondisse omnino non videtur, qui ad interrogatum non respondet, quia prætozem contemnere videtur. l. de atate. §. qui tacuit. & §. seq. ff. de interrog. actio. Et nil interest, neget quis, an taceat interrogatus an obscurè respondeat vt incertum dimittat interrogantem. §. nihil. ibidem. Dolus enim malus non tantum in eo est, qui fallendi causa obscurè loquitur, sed etiam qui insidiosè obscurè dissimulat. l. ea quæ. in fin. ff. de contrah. empt. Bald. consi. 96. decreto. in i. volum. non pareat qui iussus instrumenta exhibere, non exhibet. l. creditor. §. iussus. ff. de appellat. & per totum titu. ad exhib. ff. & C. l. in actionibus.

18 ff. de in litem iuran. † Et qui restituere iussus iudici non pareat, contendens non possit restituere, si quidem habeat rem manu militari officio iudicis ab eo possessio transferatur, & fructuum duntaxat, omnisque causæ nomine condemnatio fit. l. qui restituere. ff. de rei vend. non enim res pluris fit per contumaciam, sed ex contumacia æstimabitur vltra eius precium. l. i. ff. de in litem iurand.

Effectus contumaciae.

19 Et generaliter quotiescunque quis quauis in parte litis iudici non parere deprehenditur, contumax dici potest. † Effectus autem & pœna est, vt iudex interdum suppleat: vt si pater auctoritatem filio suo præstare recuset. l. si. §. necessitate. C. de bon. quæ liber. vel maritus vxori. l. bonorum. C. qui admittit. interdum multat, vt inferius latius dicitur art. fi. infra eo. vbi alios effectus tradat.

Procuratoris contumacia non nocet domino.

20 Notandum est tamen, quòd procuratoris regulariter contumacia in committendo non nocet domino, vt causam perdere debeat dominus, sicut nec contumacia tutoris nocet pupillo. l. vna. §. vlt. ff. si quis ius dicen. non obtemper. † Sic nec contumacia prælati ecclesiæ. cap. dilecto. i. de verb. signific. Innoc. & alij in cap. i. vt lite non contesta. nec contumacia syndici nocet vniuersitati. Bartol. in l. vlt. in fin. ff. de in integr. restit. l. i. C. de iure reipubl. lib. ii. doct. in cap. vno. de syndic. † Sic nec contumacia socij nocebit socio. Florian. per illum text. in l. si de communi. ff. si seruit. vendic. facit l. 2. de seruit. † Sic nec contumacia vsufructuarij proprietario. l. hoc amplius. §. quæsitum. & seq. ff. de damno infecto. Alex. in l. eum qui. C. de procurat. Nec principalis contumacia nocebit fideiussori. Ias. in l. i. ff. de in litem iurand. Cuma. consi. 32. inculpatus. quia contumacia est delictum. l. contumacia. ff. de re iudic. quod suos auctores tenere debet. l. sancimus. C. de pœnis. Barro. in l. omne delictum. ff. de re mili. & quia facit contra formam mandati, ideo non valet quod facit. l. diligenter. ff. manda. c. cum dilecta. de rescrip.

Contumacia in omittendo nocet domino.

24 Verum contumacia procuratoris consistens in omittendo nocet domino, & vbi sufficit ficta contumacia. Bald. in cap. i. col. 2. vt lite non contestata. quia dominus est in culpa, qui talem procuratorem elegit. argu. §. fin. insti. pro socio. & censetur contumacia domini. l. si procuratorem. §. si tutores. ff. manda. l. cum filius. §. in hac. ff. de verb. obligat. vbi dicunt docto, quòd si procurator semel comparuit, & suscepit causam, si postea deficiat, dicitur procuratoris contumacia, & poterit ipse citari. Bar. in l. eum qui. C. de procuratorib. Cepol. cautel. 57. iste artic.

Procurator nocere potest domino in his que ad ordinem iudicarium spectant.

25 Et sic in his quæ in iudicio exercentur procuratoris contumacia nocet domino in his, quæ ad processum & mandatam pertinent. Bart. & alij in d. l. eum qui. C. de procur. Et sic nocebit domino maximè quo ad expensas. l. eum qui. in fin. cum l. sequen. ff. commoda. l. non cogendum. ff. de procura. tenebitur tamen in conscientia procurator eas soluere, si sua culpa contingant. Bartol. & alij in l. vna. §. si procurator. ff. si quis ius dicen. non obtemperat.

Procurator colludens cum aduersario non nocet.

26 Limitatur quando procurator colluderet cum aduersario, vel non esset soluendo. l. i. in fin. vbi Bart. post glo. ff. quando appellan. sit. glo. in c. biduum. 2. quæst. 6. Alex. consi. 95. visis. num. 5. in secundo volu. Guido Papæ in statu. si quis. in verb. appellatione. Socin. consi. 18. prosequendo. col. 9. in primo volum.

Dominus restituitur à procuratoris contumacia.

27 Poterit tamen dominus releuari ab ista procuratoris contumacia, impetrando literas Regias, vt non obstante procuratoris contumacia iustitia ministretur. Bald. consilio 121. proponitur. vol. i. quod nos in Francia seruamus, vide alia quæ traduntur per doct. in d. §. si procurator. dicam forte in tit. de procura. supra.

Item, Et pour obuier à la multiplication des congez & defauts, qui s'appellent les lundy & mardy, auons ordonné que chacun Procureur dès le samedy matin dedans vnze heures, baillera es mains du Greffier des presentations de ladicte Cour, ou son clerc, en vne feuille de papier, toutes les cedules, congez & defauts, qu'il voudra estre appellez, dont les assignations seront escheues deux iours deuant, pour en faire vne liace, qu'ils signeront. Et ledict iour de releuee, ledict Greffier baillera à son clerc icelles feuilles, pour rediger toutes lesdictes cedulles par escript, en vng cayer de papier, qui sera cote & intitulé du iour & datte, que lesdictes cedulles seront presentees, sans ce qu'apres on y puisse plus au-cune chose adionster. Et à ceste fin sera ledict registre paraphé dudict Greffier. Lequel registre sera le lundy ensuiuant communiqué par ledict Greffier, ou son clerc, à tous les Procureurs & leurs clerks. Et sera ledict Greffier pendant que nostredicte Cour sera en conseil, tenu soy tenir à la barre, où se tiennent les huissiers de nostredicte Cour, & les autres iours en sondict Greffe. Et ce le matin depuis sept heures iusques à vnze heures: & apres disner, depuis quatre heures iusques à six heures, afin d'eux pouuoir coter sur ledict registre, durant ladicte sepmaine.

Articulus primus.

GLOSSA VNA.

CONDITOR instruit procuratores, quomodo partes vocandæ sint, & contumaciam obtinere debeant in parlamento: & quia hoc tritum est procuratoribus, & declarauit à Senatu: vt patet inferius in ordinat. Curia, ideo luci faces non admouebo.

2 Ex hoc tamen articulo colligere possumus, quòd contumacia ipso iure non datur, nec ex iudicis officio regulariter, nisi pars eam requirat. tex. not. in l. properandum. §. & si quidem. ibi. parte fugiente ex vna parte actoris absentiam incusante. Cod. de iudic. & illum text. ad hoc not. doct. ibi, & Bal. in Margar. in verbo, contumacia. 12. quæst. & Bart. in l. si finita. §. Iulianus. col. 4. nu. 15. ff. de damno infecto. & in l. arbiter Calendis. de arbitr. & in tracta. ritus iudicio. versic. item quòd veniente. Boer. in l. consentaneum. in fi. Cod. quomodo & quando iudex. post Spec. in 2. parte rub. de comparit. versic. fed & ipse actor.

Peti debet contumacia.

3 Et sic in quibus casibus sola citatio interrumpit prescriptionem, non sufficit actorem fecisse citari reum, nisi etiam in termino se presentauerit, & contumaciam accusauerit. Bald. in l. i. ff. de in ius vocando. & in l. si. circa si. in princ. de eo per quem factum erit. l. & post edictum. §. primo. ff. de iudiciis.

4 Nec etiam dicitur lis pendere ex sola citatione, quoad hoc. clemen. fin. vt lite pendens. Socy. consi. 41. antequam. col. 1. & 2. in 2. volu.

5 Amplia istam regulam procedere tam in ciuilibus, quàm in criminalibus, & hoc quado proceditur per accusationem, requiritur enim quòd accusator expressè contumaciam accuset, aliàs reus non censetur contumax: quia in criminalibus proceditur instar causarum ciuiliu. l. absentem. §. i. ff. de pœnis. Bar. in l. inter. vlt. col. ff. de pub. iudi. & in extrauag. ad reprimendum. in verbo, neglexerit. quomodo in lætæ maiesta. crimi. proceda. Saly. in l. absentem. Cod. de accusa.

Accusanda est contumacia in criminalibus.

6 Ratio est, quia pendente citationis dilatione ad comparandum potest esse facta cõcordia, aut solum debitum: & sic reus non habebit necesse comparere in termino, nam intelligitur à iure ei permissum, vt non compareat. tex. & ibi Iaco. in l. neque. §. fin. ff. de in ius vocan. Et postquam partes sunt concordæ, quid ad iudicè. l. i. §. inde queritur. ff. de noui oper. nunc. † Ideo in his priuatis non debet iudex sine petitione procedere. l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damno infecto. etiam quia actor non comparens in termino suæ citationi renunciare videtur: & illa citatio non prosecuta, non habet suum perfectum esse: vt docet text. in l. & post edictum. §. circumducto. ff. de iudic. Bal. in c. consuluit. col. 2. de officio deleg. refert Ias. in rub. fi. de in ius vocan.

8 Item actor non cõparens, non potest reo contumaciam imputare: quia contumacia cum contumacia compensatur. arg. l. viro. ff. solu. matr. Etiam si reus non venisset die præstituta, & iudex fuisset impeditus. l. 2. ff. si quis in ius voc. non ierit. l. arbiter. de arbitr. Inn. in cap. calumniã. de pœn. Anch. consi. 97. in quæstione. col. 2. idem. & quando actor cõpareret, & nil peteret, vel etiã si alius non habens mandatū pro eo cõpareret. Bertran. consi. 267. si pactum. in fi. in 3. vol. ex prima edit. 9 † vbi plus dicit, quòd si nondum habuisset mandatū, tamen fuisset procurator, non potuit effi-caciter cõparere, per ea quæ not. Archid. & Ioan. And. in c. is cui. de procur. in 6. Bar. in l. si pupilli.

Procurator ante receptum mandatū frustra compareret.

Requirenda contumacia etiam in parvamentis

§. item si procurator ff. de nego. gest. tamen in forensi iudicio datur procuratori dilatio ad ostendendum mandatum. facit tex. in cle. r. de procur. & las. consi. 47. vol. 1.

Contumax est qui talis a iure est reprobatus

10 Secundò amplia tam in curia seculari, quam ecclesiastica. cap. 1. & ibi doct. de iudic. etiam habet locum in curia Parlamenti per istum tex. licet multa habeat privilegia, quæ docui in procem. concord. in verbo, summâs.

Contumax pro confesso non habetur parte non requirentes, & iudice non pronuntiantes.

11 Tertio extende etiam si statutum, vel consuetudo diceret, quod non cõparentes in termino præstituro sint contumaces, adhuc requiritur quod contumacia accusetur, quia statuta recipiunt interpretationem à iure. l. 2. Cod. de noxa. actio. Et ideo ille dicitur contumax, qui à iure talis est reputatus. d. l. contumacia. ff. de re iudic. sic consulit Alex. consi. 110. discussis. col. 2. in §. vol. facit l. si. §. in computatione. & ibi glos. Cod. de iure delib. vbi si statuto caueatur quod hæres non possit venire contra factum defuncti, intelligitur, vbi hæres facit inuentarium, & sic secundum ius commune: ita & in casu isto, hoc tenuit Alber. in 2. parte statut. quæst. 192. & Barba. in tractatu de 12 præstan. Gardin. in 2. quæst. 2. partis. col. 5. & consi. 61. scribitur. col. 6. in 1. volu. Tunc primò ne indebitè damnum pariat, & ne luctum indebitum recipiatur. l. adigere. §. quantuis. ff. de iure patrona. tum etiam in iudiciis, quia iura absentibus non subueniunt: vnde est quod sententia pro absente lata non tenet. l. furiosus. ff. de re iudic. iura enim in iudiciis, sicut in aliis actibus considerant interese litigantium. l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. obligationib. sed si actor non compareret, sua non interest reum non comparuisse, ideo reus non dicitur contumax. l. 2. ff. si quis in ius voca. non ierit.

Causæ summa re-quirunt contumaciam accusari.

12 Item actor non comparetis, & contumaciam non accusans, videtur iudicis auctoritatem spernere, & sic debet ei denegari audientia. l. sed & si per prætorem. §. sed & si decreto. ff. ex quibus causis maio. hoc expressè tenet Ancha. consi. 97. in quæstione. & sic licet statutum, vel consuetudo velit contumacem haberi pro confesso, tamen oportet quod actor contumaciam accusauerit. Moder. in cap. 1. de iudic. quia ad hoc requiritur pronuntiatio iudicis. Panor. in cap. si. de iurament. calum. glos. in cap. 2. de confess. lib. 6. quam pronuntiationem non potest facere iudex, nisi pars petat. glos. in l. sanimus. Cod. de iudic. cap. fin. de rescrip.

Iuramentum non impedit contumaciam accusari.

13 Quarto amplia etiam in casibus in quibus proceditur summarè & de plano. clemen. sæpè. de verbo. signific. Barto. in l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damno infecto. Ancha. consi. 97. col. 3. nam in cle. sæpè. ponuntur privilegia, & alia quæ debent fieri in causis, quæ summarè & de plano tractari debent, sed non ponitur quod contumacia in illis casibus non sit accusanda, ergo secundum ius commune fiet: vt in simili dicitur in §. actionum. instit. de actionib.

Procurator contumaciã requirere potest.

14 Quintò procedit etiam si iurauero parti refarcire expensas contumaciæ, intelligitur quando actor contumaciam accusauit: & quando erit contumacia de iure dicta, quia iuramentum sapit naturam actus, & contractus super quo interponitur, vt iurans in plus non obligetur, quam obligaretur virtute actus. text. singul. in l. fin. Cod. de non numerata pecu. Tunc virtute actus contumaciæ non obligaretur, nisi esset accusata, ergo nec quando iuratum esset: præterea adum nullum iuramentum de iure civili non validat. l. non dubium. & ibi lason not. Cod. de legibus. sed contumacia est nulla non accusata, ergo etiam cum iuramento: hoc videtur tenere de Petrucciâ in tracta. de virib. iura. in 4. effectu.

Casus in quibus non est contumacia requirenda à iudice.

15 Sextò procedit iste tex. siue pars requirat, siue procurator: nam potest quis in ciuilibus comparere per se, vel per procuratorem, & sic contumaciam petere. l. fin. Cod. de procurator. & qui per alium facit, perinde ac si ipse faceret, per regul. qui per alium. de regu. iuris. lib. 6. ergo sufficit siue pars contumaciam accuset, siue eius procurator.

In causis fiscalibus contumacia an sit requirenda.

16 Primò limita non procedere in causa electionis, vbi non curatur partis presentia. cap. cupientes. §. quod si per viginti. de electio. in 6. tum quia in ea potest, & debet iudex supplere etiam de facto, tum quia in ea parte absente procedi potest: vt dicitur ibidem. gl. in cap. cum nobis olim. de elect. Ancha. consi. 97. col. 3. fauore ecclesiæ, vt diu non sit vacans. cap. quàm sit. de elect. in 6.

Contumacia sine partis petitione princeps concedere potest.

17 Secundò limita quando procederet per viam inquisitionis. Innoc. in cap. cum clamor. de testib. Barto. in disputat. 14. incip. iudex malefactorum: quia nulla est ibi pars quæ possit petere, nisi fama, & iudex, tamè ego dicerem (cum hodie procurator Regis vel fiscalis succedat loco partis) quod ipse deberet accusare contumaciam, sicut pars in ciuilibus. & ita feruatit.

18 Tertio fallit in causis fiscalibus. Barto. in l. 2. §. senatus. per illum tex. ff. de iure fisci. & hoc est speciale, & ita censuit Senatus in fauorem procuratoris Regij adiuncti, vt docet Ioannes Gallus in quæstione per aresta. quæst. 96. eodem anno. tamen procurator Regius hoc casu petere solet, vt dixi.

23 Quintò limita, etiam si tacitè quis eam peteret, fortè reconueniendo, vel aliàs: quia cum iste tex. expressam petitionem requirat, non sufficit tacita, quia quodcumque lex, vel statutum requirit aliquam expressionem fieri, non sufficit, vt tacitè fiat. in authen. de heredit. & falcid. collat. 1. §. si verò expressim. authen. sed cum testator. Cod. ad legem Falcidiam. Docto. in l. cum quid. ff. si certum peta. Et sic fuerunt prolata multa Aresta, videlicet quod non tradens petitionem die præstituta & assignata nil amittebat, si illa die pars aduersa non institerat, licet comparuisset, sed expletum nullum acceperat: sic fuit dictum pro domino Philippo Henry contra Girardum, & pro duce Borbonij contra comitem Marchiæ. Et inter Archiepiscopum Remensem, & scabinos eiusdem dicecef. vt citat Ioan. Gallus in quæst. per aresta. quæst. 130. aresto 6. pro domino Philippo.

Expressè est contumacia accusanda. Aresta.

24 Sextò limita etiam si eam accusaret non tamen die termini, & tempore præstituto, vel die ab eo dependenti. Ita videtur tex. dicere: quia non sufficit actum fieri, nisi fiat tempore debito. §. teneantur. de collat. scripsi in tracta. nominat. quæst. 14. doct. in cap. 1. de iudic.

Comparere debent partes die sequenti quãdo dies cognitionis erat feriatâ.

25 Et dicitur dies dependens, quando dies termini erat feriatâ: nam sequenti die debet vtique comparere: vt docet Barto. in l. 1. §. nunciatio. ff. de noui operis nunciat. vel quando partes in die termini prorogarunt ad alium diem, is dicitur dependens. Barto. in tracta. de ritu iudicio. versu. incidat. per l. dies festos. Cod. de feriis. l. 2. de tempo. appell.

26 Notandum est, quod omnes actus iudiciales debent fieri ad partis petitionem & instantiam. glos. & ibi Bald. & Ange. in l. si curatoris. Cod. de iure delib. l. 1. vt intra certum tempus. Paris. de 27

Actus iudiciales ad partis instantiã fieri debent.

Puteo in tractatu de syndica. versu. negligentia. fo. 163. in paruo volu. Tunc sic iudex debet esse cautus, vt curet redigi in acta, ad cuius instantiam & petitionem actus fuerit gestus. Decius in l. 2. colum. 2. Cod. de edendo. facit l. item ait prætor. §. defendi. ff. ex quibus causis maior. & licet confessiones, vel alia acta sint ad partis instantiam facta, possunt tamen reuocari. glos. in cap. quoniam. in verbo, confessiones. de probat.

FRANCOYS article 4. des publices 1538.

Item, ordonnons que lesdicts congez & defauts seront appelez en iugement en nostredicte Cour, le lundy ensuyuant apres disner, depuis trois heures insques à cinq, ou le mercredy, ou lundy ensuyuant, s'il estoit feste. ou vigille de feste le lundy. Et seront tenus tous Procureurs y adssister en leurs personnes, sur peine d'amende arbitraire.

Articulus secundus

GLOSSA VNA.

1 I C statuit, quo die contumacia vocari debeant, & qua hora, quo tempore procuratores adesse: & ex hoc colligere possumus, quod iudex, vel parlamentum non debet concedere contumaciam, vel defectum, nisi constet de die assignata, scilicet per relationem nuncij, probatur in l. hæc autem. §. 1. ibi, liquere enim debet prætori. ff.

Costare debet de assignatione diei.

2 quibus ex causis in possess. caur. Tunc infert Barto. in l. multum. in fin. ff. de conditionib. & demonstrat. si iudex pronunciauerit contra aliquem tanquam contra contumacem, cum ipsius contumacia non esset iudici nota, processum esse nullum, atque contumaciam, aliòsque actus factos ante relationem nuncij, licet contumax verè esset, cum primò debeat constare iudici de contumacia: quia illud principale, propter quod pronunciat, & quod ius ita pronuntiandi habeat, ignorat. l. quæro. ff. de eo qui pro tutore. Barba. consi. vlti. colum. 5. nume. 8. in 4. volumi. facit l. fin. ibi, præsidibus probauerit. ff. de liber. agnoscen. l. si pater. ibi, satis erit liquere prætori &c. de fideicom. libert. l. generaliter. §. penul. versu. postquam fuerint ei intimata. Cod. de rebus cred. cap. prudentiam. de offic. deleg. cap. ex parte. de concess. præben. cap. fin. ibi, dummodo de præmissa fraude appareat. de renuncia. lib. 6. idem voluit Barto. & alij in l. si finita. §. Iulianus. col. 4. ff. de damno infecto. quem sequitur Bal. in l. 3. vlti. notab. Cod. de procurat. & l. 2. de sportul. & l. penult. §. his de presentibus. in fi. de rebus credit. & in Margar. in verbo, contumacia. in 12. quæst. & in c. quoniam. col. 3. de probat. Hippoly. in l. parre. nu. 46. & seq. ff. de quæstionib.

Processus est nullus si non constet de relatione nuncij.

3 Et istud est notandum contra actuarios & scribas, qui prius scribunt contumaciam, & postea nuncij relationem, non valeat, quia prius iudici debet constare de die assignata: secundum Philip. Franc. in cap. cum parati. col. 8. de appellat. & sic cautela est in sententiis, quæ proferuntur contra contumaces, vt inseratur in sententia, visis citationibus, relationibus, libello. &c. vt not. Barto. in l. multum. Barto. & alij in authen. si quis in aliquo. Cod. de edendo. quia sufficit citationem, relationem, & alia ex actis constare, & tunc præsumitur quod iudex eam viderit. Panormit. in cap. quoniam contra. colum. 6. de probationib. & Socynus in l. multum. facit. cap. 1. & quod ibi not. docto. de depoli. quod clericus non debet torqueri, nisi sit de crimine infamatus, & oportet iudici de illa diffamatione constare. Barba. consi. 47. scribitur. col. 16. in primo vol. vide eundem consi. 56. à loue. col. 3. in tertio volu. & consi. vlti. col. 9. in 4. vol. quia paria sunt

Relatio nuncij prius scribenda, quàm contumacia.

Clericus sine diffamatione non est torquendus.

Citatio non requiritur ubi pars est presens.

Periculum in mora supplet nuncij relationem non usam.

Consuetudo et stylus in nuncij relatione uidentur seruandus.

Princeps non uisa nuncij relatione procedit.

Actus uoluntariae iurisdictionis sine relatione fieri possunt. Relatio sufficit quod constat.

Commeatus reo sub conditione dari potest.

Sententia an sub conditione ferri possit regula cum limita.

Non solues in termino prorogato, an sit excommunicatus.

non esse, vel non constare. l. duo sunt. ff. de testa. tute. & inferius dico.

4 Primò limita, quando actus fuisset gestus à iudice presentibus partibus: tunc de citatione aliter non curatur. Bald. in l. prolatam. Cod. de sent. Fely. in c. quoniam contra. colum. 6. de probationib. Hippolytus in l. patre. nume. 48. ff. de quæstionib. ratio est: quia is actus, qui potest fieri parte citata, poterit fieri parte presente: quia presentia supplet vicem & effectum citationis. authen. si omnes. Cod. si minor se ab heredit. abstinere. & ibi Bal. Barto. & alij in rub. de in ius vocando. dixi supra in tractatu de citatio.

5 Secundò limita, nisi periculum fuisset in mora. Bald. in l. falsus. colum. 7. versicu. item dubitatur. Cod. de furtis. ut si statutum arctabat iudicem, vel stylus ad proferendum sententiam, & nuncius erat corruptus, & differebat relationem, ut l. 2. Cod. de sportul. tum si iudex credidit citationem esse factam, valebit contumacia, & actus factus contra partem: & idem si aliud erat periculum. facit quod dicit Barto. in l. Seius. ff. ad legem Falcidiam. vbi quando labitur instantia, seu terminus ad finiendum causam, potest iudex ex suo officio procedere ad sententiam, non expectata partis requisitione. facit litem quaritur. §. exercitum. ff. loca. Hippolytus in l. qui eadem. nume. 4. ff. ad legem Cornel. de sicar.

6 Tertio limita quando esset consuetudo, vel stylus, quod nuncij relatio incontinenti post actum à iudice scriberetur. Imo, & alij in cap. cum parati. de appellationib. per tex. in l. 2. Cod. quemadmodum testamen. aperian. l. 3. in fi. ff. de testib. vbi in respicientibus ordinem procedendi debet seruari consuetudo loci, in quo iudicium agitur: & quæ incontinenti fiunt, inesse videntur. l. lecta. ff. si certum petat. Item minimè mutanda sunt, quæ semper certam interpretationem habuerunt. l. minimè. ff. de legib.

7 Quarto limita in principe procedente contra contumacem. Imo. in cap. ex tenore. de foro competen. Socynus in l. multum interest. in fi. Barba. in addit. ad Bal. in l. falsus. col. 7. ista tamen limitatio esset periculosa, si intelligeretur, quod princeps procederet parte non citata, quia non posset: ut supra, in tractatu de cita. in præfatio. dixi, sed facta citatione, quamuis ipsi non constet de relatione nuncij, si procedat, valet de potestatis plenitudine, ut ibidem.

8 Quintò fallit in actibus voluntariae iurisdictionis: quia magis in illis inspicitur veritas, quam probatio, secundum Bal. in authen. ut liceat matri & auæ. in fi. & Cod. quando mulier tut. officio fungi potest. Alex. in addit. ad Bart. in l. multum.

9 Sextò restringe quando iudici aliquo modo constaret sine relatione citationem esse factam, tunc valeret contumacia lata. Paulus & Socynus in l. multum interest. ne malicia nuncij nolentis facere relationem noceat parti. Bald. in l. falsus. Roma. & Alexan. in l. sed si de sua. ff. de acquiren. heredit. per cap. venerabilibus. §. secus. de senten. excommu. in 6. Fely. in cap. ecclesia sanctæ Mariæ. col. 8. versicu. decimo ad hanc partem. de constitut. & sic siue constat relationem esse factam, siue dubitetur, valebit sententia sine contumacia, si ex actis constat. † Si verò certum est, quod iudex non viderit relationem: quia nulla erat, non valebit processus. & ita intelligantur supra deducta: licet contrarium tenuerit Hippolytus de Marfil. in l. patre. nume. 46. cum sequen. ff. de quæstionib. Et in forensi iudicio non audiui ista disputari, dummodo relatio nuncij adfuerit: quia hi dicanici non amant iuris sine fructu subtilitates, sed planè cum communi sententia incedunt: ideo valebit sententia, si constat de relatione nuncij in processu, licet iudex eam non viderit.

11 Item iudex reo presenti commeatum dare absente actore sub conditione posset, si dies sit assignata: quia maior est contumacia actoris, quam rei. cap. 1. de dolo & contuma. in sexto. Docto. in l. properandum. §. & si quidem. Cod. de iudic. & reus fauorabilior est, quam actor. l. Arrianus. ff. de actio. & quia non est facile interdum reo ostendere se citatum, si fortè domestici amiserint duplum ab apparitore illis traditum, & sic habetur in stylo Bitur. artic. 4. co. tit.

12 Hic patet secunda regula, quod reus relaxatur, siue illi detur, (ut verbis practantium vtar,) congedium sub conditione, si sit dies assignata. Ideo quæro, an sententia ferri possit sub conditione, regula est, quod non valet sententia lata sub conditione. l. 1. §. biduum. ff. quando appel. lit. l.

13 relegati. §. ad tempus. de interdicit. & releg. † Quia sententia debet esse certa. §. curare. instit. de actionib. & rub. Cod. de senten. quæ sine certa quantita. Sed si proferretur sub conditione, non esset certa, cum conditio habeat se adesse, & non esse. l. cum ad presens. cum l. seq. ff. si certum pet. etiam conditione deficiente non esset sententia, & sic nil prodesset processus.

14 Primò fallit in sententia interlocutoria. glof. & Bald. in l. à diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudica. vbi valet ista interlocutoria, si non reperiantur bona mobilia, capiantur immobilia. dixi in interpret. l. quod iusit. not. 2. differentia 39. ff. de re iudic.

15 Secundò limita, quando profertur sub ea conditione, quæ pendet ex his, quæ in iudicio fiunt, sic, condemnno te vel absoluo, si hoc feceris, vel absoluo te, si iuraueris. glo. singul. in l. cum iudex. Cod. de senten. facit l. iurandum & ad pecunias. in fi. ff. de iureiur. Decius in c. præterea. in 2. de appel. vbi excommunicatio potest ferri sub conditione, ut si non satisfeceris intra decem dies, sis excommunicatus, si terminus fuerit per partes prorogatus, & debitor non soluat in termino prorogato, non est excommunicatus secundum docto. ibi, licet multi teneant contra. vide las. in l. lecta. ff. si certum pet.

16 Tertio non procedit in sententia arbitratorum. Anch. consi. 208. iudex. col. 4. Alex. & Vincen. in §. in venditione. per tex. in c. quinquauallis. de iureiur.

17 Quarto non habet locum si feratur sub conditione intrinseca, videlicet, si probaueris te non debere, absoluo: & hoc faciunt iudices ignari. l. cum eorum. Cod. de senten. & l. cum iudex. Bar. & alij in l. ait prætor. §. si iudex. & §. in venditione. ff. de re iudic. Anto. de Tremol. in addit. ad Vber. in rub. de imped. execut. versic. ratione conditionis. Jacob. in l. non quemadmodum. ff. de iudic. in hoc regno non probaretur illa sententia à parlamentis.

18 An conditiones appositæ in matrimonii vitent matrimonium, vel sponsalia. vide in cap. 1. & per totum. de condit. apposit. & per Brunel. in tractatu de sponsal. in 8. conclusio. fol. 48. & seq. & in 33. conclus.

19 De conditionibus appositis in vltimis voluntatibus, & in institutionibus. vide rub. de cõdit. in instit. ff. & in legatis. in rub. ff. de condit. & demonst. & sic illi duo tituli non sunt superflui.

20 Notandum est, quod si reus dicat, nego animo litem non contestandi, nisi si & in quantum de iure teneor, poterit iudex pronunciare litem haberi pro contestata. Et ista est bona practica secundum Ioan. de Grasfis in tracta. de substan. procura. in verbo, litem contestandam. in fi. & aliàs vidi contra quendam nolentem respondere, nisi si in quantum. &c. proferri excommunicationem, si & in quantum. &c. & fuit maxima controuersia, an vtrunque valeret, vel neutrum.

21 Item in iudiciis solet hæc clausula poni, statim atque quis est in iudicium vocatus, & comparet coram iudice, dicit se non cõsentire in iudicem, nisi si & quatenus est competens, quæ operatur, ut non dicatur contumax. Ioan. Andr. in cap. Cumana. col. 2. de electio. Ange. & alij in l. nō

22 videtur. ff. de iudic. † Et nisi apponeretur hæc clausula, sed simpliciter diceret, non cõsentio in iudicem, posset iudex pronunciare comparentem contumacem. cap. certum. in quæst. 3. cap. 1. de iudic. per tex. in cap. ex parte. in versic. quia stare noluit iuri. de verb. sign. las. in l. eleganter. §. si quis post. ff. de cond. in deb. dicit fatuum esse aduocatum, qui sic protestatur simpliciter.

23 Præterea si iudex dubitat an libellus sit admittendus, vel alij actus ac scripturæ coram eo productæ, debet dicere, admittimus si & in quantum debent admitti. & debet exponi si de iure, & non de facto. Bal. & alij in l. 1. in fi. C. quomodo & quando iudex. glof. sing. in cap. cum contingat. in verbo, nihilominus. de offic. deleg. Præposi. in cap. sape. col. 4. de appel. Alex. in l. iudex. in fi. ff. de re iudic. Roma. consi. 501. de Ripa. in cap. cum M. nume. 100. de constitut. Vital. de Camba. in tractatu Clausul. fo. 2. & seq.

24 Et hæc clausula nil operatur, quando iudex admittit non admittenda. Bar. in l. si quando. in fi. princ. ff. de lega. 1. & in l. ambitiosa. col. 7. versic. quæro, quid si in reformatione. ff. de decretis ab ordi. facien. & in l. ille à quo. §. si de testamento. versic. quæro quid operetur. ff. ad Trebel.

25 Item si quis dubitet instrumentum esse falsum, & interrogetur an eo velit vti, debet dicere quod sic, si & in quantum, scilicet continet veritatem. Alioqui crimine falsi teneretur. l. penulti. Cod. de probat. Bart. in l. diuus. ff. de falsis. Cyn. in l. si falsos. Cod. illo tit. Bald. in l. si aduersarius. de fide instrum. Vide latè Fely. in cap. cum contingat. col. 3. & seq. de officio deleg. iudex tamen cogit illum ad declarandum præcisè, an eo vti velit.

26 Item si iudex dubitat an positiones vel articuli admitti debeant, adducere debet hanc clausulam. Admittimus saluo iure impertinentium, & non admittèdorum: & si non debeant admitti, illa admissio nil operatur. Bar. in l. si duo patroni. §. idem iuris. & ibi las. & alij ff. de iureiur. Vital. in tract. clausul. saluo iure. & idem quando recipiuntur testes, docet Barto. in d. ille à quo. §. si de testamento. ff. ad Trebel. refert Guido Papæ in sing. 957. clausula, saluo iure.

27 Præterea si in libello est apposta hæc clausula, saluo iure superflui, non punietur plus pens. Iason in §. si quis agens. not. 1. instit. de actio. in b.

28 Item potest iudex appellationem ab interlocutoria non admittere, nisi si & in quantum &c. ut consuluit Corne. consi. 80. in decisuis. col. 1. vol. 1. & hoc faciunt iudices in patria iuris scripti. vide las. in l. si quæst. 24. & seq. C. de iure emphyt. & quæ ibi addidi.

FRANCOYS, article 4. des publiques 1528.

Item, Et pource que esdicts congez & defauts en pourra auoir, dont les parties seront tenues de comparoir en personne, sur peine de bannissement, ou de porteurs de lettres de remission, ou de pardon, ou autre qualite, dont par les Arrests donnez par nostredicte Cour entre les Greffiers des presentations & criminel, l'expedition & deliurance est adiugee par prouision au Greffier criminel. Enioignons audict Greffier des presentations de communiquer ledict registre de esdicts congez & defauts audict greffier criminel, ou à ses clerks, ou luy deliurer l'extract de esdicts congez & defauts, pour les grossoier & deliurer ausdictes parties, sans ce que ledict Greffier des presentations en puisse expedier aucuns desdites

Sententia absoluo si probaueris an ualeat.

Clausula si & in quantum effectus.

Consentio in iudicem si & quatenus est competens.

Libellus quomodo admittendus.

Clausula ad uitandam falsi accusationem.

Saluo iure, quid operetur.

Saluo iure superflui effectus.

Articulus tertius.

qualitez, sur peine de nullité & d'amende, & du recours à la partie contre ledict Greffier pour ses dommages & interets: Et à fin qu'il n'y ait faute esdites qualitez, envoignons ausdicts procureurs d'exprimer au vray par leurs cedulles & defauts, les qualitez selon les exploictz, sur peine de cent solz Parisis d'amende, qui sera leuee sur le procureur, qui aura baille ladicte cedulle, sans deport.

GLOSSA VNA.

Vfus procuratorum quanto breuius inuentus. Mandatum debet ostendere procurator. Procuratorum modo iudicetur.

Notandum est, quod partes de iure possunt per se comparere, aut per procuratorē: ideo vñs procuratorum inuentus est, vt qui suis rebus superesse per se nō possunt, per procuratorem saltem id exequi valeant. l. i. ff. de procur.

Differentia inter errorem dicium & comēatium. Quidis Grapherius excedat de factis criminum.

Itaque cum per procuratorē pars comparet: potest altera pars eum cogere ad exhibendum iurum procuratorū, & tradendum illius exemplum. l. licet. Cod. de procur. Et petat reus super eo tempore, ad deliberandum: vt docet Specul. tit. de comparit. verfic. ceterum aduocatus. 3. quo tempore praestituto pars solet illud impugnare, & pars impugnatum defendere. † Et iudex his auditis pronunciat procuratorium legitimum & bonum, vel inualidum, quod si inualidum esse iudex proauerit, solet dilatio dari illi, qui procuratorium detulerat, vt primo termino afferat aliud idoneum, & instructus veniat. Alioqui iudex potest procedere tanquam in contumacem contra illum, qui mittit procuratorem non instructum. Barr. in l. praetor. §. defendi. ff. quib. ex causis in possess. car. l. j. §. equidem. quod cuiusque vniuersita. nomi. Panor. in c. constitutus. de procur. Nam persona minus legitima pro nulla reputatur. glos. in c. i. duo. de procur. in 6. c. pen. de elect. illo lib. facit l. de creationibus. Cod. de episco. audien.

Personaliter comparere quando quis citatur.

Ex hoc tex. differentia colligitur inter eremodicia, vt vocat Budax. defaux, & comēatium, id est, conge, quia primum vt dixi datur contra reum, secundum contra actorem deficientem: & aliquando partes tenentur praecise comparere per se, quae si non compareant, † Actuarius criminum debet istos defectus expedire: ad eum namque pertinet ista crimina tractare, ideo debet Grapherius praesentationum illi declarare hos praecisos defectus, nec ipse debet illos expedire sub poena nullitatis: nullae enim erunt expeditiones, & processus facti coram actuario praesentationum, vel ciuili: & demū is Grapherius mulctabitur, ac pars poterit agere ad expensas, damna, & interesse: ideo procuratores in cedulis debent qualitates exprimere sub poena centū solidorum Parisien. quae exigetur à procuratore, qui istas qualitates non expresserit, vt hic.

Arestum. Gratia non interinatur per procuratorem. Cōprobatio gratiae non lecte non ualeat. Gratia in honore festiuitatis nō dantur pro secundo homicidio.

Item ex hoc tex. habemus quando quis personaliter cōparere teneatur, primò quando est dictum in citatione, vt hic, & quando altera pars tenetur sic comparere. c. i. de iudi. in 6.

Idem quando quis desert literas gratiae, & remissionis: ipse enim per se eas praesentare tenetur, cuius forma praesentationis ponitur infra, tit. des graces, pardons, & remissions. artic. 5. etiam quando materia hanc praesentiam praesentiam requirit.

Ideo gratia delinquentis absentis non potest comprobari, nec interinari, etiam si in literis esset concessum, quod per procuratorem interinari posset: vt docet Aufser. dicens Senatū ita censuisse aresto 222. suo stylo: & literarum gratiae nisi fuerint lectae non valet cōprobatio. Item nec potest fieri nisi coram magistratibus Regiis, vt allego aresta. in tit. des graces infra.

Præterea si ex consuetudine vel priuilegio in honorem Sancti, vt in ciuitate Rothomageni debeat quis liberari, non poterit liberari is, qui saepius delictum perpetravit, ideo pro secundo homicidio hae gratia non proderit, quia remissionem veniae crimina, nisi semel tantum commissa non merentur. l. 3. Cod. de episco. audien. huius est sententiae Barba. in c. testimonium. col. 9. verfic. ecce nunc. de testib. Et qui parcat malis, probis nocet: vt dicit Volaterranus lib. 9. in princ. & gratiae quae iustitiam transgrediuntur, ne gratiae quidem dici debere videntur. Ex Sopatri epist. vt refert Stobae. in tit. de magistrat. Alia dicuntur in tit. des graces.

FRANCOYS article 5. des publiees 1528.

Item, ordonnons que de l'endemain apres la huitaine, ledict Greffier des presentations deliurera lesdicts congez & defauts, qui n'emportent gaing de cause, à qui les demandera. Et quant aux congez simples, differera de les deliurer iusques apres le sauf, que sera baille en ladicte Cour. Et le temps passé sera ledict Greffier des presentations tenu deliurer iceux congez & defauts, pour estre apres iugez, par ladicte Cour en la maniere accoustumee.

GLOSSA VNA.

In lex an ab sentē expē tate possit.

Curia substituitur regula, quando actuarius concedere defectum debeat, & est facilis: & hic articulus est fufius elucidatus per ordina. Curiae inferius, vbi videre quilibet potest, ne plura.

Notandum est tamen, quod iudex potest de benignitate absentem expectare, per

text. in l. non quicquid. ff. de iud. & l. i. C. quomod. & quando iudex. tex. expressus in c. dilecti. ibi, diu vltra terminum duximus, expectandum. de dolo. c. consuluit. de offi. delegat.

3. Quod est verum, nisi stylus aut fori consuetudo prouidisset, quod non comparente reo defectus concederetur, & ad decem absens teneretur, tunc non poterit iudex illi stylo derogare & ius acquisitum parti auferre in eius prauidium. glos. & doct. in c. saepe. de appel. Alex. in l. si finita. §. Julia. col. 12. ff. de damno infect. facit l. huiusmodi. §. Stichum. in fi. de lega. 1. cle. pastoralis. de re iudic. vnde putarem quod post defectus ab his legibus praestitutos non posset iudex expectare contumacem: vt docet Panor. & alij in d. c. saepe. de appell.

LOYS XII. des premieres, artic. CXXXIII.

Item, nous envoignons à tous noz Baillifs, Seneschaulx & Iuges, ou leurs Lieutenans, que auant que eux leuer de leurs Sieges, ils facent lire & publier tous les defaux qui par eux ou l'un d'eux auroyent este baillez cedit iour, & qu'ils facent que les presents soyent rabatus sans rien payer, en prenant appointement, & procedant à la cause, & ce fait nosdicts Iuges, ou leurs lieutenans leues, ne seront plus rabatus lesdicts defaulx sans cause legitime, ne sans en appeller les parties qui les auroyent obtenues & sans ce que celuy qui aura obtenu ledict deffault puisse estre mis en default dudit iour.

GLOSSA VNA.

Tatuitur hic iudices non debere discedere à tribunali, donec omnes defectus legantur, & publicentur, & partes praesentes restituantur sine aliquibus expen. sed si partes sedente iudice non venerint, non audientur postea sine causa, & solutis expensis: vt in l. sancimus. C. de iudi. & dixi in tract. de expen. inferius.

Et sic ponitur hic regula iuri, consuetudinique, & stylo Curiarum conformis, videlicet, quod citatus, qui vocatus non respondit, sed iudice sedente pro tribunali comparuit, restituitur ad procedendum in causa: ratio est, quia lex praesumit, quod non dolo nec sua culpa absuit, sed quia parum vocem praconis exaudiuit. l. diuus. ff. de integ. restit. quae non est alibi secundum Bal. in Margar. in verbo, citatio. quae §. 10. ibi itaque si citatus non respondit, & ob hoc more solito pronunciatum est, confessum autem pro tribunali te sedentem adit, existimari potest non sua culpa, sed parum exaudita voce praconis defuisse, ideoque restitui potest: obedientia enim & comparitio restituit, quod contumacia abstulerat. l. vna. in prin. C. de caduc. tollend. facit c. potuit. de iocato. vbi emphyteota ecclesiae non soluens canonem intra biennium, potest purgare moram celebrari satisfactione, sic & veniens iudice sedente pro tribunali. Idem habetur in l. & si post tres. ff. si quis caut. l. si ita quis. §. 1. de verb. oblig. late doct. in l. si insulam. ff. illo tit.

Amplia quod potest restitui veniens iudice sedente pro tribunali ad procedendum, tam in curia ecclesiastica, quam seculari, quia hoc ex aequitate fit, quae debet seruari, maxime in curia ecclesiastica: cum ecclesia cultrix & auctrix sit iustitiae, non patietur contra iustitiam aliquid fieri in se, vel in alterum: priuatus vero saepe obuiat iustitiae. c. i. de aliena. feud. glo. ff. & doct. in cap. 2. de testib. & cap. cum Bartoldus. de re iudic.

Secundò amplia procedere tam in patria iuris scripti, quam consuetudinaria: cum tam lex quam ordinatio Regia vtramque liget, quas supra citavi, per ea quae no. doct. in l. omnes populi. ff. de iusti. & iure.

Tertiò procedit etiam non refusus expensis. Paul. in l. sancimus. in prin. C. de iudic. dicens illam legem sic limitari. facit iste text. ibi, qu' ils soyent rabatus sans rien payer: & hoc probat l. diuus. &

not. in cap. venerabilibus. §. idem. de senten. excomm. lib. 6. † Licet Bald. in l. sancimus. dicat teneri ad expensas. in stylo Bituricen. sic distinguitur. Aut actor, seu eius procurator veniente reo erat absens, & tunc teneatur ad expensas, aut erat praesens, & non teneatur: & sic intelligatur opinio Paul. † Ego verò quantum ad terminos huius text. putarem non esse faciendam hanc distinctionem. Nam si pars iudice sedente pro tribunali compareat, restitui debet ad procedendum, licet cum vocaretur, esset absens, & prolatus esset à iudice contumax, tamen simpliciter hic text. dicens, soyent rabatus, non distinguit de parte, vel de procuratore praesente, aut absente, nec ego distinguam: vt docet l. de precio. ff. de public. in rem actio. alioqui fieret fraus legi, & huic ordinationi: nam pars aut procurator actoris prolata contumacia in reum, statim à iudicio discederet: vt expensas obtinere posset, & sic in sua potestate esset auferre iuris beneficium, quod iuri contrarium est: nam indultum à iure beneficium nemini est auferendum. regul. indultum. de regul. iur. in sexto. Ideo hic veniens iudice sedente recipitur, licet altera pars recesserit, vel eius procurator: nec soluet expensas, sed tenebitur notificare parti per apparitorem, vt in primo cognitionis die compareat.

Quartò extende etiam si veniens nullam probauerit causam, quia ista causa restitutionis est eo ipso, quod iudice sedente venit. Albe. in l. diuus. per illum text. Et ita dicit in iudiciis seruari, licet

Articulus quintus.

Comparere iudice ad hoc sedente pro tribunali non nocet contumacia. Regula cum amplia, & li mitedio.

Contumax quanto ad expensas non teneatur.

Causa in re substitutione probanda.

aliis quando quis petit restitui debeat probare causam. l. i. ff. ex quibus cau. maior. non tamen in hac restitutione, cum equitas hoc habeat: & presumitur quod absens non audierit vocem praecoris, & sic sua culpa non absuit, & per illum text. solent iudices antequam contumacem proficiant aliquem, facere cum vocare in praetorij hostio alta voce, & postea ille apparitor refert se talem vocasse, & tunc a iudice contumax pronunciat, & sic solet fieri in parlamenti Francie.

9 Quinto amplia etiam si iudex recessisset ob naturae necessitatem, & ille absens interim venisset: ut restituendus sit, si iudex redierit statim. argumen. l. cum antiquitas. C. de testamen. quia recessisse non videtur, qui statim rediit. l. 3. ff. de repud. & l. quicquid. de regul. iur. c. diuortium. de poeniten. distin. 1.

10 Sexto veniens iudice seden. debet ex equitate restitui, siue iudex velit, siue nolit per istum tex. ibi, *qu' ils fait, que les presents soyent rabatus*, hoc praecipit: & quod praecipitur, imperatur, & quod imperatur, necesse est fieri, & si non fiat, poenam meretur. c. fin. l. 4. quaest. 1. aliis poterit pars appellare ad superiorem: & est iusta causa appellandi, etiam si pars vellet aliquas ex hoc consequi impensas. doct. in l. diuus. & iudex qui denegauit per superiorem punietur.

11 Septimo habeat etiam locum siue iudex sedeat pro tribunali, siue in auditorio, intra tamen curiam ex humanitate: quia eadem equitas videtur postquam iudex est intra auditorium, iam cessat contumacia, ergo & poena cessare debet, l. quod dictum. ff. de pact. Ideo praecipit hic quod legantur antequam discedant iudices de auditoriis causarum, licet non sedcant quandoque pro tribunali, sed inferne.

12 Octauo etiam si quis sub poena debeat interesse Curiae, vel consilio, sufficit ad euitandum eam, quod consilio cepto inter sit, ut a poena excusetur. & ita obtinuisse refert Alber. in secunda parte statu. quaest. 227. sed pone: quia quae incontinenti fiunt, inesse videntur. l. lecta. ff. de rebus cre

13 dit. & sic interdum excusantur, qui in principio actus non inter sunt. † Vnde vicarij & curati ecclesiarum, qui debent interesse synodo, sufficit quod veniant ante finitam synodum, vel consilium, nec discedant antequam dissoluatur. c. si quis autem. 18. dist. doct. in cap. 1. de iudic. per l. diuus. Idem dicerem in doctoribus, ut interesse etiam debeant antequam congregatio vniuersi-

14 tatis, vel collegij separaretur. † Et idem in Consulibus, Scabinis, & iuratis ciuitatum, debent tamen venire quamprimum poterunt, nec debent esse singulares, ut se expectare faciant, sicut quidam vana gloria duci solent, ut ad eos saepius mittatur, & ij puniendi sunt.

15 Primo limita, quando veniet iudice non sedente: ita probatur in hoc text. ibi, *nosdicts iuges, v: leurs lieutenans, leuez ne seront plus rabatus*: ut pote si iudex iam a iudicio recessisset: nam non dicitur venisse, qui hora non debita venit. l. 1. §. quid ergo. ff. quando appel. sit. Bal. in cap. plerunque. col. 2. de rescript.

16 Restringe quando iudex ex aliqua causa ante horam solitam discessisset. Bald. in l. si cum ipsa. ff. de excusat. tutor. Alber. in l. liberorum. ff. de his qui not. infam.

17 Oporteret tamen, quod is qui allegat iudicem ante horam discessisse, probet. Bartol. in l. ex consensu. §. 1. ff. de appel. Iac. de Bello visu. in reper. §. contrahentes. c. Romana. nu. 42. de foro com. peten. lib. 6. tamen quia pars debet venire iudice sedente, ob id si non venerit, quandoque iudex recesserit, non restituetur sine expensis: & ita seruat vsus foren. quia iudex non tenetur expectare partem, sed e contrario sic debet tamen iudex tempore praestituto & consueto adesse in causarum auditorio.

18 Ideo si iudex erat adhuc post horam in auditorio, etiam eo casu sine expensis ex equitate restituetur: quia vbi equitas euidens exposcit, subueniendum est. l. diuus. ff. de integ. resti. Eadem est equitatis ratio, ergo & iuris decisio erit. l. illud. ff. ad legem Aquil. Alber. in l. diuus. exponit tex. confestim, id est, antequam recedat. per l. 2. ff. de appel. & iudices debent esse ad restituendum fa-

19 ciles. † Imo ex stylo Pictauien. si intra 8. dies venerit reus, purgabit contumacia: ut habetur in rubri. *de la maniere de proceder, quand l'une des parties*. art. 1. Curia praesidialis Nemausi, ac Montispeffulani tempore pluuiarum, niuium, pestis, aut alterius impedimenti consuevit interdicare ne literae contumaciales expediantur intra sex, vel octo dies: quod est valde aequum, teste Berber. in viator. iuris, rubr. de iudic. in quarta parte. versic. quare respectiue: & iudices huius patriae solent dicere, *default sanshuiaine*, vel alio tempore praestituto per stylum.

20 Secundo limita in parlamenti: quia de stylo parlamentorum est, quod partes, quae habent agere in eis ad dies Bailliarum, seu Seneschalliarum suarum se presentent coram Grapherio praesentationum die assignata, vel in crastinum, antequam domini tenentes parlamentum recedant. hoc habetur in stylo parlamenti in prima parte rubri. de praesentatio. facien. in parlamen. Sic habetur in ordinatione regia Carol. septimi. artic. 37. vbi in parlamenti debet praesentari primo vel secundo die ad summum. vide in tit. *des presentations*: & hoc est immutatum, ut in ordina. curiae conscriptum est ibidem.

21 Tertio fallit, quando citatio esset nulla, tunc debet restitui, etiam si non venerit iudice sedente pro tribunali, sed alio die: quia citatio nulla nil debet operari. argum. l. quoties. ff. qui satisf. cog. & quae contra ius fiunt, debent vtrique pro infectis haberi. regul. quae contra ius. de regul. lib. 6. & in stylo vbi supra. §. item quod dixi. Et quod nullum est non habet imaginem rei. l. vna. C. de lati. liberta. tollend. nec potest aliquid super eo fundari. Baldus consilio 336. amplius, in tertio volum.

Iudex teneatur absentem eo sedente ne in eadem sine expensis recipere.

Iudex etiam extratribunal, dum tam sit in auditorio, recipit absentes. Consilio cepto vel synodo au sufficiat inter esse.

Limitationes ad regulam.

Iudice discedente ante horam debitam quomodo absentes restituantur.

Iudice manente post horam in auditorio, an possint citati ueniendo moram purgare.

Præsentationes in parlamenti quomodo fiunt.

Citatio nulla an cogat comparere.

22 Quarto restringe, quando pars comparuisset iudice sedente pro tribunali, & nil dixisset, vel statim recessisset absque comite iudicis: quia tunc non videtur comparere, qui non stetit, & sic non restituetur. l. scire. §. scire. & seq. ff. de excu. tuto. c. 1. de iudi. nec sufficit comparere, nisi expectauerit quantum debuerit. l. 2. §. si. ff. quib. ex cau. in poss. eatur. Spec. in titul. de comparit. versic. hic quoque. glo. in l. si qua. C. de episc. & cler. & in l. si quis decurio. in prima. de decurio. lib. 10. & l. euectionum. de cursu public. lib. 12. Inno. in c. calumniam. de poenis. & in stylo parlamenti. vbi supra. versic. idem si quis.

Veniens sedente iudice & statim discedens absque comite non restituitur.

23 Quinto limita in canonicis, qui nisi interfuerint matutinis, ante finem Psalmi Venite, & in aliis horis ante finem primi Psalmi, vel in missa ante vltimum Kyrie eleyson, tanquam absentes debent haberi, & nil debent lucrari in illa hora: ut cauetur in Pragm. Sanct. in rub. quo tempore quisque debet esse in choro.

Canonici quando ad horas venire teneantur.

24 Sexto fallit in Scholasticis, qui si tarde ad lectionem accesserint, & ea nondum finita, non restituuntur ad iam dicta: & ideo in principio lectionis debent esse, & ante finem non debent discedere. tex. not. in arg. in clemen. vna. de celeb. missar. & ibi Cardin. & Rauen. ponderant. & quilibet diligens debet esse in prin. actus, ut fructum totius actus reportet, aliis tarditas ei nocet, & potest ei dici, sera prece subueniri tibi desideras. l. 2. C. de iuris & fact. ignoran.

25 Vltimo, quando pars venit non sedente iudice ex causa restitui solet, utpote si in itinere captus fuit, & detentus. l. 4. ne quis eum qui in ius voca. est vi eximat. ff. vel si per inundationem aquarum, vel niuium venire non potuit. l. 2. ff. si quis cautio.

Detentus in itinere restituitur si ob id non comparcat.

26 Idem in alio iusto impedimento. per istum. textum, ibi, *sans cause legitime*, de quibus scripsi abunde in tracta. de excusa. seu exoniis, inferius.

27 Et tunc dicit iste tex. iudicem non debere restituere sine vocatione partis, quae obtinuit contumaciam, ibi, *sans appeller les parties, qui auroyent obtenu ledict default*: quia dum partis vertitur interesse, vocari debet pars, & dum laedi potest. l. nam ita diuus. ff. de adopt.

Restitutio non fit contra contumaciam nisi uocata parte.

28 Etiam addit iste tex. quod si haec pars, quae obtinuit contumaciam, discedat, & postea absens veniat, poterit quidem pars, quae venit iudice sedente, restitui, sed non poterit obtinere contumaciam contra alteram partem, ibi, *& sans ce, celui qui aura obtenu ledict default prisse estre mis en default dudit iour*: alia in seq. dicentur.

FRANCOYS article XXI. des publies M. D. XXXIX.

Qu'en vertu de deux defaults, bien & deuement obtenuz contre le garant, sera donnee sentence ou arrest, apres la verification deuement faicte par le demandeur en matiere de recours de garantie du contenu en sa demande.

GLOSSA VNA.

Quamuis olim tres defectus, vel quatuor requirebantur contra actorem laudatum, seu garendum, ut in stylo parlamenti patet, in titul. de dila. quae datur pro garendo. §. quicquid. Tamen vnica dilatio pro garando summando datur. ut in titul. de dila. art. 2. dictum fuit: nunc vero statuit, quod si actor laudatus, & garandus vocatus semel & iterum deficiat, tunc proferretur sententia contra eum, postquam actor probauerit id quod petit, videlicet venditionem a tali garando factam, & alia necessaria, de quibus scripsi in titul. de dilatio. etiam datur actio re eucta, quamuis venditor non promiserit defendere, seu garentire emptorem, per l. non dubitatur. C. de euctio. alia vide in tit. de euctio.

Pro garando summando vnica sufficit dilatio.

FRANCOYS article XXIII. des publies M. D. XXXIX.

Qu'en toutes matieres ciuiles & criminelles, ou l'on auoit accoustume vser de quatre defaultx suffira d'y en auoir deux bien & deuement obtenuz par adiournement faict a personne, ou a domicile, sans que les iuges ex officio en pourront ordonner vn troisieme, si lesdits adiournements n'ont este faicts a personne, & ils voyent que la matiere y fust disposee.

Articulus septimus.

GLOSSA VNA.

Tem quamuis olim ex stylo generali huius patriae quatuor requirebantur defectus, nempe si citatus non comparebat in primo termino, exceptiones amittebat declinatorias, & iterum citabatur visurus adiudicari vtilitatem primi defectus, & inferrebat actoris petitio: & si iterum citatus non comparebat, amittebat & dilatorias: tertio citabatur visurus adiudicari commodum, & vtilitatem duorum defectuum contra ipsum obtentorum, vnà cum conclusionibus in primo defectu captis, & aliis procedi, prout iuris fuerit & rationis, & si non comparebat exclusus erat ab omnibus exceptionibus declinatoriis, dilatoriis, & peremptoriis: quia crescente contumacia, debet crescere & poena. l. relegati. in fin. ff. de poenis. cap.

Olim quatuor defectus, hodie duo sufficiunt.

nis. cap. quoniam. in fin. vt lite non contest. Et adhuc iterum citabatur visurus adiudicari commo- dum. & vtilitatem tam dictorum trium defectuum, quam summa, vel rei principalis petita. Et si citatus nondum comparebat, debebat adiudicari. res petita cum expensis, affirmando iuramento petitionem suam esse veram, si erat ex facto suo: si vero de facto alieno dependebat, sufficebat iurare se credere eam veram. Et huius styli meminit Ioan. Faber in l. i. col. 8. & seq. C. de sum. trin. & domi. Boer. in repet. l. consentaneum. fol. 9. cum seq. C. quomodo & quando. iud. vbi miratur stari debere iuramento partis, licet consuetudo habeat, quod contumax debeat haberi pro confesso, debet tamen de intentione actoris apparere, & si non liquet contumacem esse debitorem, debet absolui. text. in l. 2. §. quod si actor. C. de iurciur. propter calum. dand. & ibi gl. Bar. confi. 100. col. 3. Hippol. sing. 72. hodie est decisum. art. 9. infra.

2 Tamen hodie per istum tex. duo defectus sufficiunt, & sic sunt per istum tex. correcte omnes alia & ordinationes, & styli contrarii, vt patet in hoc text. ibi, ou lon auoit accoustumé d'vser de quantre defaulx, suffira en y auoir deux, dummodo tamen interuenerint requisiti in hoc text.

3 Primò, quod reus fuerit bis citatus separatim, & sic vna citatio pro omnibus non sufficeret. per gl. sing. in verb. tertio. in cle. r. de vita & honest. cleri. vbi dicit quod in casibus in quibus requiruntur dua, vel tres citationes, vna etiam peremptoria non sufficit, nec est in potestate iudicis illas abbreviare, quando priuilegium amittitur: quam sing. not. Ludou. Roma. sing. 719. attende, alia addidi ibidem.

4 Secundò, quod ista dua citationes ritè factæ fuerint, & iure, ac secundum stylum, alioqui non valerent. c. causam. de dolo. quoties vitiosa est citatio, pro non facta habenda est. l. quoties. ff. qui satisfda. cog. l. consentaneum, ibi impleta iuris solennitate. C. quomodo & quando iud. l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudic.

5 Tertio requiritur, quod hæ citationes factæ sint consecutiua. l. ad peremptorium, ibi mox alterum. ff. de iudi. vnde si secunda citatio fuerit facta post annum à prima, non habebit locum iste text. quia ordo seruandus est. l. i. in ff. de vulga. docet Bar. in l. 4. §. p̄tor. ff. de dam. infect. Bened. in repeti. c. Raynutius. in verb. mortuo. l. nu. 160. de testa.

6 Quarto, quod ad idem & contra eundem tendant. vt consuluit Corne. consil. 52. in hac consultatione. col. i. in 4. vol. Ideo si vna facta sit contra vnum, altera contra alterum, non habebit locum iste text.

7 Quintò, quod illæ citationes debita interualla contineant, iuxta stylum & consuetudines curiarum, coram quibus causa tractanda est. cap. i. de dilatio. vt pulchrè scribit Bened. in repeti. cap. Raynutius. in verbo, mortuo in primo. nu. 151. de testamen.

8 Et hoc durante illo parlamento, sed eo finito secus: vt docet Masuer. in sua practi. in primo tit. vers. item in parlamento.

9 Sextò requiritur, quod in vtraque citatione contumacia fuerit accusata, alioqui vtroque non comparente circumduceretur edictum. l. & post edict. §. r. ff. de iudi. & quod contumacia accusari debeat, facit tex. vbi doct. no. in c. r. de iudi. & superius scripsi. ar. i.

10 Septimò requiritur, quod olim quatuor requirerentur defectus in illa causa, alioqui vbi duo tantum sufficebant, nil de illis est immutatum, vt in possessoris causæ nouitatis. vt in con. 11. fuet. Picta. art. 334. & in stylo Burdeg. artic. i. & 2. est declaratum. † Etiam vbi vnus defectus sufficebat, vt in venditione bonorum captorum ex causa rei iudicata, vel obligatorij instrumenti. docto. in l. à diuo Pio. ff. de re iudic. idem si existens in carceribus ob debitum, citare faciat partem ad videndum eum elargiri, quæ deficiat, ex hoc sola contumacia extrahetur à carceribus, sed expensas, damna, & interesse non obtinebit ante duos defectus, vt hic, & ita scribitur in magno consue. cod. titul. versic. si vn prisonnier. & ibi scribit si quis esset citatus ad videndum bona vendi, & (vt dicunt) appreciari ex vna sola contumacia hoc fiet: vt dixi in tract. de litteris obligator.

13 Nonò poterit iudex duobus concurrentibus defectibus tertiam decernere citationem. primò si ambæ citationes non sunt factæ in persona rei, quia tunc non videtur esse permagnus

14 contemptus, vt in l. vna. ff. si quis ius dicen. non obtemper. † Vt si vna in facie rei, altera domi facta fuerit, ex officio etiam iudex tertiam concedere poterit. Si videat materiam esse ad hoc dispositam, vt est in text. & disposita videtur, si iudex dubitet non peruenisse ad noticiam citati, vtpote quia scit eum causa reipub. abesse, & quia vna citatio domi facta est, altera in facie, & sic ambæ vt requirit iste text. citationes non sunt factæ, in persona, & relinquuntur arbitrio iudicis, vt in l. i. ff. de iure deliber. an materia sit disposita vel non. † Nec poterit pars ob hoc appellare eum officio iudicis relinquatur, quod est latissimum. l. i. ff. de iur. omn. iud. & nemini facit iniuriam, si suo iudex vtatur officio. l. i. §. permittitur. ff. de aqua quoridia. & æstiu. vbi Barr. per reg. iuris.

16 Decimò an hic comprehendantur minores dubitari vidi, sed & comprehendendi communiter receptum est, quia consuetudo & stylus ligant etiam minores. l. si sine. §. Lucius. ff. de administrat. tutor. l. minor etiam, de minor. plene Boer. in decis. Burdeg. q. 63. minor. & Socin. confi. 124. nu. 5. in 3. vol. sed restituuntur, quia non dicuntur in vero dolo, sed præsumpto. Barr. in l. minor etiam, & in l. vbi. ff. de eden. Iaf. in l. neque. col. vlt. de in ius vocan.

Idem

Vna citatio pro aliabus an sufficiat

Consecutiue debent esse citationes.

Citationes à eodem et in eundem esse debent ut inducant defectum. Intervalla citationum.

Accusari de i et contumacia in singulis citationibus.

Vnus defectus quando sufficit.

Tertia citatio quando à iudice conce si possit.

Minores his ligantur legibus.

En toutes actions civiles où y aura deux defaulx, sera par vertu du second le defendeur debouté des defences.

Articulus octauus.

GLOSSA I.

Nre istam ordinationē talis (vt dixi arti. præceden.) seruabatur in Curia huius Franciæ praxis, vt contumax propter quatuor defectus perderet exceptiones declinatorias, dilatorias, & peremptorias, quas vocat hic defences, & hoc erat tam in actionibus personalibus, realibus, quam mistis, etiam si in secunda citatione compareret, amittebat declinatorias: quia contumacia facit perdere beneficium. l. de die §. planè. ff. qui satisfdat. cog. & l. si finita. §. item videamus. versic. illud. ff. de damno infect. l. eum qui in possessionem. de priuileg. credit. Innoc. in c. præterea. in fi. de dilatio. Ioan. Fab. in l. fi. C. de excep. Angel. in l. eum qui. Panor. in c. i. col. 5. de iudic. & ibi in additio. Masuer. eod. tit. §. item in petitorio. Imol. in c. si duobus. col. 2. de appell. Alex. in l. si quis ex aliena. ff. de iudic. Hippoly. in l. de vno. nu. 220. de re iudica. & l. si quis ne. nu. 116. de quæstio.

Priuilegiū perdit contumax.

2 Et hoc introductum erat tam in odium contumaciæ, quam etiam quod contumacia facit perdere priuilegium, vt scripsi, etiam quia habetur pro confesso. l. locorum. C. de omni agro deserto. lib. ii. cap. fin. de confessis in 6. & quia absentia pro præsentia habetur contra absentem: nam

Absentiam contumaciæ supplet Dei præsentia.

3 Dei præsentia repletur. l. properandum §. & si quidem. C. de iudic. † Sed si fuisset præsens, & tacuisset, non potuisset eas opponere, postquam in principio eas non opposuit. l. ita demum. C. de procurat. l. peremptorias. Cod. senen. rescindi non posse. Ergo nec etiam poterit illas opponere, quando fuit absens, ne contumax melioris conditionis reputetur, quam præsens. contra. §. si autem ille. in authen. vt omnes obedien. iudic. prouinc. colla. 5. Perusi. in c. si duobus. nume. 21. de appella. Barba. in clemen. vna col. 4. de excep.

Non reuocatur quod iudex bene fecit.

4 Item quod bene fecit iudex, non debet reuocari. c. audita. de restitutione spoliatorum. dixi late in interpretatione. l. quod iussit. in ratione dubitandi. & in not. ff. de re iudica. Sed iudex benefecit, quando ad vltiora processit, vt patet: ergo non debet reuocari, sed si exceptiones admitterentur, reuocaretur quod iudex ritè & bene fecit, igitur hoc non fiet. vt docet Innoc. in c. præterea. in fin.

Ciues per contumaciam perdunt priuilegiū fori.

5 Amplia etiam si aliqui haberent priuilegium vt non possent cõueniri in prima instantia, nisi in ciuitate, vt habent ciues Montispeffulani, tunc etiam perderent priuilegium declinandi non comparendo, postquam expressè possunt renunciare, ergo & per contumaciam: sic conclusum est per consilium Neapol. vt patet decisione 133. fuerunt citati. Alex. in addit. ad Barto. in l. si quis ex aliena. ff. de iudic.

Notoria exceptio non amittitur.

6 Limita i. quando exceptio esset notoria. gloss. singul. & ibi Panor. in c. super literis. in verb. nisi forsan. de rescrip. vbi quando notoriè constat citantem non habere iurisdictionem, citatus nõ tenetur comparere, & sic nec perdit suam exceptionem. Sic consuluit Alexan. consil. 77. visis. col. 4. in 3. vol. & hoc intellige quando notorium erat tam partibus, quam iudici non habere ipso iure iurisdictionem, secus si ipso iure habebat, sed quæ elidi poterat, vt no. Panor. in c. si duobus. de appell. & ibi Fely. & alij, Iacobi. in l. non videtur frustrandæ. col. 2. ff. de iudic. † Vnde in hoc Februario mense, anno 1552. censuit Senatus, citatum teneri comparere, & allegare suum priuilegium: quia iudex Regius potest habere iurisdictionem sicut Rex in toto regno: ideo non comparens contemnit, & vocari est non contemnere iurisdictionem. l. si quis ex aliena. ff. de iudic. Ideo non potest esse notorium de defectu iurisdictionis, nisi quando quis citatur extra regnū, vt scripsi in tit. de causis, in Concordat. †

Prorogatio in iudicē nõ fit incompetentem.

7 Secundò limita, quando contumax vellet allegare exceptionem incompetentiæ. per glo. singula. in clem. vna in fin. de sequestra. possessio. & fruct. quam singularem not. ibi Cardin. & Imol. Bal. in Margar. in verbo, iudex. quæst. 142. & in verbo lis. quæst. 29. scripsi in tract. de sentent. executor. artic. 3. gloss. 2.

Iudex incompetens non priuat exceptionibus. Arrestum.

8 Et nota, quod nunquam fit prorogatio ipso iure per contumaciam in iudicem incompetentem. c. i. & gloss. de offic. delega. nec talis citatio arctat citatum, diuersum est si iudex esset competens, sed remoueri posset per exceptionem: quia tunc non excipiendo valet processus. Bal. in l. si qui ex consensu. col. 3. C. de episcopali audien. per glo. in cle. vlti. vt lite penden. Deci. in c. si duobus. 3. not. de appella. quia ius excipiendi non durat amplius in absentia, quam in præsentia. Imol. in l. quidam. ff. de re iudica. Fely. in c. si duobus. Iaf. in l. ita demum. C. de procura.

Praxis pronunciat si per exceptionibus declinatorias allegare: quia postquam non est iudex, non potest priuare partem exceptionibus, & sic iudicauit Senatus anno 1533. die 10. Martij, annullando sententiam conseruatoris Pictauieni. eo quod quidam non Scholasticus conuenerat aliquem, qui noluit comparere, & is priuauit eum suis exceptionibus, ex quo ipse appellauit.

Praxis pronunciat si per exceptionibus declinatorias, dilatorias, & peremptorias, ac omnibus exceptionibus declinatorijs, dilatorijs

9 Etiam si semel & iterum fuerit contumax coram incompetente, adhuc poterit exceptiones declinatorias allegare: quia postquam non est iudex, non potest priuare partem exceptionibus, & sic iudicauit Senatus anno 1533. die 10. Martij, annullando sententiam conseruatoris Pictauieni. eo quod quidam non Scholasticus conuenerat aliquem, qui noluit comparere, & is priuauit eum suis exceptionibus, ex quo ipse appellauit.

10 Item oportet, quod super istis exceptionibus pronuncietur, vt consuluit Dec. consil. 107. in causa. col. i. Et solet iudex pronunciare defectus debite fuisse obtentos, & continuatos, & declarare eum esse verum contumacem & deficientem, ac omnibus exceptionibus declinatorijs, dilatorijs

Contumacia impeditur re finitur.

toriis & peremptoriis cecidisse, & exclusum fuisse. &c. hoc expressè docet Boer. in decis. Burdeg. quæst. 63. minor. in fi.
11 Tertiò limita, nisi haberet iustum impedimentum infirmitatis, aut quædam alia, quæ numeraui in tracta. de excu. infra, & tunc restitueretur non obstante contumacia, & vt vulgò dici solet, les defaut se font rebatus. Bart. in l. non videtur frustranda. ff. de iudic. & l. 2. vers. sed quarto quid si processum. Si quis in ius voca. nò ierit. Iano. in c. præterea. Panor. & Dec. in c. si duobus. de appell.
12 Quartò nisi hoc à principe concedatur, vt non obstante stylo possit dictas exceptiones opponere, quod potest princeps. c. proposuit. de concess. præben. Ideo literæ tunc Regiæ impetrandæ essent, vel nisi ipsa pars purgaret contumaciam, soluendo expensas, tunc ad pristinum statum reduceretur, ne duplici onere grauaretur. vt scribitur in c. at si clerici. in fin. de iudic.
13 Quintò, nisi citatio esset nulla: quia hæc non arstat citatum ad comparandum, nec ad delibendum, nec per eam aliquid amittitur. Anto. de Butr. per illum tex. in c. præterea, Roma. consi. 42. vltis Dec. consi. 360. perferutatis. col. 1.
14 Sextò fallit, quando actor non accusaret contumaciam, & defectum in termino præstituto, vt debet. iuxta l. propterandum. §. & si quidem. C. de iudi. dixi supra eod. artic. 1. hoc expressè tenet Boer. in l. consentaneum. fol. 8. Item ex stylo Franciæ est, vt quis vtilitatem defectus intra annum perat, alioqui lapsò anno non auditur. cap. plerumque. vbi Dec. de rescrip. habetur in magno consuetu. eod. tit. lib. 3. vers. nota, si auctum defaut.
15 Septimò limita quoad tertium, à quo si de nouo conueniretur etiam coram illo iudice, & conuentus compareret, non perderet declinatorias propter absentiam, & contumaciam in alia causa commissam. casus singul. in l. si quis libertatem. ff. de petit. hæredit. Corset. singul. incipien. clausula. in primo: quia res inter alios acta aliis non præiudicat. vt est in rubr. C. sic incipien. alia super hoc vide per Fely. & alios in cap. inter monasterium. de re iudica. & per Ias. & alios in lita demum. C. de procurato.

Citatio nulla nil facit contra contumaciam. Vtilitas defectus intra annum perat.

Amisio exceptionum ob contumaciam non nocet in alia causa.

Et par mesme moyen est permis au demandeur de verifier la demande, & apres l'enqueste faicte sera la partie adiournee pour voir produire lettres & titres, & bailler contredits si bon luy semble, & prendre appointement en droit, sans ce qu'il soit necessaire ordonner que le defaillant soit adiourne pour bailler son ny.

GLOSSA II.

1 Vamnis olim in tertio defectu, vt dictum fuit, quis amitteret defensiones, hodie per istum text. in secundo, & permittitur actori probare, & instrumenta, & testes producere ad probandum sibi deberi id quod petit, & postquam actor probauerit, adhuc citabitur reus contumax ad videndum produci instrumenta, titulos, & alia causæ munimenta, & ad contradicendum dictis instrumentis, & documentis per actorem productis: qui si compareat, causam prosequi debet in eo statu, in quo eam reperit. Alex. in l. si per lutorio. §. r. ff. de appel. Philip. Perus. & alij in c. cum cessante. col. 11. vers. sed & in his, illo tit.
2 Ex hoc probatur regula, quòd contumax in vno articulo in aliis est citandus. glo. not. in cap. vlti. de dolo & contu. lib. 6. facit l. aut qui aliter. in prin. & l. si. §. ff. quod vi aut clam. Spec. in tit. de cita. §. viso. vers. item licet. col. 3. & ibi in additio. facit c. præterea. de appel. glof. & doct. in c. consuluit. de offic. deleg. Lucas de Penna. in l. omnium. C. de omni agro deserto. lib. 11. Bar. in l. statuliberos. §. Stichus. ff. de statulibe. & in extrauag. ad reprimendum. in verb. super dicto crimine. & in verb. per edictum. circa fin. & in l. consentaneum. & ibi do. Boer. C. quomodo & quando iud. Bal. in rub. de dolo. col. 2. Dec. consi. 233. Alex. consi. 137. in causa. col. 3. vol. 2. Socyn. in tract. de citatio. art. 5. q. 29. Hippoly. in repet. l. de vno. nu. 224. ff. de re iudica. Nichol. de Milis in verb. citatio. q. 70.
3 Et sic licet citatus ad videndum iurare testes non compareat, tamen debet citari ad producendum instrumenta, & ad publicationem, atque ad alios actus, teste Luca. in l. si apparitor. col. 1. C. de cohort. l. libr. 12. Innoc. in c. ecclesia vestra. col. 1. de elect.
4 Ratio est: quia cõtumacia proueniens ratione delicti dicitur esse delictum. l. omne delictum. & ibi Bar. ff. de re mili. glo. in l. si filius qui. & ibi addidi. de interrog. actio. Ias. in l. vna. in fi. ff. si quis ius dicen. non obtem. Sed in delictis pœna non egreditur terminos delicti. l. rescriptum. in prin. ff. de his quib. vt in dig. l. sancimus. C. de pœnis.
5 Secunda ratio est: quia absentia in vno actu etiam iudiciali sibi tantum in illo actu præiudicat, & non in aliis. glof. not. in clem. sæpe. in verb. partibus. de verb. sign. sequitur Panor. in c. quoniam contra. in fin. de proba. Paul. in l. si conuenerit. ff. de iurisd. om. iudi. Barba. in c. 1. col. 2. de libelli obla. Fely. in c. cum dilecta. col. 11. de rescrip. & c. si quis contra. col. 3. de foro compe. nec maior debet esse pœna quàm contumacia.
6 Item tacita renunciatio in vna re, non nocet in alia. Innoc. in c. cum venissent. circa finem. de testib. Ias. in l. si priusquam. col. 9. nu. 3. de operis noui nuncia.
7 Item ex diuersis non inferitur. l. Papinianus exuli. ff. de mino. l. si de calum. & quia separata nil commune

Contumax in vno in alijs est citandus.

Contumacia est delictum.

Absentia in vno actu non præiudicat in alijs.

commune habent: vt in simili dicit tex. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. poss. & qui in vno non paruit, hodie parere potest. l. 1. §. si quis adita. & l. filij. ff. ad Tertul. Et instrumentum falsum in vno, remanet verum in alijs. l. si ex falsis. Cod. de transact.
8 Amplia etiam procedere in iudicio summario. Socy. consi. 195. circa primum. col. pen. vers. confirmantur præmissa. in 2. vol. quia in his proceditur sicut in plenarijs, nisi in casibus à iure expr. l. is. ele. sæpe. de verb. signi. & scripsi in tracta. de senten. execut. artic. 9. glof. 2.
9 Secundo amplia tam in ciuilibus quàm in criminalibus. Barto. in extrauag. ad reprimendum. in verbo, super dicto crimine. & in verbo, per edictum. circa fi. quia in his de maiori agitur periculo, ergo cautius erit agendum. & sic absens non damnabitur saltem quo ad crimen: licet quo ad interesse partis iste tex. possit locum habere. l. absentem. ff. de pœnis.
10 Tertiò amplia tam in curia seculari, quàm ecclesiastica, cum vbique eadem sit ratio æquitas, ergo eadem iuris debet esse decisio. l. illud. ff. ad leg. Aquil. Fely. & alij in c. 1. col. 4. de iudic.
11 Quartò amplia, quòd contumax in vno capitulo non habetur pro confesso in alio. Bald. in l. generaliter. §. 1. Cod. de rebus credi.
12 Quintò extende tam in contumacia non venientis, quàm in alia. Alber. in l. statuliberos. §. Stichus. ff. de statulibe. Bal. in l. generaliter. §. 1. col. 2.
13 Sextò procedit etiam in sententia, vt citatus ad processum iterum sit ad sententiam citandus. glof. sing. in l. quæsitum. ff. de re iudic. Bal. in Margar. in verbo, citatio. quæst. 56. citatus. cap. vlti. de dolo & contu. lib. 6. Do. Boer. in l. consentaneum. fo. 14. vers. octauò opponitur. & ibi in addit. ad eum. Cod. quomodo & quando iudex.
14 Septimò amplia etiam si citatus comparuisset in omnibus actibus, præterquam in sententia, vt si sit in ea absens, adhuc erit citandus. Ancha. in clem. 1. de foro compe. Fely. in cap. cum olim. col. 2. de testib.
15 Octauò procedit etiam si iurisditio veniret de nouo, vt si locum tenens cognoscit vt iudex Ducis, sed per rescriptum ei mandatur, vt cognoscat tanquam iudex Regius, debet de nouo citare partes: quia noua est potestas, & noua iurisditio, ac nouus ordo. l. edictum. ff. de iudic. sic consuluit Bal. consi. 4. quidam. in 5. volu.
16 Nonò amplia etiam in multa. Bart. & alij in l. vna. in prin. ff. si quis ius dicenti non obtem. dixi latè in l. aliud est multa. ff. de verb. signifi.
17 Primò limita, quando contumacia respiceret totum iudicium. clem. 1. de dolo. Ioan. Andr. in cap. ecclesia vestra. in 2. col. 4. de elec. Iason in l. si priusquam. col. 9. nu. 31. ff. de noui oper. nunciat. quia hoc casu in omnibus censetur contumax.
18 Secundo fallit, quando notorium esset defensionem nullam competere. Panorm. Fely. & alij in cap. cum olim. col. 5. de re iudic. Hippol. sing. 20. Boer. in repet. l. consentaneum. in 4. oppo. in fi. Cod. quomodo & quando iudex. Hippol. plenè in repet. l. de vno. ff. de re iudi. hoc tamen vsu forensi vix seuaretur in Francia.
19 Tertiò limita, quando citatus esset ad totam causam. Innoc. in c. consuluit. in fi. de off. deleg. cauditis. col. 1. de procur. Bal. in Margar. in verbo, citatio. quæst. 56. Philip. Franc. in c. 1. de elec. lib. 6.
20 Bal. consi. 4. quidam. in 5. vol. Oldr. consi. 12. q. 1. Si tamen semel cõpareret, expiraret vigor edicti, not. in l. & post edictum. §. circumducto. ff. de iudic. Berber. in viator. iuris. in rub. de iudic. in quarta parte. veru. quarto quid operetur. Soci. consi. 194. circa. col. pen. vol. 2. & possit postea citari per præconem missum per ciuitatem. Philip. in c. 2. de dolo & contum. lib. 6. sed istæ citationes ad totam causam rarò fiunt in Francia.
21 Quartò restringe, quando prima citatio fit cum comminatione, quòd procedetur ad alios actus non obstante contumacia. glof. in l. si apparitor. Cod. de cohortal. lib. 12. Corset. singul. incip. citatio. in 4. Philip. Perus. in c. 1. §. 1. de elect. lib. 6. in curijs Franciæ adhuc solet fieri citatio ad singula capita, vt vidi in multis curijs.
22 Quintò limita, quòd contumacia repellit in vno eodèmq. negocio, secus in alio, & inter alias partes. gl. in l. sed & si. §. sed si dum decreto. ff. ex quib. causis maio. & Ias. in l. si priusquam.
23 Sextò modera, quando iudex ob contumaciam veller eum declarare contumacem quod potest sine alia citatione. cap. 1. de iudic. cap. certum. 11. q. 3. cap. querelam. de procur. Etiam si ille contumax possit se defendere allegando causam probabilem, cur non comparuit. Bart. & Alex. in l. si finita. §. Iulia. ff. de damno infe. Barba. consi. 18. clementissimi. col. 8. in primo vol. in Francia citatur iterum, vt dixi superius.
24 Septimò restringe, quando esset citatus ad actum, qui haberet dependentiam, vel connexitatem necessariam cum actu, de quo fuit citatus. c. si capitulo. §. 1. & ibi doct. de concess. præb. lib. 6. Fely. in c. cum olim. col. 2. de testib. Hippol. in rub. ff. de fideiuss. quæst. 25. nu. 192. quia accessorium sequitur naturam sui principalis. l. cum principalis. ff. de reg. iur. & reg. accessorium. illo tit. lib. 6.
25 Octauò modera, quando citatus ascenderet equum, & statim post citationem iret in partes longinquas, & hoc iudici constaret. Bal. in l. 2. in fi. Cod. quomodo & quando iudex. Alex. in d. §. Stichus. in addit. ad Bart. adhuc tamen esset citandus: quia forè potest procuratorem reliquisse, vel consanguineo mandatum dedisse.
26 Nonò non procedit in citatione iuris, pro qua quis tenetur venire instructus. cap. 1. & ibi Philip. Perus. de electio. lib. 6. quam elucidauit in tracta. de citatio. supra.

Constens unum nò fatetur aliud.

Sententia desiderat nonam citationem.

Noua iurisditio inducit nouam citationem.

Contumacia respiciès totum iudiciu.

Citatus ad totam causam.

Iudex in prima citatione potest de clarare absentem contumacem. Citatus in vno cõnexorum in alio censetur esse citatus.

Citatio iuris.

Ex prima contumacia non dantur expense.

27 Decimo limita in poena respiciente processum, vel accessoria, vt in expensis, in quibus iudex condemnare poterit sine noua citatione. Cyn. & alij in l. fancimus. Cod. de iudic. Bart. & ibi Alex. in addit. ad eum in l. desertorem. §. si ad diem. ff. de re milit. & hoc quando debentur ratione contumaciae. Inno. in c. calumniam. de poenis. Felyn. in cap. 1. col. 4. de iudic. Secus si debentur ex eo quod temere litigauit. cap. 1. de restit. spol. lib. 6. Nicol. de Milis. in verbo, citatio. quaestio. 70. in Francia tamen iterum solet reus citari, vt superius dixi.

Citatus affereus se nunquam copaturum.

28 Vndecimo, quando citatus ad vnum actum diceret se nunquam compariturum coram illo iudice, à quo citatur, vel nunquam venturum: secus si simpliciter diceret se nolle venire: quia licet nunc venire nolit, in alio fortè actu veniet. Glof. docto. & alij in dicto cap. 2. de dolo. lib. 6. Bart. in l. ex consensu. §. fin. ff. de appel. glof. in clemen. vna. de dolo. & ibi docto. cap. vno. de milite vassal. qui contu. est. collat. 1.

Recedes tãquam appellans non est amplius citandus.

29 Duodecimo fallit, quando quis recedit appellans, tunc dicitur contumax, & videtur protestari, quod de cetero non vult sub eodem iudice litigare. cap. fin. de dolo & contu. lib. 6. cle. vna. illo titu. Ideo amplius non est vocandus, secus in alio contumace. Innoc. pulchrè in cap. ad petitionem. col. 1. de accusat. Oldra. dicto consi. 12. quaest. in fi. alia vide per Boer. in rept. l. consentaneum. Cod. quomodo & quando iudex.

Idem article 27.

Articulus nonus.

Qui aut parauit que donner aucunes sentences contre les defaillans contumax & non comparans le demandeur sera tenu faire apparoir du contenu en sa demande.

GLOSSA VNA.

Ntequam sententia definitiua proferti possit contra absentem, petitor probare debet contenta in petitione vera esse, alias non obtinebit: sed contumacia rei punietur. l. properandum. §. & si quidem. Cod. de iudic. constare debet, liquerè que pratori debitum esse. tex. in l. hac autem. §. 1. ff. quib. ex cau. in posses. eat. & reprobatu fuit contrarius Castel-

Astor etiã cor a contumacia debet suam petitione uerã probare. Aristum.

2 Ica Itylus in iuridicis conuentibus Molinis habitis anno 1540. die 17. Septemb. Et cum olim iuramento partis staretur, dabatur materia peicrandi: ideo per istum tex. hoc probare oportet: hodie etiam pars tenetur petitionem suam iuramento firmare, veram esse, si ex suo pendeat factu, secus si ex alieno: quia tunc sufficit iurare se cedere eam esse verã: scilicet ratione ignorantia, quae hic legitime solet interuenire. l. qui in alterius. ff. de regu. iuris. & inferius dicitur, & probatur etiam in l. 2. §. quod si actor. & seq. Cod. de iureiuran. propter calum. dando. & ita docet Masuer. in sua practica. tit. de contumacia. versic. item si ad diem. Iaco. Rebuff. per illum tex. in cap. si apparitor. Cod. de cohortal. lib. 12.

Quiliter procedatur contra absentem.

3 Notandae sunt insuper quaedam conclusiones, qualiter procedatur de iure contra absentem in causis civilibus: quarum prima est, quando aliquis non potest reperiri: nec eius procurator, utpote quia iusta de causa est absens, videlicet studiorum, vel alia. de quibus in l. si. ff. de in integr. restit. practica iuris est, vt iudex committat seruenti, quod perquirat dictum absentem. & si non possit inueniri, detur curator bonis absentis ad requisitionem creditoris, & postea ille curator poterit conueniri & condemnari, & executio fiet in bonis absentis. l. ab hostibus. §. 1. ff. ex quibus causis maio. l. ignorare. vbi Bart. & Pau. Cod. de restit. mili. & in rub. ff. de curat. bon. dando. & adhuc seruari potest in Francia.

Primu decretu quando decernatur & secundum. Latitans habetur pro citato.

4 Secunda conclusio est, quando aduersarius fuit citatus, & ante litem contestatam est contumax, tunc contra eum procedetur ad missionem ex primo & secundo decreto. iuxta c. fi. §. in aliis. vt lite non contest. glof. in c. consultationibus. & ibi doct. de offi. deleg. l. si finita. §. Julia. ff. de dam. infecto. Sed ex iure harum ordinationum procedetur vt hic.

Astore absente reus duplici modo potest procedere.

5 Tertia conclusio, quando aduersarius non est absens, sed occultat se, & latitat, ne citatio ad eum perueniat, tunc habetur pro citato, quãtum ad missionem in possessionem. l. Fulcinus. §. 1. ff. quib. ex causis in poss. eat. Dec. in c. consultationibus. in hoc casu debet fieri citatio domi: vt dixi supra in artic. 1. de cita. & tertia ex officio iudicis decerneretur citatio: vt dictu fuit artic. supra proxi.

Astor absente reo etiã debet probare.

6 Quarta conclusio, licet de iure Codicis absente actore post litem contestatã reus deberet absolui ab obseruatione iudicij. l. properandũ. §. & si quidem. C. de iud. iure tamẽ nouissimo poterit reus procedere absente actore, & iustificare suas exceptiones, & absoluetur nõ solum ab obseruatione iudicij, sed & definitiue procedetur. auth. qui semel. C. quomo. & quan. iud. que praxis in curia Frãciae seruatur, quãdo reus vult probare, alioqui absoluetur ab obseruatione iudicij, & instantia. Et reus nõ tenetur per istu tex. probare suas defensiones absente actore: quia hic tex. de actore loquitur, & non de reo: ideo in eo locũ non habet. per l. cum prator. ff. de iudi. sed absente actore reus etiã si nihil probauerit absoluetur ab instãtia. per l. qui accusare. C. de eden. l. circa. ff. de prob.

7 Ibi in tex. le demandeur sera tenu faire apparoir du contenu en sa demande. Colligitur quod iudex nõ debet cõdẽnare contumacẽ ad id quod actor petit, nisi actor hoc probauerit: liquere enim pratori debet antequã condemnet. l. hoc autẽ. §. 1. ff. ex quib. cau. ma. Alioqui in potestate actoris esset extorquere

extorquere summã non debitã ab absente, ideo iura his maliciis obuiat. l. in fundo. ff. de rei vend. 6 Facit quod consuluit Barba. consi. 44. scribitur. col. 5. & seq. in primo vol. numc. 9. quod si iurisdidio competeat vicario ratione impedimenti existentis in suo collega, si non appareat de impedimento illius collega, non poterit vicarius cognoscere. cap. sciscitatus. de rescript. & oportet quod probetur illa qualitas, & pronuncietur super ea. teste Inno. in c. Romana. §. contrahentes. de foro compe. in 6.

Collega ut possit sine collega procedere, tenetur probare impedimẽ esse collegã. Probatu debet esse priuilegiũ antequã ui illius exequatur sententia. Infamia in clerico probatam esse oportet, ut torqueri possit.

9 Etiam consuluit Ange. Florentia, quod si potestas debeat exequi sententias latas in causa mercaturæ, prius tamen debet sibi constare esse latas in illa causa mercaturæ. cap. 1. de foro compe. in 6. vt refert & sequitur idem Barba. consi. 56. à Ioue. col. 3. in 3. volu. pro hoc facit tex. in §. plane. de testa. milit. in instit. quod valet militis testamentum coram duobus testibus, oportet tamen constare quod à milite factum sit.

10 Præterea clericus potest torqueri si infamis sit, vel diffamatus de crimine. cap. 1. de depofi. Oportet tamen quod prius constet de infamia, seu diffamatione: vt consuluit Barba. consi. 47. scribitur. col. 16. in primo volu. & docto. in dicto cap. 1. de depofi. sic & hic constare debet debitũ esse actori, antequã reus absens condemnetur, quod est uile.

FRANCOYS article 28. des publiques 1539.

Que les vrais contumax ne seront receus comme appellants: ainçois quand par la deduction de leurs causes d'appel, & defences au contraire, il appert que par vraye desobeyssance & contemnement de iustice, ils n'ayent voulu comparoir, seront declarez non receuables, comme appellants, & ordonné que la sentence, dont a esté appellé, sortira son plein & entier effect, & executee, non obstant oppositions ou appellations quelsconques.

GLOSSA VNA.

Tatuitur in hoc tex. quod condemnatus per contumaciam veram non appellat: & hic articulus est iuri conformis. cap. fi. §. sunt etiam quorum. 2. q. 6. & l. ex consensu. in fi. ff. de appel. glof. & docto. in cle. vna. de dolo. vnde si Titius citatus & inuentus non comparuerit, & ego ostenderit me mutuasẽ ei decem aureos, & citatus bis, & vt leges Regia disponunt, non uenerit, si demum à iudice condemnatus fuerit, appellare nõ poterit. l. 1. Cod. quorum appel. non reci. l. properandum. §. cum autem. de iudic.

Verus contumax non appellat.

2 Et sic ex hoc tex. sequentia requiruntur, primò quod iste sit citatus, & in ius vocatus, alioqui non posset dici contumax, idem tamen dicerem, si iussus fuerit verbo à iudice venire, & non uenerit. per l. 2. Cod. quomodo & quando iudex. vbi addidi, & in tracta. de citat. supra. Et Secus si iussus exhibere, per contumaciam non exhibuerit, is enim appellat, vt in l. creditor. §. 1. ff. de appel. super cuius intellectu aliquando cogitau diuersitatis rationem, sed inuenio contumacem in non ueniendo non rectè prouocare: quia in eius potestate fuit ante diem præstitutum pro tribunali respondentem, aut defensum, edicti denunciationem rumpere. l. ex consensu. §. si. ff. de appel. sed iussus exhibere fortè non potest exhibere, quod iussus est: & tamen iudex non iure condemnauit eundem, ideo appellare poterit: vt plenius dico in intellectu nouo ad illam legem.

Requisita in tex. nouem. Intellectus ad l. creditor. in fi. de appel. ff.

4 Secundo requiritur quod is citatus fuerit in sua persona apprehensus: alioqui si citatus domi in persona domesticorum esset, diceretur fictus contumax. glof. in cle. vna. de dolo. cap. venerabilibus. §. porrò. de senten. excom. in 6. & is appellare posset. l. ad peremptorium. in fi. ff. de iudic. l. ab eo. Cod. quomodo & quando iudex.

Manifestus contumax quis.

5 Tertio requiritur, quod vocatus & inuentus non comparuerit, alioqui si iudice sedente pro tribunali compareret, nõ noceret ei contumacia. l. pen. ff. de in integ. restit. & superius scripsi artic. 5. docet & Socynus in tractatu fallent. regu. 73. contumax verus.

6 Etiam si dum citaretur dixisset se non venturum: quia is manifestus dicitur contumax. dicto cap. venerabilibus. §. porrò. & seq. de senten. excom. in 6. & quamuis aliqui velint dicere verũ contumacem & manifestum eundem esse, ego tamen existimarem esse differentiam: scilicet manifestum eum dici, qui apprehensus dixit se non venturum. vt in dicto §. porrò. & in §. secus. sic dicitur fur manifestus, qui deprehenditur in furto, vel cum re furtiua antequã ad locum quò destinauerit perferre, peruenierit. l. 3. cum l. seq. ff. de furt. sic cum dixit se non venturum, manifestè apparer eum contumacem: quia loquela sua manifestum eum facit.

Contumax uerus quis.

7 Verum eum existimarem contumacem: cuius personam apparitor apprehendit, & illi citationes intimauit, & ex cõtemptu, & inobedientia vocatus non uenit, nec vlla præpeditus causa, quia tunc uerus debet dici contumax: vt dixi in l. natura. & in l. verum. ff. de verb. signi. quia uerè citatum & apprehensum eum apparer.

Fictus contumax quis.

8 Fictum autem eum existimarem, quem citationes non apprehenderunt, sed in domicilio citatus est, & eo dicitur fictus ad differentiam veri, & quia ius fingit citationem ad suam peruenisse noticiam per domesticos, & eum per contemptum non uenisse, quod uerè non apparer. doct. in l. consentaneum. cum authen. ibi posita. Cod. quomodo & quando iudex.

9 Vnde ad hoc vt verus dicatur contumax non requiritur, quod dicat se non venturum, sicut in manifesto, sed oportet, quod ipse apprehensus fuerit, & noluerit venire per hunc text. ibi, qui par vraye desobeyssance & contemnement de iustice, ils n'ayent voulu comparoir: non requirit iste tex. quod dixerit se non venturum.

Vera inobediencia & contemptus quando dicitur.

10 Quarto requirit iste tex. quod non comparuerit ex vera inobediencia & contemptu, vera inobediencia presumitur eo, quod apprehensus non venit. l. vna. ff. si quis ius dicenti non obtem. & l. si quis ex aliena. de iudic.

Apparens contumacia quando dicitur.

11 Etiam eo ipso quod vocatus & apprehensus non venit, dicitur verus inobediens, & contemneri iudicem. l. litigatores. in prin. ff. de arbit.

12 Quinto etiam hic tex. requirit, quod hæc inobediencia appareat & contemptus, ibi, il appert: quia de his quæ non sunt, & non apparent, idem est iudicium. l. duo sunt. ff. de testam. tunc. Apparere dicitur eo ipso, quod is apprehensus non venit, nec aliter docendum est per partem, quæ presumptionem habet pro se, & contumax contra se, ideo ipsi onus incumbit probationis. Barto. & alij in l. admonendi. ff. de iureiur. l. ei qui. ff. de probat.

Verus contumax non potest se opponere nec restituatur.

13 Sexto requirit iste tex. quod hic in ius vocatus noluerit venire, ibi, qu'ils n'ayent voulu comparoir. Ergo si probet per valitudinem aduersam, vel quod in via fuerit detentus, vt habetur in cap. venerabilibus. §. idem est. de senten. excommu. in 6. tunc appellare possit, vt hic à contrario, & scripsi in tractatu de appellationib. artic. 7. glof. 2. tria igitur iste tex. not. primo, inobediencia, secundo contemptum, tertio nolle comparere.

Restitutio nem petere an possit contumax.

14 Et sic non sunt paria hic nolle, & non posse, sicut in materia substitutionum. in l. cum proponas. Cod. de heredib. instit. Bart. & alij in l. ff. de vulgar.

15 Septimo sicut hic verus contumax non auditur appellans, ita non auditur opponens, quia in hoc regno Francia de consuetudine & lege regni non auditur condemnatus, nisi per appellationem, & hic prohibetur appellatio, ergo & præcedens, scilicet oppositio. l. ad legatum. ff. de procuratorib. scripsi in tractatu de literis obligat. artic. 1. in primo tomo. nisi per literas concedatur, aut purgata fuerit contumacia.

Supplicare an possit verus contumax.

16 Octavo hic verus contumax non potest petere restitutionem in integrum per tex. sumendo à contrario in l. Diuus. ff. de integ. restit. alioqui non puniretur contumacia, imò commodo ei esset, & hoc sentire videtur Inno. in c. cum olim. col. 2. in verbo, citatus. de dolo. & Bal. in Margar. in verbo, contumacia. q. 28. nisi fuerit minor. l. minor etiam. ff. de minor. in Francia aliquando per literas Regias hæc restitutio conceditur.

17 Nonò supplicare etiam prohibetur. glof. & doct. in l. si. Cod. vt lite penden. Imo. in l. ex consensu. §. si. ff. de appel. refert Carolus Ruinus. consi. 117. de tribus. col. penul. in 5. vol. scripsi abundè

18 in tractatu de supplica. in 1. tomo. † Erat tamen ius Regi, vt si ab Ephoris vocatus, primæ & alteri iurisdictioni non pareret, contumacia fraudi non esset. Tertiar nisi paruisset imperio, cogi poterat, teste Alex. in libro Genial. 6. cap. 24. intelligenda sunt prædicta, quod verus contumax non potest supplicare proponendo erratum esse à Senatu, qui eum condemnauit: quia oportet errorem interuenisse, vt dixi in dicto tracta. sed supplicationem Regi vel cancellariæ porrigere poterit: vt statim dixi, & in tracta. de supplicationib. in primo tomo.

FRANCOYS article 29. des publiees 1539.

Articulus vndecimus.

Et s'il y auoit quelque doute sur la contumace, & que l'appellant allegast aucunes defences peremptoires, dont il seist promptement apparoir, à tout le moins sommairement, luy sera donné vn seul delay, pour informer pleinement de sesdictes defences, tant par lettres que par tesmoings: & sa partie au contraire, à ses despens: pour le tout rapporte, leur estre faict droict sur la cause d'appel, sans autre delay, ne forclusion.

GLOSSA VNA.

Requisita in tex.

Hoc articulo notanda sunt sequentia, primo requiritur quod dubium sit super contumacia, quia forte contumax dicit se non à viatore apprehensum, vel à latronculis captum in itinere, dum comparere cupiebat. cap. venerabilibus. §. porro. de senten. excomm. in 6. & sic dubitatur an contumacia vera sit, vel procuratorem missum à latronibus interceptum. l. cum à matribus. Cod. qui petant tuto. & dubium etiam dicitur per partis negationem. l. fin. Cod. quibus ad liber. procla. non licet. nisi quod negatur notorium esse. glof. in l. post rem. ff. de transactionib.

2 Secundo requirit hic tex. quod appellans alleget se habere peremptorias exceptiones, videlicet quæ semper locum habent, nec euitari possunt. l. 3. ff. de excep. §. appellantur. illo tit. in instit. de illis scripti abundè in arbor. excep. & plenius in tracta. de excep.

3 Et sic non haberet locum, si diceret se habere exceptiones dilatorias, quas amisit ratione contumaciæ, vt superius dixi, & sic eas non recuperabit ratione dubij: nam quod extinctum est, non potest restitui. l. qui res. §. aream. ff. de solutionib.

4 Tertiò vult hic tex. quod statim fiat probatio illarum defensionum, id est, die præstituta ad appellandum: nam si fuerim in ius vocatus, vt recognoscere cedulam, die præstituta non adfui, cedula fuit habita pro recognita, & ego condemnatus ad summam in illa contentam, appello, dubitatur de contumacia, si illo appellationis discutiendæ die allegem acceptilationem, & saltem summarie probem, non repellar à prosecutione appellationis, sed dabitur mihi dilatio ad probandum dictam acceptilationem, quæ parit exceptionem peremptoriam. per §. item per acceptilationem. quibus modis tolli. oblig. in instit. vide glof. de his defensionibus. in cap. 1. de litis contesta. in 6. dixi in tractatu meo exceptio.

Defensionum probatio statim fieri debet.

5 Quarto potest appellatus expensis appellantis probare contra illam solutionem allegatam, vel aliud adducere remedium, quod sibi competere dicit per istum tex. & hoc est inductum in odium contumacis, vt damno expensarum coerceatur. l. sancimus. Cod. de iudic.

Appellatus expensis contumacis probare potest.

6 Quinto probatione hinc inde facta, causa appellationis decidetur, in qua si iuste se appellasse ostenderit, obtinebit: alioqui succumbet. l. hi qui. Cod. de appel.

7 Vltimo non requiritur aliqua exclusio ad iudicandum processum, ibi, sans autre delay, ne forclusion, hoc tamen non seruatur in Parlamento, in quo vix sine exclusione proceditur, & iudicantur processus.

FRANCOYS article 25. des publiees 1539.

Qu'es matieres criminelles par vertu du premier défaut donné, sur adiournement personnel, sera decernee prinse de corps: & s'il y a deux défauts, sera dit qu'à faute de pouuoir apprehender le defaillant, il sera adiourné à trois briefs iours, avec annotation & saisie de ses biens iusques à ce qu'il ait obey.

Articulus duodecimus.

GLOSSA I.

HIC articulus conueniret etiam inferius materiæ criminali, sed quia loquitur de contumacia, etiam hic bellè conuenit, sicut videmus sapius leges repetitas in duobus titulis, quia ambobus conueniunt: vt l. si quis in conscribendo. Cod. de episc. & cler. cui titulo conuenit: quia ibi agitur de clerico, an possit fore priuilegio renunciare: etiam est eadem l. si quis in conscribendo. Cod. de pact. videlicet an valeat pactum, vt quis fore priuilegio renunciet: item duæ eadem leges habentur. in l. mulieres. Cod. de incolis. lib. 10. & l. mulieres. de dignit. lib. 12. quas etiam ambobus titulis cernes conuenire, si eas conspicias.

Leges repetita pro multis in diuersis titulis.

2 Aduertendum est quod rumore perlato ad iudicem, quod crimen sit commissum, ipse de eo inquirere debet. cap. qualiter. de accus. & inquisitio postea facta ostenditur procuratori Regis, qui si videat testes deponere aliquem Titium hoc commississe crimen, aut quod est persona fugæ suspecta, tunc procurator requirit, quod is capiatur, &prehendatur vbicunque inuentus fuerit, & sic solet iudex decernere, itaque informationes debent præcedere præhensionem, siue quam dicunt capturam. l. nullus. vbi Salyc. Cod. de exhiben. reis. Purpura. in l. magistratibus. col. 2. nume. 11. ff. de iurisdictione omnium iudic. scripsi regulam cum limitat. in interpre. l. diuus. ff. de senatusconsulto Syllan.

Praxis super criminibus.

3 Si verò talis sit hic, de quo quæritur, quod in eo nulla sit verisimilis fugæ suspitio, vt quia diues est, vel habet in Regno optimum officium, seu beneficium, tunc procurator requirit, quod citetur in personam compariturus, & iudex hoc decernit. Sed si is præsto adesse iustus, & citatus personaliter non compareat, tunc iudex decernit eum apprehendendum & capiendum vbicunque inuenietur, extra tamen loca sacra, vt hic dicitur: & ista est communis Regni curiarum praxis, quæ fundatur in l. iniuriarum actio. §. si quis. quod decreto prætoris non obtemperauerit, ductus sit. ff. de iniuriis.

Citatio personalis quando decernatur.

4 Si autem non inueniatur, vt capi possit, iterum domi citabitur: qui si adhuc non compareat, decernetur eum citandum ad tres breues dies, (vt dicunt) quod fundatur in l. inter. ff. de publi. iudic. & scribitur in titu. des proces criminels inferius. & hoc docet plenè Ioan. Milius in sua praxi criminali.

Citatio ad tres breues dies.

Avec annotation & saisie de ses biens, iusques à ce qu'il y ait obey.

GLOSSA II.

Citatus ad tres breues dies non compareat, annotari illius bona & saisiri debent, donec obediuerit iudicis præcepto, id est, donec personaliter comparuerit.

Annotatio quid sit, & quare fiat.

2 Annotatio est bonorum rei absentis conscriptio, & consignatio, vnde cum hic reus est contumax, iudex cum suo Actuario seu Grapherio accedet ad domum actulari, & inquiret de bonis illius, & omnia conscribi curabit per actuarium. iuxta l. si quis intra. Cod. de bonis damnat. docet Specu. in tit. de accusa. §. si. versi. vt autem. & versic. sed qualiter.

Pendente processu annotantur bona & describuntur.

3 Quamuis de iure bona alicuius non sint capienda pendente processu, sed possunt resistere omnes, quorum interest. l. prohibitum. & l. defensionis. Cod. de iure fisci. lib. 10. neque enim inau-

tumacis pro modo debiti in libello declarati. authen. & qui iurat. C. de bonis auctor. iudi. possid. & d. c. quoniam.

Fructus per dit contumax.

31 Vigesimo sexto ob nimiam contumaciam potest iudex statuere, ut missus in possessionem lucraretur fructus, ut tadio affectus contumax citius respondeat. l. fulcinius. §. fin. ff. quibus ex caus. in possessione. Panor. in cap. si. §. in aliis. col. 2. ut lite non contesta. & ita nonnunquam disceditur a regulis iuris. Barba. in c. olim. de rescrip. vbi Dec. & probatur. in l. consentaneum. cum authen. ibi. polita. C. quomod. & quand. iudex. Hippoly. in l. de vno. nu. 220. cum seq. ff. de re iudica.

Pro cōfesso reputatur contumax.

32 Vigesimo septimo sapius habetur pro confesso. l. de etate. §. qui tacuit. ff. de interrogat. actio. c. fin. de confes. in 6. t. ex. egregius non citatus per doct. in l. locorum. ibi. propria confiteantur absentia. C. de omni agro deser. lib. 11.

Præstituitur contumaci tempus ad conditionem implendam.

33 Vigesimo octavo præstituitur contumaci certum tempus ad conditionem implendam. l. si quis instituitur. §. item si conditioni. ff. de heredib. insti. & ibi. gl. singu. quam not. Alex. consil. 46. in causa. in 7. vol.

Expensas non recuperat contumax.

34 Vigesimo nono etiam assignatur contumaci tempus ad accusationem, & actionem proseguendam. l. præses. C. de appell. secundum vnum intellectum. & l. diffamari. C. de ingenu. & manumif.

35 Trigesimo etiam ad optionem. l. mancipiorum. ff. de optio. lega. facit c. si. de consuetud. in 6. & c. si tibi. de præb. cod. lib. item ad aditionem. l. si feruus. ff. de bonis auctor. iudi. possid.

Bannitus an occidi possit contumax.

36 Trigesimo primo in expensis punitur contumax. l. sancimus. C. de iud. etiam si non esset iudex competens is, coram quo est conuentus. cle. 1. de rescri.

37 Trigesimo secundo si idem contumax postea vincat in principali, non recuperabit dictas expensas ratione contumaciæ solutas. Bar. in l. si pignore. ff. de pignora. actio. per l. damni. 3. §. cum parietem. in fin. ff. de damno infecto: quia damnum quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis imputare. reg. damnium. de reg. iur. in 6. Bal. in l. non ignorat. quæst. pen. C. de fructib. & lit. expens. Salyce. & alij in l. properandum. §. sin autem alterutra. C. de iudic.

Brachium seculare contra contumacem imploretur.

38 Trigesimo tertio contumacia est delictum, ideo bannitus propter contumaciam super maleficio commissam potest occidi, sicut si verè damnatus esset: ut docet Bar. in l. omne delictum. ff. de re militari. sequitur Ange. in tract. de malefic. in gl. qui iudex videns. versu. quarto, an contumacia quod non seruatur in Francia.

39 Trigesimo quarto imploratur brachium seculare contra contumacem. l. si quis in hoc genus. C. de Episcop. & cleric. c. dilecto. de senten. excommunicat. in 6. etiam si sit iudex delegatus, cui non sit data expressa potestas inuocandi: quia hoc à iure habet. c. cum non ab homine. de iudi. Federic. consil. 163. super inuocatione.

Contumax non remittitur satisfactio gratia.

40 Intellige tamen quod tunc poterit requirere brachium seculare, quando iudex inuocans non habet ultra quid faciat, aliàs non. d. c. cum non ab homine. c. 2. ibi. si necesse fuerit. de maled. Ordrad. consil. 89. Episcopus. & Archidiaconus. in c. administratore. 23. q. 5. glo. sing. secund. Lanfranc. ibi in clem. dispendiosam. in verb. actori. de iudi.

Suffragio priuatur contumax. Contumax amittit rem suam si non satisfecerit.

41 Trigesimo quinto qui non potest satisficere de iudicio sisti in loco in quo petitur, potest remitti ad alium locum, in quo cautionem prestare poterit, nisi fuisset contumax, quia tunc sua culpa hoc perdit. l. de die. §. planè. & §. si. ff. qui satisfic. cog.

42 Trigesimo sexto potest quis ob contumaciam priuari suffragio in electionibus, vel suspendi. Bald. in l. vna. col. vlt. versu. 12. & vlt. C. quando non peten. partes. per cap. ex literis. de consil. vbi plenè doct.

43 Trigesimo septimo quando alter socius rei communis refecit rem communem, & alius socius est contumax ad restituendum dimidiam partem expensarum: post quatuor menses socius ille reficiens efficitur dominus partis socij. l. si ut proponis. C. de ædific. priuat. l. si fratres. §. idem respon. ff. pro socio. not. Bened. in d. c. Raynutius. in verbo. domum. nu. 19. cum seq. de testa. Cepol. in tract. de feruit. vrb. prædior. c. 40. col. 9. rubri. de pariete seu muro. & rub. de refectio. c. 59. col. 3. & cautel. 85. & Francif. Cremen. singu. 97. decidit Petrus de Vbald. in tract. de duob. fratrib. in 6. parte. quæstio. 4. Boer. in consil. 2. post consuetudinem Bituricen. & Sanson in consue. Turonen. rub. r. ar. 4. & Chaila. in consuetudi. Burgund. in rub. des forests. §. 20. Iaf. in l. quominus. 17. quæstio. ff. de fluminib.

Acta non sunt edenda contumaci.

44 Intellige etiam si domus fuerit diuisa de nouo, quæ requirat parietem de nouo construui: ut concludit Lucas de Penna in l. 2. col. 2. C. de meta. & Epid. lib. 12. quod non seruatur in Francia, si hoc iudex non declarauerit.

45 Trigesimo octavo, acta facta contra contumacem non sunt postea ei edenda, nec copia danda: nec sunt communia nisi refusus expensis. Francif. in c. r. in glo. absentia. de elect. lib. 6. not. doct. in l. r. §. edenda. ff. de edendo. intellige nisi contumaciam purgauerit.

Contumax malam causam sentitur fouere causam.

46 Trigesima nona pœna contumacis est, ut altera pars possit probare expensis contumacis, ut habetur art. 11. supra eo.

47 Quadragesimo contumax non præsumitur iustam fouere causam, sed opus est quod probet, alioqui non fugeret. l. properandum. §. & si quidem. & l. sancimus. ibi. mala conscientia. vbi Bal. C. de iudic. & in l. nam ita diuus. ff. de adop. Alex. in l. Papinia. §. meminisse. ff. de inoffi. testa. & videtur de sua causa diffidere simulatque non comparere. glof. in c. honoratus. 73. dist. 1. ea quidem. C. de accusa. Panor. in c. r. col. 3. de iudic. Hippol. in repet. l. de vno. nu. 228. ff. de re iudica.

48 Quadragesimo primo dicitur esse in dolo. l. non potest dolo. ff. de regul. iur. l. ex consensu. in ff. de appel. Bart. in l. minor etiam. de minor. & fraus & malicia in eo præsumitur, teste Socyn. in tract. de dila. art. 31. in 5. effectu. in fin. per d. l. sancimus. nec bona fide videtur litigare. Bald. in l. ingenuum ff. de statu homi.

Dolus & fraus in contumace præsumitur.

49 Quadragesimo secundo contumacia semper interpretari debet in id, quod est contumaci deterius, & obediens utilius. Bar. in l. quamdiu. 2. col. 1. ff. de acqui. hære. per l. de etate. §. qui tacuit. ff. de interrog. actio. Vnde si contumax refusus expensis audiatur, id quod antea erat statutum, valebit, etiam sine alia declaratione: ut censuit Senatus anno 1537. in mense Februario, quo mense curia per formam legis hoc decreuit, nisi illa acta annullentur à curia.

Contumacia interpretatur contumacia.

50 Vltimo quando actus non potest fieri sine contumacis præsentia, fiet ille actus, & valebit ac si contumax præsens esset, nec tunc punietur in expensis. Bald. & Socyn. in l. vna. in ff. si quis ius dicen. non obtempera. Panor. & alij in c. auditis. de procurator. quia non interest aduersarij illum comparere, ideo non videtur quo ad expensas contumax, sed iuri suo quo ad illum actum sufficit, quod censetur renunciare. arg. l. pen. C. de pact. cap. si diligenti. de foro compe. Domi. in c. r. in ff. de elect. in 6.

Actus quando sine absentis præsentia fieri possit.

51 Ideo citatus ad videndum iurare testes, si non veniat, testes recipientur ad iuramentum. l. si quando. C. de testi. dixi inferius art. 13. tract. de inquisitor. Et citatus ad videndum taxare expensas, si non compareat, taxabuntur eo absente. l. sancimus. C. de iudic. quia eius absentia Dei præsentia repl. bitur. l. properandum. §. 1. C. de iudic. quem Deum altissimum uti velit in omnibus actibus meis autorem & adiutorem adesse rogo. Amen.

Citato ad videndum iurare testes non comparere, testes recipientur.

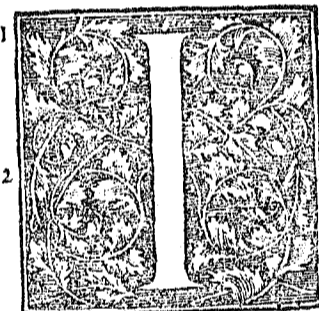
TRACTATUS

DE DOMICILII ELECTIO- NE, ET A QVIBVS, QVANDO, ET

VBI ELIGI DEBEAT.

D' election de domicile.

P R A E F A T I O.

VDICIORVM materiam absque domicilij electione nullam sere tractari videmus, ob id frequentissimam esse quisque pragmatiscus planè nouit, & quia in ea dubitationes quotidianè oriri solent, ideo has, quas frequentius in curijs agitari vidi, hic congerere ac decidere pro viribus conabor, ut omnibus materia ista notissima fiat. Et imprimis dicam quod duplex sit domiciliu. Secundò quot modis quærat. Tertio quis effectus sequatur ex hoc domicilio. Quarto quot modis amittatur. Quintò an quis de iure teneatur ad domiciliu eligendum, & qua ratione. Sextò quis teneatur eligere domiciliu. Septimò

Totius tractatus diuisio.

quando quis illud domiciliu eligere teneatur. Octauò vbi quis domiciliu eligere debeat. Nonò in quibus causis eligendum sit domiciliu. Decimò quæ sit pœna non eligentis domiciliu. Vndecimò an quis plura possit eligere domicilia. Duodecimò an electione facta variare possit, quibus discussis in domicilio nostro pacificè degemus.

Quotuplex sit domiciliu.

3 Primò igitur quotuplex sit domiciliu videamus, & triplex esse dico: videlicet naturale, accidentale, & commune. ut scribunt doct. in rub. de foro competen. Naturale inquam domiciliu est locus propriæ originis, vel paternæ l. r. & l. assumptio. §. filius. ff. ad municipal. & dicitur naturale, quia ex natura venit. Nempe eo quod quis nascitur in aliquo loco, ibi naturale domiciliu habere dicitur, glof. in c. cum nullus. de temporib. ordi. lib. 6. & in c. accedens. 2. ut lite non contesta. l. penult. ff. de senator. & in multis aliis locis quos de industria omitto, ne congeries allegationum volumen augeat sine effectu.

Naturale domiciliu.

5 Potest etiã quis ex propria, aut paternâ origine dici municeps, & ciuis, & habere domiciliu. d. l. r. ff. ad municipal. vnde incolam eum esse iureconsultus ait, qui in aliquam regionem domiciliu suum contulit, quem Græci παροικιον appellant. l. pupillus. §. incola. ff. de verb. signific. & incolas domiciliu facit, ciues quidem origo, allectio, vel adoptio. l. ciues. C. de incol. lib. 10. quis sit municeps docet Iurifcons. in l. r. ff. ad municipal. & in l. municipes. de verborum signific. vbi abundè scripsi.

Incola, ciuis & municeps qui sunt.

6 Domiciliu accidentale est locus quem quis sibi habitandi gratia constituit, ut ibi perpetuò habitet. d. l. assumptio. in prin. iuncto §. iurisperdentibus. ad munic. ff. vel vbi quis sedes & tabulas habet, suãque sedes constituit. l. in lege. ff. de verb. signi. vbi fufius scripsi. & in eodem loco singulos habere domiciliu non ambigitur, vbi quis larem rerumque ac fortunarum suarum summam constituit, vnde rursus non sit discessurus, si nihil auocet: ut diuus Adria. suo edicto manifestissimè declarauit. in d. l. ciues. C. de incol. lib. 10.

Accidentale domiciliu.

Communis patria Roma & Paris.

7 Commune est, quod patria communis nobis parit, vt Roma est communis patria, & sic commune domicilium. l. Roma. ff. ad muni. Idem in curia Imperatoris & Regis Francie dicit Socyn. in cap. si. de foro compe. hoc tamen parum conuenire videtur: quia domicilium non dicitur quis habere in curia: quia sicut rota voluitur, ita & curia principum: ideo dicerem ibi domicilium accidentale dari non posse, sed ciuitatem Paris. esse commune domicilium asserit Ioan. Gallus in 8 quaestio. per aresta. q. 145. incipiente per arestum. t. Hodie hoc domicilium commune parum emolumentum affert. ideo quod Ias. in l. qui Romae. col. 4. ff. de verb. oblig. dicit hodie Romam non esse commune domicilium, vnde de delicto commissio alibi, non potest cognosci Romae, nec Paris. sed solent remitti delinquentes ad locum domicilij, vt vidi saepius in iudicio fieri. Et ideo hoc commune domicilium parum tractabitur hic. Etiam Iurisc. his terminis naturale accidentale, & commune, non vtuntur: sed sunt vocabula à iuris interpretibus conficta, quibus praxis vtitur, & ego cum practicis ago.

Quot modis domicilium quaeratur.

9 Secundo quot modis domicilium quaeratur? Respon. multis, lege prius quaeritur domicilium, si lex statuatur domicilium. vt Bal. scribit in l. priuilegio. C. de incol. lib. 10. & statutum confert domicilium. l. si. C. de vend. rer. ciui. lib. 11. l. 3. §. planè. ff. quod vi aut clam. vt si statuat post annum habitantem esse incolam & gaudere priuilegijs ciuium, vt Paris. Bald. in l. 1. C. de municipib. & origi. lib. 10. vbi dicit statutum non posse facere, vt ad filios transeat domicilium. Item per priuilegium principis potest quis sequi domicilium matris, licet regulariter sit contra. l. 1. ff. ad municip. Etiam per consuetudinem quae differt à statuto tanquam expressum & tacitum. l. de quibus. ff. de legib.

Relegatus habet locum relegationis pro domicilio.

10 Item quaeritur domicilium per relegationem, relegatus enim in illo loco, in quem relegatus est, interim necessarium habet ibidem domicilium. l. filij. §. relegatus. ff. ad municipal. & ibi Barto. dicit facere pro confinatis vt suis verbis vtat, vbi sortiuntur domicilium. l. 2. §. fin. ff. ad municipal. quod facit pro condemnatis ad curandum portum Mafsiliae, vt ibi domicilium id temporis quo degunt videantur habere.

Praelatus & monachus ubi habeant domicilium.

11 Praeterea constituitur domicilium per praelaturae ademptionem, nempe ibi domicilium quis habet, vbi praelatus est. Bar. in l. 1. ff. ad munic. Ideo effectus Episcopus, vel abbas in aliquo loco, ibi sortitur domicilium. Innoc. in c. ex ore. de priuileg. Io. And. in c. statutum. §. cum verò. de rescript. lib. 6. Barto. in d. l. 1. & in l. ciues. C. de incol. lib. 10. Panor. & alij in c. postulasti. de foro compe. licet quidam praelati cum suis potius habitent ganeis, quam in praelaturis, & lepra Naaman adheret illis, & suis similibus in aeternum.

Consiliarius ibi habet domicilium, ubi habet dignitatem.

12 Item sortitur domicilium monachus illius ciuitatis, in qua effectus est monachus, quandiu erit in illo loco monachus. Nam si alio transferatur, ibi habebit domicilium. Barto. in d. l. 1. doct. in cap. fin. de paroch. Felyn. in cap. dilectus. col. 4. in 8. conclu. de rescript. Idem etiam dicens in praelatis regularibus hodie mala pars monachorum, non dicam bona, pars apostatata: nisi pro maiori intelligam.

Beneficiarius locum beneficii habet pro suo domicilio.

13 Et per ademptionem dignitatis aut officij domicilium constituitur. Bar. in d. l. 1. & doct. in c. fin. de foro compe. Bar. & patrius meus Rebuf. in d. l. ciues. C. de incol. lib. 10. l. munciceps. ff. ad municipal. Ideo Tholosanus factus Senator Paris. dicitur ibi domicilium habere. Senatores tamen licet in vrbe domicilium habere dicantur, nihilominus & ibi vnde oriundi sunt habere domicilium intelliguntur: quia dignitas domicilij adiectionem potius dedisse, quam permutasse intelligitur. l. penul. ff. de Senator.

Domicilium doctor habet in vniuersitate in qua proficitur.

14 Idem si quis adipiscatur beneficium requirens residentiam in vno loco, ibi domicilium constituitur ceteris. cap. cum nullus. de tempo. ordi. in 6. c. ex ore. de priuileg. l. Senatores. ff. de Senato. Felyn. in c. dilectus. in 2. col. 2. de rescript. Sed cum omne beneficium assiduitatem requirat personarum. cap. praeterea. de praebend. & cap. ad hæc. ibidem. an habeat locum in alio beneficio simpliciter. Ibi deciditur non habere ex consuetudine generali ecclesiae. vt dixi in praxi benefi. in rescripto de non residendo.

Domicilium per nuptias quaeritur.

15 Item per lecturam. Nam doctor ibi censetur habere domicilium, vbi est conductus & habet stipendia, & vbi iura proficitur, siue sit doctor Regens ordinarius, aut non.

Translatio fortunae suarum mutatur domicilium.

16 Ideo Do. Alciat. & ego dum Biturigibus essemus conducti, & ibi iura profiteremur, habebamus ibi domicilium id temporis. vt docet Bartol. in l. munciceps. ff. ad municipal. Socyn. in dicto c. fin. de foro compe. & Felyn. in rubri. de Magistris. col. vlt. etiam habui domicilium Caturci, dum ibi doctor eram regens, iura profitens & ciuilia & canonica, sic & hic Paris. vbi longo tempore professus sum, & idem in ciuitate Tholosana & Pictauiens. dum ibi profitebar.

17 Insuper acquiritur domicilium in loco, in quo aliquis nupsit, si vir illud se cõferat habitandi gratia: & mulier ibi domicilium habet, vbi vir habitat. l. penul. ff. de iurif. omn. iud. lib. ea. col. 4. C. quomodo & quando iud. vbi Bald. scribit. l. si. §. item rescripserunt. ff. ad munic. Praeterea adoptiuus filius domicilium habet in loco, in quo pater adoptans, donec emancipatus fuerit. l. ordinem. in fi. & l. seq. ff. ad munic. Iaco. Rebuf. in d. l. ciues. in gl. magna. lib. 11. C. & Socyn. in cap. si. de foro compe. in tertio membro.

18 Item maioris partis fortunarum suarum translatione acquiri domicilium non ignoramus. per dict. l. ciues. & l. sed & si suscepit. §. 1. & seq. ff. de iudi. & l. 2. C. vbi senat. vel clariss. glof. tamen in dict. c. dilectus. de rescript. dicit duo requiri, videlicet, quod quis possideat ibi maiorem partem fortunarum

fortunarum suarum, & quod assidue in illo loco conuerteretur. quod probat Felyn. ibidem.

19 Vltimo acquiritur domicilium per electionem, quando quis eligit illud, vt hic, de quo inferius dicitur abundantius. Et de hoc potest dici. hic habitabo, quoniam elegi eam. Tamen hic non solet eligi, nisi litis persequendae gratia, vt dicitur inferius.

Electio quaeritur domicilium.

20 Tertio quis effectus est respectu potestatis conueniendi: quia in loco domicilij potest quis apud magistratus illius loci conueniri. c. delicti. & c. postulasti. de foro compe. l. haeres absens. §. proinde. ff. de iudic. l. incola. in prima ad municip. vide l. pupillus. §. incola. ff. de verbo. sign. & quae ibi scripti. Et hoc habet locum siue loquamur de domicilio naturali, siue accidentali, de quibus supra dixi, & de vtroque loquitur d. l. incola.

Domicilij effectus & utilitates.

21 Secundus effectus est. Nam poterit iudex omnimodam iurisdictionem exercere in habentem domicilium, siue de delictis alibi commissis, siue de contractibus. c. postulasti. & ibi doct. de foro compe. c. cum contingat. illo tit. clem. 2. de re iud. Nam istud forum domicilij est generale, & ordinarium ad omnia quaecunque alibi contracta, gesta, & perpetrata. teste Calde. in c. 1. de raptu. & Socyn. in d. c. fin. de foro. compe. col. 12. & principali quaest. assignat rationem, quippe si non posset conueniri in loco domicilij, forum domicilij esset superfluum, quod non est dicendum. Nam potest conueniri quis vbi deliquit, & contraxit, etiam extra domicilium. c. 1. de priuileg. in 6. d. l. haeres absens. t. Ideo fuit condemnatus Ierosolymitanus quidam appellatus tanquam ab abusu ad Senatum de Episcopo Lingonen. volente cognoscere contra eum ratione delicti commissi in eodem Episcopatu Lingonen. circa sacramentum Eucharistiae, & fuit permissum Episcopo & Officiali eius vt cognosceret contra eum, licet esset exemptus, quod est notandum.

Arestum. Episcopus contra exemptum cognoscit.

22 Tertia utilitas est respectu citationis, vt hic, quia in loco domicilij quo ad omnes effectus poterit citari, licet sit absens, videlicet quo ad missionem in possessionem, vel quo ad condemnationem, si status causae patiat: quia vbiunque sit remanet subiectus iudici domicilij: ideo citatio decernitur in proprio territorio iudicis, licet executio quandoque fiat extra territorium. Alex. & alij in l. fin. ff. de iurisd. omn. iudic. Oldra. consil. 88. Socin. consil. 167. non inutilis. vol. 2. colum. 6. in 3. quaest. Bald. in lab. co. col. vlti. C. quomodo & quando iudex. & consil. 126. citatio. in 4. vol.

Citatio in loco domicilij fieri debet.

23 Quarta utilitas seu effectus est, respectu praeventiois, quia iudex domicilij potest praeventire alios iudices, qui possent cognoscere de illa causa, vel ratione contractus, delicti, vel originis. c. proposuisti. de foro compe. l. si quis postea. ff. de iudi. c. cum plures. de offic. deleg. lib. 6. Et subditus non poterit in praedictum iurisdictionis iudicis praeventientis, aut partis mutare domicilium. d. c. proposuisti. vbi not. doct. & Auster. in decif. suis. q. 163. item eadem die.

Iudex domicilij habet praeventioem.

24 Quinta utilitas, respectu sententiae ferendae: quia sicut poterat citari talis N. siue sit praesens, siue absens, vt supra dictum extitit. Ita in casibus in quibus potest praeventiri contra eum, licet absentem ad sententiam definitiuam, potest etiam hoc casu condemnari, & contra eum sententia ferri, si status, vel qualitas causae hoc patiat. t. Si verò qualitas causae non patiat, vt contra absentem perueniatur ad sententiam, tunc procedetur contra talem absentem ad missionem in possessionem ex primo & secundo decreto in causis ciuilibus. vt not. in l. si finita. §. si plures. ff. de dam. infect. cap. quoniam. vt lite non contest. & alia remedia contra contumacem exerceri poterunt, de quibus per glo. in l. 3. §. tutores ff. de suspect. tutor. l. si quis inter. §. si de excus. tuto. glo. in c. 2. de confess. lib. 6. Bald. in l. consentaneum. C. quomodo & quando iud. scripti in tract. de contumacia & defectu supra.

Sententia à iudice domicilij ferri potest.

25 In criminalibus grauioribus in quibus venit imponenda poena supra relegationem, poterit procedi ad annotationem bonorum, & si non compareat intra annum, quo bona sunt descripta, publicantur omnia bona. l. 1. & 2. C. de requir. reis. Bart. in l. absentem. ff. de poenis. Cano. in c. veritatis. de dolo. vel secundum praxim regni Franciae poterit in loco domicilij citari ad tres breues dies. iuxta l. inter ff. de publ. iud. vide quae scripti supra ar. 12. glo. 2. tra. de contuma.

Annotatio bonorum in criminalibus.

26 Sexta utilitas est respectu munerum, muna enim quis subire tenetur & honores in loco domicilij: vt patet in l. 1. & per totum. ff. de mune. & hono. & in rubri. C. de munerib. & in quo loco muna. lib. 10. & vide Alber. in rub. de mune. & Petrum Antibolum in tract. de muner. Socyn. consil. 129. in 1. volum. t. Et an filius sequatur domicilium patris accidentale aut originale quo ad onera subeunda, vide vnam distinctionem per Bald. in consil. 415. quia quaeritur. in 5. volu. non tamen poterit in hoc domicilio electo muna subire, sed intelligitur de domicilio habitati-

Munera in domicilio quis subire debet.

27 Etiam alij quidam effectus intelliguntur de hoc domicilio, nam electum prodest in illa lite, in qua electum est, & in ea causa non in alia: nam separatorum separata est ratio. l. si. ff. de calum. Et si vna res delegatur, non extenditur ad aliam. l. 2. ff. de iudi. c. 1. & 9. de offi. deleg.

28 Septima utilitas: quia in domicilio potest quis ordines sumere, & ab Episcopo domicilij etiam sine alijs literis dimissorijs: quia is etiam est verus Episcopus. c. cum nullus. de tempo. ordi. in 6. vt dixi in tracta. nomi. quaestione 14. num. 4. 2. alias utilitates scripti in l. pupillus. §. incola. ff. de verbo. signific.

Ordines cõferuntur habitati ratione domicilij.

29 Quomodo accipiatur domicilium? Respon. pro domicilio habitationis, non rei, vel originis prout dicit glo. in dubio debere domicilium intelligi in c. statutum. §. cum verò. in verb. vnam dietam de rescript. lib. 6. singu. secundum Felyn. in c. 1. col. fin. de sponsal. sequuntur doct. in cap. si. de foro compe. Alex. in l. penult. ff. de iurisd. omn. iud. & in l. assumptio. §. filius. ff. ad muni. Panor. & Fely.

Domicilium in ordinatione quomodo accipiatur.

& Fely. in c. dilectus. in 2. de rescrip. & idem Panor. in c. ex parte. de foro compe. Socyn. in consil. 79. si essemus. in 4. vol. col. 3. Sed hic intelligimus de domicilio electo ratione litis persequendæ.

Subditur ratio domicile.

33 Item dicitur quis proprie subditus ratione domicilij. gloss. singu. in clem. vna in verb. subditos. de foro compe. secundum Cardin. & Imol. ibi. & Philip. Franc. in eap. cum nullus. colum. 2. de tempo. ordin. lib. 6. Barba. in proce. clem. §. hæc sanè. col. 14. Panor. in c. proposuisti. de foro compe. & ibi addidi.

Amittitur domicilium pluribus modis.

34 Quarto quæro quot modis domicilium amittatur. Resp. primò si quis de propriis laribus expellatur cum sua familia. l. cum quis. ff. de dolo. facit litem quaritur. §. exercitu. ff. loca. l. si de eo. §. i. de acqui. posses.

35 Secundò, iure, vt si deportetur, vel relegatur vltra decem annos aut perpetuò. l. amissione. §. qui deficiunt. ff. de capit. diminit. vel si destruaturo bello ciuitas, aut alia ex causa. vt ibi.

36 Tertio consensu, vt quando quis dimissis propriis laribus novos constituit. l. domicilium. ff. ad municipal. l. 2. C. vbi senator. & hoc intellige quando quis recedit cum familia & rebus. Barto. in l. assumptio. ff. ad municipal. & in dicta l. domicilium. & Bald. in rub. C. si à non compet. iudice

37 iudic. fuer. Cuma. consil. 146. in fine. † Et quis potest transferre domicilium pro libito. l. libertus. §. i. ff. ad municipal. Bart. in l. idem Vlpia. §. sunt & alij. ff. de excusa. tuto. in secunda lectura.

Frequens domiciliorum mutatio arguit inconstantiam. An quis domicilium eligere teneatur.

38 Barto. & Alex. in d. l. assumptio. in prin. Corne. consil. 8. visis literis. in tertia parte. † Si tamen quis sit frequens in domiciliis sine causa mutandis, inconstans & leuis præsumitur. gloss. in cap. quæ dignior. 24. q. 1.

Articulus vnicus.

39 Quinta quæstio est an quis teneatur ad eligendum domicilium de quo loquimur? Respon. hic statuitur quòd sic. vide text. sequentè, & lege quid dicat.

FRANCOYS article XXIII. des publiques M. D. XXXIX.

Nous ordonnons, que tous les playdans, & litigans seront tenus au iour de la premiere comparition en personne, ou par procureur suffisamment fondé, declarer, ou eslire leur domicile, au lieu ou les proces seront pendans, autrement & à faute de ce auoir deuement fait, ne seront receuables, & seront deboutez de leurs demandes, & defenses, ou oppositions respectiuellement.

GLOSSA VNA.

De iure, domicilium eligi debet.

1 A E C est optima ordinatio iuri conformis, & generaliter per iudices seruari debet, tam in patria iuris scripti, quàm consuetudinaria, quæ elicitur ex l. nihil. & l. domicilium. & l. non vti que. ff. ad municipal. & c. fin. de paroch. & hanc practicam, vt carens habitatione teneatur eligere domicilium, valde commendat Bart. in extrauag. ad reprimendum in verb. per edictum. circa finem. quomod. in lesa maiesta. crimi. proceda. & ante cum docuerat Spec. in tit. de rescript. præsentia. §. ratione autem causæ. verbi. quid si non discernatur. & Hostien. in summa. de foro compe. §. quibus ex causis. † Vbi vagabundum debere eligere domicilium inquit, intellige vt hic, videlicet vt eligat domicilium, in quo postea citabitur. hoc etiam approbat Socyn. in tract. de citatio. art. 17. in fi. & art. 25. quæst. 3. & hoc suadet æquitas, & fauor diminuendarum litem. teste Boer. in repeu. l. consentaneum. folio 16. in prima quæstio. C.

Vagabundus domicilium eligere cogitur.

2 quomodo & quando iudex. † Et huius sententiæ multiplex est ratio. Prima vt expensæ vitentur, & litis anfractus, ac labores partium minuantur. c. finem. de dolo & contumac. vbi Imol. notat per illum tex. iura tendere ad lites abbreviandas, ne partes laboribus & expensis grauètur.

Rationes domicilij eligendi.

3 quomodo & quando iudex. † Et huius sententiæ multiplex est ratio. Prima vt expensæ vitentur, & litis anfractus, ac labores partium minuantur. c. finem. de dolo & contumac. vbi Imol. notat per illum tex. iura tendere ad lites abbreviandas, ne partes laboribus & expensis grauètur.

4 Secunda vt lis celeri Marte percurrat. c. dispendia. de rescrip. in 6. & in l. quidam æstimaue- runt. ff. si cert. petat. l. properandum. C. de iud. † Tertia ratio est difficultatis: quia difficilis est in quolibet actu citare quendam ciuem nostrum, hic Paris. litigantem: cum de facili non possint citationes de longinquo geminari. cap. fin. 8. quæst. 5. c. certum. 11. quæst. 3. & propter multam locorum distantiam non potest sine magnis laboribus & expensis sapius ad absentem haberi recursus. c. tum ex literis. in fi. de in integrum restitua.

5 Tertia ratio est difficultatis: quia difficilis est in quolibet actu citare quendam ciuem nostrum, hic Paris. litigantem: cum de facili non possint citationes de longinquo geminari. cap. fin. 8. quæst. 5. c. certum. 11. quæst. 3. & propter multam locorum distantiam non potest sine magnis laboribus & expensis sapius ad absentem haberi recursus. c. tum ex literis. in fi. de in integrum restitua.

6 Quarta ratio est, vt absentis incommoda vitentur. argu. l. si longius. ff. de iudi. & sic æquitas & fauor minuendarum liti sunt proxima causa huius ordinationis. Boer. in repeu. d. l. consentaneum. fol. 16. in 1. q. C. quomodo & quado iudex. & sic cum hic articulus sit & iuri & æquitati cõueniens, erit ampliandus tanquàm fauorabilis. l. cum quidam. ff. de libe. & posth. regu. adia. de reg. iur. in 6.

Sexta quæstio quis teneatur domicilium eligere.

7 Sexto quis teneatur ad eligendum domicilium? hic articulus in principio respondet, quòd omnis litigans tenebitur. Et qui totum dicit, nihil excludit. l. Iulianus. ff. de leg. 3. ibi, tous playdans & litigans seront tenus. &c. Litigans autem à liibus dicitur. Litis nomen tam ad actionem personalem, quàm realem refertur. l. litis. ff. de verb. sig. vbi scripti abundè: quare hic non repetam. Ideo quicumque litigat, tenetur domicilium eligere, siue sit actor, siue reus: vt inferius scripti. Et vide quæ scripti de isto verbo tous, & omnis, in art. 1. tract. de lite. oblig. glo. 1. etiam quis eligere domicilium tenetur siue habeat domum in loco, in quo litigat, siue non: vt sequitur. Sed est differentia in aliquo vt dicitur, siue sit vir, siue mulier, totus enim & totam comprehendit. l. 1. vbi scripti. ff. de verb. sig. 3.

8 Septimò quæro quando ista domicilij electio fieri debeat? Respondet iste tex. Au iour de la premiere comparition: & sic ante litem contestatam, quod est intelligendum, etiam si citatus actor, vel reus habeat habitationem in loco in quo causa agitur, etiam si domum conductam, vel aliam habitationem duntaxat precario datam. † Sed est differentia: quia is, qui iam domicilium habet, non tenetur aliud eligere, quàm suum, sed eliget suum, vel declarabit hoc velle sibi esse domicilium, & is qui nullum habet, eliget vnum in illo loco, in quo litigat, nec posset cogi habens ad aliud eligendum, sed ad declarandum, quod domicilium sibi velit. ibi, declarer ou eslire. alioqui appellare posset. vt docto. not. in c. fi. de dila. † Si autem haberet quis hortum cum vna parua domo, in qua non habitaret, nec in ciuitate, ibi tamen posset legem eligere domicilium, quamuis domus propriè non dicatur. vt in l. Senatus. §. Marcellus. ff. de leg. primo. sing. secundum Romanum lingu. 330. hodie. & las. in l. cætera. illo titu. nec domicilium quis habere dicitur ibi, vbi talem domum habet. vt in prædictis iuribus patet.

Quando domicilij electio fieri debeat.

9 Potest tamen iudex cogere habentem qualemcumque domum, vt declaret, an velit illam sibi esse domicilium, & hoc tenetur pars dicere. vt in text. ibi, declarer, ou eslire. Eligere spectat ad non habentem, declarer ad habentem. vel si pars plures habeat domos, declarare debet in qua domicilium velit eligere, vt postea omnes citationes ibi fiant, & imputet sibi is, qui eligit, vel desertam, vel minus vtilem, in qua non habitat: quia nihilominus omnia postea ibi intimata valebunt, licet non peruenerint ad noticiam partis, postquam ipse elegit, sibi imputet.

Habens domum an eandem sibi uelit esse domicilium declarare cogitur.

10 Quæro quid si quis non elegerit in prima comparitione & sic in primo termino, nec quidem ante litem contestatam an postea eligere poterit? Respon. sic, & cogitur pars eligere, nec litem contestatione tollitur hæc domicilij electio, quia cum semper grauetur pars, mittens nuncium ad citandum partem aduersam in longinquis partibus degentem, semper hoc remedio uti poterit vsque ad conclusionem in causa, instat illius, qui continuò grauatur. nam poterit appellare etiam post decem dies. tex. & ibi cum not. doct. in cap. ex parte. in primo de appel. Bal. in l. 2. quæst. 2. C. de episc. audien. las. in l. ira demum. col. 2. nu. 5. C. de procurat. & ita seruatur in iudiciis. nec obstat iste tex. dicens in prima comparitione: quia hoc est verum, si tunc petatur, sed si tunc non petatur, semper potest peti: vt dixi.

Domicilij electio peti potest in quacunque parte litis.

11 Nec refragatur quòd iste tex. videatur præbere formam, etiam quia annullat actum in contrarium. Respon. hic non dari aliquam formam, nec annullatur actus, si bene conspiciatur text. Sed vult quilibet litigantem teneri eligere domicilium, hoc intelligitur si petatur. l. vniuersa. C. de precibus impera. offeren. l. 4. §. hoc autem. ff. de damno infecto. hoc statutum est in fauorem partium, ergo illi fauori partes renunciare poterunt, non petendo. l. penul. C. de pact. Et si pars petat, & aduersarius nolit domicilium eligere, non debet recipi petitio illius recusantis, nec defensio, aut oppositio: non quòd annullentur in contrarium facta. Et ideo non est dubium per prædicta, quòd processus valebit in contrarium non opponente parte. vt plenè pro-

Eligere domicilium quis tenetur, si pars petat.

12 bavi in §. si quis verò. de colla. in concord. † Et est longa differentia inter libellum obsecrum, incertum, & hunc casum: quia sententia ferri potest, licet quis non elegerit domicilium, sed super libello incerto non, ideo partes huic non renunciant. Et quia hoc est notum doctis pragmaticis, ob id pluribus non insistam, & hoc etiam seruat communis vsus curiarum: ideo minimè mutanda sunt, quæ semper certam interpretationem habuerunt. l. minimè. ff. de legibus.

13 Ad hæc quamuis pars ab initio constituerit procuratorem: tamen adhuc eligere domicilium tenebitur. Nam licet procurator habeat domicilium, tamen citationes quandoque etiam post constitutionem procuratoris sunt faciendæ in personam domini, vt in iuramento de calumnia, per verbum credit vel non credit, & ad respondendum libello, & articulis, & in aliis casibus multis, in quibus oporteret facere citationes in personam domini longè distantis: & rationes suprapositæ haberent locum, quatenus videlicet sumptus ingruerent. Ideo dicerem adhuc debere eligere. item quia hic tex. loquitur in termino communi, plaidans & litigans. ergo quilibet, & solent exteri eligere domicilium in domo procuratoris.

Procuratoris constitutio nõ tollit domicilij electionem.

14 Præterea diuersitas nominum inducit vniuersitatem rerum. l. si idem codicilli. C. de codicil. Chassa. in consue. Burg. in rubr. des iustices. in gloss. prima. §. 6. numero 102. & quia sunt diuersa nomina inter procuratorem & domicilium, ob id qui elegit procuratorem habentem domicilium, vel aduocatam, poterit & debebit adhuc parte petente eligere sibi domicilium: sed poterit tunc eligere domicilium, in quo degit procurator, vel aduocatus, cum ad hoc non sit prohibitus, vt inferius dicitur.

Procuratoris domicilium eligi potest à parte.

15 Item tex. dicit tous plaidans & litigans seront tenus au iour de la premiere comparition en personne ou par procureur suffisamment fondé declarer ou eslire leur domicile. Ecce siue constituerit procuratorem tenetur eligere domicilium, siue non constituerit, quia hic nihil excipit. † Verum est tamen quòd poterit procurator eligere domicilium pro parte, quando sufficiens habet ad hoc mandatum: & in hoc fortè sufficeret generale mandatum ad profecquendum causam, & omnia faciendum, quæ pars facere posset, si præsens esset, nec inuenio speciale mandatum requiri. vt descripsi in §. si. rub. de elect. deroga. & hic tex. dicit suffisamment fondé, tamen hoc solet in

Generale procuratorium an sufficiat ad domicilij electionem.

procuratorio exprimi hodie, vt vidi, & est tutius.

19 Insuper domicilium eligere tenetur pars tam in prima instantia, quam in secunda, cum eadem sit ratio in vtraque, ergo & eadem iuris decisio. l. illud. ff. ad legem Aquil. & quia supradictæ rationes in eis habent locum, & hic articulus non distinguit. nec ego. l. de precio. ff. de public. in

20 rem actio. † Et si semel elegerit coram præposito, & appelletur ad Bailliuum, vel ad alium iudicem, poterit iudex appellationis citare in domicilio electo in prima instantia, tum quia eadem ratio, quæ mouit primum iudicem, mouit & secundum. arg. c. super literis. in fin. de rescrip.

21 tum quia est eadem causa. † Ad hæc etiam quia aduocatus datus in vna causa tenetur illam prosequi etiam in causa appellationis, quando in eadem ciuitate tractatur. l. inuitus. & l. ita de

22 mum. C. de procur. gloss. in l. vna. C. de suffrag. quod vix mihi persuadeo. † Nam aduocatus in vna curia, non erit in alia aduocatus: nisi esset in parlamento, tunc in omnibus aliis curiis intra ressortum illum poterit patrocinari, & in magno quoque consilio. Et hoc propter curiæ supremæ excellentiam. Cuius curiæ supremæ alia priuilegia scripta in proce. concordat. in verbo

23 summas. † Tamen quod electio facta in prima instantia proliet in secunda, est declaratum in stylo Borbonij. eo. tit. arti. vlt. facit l. qui habet. §. si. cum l. seq. ff. de tutel. & quod no. Bald. in l. si. §. necessitate. col. penul. C. de bonis quæ libe. vbi consensus præstitus filio in potestate in causa principali, censetur præstitus & in causa appellationis, ideo nouus consensus non requiritur secundum eum.

24 Item satisfactio de iudicio sista præstita in prima instantia, durat in causa appellationis. Iaco. in l. Julia. col. vlt. ff. qui satisf. cogan. vide gl. in pragma. in §. & ue sub vmbra. de cau. in verb. eadem. Et causa commissa alicui, vt summarie procedat, in hac procedi summarie tam in prima instantia quam in secunda debet. teste Cassador. in decis. 8. fuit etiam in rubri. de rescript.

25 Limitarem quando is qui elegit in prima instantia, vellet eligere de nouo domicilium in causa appellationis, vt possit: quia licitum est illi facere, quod sibi prodest, & nemini nocet. l. fluminum. §. fina. cu. m. l. seq. ff. de dam. infec. Item quia per appellationem extinguitur pronuntiatum, & reponitur in eo statu, vt possit appellans omnia facere, quæ poterat in causa principali. l. r. in ff. ad Turpil. Bart. & Iaf. in d. l. ita demum. sed in prima instantia poterat eligere. Igitur & in secunda poterit.

26 Etiam facit cap. 3. de iura. calum. lib. 6. & l. cum apud. ff. iudic. solui. Dy. consi. 25. quæstio talis. & renuotio productionis testium in prima instantia facta non porrigitur ad instantiam appellationis. gloss. Panor. & Imol. in cap. cum venissent. in gloss. vlt. de testib. vide Fely. & alios in cap. fraternitatis. primo notab. ibidem. & gloss. in verb. & personam. in authen. de his. qui ingrediuntur ad appel. colla. §. in prin.

27 Secundò limitarem, quando elegisset domicilium pro ista instantia tantum: & in electione dixisset, eligo in hac instantia tantum: tunc iudex appellationis deberet eum cogere ad eligendum in causa appellationis. Quia quando procurator constitutus est in prima instantia tantum, non potest prosequi causam appellationis, licet possit appellare. l. inuitus. C. de procu. cap. non iustè. illo tit. de procu. in decre. hoc tenet expressè Iacobi. in l. ita demum. col. pen. C. de pro-

28 cur. † Bonum ergo esset, quod pars videret primam electionem domicilij, sic ne generalis, quandiu hæc causa in ciuitate agitabitur: & tunc nullam aliam electionem quæreret: si verò non viderit, cautela est, quod iudex appellationis ante initium causæ interroget partes, quod domicilium eligere velint, & an illud idem velint habere in secunda instantia, & si respondeat quod sic,

29 non erit dubium. * Atque si velint eligere aliud, valebit etiam electio secunda. Si tamen iudex appellationis hæc omiserit, & in domicilio in prima instantia electo citationes & expleta fecerit, valebunt, vt supra dixi, si partes nihil petierint.

30 Tertiò limitarem, quando duæ iurisdictiones sunt in ciuitate diuersorum dominorum, & pars elegit domicilium in illa iurisdictione, in qua causa tractabatur: quia alibi non posset: tunc si causa conuolaret ad alium iudicem diuersæ iurisdictionis, prima electio non proderit, sed de-

31 bet hic iudex compellere ad eligendum de nouo, & in sua iurisdictione. † Imò procurator qui litem est contestatus in prima instantia, non potest substituere procuratorem in causa appellationis, ratione illius contestationis: quia tantum est dominus illius instantiæ effectus. l. si pro-

32 curator. ff. de doli excep. Sic concludit Guido Papæ sing. 610. an procurator. † Et actus à partibus facti in prima instantia non extenduntur ad causam appellationis: sicut est renunciare testibus, & similibus. c. cum venissent. & c. fraternitatis. de testib. Imol. in c. cum dilectus. in fi. de fide instru. & protestatio opponendi contra personas testium facta in prima instantia, non extenditur ad causam appellationis, teste Areti. in c. ex parte A. col. 6. num. 19. de testib. Alex. consi. 96. viso. vol. 2.

33 Electio etiam facta coram iudice seculari, non censetur facta coram iudice ecclesiastico: quia alius est iudex, & iudicium diuersum. Ita fuit iudicatum in hoc Senatu anno 1515. die 23. Iulij. & expleta facta in causa appellationis annullata fuerunt. Imò anno 1535. die 2. Maij fuit dictum electionem domicilij in principali causa factam, non extendi ad causam appellationis, ideo de nouo facienda erit. intelligendo tamen, vt superius dixi, quod partes tenentur declarare in causa

Electio domicilij in quacunque instantia fieri debet.

Aduocatus in una curia an patrono cinari possit in alia.

In causa appellationis quis domicilium eligat.

Eligens in una instantia, in alia eligere cogitur.

Electio domicilij in una iurisdictione an porrigatur ad aliam.

Electio domicilij coram iudice seculari non prodest coram ecclesiastico. Areta.

in causa appellationis, an primum habere velint domicilium, vel nouum eligere, & ad hoc possunt merito instare partes.

34 Octauò vbi quis domicilium eligere tenetur? Respon. text. in l. nihil est impedimento, quominus quis vbi velit domicilium habeat. ff. ad municipal. postea subiicit text. quod ei interdictum non sit. Igitur non poterit eligere domicilium inhonestum, videlicet lupanar. arg. l. si cum dies. §. si arbiter. ff. de arbit. tum quia honestatis ratio non patitur. l. 2. C. ne fiscus rem quam vend. euincat. lib. 10. tum quia illud possumus, quod honestè, & cum honore possumus. l. filius. ff. de condit. insti. Ange. in tract. de malef. in gloss. & dictus Titius. facit l. hæc demum. ff. de oper. liberto.

35 Idem cenfeo, si vellet eligere domicilium prohibitum à iure ingredi, vt monasterium monialium, quod ingredi ius prohibet. cap. monasteria. de vita & honest. cler. & hoc probatur per d. l. nihil. ibi, quod ei interdictum non sit, sed monasterium feminarum est interdictum viris: ergo vir noui poterit eligere, vt ibidem citetur, nisi fuerit mulier, quæ ibi degit, & cui non est interdictum, vel nisi in circuitu monasterij esset vna domus pro viris, vt communiter esse solet, extra tamen locum monialium. † Item debet eligere secundum hanc ordinationem, vbi processus pendet: vt est text. ibi: au lieu où les proces seront pendans, illa dicto au, pro in, iuncta ablatiuo significat intra, nisi resultet contrarietas. l. i. ff. de flumi. & in l. Gallus. §. ille casus. de liber. & posthu.

36 † Et sic non vult comprehendere eos, qui iam pendent, sed futuros tantum, sicut constitutio ad futura tantum extenditur. c. si. de consti. vnde qui litigat Paris. non potest eligere domicilium Aureliæ, quia vbi litigat eligere tenetur, per verbum, où quod hic significat vbi.

37 Quid si velit eligere domicilium extra ciuitatem, in qua litigat, an possit? videtur quod non, vt in tex. patet ibi, au lieu, où les proces seront pendans. Contrarium crederem, quando vellet eligere in suburbis: quia appellatione ciuitatis & suburbia continentur. l. 2. ff. de verb. sign. vbi abundè scripsi. Fely. in c. Rodolphus. de rescri. Illa enim quæ proxima sunt, ineffe videntur. l. lecta. ff. si cer. pet. facit gloss. not. in §. in ecclesiis. in tit. de colla. in pragma. sanc. in verb. existunt. scripsi in tract. nomina. quæst. 16. ergo poterit eligere vbiunque litigat, & in omnibus locis non prohibitis à iure. nempe quod non prohibetur, permitti censetur. cap. nam concupisceniam. de consti.

38 Nonò in quibus causis eligendum sit domicilium? Respon. in omnibus causis tam planariis quam summariis: & tam in ciuilibus, quam criminalibus, vt in stylo Pieta. rub. des contestations: où le procureur du Roy est partie. arti. 12. & tex. in l. nihil. ff. ad municip. Et hic articulus generaliter loquitur, ergo generaliter debet intelligi. l. 1. §. & generaliter. ff. de lega. prætan. imò suadet hic tex. dum dicit au jour de la premiere comparition en personne. &c. Ecce ergo quod comparens personaliter, vt solet fieri in criminalibus. cap. veniens. de accu. tenetur domicilium eligere. † Quod est verum, quando non custodietur in carceribus, quia tunc frustra eligeret domicilium, cum domicilium ibi habeat necessarium, vbi in carceribus custoditur. Et derogatorium esset petere à captiuo, vt eligeret domicilium: quia aliud eligeret, quam carceres, si ei esset liberum. Verum quia causa pedente potest aliquo casu euadere, ideo non erit absurdum, vt eligat domicilium vbi degit, quod si fugerit in vim illius domicilij electi poterit iudex ad vltiora procedere, & ibi citari, vel voce rubæ. Sed non solet hæc domicilij electio peti à detento in carceribus.

39 Amplia in omni eo procedere, qui conuenitur in loco, in quo nihil habet, nec in illo resortu seu iurisdictione iudicis coram quo agit, vel conuenitur: vt teneatur eligere domicilium. vt hic dicitur, tous playdans. Sic firmat Panor. in c. si. col. 4. de dilat. vbi dicit procedere in quibus procedit citatio generalis ad totam causam. Ang. & Iaf. in l. qui ante kalendas. in fin. ff. de verb. obl. Boët. vbi supra in d. l. consentaneum: etiam superius dixi in habente bona & domicilium, quod tenetur declarare locum, quem pro suo domicilio velit habere, & iste text. procedit etiam in actore per istum tex. ibi, de leurs demandes.

40 Secundò etiam hæc practica potest seruari in curia Ecclesiastica, sicut in curia seculari. Panor. & alij, in d. c. si. cum rationes supradictæ procedant tam in curia ecclesiastica, quam seculari, ergo in vtroque foro procedet: & ita videtur tenere Socy. in tract. de citatio. arti. 20. q. 16. versu circa secundam quæstionem, non vt curia ecclesiastica astringatur ratione huius ordinationis, sed in vim iuris supra adducti.

41 Tertiò amplia etiam in iudice delegato, qui non habet certum locum. Nam bona practica est, vt in principio causæ assumat & eligat sibi certum locum ad cognoscendum de causa, & postea omnes citationes censentur factæ ad illum locum, nec postea erit in citationibus necesse exprimere locum, alioqui contra. teste Bar. per illum tex. in l. si vt proponis. 2. C. quomodo & quando iud. Lapus allega. 48. in fi. l. si locus. ff. de iudi. l. pen. ff. de iusti. & iure. Bal. in l. vt perfectius. C. de annal. excep. dixi supra.

42 Quartò amplia, si sit diues litigans, vel pauper: quia iste text. generaliter loquitur, nec rationem potius habet vnus, quam alterius. & ista docent iurium interpretes in d. c. si. de dila. etiam si habeat habitationem in illius iurisdictione iudicis, sub quo conuenitur, & de hoc videtur text. in l. sciendum. §. i. ff. qui satisf. cogan. & ibi Iaf. vt etiam superius dixi.

Domicilium vbi debeat eligi.

Monasterium monialium aut alium locum prohibitum pro domicilio quis eligere non potest.

Extra ciuitatem an quis domicilium eligere possit.

In quibus causis domicilium eligi debeat.

In carceribus non eligat domicilium.

Nulla habes bona eligat domicilium.

Domicilium etiam in curia ecclesiastica est eligendum.

Iudex delegatus eliget certum sibi locum ad cognoscendum.

Declinans in die domicilium eligit.

45 Quinto etiam habet locum in eo, qui declinat iudicium: quia verba ordinationis istum comprehendunt, videlicet plaidans. Nam excommuni vsu, simulatque quis est citatus, dicitur plaidans, qui communis vsus attendi debet. l. Labco. ff. de supel. leg. Fely. in proce. decret. & idem in verbo, litigans, ponderantur etiam in hoc articulo verba, au iour de la premiere comparition, quando quis declinat iudicem primo comparere: ergo in illo die prima comparitionis debet eligere domicilium, probat etiam verbum oppositons, quia dum declinat iudicem, opponit, scilicet contra ipsum iudicem, ergo ab illa oppositione vult hic text. quod priuatur, nisi eligat domicilium. Etiam quia rationes vel saltem aliquae habent locum in hoc casu. Et quia hoc est fauorabile, & parum prauiudicij parti inferitur ex hac electione domicilij, ideo tenetur etiam declinans iudicium eligere domicilium: quod est notandum. Et hoc fuit in magno Regis consilio decusum, quando in prima comparitione non decideretur ille articulus, sed longum habere posset tractum, alioqui contra, & ita intelligi debet: vt alibi scripsi.

Qua poena subeat nolens domicilium eligere.

46 Decimo quam poenam patiatur nolens domicilium eligere? Respon. de iure iudex poterit eum citare ad totam causam, & ei intimare: vt in omnibus actibus interst. vt docet Bar. in extrauag. ad reprimendum. in verb. per edictum. Alex. & Iaf. in d. l. qui ante Calendas. ff. de verb. obl. Alex. in l. statuliberos. §. Stichus. ff. de statulib. Socy. plenè in tract. de cita. in artic. 20. in 16. q. & Bcer. in repe. l. consentaneum. in 1. q. C. quomodo & quando iud. Alioquin si ad totam causam citaretur, posset appellare. Imo. & alij in c. consuluit. de offic. deleg. Domi. & reliqui. in c. fi. de elec. lib. 6. quia ex tanta generalitate citationis, videlicet vt interst. in uigulis diebus, & horis, videtur grauari, ergo appellare poterit Socy. vbi supra tract. de cita. arti. 20.

Non auditur quis antequam eligat domicilium.

47 Secundò poterit iudex nolentem domicilium eligere compellere per denegationem audientiae, & aliis remedijs iuris, quibus tibi iustum videbitur, vt dicitur in simili in l. fi. §. necessitate. C. de bonis quae liber. vel etiam iudex eligit, aut constituet ei domicilium, in quo omnes sient citationes. facit tex. in l. 3. §. sed & si proponas. ff. de iure dot. c. nullus. de iure patronat. io. Lup.

Officium iudicis quando oritur. Plura domicilia an possint eligi.

48 in repe. c. per veltas. §. 22. fol. 13. col. 3. & seq. de dona. inter vir. & vor. † Sed ad vitandas omnes ambiguitates, hic statuitur quòd actor si domicilium eligere recuset, debet repellì à sua petitione, reus à sua defensione, vel oppositione: ibi, ne seront receptables, & seront debontes de leurs demandes, defenses, ou oppositions respectiuent. & isti sententiae adherendum est, propter hanc legem: & repelluntur ac excluduntur à iudice. † Nam quando verba ad iudicem referuntur, oritur officium iudicis. glof. in l. si foror. C. de coll. & ideo si iudex non repellat, non repelluntur ipso iure. c. cum secundum. de haeret. in 6.

49 legem: & repelluntur ac excluduntur à iudice. † Nam quando verba ad iudicem referuntur, oritur officium iudicis. glof. in l. si foror. C. de coll. & ideo si iudex non repellat, non repelluntur ipso iure. c. cum secundum. de haeret. in 6.

50 Vndecimo quæro, an plura domicilia pars eligere possit? Respon. non, ne sub incerto vagetur: incertum enim esset in quo domicilio citationes, & denunciationes fieri deberent, quæ incertitudo parit obscuritatem. Ita fidei. ff. de iure fisci. & hic tex. in singulari loquitur: ibi, elure leur domicile. Item lites ex litibus oriri possent, nam qui plura haberet domicilia, diceret se non citatum in loco, in quo degebat, & sic magna esset confusio, quam prætor tollere vult in l. 4. §. ait prætor. ff. de re iudi. imò qui haberet plura domicilia, teneretur declarare vnum, in quo vellet citari, & alios actus iudiciales sibi significari: vt hic dicit tex. & superius expressum fuit.

Variatio domicilij an permittatur.

51 Duodecimo quæsitum est, an electione facta variare quis possit, & si semel vnum elegerit domicilium pars an possit aliud eligere? Breui respon. quòd non. per text. in l. serui electione legata semel optare possumus. ff. de lega. 1. ratio est, vbiunque à lege, statuto, vel consuetudine alicui defertur electio, si semel elegerit, electio non potest iterum fieri. l. si mihi & tibi, in priuic. ff. de lega. 1. eum qui certarum. §. i. ff. de verb. obl. c. 2. de rescri. nam eligendo videtur quasi contraxisse cum parte, quia in iudicijs quasi contrahitur. l. 3. §. idem scribit. ff. de pecul. ergo sine consensu illius non potest resilire. arg. l. 1. & 2. C. quand. liceat ab emp. disced. & l. licet. ff. de actio. & oblig.

Ex iusta causa mutatur domicilium.

52 Fallit si ex causa, puta pestis, aut alia iusta causa non audeat accedere ad suum domicilium electum, poterit aliud intra dictam ciuitatem eligere, aut alibi, si extra ciuitatem redderetur ius. Et istud est priuilegium pestis, quod adde ad illa quæ posuit de Ripa. in suo tract. de peste, in 2. parte. † Debet tamen pars cum iudicis autoritate secundum eligere domicilium, supplicando illi, & narrando causam, vt liceat alterum domicilium, videlicet tale sibi eligere. & iudex hoc decernet, statuens parti electum domicilium nunciandum: & ista praxis est tutior.

Notabilia ex hoc tex. ordinationis Regia.

53 2. parte. † Debet tamen pars cum iudicis autoritate secundum eligere domicilium, supplicando illi, & narrando causam, vt liceat alterum domicilium, videlicet tale sibi eligere. & iudex hoc decernet, statuens parti electum domicilium nunciandum: & ista praxis est tutior.

54 † Etiam debebit pars iterum eligere, si causam contingat habere cum alio, licet semel elegerit cum primo. quia res inter alios acta non prodest alijs: vt in rub. C. res inter alios acta, scribit Imber. in inlti. Foren. pag. 94. posset tamen in secunda causa eligere illud primum domicilium iam electum, quia nihil est impedimento quominus eligat. &c.

55 Nota ex isto tex. ordinationis sequentia. Primò quòd omnis litigans tenetur eligere domicilium: vt in principio tex. probatur, siue actor sit, siue reus: cum litigatoris appellatione vterque veniat. c. quoniam. de proba. ergo requiritur litem esse intentatam, nam extra iudicium non fit ista domicilij electio, per hoc verbum litigans.

56 Secundò quòd in prima comparitione, & sic in primo termino ibi, au iour de la premiere comparition: tamen si in primo termino non elegerit, potest pars petere vt domicilium eligatur vsque

vsque ad sententiam exclusiue: vt supra dixi, sed hic vult, quòd in prima comparitione peti possit, & si sapiat aduersarius, hoc petere debet in principio.

57 Tertio requiritur citatio antequam teneatur pars domicilium eligere, quia sine citatione regulariter quis non comparet: alioqui frustra inuenta esset citatio. l. consentaneum. & l. tres denunciations. Cod. quomodo & quando iudex. l. ad peremptorium. ff. de iudic. si tamen vtraque pars inueniretur in iudicio, cum presens non debeat citari. Bartol. in rubri. ff. & Cod. de in ius voc. & subiret iudicium, tunc etiam absque alia citatione compelleretur ad domicilij electione: quia prima illa diceretur comparitio. arg. l. 2. C. quomodo & quando iud.

Citatio praecedit domicilij electionem.

58 Quarto siue pars per se compareat, siue per procuratorē ibi, en personne ou par procureur. Requiritur ergo quòd pars compareat, alioqui altera peteret defectum contra non comparentem. per totum tit. de dolo & contu. vel circumduceretur edictum, si neutra pars compareret. l. & post edictum. §. circumducto. ff. de iudic. & sic requiritur, quòd vtraque pars compareat per praedicta, vel per se, vel per procuratorem.

59 Quinto requiritur, quòd procurator, vel qui petit electionem domicilij, & qui elegit domicilium, habeat mandatum sufficiens, quod declarauit superius, & probatur in tex. ibi, suffisamment funde.

Mandatum requiritur sufficiens ad domicilij electionem.

60 Sexto tenetur quis eligere domicilium in loco, in quo processus pendet, ibi, au lieu où les proces seront pendans, ergo illi qui in bailliua, vel seneschalia morantur, extra tamen ciuitatem, tenentur eligere domicilium in ciuitate, vt hic articu. aliquid iuri communi addat: & si domicilium habeat, oportet quòd declaret suum domicilium vt hic dicitur, & superius fufius scripsi.

Eligitur domicilium in loco processus.

61 Septimo quòd pars aduersa petat, aliàs non tenetur: ibi, à faute de ce auoir deuement fait. Ergo debite fieri debet petitio. & quòd interpellatio requiratur, probat l. vniuersa. vbi Iafon Cod. de precib. Imperat. offeren. vt scripsi superius.

Interpellatio requiritur in domicilij electione.

62 Vltimo requiritur, quòd pendente processu petatur electio domicilij. Nam si finito processu peteretur, non fieret domicilij electio. probat iste tex. ibi, au lieu où les proces seront pendans.

Quando fit eligendum domicilium.

63 † Quid nomine processus veniat, abundè scripsi in tractatu nominatio, quæst. vlt. & non petit quis post sententiam, quòd si faceret repelleretur per hunc tex. ibi, seront debontes de leurs demandes. Intelligas tamen nisi in executione esset processus, vbi requiritur causæ cognitio: quia tunc etiam teneretur quo ad eam eligere domicilium. Interdum enim executio est difficilior, quam processus principalis, & venenum iacet in cauda: vt dicit Ioan. Fab. in rub. de publ. iudic. in inlti. Multa alia, quæ fortè longius rem ipsam respicerent, adducerē, sed his si lubet, prouide lector contentus eris: de his Deo opt. max. & sacræ Virgini gratias agens perpetuas finem facio. Amen.

TRACTATUS

DE RECUSATIONIBVS.

Des Recusations.

P R A E F A T I O.

QVAMVIS qui iudicem aliquem adit, vt ab eo ius sibi reddi postulet, imprimis ipsum sibi conciliare salutando debeat. l. fi. C. de offi. diuersi iudic. & alijs modis, quos docet Spec. in tit. de aduocat. §. hic dicendum. quod etiam fieri poterit, si eius laudes ad nostræ causæ vtilitatem coniunxerimus: allegantes pro honestis dignitatem illis suam, pro humilibus iusticiam, pro miserabilibus misericordiam. † Tamen si conciliari non valeat iudex, sed ad recusatione te venire cogit causa, causam autem qua id fieri possit diligenter scrutare, tecumque tacitus cõsidera, si eam probare possis, & si probata ad recusatione sufficiat, ad quam facile deflectere non debemus. si Specu. credatur in tit. de recus. §. qualiter. ne fortè victus postea magis acerbum iudicem habeas. arg. l. fi. §. sin verò quidam. Cod. de testa. manumif. Nam praestat non suggillare iudicem eum recusando, & sic iniuria afficere. l. litigatores. ff. de arbitr. quàm postea coram offenso iudice contendere. Bal. in c. super. de offic. deleg. quia periculosum est coram iudice suspecto litigare. cap. cum inter. de exceptio.

Iudicis bene uolentia primum captanda.

Ex causa recusatur iudex.

2 Quomobrem praefari ad intellectum huius materiae licebit. Primò quid sit recusatio. Secundò quo iure introducta. Tertio an possit per principem tolli, & recusatione remota causa delegari. Quarto quando recusatio proponenda sit. & artic. 1. decidetur. Quinto an recusatione proposita iudex possit de principali causa cognoscere, & si cognoscat, an sit nullus processus: quod in artic. 6. tractabitur: & an ipse iudex recusatus possit de causis recusationis cognoscere: dicitur artic. 5. Septimò quibus ex causis recusari possit iudex. artic. 8. & 9. & alia quæstiones vsu venientes interserentur, & breui explicabitur hæc materia, ac Regiæ constitutiones huic rei conuenientes Deo opt. max. authore.

Summa ordo huius tractatus.

3 Ad primum recusatio est iurisdictionis vel audientiae causa suspitionis proposita declinatio, sic definit Specul. in tit. de recusat. §. 1. in 1. parte. sequuntur doct.

Definitio recusationis.

in l. apertissimi. C. de iudic. ego dicerem recusatione quantum ad hanc attiner materia, esse iudicis ratione odij, amicitia alteriusve iustae causae reiectionem, quae definitio satis elucidabitur inferius.

Qua iure in ducta recusa tio.

Secundo quaeritur quo iure introducta sit recusatio? Et respond. Panor. & communiter doct. in cap. cum inter. de excep. de iure naturali inuentam. per c. quod suspecti. in fi. ibi etiam quodammodo naturale est. 3. q. 5. & c. secundo requiritur. in fi. de appel. & quia conuenit defensionem, quae est de iure naturali. cle. pastoralis. de re iudi. ne videlicet innocens condemnentur per suspectum iudicem, & opprimatur.

Legitima quo iure sit introducta.

Ego dicerem recusationem iure civili esse introductam, quadam ratione naturali dictante: vt in d. c. secundo. requiritur. in fi. ibi. ipsa namque ratio dicit, quia suspecti & inimici iudices esse non debent. d. cap. quod suspecti. ibi. nam quodammodo naturale est suspectorum iudicum inidias declinare; & inimicorum iudicium velle refugere, & sic non dicit esse naturale, sed quodammodo naturale. † Sic dicitur de legitima: vt sit introducta de iure civili ratione naturali dictante. §. primum itaque ibi secundum naturam ipsis debeat. In authen. de haered. & Falcid.

8 colla. 1. † Ita tamen quarta pars, quae eisdem liberis debetur ex legibus, nullo modo minuitur. C. de secund. nupt. l. penul. C. de legit. haered. vbi dicit hereditatem legitimo iure deferri. hoc probat Dyn. in c. indultum. de regul. iuris lib. 6. Vincen. Hercul. in l. quod de bonis. §. fin. ff. ad legem Falcid. & in disput. 1. incip. Perusinus. in 2. quaest. versic. circa secundam quaestio. & docto. in regul. iura sanguinis. ff. de regul. iuris. Panor. consil. 63. stance quadam. col. 2. vol. 1. & Alexan. consil. 75. visis. col. 3. vol. 1. & Rota in decis. 18. fuit dubitatum. in no. & ibi in addit. pluribus ista probauit in tractat. meo de decim. quaest. 1.

Suspectio iudicis an possit causa committi.

Tertiae quaestio decidit inferitur ex praemissis, videlicet quod Papa & princeps non possunt comittere causam iudici suspecto remota recusatione. per gloss. sing. in c. ad haec. de rescrip. quam singul. dicit gloss. in regul. Cancellaria. 40. & Barba. in tract. de praestan. cardinal. in 4. quaest. 2. partis. col. 2. contrarium tamen tenent gloss. & doct. in d. l. apertissimi. & in cap. postremo. & c. cum speciali. de appel. & ista est communis: vt dicunt Panor. Dec. & alij. in cap. cum inter. de exceptio. & Dec. consil. 175. in causa. col. 2. quia is poterit appellare, si condemnentur ab illo iudice suspecto, & sic non est ei sublata defensio. l. vna. in fi. ff. apud eum a quo appellatur.

Commissio cause recusatione remota intelligitur de frivola. Casus tres quibus princeps comitatur remota recusatione.

10 † Imo si princeps expressè committat causam recusatione remota, intelligitur de recusatione frivola. arg. c. ex parte. in 2. de offic. deleg. & adhuc ex iusta causa iudex recusabitur, quia lites sine suspitione procedere Imperator iubet. in d. l. apertissimi. Et ideo illa litera sunt contra principis voluntatem prima facie, & sic ob importunitatem praesumuntur emanata. l. 1. C. de petit. bono. subla. lib. 10. Sanxon in ordin. Turo. † Super hoc facerem casus sequentes. primus est, quod in criminalibus non potest princeps comittere causam recusatione remota, quia ex hoc tolleretur defensio, quae de iure naturali est. cle. pastoralis. de re iudi. & Cicero in primo officio. Primo generi animantium omni a natura tributum est, vt se, vitam, corpusque tueatur: caueat que nocitura sunt: ideo solet ipse dicere delatis, aut accusatis, si sciant aliquam recusationem contra talem, & talem iudices, & an ipsi velint eos in iudices habere, & tunc hi accusati sciscitabuntur ab illis, qui cognoscunt iudices, an sint iusti, & postea acceptabuntur vel recusabuntur.

Appellatio nis remedium non impedit recusatione.

12 Ita vidi fieri, & docet Bald. in l. 3. ff. quod quisque iuris: & hoc est tutius. † Nec refragatur quod condemnatus possit appellare, quia fac esse, tamen quia iudex suspectos, & falsos audire posset testes, & sic falsum facere processum. Ob id licet appellatio permittatur, non ob hoc reparari poterit falsum in processu commissum: ideo non debet princeps. suspecto iudici. causam criminis committere, alias tolleretur defensionem, & absoluendum multoties condemnaretur. cap. cum inter. de exceptio. & melius est occurrere in tempore, quam post causam vulneratam remedium quaerere. l. vlt. quib. causis in integr. resti. & l. vnica. quan. lic. vnique sine iud. se vind.

Suspectus iudex quando dari possit in civilibus.

13 Secundus casus in civilibus poterit iudex suspectus ex certa scientia, & plenitudine potestatis committi. Et ista est communis conclusio: vt Dec. probat in c. cum inter. de except. † Quod dicerem verum esse, quando alium haberet coniudicem, vel adiunctum, quia is poterit falsum impedire, alioqui princeps non esset rationalis, si alio committeret modo: vt probatur in authen. si vero. C. de iudic. ideo si solus datus fuerit, non poterit iudicare sine adiuncto: & seruari debet tunc iuris civilis dispositio, alioqui paria essent rem auferre sine causa, & committere suspecto. sed primum non potest princeps facere sine Tyrannide. l. quoties. vbi gloss. & doct. C. de precib. Imper. offer. sic nec secundum poterit vni soli committendo. † Vnde legi in lib. viridi, Petrum de Capis Cancellarium Franciae, & Thesaurarium Lauduni, dum in Curia Regis, & Rege praesente, causa tractaretur inter ecclesiam Laudunen. & ciuitatem, iussu a Rege vt sisteret dum causa ecclesiae tractabatur, nec recusandus erat Cancellarius, cum sit persona publica ratione sigilli Regis, ideo non plus fauebit ecclesiae, quam ciuitati, nec contra, anno 1308. die Lunae ante Ascensionem. †

15 Tertius casus vbicunque causa committitur iudici suspecto etiam ex certa scientia, quod non solet fieri, is poterit recusari, nisi expressè hoc prohibeatur. c. cum inter. vbi doct. de excep. quia princeps videtur ei comittere, vt de iure, arg. l. si duo. ff. de acqui. haered. Barba. in c. Raynaldus. col. 4. de testam. Iaf. consil. 84. vol. 1. doct. in d. l. apertissimi. † Licet quidam distinguant inter suspectum ex inimicitia, & ex aliis causis: quod non admitterem, quia suspitio ex amore ita ardet, sicut ex odio. c. quatuor modis. ii. q. 3.

17 Quattus casus est, quod non potest princeps in civilibus vel criminalibus recusationem & appellationem simul tollere, quia difficilior duplex funiculus tollitur, quam vnus. cap. 1. de tregua. potentiora enim sunt duo iura, quam vnus. l. cohaeredi. §. qui discretas. ff. de vulgari. l. re coniuncti. & ibi Iaf. vlt. not. ff. de legat. 3. tum quod non possit (vt dictum fuit) adimere defensionem, tum nec rem alicuius auferre, quod faceret, si sic rescriberet, vel quando negotium committeret supermae Curiae, vel aliis iudicibus, vt iudicarent, (sicut dicitur) en dernier ressort, tanquam vltimi iudices, quia tunc vtrunque adimeretur, quod esset iniquum. clemen. pastoralis. de re iudica. & per supradicta, & per hos casus conciliantur contrariae, & variae doct. sententiae. Laus Deo.

Recusatio an rescripto tolli possit cum appellatione.

CHARLES VIII. artic. LXIII.

Item Et pource que l'on a trouue que les parties ont baillé plusieurs recusations malicieusement au deshonneur des Presidents Et Conseillers de nostre dite cour.

Articulus primus.

GLOSSA I.

1 **I**X malicia non debent iudices recusari, sed ex causa & quidem iusta, alioqui recusantes puniuntur, vt dicitur inferius art. 9. & seq. † Et ideo dicit, les parties, quia iudex non potest recusari nisi a parte, & no a procuratore, nisi super hoc speciale habeat mandatum. l. non solum. §. si. ff. de procur. & Bar. in l. si procurator. ff. de condit. indeb. quia famae causa est. d. §. si. & iudici per recusationem videtur inferri iniuria. l. litigatores. ff. de arbit. & ad hoc non videtur procurator constitutus. † Et ita censuit senatus anno 1534. die penult. Iulij. etiam quia recusans incidit in poenam: vt patet inferius art. 9. ob id procurator non potest facere, vt dominus incidat in poenam, si ad hoc specialiter non sit constitutus. d. l. si procurator. l. si pater. quae in fraud. credit. Et casus requirentes speciale mandatum docui in §. si. in gloss. pen. de elect. derog. in concord.

Iudex non debet maliciose recusari. Iudex ab ipsa parte recusari potest non a procuratore. Arrestum. Absentis nomine procurator recusat. Arrestum.

Statuons Et ordonnons que pour quelque recusation que soit baillee contre nosdits Presidents Et Conseillers, ils ne s'abstiennent d'estre au iugement des proces, sinon que la recusation soit baillee par auant, que le proces soit mis sus, Et qu'elle soit trouuee bonne Et raisonnable par nostre dite cour.

GLOSSA II.

1 **I**C deciditur quarta quaestio, videlicet quando recusatio opponi debeat, & fac casus seq. Primus est, quod si recusatio contra iudicem de causa cognoscere volentem proponatur, ante litem contestatam opponi debet. c. quod suspecti. §. & re vera. 3. q. 5. l. apertissimi. Ibi antequam lis inchoetur. C. de iudic. cap. pastoralis. vbi glo. & doct. de exceptio. tum quod exceptio dilatoria ante litem contestatam opponenda sit. l. item demum. C. de procurat. e. inter monasterium. vbi gloss. & doct. de re iudic. tum quod non opponendo videtur in iudicem consentire, ideo postea eum reicere non poterit. d. l. apertissimi. vbi Iaf. in 2. not. C. de iudic. Iacob. in 1. sed & si suscepit. ff. illo tit. Barto. in l. quidam. ff. de re iudica. Lanfranc. in repeti. c. quoniam. in verbo recusationes. col. 2. de proba.

Quando sit opponenda recusatio. Noua ex causa recusatio fit usque ad conclusionem in causa.

A laquelle nous enioignons qu'elle ne remette point la decision de ladicte recusation a la conscience de celuy qui est recuse.

GLOSSA III.

1 **I**C text. prohibet ne conscientiae recusati relinquatur recusationis causa, & hoc duplici ratione. Prima est, quia hic causam habens affectatam deicere posset, & conscientiam suam damnare: ideo hoc non est permittendum. arg. l. quae sub conditione. ff. de condit. institu.

Arbitrio recusati non relinquatur causa recusationis.

2 Secunda quia multi iudices, dum non audent iudicare contra Constabilem, aut alium ma-

Alleganda & probanda est causa recusationis. Interrogari potest consiliarius recusatus de veritate recusationis.

gnum dominum, procurarent vt recusarentur, & dicere possent causam recusationis veram esse: & sic via aperiretur periuriis. contra l.2. in fin. C. de indict. viduit. rollend. Etiam quia causa suspicionis est alleganda & probanda. cap. suspicionis. de offic. deleg. cap. 2. de appell. in 6. Ideo non relinquenda conscientie recusati. Nec etiam sufficeret, si pars iuraret habere se iudicem suspectum, vt ibi. quamuis in notoriis & modicis dicant doct. sufficere. per glo. in dicta l. apertissimi. vbi l. as. & alij. C. de iudic. tamen regulariter requiritur cause probatio. Interrogari tamen consiliarius recusatus potest de veritate recusationis. gloss. in cap. 1. in verb. siue confessi. de excep. Perus. in cap. cum speciali. in fin. de appellatio. nisi recusaretur ob crimen, quia tunc nemo tenetur prodere seipsum. Panor. & alij in d. c. 1. & hoc seruati in parlamento vidit Aufser. vt in dicto tract. de recus. in fine asserit. & ego ipse multoties.

Et aussi s'elle trouue que ladicte recusation soit iniurieuse en chargeant l'honneur dudict recuse, qu'elle punisse celly qui l'aura baillee.

GLOSSA IIII.

Iniuriosam opponens recusationem, puniatur.

Rimo iubet puniri eum, qui iniuriosam recusationem opponit contra presidem, vel consiliarium. Sed qua pena hic puniatur? respon. arbitraria pro qualitate personae, tam iniuriam passae, quam inferentis. argu. l. 1. ff. de effraetor. & iniuria dicitur atrox ratione personae scilicet praesidis, & consiliarij. §. atrox. de iniur. in inst. ob id grauius est punienda, nisi illam causam probauerit, vt sequitur.

Si elle n'estoit (comme dict est) trouuee bonne & raisonnable verifiee.

GLOSSA V.

Requisita ad recusationem.

Ext. hic sequentia requirit. Primò quòd causa recusationis sit bona, & rationabilis: nam si vellem recusare iudicem eo quòd parti aduersè dedit elemoynam, causa non est bona, nec rationabilis, ob id reiicienda: vnde dicit hic tex. si elle n'estoit trouuee bone. Secundò requiritur quòd hæc causa sit opposita, nam hæc recusatio non iudicatur, nisi opposita fuerit. l. apertissimi. C. de iudi. l. 4. §. hoc autem. ff. de damno. infec. Tertio quòd proposita fuerit tempore debito: vt superius dixi in gloss. ij. alioqui dici potest fera prece subueniri tibi desideras. l. 2. C. de iuris. & facti ignor. Quarto quòd illa causa probata sit, quia non sufficit dicere, & opponere, nisi probetur. l. qui se dicit. ff. de iudi. & tex. ibi, verifiee. Quintò quòd approbata sit à curia, ibi, & qu'elle soit trouuee bonne & raisonnable par nostredicte Cour. alia per te elicias.

Et n'entendons pas que si apres que ledict proces sera mis sus, aucunes causes de recusations sont venues à sa congnoissance, qu'ils ne les puissent proposer en affermant par sermēt ladicte cause estre de nouuel venue à sadicte cōgnoissance.

GLOSSA VI.

Noua ex causa admit titur quis ad recusandum etiam extra tempus praesentium. Iuramento partis statuitur.

X hoc tex. habemus, quòd consiliarius recusari non potest, postquam processus est inchoatus iudicari, nisi causa de nouo ad noticiam peruenierit. per cap. insinuante. de offic. delega. idem in alio iudice dicendum est per d. c. insinuante. Dicet quis, quomodo hoc sciri poterit? Respon. standum esse iuramento partis. per cap. pastoralis. de exceptio. & ita scribitur in hoc text. ibi, en affermant par serment. Et hoc casu recusari poterit etiam si inchoatus fuerit processus, dum tamen ipse recusandus non dixerit sententiam suam: vt doct. dicunt in d. c. insinuante. & d. c. pastoralis. Idem dicendum est, si de nouo causa recusationis superuenerit, vt si tempore, quo processus decidebatur, consiliarius duxit in vxorem consanguineam partis, etiam recusari tunc poterit ex illa noua causa. per d. cap. insinuante. de offic. deleg. nam quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. l. de ætate. §. ex causa. ff. de interrogat. actio. de Rota dec. 320. in not. & Hippol. in l. 1. §. si quis vltro. nu. 18. cum seq. ff. de quæst. alia videri poterunt in d. c. pastoralis. & c. insinuante.

LOYS XII. article XXXVII. des publiees M. CCCCXCIX.

Articulus secundus.

Item que nosdicts presidens conseillers Baillifs Seneschaux & autres noz Iuges, ou leurs lieutenans ne pourront estre ne adjsister au iugement du proces d'un prelat, ou collateur, ou d'aucun seigneur, duquel leurs enfans, freres, ou cousins germains directement, ou indirectement, obtiendront dorenavant aucun benefice ou office formé & intitulé quand les parties les recuseront.

GLOS

GLOSSA I.

VSTE statuit hic Rex, vt praesides, consiliarij, vel alij magistratus non iudicent, neve eorum locum tenentes in causa collatoris, à quo ipsi habent beneficium, vel officium propter affectionem, quam habere possunt in eos, ratione obligationis antidotalis. per lex hoc iure. ff. de iustic. & iure. l. fed & si lege. §. consuluit. de petit. haeredit. humanum est enim, vt quis exhibeat ei reuerentiam, à quo percepit beneficium. cap. illud. vbi gloss. 8. q. 2. humani autem moris est illum vereri, cuius iudicio & voluntate nunc erigitur, nunc deprimitur. c. visis. 16. q. 2.

Iudices non iudicent in causa prelati, à quo beneficium receperunt.

Idem si contulerit filiis consiliarij, vel fratribus, aut consobriniis germanis, vt dicit iste tex. facit listi quidem. ff. quod metus caus. secus si erant secundarij consobrini. §. quarto gradu. de grad. affinit. in instit. cum hic tex. tantum exprimat istos, non extenditur ad alios: vt etiam dixi in tract. de cess. & transpor. in 2. tomo. quia in illis non est tanta affectio sicut in enumeratis in tex.

Iste tex dicit, obtiendront, ergo non sufficeret si ordinarius collator eis contulerit beneficium, quod postea ab eis euictum est, quia tunc non obrinent, & obtinere intelligitur cum effectu, sicut habere. l. nomen. §. fin. ff. de verbo. signific. l. i. quòd quisque. & cessat ratio huius tex. vt scripsi in §. volumus. de colla. in concordia.

Etiam intellige istum text. licet consiliarius nō habeat nunc beneficium, quod vere obtinuit, sed illud permutauit, vel in fauorem alicuius resignauit, quia tunc coepisse intelligitur, qui alij acquisiuit. l. coepisse. ff. de verb. signific. vt affectio cadere possit. & recusari.

Resignato etiam beneficio nō refut causa recusandi. Beneficium ex necessitate collatum non inducit causam recusandi iudicis.

Intellige tamen, si ex voluntate, secus si ex necessitate contulerit. vt pote si episcopus contulit consiliario per viam mandati, nominationum, vel indulci: quia hæc collatio necessaria non obligat accipientem, sicut voluntaria. l. i. ff. de fundo dotali, quia nemo in necessitatibus liberalis existit. l. rem legatam. ff. de admend. lega. l. as. in l. fin. §. sed quia. col. 2. in r. limita communia de legat. C. ideo tunc non habebit locum iste tex. sic fuit iudicatum anno 1543. die 27. Augusti.

Item si perpetuò & in titulum collatum esset, procedit hic text. secus si ad sex menses, vt per commendam. iuxta c. nemo. de electio. in 6. & hic tex. ibi, intitulé, Beneficia enim perpetua esse debent. cap. praecepta. 55. distinct.

Arestum. Officium scilicet beneficium collatum consiliario inducit causam recusandi eundem.

Idem in officiis, sicut in beneficiis: dicit hic text. ibi, ou office. Ergo si admirabilis vel comes stabilis petierit pro aliquo officium consiliarij à Rege, non poterit d. consiliarius adjsistere in causis illius nec iudicare, sicut nec in causis collatoris, siue directè obtinuerit ab eo officium, vt pote quia ipse dedit, cum dependeret à Ducatu suo, quem possidebat, siue indirectè obtinuerit: quia à Rege petiit eius nomine quidam illustris nobilis, & obtinuit: vel Harpyia quaedam rapax petiit ab episcopo beneficium, quod episcopus sua causa iudici aut eius filio contulit, recusatus est in omnibus causis illius, cum ab ipso obtinuerit directè. Et ita iudicauit sacrum magnum consilium Regis hoc anno 1552. in mense Ianuario contra consiliarios electos à domina du Valentinois: quia eadem est ratio in hoc casu, nam indirectè obtinet à domino, cuius patrocinio & causa habuit officium, & iste tex. dicit directè vel indirectè obtinuerit. quod probat c. illud. 8. q. 1. r.

Sed ista procedunt si pars recuset eos, alij ipsi non debent abstinere. Ideo si forte pars confidit de probitate, & sanctitate consiliarij, vel iudicis, ob id noller eum recusare, tunc iudicare poterit. Nam quid ad Regem, si partes sint concordēs, & eum non recuset? l. i. §. inde. ff. de noui. oper. nunciat.

Abstineve non debet iudex, nisi recusatus fuerit.

IDEM article XXXVIII. ibidem.

Item que les requestes de recusation, qui seront baillees à nosdictes cours de parlement, seront couchees dedans l'inventaire de la partie baillant ladicte requeste, pour preallablement y faire droit.

Articulus tertius.

GLOSSA VNA.

I pars supplicationem dederit recusatoriam alicuius praesidis, vel consiliarij, debet in inuentario dantis conscribi, vt ante omnia ius fiat super illa recusatione, sicut ante omnia recusationis exceptio opponi debet. l. apertissimi. C. de iud. & superius scripsi artic. 1. alioqui si in inuentario non conscriberetur, omitti posset, vel in finem causae differri, & post conclusum & iudicatum recusationem proponi, & sic duplex labor in expediendo processum adesset, & frustra data esset recusatio, vnde hic iuste statutum fuit, quod notes.

Recusatio est preiudicialis ad totum negotium.

IDEM article XL. des publiees M. D. XII.

Item pour obuier à la grand multiplication des lettres, qui souuent s'impe-trent en noz Chancelleries, pour les suspitions & recusations des Iuges de nostre Royaume auons ordonné, & ordonnons, qu'apres les premieres lettres baillees, pour attribuer la congnoissance d'aucune matiere à aucuns Iuges, les parties ne pourront

Articulus quartus.

pourront de nous obtenir autres lettres pour oster la congnoissance de ladicte matiere audict Iuge: Ains se pouruerront par declinatoire, recusation, appel, ou autre voye ordinaire, ainsi qu'ils verront estre à faire par raison.

GLOSSA VNA.

Literæ iurisdictionis attribuitur non nisi semel impetretur.

1 IC statuitur, quod non valeant secundæ literæ, vt causa committatur alteri iudici, quàm primò, cui per primas literas fuerat commissa causa, quia olim infinitæ literæ super hoc concedebantur, & causa in longos differebatur annos, & sumptibus & expensis partes consumebantur contra. c. dispendia. de rescrip. in 6. vnde hæc noua prompetrari literæ. cap. pastoralis. & c. cum contingat. de rescrip. sed hæc iustior est constitutio: nam si aduersarius impetrauit iudices, aut sunt suspecti, & recusari possunt: sin minus, non grauat pars, si hi cognoscant de causa. Ideo si impetrem contrarias literas super his, infiniti oriuntur processus, & finis litibus imponi non possit: vt docet cap. finem litibus imponendum. de dolo. Alioqui lites essent immortales ex hac rescriptorum multiplicatione: ob id iustum est, vt secunda non impetrentur literæ attribuitur iurisdictionis post primas, sed per recusationem, exceptionem declinatoriam, appellationem, aut aliâ via ordinaria sibi provideat pars. Nam vbi competit remedium ordinarium, non debet queri extraordinarium. l. in causa. ff. de minor. & frustra impetratur, quod iure communi conceditur. l. vna. C. de thesaur. lib. 10. & per hoc breuiabuntur lites, & minuentur litis sumptus, & expensæ. Et quod decem annis vix consequi pars possit, nunc breuiter obtinere poterit per istam constitutionem. 4. Vnde fuit in senatu dictum, quod literæ simplices à cancellaria emanatæ attribuentes iurisdictionem alicui, etiam de consensu partium non valerent reclamante procuratore Regio, anno 1540. die 14. Ianuarij.

Aresum.

FRANCOYS article X. des publices M. D. XXXIX.

Quand les recusations proposees, ou baillees par escript seront frivoles, & non receuables, le iuge recusé les pourra telles declairer, & ordonner que non obstant icelles il passera outre selon la forme de droit.

Articulus quintus.

GLOSSA VNA.

Cognitio recusationis an quando spectet ad recusatū.

1 EX TA soluitur hic quæstio, videlicet quod de iure iudex recusatus potest de recusationis causis cognoscere, & an sua sit iurisdictione. per l. 2. ff. si quis in ius vocat. non erit. & l. si quis ex aliena. de iudic. nisi recusatio proposita suggillaret, & notaret iudicem: vt si diceretur furiosus, infamis, aut homicidium commississe, tunc eligentur arbitri, qui de his cognoscant. per c. suspicionis. de offic. deleg. c. legitima. de appell. Barto. & alij in l. quidam. col. 2. ff. de re iudi. Areti. consil. 107. clarissime col. 4. in 3. q. & seq. 3. Hodie per hunc articulum ita demum, si appareat luculenter ex ipsa propositione causarum eas esse frivolas, iudex in quem opponuntur eas frivolas declarare poterit, & non esse recipiendas, vt hic. vide regulam cum 14. limitat. per Felyn. in c. super literis de rescript. Iacob. & alios in l. si quis ex aliena. de iudic. Atque Corser. in sing. incip. iurisdictione. 4. Sed sequentia in hoc tex. requiruntur. Primùm oportet, quod istæ recusationis causæ fuerint à parte oppositæ. ibi, proposees: quia iudex eas non supplebit, si pars non opponat. l. vna. C. vt quæ defunt aduoca. 5. Secundò quod fuerint datæ & oblatæ. ibi, baillees. & quamuis in text. sit alternatiua (ou) tamen accipitur hic pro coniuncta. per l. sæpe. ff. de verbo. signific. nec sufficeret opponere verbo, nisi offerantur. & in scriptis, vt sequitur. 6. Tertio requiritur, quod in scriptis, ibi, par escript, ne si voce tantum daret, posset postea pars negare tradidisse, & dixisse, quod opposuerat. Ideo recusatio in scriptis opponi etiã de iure debet. text. in l. apertissimi. ibi libello suspicionis ei porrecto. C. de iudic. & l. si. ibidem. Lanfran. in c. quoniam. in verbo recusationes. col. 2. de proba. & ista est communis sententia hic approbata. 7. Quarto requiritur, quod illæ causæ sint, & appareant frivolæ ex ipsa inspectione, vt si pars dicat iudicem esse patrem partis aduersæ, & notoriè pater contrarium, vel si diceret eum non regnicolam, vel non esse doctorem, istæ causæ ex ipsa inspectione apparent frivolæ: ideo ipse iudex recusatus eas tales declarare poterit, vt hic. 8. Sed si legitimæ appareant prima facie, vt si dicat pars iudicem super hac quæstione pro parte consuluisse, vel esse partem consanguineum, vel se iactasse, quod partem condemnaret quocunque modo, tunc iudex recusatus cessat, & locum tenens, vel is, qui loco iudicis pro tribunali fedet, etiam si fuerit antiquior aduocatus, dabit vnam dilationem parti ad probandum illas causas suspicionis. vt art. 8. infra docet tex. ne causa prolongetur. c. suspicionis. de offic. delega. 9. Item si hic opponens non probauerit intra terminum datum ab illo particulari locū tenente, is pote

Frivole cause recusandi non impediunt iudicem.

Recusationis aliquot requisita.

Ex scripto dari recusatio debet non sola voce.

Frivola manifeste recusatio quæ.

Apparentis recusationis non est iudex recusatus, sed locū tenens.

Tertius cer-

is poterit repellere opponentem à causis recusationis propositis ob probationis defectum, sicut iudex maior: & ab eo tempore iudex primus sua iurisdictione utetur. cap. postremò. in fi. de appell. nisi appellatum fuerit. vt sequitur. 10. Sed iste text. nil dicit, si probare fuerint causæ recusationis, ideo ego dicerem, quod à contrario locum tenens particularis, vel prefectus in locum iudicis poterit eas legitimas, & bonas declarare, & quod iudex ab illa abstinebit causa. vt probat d. c. postremò. Et tunc iste locum tenens specialis cognoscat de causa principali, nisi appellatum fuerit. 11. Quæro an sufficiat tacita pronuntiatio, scilicet procedendo ad vltiora. Fely. col. 20. nu. 34. in cap. super literis. de rescrip. dicit quod licet aliâs tacita pronuntiatio sufficiat, ad reiiciendum exceptiones impediens processum. cap. ex parte. 2. de appell. Bartol. in l. a procedente. C. de dilatio. gloss. in verb. reprobasse. in cap. suborta. de re iudica. Tamen in isto casu requiritur expressa pronuntiatio. gl. in verb. processus. in fi. cap. dispendia. de rescrip. in 6. & in cap. 2. ibidem. cap. Rodolphus. in fin. illo tit. Nam quando iudex caret funditus iurisdictione, per processum ad vltiora non videtur acquirere iurisdictionem, licet exceptionem repellere videatur. gio. in clem. fin. de appellatio. Diuersum est quando se pronunciauit competentem: quia eo casu quamuis careret iurisdictione, valebit processus, si pars non appellauerit. teste Innoc. in cap. praterea. de appell. quem sequitur & refert Fely. in dicto cap. super literis. Et sic est de stylo curiarum regni Franciæ, vt iudex expressè debeat regulariter pronuciare, alioqui non valebit iudicium. vide tamen Bart. & alios in dicta l. a procedente.

Idem article XI.

Et s'il en y a appel, sera non obstant iceluy posé outre, non pas par le iuge recusé, mais par iceluy, qui a accoustumé tenir le siege en son absence, soit lieutenant particulier, ou le plus ancien aduocat: tellement que pour la proposition de ladicte recusation, & appellation sur ce interiectæ la poursuite, & procedure ne soient aucunement retardees, ou delayees.

tum præstituitur alleganti recusationem. Locū tenens particularis cognoscat de causa recusationis primi iudicis. Sententia recusationis quando requiritur tacita uel expressa.

Stylus Franciæ.

Articulus sextus.

GLOSSA VNA.

1 S T E tex. remouet dubitationem, & quintam quæstionem propositam, videlicet, an post recusationem propositam iudex possit super principali cognoscere, & si cognouerit, an processus sit nullus, quam docto. in diuersum trahunt. Tamen Bart. iudicem non posse cognoscere post recusationem firmat, & si cognouerit, processum esse nullum asserit. per tex. in l. vna. C. si quacunque prædix potesta. & cap. iudex. de off. delega. in 6. cap. legitima. de appell. illo lib. Bart. in l. quia poterat. ad Trebel. quia recusatus omni iurisdictione priuatus censetur. per dictam l. vnam. Ideo quicquid postea facit, censetur facere tanquam priuatus, non habens iurisdictionem: ergo non valebit. vt Ioan. Andr. & alij docent in dicto cap. iudex. Salyc. & Iacob. in l. apertissimi. C. de iudicijs. Paul. in l. qui iurisdictioni. ff. de iurisdictione. omnium iudic. & Barba. in cap. ceterum. col. 6. num. 25. de rescript. & in tracta. de prestant. 3. Cardinal. in 3. quæst. secundæ partis. Et sicut appellatione pendente nil est innouandum, vt patet in tit. nil noua. penden. appell. & cap. non solum. de appell. in sexto. Sic in recusatione scribit Panor. & alij in cap. cum speciali. de appell. Et Alex. consil. 89. diligenter vol. 1. & con. 183. viso. col. 2. vol. 2. ac Dec. consil. 175. in causa. col. 1. 4. Ex quo patet, quod processus erit nullus, nisi pars recusans citata à iudice voluntariè compareat, non protestas de causis recusationis, & nil de eis dicens, sed sponte coram iudice procedens, tunc videtur renunciare causis recusationis propositis, ac si expressè renunciaret. cap. ex parte M. & cap. cum speciali. de appell. Barto. in dicta l. a procedente. C. de dilatio. glo. in cap. non solum. de appell. in sexto. Alex. consil. 183. viso processu. col. 2. vol. 2. & consil. 12. videretur. vol. 6. facit l. non distinguemus. §. cum quidam. ff. de arbit. 5. Et sic apparet, quod iudex recusatus non poterit hodie de causis recusationis cognoscere, nisi vt superius dixi. art. 5. nec eligendi sunt arbitri, vt de iure. Sed in hoc regno post recusationem locum tenens huius iudicis, vel alius, qui loco illius ius reddere solet, aut aduocatus antiquior, istorum vnus ordine seruato poterit cognoscere de his recusationis causis, quod est bene notandum. Nam quandoque ante electionem arbitratorum, & antequam recusationis processus decideret, pars trahebat ad decem annos causam, vel ad aliud tempus. Hodie causa principalis tam citò ferè decidi potest, sicut recusationis, & est iusta & sancta hæc constitutio, quicquid in contrarium iactetur. Nam si iudex recusatus nihil dicat de causis recusationis, iudex secundarius dilationem parti præfiget, vt patet art. 2. intra quam dilationem si pars non probauerit, iudex reiiciet partem à causis recusationis: & postea primus iudex cognoscat. 8. Videndum est, an iudex recusatus possit esse præsens, quando alter cognoscat de causis recusationis, quod videtur: quia sua interesse censetur. Contrarium tamen putarem: quia posset timorem partibus, & iudici seu aduocato cognoscenti incurere: ideo abesse debet. Et istius sententia est

An pendente recusatione possit super principali procedi.

Comparens voluntariè causis recusationis tam citè videtur renunciare.

Arbitri iuris hodie non eliguntur si licet ad uitandam prolixitatem causæ.

Iudex recusatus an valeat præsens esse, cum alter

de causis re-
cusationis
cognoscit.

Aduocati ve-
gij an abs-
sente iudice
praesentur
ad reddendū
iis.

Arestum.
Antiquior
aduocatus
quo ordine
subeat mu-
nus iudi-
candi.

Arestum.
Abesse iud-
ex quando
censeatur.

tia est Cardin. Alex. in cap. cum speciali. col. 12. de appel. refert & sequitur Butrig. in cap. nouit. de iudic. & cap. dilecto. de senten. ex com. lib. 6. Anton. Capit. in decisio. Neapolitan. quæst. 138. nu. 5. & ista seruant iudices Franciæ, etiam praesides. vt statim discedant si recusati sint, & de recusationis causis agatur, eo absente.

9 Sed vidi dubitari, an aduocati Regij debeant ius dicere absente iudice, quod videbatur. nam omnibus aduocatis etiam antiquioribus praesertim debent, quia à principe sunt approbati ratione officij. per l. 2. & l. restituendæ. in fi. C. de aduoca. diuerso. iudic. Contrarium tamen censuit Senatus Parisien. anno 1540. die 20. Aprilis: quia aduocatus Regius est fati impeditus circa fisci causas, ideo non debet priuatas quærere facit l. sancimus. l. C. de adu. diuer. iudi.

10 Imò plus fuit ab eodem Senatu decretum, quòd iste aduocatus antiquior iudex factus huius constitutionis auctoritate, poterit causas summarias expedire absente iudice in illis casibus, in quibus mora est periculum allatura. de quo in l. pupillo. §. si quis riuos. ff. de noui oper. nunciatio. vt sunt materiae alimentorum, & prouisionales, de quibus scripti in tracta. de prouis. & quæ ferias non timent. vt in l. 1. & seq. ff. de fer. † Et si intra tres dies iudex absens non venerit, poterit is aduocatus paruos expedire processus, & si intra octo dies neuter iudex adierit, poterit is antiquior aduocatus indifferenter omnes processus decidere, & iudicare, sicut alius iudex potuisset, & valebunt gesta ab ipso. l. Barbarius. vbi docto. ff. de offic. prator. & sic iudicauit idem Senatus.

12 Et abesse censetur iudex, etiam si mortuus fuerit. l. mulieris. in fin. ff. de verb. signific. & cap. si delegatus. de offic. delega. lib. 6. vel si sit valetudine aduersa detentus, vt non possit ius reddere, & sufficit quòd absit ab auditorio, nec tenetur aduocatus antiquior mittere ad ipsum, sed sedere pro tribunali debebit: quia abesse censetur, qui ab auditorio abest. l. absentem. vbi scripti ff. de verbo. signific. Et sicut dies interpellar pro homine, ita & hora. l. magnam. C. de contrah. stipul.

Idem article XII.

Articulus
septimus.

Et s'il a esté sur ce friuolement appellé, & la partie vueille acquiescer, si c'est hors iugement, sera condamné en quarante liures Parisis d'amende, moytié à nous & moytié à la partie. Et la moytié plus, si c'est en iugement, & s'il plaide & succumbe, en l'amende ordinaire, qui ne pourra estre moderee, & en la moytié d'icelle, enuers la partie.

GLOSSA VNA.

Frivola fri-
uola appel-
lantium, &
la uaria se-
cundū per-
tinaciā ap-
pellantis.

1 **I**C multam statuit diuersam in appellantes a declaratione recusationis frivola facta per iudicem. Et primò si hic appellans velit acquiescere, & suæ renunciare appellationi extra iudicium: tunc ad quadraginta condemnabitur libras Paris. quarum dimidia Regi applicabitur, & dimidia parti. vt in text. exprimitur, si autem in iudicio acquiescere velit, ad sexaginta libras Paris. condemnabitur, fisco & parti applicandas.

2 Si verò appellans prosequatur appellationem in iudicio, & fuerit dictum perperam appellatum condemnabitur ad multam sexaginta librarum, quæ non poterit hoc casu minui.

3 † Licet ego ex causa interdum viderim diminutam à curia. Et quòd hoc possit facere curia suprema non dubitant docto. in l. & si feuerior. C. ex quibus causis infam. irrog. scripti in l. aliud est fraus. §. 1. ff. de verb. signi. secus in alia inferiore.

4 Intellige istam multam habere locum, quando appellatio emissa esset ad Senatum, secus si ad iudices inferiores vt sequitur. † Vnde videtur hic melioris conditionis fieri litigantem, quam non litigantem: nam acquiescens extra iudicium ad quadraginta libras condemnatur, si in iudicio ad sexaginta libras, si autem litiget, & succumbat non condemnatur nisi ad illas sexaginta libras. Respon. Is qui acquiescit extra iudicium ad quadraginta libras tantum condemnatur, partiendas ex æquo inter fiscum & partem: si verò acquiescat in iudicio, ad medium plus, vt dicit text. & sic ad sexaginta libras. si verò litiget, & succumbat, ad sexaginta libras erga fiscum condemnabitur, & ad mediam summam ultra, id est ad triginta libras quo ad partem, quæ summa computata ascendit ad nonaginta libras: & sic non est litigans melioris conditionis, etiam quia ad hanc emendam, & ad expensas tenetur, quamuis text. ista non dicat, tamen de iure victus victori in expensis est condemnandus. l. properandum. §. si autem alterutra. C. de iudic. vide quæ super hoc scripti in l. si debitori. ff. de iudic. cui legi dedi nouum. intellectum apud Tholofates eam interpretando, vt in meis nouis interpretationibus apparet.

Idem article XIII.

Articulus
octauus.

Et si lesdictes causes de recusation sont trouuees legitimes, sera baillé vn seul delay pour les prouuer & verifier, non pas par le iuge refuse, mais par celuy qui doit tenir le siege en son lieu, comme dict est, lequel à faute de ladicte verification au dedans dudict delay: & apres iceluy eschen, & passé, & sans autre declaration ne forclusion debouterà le proposant desdictes causes de recusation.

GLOS

S

Vperius articul. ii. expedita fuit materia huius articuli, superest vt nouo & seq. artic. addamus quædam vtilia.

Notandum quòd interdum iudex non recusatus poterit super vno articulo recusari, & super aliis iudicabit: ideo censuit Senatus Parisien. Baillium Ambianen. recusandum quo ad confectionem attestacionum, eò quòd prætenderet simile commodum, scilicet exemptionis, voluit tamen quòd post confectionem attestacionis factam ab alio, ipse iudicaret. anno 1529. die vigesima Iulij. Si tamen hæc recusatio fiat simpliciter non allegata causa non valet, & si iudex declaret talem recusationem inualidam, & pars appellet, non poterit is iudex recusatus attestaciones conficere, attentando post appellationem vt iudicauit Senatus anno 1533. die 5. Martij.

Idem article XIII.

Et lequel proposant sera pour chascun fait de recusation calumnieusement proposé, en noz cours souveraines condamné en vingt liures Parisis d'amende, moytié enuers nous, & moytié enuers la partie, & de dix liures ausi par moytié, comme dessus, en noz iustices inferieures.

GLOSSA VNA.

1 **I**N hoc articulo dicitur, quòd per calumniam proponens recusationem pro quolibet facto & capite recusationis condemnabitur in curiis supremis ad viginti libras Parisien. partim Regi, partim aduersæ parti applicandas, in curiis verò inferioribus condemnabitur ad decem libras, sic vt superius diuidendas.

2 Hic tolluntur infinitæ doctorum dubitationes. Prima an parti sufficiat probare causas suspicionis per iuramentum, & de iure ciuili dicebant quidam sufficere. per gloss. in l. apertissimi. C. de iudiciis. licet de iure canonico probandæ essent coram arbitris, & coram iudice recusato proponendæ. cap. secundò requiris. in fin. de appellationib. † Sed hic tolluntur istæ dubitationes, nempe in isto text. recusatio opponitur iudici, & non eliguntur arbitri. Sed alius iudex in locum iudicis recusati suffectus vel antiquior aduocatus cognoscit de his causis, an sint legitimæ, vel non. dum tamen iudex in initio eas frivolas non protulerit.

3 Sed hinc tolluntur infinitæ doctorum dubitationes. Prima an parti sufficiat probare causas suspicionis per iuramentum, & de iure ciuili dicebant quidam sufficere. per gloss. in l. apertissimi. C. de iudiciis. licet de iure canonico probandæ essent coram arbitris, & coram iudice recusato proponendæ. cap. secundò requiris. in fin. de appellationib. † Sed hic tolluntur istæ dubitationes, nempe in isto text. recusatio opponitur iudici, & non eliguntur arbitri. Sed alius iudex in locum iudicis recusati suffectus vel antiquior aduocatus cognoscit de his causis, an sint legitimæ, vel non. dum tamen iudex in initio eas frivolas non protulerit.

4 Secundò causæ recusationis debent probari verè non per iuramentum, etiam si ageretur de iudicis, & partis ignominia, vt si dicatur iudicem consuetudinem habere cum vxore alterius partis, quamuis contrarium teneat Cardin. Alex. in cap. secundò requiris. post Panor. de appell. nisi contra scribam, notarium, ac commissarium: quia non agitur de magno præiudicio, ideo tunc iuramentum sufficet. ita consuluit Alex. consil. 104. circa. col. 2. in §. vol.

5 Tertio debent probari hæ causæ coram isto secundario iudice, non autem coram primo. vt superius fuit dictum artic. 6.

6 Quartò, quòd hic secundus iudex de causa principali cognoscet, & de causis recusationum, sunt causæ. Primò de causis recusationum, & si declaratae insufficientes, vel legitimæ fuerint, & pars appellet, tunc iudex particularis, vel antiquior aduocatus de principali cognoscet, ne principalis causa proteletur. §. fin. de except. in instit. & superius scripti. artic. 6.

7 Quintò requiritur, quòd opponens calumniosè opposuerit, ibi, calumnieusement. Et dicitur calumniosè proponere, si non probauerit. per gloss. & ibi docto. in l. Athletas. §. calumniator. ff. de his qui notan. infam. & in cap. fin. de calumn. vbi Ioan. de Ana. & Felyn. dicunt esse communè opinionem, quam tamen limitant in multis casibus, quos ibi videre quilibet poterit.

8 Quæro, quæ dicantur causæ frivola? Respon. leues & inanes. Archid. in cap. cum appellationibus. de appel. in 6. & quæ sunt vanæ & futiles. cap. veniens. de accusat. scripti in rub. de frivola. ap.

9 pel. in concord. vel quæ à iure improbatæ sunt. † Sed videndum est quot sint causæ à iure approbatæ? Respon. tres maximè, quæ fere alias continent. Prima, causa odij: Secunda, amoris: Tertia, indifferens: & quia his tribus modis peruertitur iudicium. cap. quatuor. i. quæst. 3. Ideo his tribus modis est prouidendum, per recusationem: & quia dicitur Ecclesiastici. 6. cap. ab inimicis tuis separare. & Deuteron. 32. inimici nostri sunt iudices.

10 Primò recusatur iudex, si inimicus sit alterius partis. l. si pariter. ff. de liber. causa. cap. quòd suspecti, & inimici iudices esse non debeant. 3. quæst. 5. & ibi dicitur quid gratius, & amabilius dare quis inimico potest, quam si ei ad impetendum commiserit, quem lædere fortè voluerit.

11 † Quomocumque prouenerit inimicitia, etiam si culpa illius, qui iudicem recusat. teste Archid. in cap. statutum. col. 7. de rescript. in 6. in versi. non audens. arg. l. nec umorem. in fi. ff. quod metus causa. † Secus si dolo partis proueniret inimicitia. l. prima. §. cum quis. ff. de quæst. vbi Hippoly. gloss. in c. vt debitor. de appella. & in l. Athletas. in verb. facta. de excusa. tuto.

13 Ego tamen dicere adhuc iudicem secundarium debere cognoscere, sed partem puniendam, vt qui dolo iudicem inimicum sibi fecit. per textum, in articulo 6. supra, vbi generaliter vult, vt in locum recusati cognoscat locum tenens particularis, vel antiquior aduocatus.

P P

Recusatio fit interdum ratione unius articuli. Arestum. Recusatio siue causa non valet. Arestum.

Articulus nonus.

Multa in curiis inferioribus recusantis per calumniam.

Suspicionis cause ad recusandum iudicem quo modo probari debeant.

Probari uere debet cause recusationis non per iuramentum.

Coram non recusato iudice probandæ recusationis.

Calumniosè opponere quælo recusatio dicitur.

Frivola cause recusationis quæ dicantur.

Tres cause recusationis.

Inimicus iudex etiam si dolo partis, tamen recusatur.

parte statutorii. quæst. 101. an autem quis probat. c. statutum. §. cum verò. de rescrip. in 6. Anto. Cap. quæst. 138. in decis. Neapolit. alibi dicam.

Executor nō potest recusari.

48 Nec poterit recusari merus executor, videlicet apparitor diabolicus ad exequendum datus. cap. nouit. de appel. secus in mixto. glos. ibi. & doct.

Quæ personæ recusari possunt.

49 Notarius tamen, seu Grapherius, consultor, testium examinador, adiunctus eius, & accessor recusari poterunt, per tex. in dicto cap. statutum. §. assessorem. de rescrip. in sexto. gloss. in §. & quod sæpè. in auth. de triente & semisse. collat. 3. Bald. in dicta l. apertissimi. & in l. nullum. de testib. & si post recusationem processerint, non valebit, quod postea gestum erit. vt consuluit Alex. consil. 104. circa col. 2. in 5. vol. Alia de recusatione vide maximè per Aufrer. in dicto suo tracta. de recusat. & per doct. superius allegatos: vt tantum quotidiana, & quæ in curiis versantur attingamus, & anno 1525. die 27. Februarij dum do. de medula, senator curiæ recusaret scribam supplicationum, fuit in eius in locum successus clericus alterius scribæ.

Arrestum.

Idem article XV.

Articulus decimus.

Et voulons en outre, que nonobstant ladicte recusation & delay baillé, pour la verifiser, soit passé outre au principal, par deuant le iuge non recusé, qui aura baillé ledict delay, & qui ha accoustumé tenir ledict siege au lieu dudict recusé.

I S T E articulus cum sua materia superius maximè artic. 6. fuit expeditus, ob id ad sequentem pertransco.

Idem article CXIII.

Articulus vndecimus & vltimus.

Que noz conseillers executeurs des arrests de noz cours souveraines, ne pourront estre refusez sur les lieux, ains nonobstant les recusations qu'on pourroit proposer contre eux; passeront outre iusques à la perfection desdictes executions: mais bien pourront nosdictz conseillers estre refusez au parauant leur partement, se bon semble aux parties, & il y ait matiere de ce faire.

GLOSSA VNA.

Conseilarii commissarij sunt recusandi antequam proficiantur ad commissionem.

Lim multæ inueniebantur partes, quæ nullam recusationis causam proponebant, quando sciebant consiliarios velle executionem arresti & iudicati facere, sed expectabant donec essent in loco executionis, & tunc opponerentur recusationis causæ, vnde executiones arrestorum prolongabantur, & interdum irritæ fiebant, & cum multi iam facti essent sumptus, illudebantur consiliarij executores, & arresta erant illusoria, contra l. si prætor. ff. de iudic. vt pars sæpius hos irrideret Consiliarios, qui causam sic infectam reliquerant, & iactabant se id facturos, ideo statuit hic, vt recusetur consiliarij antequam egrediantur loco, id est à curia Parlamenti. † Nam si postea pars velit eum recusare, non recipietur: quia videtur consensisse pars, postquam eum non recusauit ab initio: nam ei tunc liberum erat, postea non, sicut nec post litem contestatam, vt superius dixi artic. l. per tex. in l. apertissimi. C. de iudic. vbi antequam inchoetur negocium, quis debet recusari: sed inchoatum est negocium eo ipso quod consiliarius iuit ad locum executionis, ob id non poterit recusari. Et iusta est declaratio huius tex.

Tēpus recusationis exipiat ut priuum arripuit iter commissarij.

3 Imò etiam si in itinere eum vellet recusare non recipetur per hunc text. à contrario, ibi, au parauant leur partement. Ergo, apres le partement, non: qui enim permittit vnum, alterum negat,

4 vel è contrario. l. cum prætor. ff. de iudic. alioqui sic quotidie illuderetur consiliariis. † Nec solet dari executor in curiis supremis clam, vnde pars potest sciscitari apud Grapherium & cognosceret: & tunc dum consiliarius parat sarcinulas, poterit illum recusare, si iustam habeat causam, aliàs melius faciet si se sumptibus inanibus non vexet. vt dixit l. i. ff. de inofficio. testamen. his demum finem imponam, Deo opt. Maximo gratias agens immensas.

TRA

TRACTATUS DE ADIUNCTIONIBVS,

SEV SUBSCRIPTIONIBVS, ET

QUANDO FIERI DEBEANT:

vtilis & quotidianus.

Des adionctions.

CHARLES VIII. artic. 87.

Item & à fin que les proces ne soyent delaissez, ne les parties travaillées au moyen de l'adionction de nostre procureur, nous enioignons à nosdictz aduocat & procureurs qu'ilz ne facent aucune adionction que premierement la matiere ne soit deliberée entre eux, et qu'ilz ne congnoissent que nous auons droit & interest en ladicte matiere.

Articulus primus.

GLOSSA PRIMA.

DEM scribitur in stylo parlamenti Lugduni impresso, in rub. de offic. aduoca. & procura. Regio. articul. vlti. in hæc verba, præterea ne medio adiunctionis procuratores nostri lites differant, & partes indebitè vexentur: præfatis aduocatis, & procuratoribus nostris iniungimus, vt nullam faciant adiunctionem, nisi (materia prius inter eos deliberata) cognoscant in ea nos habere ius, & interest. Super quo honorem, & conscientiam eorum oneramus, hætenus ibi quamuis styli Paris. impressi hoc non habeant: multæque ordinationes notabiles in illis omiffæ sunt: vt quilibet inuerti potest: ob id nullus mirari debet, si in suo stylo hæc interdum non inueniat: quia Paris. multa omiffæ

Lex Regia in stylo postea de adiunctionibus aduocato. Regiorum.

rum valde necessaria, & alia quæ necessaria non erant addiderunt, quod sciri potest ex amborum collatione. † Et idem habetur in stylo Pictæ. & Bituricen. quibus conuenit text. in l. 3. C. de aduoca. fisci. sic dicens fisci aduocatus poenas metuens caueat, ne fiscalia commoda occultet, nèue vllò negotio existente fisci nomine priuatis audeat calumnias commouere. Vnde prohibetur hic, ne cognitores Regij subscriptionem aliquam postulent, nèue adiunctionem faciant,

3 nisi prius inter eos deliberata fuerit, & ius Regium, vel interesse Regis inesse videant. † Ratio est, quia per istas adiunctiones procuratoris Regij processus prolongantur, & interdum omittuntur, partes fatigantur laboribus & expensis, forum quandoque etiam mutatur: vnde ob hoc prohibetur hic, sicut in simili Papa in cap. dispensia. de rescrip. in 6. nam delicta quæ sunt ab istis tendunt in principis ignominiam, si mala committant: cum ipsi alios corrigere debeant. Ideo statuitur in l. vniuersi. C. vbi caus. fiscal. quod si aduocati, vel fisci procurator iniuriis & depradationibus quemquam vexent, viui sunt comburendi: & hoc dicit Bal. in Marga. in verb. damnatus. in 1. q. Multa de his procuratoribus scripsi in tit. de elect. derog. in concord. Franciæ.

Rationes ad iunctionis prohibet aduocatis Regiis.

4 Item cum procurator Regius est coniunctus parti in aliqua causa, illa non perit, vel instantia triennio. per l. properandum. C. de iudic. & ita iudicauit senatus anno 1513. die verò 28. Nouembris. habetque alia priuilegia. ob id partes petebant istam adiunctionem dicti Regij procuratoris: sed hic prohibetur, nisi fuerit deliberata, & ius vel interesse Regium adfit.

Instantia quando non percat triennio.

5 Notandum est, quod antequam procurator Regius possit subscribere causæ, & se adiungere: sequentia requiruntur. Primò (vt dixi) quod illa adiunctio sit trutinata, & deliberata inter procuratorem, & aduocatos Regios, † nec sufficeret deliberatum esse inter duos aduocatos: vel inter vnum aduocatum & procuratorem, vbi sunt duo. Nec debet procurator fisci causam agere sine aduocato: alioqui nihil actum censetur. per l. si fiscus. ff. de iure fisci. l. fin. C. de aduoca. fisci.

Arrestum. Requisitè antequam adiunctio procuratoris Regij fiat.

7 Secundo requiritur, quod ista adiunctio sit conclusa inter eos, videlicet quod fiet hæc adiunctio: vnde si procurator dicat non esse faciendam adiunctionem, aduocatus non poterit postea subscribere & adiungere, vel contra, vt hic: & d. l. fin. C. de aduoca. fisci. l. 2. §. diuus. ff. de iure fisci. † Vnde fuit annullata appellatio procuratoris Regij Ambianen. qui appellauerat à sententia iudicis Ambianen. eo quod reus à carcere liberatus fuisset cum consensu aduocati Regij Ambianen. sine procuratoris consensu. Sed fuit præceptum factum procuratori, vt concluderet ad consiliū aduocatorum Regiorum, qui ad hoc dati censentur, vt consulant procuratori, quid agendum sit, & si eorum consilium respueretur, res fisci malè haberent, & in irritū cedere possent.

Adiunctio deliberata & conclusa esse debet. Arrestum.

9 Tertiò quod ipsi cognoscant ex deliberatione ius Regium inesse in illa causa, vel quod Regis interest: nam quilibet priuatus potest ius suum profequi. §. 1. de actio. in insti. & se potest ad-

iungere, quando sua interest. c. veniens. z. vbi doct. de testib. Multo magis poterit procurator fisci

Regis inter esse requiritur in adiunctione.

Mandatum iudicis vel informatio procedere debet ad adiunctionem. Iuret procurator Regis ad faciendam adiunctionem se deliberasse. Adiunctio in eo statu fieri debet in quo causa inuenitur. Arrestum.

10 Quarto quod illa causa sit a priuatis incepta, alioqui ipsi possent eam principaliter mouere. & non esset adiunctioni locus, sed esset fisci causa, vt in hoc tex. apparet.

11 Quinto requiritur, quod Rex ius habeat prosequendi, vel inire, ibi, *droict & interest*. Et quamuis text. vtatur copulatiua, tamen potest exponi pro disiunctiua, sicut sapius in eire. l. fap. vbi dixi. ff. de verbo. sign. vel princeps nunquam ius habet, nisi sua etiam interlit, vnde licet fiscus non habeat ius in re, sed sua interlit etiam in minimo, potest procurator Regius se adiungere, ne ius Regium pereat.

12 Sexto quod a iudice, coram quo lis pender, expressum habeat mandatum, aut super hoc legitimam habeat informationem, vel agatur de Regis patrimonio, quod domaynium vocamus. Ita statuitur in stylo parlamenti rub. de offic. aduoca. & procurator. Regio. ordinat. 4. incip. preterea statuimus.

13 Septimo secundum quosdam requiritur, quod procurator dum vult se subscribere causa, & adiungere, iuret se deliberasse hanc adiunctionem, & conclusum fuisse ipsam debere adiungi: quia informatus fuit de iure Regio. hodie tamen non iurant in curiis supremis, saltem non vidi. Sed informatus de iure Regio esse potest per testes, vel instrumenta, cum parem habeant vni. l. in exercendis. C. de fide instru. nec certum debet se dicere, vbi non est, nec e contratio. cap. cum contingat. de rescrip.

14 Addendum est, quod quando pars vult adiungi processui, debet admitti in eo statu, in quo inuenit causam: ideo si principalis erat exclusus ab exceptionibus dilatoriis, & is qui petit adiungi erit exclusus. per l. principaliter. vbi Io. Fabr. C. de liber. caus. facit cap. vbi periculum. §. sanè.

15 Versi. si vero. de elect. in 6. nisi ex gratia aliud concedatur, refutis tamen expensis. Sic fuit dictum pro aliquo, qui noluit iungi processui, & dum pars nihil probauerat intra dilationem, fuit ei adiuncto ex gratia data altera a senatu dilatio. anno 1543. die 26. Aprilis.

¶ Octauo curia suprema non debet alicui adiungi, sed iusticiam administrare, & ius singulis reddere, & ita censuit Curia Paris. requisita per tres status Regni anno 1412. die 17. february.

¶ Vltimo procurator alicuius do. non debet adiungi in causa, nisi pars citata sit ad petitionem procuratoris do. & sit audita. Ita inueni in libro in quo causa fuerat litigata anno 1381. die 19. Iunij super eo, de quo dubitabatur, an reformatores possint ab alio duce, vel do. dari quam a rege, & ibi dicitur contra ducem Burgundie non posse. }
Dont nous chargeons leur honneur & consciences.

GLOSSA II.

1 Apa sic sapius solet dicere, conscientias eorum, vel vestram oneramus. cle. r. de iure patronat. & notandum est, quod quando actus relinquuntur conscientie alicuius, vt hic, non potest appellare pais. per gloss. valde singu. in c. statutum. §. assessorum. de rescri. in 6. quam not. Alex. & las. in l. de pupillo. §. qui opus. ff. de noui ope. nunciat. alia addidi ad §. assessorum.

Conscientie alicuius si fuerit relicta, ab eo non appellatur.

Supplicatio nis uia, non appellatio nis quando emendatur sententia.

Articulus secundus.

2 Vnde cum conscientie alicuius relinquuntur, solus Deus est cognitor, ideo pars non appellabit. Sed requiritur quod is iuret suam conscientiam hoc dictare. gloss. & doct. in d. §. assessorum. facit l. hac edictali. §. his illud. C. de secund. nup. & quamuis hodie non soleant iurare procuratores, tamen si partes peterent, hoc eis seruari posset.

3 Si tamen appellatum esset, superior emendaret, si quid male factum esset, per viam supplicationis, non appellationis vt gloss. docet in cle. r. in verb. oneramus. de iure patro. Ang. & las. in §. sed iste. de actio. in instit. ergo ab hac adiunctione deliberata appellari non poterit, postquam ita visum fuerit aduocatis & procuratoribus Regiis.

LOYS XII. article 4. sur les privileges des escholiers.

Item pource qu' au moyen des adionctions que font les escholiers, non obstant qu'ilz n'ayent interest raisonnable en la cause, en laquelle ils se veulent adioindre, les parties sont molestees, & traueillées: nous voulons & ordonnons en outre, que aucun escholier ne soit receu a soy adioindre en aucune cause: sinon que ce soit pour interest, par luy pretendu, que soit iuste, & raisonnable, & dont il face promptement apparoir au iuge ordinaire: par lequel nous voulons qu'il soit receu. Et ou il n'en pourroit promptement faire apparoir au Iuge, mais seulement par la discussion du proces, & partant conduiroit ledict proces comme adioinct: & en la fin d'icelluy estoit trouué ledict interest estre moins que iuste, & raisonnable, en ce cas nous voulons ledict escholier estre condéné enuers la partie en tous les dommages, et interest: et enuers nous en grande amende extraordinaire, selon que le cas le requerra.

GLOSSA VNA.

Robiber hic scholasticis ne se processui adiungant, nisi iuste eorum interfit, de quo incontinenti ostendant, quod si ostendere non possint, & sic processum prosequantur vsque ad finem: & appareat eos non iuste prosequutos, tunc iudex condemnabit eos ad expensas, damna, & interesse partis, ac in multa extraordinaria.

2 Nota requisita antequam scholasticus se subscribere causa, vel adiungere possit. Primò requiritur quod causa sit inchoata, ibi, *en aucune cause*. nam ante inceptam causam, non potest adiungi ei causa quæ non est. arg. l. decem. ff. de verb. obli. & causa secundum quosdam dicitur post licem. conteltatam. l. causas. C. de transact. scripti in l. restituere. r. ff. de verb. signifi.

3 Secundò quod ipse sua interesse pretendat, ibi, *pour interest par luy pretendu*: alioqui sine iure & interesse non audiretur, etiam appellans. l. r. ff. de appel. recipiend.

4 Tertio quod id quod interest sit iustum & rationabile, ibi, *iuste & raisonnable*, iustum enim debet esse desiderium. l. iustum. C. de edend. vnde si dicat se velle adiungi, quia ipse est conciuus, vel amicus: & aliquando poterit illam rem acquirere, hoc non est iustum ac rationabile: ideo iudex illum repellere debet.

5 Quarto quod statim ipse sua interesse probet, non enim sufficit dicere, nisi probetur. l. r. iuncta glo. ff. si quadrup. pauper. fecit. dicat. & statim id est in ipso die, quo allegat, solet tamen in forenti iudicio dari vnica dilatio ad probandum sua interesse, quod etiam summarie probatur, & qui sua interesse dicit, propriam causam defendit. l. 2. in fi. ff. quando appel. fit.

6 Quinto quod probet iudici ordinario, coram quo vult adiungi. ibi, *& dont il face promptement apparoir au iuge ordinaire*. facit l. procurator. ibi, apud alium iudicem probandum. C. de eden.

7 Sexto requiritur, quod iudex recipiat eum, vt se adiungat, & ita pronunciet, & permittat ei adiunctionem in illa causa, ibi, *nous voulons qu'il soit receu, &c.* A qua receptione potest pars appellare, si videat scholasticum nullum habere interesse: quia hic non relinquit conscientie iudicis, sicut art. præcedens, sed facile appellare non debet, cum ex modico interesse possit hanc adiunctionem fieri.

8 Septimo si non possit scholasticus incontinenti sua interesse probare: sed dicat ex processu apparere posse: si in fine processus appareat cum non habuisse ius, vel interesse: tunc ad omnia damna & interesse partis condemnari debet. Et hic damnorum appellatione etiam venient expensæ: vt plene scripti in interpreta. l. vnice. in proce. C. de senten. quæ pro eo quod interest profert. Etiam hic tex. vult vt scholasticus ad emendam extraordinariam condemnetur, id est ad arbitrium iudicis ordinarij, coram quo causa agitur: hæc est summaria elucidatio ad istum tex.

9 Et sic patet iudicem debere recipere in dubio scholasticum, vt se adiungat, etiam si non statim probet sua interesse. Nam postea in fine hiet pœnas: & quoad expensas, damna, & interesse, & quoad multam. Quæ tamen non solet imponi, sed alia sic. ¶ Menti tamen reponendum est, quod si duo scholastici etiam pro inæqualibus partibus processum prosequantur, vel alij: & simpliciter condemnentur ad expensas, tenetur quilibet eorum pro media parte, & sic pro virili. per textum in l. si qui separatim. §. quotiens. ff. de appellationi. quia quasi contrahere videntur litigando. l. 3. §. idem scribit. ff. de pecul. l. si mandato Titij. §. Paulus. ff. manda. Bar. per illum text. in l. r. C. si plures vna senten. ideo iudex debet hoc exprimere in sententia, quando aliter vult condemnare, tamen iudex incontinenti debet decidere, & non ad ius & consilium remittere: vt statuit

10 senatus anno 1523. die 3. Augusti, de quo in stylo parla. arresto 411. ¶ Notandum est quod adiuncti officium finitur cum principali. l. r. vbi Bald. C. quando tutor, vel curator esse desinat. Item qui vult adiungi in interdico vt possideris super aliquo beneficio litigioso, debet adiungi intra annum: & postea non recipitur, quia interdicta sunt annalia. l. r. ff. de interdict. & quia non habet maius priuilegium, quam pars principalis, sed in petitorio intra triennium petere potest. cap. si hi qui. vt lite penden. in 6.

11 Item adiunctus non potest ex capite suo proponere nec allegare facta, & si alleget, recipi non debent communiter: vt vidi seruari in curiis.

12 Nec omittendum est alio modo dici adiunctum prout Budæ. vocat in foren. adiunctum, adscriptum, seu allectum qui variis ex causis dari solet. Primò interdum datur alicui præposito ad inquirendum subinquisitor, seu adiunctus, & tunc principalis non debet audire testes sine adiuncto. Alioqui annullatæ olim fuerunt attestaciones a senatu, in contrarium factæ. Et statutum fuit vt examinatores adiunctum reciperent, anno 1487. die 2. Ianuarij, vt est in lib. consilij.

13 Item si ad audiendum testes cooptetur hic subscriptor, seu adiunctus tunc neutri partium suspectus esse debet, alioqui recusari poterit, sicut iudex. cap. cum inter. de exceptio. Et iurare debet hic adiunctus, vt fuit dictum. Et ob id quod non iurauerat, fuerunt reiectæ attestaciones. anno 1534. die 4. Martij: vt scripsi in tract. nominatio. quæ st. r. per text. in l. hac edictali. §. his illud. C. de secund. nup.

14 Idem si accipiatur adiunctus ad executionem sententie, vel aliis modis, pragmaticis notis, etiam non debet suspectus dari, sed cum partium consensu. Et non debet dari iudicis, seu inquisitoris consanguineus, ne cum iudice colludere possit: sed aliis idoneus est constituendus. arg. c. quoniam contra de probatio.

Requisita antequam scholasticus possit adiungi cause. Scholasticus se adiungens probare debet sua interesse.

Iudex recipere debet adiunctionem.

Interesse nõ probato nõ dēnatur ob adiunctionē scholasticus ad expensas, &c.

Expense debentur pro virili.

Arrestum: Adiunctio in possessorio intra annum fieri debet.

Testes sine adiuncto dari non debent.

Arrestum.

Adiunctus an possit us suspectus recusari.

Arrestum.

Adiunctus de consensu partium dandus est.

16 Præterea si iudex ali debeat: vt in c. statutum. §. insuper. de rescri. in 6. ita & hic adiunctus, & salarium eidem dari debet pro qualitate personæ, & consuetudine curiarum & quantitate causæ. l. 2. ff. de re iud.

17 Alius itidem de iure datur adiunctus, quando ordinarius iudex recusatur. l. apertissimi. cum authent. ibi seq. C. de iudi. quod tamen non procedit in curiis secularibus Franciæ: vt plenè scripsi in tract. de recusationib. & quamuis iudex delegatus recusari possit, & non detur adiunctus, tamen de iure canonico secus e. cum speciali. de appel. Quod dicit Romæ seruari Staphil. in tract. de liter. iustitiæ. versic. dantur literæ. fol. 176. & sequent. Alia de adiunctis hic non adiungam, sed orabo Deum vt suæ societati me adiungere dignetur. Amen.

TRACTATUS

DE EXCUSATIONIBVS SIVE EXONIIS IN IUDICIIS

FREQUENS.

ANC materiam in curiis frequentem esse, vtilèmq; & non iustè, & secundum curiarum Franciæ vsum tractatam conspiciens, breui & ad congruam iudiciorum praxim redigere curavi, vt omnibus notior fiat, & exor diis aliis prætermisissis ad rem ipsam venio.

Imprimis *exoine* vocabulum est gallicum, à Græcis, vt Budæ. ait, diductum, nempe à Græco verbo ἐξομνυμα diducitur, quòd eiuro magistratum, hoc est repudio, & excuso quippiam, ne magistratum gerere cogar. & ἐξομνυμα τὴν πρεσβείαν. hoc est eiuro legationem, & iureiurando affirmo

obire me legationem non posse. Inde ἐξομνυμα ἔτερον est iureiurando eum excusare, qui iudicio non adest, aut euocatus præsto non est, & sic lingua vernacula *exoine* à Græcis mutuata est.

2 † Exoniare enim appellant iureiurando excusare eius absentia causam, qui vadimonio obstrictus est, inde ἐξομνυμα, & exoniatos vulgus appellat vulnere, aut mutilatione causarios, id est qui ob vulneris, vel mutilationis causam detrectare iure militiam possunt, teste Budæo in commentariis linguæ Græcæ. fol. 9. & seq. † Et causarium nuncium, qui ad excusationem mittitur. teste Budæo in forensibus. verum quia multi se excusant, ne in iudiciis compareant, cum præsentibus comparere teneantur: ideo de his excusationibus & exoniis dicendum est, quæ sunt ab eo, qui ob crimen præsentialiter, & non per procuratorem comparere debebat.

3 † Hoc enim iuri æquitatiq; conforme est, videlicet vt citatus non valens ratione infirmitatis, aut alterius impedimenti comparere mittat causarium nuncium, quem exoniatorem prædicti dicunt, qui certiorum iudicem faciat de prædicto impedimento, vt morbus diem differat. l. quæsitum. ff. de re iudic. cap. si agrotans. §. q. 3. & c. placuit. secundo. in 18. dist. c. querelam. de procurat. sic Euangelio Lucæ 14. multi se excusauerunt vocati ad cenam magnam.

4 Quia de excusatione loquimur, excusatio est alicuius iustæ causæ allegatio, ob quam impeditus vocatus à superiore venire non tenetur. glo. in rub. C. de excusat. muner. lib. 10. & l. 1. ibidem.

5 **Ingradiendo** materiam, quæro imprimis qualis debeat esse excusator? Respon. text. in stylo Bituricen. rub. *des excusations: & exonies.* statuens discretum esse debere, ibi, *personne de discretion.* Hi autem discreti intelliguntur, qui qualitates rerum, & monumenta discernunt. text. in cap. si qui testium, de testib. † Et sic patet, quòd indiscretæ personæ ad hanc exoniam non recipiuntur, de quibus in c. pastoralis. de iudic. videlicet stultus, fatuus, amens, infans, mutus, surdus, & id genus hominis, quia non sunt discreti, nec rerum qualitates discernere possunt. l. operis. cum l. seq. ff. de noui oper. nunciat. l. in l. de pupillo. §. nunciationem. col. penul. ibidem. & in cap. omnis vtriusque sexus. vbi scripsi. de pœnit. & remiss. tamen alia personæ de iure inhables discretæ, tamè admittuntur, vt mulier, infamis, excommunicatus, minor, dum tamen ad annos discretionis peruenerint. Bar. in l. penul. §. ad crimen. col. §. ff. de public. iudic. l. seruum. §. publicæ. ff. de procur. quia ista est allegatio meri facti, quæ potest fieri per quemlibet. † Nec obstat l. quos prohibet. ff. de postul. vbi infamis regulariter à iudicio prohibetur etiam parte consentiente, sed hoc non procedit, quando allegaret causam meri facti necessariam pro absente, teste Socyn. in cap. veniens. col. 37. de accusat. in 2. quæst. at in praxi non admitteretur infans excusans aliquem ad causas absentia allegandas, de quibus hic loquimur, sed infamis, & alia discretæ sic, licet de iure inhables sint ad alia, nec solet inquiri de conditione istorum excusatorum, cum communiter viles mitti soleant, qui facillè iurant, & facilius fortè peierant, quod eorum conscientis relinquo. (Nam procuratores eos instrere solent quod dicant.)

6 **Secundo** quæro, quid est excusator? Respon. est is, qui venit ad proponendum causas absentia alicuius, qui non poterat vel ratione sui, vel causæ, seu ignorantia, procuratorem constituere. per cap. cum dilecti. de dolo. & cap. veniens. de accusat. in dicto cap. l. agrotans. §. quæst. 3. Spec. in titul. de excusa. in prima parte. vel est, qui sine mandato ad dicendum excusationes

Exoine un- de diducitur.

Nuncius causarius ad excusationem mittitur.

Excusatur morbo impeditus.

Excusatio quid.

Qualis debeat esse iste excusator.

Excusator quid sit.

excusationes seu causas absentia, non causas causæ mittitur. cap. bonæ memoriæ. §. nos igitur de elect. Specul. in tit. de his qui alieno no. in iudicio interuen. versic. excusator, vel qui ad excusandum aliquem mittitur. l. seruum. §. publicè. ff. de procur. nos autem eos excusatores recipimus in criminalibus, quando venire per se non possunt infirmi.

10 Tertiò quæro, quod sit eius officium? Respon. allegare partis vocatæ ægritudinem, vel aliam iustam causam, & illam iustificare rationibus probabilibus. Innoc. in cap. veniens. de accusat. Bal. in Margar. in verb. officium. quæst. 31. Barto. in dict. §. ad crimen. & Spec. in dict. tit. de excusat. vnde solet is excusator dicere in curia talem in ius vocatum valetudine aduersa detentum, qui sine periculo suæ personæ comparere non posset, nec ad iudicium venire, pedes nec eques, & sic nullo modo.

11 Quarto quæro, an is teneatur satisfare de rato? glo. in l. in eum. ff. de regu. iur. §. nemo. non teneri affirmat, quam probat Barto. in d. l. pen. §. ad crimen. ff. de publi. iudic. quia cum in eum non possit fieri executio, frustra quaritur de satisfactione. l. liberto. §. si. ff. de neg. gest. Bald. in Margar. in verb. cautio. q. 6. Ias. & alij in l. filiusfa. in prin. ff. qui satisfda. cog. debet tamen promittere de representando citatum in termino à iudice præstituto. glo. & ibi Alex. & Socy. in rub. ff. in ius vocat. vt eant. nec representate hodie rerum promittit: nec de rato satisfdar. in curiis Franciæ, sed tantum excusat ægrum.

12 Quintò quæro an teneatur iurare de malicia, vel de calumnia. Ioan. Andr. in addit. ad Spec. in tit. de iura. calum. in §. sequitur. versic. quid. de quæstionibus eum teneri affirmat, quem sequitur Socyn. in cap. 1. col. fi. & cap. 2. col. 6. in 20. exten. de iura. calum. nec obstat authent. hodie. C. de iureiur. propter calum. dando. vbi dicit iuramentum non præstari, sæpius intelligitur quando semel iuratum est generaliter de calumnia, sed quando specialiter est iuratum, & super vno articulo, non prohibet quin possit iurare generaliter. Hodie iurat dicere veritatem super quibus impedimentis interrogabitur, & non de calumnia, nec de malicia vt vidi in curiis seruari.

13 Sextò an possit pluries excusare, videtur quòd actus de primo intelligatur. l. boues. §. hoc sermone. ff. de verbo. signi. contrarium communiter tenetur: nam si durauerit infirmitas in secunda citatione, adhuc excusare sic poterit, & finita prima dilatione, quia iura. dict. l. 2. & l. quæsitum. loquuntur generaliter, & cum eadem causa duret, ideo excusari debet, de stylo tamen Bituricen. nisi semel reicitur. & in ciuilibus si fuerit pars pluries exoniata iudex potest statuere, quod procuratorem in prima comparitione mittere, aliàs contumax reputabitur: vt dicit glo. in l. 1. §. si. is qui. ff. si quis cautio. Barto. in l. 1. ff. de diuers. & temporal. præscrip. & Masuerius in dicta rub. de contumacia. nu. 14. vnde inferius dico vt: a semel non recipiendam excusationem.

14 Septimò quæro, an excusator missus possit ægræ priuilegium allegare, siue exceptionem aduersus iudicem, aut contra partem opponere, Respon. non quia ista mandatum requirunt. Henric. Boic. in d. c. veniens. & infra dicam in 10. q.

15 Octauò quæro, si iudex nolit admittere excusationem propositam, nec causas allegatas, an possit excusator appellare? Respon. posse. Bald. in Marga. in verb. officium, vel processus postea factus erit nullus. nor. in cap. ex parte. de appell. Socyn. in dict. cap. veniens. col. 37. versic. & aduerte. si tamen non appellauerit, non punietur. in dict. l. liberto. §. fin. ff. de nego. gest. quia non cogitur, vt ibi: hodie causas tantum facti allegat, nec aliud facit, nec appellat de stylo curiarum Franciæ.

16 Nondò quæro, quis possit mittere excusatorem, siue exoniatorem? Respon. Reu. non actor: alioqui si actor mittat, poterit reus ab obseruatione iudicij absolui cum expen. cum actor procuratorem teneatur mittere. gl. in verb. potestatem. & ibi. Bar. in l. 1. ff. de diuers. & tempor. præscri. Cy. in l. 1. C. de resti. mili. Masuer. in rub. de contuma. §. item contra eum. vbi dicit nuper fuisse declaratum, tamen in stylo Bituricen. admittitur tam actor quam reus, vt patet in text. styli Bituric. ibi, *sont demandeur ou defendeur*: quia in iudiciis debet esse æqualitas. reg. in iudiciis. de regul. iur. lib. 6. quod in curia suprema Paris. non vidi seruari in actore, sed in reo tantum.

17 Idem dico in electo non comparente, intra mensem ad petendum confirmationem, vt saltem excusatorem mittere debeat, seu procuratorem. c. cupiètes. §. quòd si per viginti. de elect. lib. 6.

18 Idem in criminalibus, vt debeat mitti excusator ad allegandum causas innocentia, teste Barto. in extrauag. ad reprimendum. in verb. neglexerit. quomodo in lase maiesta. crimi. proceda. & Alex. con. 41. viso processu. in 6. vol. quod reprobat praxi Franciæ, quamuis de hoc multa scribat Anto. de Canar. in tract. de excusato. per totum, post Spec. eo. tit. sed curiæ Franciæ admittunt excusatorem in criminalibus, quando per se debet quis comparere, & nõ per procuratorem: tunc si citatus ille morbo fontico detineatur, poterit excusatorem mittere ad eum excusandum, non autem reciperetur, si causas innocentia allegaret, & ita seruant etiam suprema curiæ Franciæ.

19 Idem in curato seu vicario habente curam animarum, vt si sit impeditus ire ad synodum, teneatur mittere excusatorem, vel literas. c. placuit. 18. dist. Henric. Botcus in tract. de synodo episcopi. in 2. parte. nu. 69. & seq.

20 Item in causa appellationis in stylo parlamenti in rub. de contumacia. §. si verò pars in 1. parte, videlicet: vt appellatus, si non compareat, excusatorem mittere debeat, vt ibidem scribitur, quod est intelligendum quando per se comparere teneretur, vt in criminibus, alioqui contra: vt inferius dicetur.

21 Decimò quæro, quis sit effectus excusationis? Respon. vt si iudex procedat contra absentem sic ex

Officiu excusatoris.

Satisfare de rato an excusator teneatur.

Iurare de calumnia an exonia or debeat.

Pluries excusare an sit liberum.

Excusator non allegat priuilegiu nec causam. Appellare an excusator possit.

Quis excusator mittere possit.

Praxi Franciæ mittendi excusatoris & super quibus.

Curatus impediens ad synodum ire se excusat. idem in appellato.

Excusationis effectus.

fic excusatum, & ferat sententiam, erit ipso iure nulla. dist. l. quæsitum. & ibi gl. & Bar. intelligunt quando iudex scit impedimentum, vt post excusationem: alioqui non esset nulla, sed impediens si excusatore non miserit petere restitutionem in integrum per literas Regias, probato impedimento poterit. glo. & doct. in dist. c. querelam. de procu. & in l. 2. §. si quis. ff. si quis cautio. l. non videtur latitare. ff. de iudi. Et Petr. Parisi. consil. 102. quod sententia. in 4. vol. 1.

22 Quia post excusationem lata est contra absentem non contumacem sententia, & sic nulla. lea quæ. C. quomodo, & quando iudex. & l. penul. l. as. in addit. ad Porcum. in §. item propter. de excusatio. tuto. in insit. & Iacobi. in rubr. ff. in ius voca. vt eant. Anto. in additio. ad Vbert. de Bonacurso. in rub. quibus modis citatio. circa finem. in verb. valerudine. & ista est communis opinio secundum eos. & nota perperuò quòd ista excusatio debet fieri iudici, vt iudici: & non valeret si fieret ei tanquam priuato, vt puta in domo, vbi non reddit ius, vel in ecclesia, secundum Bald. & Iacobi. in d. §. si quis in iudicio. ideo in Francia fieri solet iudici pro tribunali sedenti.

23 Adde etiam quòd si tales excusatores inciderent in latrones, & caperentur vel interficerentur, excusarentur mittentes. text. solennis in l. cum à matribus. C. qui petant tuto. Archi. Alexan. & alij in c. episcopus. in 1. 18. dist. & illud tex. dicit sing. Bal. in Marga. in verbo. citatio. in 46. q. ad hoc quòd citatus sub pœna, si misit procuratorem, qui in itinere interfectus, non incidit in pœnam, quod est valdè notandum. facit c. venerabilibus. §. porrò de senten. excom. in 6.

In Francia nullo comparente datur defectus, & iterum in ius vocatur hic contumax ad videntum adiudicari defectus vtilitatem, qui si compareat, & ista probeat, inducitur primum edictum, & vt vulgo dicitur, *sera rabatu le default*, ad hoc vt ad nullas expensas primæ contumaciæ teneatur, ad quas, si non probeat supradicta, condemnabitur, vt scripti in traet. de contumac. & defectu, & hoc in ciuilibus, diuersum est in criminalibus, nempe si personaliter compariturus neminem mittat, dicitur eum capiendum, & in carceres coniciendum, sed aduersa eum valitudo excusabit. 24 Vndecimò quæro, an requiratur procuratorium ad excusandum? Respon. in stylo parla. in rub. de contumacia. in 2. parte. versic. item circa hunc, dicitur excusatorem non admittendum, nisi procuratorium deferat, in quo habeat potestatem excusandi, siue exoniandi: sequitur Spec. in tit. de excusato. in 1. parte. per gl. in c. cupientes. §. quòd si per viginti. de elect. lib. 6. in verb. proposita, dicens debere habere mandatum. & ibi Archi. tener debere esse procuratorem. tex. in d. c. bonæ. in 1. de electio. ac c. ex parte. de priuileg.

Tamen sufficit apud Bituriges, quòd sit missus specialiter ad excusandum, etiam sine procuratorio, & ista est communis opinio secundum Socyn. in d. c. veniens. col. 37. patet in tex. styli Biturigum ibi, *enuoyé excusateur pour l'excuser*. cum ibi non requirat procuratorium, nec ego requiram. & glof. in d. verbo. proposita, dicit sufficere, si gerens negotium excuset etiam sine mandato, vbi etiam scribit Ioannes Monachus, quòd si amicus velit cauere amicum ratum habiturum, excusatio admitti ex æquitate debet. glo. tamen in c. bonæ memoriæ. in 1. de electio. dicit quòd nuncius designatus ad allegandum causas infirmitatis, vel absentie, debet esse literatoriæ destinatus. per text. in cap. prudentiam. in primo respon. de offic. deleg. & illa glo. in hoc seruatur, quòd exoniator debet esse expressè, etiam sine literis ad hoc missus, & se ad hoc missum allegare debet, alioqui non auditur. vt in consuetudin. mag. patet. eod. titul. in fi. lib. 3. & sine mandato potest allegare causas absentie facti, secus si iuris. Imol. in d. §. ad crimen. Bal. in l. reos. col. pen. versic. vltimus quæro. C. de accusat. vide eum in cap. 1. col. 2. de milite vassal. qui contumax est. in feudis. & tam facile esset alicui mittere procuratorem ad causam, quam constituere nuncium excusatorem per literas, ob id in praxi seruatur. vt sine literis & mandato in scriptis facto excusator mitti soleat, & recipi: quia fortè is valetudine detentus demens factus est: ob id vxor vel amici istum excusatorem mittent.

25 Duodecimò quæro, quid si iudex non vult illi excusatori credere? Respon. excusator debet offerre se probaturum causam seu causas per eum allegatam vel allegatas, & si iudex noller admittere, non valebit postea processus, quia habetur pro certificato. l. ait prætor. §. si quis particeps. ff. quæ in fraud. credito. probato postea impedimento vincet pars in causa nullitatis: igitur iudex debet excusatori dare terminum, vt doceat de suo impedimento. l. inter accusatorem. & l. penult. §. ad crimen. ff. de public. iudic. & excusator debet proponere, si non credatur ei, quòd veniat is, qui non credit, & expensis suis: scilicet non credentis, excusator ducet eum ad locum infirmi, vbi inueniet vera esse, & ista dicat esse sibi commissa per infirmum vel illum qui eum misit, vt in summa rural. eo. tit. sic describitur. & si non obtulerit se probaturum, valebit sententia. per l. liberti. §. si. ff. de neg. gest. vbi appellari poterit, ergo sententia valet.

Consultius tamen est, quòd iudex pronunciet absentem contumacem, nisi causa absentie ab excusatore probeatur, & dicunt pragmatici dari defectum, vel congedium *saufson exome*, arg. l. qui vias. ibi sub exceptione. ff. de damno infect. & in stylo Picta. rubr. *des contestations vis le procureur du Roy est partie*. Bart. in extrauag. ad reprimentum. in verb. neglexit. & in dicta l. quæsitum. Panor. & alij. in cap. querelam. de procurat. Masuer. in sua practi. rubr. de contumacia. §. item contra cum.

26 Decimotertiò quæro, quomodo probabit excusator illum fuisse infirmum. Primum potest probare per medicos deponentes excusatum fuisse tali febrì ephemera, & tali die correptum, quibus in hoc creditur. l. semel. C. de re milita. lib. 12. licet plerique parabolani conscientie oblitii, multa

Excusatio ubi fieri debeat.

Si excusator in latrones incidat, & non possit excusare, quid iuris.

Excusator an procuratorium habere debeat.

Iudex si nolit credere excusatori quid agendum.

Infirmitas quomodo probetur.

multa soleant iudicibus mendacia, fauorem clientum potius, quam animas respicientes, enunciare, suis verbis magis quam factis eos valetudinarios reddentes: ideo Neapoli in magna curia vicarie seruatur, quòd debet presentari instrumentum publicum continens, quòd talis est in tali loco æger, & in illo instrumento debet inseri medici depositio, cõtineus quòd talis æger non potest in iudicium propter suam infirmitatem proficisci. sed in Francia datur defectus salua exonia, & datur dilatio parti aduersæ volenti probare illum sanum, & vtraque pars probabit intentionem suam, si velit, & possit: posset etiam probari infirmitas per aspectum corporis, quia facies est extenuata, quasi hominis ab infirmitate surgentis. arg. l. minor. 25. annis adito. ff. de minorib. poterit etiam per familiares probari, qui astiterunt morbo. l. consensu. C. de repud. & l. de submersis. C. de naufrag. & ibi Barto. lib. 11. vel aliis iudiciis & probationibus, ac etiam per iuramentum infirmis, secundum Bart. in d. l. quæsitum. & Imol. ibi. Et iudicatum per arestum fuit, quòd sufficiebant quatuor testes ad exoniam probandam, quamvis septem requirentur olim, & iuramentum partis affirmantis in bailliatu Rhemensi, sed hoc fuit reprobaturum, vt Ioan. Gallus scribit in quæstione. per aresta. quæst. 145. per arestum fuit in antiq. stylo, quia in nouis omnia fuerunt immutata: ideo in illis alia allegatione opus est.

28 Si tamen pars aduersa vellet probare contrarium, videlicet illum sanum fuisse, hoc probare poterit, ne quis per falsos testes obtineat. cap. presentium. de testib. & quia probare volentibus mos gerendus est. l. circa. ff. de probatio. & in stylo parla. rubric. de contumac. §. & bonum est. Masuer. vbi supra. Et si probatum fuerit eum esse sanum, poterit iudex reuocare dilationem expectatoriam iam concessam. vt not. in l. siue pars. C. de dilatio. & in Francia solet iudex dicere, vt is excusatus prehendatur, seu capiatur vbicumque repertus fuerit, extra tamen loca sacra. vt dixi art. penult. de contuma.

29 Nota quòd triplex est excusatio. vt per Bald. in cap. bonæ. 1. col. vlti. de electio. vna quæ incidit inuito, vt febris subitanea. d. l. quæsitum. & tempestas maris. l. Cæsar. ff. de public. & præceptum Regis, vel maioris. cap. cum parati. de appellatio. quædam est excusatio quæ ex natura cause accidit, propter quam quis non tenetur iudicio sisti. vt in l. vir bonus. ff. iudica. sol. idem si propter ferias. l. 2. in fi. ff. si quis in ius voc. non icrit.

Tertiò dum quis ratione priuilegij excusatur, si tale est cui renunciare non potest vt clericus, vt in c. si diligenti. de foro compe.

30 Et sic ponitur hic vnum infirmitatis priuilegium, vt videlicet detentus valetudine aduersa excusetur à comparendo. facit text. in l. si quis instituat hares. in fi. ibi, vel ægritudine, vel valetudine ita impediretur, vt in ius produci non possint. ff. de hæredib. instit. intellige quando esset talis morbus, qui cuique rei agendæ impedimento esset, secus si esset leuis febricula, vel verus quartana. d. l. quæsitum.

31 Quod debet intelligi non solum de infirmitate sua, sed etiam suorum. allegatur gloss. in cap. omnis. 23. dist. & Boer. in §. 18. de iurisdic. omnium iudi. in consuetu. Biturigum. & Saxon. art. 15. in ordina. Turo. l. as. & alij in l. 2. §. si quis. ff. si quis cautio. & in l. 1. col. penul. de offic. eius. & in l. 1. col. 2. in ius voca. vt eant. & in l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. quæst. 9. de nou. oper. nunciatio. ego verò allego text. in l. interdum. §. 1. ff. de iudic. ibi, humanum est propter fortuitos casus dilationes accipi, veluti quòd pater litigator filium, vel filiam, vel vxor virum, vel quòd filij parentes

32 amiserunt. Et sui dicuntur vsque ad quartum gradum. teste Bald. in l. petitionem. C. de aduoca. diuerso. iudicio. & Barba. consil. 28. clementissimum. col. 3. in secundo vol. Pantal. Calder. in repet. l. 2. col. 77. ff. de rescinden. vendit. alia dixi in l. morbus. ff. de verb. sign. hodie vix excusaretur, etiam ob duram valetudinem patris, vel matris, vel vxoris, seu alterius eorum obitum.

Non solum impedimentum morbi, sed etiam quodlibet aliud excusat. vt dicit Bartol. in l. 2. ff. de in ius vocan. Paul. in dicta l. quæsitum. & Bart. in l. 2. §. fin. ff. de iniusto. & in l. penul. C. quomodo & quando iudex. Mathe. in decisio. 29. quidã. quod in Francia vix recipitur, nisi in infirmitate.

33 Aduertendum est, quòd multiplex est impedimentum, primum valetudo aduersa, de qua proximè dictum extitit.

34 Secundum si detentus sit in carcere. Barto. & alij vbi supra. Alex. in d. l. quæsitum. & d. l. 2. §. si. ff. de iniusto. vbi quando ille, qui est in carceribus, citatur, non valet citatio, nec processus, si iudex citans hoc sciuerit, alioqui esset necessaria restitutio. secundum Bart. & alios in d. l. 2. de in ius vocan. & quando possit is qui est in carceribus ibi recommendari. Barto. in d. l. 2. & de iniusto. Ange. in tracta. de malefic. in glo. fama. doct. in l. fin. vbi scripti. ff. quod metus causa. Arer. consil. 132. consultissime. idem cauetur in consuetud. Norma. c. 48. *d'excusation par prison*, & tunc debent secundum iudici deferri literæ primi iudicis, attestantis talem in suis detentum carceribus.

35 Tertium impedimentum est, quando locus non erat tutus propter inimicos, nemo enim se suis exponere inimicis debet. c. accedens. in secundo. vt litæ non contesta. sed eo casu excusator mandatum habere debet, & iudex debet ei offerre saluum conductum, & tunc non excusabitur, quo minus compareat. vt docent Imol. & Ana. in dict. c. veniens. & Mathe. de Afflict. in constit. Neapol. lib. 1. rub. de liter. cita. nu. 24.

36 Quartum impedimentum est pestis, quo tempore non tenetur comparere aliquis. c. ad supplicationem. de renunciatio. c. ex parte primo, de appell. etiam si in instrumento esset caurum, quod posset

Praxis Francie.

Arestum. Quod sufficiant quatuor testes ad exoniam probandam.

Triplex est excusatio.

Infirmitas excusat à comparendo sua & suorum.

Sui qui dicuntur.

Multiplex est impedimentum. Carceris detentio excusat & quomodo quis re commendari possit.

Excusatio loci non tuati & pestis.

Pestis excusat.

posset vbiq; conueniri, quia non intelligitur de loco non tuto. Anto. in cap. i. de iudic. Alex. in l. cum res. in prin. ff. de lega. i. quia salutis & dignitatis prius ratio habenda est. l. sed sciendum. ff. ad Trebel. Quod intellige verum, quando ius non redderetur in illo loco. Alex. in dicta l. sed sciendum. & l. de ætate. ibidem latè d. de Ripa. in tracta. de peste. in tertia parte. glo. in verb. pestis. rubr. de autho. general. consil. in prag. & tunc non est mittendus excusator.

Nulla excu- sat citatum.

37 Quintum propter bellum gloss. in verb. guerram. in d. tit. de authorit. sacro. consil. in prag. docto. in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iure. Bald. plenè in consil. 45. lata fuit. in tertio vol. & tunc tibi pars de literis status antequàm discedat, prouidere debet in causis motis, & mouendis, alioqui excusator non reciperetur, vt scripsi. in tracta. de liter. status. in secundo Tomo. commenta. in has consti. reg.

Voxor ad maius tribu- nal. d. mino- re excusa- tur.

38 Sextum si ad maius tribunal sit vocatus. l. contra. §. primo. ff. de re iudica. quia cum ad maio- rem iudicem debeat accedere, cessabit iudicium minoris, etiam si lis inchoata fuerit, sed hoc est intelligendum, quando vtrouque citatus personaliter fuisset: diuersum est si ad vnum potuis- set mittere procuratorem. vt per Bart. Alex. & alios, in dicta l. quæ situm. Socy. in tracta. de citatio. art. 31. in §. effectu. & Hippolyt. in l. de vno. nu. 118. ff. de re iudic. sic seruatur in ducatu Normaniæ, vt licet videre in consue. Normaniæ. c. 46. rub. d'excusation par iustice.

Mors patris excusat.

39 Septimum impedimentum est mors patris, aut filiorum, vel vxoris contingens illo die, quo comparere tenebatur, secus si famuli. l. 2. & ibi gloss. fin. ff. de in ius vocan. melior text. in l. interdum. §. i. de iudic. vbi Iacobi. & sic non potest citari, vt tempore funeris veniat, sed vt finito fune- re sic, ita declarat ibi Bar. quem alij sequuntur. facit auth. sed nec ante nouem dies. C. de sepulch. violat. nisi famulus peste occubuisse: quia cum dominus præsumatur infectus, non debet esse cum aliis, instar excommunicati. cap. exceptionem. de excep. & quia oportet fugere, ideo potest excusari, vt hic: quod in ciuilibus non reciperetur, cum possit procuratorem mittere, iudex tamen ex æquitate solet contumaciam contra illum concedere, salua tamen dilatione decem vel quindecim dierum, intra quam poterit pars comparere, vel procuratorem mittere.

Vxorè duo- cens à cõpa- rendo excu- satur.

40 Octauum si in illum diem ducat vxorem, vt habetur Luca 14. cap. vbi nullam petit excusa- tionem ad cõnam magnam vocatus, qui ducebat vxorem. Archidiacon. in cap. displicet. per illum text. in fi. 23. quæst. 4. tex. in d. l. 2. ff. de in ius vocan. Socy. in tracta. de citatio. art. 5. quæst. 17. & qui citaretur dum comitatus vadit ad ecclesiã nubendi causa, vel quando comitatur funus, actio- ne iniuriarum experiri posset contra eum, qui diem ei dixit. docto. in dicta l. 2. & l. plerique. de in ius vocan. oportet autem quod is, qui seruitutem duram subit, die saltem nuptiarum lætetur. ta- men vix reciperetur hic excusator in criminalibus.

Mulier ten- pore partus excusetur.

41 Nonum si mulier puerum illo die pariat, vel parere velit, ipsa excusatur. docto. in dicta l. 2. vel si dum est citata sit grauida multorum mensium & dierum. Bald. in l. Imperator. in secun- do. ff. de stat. homi. gloss. in §. fiat igitur inuentarium, in auth. de hæredib. & falcid. colla. 1. l. 2. §. si non propter. ff. si quis cautio. Guido Papæ in decisio. Delphinal. quæst. 256. mulier. vnde mulier sic condemnata, & excusata, impetrauit literas ciuiles contra arestum, quæ fuerunt comprobatae au- no 1513. die decimasecunda Decembris.

Arestum.

42 Fallit si esset mulier rustica, & valens, ita vt eo tempore portet onera, ac si non esset graui- da, & tunc ad iudicium ire posset, & non excusaretur, nisi sit valdè partui proxima. teste Fulgosi: & Ias. in d. l. 2. quem citat Ioan. Saxon. in Turon. ordina. art. 15. l. pragnantis. vbi doct. ff. de poen.

Absens cau- si reip. quæ- do excusa- tur.

43 Decimum si absens causa reipublice sit, tunc excusari poterit. tex. in l. i. ff. de diuers. & tempor. præscriptio. ibi, proinde siue apud hostes sit, siue reipublicæ causa absit, siue in vniculis sit, aut si tempestate in aliquo loco, vel in regione detineatur, vt neque experiri, neque mandare possit, in ea causa est, vt experiundi potestatem non habeat, nec poterit procedi contra istum absentem vs- que ad reditum eius vt Mathe. asserit in constitut. Neapolit. lib. 2. rubr. de bannitis. nu. 22.

Litere sta- tus impr- trantur à milite.

In Francia tamen impetare absens, vel eius consanguineus literas status potest, vt causa diffe- ratur vsque ad aduentum suum. vt in rubr. de literis status scripti, & procurator causæ hodie hoc solet facere.

Nobilis excu- sator siue stimenta nõ habeat.

44 Vndecimum si nobilis propter paupertatem venire non potuit, quia non erant eidem ve- stimenta, & nudus sine dedecore apparere non poterat. c. si qui testium. de testib. gloss. in §. fiat igitur inuentarium. in authen. de hæredib. & falcid. colla. 1. in verb. necessitas. l. in eadem. ff. ex quib. causis maio. & tunc ad ipsos debet mitti iuramentum, sicut ad egregias personas, Roma. singul. 170. Item quæro dicens se habuisse de facto Romæ. vnde glo. in l. inuiti. in prima. ff. de testib. glo. in cle. cupientes. §. ceterum. in verbo alia iusta. de electio. lib. 6. quo ad crimen nil prodesset, sed in ciuilibus prodesse posset.

Vis fluminis ex inundatio- aquarum in- sum est im- pedimentu.

45 Duodecimum impedimentum est ob inundationem aquarum, siue ob vim fluminis. l. 2. ff. si quis caut. vim fluminis intelligere debemus, & si magnitudo eius impedimento sit, siue pons solutus sit, vel nauigium non stetit. sic declarat Iurisconsul. in dicta l. 2. §. vim fluminis. hoc in- telligi debet, si per alium locum etiam longiorem transire non poterat, alioqui contra, vt ibi scribitur.

46 Decimumtertium ob niues. Alber. in dicta l. 2. §. si quis in iudicio. & ibi not. per l. scire oportet. §. sufficit. ff. de excusat. tuto. & ita habetur in magno consuetudina. rub. des exoines. libro tertio. & in summa

& in summa rural. fol. 7. vbi numerantur aliqua impedimenta. & Boer. in §. 18. de iurisdic. omni. iudic. Calder. consil. §. an si quis. rub. de dilatio. & Vbert. de Bonacurso. in practi. sua. rub. quibus modis cita. circa finem, & idem habetur in consuetud. Norman. rub. d'excusation par noif. cap. 47. fol. 54. & his casibus non nititur excusator, quia si excusator ire ad ius possit, ergo & pars ci- tata ire debebat.

47 Decimumquartum si ob tempestatem venire non potuit. d. l. 2. §. si quis. & §. sequen. declarant docto. siue sit maritima, siue terrestris, dummodo sit impedimento itineri, vel nauigationi.

Tempestas ex- cusat et quid proba- dum sit.

48 † Nõ tamen sufficeret quod probaretur tempestatem fuisse in mari, vel vim fluminis, nisi probetur, quod de domo sua recesserit. Bar. in d. l. 2. §. quod diximus. per text. in l. qui cõmeatus. ff. de re mili. & ista est cõmunis sententia secundum Ias. in d. §. quod diximus, sed contrarium tenent Fulgo. & Paul. ibi, & Lucas de Penna. in l. fin. C. de cõmeatu. col. 2. lib. 12. quia frustra fit id, quod non releuat. l. hæc stipulatio. §. diuus. ff. vt lega. no. caueat. l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procurat. ars & natura nil faciunt frustra. l. qui bis. idem. ff. de verbo. oblig. §. minorem. in situ. de adoptio.

Conciliatur opiniones cõtrariæ, in domo egres- sum oportet.

Ego tantos patres discordes sic conciliarem, vt videlicet opinio Bart. procedat, quod oportet domum egredi, quando illa tempestas vel inundatio venit, posteaquam debuisset citatus à sua domo esse egressus, aliàs secus, vt si Bituricen. fuit citatus Parisi ad decimam diem, hic non egressus fuit domum suam per septem dies, postea venit tempestas, dico quod postquam se arctauit, eidem non succurritur, quia tardius à loco profectus est: secus si citatus sit ciuis Issoulduni coram iudice Bituricen. & tempestas siue vis fluminis accidit post citationem, non tenetur egredi domo sua, quia nil eidem prodesset, & ita probat text. in dicta l. qui cõmeatus, ibi, dum tamen non tardius à loco se profectum probet, quam vt occurrere possit, certe superfluum esset, si dum sum domi, & vno die possum ad locum iudicij accedere, irem ad flumen, postquam constat me transire non posse, & idem esset si longo tempore durasset tempestas.

Et intellige vt dixi, quod oportet esse profectum à domo non tardius, vt si Lemouicen. qui ad Paris. habet duodecim dies pro itinere, non proficiscitur expectans vim fluminis, quæ acci- dit, sed non nisi in fine termini, tunc non succurritur, quia postquam non probat se profectum, præsumetur, quod non venisset, etiam si tempestas cessasset. Aufre. quæst. 302. item quid si aliquis. probat text. in l. si cui. §. fin. ibi, continuare iter non potuit. ff. ex quibus causis maio. Iaco. in l. in exceptionibus. §. vlti. de probatio. ex æquitate vidi partem excusari, quamuis non probasset, quod domo egressa erat, sed quod fuit fluminis vis, & aquarum profluuius, prout hoc anno 1547. prop- ter quam pars pontis sancti Michaelis in ciuitate Paris. corruit.

49 Fallit quando impedimentum esset procuratum & affectatum, quia non prodesset, sed istud affectatum esse non potest, quia Dei fato venit. gloss. in clemen. 2. §. illis. & ibi Cardi. de poe- nis. & dicta l. 2. §. fin. & Ias. in l. si verò. in prin. ff. qui satisda. cogan. Fely. in cap. si. de testib.

50 Alia impedimenta an sint iusta, arbitrio iudicis sunt relinquenda, cum numerari non pos- sint. gloss. in cap. si quis iusto. de elect. lib. 6. facit l. i. ff. de iure deliberand. & hæc in ciuilibus intel- ligas paucis exceptis. alia quæ excusant licet videre per Calder. consil. §. an si quis. rub. de dilatio. & per Brixien. in verb. excusatio. & quæ scripsi in §. i. in gloss. impedimento. de colla. in concord. tex. in l. si. C. de proxi. sacro. scrib. lib. 12.

Iusta impedi- menta an sint arbitrio iu- dicis relin- quenda.

51 Pro complemento huius materiæ quæro, an impe ditus comparere propter impedimentum aliquod ex supra numeratis, vel aliud iustum teneatur protestari, quod compareret, nisi esset im- peditus, super hoc sunt duæ opinionones, vna quod teneatur protestari per cap. fin. de appel. & l. si. C. de his qui per metum iudi. non appell. text. in l. 2. ff. de nauic. scenor. & l. mulier. de lege com- mis. cap. cupientes. & ibi gloss. in verb. proposita. §. quod si per viginti. de elect. lib. 6. quam tenet Bart. in l. de pupillo. §. si quis ipsi. ff. de noui operis nunciat. Anto. in cap. cum non liceat. de præ- scrip. & Alex. consil. 19. viso processu. in 1. vol. & consil. 151. viso themate. col. penult. in 2. vol. & consil. 164. viso processu. col. 2. in eo. vol. Fely. in c. ex transmissa. col. 2. de præscrip. & in cap. vene- rabilis. col. 3. de iudic. vbi dicit necessariam esse protestationem, nisi in tribus casibus, quos ibi licet videre, & idem habetur in rubr. de pacific. possessoribus. in Concordatis. & ibi scripsi in meo tractatu.

Impeditus cõparere an protestari teneatur.

52 Secunda est opinio, quod non sit necesse protestari, & secundum istam est facienda regu- la, quod impeditus comparere aliquo impedimento obstante non tenetur protestari. text. in l. 2. §. quod diximus. ff. si quis caut. vbi tex. non requirit protestationem, sed tantum impedimentum, & alibi Bart. in l. 2. §. dies. ff. quando appell. sit. dicit esse de consilio quod impeditus protestetur. idem tenet Baldus in addit. ad Spec. in titulo de appel. versicu. non fallunt. Areti. consil. 163. verum est. col. 3.

Vtile tamen est, quod fiat protestatio. teste Inno. & Panormi. in cap. ex transmissa. de præscrip- tio. & Ias. in l. properandum. §. si autem alterutra. C. de iudic. si tamen aliter posset de animo constare, non est necessaria. Claud. Aquen. in dicto §. si quis ipsi prætori. & quia praxis Franciæ hanc non requirit protestationem.

53 Amplia etiã si fuerit impeditus facto aduersarij. l. quibus diebus. in prin. ff. de cõdit. & demõst.

l. i. §. si reus. de eo per quem factum erit, sed contrarium docet Perus. in dicto c. si. & communiter docto. ibi tenent hoc casu protestationem necessariam.

74 Secundo amplia etiam si sit impeditus facto iudicis. l. arbiter si calendis. ff. de arbitr. Areti. d. consil. 162. licet contrarium teneat Cardi. Alex. & Imol. in d. cap. si. de appell. quia ubique est eadem ratio, dum modo probetur impedimentum extra protestationem, quid opus erit protestari, & hoc feruat praxis Franciæ non requirens in hoc protestationem.

75 Tertio amplia etiam si impedimentum prouenerit casu fortuito, tunc non requiritur protestatio. l. 2. ff. si quis caut. l. qui commeatus. de re milit.

76 Quarto etiam si impedimentum procedat ex persona impediti, id est illius qui debet actum facere. d. l. quæsitum. & l. i. ex quib. cau. maio. Imò etiam si quis tractet de se exonerando, sufficit quocunque modo appareat de impedimento, dum tamen constet, quòd fecisset, quod debebat, nisi fuisset impeditus. Alexan. & Aquen. in d. §. si quis ipsi. in 12. quæst. Bart. ff. de noui oper. nuncia. l. de pupillo.

Protestari quando quis tenetur.

77 Primum fallit quando lex requiret protestationem fieri ad declarandum voluntatem, tunc esset necessaria protestatio. d. l. fin. & cap. si. de appell. vt appareat stetit per iudicem, & non per partem, vt dicit ibidem Dec. & habetur in rub. de pacifi. possess. vbi dixi abundè in tracta. meo. num. 310. & seq. vel quando impeditus vult facere actum coram aliis personis, & in alio loco, quam coram illis, coram quibus tenebatur, tunc est necesse protestari. d. c. si. & cap. pastoralis. de offic. ordin. l. si. C. de vsur. pupil. l. si reus paratus. ff. de procur. de Ripa. in tracta. de peste, in tertia parte. quæst. 6. fol. 47. & seq. Ratio est, quia cum ille actus possit fieri pro libito voluntatis, & ex necessitate, & ex diuersis causis, & ad diuersos fines: ideo requiritur protestatio animi declaratoria, vt sciatur, quo animo fiat, & ad quem effectum, vt in dicta l. fin. & lat. si quis. §. plerique. ff. de relig.

78 Secundò limita, quando ex facto suo quis vellet non solum à mora excusari, sed etiam ius nouum acquirere in præiudicium aduersarij, vel aduersarium in mora constituere, tunc requiretur protestatio. d. l. si reus paratus. & l. Labeo. ff. de nautic. fenor. Areti. dicto consil. 162. Aliam limitationem tradit Cardi. consil. 128. in quæstione. & aliàs Fely. in c. ex transmissa. col. 4. de præscript. & Henric. Boteus in tracta. de synodo episcopi. in secunda parte.

79 Bonum est & tutius, vt voluntas declaratur, quòd quis protestetur. & ita consulo ante factum. vt tener Chassa. in consuetu. Burgun. rub. des droitz. §. 20. gloss. ou qu'elle ait empeschement, sed hic sufficit mittere excusatorem, licet aliàs non protestetur.

Exonator tan. in Frãcia in criminalibus excusat.

80 Hodie ista exononia seu excusatio tantum in Francia recipitur in criminalibus, quando reus debet personaliter comparere, & sic vidi in forensi iudicio seruari, in ciuilibus verò procuratorem quis mittere debet, alioqui contumax reputatur, tamen si aliquo iusto impedimento obstructus fuerit, pœnam contumacis non patietur. per l. contumacia. §. pœnam. ff. de re iudi. vbi sic dicitur, pœnam contumacis non patitur, quem aduersa valetudo, vel maioris causæ occupatio defendit. & sic eo postea comparente vulgò dicimus, luy sera rabatu le default: & ob impedimentum euitabit impensas contumaciæ & duos casus, quibus etiam in ciuilibus habet locum exonium. no. gloss. in c. 2. de procura. quando maritus est extra patriam, vxor illum excusare de stylo solet.

Impediti tñ quomodo probetur.

81 Insuper quæro quomodo probetur impedimentum? Respon. euidentissimis probationibus. l. vlti. §. illud. C. de tempo. appel. quæ est sing. secundum Roma. sing. 208. tu scis. & sic per testes. gloss. in c. cupientes. §. quòd si per viginti. in verb. plenam fidem. de elect. lib. 6.

Iuramento quado probetur impedimentum.

82 Fallit quando impedimentum esset tale, quod non possit facile per testes probari, tunc probabitur per iuramentum, & hoc iudicis arbitrio relinquatur. per l. thesaurus. ff. ad exhib. l. si. C. de fide instru. quia ex necessitate multa permittuntur, quæ aliàs non permetterentur. l. i. ff. de offic. consul. Perus. in c. ex ratione. col. 3. de appel. & maximè si sit honestus vir is, qui impedimentum allegat. Guido Papæ in suis decisio. quæst. 64. si altera pars. & quæst. 205. in causa appellationis. las. & alij. in l. 2. §. quod diximus. ff. si quis cautio. & Henric. Boteus in d. tracta. de synodo episcopi. in secunda parte.

83 Refringe quando semel fuisset periurus. c. paruuli. 22. quæst. vlti. quia semel periurus facit, vt amplius ei non credatur. Salyc. post Bal. in l. contra. C. de non num. pec. Nam semel malus semper præsumitur in eodem genere mali. reg. semel. de reg. iur. lib. 6.

84 Secundò refringe, quando ageretur de graui præiudicio. Alex. & las. in d. §. quod diximus.

85 Tertio refringe vltra semel. l. si. ff. de bon. autho. iud. poss. & alia vide per las. & alios in d. l. 2. §. quod diximus. & per Chassa. in d. §. 20. in gloss. ou qu'elle ait empeschement. in consue. Burg. & in additio. ad Vbertum. in rub. quib. mod. cita. contemni possit. in verb. impeditus.

86 Quarto intellige, quòd ille qui debet iurare, non debet iuramentum subire antequàm sibi deferatur, alioqui nil eidem proderit. l. 3. ff. de iureiuran. hoc expressè tradit Iacobi. in l. in exceptionibus. §. vlti. in si. ff. de proba. allegat Bar. consil. 72. ex facto.

Allegare nõ sufficit impedimentum.

87 Notandum est tamen, quòd non sufficit allegare impedimentum, nisi probetur, quòd fuit causa immediata, quare non venit probando diligentiam adhibitam, vnde si canonicus probet infirmitatem, non sufficit, vt habeat distributiones quotidianas, nisi appareat, quòd infirmitas fuit causa cur non interfuit diuinis, probando quòd sanus consueuerat interesse. Fely. in cap.

in c. ex transmissa. col. 1. Iaco. in dicta l. in exceptionibus. §. si. ff. de proba. las. in l. properandū. §. fin. autem vtraque. col. 1. & seq. C. de iudic. scripsi gloss. impedimento. §. 1. de colla. in concord. in actu forensi seruat, quòd sufficit probare impedimentum, & allegare quòd fuit causa cur citatus non comparuit, vel aliud non fecit, sed hoc probare non tenetur.

68 Quæro an citatus impedimento detentus teneatur mittere procuratorem? Ista quæstio est difficilis, & valde intricata, secundum Socy. in tracta. de citatio. artic. 5. quæst. 28. Ego arbitror regulam esse figendam, vt impeditus procuratorem mittere teneatur. per cap. querelam. ibi cum non possit quis cogi, nisi velit in grauioribus causis procuratorem constituere, sumendo arg. à contrario. de procurat. & ibi docto. gloss. in cap. cum dilecti. de dolo. gloss. in c. si ægrotans. 5. quæst. 3. probatur in l. 1. §. vsus. ff. de procur. vbi dicitur, vsus autem procuratoris perquam necessarius est, vt qui rebus suis ipsi superesse vel nolunt, vel non possunt, saltem per alios possint, vel agere, vel conueniri. l. 2. ff. si quis in ius vocat. non ierit. Ratio est, quia iniquum esset vt propter absentiam, vel impedimentum vnus, ius periret alterius. l. sed & si restituatur. §. sed si dies. ff. de iudiciis. nempe vnus, non potest alterius etiam socij conditionem deteriore facere. l. 2. ff. de seruitu.

Impeditus an procuratorem mittere teneatur.

69 Amplia siue citaretur vt compareret per se, vel per procuratorem, quia vbi vna pars alternatiuè impleri non potest, altera, si potest, debet impleri. l. si in emptione. §. pen. ff. de contrah. empt. siue simpliciter, quia etiam hoc in casu videtur citari, vt compareat per se, vel procuratorem. l. 1. §. vsus. ff. de procur. l. fin. C. illo tit. vbi las. & Iacobi.

70 Amplia etiam si esset impeditus priuilegio perpetuo, vt personæ illustres, & aliæ descriptæ in l. penul. C. de procura. & l. 2. ff. de in ius vocand. & ibi Bart. & alij.

Etiam priuilegiatus procurator de finire debet.

71 Tertio amplia tam in actore quam in reo. cap. intelleximus. de iudiciis. & cap. cum inter. de except. & ibi not. facit text. in dicta l. 1. §. vsus. ibi, agere vel conuenire, cum limitationibus tamen infra tradendis.

72 Quarto amplia etiam si voluntario impedimento, vt si mercator in mercatura detentus esset. arg. cap. inter quatuor. & cap. fin. de maioritat. & obed. Imol. in dicto cap. querelam. l. 1. ff. cum qui appella. in prouincia. defendi.

73 Quintò extende etiam si impedimentum esset necessarium tantum, vt pote quia est. relegatus ab hac ciuitate sua culpa, tenebitur etiam mittere procuratorem. l. Papinianus exuli. ff. de minor. l. sed & si per prætorem. §. 1. ex quibus causis maior. facit c. primum. qui matri. accusa. possunt. cap. perlatum. qui filij sint legit. gloss. in l. Celsus. §. fin. ff. ad municipales. etiam si breue esset impedimentum, quia sua culpa non debet esse cuiuspiam emolumento. cap. ex tenore. de rescri. Alex. consil. 72. vltis. col. 2. in 2. vol.

Relegatus teneatur mittere procuratorem.

74 Sextò etiam procedit quoad impediendum & interrompendum præscriptionem. l. 1. ff. de diuers. & temporal. præscriptio. & ibi Bar.

75 Item quoad impediendam missionem in possessionem debet procurator mitti, ne pars mittatur in possessionem. l. ignorare. C. de in integr. restit. mili. Innoc. & Boic. in d. cap. querelam. leandem. ff. de legatio. quid in extraiudicialibus. vide per gloss. & docto. in cap. vno. quo tempore miles inuestituram petere debeat.

76 Primum limita, quando quis esset citatus personaliter compariturus in criminalibus, vel in aliis casibus permisis, cum non possit propter impedimentum comparere, non tenebitur procuratorem constituere, sed tunc exoniatorem mittere poterit vt diximus superius. gloss. in c. fin. de maio. & obediens. quia in criminalibus frustra procurator interueniret. l. penul. §. ad crimen. ff. de public. iudic. Angel. in l. si quis instituat. ff. de hæredibus instit. & ibi Imol. per dictam l. 2. §. si quis in iudicio. & ita fuit iudicatum Bononiæ per do. Gasparem Portuen. episcopum sedis apostolicæ legatum. de consil. doctor. prout referunt Archidia. & docto. in cap. si ægrotans. 5. quæst. 3.

Procurator non sufficit in criminalibus, sed exoniatore opus est.

77 Secundò perdit officium regula, quando in illo loco non posset inuenire procuratorem idoneum. l. idemque. & ibi Bart. ff. pro socio. vel quando non inueniret, qui vellet onus acceptare, cum nemo ad id compellatur. §. mandatum. in primo. & §. fin. instit. manda. cle. 1. de procur. vnde non videtur imputandum impedito, non valenti reperire, cum nemo ad impossibile obligetur. l. impossibillium. ff. de reg. iur. Tamen in diuite & potente non est præsumendum, quòd non inueniant procuratorem. Hostien. in cap. cum dilecti. de dolo. † Nisi causa ageretur contra tyrannum, tunc non est, qui audeat ei dicere, domine cur ita facis? in hoc verò tam illustri regno, si pauper litiget contra Regem, datur eidem procurator, & aduocatus expensis Regis, vt veritas causæ seruetur. teste Iacobi. in l. vix certis. ff. de iudi. & Boët. in addit. ad §. 24. de consuetu. feudo. & censua. in lib. consuet. Bitur. ego tamen hoc non vidi seruari.

Nõ inueniēs procuratorē excusatur.

79 Tertio fallit, quando causa esset ardua. gloss. in d. c. querelam. & d. cap. si ægrotans. & vtrobi que per docto. nempe ardua alteri quis non debet committere, sed cum consilio ea tractare debet. cle. ne Romani. & ibi Barb. de elect. & consil. 1. col. 11. in 1. vol. Fel. in cap. edoceri. col. 3. de rescrip.

In arduis quis procuratorem nõ mittit, & que dicitur ardua causa.

80 Et dicitur causa ardua, quando quæritur de statu personæ, vel de statu libertatis, vel subiectionis, vel de aliis magnis rebus arbitrio iudicis. Bald. in dicto c. edoceri. col. 2. de rescrip. & cap. ex ratione. col. 2. de appel. vbi dicit etiam causam famosam dici arduam. & Archid. in dicto cap. si ægrotans. & Imol. in d. l. quæsitum. per l. infamia. C. de decurio. libro 10. & cap. ex merito. 6. quæst. 1. & Petr. Paris. consil. 102. quod sententia. col. 2. vol. 4. †

81 Idem si causa sit omnium bonorum, vel maioris partis. c. 1. de resti. spoliat. lib. 6. l. propter litem.

ff. de excu. tuto. & §. item propter. insti. illo titu.

82 Idem si causa sit super matrimonio. cap. i. de consang. & affin. cap. si. de procur. lib. 6. quia ibi agitur de perpetua hominis seruitute. l. 2. ff. de libero ho. exhibend.

83 Idem si causa sit criminalis, per quam solus etiam furtium ictus, vel infamia veniret infligenda. l. in feruorum. ff. de pœnis.

84 Vel dicitur ardua, quando est magni ponderis, vel est intricata & difficilis. gloss. in d. cap. si agrotans. & alias dicitur ardua arbitrio iudicis. Inno. Ioan. And. & alij in d. c. querelam. facit gloss. in cap. sedes. de rescrip.

85 Idem si sit causa beneficialis. gloss. in d. c. querelam. c. quam sit. de elec. in 6. si de maximo ageretur beneficio, secus si de paruo.

85 Idem si agatur de remotione prelati. c. quanto. in 2. de accusa.

87 Et quando periculum animæ vertitur, illa est valde ardua. cap. præcipimus. 12. quæst. 1. doct. in d. cap. si egrotans. cum anima nobis sit plus, quam status corporis, & quam corpus. l. sancimus. in prima. C. de sacrosanct. eccle. cap. Matthæus. de symo.

Limitatio
precedenti.

88 Restringe de iure canonico fauore dirimendarum litium, vt etiam in causis arduis quis teneatur mittere procuratorem. arg. c. si. de dolo. c. cum olim. de testib. Socy. in d. tracta. de citatio. artic. 3. quæst. 28. hoc tamen non est perpetuum, & alios intellectus habet ille tex. prout. Fely. scribit in cap. accedens. in 2. nu. 8. vt lite non contest. Nos tamen in Francia dispositionem iuris canonici seruamus.

89 Secundò restringe. quando causa desideraret celeritatem, vt in causa electionis. in c. cupientes. §. quòd si per viginu. versicu. in super. de elect. lib. 6. vbi gloss. in verb. procuratorem. hoc dicit speciale, vt in arduis mittatur procurator, ne ecclesia diu vacet pastore, & lupus rapax interim gregem dominicum intadat. cap. ne pro defectu. de electio.

Citatus ut
coram Papa
uel curiis su
premis com
pareat pro
curatorem
mittere.

90 Tertio quando quis esset citatus coram Papa, vel principe, nam eo casu etiam in causa ardua procuratorem teneatur mittere. d. cap. cum dilecti. secundum vnum intellectum. de dolo. & las. d. §. quòd diximus. in si. nisi impedimentum esset tam circa principalem, quam circa procuratorem. arg. c. bonæ. in primo. de elect. doct. in d. c. si agrotans. col. 2. l. in eadem. ff. ex quibus causis maio. & ita seruant curiæ supremæ, & ferè aliæ regni Franciæ.

91 Quarto limitatur, quando necessitas esset euitabilis, tunc absens procuratorem mittere teneatur. Bal. in c. 2. col. 1. de testib. post Inno. & alios, secus si ineuitabilis, vt ibidem scribitur.

Cœpta cau
sa etiã in ar
duis mitti
tur procura
tor.

92 Quintò, quando causa esset cœpta, & postea impedimentum superuenit, tunc etiam in arduis tenebitur procuratorem mittere. text. in l. pennulti. §. 1. ff. de legatio. Iacobi. & alij in d. l. 2. §. si quis in iudicio. quòd est verum ad iudicij præparatoria, non ad sententiam, & alia decisoria. per gloss. singul. in l. si quis instituatur hæres. in si. ff. de hæredib. instituens. secundum Bal. in margari. in verb. absens quarto. Alex. & las. in l. 2. §. si quis in iudicio. ff. si quis cautio. & Barba. in additio. ad Bald. in cap. vno. col. 2. de milite vassal. qui contumax est in feud. sed in Francia, sine literis status vix excusaretur quis, vt dixi superius in eo tracta.

Impedimen
tum longum
uel breue.

93 Quarto intellige, quando impedimentum breui tempore esset duraturum, tunc poterit excusari. l. penul. §. 1. ff. de vacatione mune. l. si longius. & l. pars. de iudic. Bal. in l. ab eo. col. 2. C. quomodo & quando iudex. † Et quando dicatur impedimentum longum, vel breui tempore duraturum, relinquatur arbitrio iudicis. arg. l. 1. ff. de iure delib. Iaco. in d. §. si quis in iudicio. Et quando impedimentum esset dubium, debet iudicari longum. arg. l. sufficit ff. de condi. indeb. l. mol. in d. l. quæsitum. de re iudi.

94 Idem si priuilegium esset temporale, & modico tempore duraturum, l. 2. ff. de in ius vocan. Qui si tenerentur mittere procuratorem, nullum esset priuilegium, secundum las. in d. §. si quis. l. 2. si quis cautio.

95 Sed quando dilatio esset periculum allatura, tunc impeditus tenetur procuratorem mittere. arg. l. 2. ff. de fer. Spec. in tit. de procur. §. 2. in si. Iacobi. in dicto §. si quis.

96 Quintò modera quando locus non esset tutus principali, nec procuratori. cap. ex parte. de app. cap. accedens. vt lite non contest. & vtrobique notatur.

Iustum seu
probabile
impedimen
tum.

97 Sextò quando impedimentum esset iustum & probabile, vt infirmitas, & esset breui tempore duraturum, tunc sufficit excusatorem mittere, vt hic. & idem quando esset absens causa reipublicæ. l. contra pupillum. ff. de re iudi. Bald. consi. 149. statuto. in quinto vol. & per hæc est illa admodum difficilis quæstio melius quam alibi tradita. Laus Deo Opt. Max. eiusque matri, ac omnibus cœlicolis.

Tamen in Francia ex vsu curiarum & stylo vix excusatur quisquam in ciuilibus, qui non mittit procuratorem: ideo non reciperetur excusator in curiis Franciæ in prædictis, quæ practica probatur in c. bonæ. de electio. nisi vt superius dixi.

Excusator
quæ facere
teneatur.

98 Notandum quòd tria facit excusator, siue exoniator, primùm quòd iurat eum, qui ipsum misit, infirmum esse, vel alio detentum impedimento. probatur in text. styli Bituricen. ibi, *affirme par serment.* & hoc passim seruari in omnibus curiis solet.

99 Secundò requiritur in practica, quòd dicat se expressè ad hoc missum, vt videlicet excuset dictum infirmum, qui eum misit. Masuer. in rub. de contu. versu. Item contra eum, alioqui contumacia & defectus concedetur simpliciter contra non comparentem, & dicunt practici, *que l'exoine,*

que l'exoine, que n'est valablement rapportée, ne doit estre receuë, & sic defectus simplex dabitur, si verò sit valablement rapportée & receuë, sera donné défaut, ou congé sans l'exoine.

100 Tertio dicit nuncius hic causarius, quòd is excusatus dedit ei negocium excusandi ipsum vt in summa rural. hoc titu. fo. 8. scribitur. Alioqui iudex non admittit excusatorem, nisi ad hoc dicat se expressè destinatum, ita in practica seruatur, & ideo interrogari exoniator solet, quis eum misit, quòd est verum, quando quis excusat hunc impeditum: diuersum est, quando citatur maritus absens, tunc vxor eius poterit eum excusare, & obtinebit dilationem ad reddendum eum certum, non solum vnam, sed etiam quatuor dilationes, quæ solent quatuordecim dierum dari, & vulgò vocamus, *par quatre quatorzaines*, vt hoc, secundum stylium aliquarum curiarum qui tamen passim seruatur.

Literaria
excusatio
requiritur.

101 Quarto requiritur secundum practicam parlamenti, quòd literariæ excusetur. d. cap. si agrotans. & sic deferat literas curati, aut vicarij, seu medici attestantis infirmitatem, vel melius quòd iudex illius loci attestetur ad relationem medicorum, aut aliorum testium, & ita excusare solet, si sit incarceratus tunc excusator deferat literas illius magistratus, qui eum tenet ob delictum perpetratum, & narrat causam detentionis, & alia impedimenta probantur literis magistratus illius loci ad testium depositionem, sed excusator in criminalibus literas non solet deferre, sed verbo tantum excusat, & ita in curiis Franciæ exercetur, bonum esset tamen vt literas medici deferret.

102 Quintò licet ex hac practica non detur nisi vna dilatio, ita in text. styli Biturigum. ibi, *pour une fois seulement*, tamen in aliquibus locis dantur tres dilationes, & quarta ex abundantia, vt dicitur in praxi, in magno consuetudina. co. tit. lib. 3. fol. 104. superius dixi in excusatione absentis iusta causa.

Purganda
qualiter sit
contumacia
ab excusato
reconualescente.

103 Sextò si actor miserit exoniatorem seu excusatorem, debet post octo dies quam reconuauerit citare eum ad purgandum contumaciam, & defectum contra eum datum, & dicunt practici *pour voir purger son exoine & voir mettre aueant le défaut*, reus verò non teneatur citare actorem ad purgandum exoniam, sed quando actor eum vocabit, ipse dictam contumaciam purgabit, & ostendet veram esse exoniam, & excusationem.

104 Septimò, si non potuerit mittere excusatorem propter pestem, niues, aquarum inundationem, aut aliud impedimentum dabitur defectus contra non comparentem, attamen si iterum citetur ad expensarum illius defectus taxationem, poterit se excusare, hoc probando impedimentum. vt in d. summa per Ioan. Botellier. co. tit. fol. 8.

105 Vltimò esset hic tractanda materia excusatoris causa innocentiae, vt de eo qui mittitur, vt excuset citatum personaliter, vt veniat ad defendendum se super homicidio perpetrato. & Bar. in l. absentem. ff. de pœnis tracta & Socy. in cap. veniens. de accusa. verum quia hæc materia

non exercetur in Francia, in forensi iudicio, sed contra absentem procedi ad tres breues dies solet, ideo hanc materiam nunc omitam, etiam quia

Anto. de Canat. edidit super hoc tractatum de excusato-

re, ibi quilibet abundantius videre poterit,

finem faciens, postquam Deo opt.

max. & virgini Mariæ gratias

immensas egero in

perpetuum.

Amen.

DE ARBITRIS ET ARBITRATORIBVS; ET QVOMODO

ILLORVM SENTENTIAE RE-formari debeant.

Des arbitres & arbitrateurs.

LOYS XII. article 34. des publices 1512.

Articulus primus.

Item que toutes parties qui compromettont en arbitres, arbitrateurs, ou amiables compositeurs, & chacun d'eux avec adiection des peines, apres que la sentence sera donnee par lesdits arbitres, arbitrateurs, ou amiables compositeurs, la partie pretendante estre greuee, pourra recourir, ou appeller au iuge ordinaire. Et si pour le iuge ordinaire la sentence desdits arbitres, arbitrateurs, ou amiables compositeurs est confirmee, en ce cas ne sera receue la partie appeller de ladicte sentence: sinon en payant preallablement la peine apposee en l'arbitrage.

GLOSSA PRIMA.

Summa istius tractatus.

STEx elucida vnum valde per Iutium interpretes controuersum, videlicet certum est quod a sententia arbitri arbitratoris potest quis recurrere ad arbitrium boni viri, id est ad iudicem. l. si societatem. §. arbitratorum. ff. pro socio. Sed an interim exigi poena possit, hic dicit non exigendam, antequam iudex arbitri sententiam confirmauerit: sed pars a confirmationis sententia appellans non audietur, nisi prius poenam in compromisso appositam soluat, & demum poterit prosequi appellationem, in qua si fuerit dictum male iudicatum, poena recuperabitur. Ita statuit hic conditor. Et fusius haec materia inferius tractabitur, ista est huius arti.

sententia summaria.

Compromitte re no omnes possunt.

2 Item licet iste tex. generaliter loquatur (que toutes parties) tamen intelligitur de habilibus compromittentibus. per l. i. C. de sacrosanct. eccles. ideo si furiosus compromiserit, non stabit illi compromisso, nec ab eo exigetur poena. idem si infans, pupillus, aut demens, quia compromissum non valet: ergo nec poenae adiectio. l. diem. §. coram. & l. si pupillus. ff. de arbit. sequitur Alexand. consil. vlti. in 6. vol. & sic generalitas restringitur ad habiles. d. l. i. vbi notauit. & docet Euerard. in locis legal. fol. 7. & seq. ac scripsi in gloss. i. articulo. i. tracta. de liter. obligat. supra in 1. Tomo harum constituti. quia si non valeat principale nec accessorium. l. cum principalis. ff. de reg. iur.

Que compromettont.

GLOSSA II.

Compromitte re quid.

Compromittere est simul promittere, quando inter partes est de aliqua re controuersia, ipsae eligunt quendam, qui eorum deciderit negotium. Et simul promittunt stare illius sententiae sub poena decem aureorum, vel sine poena, tunc illae partes dicuntur compromittere, id est simul promittere, quod stabunt arbitrio illius. l. diem. pro societate. §. arbitratorum. ff. pro socio. Et compromissum est illa simultanea partium de stando arbitrio promissio.

Arbitrium.

2 ferre. §. stari. & §. fin. ff. de recep. arbitr. † Inde hic arbitrium vocatur compromissum. d. l. si societatem. §. arbitratorum. ff. pro socio. Et compromissum est illa simultanea partium de stando arbitrio promissio.

Compromitte re qui possint, & in quos.

3 Quarendum est, qui possint compromittere, & generalis regula est, quod quilibet, qui a iure non prohibetur. Quia edictum de arbitris est prohibitorium certarum personarum, & permissorium regulae. per l. si pupillus. iuncta l. non distinguemus. §. si seruus. ff. de arbit. & sicut iudicium regitur, ita compromissum. l. i. ff. de arbit. & in iudiciis personae quaedam excipiuntur. l. cum praetor. ff. de iudic. sic & in arbitris. vt docet Azo in summa de arbit. & Host. & probat hic textus. Ergo quaelibet pars, siue actor sit, siue reus, compromittere potest, exceptis quibusdam: vt scripsi in gloss. proxima supra.

Eligiarbitri qui possint.

4 Iuxta quod dubitatur etiam, qui possint arbitri eligi? Respon. regulariter omnes, siue sint magistratus, siue non: patresfam. vel filii fam. l. 4. cum l. seq. ff. de arbit. tamen sunt quidam excepti. † Alij ratione suae personae prohibentur, vt seruus, excommunicatus, ac minor, furiosus, foemina, & alij id genus. l. praedictus. §. i. iuncta gl. & l. sed & si in seruum. §. i. & l. si pupillus. l. cu lege. ac l. vlti.

ac l. vlt. ff. eod. & propter inimicitias excusatur arbiter, si superuenerint post compromissum. l. non distinguemus. §. cum quidam. ff. eod. † Ratione etiam rei prohibetur compromissum: vt in criminalibus quoad vindictam publicam, & poenam fisco debitam, quam partes non possunt remittere. gloss. in l. 2. ff. de senatuscon. Sillan. vbi abunde scripsi. Bart. in l. i. §. vsque ad eod. ff. de iniur. si agatur ciuilitate, compromitti potest, vbi & transigi. l. quid ergo. §. ex compromisso. ff. de his qui notant infam. l. non distinguemus. §. Iulianus. ff. de arbit. l. transigere. C. de transactio. doct. in cap. quinquauallis. de iurciu. vel si de re sua sit compromissum in dominum. §. Iulianus. & l. penul. ibidem. Alias personas prohibitas scribit Host. in summa huius tit. & Vbert. de Bonacurso in practica sua. rub. de impedi. quae impediunt compromissum. & plures alias scribit Anto. Blanchus in tracta. de compromiss. lib. 2. q. 2.

7 Item licet non valeat compromissum in duos, vt si dissentirent eligere tertium possint, nam in assumendo possunt dissentire. l. item si vnus. §. si duos. ff. de arbit. tamen hodie solent cogi per iudicem vt certum eligant. de quo in §. si. ibidem. & hoc seruatur. † Et si nolint, iudex partes coget vt eligant, tunc ipse iudex vnum eligere poterit.

8 Item postquam factum est compromissum, & acceptatum, non licet adire iudicem. l. sed & si in seruum. in fin. cum l. seq. & l. si quis rem. ff. de arbit. & Bald. consil. 342. fuit factum. in 3. vol. Tamen si pendente compromisso quis adierit episcopum, & petierit instrumentum iuratum seruari, & promissa solui, non incidit in poenam, nec eo soluitur compromissum: vt consuluat Bald.

9 consil. 461. inter Ioannem. col. 2. in 1. volum. † Ego putarem solui compromissum, quia ipse episcopus super illo protulerit, iam est de eo decisum, & non licet alij quam compromissario decidere de causa compromissa: alioqui frustra iudicaretur postea arbiter. Et si partes adeunt arbitros, impeditur processus iudicis. † Oportet tamen quod probetur arbitrium per literas: alioqui iudex semper procedere poterit: vt docet Masuer. in eod. tit. in princip.

Compromissum in duos, ut si dissentiant, tertium eligant. Post compromissum non licet uni parti adire iudicem.

Probatur literis compromissum.

En arbitres, arbitrateurs ou amiables compositeurs.

GLOSSA III.

Arbiter interdum assumitur pro iudice ordinario, vel delegato. l. quisquis. C. de postulando. l. arbitro. cum l. seq. ff. qui satisficere cogant. & quandoque pro eo, qui de iure eligitur, dum iudex recusat ex causa suspicionis. l. apertissimi. C. de iudi. cap. suspicionis. de officio delegati. cap. cum speciali. de appel. cap. legitima. illo titulo in 6. & illum vocant doct. iuris arbitrum.

Arbitris quis.

2 Interdum accipitur pro eo, qui eligitur a partibus ex compromisso conventionali. Et ita accipitur hic. & in l. 3. §. i. & toto tit. ff. de arbit. quamuis eum iuris interpretes nominent arbitratorem. de quo in §. arbitratorum. abunde scripsi & in lilla verba arbitratu. de verb. signific. glo. in l. penult.

Arbitrator quis.

3 ff. eod. † Et differre arbitrum ab arbitratore doct. dicunt, quia arbiter est ille, qui de iure iudicare habet & secundum iudiciorum ordinem procedere. l. i. ff. de arbit. Arbitrator autem est qui a partibus electus procedit, & pronunciat & de iure, & de facto: nec habet necessesse iuris ordinem seruare, hoc tamen magis ex opinionibus doct. fundatur, quam bonis iuribus, vt statim dicitur. Vel alij dicunt arbitrum, qui de quaestione vel lite cognoscit, arbitratorem autem super contractu, & re non litigiosa, & recipitur vt pacificet. Et ideo vocatur amicus compositor. Spec. in tit. de arbitro, & arbitratore. §. i. versic. est etiam differentia. Bar. in §. arbitratorum. & Ioan. Baptista. in tract. de arbit. lib. 1. cap. 2. & 3. Oldendorp. in Lexico iuris in verb. arbitri. sic ait: Arbitri nomen commentatores ineptissime tractant, rem profus reipublicae saluberrimam non attingunt: & cum in iure horum arbitrorum mentionem factam non legerit Coras. non modò vocabulum ipsum, sed & totam hanc arbitratorum declarationem commenticiam putat. in lib. 4. Miscella. cap. 18. dicam in lilla.

Differentia inter arbitrum & arbitratorem.

4 Ego interim super hoc diuisionem Iurisconsul. sequar. in §. arbitratorum. vbi sic scribitur: Arbitratorum duo sunt genera, vnum eiusmodi, vt siue aequum sit, siue iniquum parere debeamus, quod obseruatur, cum ex compromisso ad arbitrum itum est. Alterum eiusmodi, vt ad boni viri arbitratum redigi debeat: & si nominatim persona sit comprehensa, cuius arbitratu fiat: veluti cum lege locationis comprehensum est, vt opus arbitrio locatoris fiat.

Arbitratorum duo sunt genera.

5 Vnde sequendo Iuriscon. Quando cum adiunctione poenae fuerat in aliquem compromissum, standum erat sententiae illius arbitri: nec recurrebatur ad arbitrium boni viri, propter poenam. dicit text. in l. diem. §. stari. autem debet sententiae arbitri, quam de re dixerit, siue aequa, siue iniqua sit, & sibi imputet, qui compromissum. ff. de arbit. idem probat. §. arbitratorum. quamuis contrariam sententiam firmauerint doct. in l. qui Romae. in fin. ff. de verb. obliga. & Lucas in l. nemo iudex. C. de decurio. lib. 10. quam reprehendit Alciat. lib. paradoxor. i. cap. 18.

Poenae adiectae in compromisso, non recurrebatur ad arbitrium boni viri.

6 Sed quando dicebatur vt opus fieret arbitrio talis, vel legatum daretur, aut aliud quid fieret eius arbitratu, tunc si ille forte nolebat arbitrari, vel non poterat, vel inique arbitrabatur, certè iura voluerunt, vt ad boni viri arbitratum recurratur. §. arbitratorum. cum l. seq. & l. i. de lega. i. l. in personam. §. generaliter. de reg. iur. l. in euentis. C. de contrah. empt.

7 Hodie verò praxis statuit per hunc tex. & seruat, quod semper recurratur ad arbitrium boni

Recurritur

hodie passim ad arbitrium boni viri.

virii, vbiunque arbiter iniquè arbitratu est. Et hoc siue cum adiectione poenae erat electus, vt hic, siue non, & sic non fit hodie differentia in hoc regno, in quo passim recurritur ad arbitrium boni viri, quomodocunque arbiter iniquè arbitratu fuerit, & siue arbiter, siue arbitrator, siue amicus amabilis compositor, & quocunque nomine vocatus fuerit. Et per hoc cessabunt differentiae in hoc Regno inter arbitros & arbitratores. In quibus Angel. & ceteri doct. sua torquent capita. in §. omnium. de actio. in insti. & Ioan. Blas. in suo tracta. de arbit. vbi centum differentias congerit, quae ferè hodie apud nos superuacaneae sunt per hunc tex. ibi, arbitres, arbitratores, omnia amiables compositores. Ideo hic loquar de istis arbitris omnes comprehendendo, sicut Iuriscons. solent.

Et chascun d'eulx.

GLOSSA IIII.

VL T dicere text. quod si partes compromittant simul in arbitros, arbitratores, & amiables compositores, siue in singulos, id est, in arbitros tantum, vel in arbitratores tantum, siue sint amiables compositores, quod huius tex. decisio locum semper habebit. Vide glo. in cap. vt circa. in verb. omnia & singula. de elect. in 6. & sic exprimuntur omnia haec nomina. in text. vt tollat difficultates super illis à iuris interpretibus scriptas. vide tex. in l. non distinguemus. §. cum in plures. ff. de arbit. vbi si in plures sit compromissum, sine hac clausula, & cuiuslibet infolidum, omnes debent iudicare: si verò data fuerit potestas, vt vnus possit, seu quilibet, tunc vnus sententia valebit. c. 2. de arbit. in 6.

Auec adiection des peines.

GLOSSA V.

POENAM hic nos accipere oportet, non solum si poena nummaria promissa sit, sed etiam si vtrunque alia res vice poenae, si quis arbitri sententiae non steterit. l. litigatores. §. quod ait. ff. de arbit. siue adiecta sit poena compromisso, siue sententiae, siue certa poena promissa sit, siue incerta, vt quanti ea res erit. l. diem proferre. in si. cum l. seq. ff. eod. 2 Ex hoc tex. ergo videtur hanc decisionem non habere locum in arbitris electis sine adiectione poenae, nam si nulla poena sit adiecta, non tenetur quis stare sententiae illorum. l. diem proferre. §. stari. sumendo argumentum à contrario. ff. de arbit. de nouo agendum erit, ac si nihil dictum fuisset, nec isti quidem arbitri cogi possunt arbitrium proferre. l. 3. ff. eod. Tamen vt inferius dicam, hodie actio & exceptio ex arbitrio illorum oritur, ob id praxis habet, vt ad arbitrium boni viri recurratur vtrouique, licet iste text. tantum loquatur de arbitrio cum adiectione poenae. & intelligitur quantum ad poenae exactionem.

4 Igitur de poena dubitatur, an possit exigi ab eo, qui non vult stare sententiae pendente recursum ad arbitrium boni viri, ob id statuit poenam non exigendam, nisi iudex arbitri sententiam comprobauerit, & solum potest ad poenam agi, si arbitrio non pareatur: sed pars non tenetur stare contractui, soluendo poenam, nisi fuerit dictum, rato manente pacto. l. qui fidem. ff. de transactio. 5 Et durante compromisso, non efficitur deserta appellatio, etiam si non sit releuata intra tres menses. cle. quamdiu. vbi doct. de appel. & authen. si tamen. C. de tempor. appel.

6 Item non est solutum cum adiectione poenae compromissum, si arbitri declarent, se nolle cognoscere, vt altera pars possit statim adire iudicem, & prosequi iudicium prius inchoatum, vel appellationis desertionem, sed debet pars petere, vt arbitri à iudice ordinario cogantur arbitrium proferre. per l. 3. ff. de recep. arbit. & poterunt cogi si illud acceptauerint, acceptare tamen est eis liberum. l. 3. §. j. ff. eod. sicut dicitur, de procuratore. in clem. i. de procurat. Bal. in l. si. col. 5. C. de contrahen. empt. Etiam hodie acceptus sine adiectione poenae, stipulatione tamen interposita à partibus, quod eius arbitrio parebunt, cogi poterit, nec tunc eius arbitrium erit elusorium, nec superuacuum, quia & actio & exceptio ex eo oritur. l. cum antea. in fin. C. eod. Petr. Iacob. in pract. sua rubri. de recursum ad arbitrium boni viri. §. item praedictus arbitrator.

8 Vnde pars quae citauerat partem ad desertionem appellationis coram senatu, fuit reiecta, & ad expensas condemnata, licet probasset arbitros declarasse nolle de causa cognoscere, sed fuit dictum eos cogendos. per d. l. tertiam. & praecipuum factum illis, vt intra certum tempus cognoscerent: alioqui fauore vnus partis hoc declarare arbitri possent, & variare eis non licet post compromissi acceptationem, & quod approbauerunt reprobare non possunt. l. Pomponi. ff. de negot. gest. l. in arenam. C. de inoffic. testa. in Senatu anno 1534. die 26. Ianuarij, decretum ita fuit.

9 Notandum est, quod quando arbitri, vel alter ipsorum est in mora, tunc pars diligens accepto compromisso supplicat Seneschallo, vel Bailliuo, quod fiat praecipuum eis, vt procedant ultra ad compromissum: alioqui citabuntur arbitri, & pars recusans arbitrium visuri, & audituri arbitrium, & compromissum annullari: & partes procedent coram Seneschallo in statu in quo erat causa die istius praecipui facti: vt docet Masuer. in eod. tit. §. item si arbitri.

10 Ergo soluitur compromissum, si arbiter intra annum non protulerit suum arbitrium. teste Bar. in l. si quis arbitratu. ff. de verb. oblig. sed posset etiam postea cogi, vt asserunt iuris interpretes, quia tempus non est modus finiendi compromissum, nisi à partibus dictum fuerit, & tunc durat donec arbitrium

Arbitri quando sint cogendi. sententia proferre. Arbitri cum adiectione poenae, & sine compromittitur hac constitutione.

Appellatio durante compromisso non iudicatur deserta. Non eo soluitur compromissum quod arbitri nolint cognoscere. Arbitri cogi possunt arbitrium proferre. Arrestum.

Praxis quando arbiter est in mora.

Compromissum an tempore diuturnitate possit tolli.

arbitrium fuerit latum. Secus in vltima voluntate: vt loquitur Barto. Bald. in l. fin. col. 3. C. de contrahen. empt. & consil. 485. passupposita. per text. in clem. quamdiu. de appel. & consil. 488. punctus quaestiois. in 5. vol. & ista est communis opinio quam probat Ioan. Francif. Balb. in tracta. praescrip. in 4. parte quartae partis. q. 34. & Vital. in tract. clausula. verfi. quanto autem tempore daret potestas arbitrandi.

11 Sed videndum est, an veniens contra arbitrium, quod est nullum, incidat in poenam. docet Alexan. consil. 32. oportune. in 2. vol. & consil. 96. viso & oportune. in 6. vol. vbi concludit poenam deberi, quia poena fuit facto adiecta: videlicet promiserunt partes non venire contra arbitrium prolatum ab arbitris, vt si altera pars de facto contra veniat, in poenam incidat. nam venire contra est facti, ideo etiam in seruum cadit. glo. in l. cum proponas. C. de heredib. instit. l. sed & si quis. in si. ff. si quis cautio. & quia poena ex arbitrio etiam nullo exigi potest, nisi declaretur nullum esse arbitrium. cap. cum secundum leges. de haeretic. in 6. itaque habebit locum quod hic dicitur, vt possit peti reductio ad arbitrium boni viri, & in reductioe allegabitur nullitas, & grauamen.

12 Item dubitant doct. an possit quis petere, vt sententia arbitratorum reducat ad arbitrium boni viri, si partes iurauerint non venire contra? Et respon. quidam non posse, si iurauerint non petere, etiam reductioe, quia iuramentum quod potest seruari sine detrimento salutis aeternae seruandum est. cap. si verò. de iureiuran. Hosti. & alij in cap. quinquauallis. ibidem. Sic firmat Calder. in consil. i. de arbit. & consil. penult. de iureiur. Ferr. cautel. 8. tu scis. & ita fuit iudicatum Gratiano. poli: vt docet Guido Papae in suis Decif. quaestio. 519. licet renunciatum. & Decius in capit. ad haec. de appella.

13 Ego verò teneo in hoc Regno Francia non obstante iuramento petendam reductioe, quia iuramentum non debet esse vinculum iniquitatis. cap. & si Christus. de iureiur. & debet intelligi si aequè arbitratu fuerit. cap. quinquauallis. de iureiuran. ideo hoc casu debet impetrari dispensatio iuramenti, & postea nihil obstat: vt consuluit Ioan. Ana. consil. 16. viso. puncto. in fin. Masuer. in eod. tit. §. item signanter.

14 Ideo statuit Imperator, ne arbitri sub iuramento accipiantur. in authen. de iudicib. in §. quia verò multae. collat. 6. authen. decernimus. C. eodem, ne peritium postea partes incurrant.

15 Et quidam super hoc impetrant literas Regias, vt hoc permittatur, & postea iuramenti impetrant dispensationem quod probatur in cap. 2. de arbit. & Socyn. hoc docet consil. 121. in causa. col. 5. nu. 5. in 3. vol. vbi dicit super hoc esse constitutionem legati concedentis reductioe, non obstante iuramento. Imò consuluit Panor. consil. 77. in quaest. in 5. dubio. vol. 2. Quod si sit enormis lesio, non requiritur dispensatio. per c. veniens. & c. quinquauallis. de iureiur. nos tamen indistinctè solemus in Francia impetrare illam, alias iudex non audit partes.

17 Itaque nulla renunciatio reperitur, quae impediatur reductioe, subsecuta enormi laesione. teste Bal. in l. cum antea. col. 3. de arbit. C. & istam communem esse opinionem & obseruantiam dicit Dec. consil. 11. & pro tenui. col. 4. nu. 6. vbi alios plures citat. & consil. 39. iuridicam. in fin. & consil. 60. viso themate. col. 3. & plenè Vital. de Camba. in tracta. clausul. in clausula. an reductioe ad arbitrium boni viri possit renunciari. Alios casus non enumerabo, in quibus non licet petere reductioe secundum doct. cum ferè semper apud nos petere liceat, saltem vi huius ordinationis, & vt aliquid ultra ius operetur, quando hoc Princeps concedit.

18 Dubitaret quis, an ista poena debeatur cum in c. fraternitas. 12. quaestio. 2. dicatur poenas non exigendas, saltem in conscientia. Respon. quaedam est poena canonica, vel legalis, & haec licite exigi potest. cap. dilecti. de arbit. l. si qua poena. ff. de verbo. signifi. & per totum tit. ff. & C. de poenis. & cap. statumimus. 16. quaest. vltim. cap. quisquis. & seq. ibidem. alioqui posset quis impunè delinquere, si non timeret poenam legis.

19 Alia est consuetudinaria, quae ex consuetudine debetur, vel statuto, seu ab ordinatione, & illa etiam licite petitur. cap. dilectus. de offic. ordinar. vbi docto. & Hostien. in cap. dilecti. col. penult. de arbit.

20 Quaedam est arbitraria, quae ad iudicis arbitrium imponitur, quae multa vocatur. in l. aliud est poena. & l. si qua multa. ff. de verb. signifi. seu emenda. in cap. dilectio. de senten. excom. in 6. & haec etiam debetur, alioqui iudici partes non parerent, licet ius illis obedire praecipiat. l. vna. ff. si quis ius dicen. non obtemperauer. cap. Iulianus. cum multis aliis. in q. 3. & hanc docto. vocant iudicialem, quia in iudicio imponitur. Aliquando ratione contumaciae, vt per totum tit. de dolo & contuma. & in c. de causis. de offic. deleg. aequum est enim, vt quilibet poenam suae contumaciae luat. l. locum. §. condemnatio. ff. de tabul. exhibend. l. i. §. si cum duobus. de colla. bonor.

22 Conventionalis alia vocatur, quae ex partium conuentione debetur, & vocatur interesse conuentum, & ista etiam debetur, nisi in casibus, quos praescripti in interpreta. l. vnica. C. de senten. quae pro eo quod interest profer. c. peruenit. & c. constitutus. de fideiussor.

23 Etiam poena in compromisso adiecta debetur in foro conscientiae. cap. dilecti. de arbit. quia loco contumaciae, & non parentis praecipio arbitri punitur, quae semper exigi potest. Alex. consil. 31. oportune. col. 1. & 2. in 2. vol. ratio est, vt contumacia non seruantis compromissum puniatur, & vt satisfiat de laboribus & expensis. Licet Roma. in rub. de arbit. dicat de iure canonico peti non posse, cum eatenus petatur, quatenus interfit, quod videtis non esse verum.

Veniens contra arbitrium quod est nullum an in poenam incidat.

Arbitrium iuratum an nihilominus possit reduci ad boni viri arbitrium.

Ne arbitri sub iuramento accipiantur.

Nulla renunciatio impedit reductioe ad arbitrium boni viri.

Poenae quando etiam in foro possit exigi. Poenarum variae species.

Après

Après que la sentence sera donnée par lesdits arbitres, arbitrateurs, ou amiables compositeurs.

GLOSSA VI.

1 **T** sic ex hoc text. sequentia requiruntur in hac materia. primò quòd partes compromittant in arbitros, ibi, que compromittunt.

Requisita in materia arbitrorum.

2 **S**ecundò quòd illi arbitri sint electi cum adiectione pœnæ, vt prædixi. ibi, avec adiection de peire, & hoc quantum ad pœnæ exactionem, secus quoad recursum boni viri, per §. arbitrorum. Et idem si cum iuramento de stando sententiæ illorum recepti sint, vel per stipulationem vt dictum fuit superius.

3 **T**ertio quòd sententia arbitri prolata sit, vt hic patet. *Après que la sentence sera donnée.* Nam si arbiter differret, non haberet locum iste text. vel si noller iudicare, erit tamen cogendus. l. 3. & seq. ff. de arbit. vt superius scripsi. in gloss. proxima, non tamen acceptare cogitur. Ideo partes interim ad iudicem ire possunt, antequam arbiter acceptauerit compromissum, vt concludit Bald. consil. 461. inter Ioannem. col. 2. in 1. vol.

4 **Q**uartò requiritur, quòd pars prætendat se grauata ex illius sententia arbitri, alioqui si vtraque pars pareret sententiæ, non haberet locum iste text. quia si partes sunt concordæ, quid ad iudicem? l. 1. §. inde. ff. de noui oper. nuncia.

Ab arbitro quomodo appellatur ad ordinarium. Arrestum. Consensus ueritatis pariter dissoluitur compromissum.

5 **Q**uintò quòd pars recurrat per appellationem ad iudicem, ibi, *appeller au iuge ordinaire.* Sed pendente compromisso altera pars non posset ad iudicem accedere, quia non est grauata: nisi pœnam solueret, in quam ex hoc incidisse censetur. l. sed si in seruum. §. si. cum l. seq. ff. de arbit. & l. si quis rem. ibidem. sic iudicauit senatus anno 1534. die 1. Decembris. † Sed si vtraque pars declaret nolle stare compromisso, tunc soluitur compromissum voluntate compromittentium. per l. non distinguemus. §. compromisso. ff. de arbit. quia omnis res per eandem causas soluitur, per quas conficitur. cap. 1. de regulis iuris. sic consuluit Ludou. Roma. consil. 338. in casu. & aliis modis soluitur compromissum, quos scribit Spec. in titul. de arbitro. & arbitra. §. finitur. & tunc partes ad pœnam non tenentur.

6 **Q**uis rem. ibidem. sic iudicauit senatus anno 1534. die 1. Decembris. † Sed si vtraque pars declaret nolle stare compromisso, tunc soluitur compromissum voluntate compromittentium. per l. non distinguemus. §. compromisso. ff. de arbit. quia omnis res per eandem causas soluitur, per quas conficitur. cap. 1. de regulis iuris. sic consuluit Ludou. Roma. consil. 338. in casu. & aliis modis soluitur compromissum, quos scribit Spec. in titul. de arbitro. & arbitra. §. finitur. & tunc partes ad pœnam non tenentur.

7 **S**extò requiritur, quòd grauata pars ad iudicem ordinarium recurrat. Et sic non ad alium. ibi, *au iuge ordinaire,* vbi fufius demonstrabitur, quis ille sit: in glo. & quamuis de iure recursus recipiatur per viam querelæ, etiam hic dum dicit *recurrir, ou appeller.* Tamen hodie per nouam ordinationem hic recursus non fit sine appellatione: ideo opus est ad iudicem ordinarium appellare.

À sententia arbitri confirmata non appellatur nisi soluta pœna. Multa soluta prosequi licet appellatione etiam usque ad summam curie arrestum. Soluta pœna quid iuris si iterum contraueniat sententia.

8 **S**eptimò si iudex ordinarius sententiam arbitri approbauerit, appellatio partis postea non recipietur, nisi prius soluta fuerit multa in compromisso appolita, quia præsumitur pro sententia. l. Herennius. §. Gaia. ff. de euictio. c. in præsentia. de renuncia. sed si iudex arbitrium improbauerit, & perperam latum pronunciauerit, pignora & omnia occasione compromissi accepta restituenda sunt: & hoc pronunciare iudex debet, si pars petierit, per tex. in c. exposita. de arbit.

9 **O**ctauò post solutionem multæ non prohibetur pars prosequi appellationem emissam, super qua si malè iudicatum postea pronunciatum fuerit, multa soluta exigi poterit tanquam indubitata, quia vltima sententia annullauit aliam. l. 1. in ff. ad Turpilia. & inferius dicitur.

10 **Q**uid si pars semel soluit pœnam, an si iterum contraueniat sententiæ arbitri, iterum illam soluere teneatur? Respon. non, si non fuerit appolita clausula, quòd toties committatur pœna, quoties contrauentum erit. l. si duo. in fin. ff. eod. doct. in l. qui fidem. ff. de transactio. sed in praxi Franciæ etiam cum illa clausula vix exigetur pœna bis, quia ratione huius constitutionis non debetur pœna & res, sed si quis non seruet arbitrium ad pœnam, nisi illud fuerit à iudice confirmatum, non tenetur. Et sic contraueniendo pars in pœnam non incidit, quod est notandum.

La partie pretendat estre greuee.

GLOSSA VII.

1 **T** sic quælibet pars prætendens se grauata poterit recurrere ad arbitrium boni viri, siue actor sit, siue reus, & vterque. §. arbitrorum. gloss. & doct. in c. à iudicibus. 2. q. 6. an verò in magno debeat esse grauata, inferius dicitur in gloss. seq. nam omnis oppressus liberè potest appellare. cap. omnis. 2. quæst. 6. & causa vitata remedio appellationis subleuanda est. cap. 1. 2. q. 6.

Arbitri perperam iudicantes quomodo puniuntur.

2 **Q**uæro quomodo puniri isti arbitri possint, si perperam arbitrati fuerint? Respon. faciunt litem suam. l. penult. C. de pact. & institu. de obliga. ex quasi delict. in princi. probat Angel. in §. omnium. col. 2. de actio. in insti. & las. in l. arbitro. col. 2. ff. qui satisfar. cogant. & in l. in actionibus. col. 8. de in litem iurand.

3 **E**t ideo possent puniri per iudicem ordinarium, ad quem causæ cognitio spectat, si dolo, vel fraude iudicauerint, vel concusionem commiserint, instar magistratus Regij, qui aliter damnari non solent: vt scripsi in præfa. ad const. Regi. & hoc fieri poterit prosequere procuratore Regio.

Arbitri an possint exigere salariū.

4 **H**i arbitri vel arbitratores an salarium (si restè iudicauerint) petere possunt. & tex. in l. multis. vbi Bartol. & alij. C. de principib. agen. in reb. lib. 12. decidit posse, quem not. Rauen. in Alphab. in verb.

verb. arbiter. & Floria. in l. sed & loci. §. 1. ff. fini. regundor. non poterunt tamen ipsi sibi ipsis taxare, si non fuerit à partibus data potestas, sed poterunt coram iudice ordinario petere, vt ipsis taxetur. arg. l. 1. §. in honorariis. ff. de var. & extraord. cognit. Otho tamen, qui postea imperauit, à duobus de finibus arbiter electus, agrum emit, de quo orta erat controuersia, & alteri contententium dono dedit, atque ita inter ipsos litem sustulit: vt refert Baptista Fulgos. in lib. de dictis factis que memorab. in lib. 8. tit. de insignib. priuat. iud. quod alienum est à salarij perceptione.

5 **I**tem quamuis docto. dicant excommunicatum non posse petere reductionem ad arbitrium boni viri, quia in hoc est tanquam actor, qui repelli debet agendo: vt cap. intelleximus. de iudi. Panor. & Felyn. in cap. significauerunt. de excep. Alex. in l. de pupillo. in fin. col. 4. ff. de noui oper. nuncia. † In praxi tamen eum non vidi repelli in curia seculari, sed de consuetudine recipitur. teste Masuer. in §. si. eod. per ea, quæ Ioannes Fabr. dicit in §. si. de curator. in institu. licet male fiat, quia excommunicatus ab omnibus actibus iudicialibus repelli debet. cap. cum inter. de excep. & cap. intelleximus. de iudic. pœnas illorum congesti in rub. de excommu. non vitand. in concord. Franciæ.

Excommunicatus an possit petere reductionem ad arbitrium boni viri.

7 **S**i verò altera pars putans se non grauata non appellet, poterit tamen iudex totum arbitrium infirmare, vel confirmare, licet vna pars non petierit. text. not. in l. ampliore. in princip. C. de appel. vbi Bald. facit l. fin. C. de contrahend. empt. & l. fin. C. quando prouocar. non est necesse. Sic expresse consuluit Alex. consil. 79. prospectis. in 2. vol. & consil. 183. in causa. columna secund. in sexto vol.

8 **Q**uæro si vna pars se grauata affirmet, & petat arbitrium rescindi, si confirmatum fuerit, certum est illam partem ad pœnam teneri. Quid si vtraque pars appellet, & pronūcietur æquum arbitrium, ac confirmetur: an vtraque pars soluet pœnam? quod magis puto, postquam vtraque resistit: & quod in vna persona dicitur, maximè in correlatiuis, & in duabus locum habebit. l. singularia. in fin. ff. si certum petatur.

Vtraque parte appellate ab arbitrio, quod postea fuit confirmatum quomodo pœna exigenda. Cui pœna sit applicanda.

9 **S**ed cui applicetur illa pœna? Respon. illa dimidia quæ fisco applicatur, illi dabitur ab vtroque pro virili. l. si duo. ff. si quis cautio. & l. si seruus. vbi notatur ibidem. Illa verò pœnæ pars, quæ parti succumbenti debeatur, non soluetur à partibus, postquam neutra pars acquieuit arbitrio, sed culpa vnus cum culpa alterius compenfabitur. l. si duo. ff. de dolo.

Pouira recurrir.

GLOSSA VIII.

1 **T** sic per istum text. datur parti grauata facultas recurrendi ad iudicis ordinarij arbitrium, etiam si conuentum fuerit inter partes, quòd à sententia arbitri appellare non liceat, vel recurrere ad boni viri arbitrium, tum quia hic datur facultas, & nemo potest facere, quin leges in sua dispositione locum habeant. l. nemo. ff. de legat. 1. tum quia dolus futurus non remittitur. Sed tunc in hac patria opus esset literas Regias impetrare, quibus id permetteretur, non obstant hac clausula, quòd appellare non liceret, nec ad boni viri arbitrium recurrere. Et an possit pars renunciare quòd non fiat recursus, fufius dicitur inferius statim.

Compromissa ita excepto ne liceat partibus appellare quid iuris.

2 **S**ed non dicit iste tex. intra quod tempus debeat hic recursus haberi, quidam dicebant intra decem dies, sicut in appellatione. Cum recursus sit quædam species appellationis. l. non distinguemus. §. cum quidam. ff. de arbit. Specul. in tit. de arbit. §. sequitur. verlic. sed infra quod tempus. facit l. cum antea. §. fin. autem post sententiam. C. de arbit. Archid. in cap. à iudicibus. 2. q. 6.

Recursus ad arbitrium boni viri intra quod tempus debet haberi.

3 **A**lij verò (vt Barto.) requirunt super hoc principis decisionem, tamen postea firmat intra annum debere agere, aliàs videtur approbare sententiam arbitri. per l. qui se grauatos. C. de censib. lib. 11. & si quis non sit conquestus intra annum, poterit tamen postea intra tantum tempus agere, quanto tempore durat actio, vel exceptio. Bar. in d. §. arbitrorum.

4 **V**el si proponatur officium iudicis principaliter ad rescindendum sententiam, tunc intra quadriennium debet agere, intra quod restitutio petitur. l. in honorariis. in versic. sed cum rescissa. ff. de actio. & oblig. iuncta. l. si. C. de temporib. in integ. restit. petend. plenè Vital. in tract. clausul. rub. intra quantum tempus petatur recursus ad arbitrium boni viri.

5 **A**lij vsque ad triginta annos, quia venit officio iudicis, cui non præscribitur ante. per glo. in l. sicut. C. de præscri. 30. vel 40. annor. & hoc docet Angel. ibi. & in l. 2. C. de arbit. Bar. in §. arbitrorum. Bald. in l. si. col. 6. nu. 16. C. de contrah. empt. ista est communis opinio secundum Alex. consil. 95. visis processibus. colum. vltim. in 2. vol. & consil. 183. in causa. col. 2. in 6. vol. Dec. consil. 39. iuridicam. col. vlti. Soeyn. consil. 220. visis. col. 3. in 2. vol. & consil. 104. visis. in 4. volum. colum. 3. refert & sequitur Ioan. Francisc. Balb. in tracta. præscript. in 4. parte. 4. partis. quæst. 33. col. 67. Et sic fuit iudicatum Neapoli, vt refert Matthæus de Afflictis, quæstione 132. fuit dubitatum. in Decisionibus Neapolitanis.

Praxis Franciæ de reductione ad arbitrium, intra quod tempus fieri debeat.

6 **H**oc tamen in Regno Franciæ, cum reductio detur per viam appellationis, & appellatio intra decem dies à die scientiæ computandos emitti debeat. cap. concertationi. de appella. in 6. videtur sic itidem hic posse fieri. Tamen per ordinationem editam super rescissione contractuum, quis recipitur intra decem annos ad rescissionem cuiuslibet actus dolo, vel fraude initi, postea non.

non. Et sic intra decem annos auditur iste appellans, si dicat à tempore scientiæ illico se appellare. Et ita seruat praxis, quicquid in contrarium concludatur, nisi homologatum fuerit arbitrium.

7 Itaque si pars non approbauerit arbitrium, poterit has literas Regias impetrare intra decem annos, vt liceat appellare ab illo iniquo arbitrio, prolato per dolum aut fordes, vel intra dictos decem dies poterit literas appellationis impetrare à iudice ordinario, ad quem habetur recursus.

Ignorantia partis absentis presumitur donec imbricata fuerit ei sententia.

An possit renunciari reductioni ad arbitrium boni viri.

Quantitas magna que dicitur.

An possit agi contra arbitrium male arbitrantem.

8 Et potest pars condemnata pretendere ignorantiam sententiæ arbitralis, donec altera pars eadem sententiam nunciauerit, maximè si erat absens, quia ignorantia præsumitur. per reg. iur. ignorantia in 6. & l. verius. ff. de probat.

9 Nec refragatur l. qui se grauatos. C. de censib. lib. II. quia loquitur in peræquatore grauante, & sic non debet extendi ad alium casum.

10 Etiam dubitat Bar. an renunciari possit reductioni ad arbitrium boni viri? Respondent quidam, aut dolo arbitri pronunciauit, & tunc non valet renunciatio: quia dolo futuro renunciari non potest, nec dolo remitti. l. si vnus. §. illud. ff. de pactis. Si sine dolo renunciatur, valet, nisi arbitri

11 grauet in magna quantitate. † Et dicitur magna quantitas, si excedat dimidiam iusti precij. l. 2. C. de rescind. vendi. Corne. consil. 9. præmittendum. col. 3. in 1. vol. Alij sextam partem dicunt magnam quantitatem, vt doct. referunt in cap. quintaualis. de iureiur.

12 Ego arbitror posse peti hanc reductionem siue dolo probetur siue non, quia in §. arbitrorum. nil de dolo dicitur, & dolo ostenditur re ipsa. l. si quis cum aliter. ff. de verborum obligatio. ideo non est in hoc vera decisio docto. saltem in curijs Franciæ reicitur, & quamuis ipsi concludant, quòd si in reductione arguatur dolo arbitri, necesse esse, vt prius agatur de dolo contra arbitrum, antequam rescindatur sententia in fauorem partis lata. Alexand. Iaf. & Curtius, in l. si ex falsis in princip. C. de transactio. per text. in l. fin. in princip. C. eod. & in l. fin. in princip. ff. de eo per quem factum erit: vbi dicunt esse nouam decisionem in practica, & verè noua est, & non seruata. nam si seruaretur, multiplicarentur processus, & in infinitum protenderentur, ac circuitus quæreretur, qui omnino iuribus interdicitur. Ideòque tutius est petere reduci ad boni viri arbitrium, vt & à iure, & per hanc constitutionem permittitur, non autem conuenire arbitrum, vt doct. asserunt.

Renunciari an possit reductioni ad arbitrium boni viri.

Cautela Cæpol. reijciuntur.

Quo deceptio requiritur in arbitrio ut ab eo possit appellari.

13 Et sic in hoc tres sunt quæstiones. prima, an possit renunciari reductioni ad arbitrium boni viri, & conclusum est non posse, quin grauatus intra decem annos audiatur, saltem impetrando literas Regias, & cum allegatur dolo arbitri, etiam si cum iuramento fuerit renunciatum,

14 vt decidunt Domi. de Rota decis. 211. in antiq. † Quia ista clausula de stando ordinationi arbitratorum intelligitur, si æquè fuerint arbitrati. l. si libertus. ff. de oper. liber. cap. veniens. & c. quintaualis. de iureiurand. Guid. Papæ in decis. Delphi. quæstio. 519. licet renunciatum. Et ita iudicatum fuit Tholosa, vt refert Aufrer. in decis. Tholosa. quæst. 267. Item an iurans, quia dolo remitti, non potest, vt dixi, alioqui daretur arbitro occasio delinquendi. contra l. conuenire. ff. de

15 pact. dotal. † Et sic non valent quatuor cautela posita per Cæpolam cautel. 197. difficile est, quia illis non obstantibus reductio ad arbitrium boni viri petitur, saltem impetrando literas Regias, quibus id conceditur, quamuis contrarium decidat Ioan. Ana. consil. 50. in quæst.

16 Secunda quæstio est an prius agendum sit contra arbitrum, quam petatur reductio, & dico prius reductionem petendam, & ita vidi semper peti in iudicijs. vt statim dixi.

17 Tertia quæstio vsque ad quam quantitatem requiratur deceptio, aliqui vltra dimidiam. per l. 2. C. de rescind. vendi. quam sententiam probat Dec. consil. 60. viso themate. colum. vltim. post Bartol. in §. arbitrorum. vbi dicit requiri læsionem, in sexta parte. Ego autem dico hoc arbitrarium, & sic relinqui arbitrio iudicis, vel principis concedentis literas, vt quis possit audiri post

18 arbitrium pro qualitate personarum, & quantitate rei. † Et postquam ista litera sunt concessa parti, non ex hoc impugnantur, quòd non sit læsus in maxima quantitate, quia sufficit principis concessio. Etiam si partes dixerint in compromisso, quòd possit lædere in parua quantitate, siue in magna: quæ tunc dicitur magna quantitas, docet Bal. consil. 81. in 3. vol. tamen adhuc recursus non obstante aliqua renunciatione peti potest in hoc regno, & quibuscunque clausulis

19 vltæ partes fuerint. † Etiam si iuratum sit non petere reductionem, quia semper intelligitur superioris auctoritas in dispensando excepta. c. venientes, de iureiur. Et tunc habita dispensatione iuramenti litera impetrantur à principe, qui concedit vt peti, non obstante temporis lapsu, possit reductio, dum modo intra decem annos, si dolo allegetur, impetrentur, & hæc litera directæ iudici postea comprobantur.

20 Et sic cum iste text. permittat recurrere ad arbitrium boni viri, non debet quis pœnam soluere antequam iudicatum sit per istum bonum virum, & arbitrium per illum fuerit confirmatum. Licet quidam dicerent pœnam deberi statim etiam post rescriptum impetratum. per l. si quis maior. C. de transactio. quæ loquitur in transactione iurata, non in isto casu.

Acta coram arbitro an sint scribenda.

21 Item per hoc dicit Socyn. in tracta. fallen. regul. 5. quòd acta coram arbitro sunt scribenda, alioqui non valet, quod agitur. per l. cum antea. in verb. si quidem subscriperunt. C. de arbit. & docto. in cap. quoniam contra. de probatio. Nam iudex ad quem recurritur, quomodo possit iudicare?

iudicare? an perperam, vel bene factum sit ab arbitro, quia posset arbiter referre aliud, quam quod in sententia protulit: ob id scribi debent acta coram eo, quia arbitria redacta sunt instar iudiciorum. l. i. ff. de arbit. † Nisi in duobus casibus per Socy. scriptis, videlicet quando data esset per partes potestas procedendi sine scriptis. Iaf. plenè consil. 12. allegata. vol. 1. putarem tamen etiam hoc casu arbitrum teneri redigere in scripturam, si altera pars hoc requirat. per ea quæ not. Bartol. & alij, in authen. offeratur. C. de litis contestat. in causis etiam modicis non requiritur scriptura. auth. nisi breuiore. C. de senten. Et arbitratores etiam non teneri scripturas facere, sed extraiudicialiter se informare possunt. docet Innocen. in dict. cap. quintaualis. & Bart. in dicto §. arbitrorum. vt refert Panor. consil. 64. visis. col. ij. in primo vol. † Tutius tamen & melius, quòd vterque scribat, vt in reductione tandem, de iusticia, vel iniquitate apparere possit. Saltem sententia arbitri scripta esse debet.

24 Et ista acta facta coram arbitro probabunt coram iudicibus. per l. cum antea. in fine. C. de arbit. si ritè confecta sint. Nam quoties vitiosè cautum est, pro non cauto habendum est. l. quoties. ff. qui satisfacere cogan. Petr. Iacobi. in sua practica. rub. de recurso ad arbitrium boni viri. §. item si coram. limita vt per Felyn. & alios in cap. presentata de testib. Socy. in tracta. regul. 8.

Acta coram arbitro probant coram iudicibus.

25 Præterea torquentur docto. quo iure sententia arbitratoris reducatur ad arbitrium boni viri. & Bart. in §. arbitrorum nune. 17. distinguit sic, videlicet in contractibus stricti iuris per officium iudicis. per l. si libertus. ff. de oper. liber. In contractibus autem bonæ fidei datur actio ex eo contractu, in quo est grauatus. per l. vnde si Nerua. & per illam actionem petet ad arbitrium boni viri reduci. † Sed si non oriebatur actio, tunc officium iudicis impetrabit, vt abundè scribit etiam Vital. de Camba. in tracta. clausul. in rub. quo iure petatur reductio ad arbitrium boni viri.

Quo remedio sententia arbitratoris reducatur.

27 Nos verò vt prædixi, in hoc regno per appellationem tantum recurrimus ad iudicem ordinarium, vt hic patet, & sic cessant istæ difficultates: quod est vile vt dicit gloss. in cap. per tuas. de senten. excom. vt appelleretur etiam à sententia nulla, quia si nullitas allegata non sit euident, non impedit executionem, tamen appellatio sic. per rub. ff. nil noui appellatio. penden. docto. in l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudica. Cæpol. cautel. 197. licet soleat. vide gloss. & doctores in l. prima. C. quando prouocar. non est necesse. scripsi in tracta. de senten. executor. artic. 7. gloss. decima in fin.

28 Item apud Rotam fuit dubitatum, an in causa reductionis ad arbitrium boni viri sit lis contestanda, quia per officium iudicis imploratur, & tenent quòd non absente aduersario, sed eo presente. sic in decis. 9. si petatur. in no. & Vital. in tracta. clausul. fol. 244. & seq.

Reductio ad arbitrium boni viri an requirat litem contestationem.

29 In Francia tamen hæc dubitatio non fit, quia per appellationem recursus fit, & omnia quæ in causa appellationis requiruntur, & in hoc recurso seruari solent. vnde dicit text. in l. non distinguemus. §. illud. ff. de arbit. compromissum æquiparauimus ordinariæ actioni.

30 Vltimò audiui dubitari, an pendente reductione iudex possit condemnare partes ad seruandum sententiam arbitri? quod non videtur, vt docet Bald. in l. fin. col. vj. in 10. quæstio. C. de contrahen. empt. quia hæc arbitri sententia non plus operatur, quam sententia iudicis. l. ait prætor. ff. de re iudica. Et sicut appellatio suspendit iudicatum. cap. veniens. de iureiuran. Ita hic recursus, qui vim appellationis habet. §. cum quidam. l. non distinguemus. ff. eodem. Panor. in cap. quintaualis. col. 19. nu. 41. versic. sed hic annecto dubium. de iureiurand. indistinctè tenet pendente reductione ad arbitrium boni viri, executionem sententiæ arbitri suspendendam, quia hæc reductio vim habet suspensiuam, sicut appellatio, vt docto. scribunt in rub. de appel. in decretal.

Pendente reductione an possint partes condemnari ad obseruantiam arbitri.

31 In contrarium videtur, nempe in hoc regno iudex, si agatur de rescindendo contractu pronunciat rescissione pendente contractum seruandum, vt dixi in tracta. da rescis. contract. in 2. romano cõmentia, ad has constitu. reg. quia postquam apparet instrumentum arbitri non ratum, nec cancellatum, nec aliter vitiatum, approbari debet. l. fin. C. de edict. diui Adriani tollen. Et hoc maximè quando processus super recurso breui finiri non posset, & quia nihil perit parti, cum ipsa recipiat cautionem. vt plenè docui in tracta. de senten. prouisio. & quia præsumitur pro sententia arbitri. teste Socy. in consil. 69. viso. quarto vol. Sed iste casus ab ordinatione omissus est, ideo relinqui debet iuris dispositioni, quæ dat executionem arbitrio. d. l. ait prætor. cum transactionis instar sit. text. iuncta gloss. in §. 2. in authen. vt differen. iudices. colla. 9. & hoc tenuit Cardin. in cap. 32. exposita. eod. † Itaque conciliando opiniones, crederem, quòd si actum fuerit de alimentis, coram arbitris, vel de alia materia prouisionalibus, quòd tunc iudex poterit fortè per prouisionem condemnare ad soluendum illud, quod est in sententia arbitri expressum. Si verò sit alia materia non prouisionalibus non poterit: & ita intelligitur contraria opinio. facit quod not. Petr. Iacob. in sua practica. rub. de recurso. de arbit. boni viri. col. penul.

33 Postremò videndum est, an valeat transactio pendente hac reductione ad arbitrium boni viri, & valere non dubitauit Bald. per illum text. in l. fina. ff. famil. eriscum. facit text. in l. non distinguemus. §. 1. eo. Dec. consil. 11. & pro tenui. col. 5. nu. 7. Et postquam partes erunt in concordia, iudex non pronunciat sententiam suam, nec tenebuntur partes ad pœnam, quia solutum est compromissum, cum vltima derogent prioribus. l. pacta. C. de pact.

Transactio pendente reductione facta an ualeat.

Ou appeller.

GLOSSA NONA.

A sententia arbitri quādo liceat appellare.

1 Oēt. valde super hoc dubitant, videlicet an liceat à sententia arbitrorum appellare, & eo quod casus non distinguunt, multa iactant incerta, & à veritate procul aliena. Vnde ego sic puto casus separandos. Primus à sententia arbitri cum adiectione pœnæ assumpti non licet de iure appellare. l. i. C. de arbit. quia metu pœnæ standum est illius sententia, & imputet sibi, qui in eum compromisit. l. diem proferre. §. stari. ff. de arbit. gloss. in §. i. in verb. iudice. §. statuit. in titu. de cau. in pragma. quod limitat Socy. 14. modis in tracta. fallen. regu. 17.

Appellatur à quocūque arbitro.

2 Tamen in hoc regno appellatur à quocunque arbitro, & tam in patria iuris scripti, quàm consuetudinaria, per istum text. generaliter loquentem quod probatur in cap. à iudicibus. in fi. 2. quæst. 6. licet gloss. ibi contra teneat. vnde Imperator ait nostros autem iudices omnibus modis suscipere appellationes sancimus, & nulli licentiam esse penitus hoc repellere. §. nostros. in auth. de iudicib. colla. 6.

Et si nō adiecta pœna, oritur actio & exceptio ex arbitrio.

3 Secundus casus, quod etiam à sententia arbitri assumpti sine pœna licet appellare, quia hodie oritur actio & exceptio ex ea. l. cum antea. C. de arbit. ista est sententia Barto. in l. nemo potest. col. 3. nume. 13. & seq. ff. de leg. 1. quam sequitur Paulus in l. arbitro. ff. qui satisfd. cogan. Et licet contra istos teneant communiter doct. tamen hæc opinio seruatur in forensi iudicio, per istum text. qui licet loquatur in arbitro cum adiectione pœnæ, idem tamen erit in alio. facit lex consensu. ff. de appella. & iste text. fundatur ex regula æquitatis, quæ probatur à iure canonico, videlicet, si graueris appella. Nam omnis oppressus appellare potest. cap. ad Romanam. c. ideo. §. cum ergo. 2. quæst. 6. Alex. & alij in l. nemo potest. & idem Alex. consil. 254. abunde. col. 4. in fi. vol. 6.

An & quādo à sententia iudicis cōfirmantis arbitri sententia appellari possit.

4 Tertius casus erit, an à sententia iudicis confirmantis arbitri sententiam, vel infirmantis, appellari possit? Bart. in l. i. in fi. ff. de leg. 2. dicit non posse appellari: nam vbicunque iudex aliquid vt bonus vir arbitratur, nunquàm ab eo appellatur. Allegat Innoc. in cap. present. de rescript. Sed non est aliqua decretalis sic incipiens: hoc tamen docet Inno. in cap. fin. circa finem. de feriis. Et hanc opinionem sequitur Ioan. And. in addit. ad Spec. in tit. de appel. §. in quibus. col. 4. & in additione incip. de hoc plenè scripsi. Tum quia à sententia arbitri non appellatur, vt dixi: ergo nec à sententia iudicis confirmantis illam sententiam, vel infirmantis, illa enim sententia subrogata est in locum sententiæ arbitri. Guido Papæ singu. 482. penè recurritur. Panormi. consil. 2. dum esset. & consil. 38. casus in effectu. in primo vol. Cardin. consil. 139. factum tale. & consil. seq. Alioqui si appellari possit ab ista reductionis sententia, superuacanea esset hæc sententia, & nil nobis seruiret, vt dicit Salyc. in §. arbitrorum. & l. in maioribus. C. de appel. ac Vital. Camba. vbi supra §. postremo videndum est, & quia reductio non petitur nisi semel.

5 Contrariū docet Bald. in l. vna. col. 3. C. ne liceat tertio prouocari. & in §. fin. quo tempore miles. Nam in dubio iudex videtur iudicare vt bonus vir, quia sic vocatur à iure, licet interdum non sit. l. continuus. §. cum ita. ff. de verbo obliga. l. vir bonus. iudica. solui. & si nunquàm appellari possit à iudice, & certum est, quod etiam in arbitrariis appellatur. l. si qua pœna. ff. de verbo. signifi. Alioqui daretur causa malè iudicandi sub specie boni viri. l. i. ff. de app. Bald. in l. i. C. de assert. tollen. Alex. in dicta l. i. ff. de leg. 2. & quia tanquam iudex iudicat, ideo licet ab eo appellare.

6 Alia est opinio, quod si iudex grauat in modico, non poterit ab eius sententia appellari, secus si in magno. Bal. in l. vna. col. 2. in secunda opposi. C. de his quæ pœnæ nomi. Nicol. de Mil. in verb. arbitrator. Ioan. de Ana. consil. 51. in causa. & doct. in c. quintauallis. de iureiuran.

7 Ratio est, quia natura causæ verrentis coram arbitro est, vt in modico lædere possit, & in magno pro bono pacis. c. nisi essent. de præbend. Sic & natura causæ recursus esse debet, cum similibus sit per omnia appellationi. l. i. in fin. C. an per alium causæ appella. Et ista est veritas vt testatur Ludo. Roma. consil. 261. super eo. vbi Bart. sententiam improbat, illique respondet.

8 Vltima opinio vera & approbata in hoc regno est, quod si sententia arbitri sit à iudice confirmata, potest quidem pars appellare ab illius sententia iudicis: sed non recipietur illius appellatio, donec soluerit multam appositam in compromisso, tum quia pro sententia præsumitur. c. in præsentia. de renuncia. l. Herennius. §. Gaia. ff. de euitio. tum ne pars ex malicia prosequatur, & interim consumat bona, vt non possit postea multam soluere, & ad hoc videtur inclinare Dyn. in consil. 19. Ptolomæus. facit text. in l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de verb. oblig. & c. ab arbitris. de offic. delega. in 6. Altoqui daretur iudici, si ab eo non appellaretur, materia delinquendi, etiam quia appellatio non est denegata hoc casu, ergo concessa. l. præcipimus. C. de appel.

Praxis quo modo recipiatur appellatio à sententia arbitri confirmata.

9 Vnde consuluit Barba. consil. 18. clementissimum. col. i. in quarto vol. quod pendente reductione ad arbitrium boni viri non impeditur executio statuto distans, vides tamen impediti donec confirmata sit arbitri sententia à iudice ordinario, quia tunc sunt duo vincula, quæ sunt vno fortiora. capite primo de treuga. videlicet iudicis & arbitri sententia. Hæc quoque decisio

10 huius

10 huius text. cui standum est. † Et ista sententia intelligi debet vt liceat condemnato appellare, siue sit grauatus in magna quantitate, siue in parua, per hunc text. permittentem omnibus posse recurrere ad iudicem, si grauati sint, ergo quocunque modo, sint grauati siue in paruo, siue in magno: nam appellatio etiam de iure recipitur licet in modico quis grauatus sit. l. & in maioribus. C. de appella. cap. de appellationibus. illo tit. in decretal. † Tamen iudex super hoc debet arbitrari, ne tam delicatè quis de sententia arbitri conqueratur, vt ius ei dici non debeat. arg. l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. oblig. Ergo in arbitrio iudicis cognoscentis de sententia, refidet, an pars ex illo conqueri debeat. argu. gloss. in auth. præterea. C. vnde vir & vxor. Et sic non recipitur appellatio à sententia iudicis confirmantis arbitrium, donec fuerit soluta multa, siue pœna adiecta in compromisso.

Appellatio etiam de modico recipitur.

11 Sed vt iudex requiratur cautio? Respon. non à fisco, cum semper soluendo sit. l. 2. ff. de fundo dotal. Sed pars cauere tenetur de restituenda pœna, si postea per superiorem hoc pronunciatum fuerit. ita scripsi in tracta. de senten. executor. artic. 15. per illum text.

Cautio eius cui soluitur, pœna quando exigatur.

12 Limita istum text. quando homologatum esset arbitrium à partibus, tunc non debet recipi appellatio. per l. cum antea. C. de arbitri. Preposit. in rub. de appel. col. 19. & Fortu. in tracta. de vltimo sine. nu. no. quamuis Bart. in l. nemo. ff. de lega. 1. dicat partem homologare posse sententiam arbitri, & intelligi debet tanquam sic latam, & non tanquam bene latam, & sic poterit. etiam post homologationem appellare, hoc tamen non est verum: vt de Ripa & alij censent in l. nemo. nec auditur quis in hoc regno post homologationem expressam, nisi impetratis literis à principe, qui hoc indulgeret, & tunc esset licitum si fortè dolo inductus fuerit ad homologandum.

Homologatio à partibus arbitri non recipitur appellatio.

13 Sed an possit constitui procurator ad homologandum arbitrium, antequam sit prolatum, quod non possit, pater, per gloss. in d. l. cum antea. quia sicut ipsa pars non potest illud approbare, antequam sit latum, & futurus dolus non potest remitti. l. si vnus. §. illud. ff. de pact. Ita nec approbatio procuratoris præiudicabit domino, quando esset læsio. l. creditor. §. Lucius. ff. manda. Bal. in l. fin. col. penul. quæst. 12. C. de contrahen. emp. Sali. in §. arbitrorum. ff. pro socio. faciunt quæ

Procurator an possit constitui ad homologandū arbitrium nondū latū.

14 abundè scripsi in tract. nominat. q. 14. nu. 112. † Ista autem ratificatio facta ante sententiam vel iuramentum, intelligitur si iuste arbitrium latum sit. l. fin. C. de non numer. pecu. l. si libertus. ff. de oper. liber. Bart. in §. arbitrorum. col. 11. nu. 30. & sequen. Bart. Alex. & Vincen. in l. quod de bonis. §. i. ff. ad leg. falcid. Soc. consil. 85. viso compromisso. col. 2. vol. 1.

15 Item si vnus consortium prætedat se læsum, & appeller, pœna ab aliis non exigetur ante confirmationem, sicut de appellatione dicitur, vt vnus appellatio alteri proficiat. l. i. & per totū. C. si vnus ex plurib. appel. l. si separatim. ff. de appella.

Consortium vno solum appellante non exigitur pœna ab aliis ante confirmationem.

16 Et sic per recursum vel appellationem non debetur pœna, ante iudicis confirmationem, quia intelligitur si arbiter iuste arbitratus fuerit. l. si libertus. Bart. in l. quidā cum filium. ff. de verb. oblig. quamuis Dynur in consil. 19. Ptolomæus. teneat pœnam debitam post petitionem, & litis contestationem deberi. doct. in l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de verb. obliga.

Obiectiones que possunt fieri contra arbitrium.

17 Quæro quid possit pars allegare contra istud arbitrium? Respon. dicere esse latum per sordes, vel gratiam, si ita sit. l. 3. C. eod. vbi Imperator sic ait: Arbitrorum ex compromisso sententiæ non obtemperans, si sordes, vel euident gratia eorum, qui arbitrati sunt, intercessit, exceptione

18 doli mali vti poteris. & l. 3. §. i. ff. eo. † Item quod sententia fuerit venalis. l. ita demum. ff. eo. sicut de iudice dicitur. in l. venales. C. quando prouoca. non est necesse. & authen. nouo iure. C. de

19 pœna iudi. qui malè iudic. † Idem si sententia fuerit contra leges lata. l. 3. ff. eo. sicut sententia iudicis contra leges lata non valet. c. i. de re iudic. l. i. ff. quæ senten. sine appel. refc. Panot. consil. 21. 64. visis. col. i. in 1. volumi. † Item si arbiter ambarum partium, vel vnus tantum factus inimicus sententiam protulit post recusationem. l. non distinguemus. §. cum quidam. ff. eodem. ibi inimicus manifestè apparuisset, testationibus etiam conuentus, ne sententiam diceret.

20 Idem putarem, si post iudicis inhibitionem arbitrium latum sit. Nam post iudicis, vel superioris inhibitionem attentata sunt nulla. cap. non solum. de appel. in 6. c. ex parte. de arbit.

Arbitrium non suū ex alio precepto vendū quare de quo fuerit compromissum.

21 Allegari etiam contra arbitros potest, quod iudicauerint inter alias personas, vel de rebus non comprehensis in compromisso, quia potestas à compromisso pender. l. non distinguemus. §. de officio. ff. eodem. & quicquid proferunt extra comprehensum est nullum. l. si cum dies. §. plenum. ff. eo. Bald. in l. cum antea. C. eo. sic consuluit Soc. consil. 121. in causa. in 2. quæst. num. 3. & 5. in 3. vol. inferius plenius dicam, vel si non honestum iusserit, vel post diem compromissi arbitrium protulerit. §. compromisso. ibidem.

22 Item opponi potest, si quis corruperit arbitrum, vel pecunia, vel ambitione, vel aduocatum aduersæ partis, vel aliquem ex his, quibus causam suam commiserat, vel si aduersarium callidè circumuenit, vel alio quocunque modo, si in hac lite, dolosè versatus sit. text. in l. ita demum. ff. eo. & sic dolus semper allegari poterit, teste Alex. consil. 139. viso puncto. in 7. vol. & nulla potest esse renunciatio, nec cautela, per quam tolli reuisio possit super dolo vel enormi læsione. Bald. in l. cum antea. C. eod. refert Ias. consil. 135. super articulo. in princ. in 4. vol. nisi vt superius

Corruptus arbiter reijcitur.

23 dixi, ex lege Regia. † Aliis etiam modis opponi potest contra arbitrum, quos conscribit nepos de Monte Albano. in rub. contra arbitros, & contra cōpromissum & Spec. eo. tit. §. excipitur. de Bonaeurfo in rub. de impedimen. quæ impediunt compromissum. ac Dec. consil. 39. iuridicam.

col. r. & Vital. in tracta. clausula. in clausul. de reductio. ad arbitrium boni viri. versic. sequitur vide- re contra arbitros.

Appellans ab arbitrio quado inci- dat in pœ- nam. Appellare licet etiam ab arbitra- tore.

26 Et ideo si aliquis appellauit, & postea illam non prosequatur causam, si tamen intra tres menses releuauerit, non poterit ab eo exigere pœna ante sententiam confirmationis expressam, vel tacitam: ideo altera pars debet causam prosequi cum procuratore Regio, cui media pars pœnæ applicari solet.

27 Et sic patet hic, quod licet fuerit compromissum, etiam in arbitratorem, potest quis appel- lare, & soluendo pœnam, à sententia arbitratoris resiliere licet, & prosequi appellationem, vt dicit gloss. in clemen. quandiu. vbi doct. de appella. quamuis Bart. & doct. in l. qui fidem. ff. de transactio. dicant non licere venire contra arbitrium prolatum ab arbitratore, quia habet vim transactionis, in qua non habet locum pœnitentia. l. qui fidem. Baldus in l. eos. §. apostolos. in fin. C. de appella.

28 † Sed hic per istum tex. licet appellare ab arbitrio, etiam non soluta pœna: quia non est vera transactio: à qua non liceret discedere, per l. si quis. C. de transact. sed in arbitrio diuersum est,

29 vt hic. † Et sic habetis quod à sententia arbitri licet appellare per istum tex. quicquid di- cant doct. † Secundò quod à sententia iudicis, qui confirmauit sententiam arbitri non li- cet appellare nisi pœna soluta.

31 Tertiò quod facta solutione pœnæ licet appellare, & prosequi appellationem.

32 Quartò, quod licet pœna soluenda sit, tamen res principalis non datur ante sententiam su- perioris illius, qui sententiam arbitri confirmauit: & ista sunt notanda super quibus hactenus valde laborarunt iuris interpretes.

Ans iuge ordinaire. GLOSSA X.

AD quem appelletur à sententia arbitratorum? Respon. de iure Bart. in l. 2. C. vbi & apud quem cognit. in integr. restitui. dicit appellandum ad superiorem eius, qui iudicauit, quia de sententia conqueritur. probat l. r. & vlt. ibidem. Bald. Ang. & Saly. ibi sequitur & Panor. in cap. quintaualis. nume. 39. de iure iur. facit cap. anteriorum. 2. q. 6. & cap. Romana. §. debet. de appella. in sexto. Et sic consuluit Roma. consil. 265. in casu. & Matth. Afflic. in decis. Neapolit. quæst. 51. item fuit dubitatum.

Ad quem in dices recur- ratur a sen- tentia arbi- trorum.

Querelentia in compro- misso quis iudex sit ad eundem.

Ordinarius iudex est a- deundus ad reducendum arbitrium.

Ab arbitris an licet im- mediate ap- pellare ad curiam su- premam.

Arestum. Ordinarius iudex quis dicatur.

Respectu partium & non arbitro- rum in hac materia in- dicatur quis ordi- narius.

2 Quod non obseruatur, si adeatur iudex per viam querelæ, quia tunc iudex ipsarum partium tantum adiri debet. cap. venerabilibus. §. 1. de senten. excom. lib. 6. Philip. Franc. in rub. de appel. col. 8. Sed in arbitratore iudex rei est adeundus, quia videor de contractu conqueri. Bart. & alij. in §. arbitrium. Feder. consil. 285. Petrus. & Anto. Blanch. quæst. 10. in si. tracta. de compromissis.

3 Quæro ad quem iudicem, si duo fuerint, quidam dicunt ad iudicem appellationum: cum reductio sit quædam species appellationis. l. non distinguemus. §. cum quidam. ff. eod. Alij dicunt adeundum iudicem principalem. & plura scribit Camba. in suo tracta. clausul. in clausula. de re- ductione. §. videamus quis est iudex. At videtis hic iudicem ordinarium, & non iudicem appel- lationis adeundum esse.

4 Nec quidem licet appellanti Curiam parlamenti pro bono viro eligere, & ad eam appella- re, nisi partes, aut ipsarum altera de iure suo debeat inibi litigare ex priuilegio, vt pares Curie. Et si pars ad eam appellauerit, remitteretur ad iudicem ordinarium cum expensis vt Aufter. his ver- bis scribit in stylo parlamen. rub. des appellations. ordi. 7. Nisi in curia processus fuisset introdu- ctus, tunc curia cognoscit, vt fuit pronunciatum in ea anno 1520. die 18. Decembris. & hoc præ- textu ordinationis antiquæ allegatæ tunc per aduocatum Regium do. Liferum.

5 Quis dicatur iudex ordinarius? Respon. Qui iure suo, vel principis beneficio iurisdictionem vniuersaliter exercere potest. l. more maiorum. cum l. seq. ff. de iurisdic. omn. iudic. Spec. in tit. de offic. ordinar. §. 1. & dicit text. in cap. à iudicibus. 2. quæst. 6. quod ordinarij sunt, qui ab apostoli- co, vt ecclesiastici, vel ab Imperatore, vt pote seculares, legitimam potestatem accipiunt. Et sic ap- pellatur per istum textum, ad iudicem partium competentem, non ad iudicem arbitratoris.

6 Sed an intelligatur hic iudex ordinarius ratione rei sitæ vel domicilij? Respon. ille proprie dicitur iudex ordinarius alicuius, in cuius territorio, vel diocesi pars habet domicilium, & sic is regulariter erit iudex, qui in causa fuisset iudex sine compromisso. c. fi. de foro. compe. Spec. in titu. de competen. iudic. aditio. in §. sequitur. Ideo ordinarius hic dicitur is, in cuius iurisdictione partes compromittentes residebant, & domicilium habebant, licet arbitri non essent illi subditi, vel is iudex, qui de ea re cognouit, seu verius cognoscere incepit. Imber. in instit. foren. lib. 1. §. nec

7 verò. fol. 197. † Sed si partes essent diuersæ iurisdictionis, & domicilij, vt si Aurelianen. com- promiserit hic Paris. & læsus fuit, vult appellare ab illa sententia, appellabit ad iudicem Paris. qui dicitur ordinarius partium, tam ratione domicilij vnius, quam contractus, id est, compromissi facti, licet de iure ad iudicem rei. l. cum antea. C. de arbitr. & cap. statutum. §. 1. & 2. de rescript. in 6. Barto. in §. arbitrorum. col. 6. nume. 19.

8 Sed an reductio possit fieri ad illos, qui iudicarunt? Iaf. in consil. 135. in 4. vol. tenet posse fie- ri. per c. accepta. de appel. & per gloss. vlti. in l. filius. ff. de inoffic. testamen. & idem firmat Capol. cautel. 257. quarta cautela.

Tamen

9 Tamen in hoc regno hoc locum non habet, per istum text. statuentem, vt ad iudicem ordi- narium recurratur, & appelletur, nisi is fuisset arbitrator, & tanquam talis processisset, quod po- test de iure canonico. c. ex parte. eod. Panor. in cap. cum tempore. ibidem. Secus de iure civili ne fiat iniuria iurisdictioni ordinaria. gloss. & docto. in l. 1. ff. de iudic. per l. sed & si in seruū. §. 1. ff. eod. & ius canonicum seruatur in hoc regno.

Ad iudicem ordinarium non recur- ritur, si is ip- se fuerit ar- bitrator. An arbitri- secunda pro- ferre senten- tiam possit.

10 Vnde si in arbitrio quis formam compromissi seruauit, iniquè tamen arbitratus est, non po- test aliam proferre sententiam, quia est suo functus officio. l. dicere. in fin. ff. de arbitr. sicut iudex. l. iudex. ff. de re iudic. diuersum est si formam compromissi non seruauerit. per l. quid tamen. ff. de arbitr. gloss. & Bart. in §. arbitrorum. hoc procedit in arbitris. Sed vtroque casu putarem in causa re- ductionis eum iudicem, qui arbitrium protulit, non esse adeundum, quia suspectus videtur.

11 † Tamen recursus habebitur ad eandem curiam ordinariam, sed is pronunciat super re- ductione, qui non fuit arbiter, & qui loco iudicis ordinarij pro tribunali federe solet, & iudicare, vt locum tenens, vel commissus, seu aduocatus, antiquior de quo scripsi in tracta. de recusa. artic. sexto.

Iudice ordi- nario excusa- to, quis eius loco iudicet. Inter cleri- cos compro- mittentes re- curritur ad Episcopum de iure sed aliter in Francia ser- uatur.

12 Quid si clericus dicat se læsum ex huiusmodi arbitrio? Respon. Ad officialem Episcopi re- cursum habebit, qui est iudex clerici, ergo inter laicos iudex secularis illorum proprius est adeun- dus: inter clericos Episcopus, seu officialis. cap. ordinarij. de offic. ordin. in 6. cap. à iudicibus. 2. quæst. 6. Fely. in cap. post. celsionem. col. 1. de proba. vide tamen Panor. in tertio nota. in c. cum sit

13 generale. de foro compe. † Sed si clericus & laicus velint petere reductioem ad arbitrium boni viri, debent eam petere coram superiore arbitratoris. ita Aufter. in tract. de potesta. ecclie. su- per laicos. versic. 18.

14 In Francia tamen aditur etiam à clericis, de consuetudine, iudex ordinarius Regius secu- laris, siue appelletur ab arbitro, siue ab arbitratore: nisi causa fuisset ecclesiastica. vt docet Au- fter. per c. exposita. & c. peruenit. de arbit. Aufer. in tracta. regul. 2. in 17. fallen.

15 Et is qui dicit sententiam arbitri iniquam, habet hoc probare, tum quod præsumatur etiam pro arbitri sententia. cap. nisi essent. de præbend. Specul. in tit. de arbitr. §. sequitur. versic. item quid si compromissum. Panor. consil. 64. visis. col. 2. in 1. vol. Alex. consil. 43. quia subtiliter. col. 2. in 6. vol. tum etiam quia dicenti & alleganti incumbit onus probandi. l. ei qui. & l. quoties. §. qui dolo.

Dicenti sen- tentia arbi- tri iniquam incumbit onus hoc probandi.

16 ff. de probat. † Et hoc quatenus fecerint secundum formam compromissi, si verò afferatur arbitros excessisse compromissum, tunc non præsumetur pro illorum sententia, vt docet Alciat. in tracta. præsumpt. in regul. 3. in 12. præsumptione. allegat Alex. consil. 22. col. 2. in 2. vol. tamen qui dixerit eos excessisse, oportet quod probet per regulam prædictam.

17 Et iniquitatem habet probare ex antiquis actis, non verò probationes omnino nouas indu- cere. teste Bart. in §. arbitrorum. probat Vital. de Camba. in tracta. clausul. rub. qualiter iustificetur, vel impugnetur arbitrium. Si tamen arguatur dolus, vel iniquitas arbitri, tunc etiam nouæ possunt super hoc recipi probationes. per doct. in c. quintaualis. de iure iuran.

Ex quibus actis iniqui- tas arbitrij arguatur.

18 An arbitrium præsumatur rite latum, docet Albert. Brunus in tract. de forma, & solemnita. actus. rub. de proba. & præsumpt. ferme. versic. in laudo verò: vbi dicit præsumendum pro arbi- tramento: & quod onus probandi incumbat impugnanti. idem docent Panor. & alij. in dicto c. quintaualis. de iure iur. per c. nisi. de præbend. Fely. & alij. in c. quoniam. de proba. vbi limitant. & Panor. consil. 64. visis. col. 2. in 1. vol. Dec. consil. 375. iuridicam. col. 1. & Iaf. consil. 12. allegata. col. 4. in 1. vol. nume. 6.

Et si par le iuge ordinaire la sentence de dictz arbitres, arbitrateurs, ou amiables compositeurs est confirmée.

GLOSSA XI.

IN hoc text. patet, partes non recipi ad appellationem, postquam arbitratorum senten- tia est confirmata, nisi prius soluerint pœnam in compromisso adiectam. Sed iste tex. loquitur in plurali numero, Arbitres, quando sunt plures arbitri: quid si vnus dixe- rit sententiam, quæ fuerit confirmata à iudice ordinario, an habeat locum iste textus?

Licet hæc ordinatio lo- quatur in plurali, tamè extenditur etià ad sin- gulares.

Quod nõ videtur, quia hic tex. loquitur in pluribus, & integrum est iudicium, quod plurimorum 2 sententia confirmatur. cap. prudentiam. in prin. de offic. delega. † In contrariam tamen sen- tentiam inclinarem: quia quando lex loquitur in plurali, etiam habet locum in vno, si eadem sit ratio in illo, sicut in pluribus. per tex. in l. 3. §. negocia, vnum vel plura. ff. de negoc. gest. Sic quando lex vsa est singulari numero, tamen ad plures etiam referretur. §. si plures. de legit. agnator. success. in instit. & l. singularia. in fin. si certum petatur. l. 1. §. item hoc edictum. ff. quod falso tutor. author. gestum erit.

3 Nec restagatur, quod attendatur iudicium plurimorum, verum est in alia materia: sed hic respicitur sententia iudicis confirmantis sententiam arbitri, vel arbitratorum, ideo non attenditur simpliciter arbitratorum sententia, sed & iudicis ordinarij confirmatio: & quia hic dicit in princi- pio, ou chascun. d' eux. id est à singulis illorum, vt dixi ibi, per l. non distinguemus. §. cum in plu- res. ff. de arbi. & in c. 2. illo tit. in 6. vbi maioris partis sententia obtinet.

Etia index ordinarius no Regius potest arbitrii confirmare.

4 Item si sententia esset confirmata a iudice delegato, vel a iudice chartulatio, tunc non haberet locum iste text. loquens in iudice ordinario, & sic de seculari, quia alteri suum non concedit officium. non loquitur tamen iste text. de iudice Regio, ideo iudex ordinarius alicuius domini posset confirmare, & haberet locum iste text. dummodo esset ordinarius in illo loco, quia conveniunt verba, & sic dispositio l. 4. §. toties. ff. de damno infecto.

5 Nec expectatur an iustè confirmata sit, an iniustè, quia semper poena soluetur, donec per superiorem iudicem dictum contrarium fuerit. per text. in l. qui Romæ. §. si. vbi Bar. col. 1. & 2. ff. de verb. oblig. facit l. de pupillo. §. meminisse. ff. de noui oper. nuncia.

6 Intellige etiam si sententia non valeat, quia inspicitur factum, id est, contrauentio, vt superius dictum fuit, nisi notoriè appareret ex ipsa sententia: vt potè quia iudicatum erat, de quo non erat compromissum, vel contra formam, vt superius docui. facit cap. examinata. de confirma. vtili. Et tunc erit etiam necesse appellare, & interim soluitur poena, maxime quando ista nullitas longam requireret indaginem. Fely. in capit. cum dilecta. col. 12. nume. 8. versiculo, amplia octauo. de rescript. per Lille a quo. §. si de testamento. ff. ad Trebel. & praesumitur arbitrium valere. l. Herennius. §. Gaia. ff. de euictio. Vnde regulariter pars tenebitur post confirmationem sententiae arbitri solvere poenam: alioqui non audietur appellationem emittens. per istum tex.

7 Ad hæc iudex debet confirmare sententiam arbitri, vel infirmare ibi, est confirmée. nam confirmati debet ad hoc, vt poena exigatur, si verò fuerit infirmata, nulla poena debetur. Et sic iudex non debet iterum ad arbitrium remittere, imò si iterum remitteret, censeretur iusticiam negligere, & iusticiam non facere. per textum. in l. non distinguemus. §. quæ situm. ff. de arbit. quia ad iudicem spectat confirmare, vel infirmare sententiam. l. eos. C. de appel. & imponere finem controuersia. l. quidam. ff. si certum petatur. sic consuluir Ludouic. Roma. consil. 338. in casu. in primo dubio.

8 Aduertendum tamen est, quòd si pars habeat iustam appellandi causam, vel recurrenti ad arbitrium boni viri, licet non obijciat in causa principali, tamen excusabitur a poena compromissi propter probabilem ignorantiam, vt si petebat tanquam successor Titij centum, quæ tamen erant soluta, & is compromisit, & sub poena quinquaginta aureorum promisit stare arbitrio, si demum appellauerit, certè debet releuari a poena per iudicem, qui sententiam arbitri confirmat. Bal. Paul. & Jacob. in l. tres fratres. in §. ff. de pact. Alex. & alij in §. duo fratres. & consil. 32. oportu. nè. col. vlti. in 2. vol. Nam qui in alterius locum succedunt, iustam habere causam ignorantia dicuntur. l. qui in alterius. ff. de regu. iur.

9 Item si fuerit confirmata ex nouiter productis, non debebitur multa, vt fuit litigatum in parlamento anno 1538. die 11. Martij, & ad consilium remissum: vide Felyn. in cap. cum Ioannes. nume. 2. de fide instrum. col. 6.

10 Itidem non debetur poena, si arbitrium fuerit pro parte confirmatum, & pro parte infirmatum, quia tunc iustè quis postulauit reduci, postquam erat in aliquo grauatus. Et sic iustum videtur petisse: vnde non incidit in poenam. teste Bald. in l. eos. §. cautione. col. 2. C. de appel. versic. quid si hoc faceret iudex. & §. inter pares. col. penul. de lege Corradi. versic. sed quid si arbitrator. sequitur Boët. in quæst. 284. nu. 22. in decis. Burdeg. facit c. Raynuius. de testa.

11 Puto tamen exigendam poenam, siue fuerit confirmata sententia arbitri, eo quòd pars eam non probauit iniquam, non expressa aliqua causa, vel expressa, licet Bart. & doct. videantur notare differentiam in l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudic. & in l. Iulia. de condit. indeb. & sic videtur consuluisse Alex. consil. 66. visis dubitationibus. col. 2. in 5. vol. quia hic text. confirmationem tantum requirit, non verò confirmationis causam. per not. in l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de verborum oblig.

En ce cas ne sera receue la partie appeller de la dicte sentence.

GLOSSA XII.

Infirmata arbitri sententia poena no soluitur.

1 T sic in isto casu non recipitur appellans, videlicet quando sententia arbitri est a iudice ordinario consumata, donec fuerit soluta poena. Quid ergo si fuerit infirmata, tunc quia praesumendum est pro iudicis sententia. c. in praesentia. de renuncia. non tenebitur pars, quæ ab arbitris erat condemnata, soluere poenam, sed ab ista sententia infirmationis poterit pars prosequens, vt arbitrium seruetur, appellare: & si a superiore confirmata fuerit arbitri sententia, poena debetur. per istum text. dicentem, si sit confirmata. Ergo a quocunque iudice ordinario competente fuerit confirmata, vel a proximo, vel ab alio mediato, non audietur appellans, nisi soluta poena. cum iste text. non distingat a mediato, vel immediato, ergo nec nos. l. de precio. ff. de public.

3 Et nota quòd hoc casu quando est confirmata sententia recusatur, nec admittitur appellatio, ergo alio casu secus. l. fin. ibi, imò hoc casu, quòd iussu actio non competit. ff. quod iussu. vnde si substitutio fiat in hoc casu, non comprehendit alium. l. commodissimè. ff. de libe. & posth. l. iam hoc iure. ff. de vulga. vide multa quæ scripsi de isto pronomine, hoc, in l. i. ff. de verb. significa. vbi phrasas innumeras conscripsi.

Item

4 Item quamuis iste text. dicat non recipi partem ad appellandum, idem tamen erit si per viam nullitatis, vel querelæ vellet agere: nam regulariter in Francia non recipimus aliquem, etiam a sententia nulla, nisi per appellationem: vt est ordinatio Regia, quam superius scripsi. Vide etiam art. 4. tit. de senten.

5 Item per istum text. non annullatur appellatio emissa a iudice confirmante sententiam arbitri, sed non recipitur appellatio ab eius superiore, donec soluta fuerit poena. Vnde poterit quidem pars condemnata ab arbitro appellare a sententia huius iudicis, qui sententiam confirmauit, & releuare suam appellationem coram superiore. Sed postea volens eam prosequi, opponente parte non recipietur: ergo si pars nihil opponeret, cum in fauorem ipsius sit introductum, posset renunciare. l. penult. C. de pact. cap. si diligenti. de foro compet. & bonum est quòd si pars sentiat se grauata a sententia iudicis confirmantis, quòd appellet: alioqui si expectaret decem dies, excluderetur, per authen. hodie. C. de appel. vt dicitur inferius tracta. de appell. & superius scripsimus.

7 Vnde anno 1543. die 9. Iulij fuit annullatum tam arbitrium, quam sententia Bailliui Carnoten. confirmatoria sententiae arbitralis, eo quòd cum fuisset in quinque compromissum, & dictum quòd tres possent decidere, tamen duo receperant testes: & ideo non valebat, quia contra potestatem datam. nam quemadmodum decisio processus non poterat fieri nisi a tribus. l. si in tres. ff. de recept. arbit. ita tres requirebantur ad instructionem processus, nisi aliud dictum fuerit. cap. prudentiam. de offic. deleg. Alex. consil. 124. in causa. in 2. vol. cum sit preparatoria sententiae, & decisionis causa, par iudicium esse debet, teste Deci. in rubr. extra. de iudic. moder. in rubr. C. de eden. quod est signandum, quia saepius causa committitur tribus, vel duobus, si vnus solus instruat processionem requiruntur, vt vnus, vel duo instruere, & processum facere, ac inquirere possint, alioqui non valebit quod actum erit ab vno.

9 Quero hic prohibetur appellatio. An minor possit restitui? quod videtur, quia si minor sit laesus per compromissum, vel aliam restitutionem petere poterit. l. si minor 25. annis filiosa. in fine. ff. de minor. Socyn. consil. 299. capio. in fin. volam. Contrarium est verum, quia vbi competit remedium ordinarium, videlicet appellatio, non datur extraordinarium, videlicet restitutio. l. in 10. causa. ff. de minor. Sed minor hic poterit appellare soluendo poenam, & illam repetere postea, si iudex superior hoc decreuerit: ideo non restituetur ex hoc, sed si per arbitrium obmissam forte allegationem, vel appellationem laesus fuerit, restitui poterit: vt doct. scribunt in l. i. C. si aduers. transactio.

Si non en payant prealablement la peine apposee en l'arbitrage.

GLOSSA XIII.

1 D E B E T igitur pars, quæ recursum habuit ad iudicem ordinarium, si ipse confirmauerit sententiam arbitri poenam in compromisso appositam soluere, ibi, en payant, & postea appellationem suam prosequi poterit nisi confirmata fuerit arbitri sententia a suprema curia, vel ab illo iudice, a quo appellatio non solet recipi. l. i. ff. a quib. appell.

2 non licet. Vnde anno 1522. in mense Februario die Iouis, Senatus censuit Ioanem de Pleunos appellantem a Bailliuo Carnoten. qui arbitratorum sententiam confirmauerat, non audientem, antequam consignasset summam mille librarum in compromisso appositam, quo facto partes concludunt in processu in scriptis, & audientur, vt praedixi. nam hoc gerundium, en payant, exponitur, id est, si soluerit per text. iuncta glo. in l. si tu ex parte. ibi, adeundo, id est si adieris. ff. de acqui. hæredita. scripti in tracta. de senten. prouisional. artic. 2. probat etiam hoc verbum, prealablement, id est, primitus soluat, quam recipiatur ad appellationem.

3 Item totam intellige poenam, adeo quòd non audiretur pars etiam si vnus obolus deesset. arg. l. si eo tempore. C. de distra. pignor. quia indefinita æquipollet vniuersali. l. si pluribus. ff. de leg. 2. cap. vt circa. de electio. in sexto. siue sit appositam in utilitatem fisci siue partis, siue ad vtriusque utilitatem. cum hic text. simpliciter loquatur de poena appositam in arbitrio, vt soluatur per ea quæ superius scripsi.

4 Non audiretur tamen pars, si cautionem offerret pro poena soluenda, quia hic loquitur, en payant. Et vbi opus est soluere, non sufficit cautionem, nec quidem pignora, vel fideiussores tradere, ne obligationes ex obligationibus fiant. l. 4. §. ait prætor. ff. de re iudica. Alioqui iste tex. hoc dixisset, vt in simili dicit tex. in c. ad audientiam. de decim.

5 Intellige tamen, quòd si arbitri condemnauerunt ad quinquaginta, iudex ad quem appellatum fuit, ad centum: si pars soluat quinquaginta ab arbitro dicta, non tenetur ad poenam, quia pars non tenetur ad poenam, nisi pro eo quod arbitri iudicarunt, non pro eo quod iudex, quia ad hoc non se astrinxerunt. facit l. cum apud iudica. fol. Bart. expressè in l. multa. ff. de condit. & demonstra. glo. & Bal. in l. vnde si Neruæ. pro socio.

6 Ex hoc inferit Barto. quòd si arbitrio executoris quid fieri debeat sub certa poena, si executor nolit arbitrari, ob id deuenitur ad episcopum, qui exequatur. per c. nos quidem. de testa. l. nulli. C. de episcop. & cleri. tamen non incidit in poenam qui non paret episcopo. in l. multa. quia non

In Francia nullus recipitur per via nullitatis aut querelæ nisi appellet.

Confirmata arbitri sententia & soluta poena licet usque ad arrestu prosequi appellationem.

Non nisi opponere parte exigatur poena.

Arrestum.

Quot requiruntur ad decisionem causæ, tot ad ipsius instructionem requiruntur.

Clausula uti lis cu causa delegatur pluribus. An minor ex compromisso deceptus possit restitui.

No audietur appellans a sententia arbitri confirmata nisi soluta poena.

Arrestum.

Integrè poena solui debet ut nec desit obolus.

Cautio nec quidè pignora recipiuntur pro poena.

Pars no tenetur ad poenam nisi pro eo quod arbitri iudicarunt.

receditur à persona in ultimis voluntatibus arbitrante. Ideo recusans solvere id , quod dicit episcopus, non incidit in poenam, sed ad hoc cogi poterit, quod pronunciauit episcopus.

7 Insuper hæc poena exigitur per hanc ordinationem, sed quoad rem principalem non fiet executio durante appellatione, cum nihil sit nouandum ea pendente. rub. nil noui. nec exequi debent sententiæ pendente appellatione. c. venientes. de iur. iur. & quia hic text. de poena tantum dicit, ergo de principali negat. arg. l. cum prætor. ff. de iudic. c. nonne. de præsump. ita docet Panor. in cap. quintaualis. col. 19. versic. sed hic annexo dubium. num. 41. de iur. iur. Cuma. consi. 7. visis. & ita seruatur in praxi, & de stylo curiarum teste Boer. in decis. Burdegal. quæst. 284. sed maius est dubium. col. penult. † Ideo non debet secundum eum iudex pronunciare per modum provisionis rem principalem soluendam, vel garniendam, nisi in duobus casibus. Primus est quando arbitrium & sententia fuisset homologata. l. ne in arbitris. §. si quis autem. C. de arbit. vel si sit iuramentum in compromisso interpositum, de seruando omnia, quæ dicuntur ab arbitro. per §. quia verò multæ. in authen. vt omnes obedien. iudic. prouincia. colla. 6. † Ego adderem alium casum, quando in compromisso esset dictum non petendam reductionem, nisi facta executione sententiæ arbitralis, & quando materia ipsa esset prouisionalis, vt pote alimentorum, vt plenè scripsi in tract. de senten. prouiso. in 1. tomo, & superius.

10 Sed cui debet solui hæc poenæ text. nihil dicit, ideo concludendum est, quod si per partes in compromisso dictum fuit parti soluendam, tunc non est dubium quòd illi soluetur, de quo conuenit. ff. de p. si verò nihil fuerit dictum inter partes, puto deberi secundum consuetudinem patriæ. l. de quibus. ff. de legib.

11 Si non appareat de consuetudine, tunc applicabitur parti approbanti sententiam arbitri per l. arbitri intra. ff. de arbit. & Bar. in tract. suo de arbit. col. 2. versic. sed quid si arbitri. & illum text. dicit singularem. Bald. in marg. in verb. poena. q. 23. quòd poena conuentionalis non potest poni à partibus fisco applicanda, nisi persona publica stipuletur pro eo.

12 Imò non valerent sententiæ arbitri quoad fiscum, declarantis standum esse suæ sententiæ sub poena centum aureorum partim fisco, partim parti applicandorum, vt consuluit Anchar. consi. 1. quia per priuatos non potest acquiri fisco, cum per liberam personam alteri non acquiratur. l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. oblig. l. 1. C. quòd cum eod. Alber. in l. 1. ff. de iure fisci. & in l. non ex omnibus. ff. de arbit. vbi etiam Bald. & sic tenet Boer. in q. 284. in fin. † Sed contrarium est verum per l. 1. vbi, vel poenam fisco ex contractu priuato deberi. ff. de iure fisci. quia poena est indiuidua, & debetur tam fisco quam parti: & hic dicit poenam, & sic totam, vnde ex consuetudine

14 solet dimidia pars applicari parti, & dimidia fisco, nisi aliud dictum fuerit. † Et quando aliquid fisco acquiritur, procurator Regis prosequitur. Nec vidi aliquam ordinationem dicto nostro aduersantem, licet Boer. alleget, sed non inueni. & ista ordinatio hoc non dicit, sed dicit poenam soluendam, non dicit vel parti, vel fisco, sed simpliciter, & non est verisimile quòd fisco sua iura neglexisset. Et licet priuatus acquirere non possit priuato, quia non sua interest, tamen fisco sic: quia sua semper interest, vt fisco sit diues, & soluendo, vt postea nihil ab eo vel parum exigat, vt not. in l. 1. C. de indictio. lib. 10.

Sauf toutesfois à icelle peine recourir, s'il est diét en fin de cause.

GLOSSA XIII.

1 Regulariter vix solet repeti, quod solum ex causa rei iudicata fuit. l. 1. C. de condit. indeb. tunc enim propter authoritatem rei iudicatz repetitio quidem cessat. l. si fideiusso. §. in omnibus. ff. manda. Tamen si soluatur ex causa sententiæ, quæ est suspensa appellatione, & disponente lege, vel statuto, tunc quia non fit voluntarie, repeti potest: vt hic. Et maximè quando lex statuit, vt repetatur sicut hic, & sic limitatur d. l. 1.

2 Idem dixi in omnibus sententiis executoriis post appellationem in tract. de literis oblig. art. 5. glo. 9. in primo tomo: quia dum in sententia vltima fuit annullatum arbitrium, solutio poenæ reddit ad non causam, ob id non debetur amplius: ideo repeti potest. gloss. & doct. in l. Iulianus. ff. de condit. indebi. sic consuluit Bal. consi. 92. quædam sententia. in fi. vol. 1.

3 Vnde si hic soluat simpliciter hanc multam, siue cum protestatione de repetendo, semper eam repetere poterit mediante hac lege, quæ illi præbet assensum. ibi, sauf toutesfois à icelle peine recourir, s'il est diét en fin de cause.

4 Notandum est, quòd arbitri non potest cognoscere de his, quæ non sunt in compromisso expressa. per tex. in l. non distinguemus. §. de officio. & l. si cum dies. §. plenum. ff. de arbit. facit. l. si de certa. C. de transact. ideo si arbitri poenam peti statuerit, non valebit quo ad hoc arbitrium, quia non de poena compromissum est. l. quid tamen. in fin. ff. de arbit. Angel. consil. vltim. † Vnde arbitri vel arbitrator in quem factum est super vna re compromissum, non potest facere & disporre, quòd totus fundus controuersus remaneat penes Titium. Et ipse det domum, vel aliam rem Caio, quia super domo nõ fuit factum compromissum. Bar. & Iaf. in l. cum Aquiliana. ff. de transactio. nisi fuerit ei data à partibus potestas, vt consuluit Bald. consi. 509. arbitri. in fin. in 5. volum.

Ludouic.

Pendete appellatione poena quidam exigatur, sed cessat principalem.

Quando per modum prouisionis procedatur in compromisso.

Cui poena debeat applicari.

Fisco per priuatos acquiratur.

Solutum ex causa rei iudicatz quando possit repeti.

Arbitri non iudicat de poena in compromisso adiecta nec de rebus nisi expressis.

Ludouic. Roman. consil. 403. pro decis. Alexand. consil. 124. in causa & lite. in 2. vol. Socyn. consil. 299. capio. col. 1. in 2. vol. & plenius consil. 104. visis. in 4. vol. vbi dicit arbitratorum non posse cognoscere de re, de qua non erat lis inter partes. per l. 1. ff. de transact. & c. dilecti. de arbit. & cap. constitutus. de religiof. domib. Iaf. consil. 168. in causa. colum. 9. in 4. volum. plenè Barba. consil. 30. illud in 4. volum.

6 Imò arbitratoris vel arbitri sententia non potest homologari super eo, de quo non fuit factum compromissum, vt docet Bal. in tit. de pace constantiæ. in verb. sententiæ. prout refert Bolog. consi. 6. reuerendissimus. colum. 1. nisi vt valeat tanquam pactum, vt docet gloss. in l. 2. C. commu. vtriusque iudi. sic consuluit Panor. consi. 62. in controuersia. col. 1. in 2. vol.

7 Limita in connexis, & ideo potest arbitri iudicare de fructibus, & expensis, & dare dilationem ad soluendum, licet nihil dictum fuerit in compromisso. glo. singular. in d. §. de officio. secundum Angel. in §. omnium. col. 2. de actio. in insti. Bal. in l. 1. col. 2. C. si non competet. iudic. iudica. fuer. facit clemen. dispendiosam. de iudic. & cap. constitutus. de religiof. domib. Iaf. in dicta l. cum Aquiliana. col. 2. glo. in cap. cum dilectus. de arbit.

8 Idem super coherentibus. cap. constitutus. de religiof. domib. Alexan. in l. fin. C. de transactio. Iacob. in dict. l. Aquiliana. cum seq. quia connexorum idem est iudicium. cap. translatio. vbi amplè doct. de constit.

9 Secundò pro æqualitate rei potest cogere vnam partem dare aliquid alteri, vt vna res alteri sit æqualis, quod probat Ludouic. Roman. consil. 55. si volumus. per text. in l. si ita legatum. 1. ff. de condi. & demon. facit cap. ad quæstiones. de rerum permuta.

10 Tertio potest condemnare ad pecuniam vnam partem pro æstimatione, & alteri adiudicare rem, quia licet non possit vnam rem de qua est compromissum adiudicare vni, & alteram de qua non est dictum condemnare, vt alteri detur, tamen in pecunia, & in æstimatione fecus, quia omnes res pecunia æstimantur. l. 1. ff. de contrahen. empt. l. si ita fideiusso. ff. de fideiusso. Iaf. in l. Aquiliana. col. vlt. & Iacob. post eum hoc firmat, quia pecunia in rei locum succedit. allegat Spec. in tit. de arbit. in §. excipitur. versic. sed pone. Bald. in l. 2. §. sed & si quis. col. 3. C. communia de lega. sic consuluit. Alex. consi. 79. eleganter in 5. vol. & Socyn. consi. 104. visis. col. 2. in 4. vol.

11 Quarto si compromissum fuerit super certa re, & partes litigauerint super alia, super illa poterit arbitri pronunciare, quia de consensu partium videtur prorogatum compromissum. per l. diem proferre. ff. de arbit. & cap. per tuas. illo tit Alex. expresse in consil. 84. super consultatione. 12 vol. 5. Dec. in cap. prudentiam. col. 6. nu. 13. de offic. delega. † Imò si procurator excessit fines mandati parte præsentis & tacite, videtur prorogatum mandatum. Boer. in decis. Burdegal. quæst. 283. de prorogatione. vbi dicit compromissum, & tacite & expresse prorogari posse: plus dicens, quòd sententia arbitri, si appareat eam esse latam præsentibus partibus & non contradicentibus, valebit: quia partes de nouo videntur compromittere. Angel. in l. sciendum. ff. de verbo. obligat. & censetur cum eisdem qualitatibus prorogatum, & cum eadem multa. Alex. Iaf. & alij per illum text. in l. lecta. vbi addidi. ff. si cerum peti. Boer. plenè quæst. 284. in decis. Burdegal. incipiente, sed maius dubium.

13 Quintò limita pro bono pacis, tunc poterit arbitri etiam de re non commissa cognoscere. per Soc. consi. 104. col. 2. in 4. vol. & Barba. consi. 3. illud. in 3. vol. Cor. in sing. inci. arbitri. & in tract. de potest. reg. quæst. 40. in priuileg. pacis: aliàs regulariter arbitri non potest cognoscere nisi de his, quæ sunt ei commissa in compromisso. nam ex eo potestatem capit.

14 Sextò & vltimò potest facere ea, quæ commodè veniunt ad compromissum, & sine quibus non posset arbitrium explicari. per l. 2. ff. de iurisd. omni. iudi. glo. in d. §. de officio. vt diem solutioni statuere, locum, & tempus ad cognoscendum.

15 Quæro quanto tempore duret arbitrium? Respon. si tempus sit appositum tanto tempore durabit, quanto est inter partes conuentum. Nam contractus à conuentione partium legem accipiunt. l. 1. §. si conueniat. ff. de p. l. contractus. de regul. iuris. † Si verò nullum tempus fuerit appositum, & conferatur substantiale contractus arbitrium in vnum ex contrahentibus, tunc intra sexaginta dies debet arbitrari, alioqui postea non recipietur, vt si displicuerit res vendita, eam mihi reddas, debet eam pars intra sexaginta dies reddere. l. quòd si nolit. §. si quid ita. ff. de ædilit. edicto. Roma. singul. 705. vendo tibi. & singul. 769. emo. Iaf. in l. si quis arbitratu. col. 12. ff. de verb. oblig. & in l. non erit. §. si neque. de iur. iur.

16 Si verò arbitrium conferatur in tertium perpetuè durabit, postquam tempus non est adiectum. Alexan. Iaf. & alij in l. si quis arbitratu. & est communis conclusio. vt testatur Ioan. Francif. Balb. in tracta. de præscript. in 4. parte 4. partis q. 34. col. 67. ideo tunc erit arbitri, qui suscipit arbitrium cogendus.

17 Item intra quantum tempus possit cogi arbitri ad suum arbitrium proferendum. gloss. pulchra, & doct. decidunt in litem si vnus. §. 1. ff. de arbit. vbi plenè videbis. Vnde verius est, quòd iudex præfigat terminum arbitri, intra quem habeant causam expedire sub comminatione, quod post tempus ipse de causa cognoscet, vt docet Boer. in decis. Burdegal. quæst. 283. de prorogatione. num. 9. & ita seruatur.

18 Sed mortuo vno ex colligitoribus non poterunt cogi arbitri, quia solum est compromissum. l. diem. §. 1. ff. de arbit. Bald. in c. quoniam. col. 1. & c. suspensionis. col. 2. de offic. delega.

19 Sed mortuo vno ex colligitoribus non poterunt cogi arbitri, quia solum est compromissum. l. diem. §. 1. ff. de arbit. Bald. in c. quoniam. col. 1. & c. suspensionis. col. 2. de offic. delega.

Non homologatur arbitri ultra contenta in compromisso. Arbitri iudicat de connexis.

Arbitri potest uni res adiudicari & alteri æstimatione.

Prorogatio compromissum de consensu partium.

Quanto tempore duret arbitrium.

Infra quod tempus possit cogi arbitri suum arbitrium proferre. Mortuū vnus colligitorum soluitur compromissum.

20 Item non possunt cogi arbitri nisi prius acceptauerint compromissum. neminem enim pre-
tor cogit arbitrium recipere, quoniam hæc res libera & absoluta est, & extra iurisdictionis neces-
sitate posita. Attamen ubi semel quis in se receperit, cogi poterit. l. 3. §. 1. ff. de arbit. Bald. in l. si
cum dies. ibidem, ut fuit dictum.

Tempus quomodo incipiat
arbitris cur-
rere.
Effectus com-
promissimalis
triplex.

21 Et tempus incipit ipsi arbitris currere, statim atque factum fuit eis presentibus, & acceptan-
tibus. Bal. in l. si cum dies. vbi Albert. & Petrus Iacob. in sua practica. in forma libelli quo agitur ad
pœnam ex compromisso. Ange. consi. 404. hic solum. & Socyn. consi. 87. pen. fati. col. 1. vol. 4.

22 Vltimo quaero, quis sit effectus compromissi? Respon. ut eo pendente suspendatur iurisditio
iudicis ordinarij, & cognitio: & quamdiu durat compromissum iudex non possit cognoscere, si
à parte opponatur. cle. quamdiu. de appel. authen. si tamen. C. de tempo. appel. Bald. in l. 1. C. si qua-
cunque prædit. potest. Paul. in l. pecuniam. in fi. ff. si cert. pet. Iaf. consi. 12. allegat. col. 2. vol. 1. imò si
altera pars adierit iudicem eo pendente, incidit in pœnam. per l. si quis rem. ff. eo.

23 Secundus effectus est, quod sicut transactio dicitur exceptio litis finitæ, & impedit processum,
& litis ingressum super his, quæ transactio decidit. l. eleganter. §. si quis post. vbi Bart. & alij.
ff. de condi. indeb. idem est in arbitrio, teste Ancha. in c. 1. de litis contestata. in 6. refert Iaf. in consi.
12. ibidem. in 1. vol.

Compromisso
nedum causa
principalis
suspenditur,
sed etiã cau-
sa appella-
tionis.

24 Tertius effectus est, quod non solum causa principalis incepta, sed etiam causa appellationis
suspenditur, donec fuerit pronunciatum, vel solum arbitrium. authen. si tamen. C. de tempo. ap-
pella. & clem. quamdiu. & quamuis illa iura loquantur in causa appellationis, eadem tamen ratio
est in causa principali: ut dicit Bald. in l. non dubium. C. de legib. & ob frequentiam fuit expres-
sum, & sic non obest. glo. in clem. 1. de rescrip. authen. Cassa. C. de sacrosanct. eccles. scripsi. plenè
in tract. nominat. q. 5.

25 Tertius effectus est, quod per arbitrium finitur lis, saltem si fuerit homologatum. text. in
authen. ne in arbitris. C. cod.

Tempus com-
promissi non
computatur
ad perimen-
dam instan-
tiam.

26 Quartus quod tempus compromissi non computatur in termino causæ finiendæ, vel rele-
uandi appellationem, vel audiendi testes, seu producendi. clem. quamdiu. quia non debet quis
lædi ex cursu temporis, qui negligens non fuit. d. authen. si tamen. & vbi non est negligentia, ibi
non cadit præscriptio. c. quia diuersitatem. de concess. præben. d. glo. 2. ibidem. Barba. in c. de causis.
col. 11. de offic. deleg. Rota decif. 360. fuit dubitatum. in no. Philip. Franc. in c. ex ratione. colum. 6.
vers. 6. de appella.

27 Quamuis dicant docto. instantiam causæ principalis, vltra triennium prorogari non posse.
per l. properandum. C. de iudic. & iura loquuntur de causâ appellationis, in qua rata manet sen-
tentia post lapsum instantiæ. c. cum sit Romana. de appel. clem. si appellationem. illo tit. & non de
causa principali, quæ non prorogatur. Ludo. Roma. in l. 2. ff. de re iudica.

28 Ego putarem etiam in causa principali iurisdictionem iudicis suspendi ad aliquod tempus:
& triennium propterea non prorogatur, nec tempus compromissi detrahitur de tempore triennij.
Sed de consensu partium poterit suspendi iurisditio ad certum tempus, & differri, dummodo in-
tra triennium causa decidatur. Et sic possunt conciliari ambæ opiniones.

Hodie verò in Francia, cum non seruetur illa l. properandum. ut scripsi in proœm. ordinatio.
in primo Tomo. commentar. in has constit. regias. tempus compromissi detrahetur tam in causa
appellationis, quam in causa principali.

Compromisso
quomodo ac-
tiones per-
petuantur.
Acta coram
arbitro, pro-
bant coram iu-
dice.
Mortemius
arbitri fini-
tur comprom-
missum.

Quintus effectus est, quod ex compromisso, & litis contestatione facta actiones perpetuantur,
& præscriptio interruptitur. l. cum antea. §. fin. C. de arbit. Panor. & Fely. in cap. illud. de præscrip.
Ioan. Francisc. in tract. de præscrip. in 6. parte vlt. partis. 2. col. vers. quarto igitur.

31 Sextus quod acta facta coram arbitro, probant coram iudice. c. causam. & cap. præsentata. de
testib. l. pen. in fi. C. de arbit. Socyn. in tracta. fallent. regul. 2.

32 Septimus & vltimus quod per mortem vnus arbitri finitur compromissum, nec transit ad
heredes compromittentis. cap. fin. de arbit. Alios effectus poteritis ex superioribus colligere: de
quibus omnibus Deo gratias agemus perpetuas. Amen.

TRACT

TRACTATUS
DE MATERIIS POSSES-
SORIIS QUOTIDIANVS ET IN
IUDICIIS FRANCIAE MAXIME
frequens.

Des matieres possessoires.

P R A E F A T I O.

HÆC possessionis materia à Iureconsultis frequentissima dicitur,
in l. Fulcinius. §. 2. ff. quib. ex caus. in possess. ear. & diffusè per eos &
iurium interpretes tractata. veruntamen multa à docto. fuerunt ob
praxis & diuersitatem, & ignorantiam tradita, quæ forensis vsus
non recipit: necnon plura praxis introducta vocabula bonæ illi
antiquitati penitus incognita, quæ non mediocrem inter nos pa-
riunt difficultatem. Ob id mei officij esse putavi breuiter ea descri-
bere, & enodare praxim cum theorica coniungendo, inutilia & va-
na relinquendo, & quæ ad ostentationem tantum profunt. Vnde
lector beneuole, non miraberis si multa hac in materia subtilia
scholasticis disceptationibus agitata prætermittam.

1 Primò præfari nobis licebit possessionem esse vsum rei à proprietate separatum. l. questio. ff. de
verb. signifi. vbi Alciat. dicit esse definitionem possessionis, ego quoque meam opinionem ibidem
interposui. Quamobrem ne toties repetita nauseam prouocent, definam amplius vos in hac defi-
nitione detinere, maximè cum Corraf. & Fernand. docto. Tholosa. egregij in interpreta. ad §. nil
commune. l. naturaliter. ff. de acquir. poss. multa super his scripserint.

Possessio
quid sit.

2 Verùm vltèrius progrediendo sciendum est duplicem esse possessionem, naturalem & ciui-
lem. hoc tradit expressè text. in l. 3. in fi. ibi. ciuilitè & naturaliter incumbit possessioni. ff. ad exhiben.
l. 2. §. 1. pro hærede. ibi, ut possessio non solum ciuilis, sed etiam naturalis intelligatur. l. & ha-
bet. §. placet. de precar. ibi, quia possidebat corpore penes dominum, quia non decessit animo à
possessione. l. 3. de acquir. poss. l. 1. §. deicitur. de vi & vi arma. & alibi sæpius. l. videamus. §. si posses-
sionem naturalem reuocem. ff. de vsuris. 3

Duplex est
possessio.

3 Naturalis seu corporalis possessio est quæ per corporis actum acquiritur, utpote si quis ac-
quirere velit possessionem, requiritur ut aliquam fundi partem introcat, non ut omnes fundi gle-
bas circumambulet. l. 3. ff. de acquir. posses. & oportet animo acquirendi possessionem id agi, quia
possessio per se corpore, nec per se animo acquiri non potest, sed corpus & animus requiruntur,
ibidem. & quemadmodum nulla possessio scilicet naturalis acquiri nisi animo & corpore potest,
ita nulla amittitur, nisi cum vtrunque à contrario defuit. l. quemadmodum. ff. de acq. poss.

Naturalis
possessio
quid.

4 Ciuilis possessio est, quæ à lege ciuili inducta est in animo & voluntate consistens, tam in ac-
quirendo ut dixi, quam in retinendo: quia mercator ad nundinas proficiscens & quiuis alius reti-
ner animo possessionem bonorum suorum, quæcunque domi relinquit, licet quis eo absente

Ciuilis pos-
sessio quid.

5 illa occupet bona. l. clam possidere. §. qui ad nundinas. ff. de acquir. posses. † Vnde etiam si
exercitu veniente migravit aliquis eo animo, ut non amitteret possessionem, eam non amittit. l.
item quaritur. §. exercitu. ff. locati. & d. l. quemadmodum.

Ciuile pos-
sessoris, quo
modo comi-
tetur natu-
ralis.

6 Proinde pulchre dicit Bal. in c. cæterum. col. 4. de iudi. me habere possessionem equi natura-
lem, si super eo sedeo, vel in conspectu habeo, sed si nõ est in conspectu meo, tamen quia figura &
species eius mente concepta est, & si non sit equus præsens, illius possessionem habeo ciuilem,
scilicet per sensum interiorem voluntatis retentam.

7 Sec nec minus naturalem videor habere, si cum in stabulo habeam, & domi, vel aliàs in mea
potestate, ut eo pro arbitrio possim uti veluti in suppellectili licet intueri, nam licet dominus non
omnem habeat præ oculis domi existens, nihilominus tamen integram eius possessionem retinet.

Naturalis
non perditur,
nisi re ab alio occupa-
ta.

8 Verùm pro resolutione dicerem, quod rerum à nobis dimissarum vtraque possessio retine-
tur, donec alius illas res occupauerit, per quarum occupationem occupans naturalem seu corpora-
lem acquirit, nos verò ciuilem retinemus, ita concilianda sunt iura, & intelligenda, ut docet Iaf.
in l. 1. in princip. num. 45. cum seq. ff. de acquir. posses. videtis itaque differentiam inter naturalem
possessionem & ciuilem.

9 Item addendum est, quod naturalis possessio parit remedia possessoria acquirendæ, retinen-
dæ, vel recuperandæ possessionis. in §. 1. de interdict. in insti. de quibus inferius dicitur.

10 Ciuilis verò producit effectus ciuiles, videlicet vsucapionem, & præscriptionem. Dinus in
regul. sine possessione, de regul. iur. in 6. Alexand. & Iaf. in l. 1. & 3. ff. de acquir. posses. quia similis fi-
mitem generat. l. quod si nolit. §. qui mancipia. ff. de ædil. edicto. quod est verum, si coniuncta sit
naturalis,

Interdicta
tria produ-
cuntur à na-
turali pos-
sessione.
Effectus ci-
uilis posses-
sionis.

Qualis possessio requiritur in præscriptione. Fructus lucratur à civili possessore. Naturalis possessio sola non interrupt præscriptione. Civilis possessor an ui possit fundū suū ingredi. Claustrina possessio excusatur à civili. Civilis sola possessio quomodo transferat dominium. Civilis impedit missionem in possessionem. Civilis possessoris competit interditi unde ui. Vtraq; possessio requiritur inchoanda præscriptione. Præscriptio contra civilem possessionem an currat. Acquiratur quibus modis possessio. Quinque requisita seu modi acquirendi possessionem mobiliam seu immobilium. Familiaritatis iure capta possessio nil prodest. Animus est apprehensionis possessio nis requiritur.

naturali, nam sola civilis non parit præscriptionem, vel vsucapionem. doct. in l. sine possessione. 12 ff. de vsucapio. † Nempe si in inchoanda præscriptione vtraque possessio requiratur, in complenda sola civilis sufficit, si alius illam rem non detineat. l. i. §. per seruum. ff. de acquir. poss. glo. & doct. in regul. sine possessione. de reg. iur. in 6. 13 Secundò parit effectum lucrandi fructus. §. si quis à non domino. de rerum diuis. in insti. l. certum. C. de rei vendic. Guido Papæ in decis. Delphi. q. 356. quos & quot effectus. 14 Tertiò si amittatur naturalis sola non interruptur præscriptio, secus in civilis. l. si id quod. in ff. de acquir. poss. doct. in c. illud. de præscri. Dyn. & alij in d. reg. sine possessione. in 6. 15 Quartò qui habet civilem potest ingredi rem sic possessam etiam per violentiam, si eam per alium repererit occupatam. l. clam possidere. §. qui ad nudinas. ff. de acquir. poss. Barto. in l. creditores. col. 8. C. de pignor. quod non seruamus in Regno, quia autoritate iudicis hoc fiet, ne sit occasio maioris tumultus. l. non est singulis. ff. de regu. iur. 16 Quintò per civilem excusatur quis à vitio, etiam si clam apprehenderit possessionem, & ignorante domino. Bar. in d. l. creditores. col. 6. nu. 20. per l. cum creditor. ff. de furtis. 17 Sextò civilis possessio, quæ fit per constitutionem precarij, vel per retentionem vsusfructus transfert dominium, si constitutus erat dominus, & possidebat. l. quod meo. ff. de acquir. poss. l. qui quis. C. de donatio. Guido Papæ in d. decis. 356. quos & quot. & decis. 512. Titius. 18 Septimò civilis possessio impedit missionem in possessionem ex beneficio diui Adriani, vt docet Bartol. & alij, in l. fin. C. de edict. diui Adria. tollen. Guido Papæ in statuto si quis. in verb. possessio. in 7. effectu. 19 Octauò possidenti etiam civiliter datur interdicitum vnde vi, vel remedium c. reintegranda. l. i. §. de ieiunio. ff. de vi & vi arma. Guido Papæ in dicta q. 356. 20 Ex hoc inferitur ad praxim, quòd licet rem per alium possessam incipiam animo possidere, non tamen eam præscribam, quia præscriptio sine possessione naturali & civili non inchoatur. glo. in l. sine possessione. ff. de vsucap. glof. in l. i. C. de seruis fugit. Dyn. in reg. sine possessione. de regu. iur. in 6. ob id in acquirenda possessione corpus & animus interuenire debent. l. 3. & l. quemadmodum. ff. de acq. pos. 21 Vnde vidi opponi contra illum, qui possederat domum per viginti annos inter absentes, quod non præscriperat, eo quòd absens retinuerat possessionem animo, & quamdiu retineatur, non currit præscriptio. l. si de eo. §. i. ff. de acq. pos. glo. magna. in fin. in l. i. C. de seruis fugit. & in l. male agitur. de præscri. 30. vel 40. annor. Bar. in l. Celsus. col. 4. ff. de vsucap. Alexan. consil. 2. or. viso themate. col. 2. in 6. vol. las. in l. i. col. 11. nu. 45. ff. de acq. poss. quia vtraque possessio non est in præscribente; quod requiritur. vt d. l. 3. & l. quemadmodum. ff. eo. † Et presumitur animus per decem annos durare. l. peregrè. ff. de acquir. pos. vel saltem tanto tempore, quanto iudici videbitur. glo. no. in l. furtum. in fin. ff. de vsucap. quam probat Ioan. Faber. in l. licet. C. de acquir. poss. 23 † Et quia ea quæ in animo & voluntate consistunt probantur iuramento. cap. vt circa. in fin. de elect. in 6. §. sed iste. in glo. de actio. in insti. & ideo istud posset esse vtile ad opponendum contra præscriptionem. 24 Iam verò se offert locus hic tractare quomodo possessio acquiratur, quia agi super ea non potest, nisi sciamus an sit acquisita, quod vt breuiter edoccamus, breuis hæc sit distinctio: Aut loquitur in corporalibus, aut in incorporalibus. 25 In primo dupliciter nobis acquiratur, aut per nos, aut per alios. l. i. ff. de acquir. poss. 26 Primum acquiratur per nos duobus modis, aut per actus naturales, aut civiles & fictos. Per actus naturales acquiratur nobis possessio quinque requisitis. 27 Primò in rebus mobilibus manualis apprehensio requiritur, in immobilibus verò ingressus, vel sessio, seu alius actus possessioni conueniens. l. naturalem. §. i. ibi, quam si eam ceperimus. ff. de acquir. rerum domi. l. i. §. si iusserim. ibi, necesse est apprehendere possessionem. de acquir. poss. 28 §. illud. de rerum diuis. in insti. Paul. & alij in d. l. i. col. 2. † Vel requiritur quòd iudex seu apparitor partem in possessionem miserit. l. si ex stipulatione. & l. iuste. ff. de acquir. poss. Bal. consil. 267. in causa in 3. vol. 29 Secundò requiritur, quòd animo querendi possessionem apprehendatur, non verò iure familiaritatis. l. qui iure, & l. generaliter. ff. de acquir. poss. Vnde si filius longo tempore receperit fructus in fundo patris, vel matris, non ob id dicitur acquisisse possessionem: quia iure amicitie & familiaritatis recipit, non suo iure. doct. in d. l. qui iure. & declarat. Spec. consil. 131. in præfenti. col. 2. vol. 1. dicit tunc iure familiaritatis fieri, quãdo is nulli ius possidendi habet, sed ratio cõsanguinitatis aut amicitie hoc suauit, & inferius dicitur in acquisitione quasi possessionis in incorporalibus. 30 Tertiò animus & intentio possidendi cum apprehensione requiritur. l. 3. in prin. & l. quemadmodum. ff. de acq. pos. voluntas enim & propositum distinguunt maleficia. l. verum. ff. de re furt. verum si non habeam voluntatem acquirendi, non acquirò, quia inuito non confertur beneficium, nec acquiratur. l. inuito. ff. de regu. iur. † Ideo furiosus, dormiens, ebrius, & id genus homines quia animum possidendi non habent, non acquirunt possessionem. l. i. §. i. ff. de acquirend. poss. 31 † Minores tamen sensu capaces eam acquirunt, & sine tutoribus super his agere possunt. doctores in l. momentaneæ. C. qui legitimam personam. etiam possessio acquiratur contra istos, & contra priuilegiatos & non priuilegiatos.

33 Cautela ergo est, vt quando quis dicit se possessorem, vt in cum opponatur, quòd non habuit animum acquirendi, fortè quia precario intrauit possessionem, vel iure amicitie, vel familiaritatis vt vel clam. l. i. in ff. vt posside. 34 Quartò requiritur scientia, vt non sit error in corpore rei cuius possessionem volo acquirere, vnde si parti possessionem acquirere volebam, & ingredior fundum, fundi possessionem non acquirò. l. si me in vacuum. ff. de acquir. pos. quia error impedit consensum. l. si per errorem. ff. de iur. rudi. omni. iudi. † Sed error in nomine, vel qualitate possessionis non nocet. l. si quis in fundi vocabulo. ff. de leg. 1. 36 Quintò requiritur rei certitudo, & loci. l. 3. §. incertam. de acquir. poss. nam qui ignorat, nec tradere potest, nec alter accipere id, quod incertum est. l. locus. §. i. ibidem. l. si fur. in fin. de vsuca. 37 † Vnde si quis vendat decem arpenta terræ illius vineæ, qua in parte empror eliget, & constituat se nomine emptoris possidere, non transfertur possessio ratione incertitudinis, cum non dixerit specificè, an ex parte orientis, vel occidentis. Bart. & alij in d. §. incertam. Dec. consil. 226. magister. col. 2. sequitur Hipol. sing. 496. constitutio. las. & recentior. alia docent in d. §. incertam. Et sic per hos & alios actus naturales acquiratur possessio. 38 Secundò acquiratur possessio per actus civiles & fictos, tamen possessio per hos actus fictos quæ sita, est vera. l. & certè. §. i. ibi propriè precario habere dicor. ff. de precar. c. contingit. ibi verus constituatur anno clapso possessor. de dolo. l. quarundam. & l. quod meo. ff. de acquir. poss. ibi respectu possessionis Iuriconsul. vtur verbis veritatem denotantibus & proprietatem, sed respectu traditionis & acquisitionis ponuntur verba impropritate denotantia. Bar. & alij in l. ab emptione. in fin. de pact. & l. si quis pro emptore. de vsucapio. doct. in l. singularia. col. penul. ff. si cert. pcta. & Barba. consil. 8. sapienter. col. 15. in 1. vol. licet distinguat in c. 2. col. 7. de consuet. Ratio est, quia tantum debet operari fictio in casu ficto, sicut veritas in casu vero. l. si filiusfamilias. ff. si cert. pcta. c. cum dilectus. & c. ad audientiam. de cler. non resid. Guid. Papæ in deci. Delphi. quæst. 12. in dicta curia. & Dec. consil. 302. & pro tenui. Sed actus verus & naturalis inducit veram possessionem, sic & actus fictus. 39 Vtilitas est, quia ficta possessio non parit effectum recuperandæ possessionis: vera autem sic. l. i. C. quor. bono. Bal. in auren. defuncto. q. 3. C. ad Terul. Alex. & las. in l. si foror. C. de iure. delib. 40 & istam communem dicit Alex. in l. in suis. col. 4. ff. de libe. & posth. † Quamuis contrarium teneat Soc. in l. rem quæ nobis. in 5. q. ff. de acquir. poss. Bal. & alij in rub. de caus. poss. & Dec. consil. 84. excellentissimi, & hæc opinio seruatur in hoc Franciæ Regno in 1. capite possessorij. teste Do. 41 de Petrucia in tracta. de virib. iuram. in 1. effectu. † Ego tamen vidi seruari in curiis Franciæ, vt per actus civiles acquiratur possessio, quæ tanquam vera tuetur, & possessorio agitur. 42 Altera utilitas est, quia ficta possessio non prodest ad inchoandum præscriptionem, verà sic. glof. sing. in regul. sine possessione. in fi. de regul. iur. in 6. quam not. Roma. sing. 440. lex quamuis. & Fel. in c. illud. col. vit. de præscri. hæc igitur proderit. 43 Videamus ergo civiles actus per quos possessio acquiratur. Primò acquiratur possessio per aspectum, siue per rei præsentiam, vnde si iusserim venditori, vt procuratori meo rem traderet, cum ea res in præsentia sit, videri mihi traditam Iuriconsul. ait in l. i. §. si iusserim. ff. de acquir. poss. & l. quod meo. §. si venditorem. & glof. in l. 3. ibidem ponit alios multos modos. ordinem illius glof. sequar. 44 Notandum est, quòd antequàm per visum acquiratur possessio, sequentia requiruntur. Primò quòd res videatur. d. §. si iusserim. & §. si venditorem ibi de monstret. & Matthæi 4. cap. ibi, ostendit ei omnia regna mundi, & in decis. Rotæ. 153. nota. pone in antiq. 45 Prætèrà quòd tradens vel transferens possideat. l. 3. §. Neratius. ff. de acquir. poss. glof. in verb. tacta. in cle. de hæc. quia sicut is qui verè non possidet, non potest in alium transferre. l. quod meo. ff. de acquir. poss. ita & qui nec fictè quidem possidet, non potest alium possessorem facere, ne plus fictio profit, quàm veritas, vt dicunt doct. in l. si is qui. ff. de vsucapionib. 46 Item quòd potestatem tradendi possessionem habeat. Roma. consil. 482. in casu. col. 1. quod verum intelligerem, quando deficeret potestas naturalis, vt in pupillo, furioso, & demente, vel 47 in eo qui mitteret in possessionem beneficij sine collatione, † Secus si tradens de facto, aut ex accidenti non haberet potestatem tradendi, fortè per bellum, aut ob pestem non audet accedere ad locum beneficij, vel alium, tunc ab excelsa turri videndo beneficium, aut alium locum poterit illius loci possessionem apprehendere. Ita dicit Alberic. se consuluisse amico suo in d. §. si iusserim. per illum tex. ibi ex mea turri demonstret. facit l. naturalem. ff. de acquir. rer. domi. cap. contingit. de dolo. de Rota decis. 8. an inductus. de restitut. spoliat. De Ripa in tracta. de peste. 19. special. pestis in contractibus. 48 Tamen nuncius non potest aliquem verbo mittere in possessionem rei, etiam si sit in conspectu, nisi interueniente aliqua apprehensione. l. non est mirum. in fin. ff. de pign. act. teste Spec. in 49 tit. de primo & secundo decreto. §. iam nunc. in prin. per l. 3. ff. eod. † Ideo debet partè ponere intra fundum, vel domum, aut vestem ostij tradere, seu rei alterius possessionem, nisi quando possessio esset vacua, & iustum esset impedimentum. per l. si finita. §. Julia. ff. de damno infecto. l. quamuis. cum gloss. de bonis author. iud. poss. Bal. in l. ob maritorum. col. 2. C. ne vxor pro mari.

Ad repell. n dum possessor. Error in pe det possessio nem. Certitudo rei requiritur in possessio ne. Vera dicitur possessio etiã ea que est per actus fictos & civiles. Effectus fictæ & veræ possessionis quãtum differant. Aspectu rei possessio acquiritur. Requisita ut per visum acquiratur possessio. Potestas tradendi possessio nem quomodo intelligatur. Beneficij possessio quomodo apprehendatur in gruete bello aut peste. Apparitor quomodo in possessionem mittere debeat.

Feli.in c.cum aliquibus.col.2.de re iudica. Et Carol.Ruinus consil.50.super eo.in 4.vol.

Mixtio possessionis an cessatur ex uerbo tradit. in instrumentis apponi solito.

50 Unde illa uerba posita in instrumentis venditionis, & aliis, vendidit, vel donauit fundum, & tradidit, non probant ueram traditionem, si res non erat in presentia. ut docet Alex. consil. 10. viso processu. col. 2. in 4. vol. & consil. 97. viso processu. col. 1. vol. 7. per l. pradia. ff. de acquir. posses. 51 Id tamen operatur, ut emptor, sua autoritate possessionem ingredi possit. Bar. in l. 2. in fine. C. de acquir. posses. Idem probat Pet. Ferrar. in sua practica. in forma positio. actor. in uerbo, item quod prescriptus. ubi dicit bonum esse si notarius attestetur in conspectu domus, vel fundi instrumentum fuisse factum, & venditione ipsam, & tunc probabitur possessionem traditam fuisse.

Animus tradentis re in spicitur.

52 Adhuc requiritur animus tradentis. d. l. 3. §. Neratius. ff. de acquir. posses. glof. in uerb. primi. d. l. 1. ideo uendens rem oportet quod declarat se uelle tradere rem in suo conspectu sitam, ut docet Alex. & alij in d. §. si iusserim. & Aret. in d. l. quod meo. §. si uenditorem. ac Paul. in l. quarundam. 53 illo titu. Idem non habet locum in rebus uacantibus, quia animus tradentis deficit. doct. 54 in §. ult. de rerum diu. in insti. Idem ex uoluntate iudicis, tutoris, curatoris, procuratoris & similibus non transfertur possessio per aspectum: quia scilicet non interuenit uoluntas ueri possessoris, & domini. Bar. & alij in dicta l. 1. in princ. in 4. quaest. princ. de acquir. posses.

Custodis appositio transferit possessionem.

55 Secundum acquiritur possessio per custodis appositionem, eo enim quod uendis mihi rem, etiam si non presentem, & ego huic rei adhibeam custodes, statim acquiritur possessio, etiam sine uoluntate custodum, quia uidetur mihi res tradita. l. quarundam. ubi Alex. & alij. ff. de acquir. posses. Aret. & alij in d. l. 34. in princ. & facit §. Nerua. & l. rem quae nobis. ibidem. Soc. col. 55. viso in 56 strumento. in 4. vol. Caro. Ruinus. consil. 173. viso processu. col. 4. num. 9. in 4. vol. Licet aliam in possessione qua acquiritur per seruum, aut per procuratorem, requiratur animus serui aut procuratoris. l. 1. §. haec quae de seruis. & §. per procuratorem. & ibi doct. abunde. ff. de acquir. posses.

Clauium traditione acquiritur possessio.

57 Tertio acquiritur possessio per traditionem clauium. l. clauibus. ff. de contrahen. emp. glof. 58 in uerbo, fundi. in rub. de consuetu. feudi. Boer. in tract. de custod. clauium. fol. 11. Et Theodor. Samius fuit primus inuentor clauis, ut uidere licet apud Polydor. Vergil. de inuentio. rerum. 59 Ratio est, quia clauis pars rei dicitur. l. fundi. in princ. ff. de actio. emp. & qui partis possessionem apprehendit, acquisiuit totius rei possessionem uidetur. l. 3. in princ. ff. de acquir. posses. Nam & qui aurem alicuius tetigit (inquit Trebatius) totum eum uideri tetigisse. l. uulgaris. de furtis. uide tamen glof. & doct. in d. l. 3. in princ. quando per apprehensionem unius rei acquiratur alterius rei possessio.

Intellectus ad l. Clauibus.

60 Etiam si clauis tradita sit extra rei presentiam, ut docet Alex. & Vincen. in dicta l. 3. §. Neratius. & Vincen. d. l. 1. q. 4. num. 93. & in d. §. si iusserim. col. 2. Nam presentia rei esset sufficiens ad acquirendum possessionem sine clauium traditione, ut superius dictum fuit: igitur clauium traditio debet operari de aliquo. l. si quando. de lega. 1. facit cap. ex literis. de consuetud.

Clauium traditio domus possessionem transferit non mercium.

61 Nec obest. d. l. clauibus. ibi, apud horrea tradita sunt, quia narrat facti contingentiam, non negans idem esse etiam si non contingat partes in rem presentem venire: quia eadem est ratio, quae 62 uis glof. contrarium tenet ibidem. & Imo. in c. 2. de consuetud. Sed dicerem quod traditio apud horreum statim transfert possessionem, etiam si is cui traditio clauium est facta non aperiat horreum. Idem si uero traditio sit facta extra presentiam rei, tunc non acquiritur possessio, nisi is cui clauis haec sunt tradita, aperuerit horrea, & uiderit merces intra horrea positas. hoc probat text. sic dicens, Clauibus traditis ita mercium in horreis conditarum possessio tradita uidetur, si clauis apud horrea tradita sunt, quo facto confestim emptor dominium & possessionem adipiscitur, & si non aperuerit horrea, hoc etiam probat uerbum confestim. Nam statim censetur tradita possessio per traditionem clauium apud horrea. Sed quando extra horrea, ita demum si horrea aperuerit, & in eis uiderit res sibi uenditas, quae sub clauibus continebantur.

Clauium traditio praecedat titulus habilis.

64 Item aduertendum est, quod si uendam domum, & tradam clauis illius etiam extra domus presentiam, uideo tradere domus possessionem. per cap. ex literis. de consuetud. quia partem rei 65 tradendo, totam rem tradere uideo. ut superius scripsi per l. 3. ff. de acquir. posses. Sed quando uendo merces in horreo inclusas, ita demum transfertur possessio, si apud horrea tradita sunt, 66 licet tunc non aperuerit. Idem uerum est si tradita sint extra presentiam horrei, quia nisi is qui recepit clauis aperuerit horrea, non acquirunt mercium possessionem. Nam clauis non dicuntur partes mercium, sicut domus. l. fundi. ff. de actio. empti. ob id non censetur tradita possessio mercium, licet aliter in ipsa domo uendita, quod est notandum ad intellectum illius legis, quia doct. non sic distinguunt.

Clauis tradens nisi possideat non transfert possessionem.

67 Quod est uerum, si traditio clauium facta esset ex causa uenditionis, vel alterius tituli habilis ad transferendum dominium: alioqui causa custodiae facta magis censetur per text. & Bart. in l. cum pater. §. pater pluribus. ff. de legat. 2. Bar. in l. 1. §. nec castrense. col. pe. ff. de collat. bono. Anch. in cle. 1. §. porro. de haeret. tex. & ibi Porc. in §. item si quis. de rerum diu. in insti. Dec. consil. 56. in causa. col. 2.

68 Et quando is qui tradidit clauis, possidebat, secus si alius: quia tunc quod non habet, non transfert, cum etiam non possint duo in solidum possidere. l. si ut certo. §. si duobus. ff. de comoda. nec aufertur possessio a tercio possidente eo non audito. cap. licet episcopus. de praeben. in 6. Socin. consil. 131. in presentia. col. 34. uersic. nec me mouet. in primo vol. & Oldr. consil. 209. in causa. & de Ripa. in

Ripa. in d. tract. de peste. uersic. secundo casu. fol. 35. ut superius in alio casu scripsi.

69 Insuper si tradantur clauis ecclesiae, tradita censetur quasi possessio iurium illius, incorporalium, tamen si tradantur clauis domus rusticae beneficii, tunc acquiritur quidem quasi possessio administrationis temporalium rerum, & non spiritualium, nisi de consuetudine talis actus esset destinatus in signum totius possessionis, ut domus presbyteralis. teste Anto. Burr. in c. fin. col. 20. de causa possess. ut refert Nico. milis. in uerb. possessio. quaest. 34. Idem declarationes & limitationes ad illam l. clauibus. scribit Ang. in §. sed iste. in fin. de act. in insti. & Ioan. Franc. Balb. in repetit. l. Celsus. col. 21. & 25. ff. de usufructu. ibi alia uidere liberum erit. Et in praxi benefic. in titu. de missione in possessio.

Clauis ecclesiae uel domus beneficii quid operentur.

71 Quarto acquiritur possessio per constitutum: nam si uendas mihi rem, & constituas te illum meo possidendi nomine, in me possessio eo ipso transfertur, quia desinis habere animum amplius possidendi tuo nomine. Consequens est, ut desinas possidere, & mihi acquiras. l. quod meo. ff. de acquir. posses. glof. in l. ab emptione de pact. & in §. interdum. de rerum diu. in insti. Dinius consil. 47. uisa. & consil. 49. thema. col. 2. Iaf. consil. 6. col. 8. uersic. 1. propter constitutum. in 3. vol. & consil. 11. in quarto vol. quod in multis casibus limitarem, nisi Do. Tiraquel. multa super hoc

Constitutio quae uerit possessio.

72 tradidisset in suo tract. de iure consti. ad eum te nunc reicio. Idem non acquiritur possessio per constitutum, quando is esset incapax, ut si clericus constitueret se possidere beneficium nomine laici, ut docet Anto. in cap. fin. de cau. posses. & refert Do. Nic. Mil. in uerb. possessio. seu quali. §. 40. facit c. causam. de praescrip. Carol. Rui. consil. 172. non est dubium. col. 3. nu. 14. in primo 73 vol. Idem quando constituens non possidisset tempore constituti, quia tunc non potuit transferre possessionem, quam non habebat. l. traditio. ff. de acquir. posses. Carol. Ruin. consil. 46. uisa. col. 2. nu. 3. in quarto vol. & consil. 54. viso. col. 1. ibidem. uide differentiam & nouam declarationem quam assignaui in ista precarij constitutione. in tract. de dona. insinuand. artic. 2. glof. 3. in 2. tomo commenta. ad consil. reg.

Incapax non acquirit possessionem per constitutionem.

74 Quinto acquiritur possessio per traditionem instrumentorum, nam si instrumentum uenditionis donus tibi donem, & tradam, possessionem etiam domus tradere uideo. text. in l. 1. C. de donatio. quem tex. dicit sing. Bal. in margar. in uerb. instrumentum. glof. in l. 3. ff. de acquir. posses. & in c. 2. de consuetud. recti feudi. Bald. in cap. 1. quid sit inuestit. Porc. in §. interdum. de rerum diu. in insti. quia uidetur esse rei pars. l. fundi. ff. de actio. empti. Idem & acquisita partis possessio in tota re acquisita uidetur. d. l. 3. in princip. Iaf. consil. 11. magnificus col. 1. in quarto vol. Masuer. in cod. tit. de posses. §. item per traditionem. num. 36.

Instrumenti traditio transferit possessionem.

76 Item si quis donet uel uendat instrumentum debiti, ipsum debitum donare, uel uendere uidetur, ne actus sit inutilis. l. seruum filij. §. eum qui chirographum. de legat. 3. & qui pignori instrumentum tradit, ipsam rem in instrumento contentam in pignus concessisse uidetur. l. cum contentum crediti debitorem ipsum liberare uidetur. l. Labeo. ff. de pact. glof. in l. 1. in fin. de reb. eorum. Soc. in tract. fallen. reg. 183. instrumentum.

Instrumentum donans uideatur in eo contentum donare.

78 Requiritur tamen sequentia, primo quod uendens instrumentum receperit precium, uel fuerit habita fides de precio. iuxta §. uendit. de rerum diu. in insti. quia non debet plus operari nisi quam ueritas. Bal. in rub. C. de contrahen. empti. q. 16.

Requisita in instrumentorum traditione ut transferatur possessio.

79 Item quod instrumentum fuerit traditum. d. l. 1. ibi traditis. non sufficeret ergo, si quis donaret instrumentum emptionis, & non traderet, sed constitueret se nomine donatarij instrumentum emptionis possidere. Nam ibi essent duae fictiones, quae de iure regulariter non concurrunt. l. 1. C. de dotis promiss. l. singularia. ff. si cer. pet. ubi doct.

80 Adhuc quod is qui tradit instrumentum possideat rem in instrumento contentam. glof. in d. l. 1. quia possessionem, quam non haberet, non posset transferre, ergo nec fictè. per l. traditio. ff. de acquir. rer. domi. l. 2. ubi Ang. C. de acquir. posses. Alex. consil. 10. viso processu. in 4. vol.

81 Praeterea requiritur, quod tradat instrumentum ipsius rei, in quo continetur ius uendentem habere, secus si tradatur instrumentum contractus, ut uendo domum, & trado instrumentum

Instrumentum quale esse debeat ad transferendam possessionem.

82 donationis illius domus factae quondam patri meo, ius tunc & possessionem trado. Idem si dem rem, dumtaxat tradendo tibi instrumentum continens me donasse, tunc auctoritatem apprehendendi possessionem transferre uideo. l. si ex stipulatione. ff. de acquir. posses. Saly. in d. l. 1. per illum tex. facit l. Titius. ff. de actio. emp. l. pradia. ff. de acquir. posses. Petrus de Bella pertica. quaest. 138. de donatio.

83 Insuper requiritur, quod illa instrumenta contineant res corporales, & iura illarum: diuersum est, si continerent nomina debitorum, quia tunc actionum non censetur facta esse traditio, nec possessio debiti. Imol. per illum text. in l. ult. ff. de donat. sequitur Vincen. Hercula. in d. l. 3. in princ. col. 7. num. 18. ff. de acquir. posses. quamuis Alex. ibidem teneat contra, ideo hoc casu

Incorporalium possessio non transfertur per instrumentum.

84 requireretur cessio domini. Idem si quis deferat instrumentum castri empti a Titio, quo uelit cogere censuales ad recognoscendum, dixi non teneri, nisi ostendat cessionem factam per dominum, ut plenè probaui alibi. hanc tamen cessionem in Francia non uidi requiri.

85 Etiam requiritur secundum quosdam, quod sit res mobilis, uel se mouens. d. l. 1. C. de dona. ibi macipiorum. Vincen. in d. l. 3. quia cum rei mobilis sit uilis & abiecta possessio. l. si rem. ff. de acquir. posses. non extenditur ad possessionem rei immobilis. Idem dicerem esse

Mobilium & immobilium possessio per instrumentum transfertur.

Possessio in uno non acquiritur in alio.

vt docet Ioan. Fabr. in §. æquè. col. 7. Panor. in c. cum ecclesia. col. 4. de causa posses. & proprie. 195 Intellige quod in quibus casibus ex vnico actu quaritur quasi possessio, non censetur tamen acquisita quoad alios actus diuersæ speciei, vnde acquisito iure presentandi non censetur acquisitus actus eligendi, vel alius, cum ista sint diuersa. c. cum in illis. §. cum autem. de præben. in 6. quia tantum præscriptum, quantum possessum, & non vltra. Bart. in l. cum de in rem verso. col. vlt. ff. de vsur. cap. fi. de offic. Arch. c. cum in tua. & ibi Panor. in 2. notab. de deci. & in c. dilectus. de capel. monach.

De iurisdictione acquirenda in alia specie, quam usum fuerit.

196 Si tamen nullus possideret, ex vnico actu acquiritur quasi possessio in aliis actibus etiam diuersis. c. i. secundum vnum intellectum. de relig. domib. Flor. in l. seruitutes. magna. col. 6. ff. de seruit. Roch. Curtius, in tract. iuris patronatus. in verbo, competens. q. 15.

197 Secundò limitetis, quando exercens actum haberet titulum, vt pote si à Rege fuerit castrum donatum cum mero, misto imperio, & iurisdictione, si exercuit iurisdictionem in vno actu, acquirat quasi possessionem in aliis, etiam in quibus nullum habuit exercitium. l. arboribus. §. de illo. vbi Bart. ff. de usufruct. Soc. consil. 158. abunde. col. penul. in 2. vol. & consil. 187. col. 6. ibidem Purpurat. in l. imperium. nu. 48. versic. secundò limitetis. ff. de iurisd. omn. iudic. & superius scripti.

198 Tertio ad alias personas etiam extendetur hæc concessio, vnde si Rex concesserit nobili, vt vestigal exigere possit à transeuntibus, si quisquam de nouo veniat & transeat, ab eo vestigal exigi poterit. Bald. in l. si quis diuturno. ff. si seruit. vendic. C. una. consil. 158. visis. in fin. & Dec. con. 199 filio. 215. in causa. col. 33. Iaf. in l. 3. §. fin. de acq. poss. † Vide quinque declarationes per Fely. in c. auditis. col. 6. de præscrip.

Possessio quomodo nobis quaritur per alios. Procurator domino possessionem acquirat.

200 Postremò videndum est, quomodo nobis quaratur possessio per alios, & in hoc faciendi sunt duo casus. Primus, aut quaritur per illos qui non sunt in potestate, aut per illos, qui in nostra potestate sunt.

201 Primò casu per liberam personam acquiratur nobis possessio, si ipsa mandatum acquirendi habeat, & nostro acquirat nomine, vt procurator. l. 1. §. per procuratorem. ff. de acquir. posses. l. quod meo. ibidem Barto. in l. 1. §. nunciatio. col. 2. cum seq. ff. de noui oper. nunc. l. qui mihi donatum. col. vlt. de donat.

202 Si autem mandatum non habeat acquirendi, vt negotiorum gestor, notarius, nuncius, & alij; tamen mihi acquirere possessionem possunt, si illam nomine meo apprehendant, & ego postea ratum habeam. l. communis seruus. §. 1. ff. de acquir. posses. l. si procurator. r. ff. de acquir. rerum domi. l. solutum. §. per liberam. de pignor. actio. Fulgos. consil. 232. in proposita. col. 1.

203 Vnde si nuncius acquisierit possessionem nomine Titij, & non appareat de ratificatione illius, hæredes eo mortuo non erunt possessores, quod est notandum, vt consuluit Dec. consil. 226. magister Ioannes. col. 2. & Bolog. consil. 39. idcirco. col. 2. & seq. vide Guido. Papæ limitantem in consil. 13. in causa domini. & Bald. consil. 238. licet sint diuersa. in 5. vol. doct. in l. 1. C. per quas perso.

204 Requiritur etiam quod apprehensa fuerit, & quaesita possessio nomine meo, aliàs non possum habere ratum, quod nomine meo non est gestum. regul. ratum. de regul. iur. in 6. l. si pupilli. §. sed si ego. ff. de negot. gest. glof. in c. mulieres. de senten. excom. Iaf. in l. prætor. §. hoc interdictum. ff. de noui oper. nunciat.

205 Et sic oportet vel probare mandatum, vel quod nomine meo acquisierit, & quod ego postea approbauerim, & ratam illam habuerim acquisitionem per glof. in l. 1. §. sed & si. vbi gl. ff. de vi & vi arma. doct. in dict. l. communis seruus. in fin. de acquir. posses.

Cessio procuratoris non requiritur hodie. Filius, & seruus patri & domino possessionem acquirunt.

206 Item requiritur cessio procuratoris. l. possessio. §. fin. ff. de acquir. posses. Iaf. limitat in l. nam & postea. in §. iusiurandum. ff. de iureiur. hodie in hoc regno non curamus de huiusmodi cessione, sed sine illa solemus agere in forensi iudicio post procuratoris acquisitionem.

207 Secundus casus est in possessione querenda per illos, qui sunt in potestate nostra, & in hoc dicendum est, quod per seruum monachum, vel filium familias, acquiratur domino Abbati, aut patri ex causa peculiari etiam ignorantibus, quod prodest ad vsucapionem. l. 1. §. item acquirimus. c. §.

208 seq. & l. quicquid. & l. peregre. §. quaeritum. ff. de acquir. posses. † quia voluntate nostra intelliguntur possidere, cum eis peculium habere permiserimus. §. item acquirimus. cap. bonæ. & ibi Dec. de appellat. Ioan. Crotus in reperit. l. si is qui pro emptore. col. 22. de vsucap. ff.

209 Si tamen habuerint animum acquirendi possessionem patri, vel alteri, alioqui non. l. prima. §. hæc quæ de seruis. & ibi plenè Alex. & alij.

210 Idem si ipse pater vel alius habuerit animum acquirendi per filium, vel alium, alioqui non quaeretur. l. quemadmodum. ff. de acquir. posses. & §. hæc quæ de seruis.

Iniuste acquiri non debet.

211 Quod intelligendum est si iniuste filius, vel seruus acquirat, per l. quod seruus. ff. de acquirend. posses. l. Pomponius. in fin. ibidem, quia iniquissimum est patrem vel dominum ex iniusta causa locupletari. l. 3. §. ex furtiua. ff. de pecul. quia illud generale mandatum, quo tacitè à iure habet acquirendi ex re peculiari, non extenditur ad illicita. l. si procurator. ff. de condic. indebi. l. si pater. quæ in fraud. credit. Iaf. in l. videamus. 2. notab. ff. de iureiuran.

212 Item præter etiam rem peculiarem per filium & alios subiectos acquirimus possessionem etiam ignorantibus. l. si seruus. ff. de precar. & l. 1. §. hæc quæ de seruis.

213 Quod est verum, si nomine nostro acquirant, & ex iusta causa, sed hoc casu sola possessio nobis acquiratur, non vsucapio, ni sciuerimus, & voluerimus præscribere, sed ex re peculiari etiam nobis

nobis ignorantibus acquiratur vsucapio. glo. in l. 1. C. de acquir. posses. & hæc possessio plurimum habet iuris: vt scribit glo. in c. cum nostris. de concess. præb.

214 Omnis autem possessoria materia ad tria interdicta redigitur, videlicet ad interdictum adipiscendæ possessionis, retinendæ, & recuperandæ: vt in §. sequens. de interdict. in instit.

Tria sunt potissima interdicta.

215 Interdictum adipiscendæ possessionis datur ad acquirendum possessionem de nouo, quam 216 aliquis antea non habuerat. §. adipiscendæ. de interdict. in instit. † Et quamuis possessio possit acquiri per interdicta, acquiratur tamen etiam per legem civilem, & sic per edictum diui Adriani, & alias pleraque leges.

217 Vnde in patria iuris scripti si hæres institutus velit acquirere possessionem hereditatis, aget remedio l. fin. C. de edicto diui Adria. tollen. vbi institutus in testamento non raso, nec cancellato

Praxis l. ff. C. de edicto diui Adria. tollend.

218 debet mitti in possessionem bonorum, quorum est hæres. † Idem in interdicto quorū bonorum, & legatorū. l. 1. ff. quorū bono. & legat. declarat. Panor. in c. pastoralis. nu. 12. & seq. de caus. poss. quamuis de consuetudine generali regni Franciæ mortuus saisiat viuum, & sic hæres eam acquirat consuetudinario iure, & potest agere interdicto vt possidetis: vt inferius dicitur art. 9.

219 Etiam hæc acquisitio possessionis, & interdictum acquirendæ locum habent in beneficiis, 220 teste Ioan. Fabr. in §. sequens. de interdict. in instit. & Panor. in d. c. pastoralis. nu. 14. † Nam quamuis possessio verbalis fuerit per archidiaconum data, inducèdo in possessionem institutum.

iuxta c. ad hæc de offic. archid. vel per alium: vt in c. autoritate. de insti. tamen oportet corporalem & naturalem cum effectu habere, in quibus opus erit interdicto adipiscendæ, sicut dicitur de saisto, qui potest agere remedio l. fin. C. de edict. diui Adria. tollen. Pau. & Alex. in l. si forori. C. de iure delib. & suus petit fideicom. cōfirmari immiſsione. l. apud Iulianū. §. idē Iulianus. ff. ad Trebel.

Possessio per leges civiles ac prætorias acquiritur.

221 Ergo acquiratur possessio tam per interdicta, quam per leges civiles, vt si quis rem vacantem apprehendat. §. ferè. & §. nullius. de rer. diuis. in instit. & §. hoc amplius. ibidem l. r. ff. pro derelict. l. qui agros. C. de omni agro desert. l. fin. ff. de rei vendic. Et retinetur quoque per leges: vt per nunciationem noui operis. l. de pupillo. §. meminisse. & in l. prætor. ff. de noui oper. nunciat. dicam inferius art. 2.

222 Necnon recuperatur possessio tam per leges, quam per interdicta. per l. indebiti. §. sed si nummi. ff. de rei vendic. l. extat. ff. quod met. cau. l. si me. de rebus credit. l. 1. §. si vir. de acquir. posses.

223 l. & ideo. in fin. de condic. furt. l. 1. cum l. seq. de tritica. cum aliis multis. † Et licet doct. ista confundant, putantes per interdicta solum possessionem adipisci, retineri, vel recuperari, præcesserunt, tamen remedia ciuilia ad hæc tendentia secundum varia tempora, quæ diuersum agendi

224 modum, & tempus præstituerunt: vt dicam in glof. 2. artic. 2. infra eod. his nunc contentus erò, alia suo loco referuans.

CHARLES VII. article LXX. des premieres.

Item, Et pource que plusieurs grands fraudes & abus se commettent de iour en iour es causes de complainctes en matiere de saisine & de nouuelleté, Et que souuentefois les complainants apres qu'ils ont fait executer leurs complainctes & sequestrer la chose contentieuse, ils obriennent de nous lettres de reliefnement, par ce qu'ils n'ont prinse leur complaincte dedans l'an & le iour du trouble, qu'ils pretendent poursuivre & conduire leur complaincte, comme s'ils eussent fait executer leur dicte complaincte, dedans l'an & le iour dudit trouble: Nous, pour obuier ausdits abus, auons ordonné & ordonnons qu'incontinent que tel reliefnement sera presenté au iuge (soit en nostre cour de parlement, ou pardenant quelconque autre iuge de nostre Royaume) que le iuge remette l'opposition en l'estat qu'elle estoit parauant la sequestration et l'en laisse iouir iusques a ce que es parties ouyes autrement en soit ordonné par recreance ou diffinitive. Et en outre que si le iuge trouue que par fraude ou dol icelle cōplaincte ait esté executee, ou le reliefnement impetré, qu'il punisse le delinquant, ainsi qu'il verra estre à faire par raison.

Articulus primus.

Vide Guido. Papæ in suis decif. q. 557. & Ioan. Gallum in q. per arresta q. 47. & 56. & 61. & 75. & 107. & 114. & 116. & 129. & 180. & 183.

GLOSSA I.

1 Ciendum est hic tractari de interdicto retinendæ possessionis, quod est in hoc regno frequentissimum, quia nullus vult dicere se possessione priuatum, ideo omnes prædici Franciæ solent in hoc interdicto concludere. teste Ioan. Fabr. in §. retinendæ. de interdict. in instit. & quia multæ fraudes in his in dies committuntur, ideo introductus est hic text. ad eas compescendas.

Vfus interdicti uti possidetis quam frequens in regno Franciæ.

2 Retinendæ

Recipiens fructus rei meae turbare me dicitur.

Asserens se habere seruitutem in re mea.

Impediens me ut seruitute uel re mea.

Impediens arere & colere fundum turbat.

Inhibitio turbare an confatur.

Ponens sepem turbat quam frangere licet.

Intrans possessionem rei meae me inuito turbare dicitur.

Vendens rem meam turbat.

Prohibens adificare turbat.

Laborans in meo uel in ciuis arbores turbare dicitur.

Presentando in beneficio fit turbatio.

Prohibens censum mihi solui, turbat me.

Opponendo fit turbatio.

Inducens operarios in rem meam turbat.

proba. dicens idem quando non vult restituere domino possessionem.

8 Tercio recipiens fructus rei meae, etiam per vim me absente dicitur me turbare, & non spoliare ut asserit. Bald. in l. post sententiam. col. vlti. C. de senten. & interlocu. omnium iudic. & Alex. in l. Colonus. ff. de vi & vi arma. Guido Papae consil. 62. pro decisione. ac Feli. in d. cap. licet.

9 Quarto auferendo aliquid de re mea turbare me dicitur. l. si duo. §. item videmus. si actor. ff. vti possidet. Innoc. in cap. licet. col. 3.

10 Quinto asserens se habere ius vel seruitutem in re mea, quia res non est mihi libera. l. r. §. hoc interdictum. vbi Bar. & l. si duo. §. si vicinus. ff. vti possidet. l. sicuti. §. Aristo. vbi gloss. si serui. vendicetur. hoc expresse docet Bar. in l. M. etius. §. fundo. in fi. ff. de lega. 2.

11 Sexto impediens me vti seruitute fundi, turbare me dicitur, in l. sicuti. §. Aristo. ff. si serui. vendicetur. di. Bar. in d. l. r. §. hoc interdictum. 2. & gloss. in l. vna. C. vti possidet. † Quod est verum, quando seruitus habebat causam continuam, alioqui contra. Bart. & alij. ibi, & quando dicatur habere causam perpetuam, docet gloss. & Bar. in l. seruitutes. in magna. ff. de serui.

12 Septimo impediendo arare, vel colere fundum, vel fructus percipere. l. vim facit. §. r. ff. de vi & vi arma. l. si duo. §. item videamus. in fin. vti possidet. gloss. in l. vna. C. eod. Bald. consil. 446. sciendum. col. r. in tertio vol.

13 Octavo si quis prohibeat me re mea vti. d. l. si duo. vbi gloss. & l. sicuti. §. Aristo. vbi gloss. & Flo. & Bart. in d. l. r. §. hoc interdictum. 2. & sic quando alicui inhietur per literas, ne vtatur sua possessione, illa dicitur turbata possessio, teste Innoc. in c. licet. col. 3. de proba. † Vel si quis ponat sepem, aut murum, aut fossam faciat, vt non possim transire per fundum, in quo iter habeo. Guid. Papae in statuto. si quis per literas, in verbo vel quasi. versu. vltimus etiam quaro, & tunc licitum est frangere sepem, & fossam replere, ad tuendum quasi possessionem. Innoc. & alij in c. r. de immuni. eccle. l. si alius. §. bellissimi. & l. si. §. si ad ianuam. ff. quod vi aut clam. Bart. in l. r. §. interdictum. col. 2. vti possidet. † Etiam iniuriarum agi possit, si animo iniuriandi vti re mea quis me prohibeat. l. iniuriarum. §. si quis me prohibeat. ff. de iniur.

14 Nono si intra possessionem rei meae tanquam in rem suam, vel me inuito. l. diuus. ff. de serui. rustic. praed. teste Bart. consil. 112. quidam accusatus. & Bald. consil. 456. in 3. vol. Corne. consil. 9. 4. viso procellu. col. 3. in 3. vol. † Etiam si dominus esset extra rem illam. l. r. cum gloss. & ibi Bald. C. vbi de possess. agitur. Alexand. in l. si de fundo. ff. de vi & vi arma. facit l. si seruus. C. quod cum eodem.

15 Maxime si post prohibitionem domini quis ingrediatur, nam tunc iniuriarum tenetur. l. iniuriarum. in fi. ff. de iniur. gloss. in l. diuus. ff. de serui. rustic. praed. † Nisi ingrediens possessionem protestaretur se non ingredi possessionem animo occupandi cam de nouo, sed animo suam continuandi possessionem. Floria. in l. quicquid. ff. commu. praedio, & hoc protestari est vtile.

16 Decimo vendendo rem meam, & alteri tradendo quis me turbare dicitur. gloss. 2. & Bart. in d. l. si duo. gloss. pen. in l. male agitur. C. de praescrip. 30. annor.

17 Undecimo si quis prohibeat me in meo aedificare, turbat me. dicta l. si duo. §. hoc interdictum. ff. vti possidet.

18 Duodecimo qui laborat aut serit in meo fundo me ibidem existente. l. vim facit. ff. de vi & vi arma. gloss. in §. quorum. in gloss. vlti. de interd. in inst. Bart. consil. 112. Alex. consil. 133. viso. num. 7. in 1. vol.

19 Decimotercio incidendo arbores, vel colonum meo laborantem nomine impediendo, aut pensionem soluere inhiendo. l. nam & si ramos. ff. quod vi aut clam.

20 Idem si soluatur scienter alij quam domino. Bal. in l. cum nemo. C. de acquir. possess.

21 Decimoquarto qui eligit aut praesentat, seu instituit alium me in possessione praesistente, vt docet Innoc. in c. audita. col. r. de testi. spol. idem si noluit recipere institutum ab alio. Innoc. in c. cum ecclesia vulerana. de electio. † Nos tamen non solemus agere contra praesentantem, eligentem, vel conferentem, aut instituentem. Sed contra institutum, & prouisum ab alio.

22 Decimoquinto in incorporalibus, quando quis prohibet, mihi censum solui, aut vestigalia, pensionem, aut redditus, vel si procurauit quod muliones soluere volentes vestigal aliud traesant, vel ipsi volunt haec iura percipere. docto. in c. querelam. de elect. & Guido Papae in statuto si quis per literas, in verb. quasi. versu. qualiter fiat turbatio. post Io. Fab. in §. retinenda. de interd. in inst. Guido Papae in statuto si quis, in verb. vel quasi. versu. qualiter fiat turbatio. & Masuer. eod. tit. §. item si dominus. nume. 66. † Et quando quis liberè non potest vti sua iurisdictione dicitur turbati, vt consuluir Francisq. Curtius consil. 2. circa praemissa. col. r. †

23 Decimosexto se opponendo pars dicitur me turbare. Ioan. Fab. in l. vna. col. 3. versu. sed quaeritur. C. vti possidet. & Aufser. in stylo parlamen. in 1. parte tit. de causa nouita. §. item vbi commissarius. Masuer. in rub. de possess. §. item & praedictum: quia mihi dicitur contrarius, & contra me ponere, seu contraria ponere, ideo me turbare dicitur. † quamuis Alciat. dicat factum requiri, quia dicitur in interdicto, vim fieri veto in lib. 3. Pareg. c. 21. sed confessoria verbis datur, quia ex verbis folis ipsis inquietari dubium non est secundum eum. †

24 Decimosextimo turbare etiam quis dicitur, inducendo agricolas in possessionem rei meae tanquam suae. Alex. in add. ad Bar. in l. in rem. §. tignum. ff. de rei vend. vbi gloss. not. dicit fabros in re aliena laborantes excusari ante denunciationem. probat Dec. in l. velle non creditur. ff. de reg. iur.

31 Decimo octauo qui me ignorante, & absente sciens ingreditur meae rei possessionem, turbare me dicitur, quia in mea ciuili possessione, quam animo retinco me impedit. l. clam possidere. §. qui ad nundinas. ff. de acquir. possess.

32 Decimono si quibusdam specialiter data sit facultas vendendi vinum, carnes, coquendi panem, vel quid aliud agendi, ab eo intelligas qui potestatem habeat haec concedendi, si demum alius in praedictum concessorum, aut vendat, aut quid aliud agat, dicitur hos ciuitatis communes opifices turbare. doct. in c. significante. de app. de Ripa. in c. cum ecclesia. col. r. de cau. possess.

33 Vigesimo si quis debeat arma, vel insignia alterius, dicitur illius turbare possessionem, teste Fel. in cap. tertio loco. col. r. de proba. † Et subditi delentes arma sui domini tanquam rebelles sunt puniendi. Domi. in cap. quaecunque. 30. dist. quia sic dominum videntur velle sua priuare ditione, quam in eos habet. Praepos. ibi, nisi dominus esset proditor. l. eorum. ff. de pec. Ro. sin. 666. an arma. † Et clerici qui fundatoris arma delent, puniendi sunt arbitrio iudicis. l. quae libertatem. vbi Bar. ff. de oper. pub. Et is qui insignia in ecclesia ponit per gloriam, meritum perdit, secus si vt incitet alios. Domi. in c. duae sunt. 45. dist. per gloss. ibi. † Et in dubio, non censetur facere per gloriam. arg. l. merito. ff. pro socio. †

34 Vigesimo primo turbatio fieri dicitur per quamcunque molestiam, & impedimentum. §. retinenda. inst. de interd. Bar. d. consil. 112. Petr. de Ferrar. in sua praet. in forma libelli pro turbata possessione. in verb. ac praesentialiter turbat, necnon & generaliter per quemcunque actum, quo quis non sinit liberè & quietè nostras res possidere. l. vim facit. ff. de vi & vi arma. & l. vim. quod vi aut clam. Guido Papae consil. 62. pro decisione. in 1. dubio. & contradictio iudicialis sufficit ad induendam turbationem. Alex. consil. 88. quoniam. col. pe. num. 19. in 5. vol.

35 Vltimo resistendo quis dicitur me turbare. teste Bal. in l. r. in princ. per illum tex. C. de testib. Alex. in additio. ad Bar. in l. amplius. in verb. quationem. ff. rem ratam habe. † Et turbare statum ciuitatis dicitur confundere, obseruare, implicare, vel inquietare, vt docet Bal. in l. r. §. huius studij. col. 2. ff. de iustic. & iure. †

36 Alij plures sunt modi turbationis, quae vix comprehendi possunt, quia plura sunt negocia quam vocabula. l. si quis in fundi. ff. de leg. 1. Bart. consil. 112. quidam accusatus. col. r. dicens, quod turbatio est quaedam species delicti, includit enim in se molestiam & impedimentum in re. §. retinenda. de interd. in inst. facit l. seruus. r. ff. de act.

37 Item tenetur quis exprimere modum & qualiter turbationis, nisi ex actis appareret, vt pote quia pars opposuit, vel negauit actorem possidere. Bar. in l. r. §. interdictum. circa fi. ff. vti possidet. Bal. in c. licet. col. 2. de proba. Alex. in l. colonus. ff. de vi & vi arma. Bolog. in addi. ad Ioan. Ana. consil. 48. circa. & Fel. in d. c. licet. 12. no. † Et duo substantialia probari debent, videlicet ex parte agentis possessio, ex parte vero conuenti turbatio, seu inquietatio. teste Bal. in d. disputa. accusatus. col. 9. versu. in vti possidetis.

38 Tamen ille non dicitur turbare, qui non habet intentionem turbandi, sed per errorem hoc facit, vt no. in l. si duo. in princ. ff. vti possidet. Bald. consil. 463. statuto. col. 2. in 3. vol. & in quaest. incipien. accusatus. col. r. versu. secundo quaro. vbi dicit, quod si quis putat se possidere, & turbat

39 alium, qui similiter arbitratur se possidere, neuter istorum delinquit. † Quia ante declarationem iudicalem nemo tenetur ius suum indiscussum relinquere. l. illud. ff. de pet. haered. vnde nec ipse praetor debet prohibere possessoribus, ne ad possessionem accedant. allegat §. super hoc. in auth. vt nul. iud. colla. 9. sed est in §. seq. incip. & hoc peruenit. & Inno. in c. in praesentia. de prob. Pe. de Ferrar. in forma libelli pro turba possess. in verb. animo, & intentione, & sic sufficit erroris

40 in iudicio facta declaratio, † Nisi essent vicini, qui ea quae sunt vicinorum scire praesumuntur. c. quosdam. de praesump. l. r. §. r. ff. de flumi. l. si ita. de funde instr. Bald. consil. 144. praesupposito. col. 2. in 1. vol.

41 Nota quod temerarius turbator tenetur actione iniuriarum, & criminaliter accusari potest. l. seruus. r. ff. de act. & oblig. secundum Bal. in c. licet. col. 2. de proba. qui allegat gloss. sing. in l. vlt. ff. de priuatis delict. quae parum probat, sed est gloss. expressa. in l. si duo. in gloss. r. ff. vti possidet. idem

42 Bald. consil. 493. quoniam data. in secundo vol. † Quod est verum, postquam iudex imposuit silentium perpetuum turbanti, secus quandiu contendunt & dicunt ambo se esse possessores, 43 vt docet Bald. d. quaest. accusatus. col. 10. † Sed in hoc Franciae regno nequitiam vidi criminaliter accusari ex sola turbatione, nec agi iniuriarum eo solo nomine, verum ad expensas, damna, & interesse condemnari solent, vt interius dicitur artic. r. officium tamen iudicis potest

44 implorari teste Capit. in decisio. Neapol. q. 96. † Et si turbando vim inferret publicam, posset criminaliter puniri, vt per totum titu. ff. ad leg. Iuliam. de vi public. nec poterit iudex imponere perpetuum silentium turbanti, nisi hoc fuerit petium, teste Iacob. in l. solemus. col. r. ff. de iudic. Nec in forensi iudicio solet peti in hoc regno Franciae.

FRANCOYS, article LXI. des publiées 1539.

Qu'il ne sera receu aucune complainte apres l'an, tant en matieres prophanes, que beneficiales, sinon qu'il apparust esdictes matieres beneficiales, le defendeur n'auoir tiltre apparent pour iustifier sa possession.

Ingreddi me possessionem me absente turbat. Vsurpans alieni officium dicitur turbare. Delens arma alicuius turbat.

Molestia quaecunque inducit turbationem.

Resistendo turbamus.

Modus & qualitas turbationis exprimenda.

Animus in turbando requiritur.

Iudex non debet prohibere possessoribus non uti sua possessione.

Turbas quo modo puniatur.

Criminalis accusatio non intentatur ex sola turbatione.

Articulus secundus.

Arestum. Prouiso du plex in casu nouitatis.

à iudice, etiam cautione data de demoliendo, nec quidem in vim literarum Regiarum, quibus fuit priuatus do. Gabriel. anno 1514. die 27. Nouembris. quia melius est in tempore occurrere, quam post exitum vindicare. l. C. quando liceat vnicuique sine iudice se vindicare. † Et quia in hoc interdico non dantur nisi duæ prouisiones. Prima est furnimenti. Secunda recredientia. & postea fertur sententia super pleno possessorio, vt inferius dicam. † Tamen si dubitetur quantum quisque frumenti receperit, poterit pendente processu iudex condemnare partem ad declarandum cum iuramento, vt iudicauit senatus pro episcopo Catalanen. contra habitatores dictæ ciuitatis anno 1528. die 13. Decembris.

Arestum. Recredientia sola quando dicitur.

24 Audiui à quibusdam dicanicis in possessoriis negatiuis non dari nisi recredientiam, vt si quis dicat se esse in possessione, quod talis non capiat fructus ex tali horto sine licentia sua. Et in possessione ne talis ingrediatur talem fundum sine facultate & concessione, & in aliis negatiuis vide alias limitationes in §. declarantes. in verb. successores. de mand. aposto. in concord.

IDEM article LXIII. ibidem.

Articulus tertius.

Et seront toutes instances possessoires de complainte ou reintegrande vuides sommairement, les preuues faictes tant par lettres que par tesmoings dedans vn seul delay arbitre au iour de la contestation, & sans plus y retourner par reliefuement de noz Chancelleries ny autrement.

GLOSSA I.

Summariè decidi debet cause possessoria.

PRIMO statuitur hic, vt instantia possessoria, siue in causa nouitatis, siue in materia reintegranda possessionis summariè expeditur, & hoc est iuri conueniens. vt l. ordinarij. vbi docto. de rei vendicat. l. momentanea. ibi, mox. & l. meminere. ibi, illico. C. vnde vi. l. vna. si à momenta. possess. fuerit appella. Bartol. in extrauagan. ad reprimendum. in verb. summariè. Bald. in l. incerti. C. de interd. Alexand. consil. 66. visis. col. 1. in §. volum.

Dilatio unica in possessorio.

† Et summariè dicitur breuiter, prout declarat clem. sapè. de verb. signific. & Bar. in dicto verb. summariè. scripsi viginti effectus in tractatu de senten. executor. art. 9. gl. secunda, in primo tomocommenta. ad has constit. reg.

Probatur possessio per testes & instrumenta.

3 Secundò quod probationes fieri debent intra vnam dilationem, quæ est arbitraria pro consuetudine & stylo curiarum, à qua, si fuerit nimis arcta, appellari poterit. cap. præterea. de dilatio. vnde allegatur gl. singularis in l. 1. in verb. petiturus. C. quorum bono. dicens possessoria esse summariè quoad actorem, tamen plena probatio per eum fieri debet, † secus in reo, quod declarat Lanfranc. in repetitione clementinæ sapè. columna secunda. de verborum significatio. & Alexand. consilio 139. circa primum. columna vltima. in 6. volumine. † In curiis tamen Franciæ seruetur æqualitas in actore & reo prout fieri debet. per regu. in iudicijs. de regul. iur. in 6. maxime in probationibus. Bart. in l. de die. in princip. ff. qui satisda. cogan. Barba. consil. 25. clementissimum. col. 2. in 4. vol.

Recredientia non patitur attestaciones.

6 Tertiò probationes in materia possessoria possunt fieri tam per testes, quàm per instrumenta; vt hic. tant par lettres que par tesmoings. in exercendis enim litibus eandem vim obtinet fides instrumentorum, quàm depositiones testium. l. in exercendis. C. de fide instrumen. Soc. in consil. 59. visis actis. in 4. vol.

Dilatio secunda ad probandum in possessorio non datur.

7 Quod est verum in pleno possessorio, sed in recredientia non recipitur probatio per testes, sed tantum per literas, vt plenè scripsi in §. 1. de senten. execu. in ordina. reg.

Contestatio an fiat in possessorio.

8 Quartò etiam per literas à cancellariis impetratas non poterit secunda concedi dilatio, sed à magna cancellaria reciperetur, quia Rex non facillè potest per suam constitutionem ligari. l. digna vox. C. de legi.

Contestatio in possessorio.

9 Quintò iudex debet arbitrari dilationem, & eam concedere à contestatione litis, id est simul facta contestatione, ibi, arbitre au iour de la contestation.

10 Item ibi par contestation. patet quod in causa possessoria fit contestatio, quod probatur in §. quorum. in fin. inst. de interd. cap. 2. vt lite non contest. & in l. tigni. §. si quis. cum seq. ff. ad exhib. glo. & Bart. in d. l. vna. C. si de momen. poss. Bald. in l. 1. C. si per vim. in d. l. incerti. q. 13. glo. & doct. in c. consultationibus. de offic. deleg. Alex. consil. 2. in 3. vol. col. 3. & Rom. consil. 220. circa primum. colum. 1. Aufser. quæst. 226. & l. properandum. in prin. ibi super possessione. iuncto verb. post licem contestatam. C. de iudic. & ita communiter tenetur teste Salic. in dicta l. vna. si per vim. Et ita in curiis Franciæ seruetur, etiam in interdico recuperandæ possessionis quamuis Ioan. Andræ. & alij multi contrarium teneant in dict. c. consultationibus. † Et puto in his contestationem fieri, quando contrariæ allegantur possessiones, & vnus negat alterum possidere.

CHAR

Item, ordonnons que si les complaintes contiennent reliefuement, que les executeurs d'icelles ne procedent à la sequestration réelle des choses contentieuses, ains facent les adiournemens par deuant les iuges, ausquels la congnoissance en appartient ou est commise, lesquels parties ouyes appointeront sur le tout ainsi qu'il appartiendra par raison.

Articulus quartus.

GLOSSA VNA.

Vperius dictum fuit artic. 1. quod postquam res erat sequestrata, vna pars, quia non proposuerat interdico intra annum impetrabat literas à Rege, & releuabatur vt vt non obstante lapsu anni procederetur: nunc verò statuit, quod si literæ querimoniarum contineant releuamentum, quod apparitor seu executor illarum non procedat ad sequestrationem causa non cognita, sed remittat causam per citationem ad iudicem, ad quem causa cognitio spectat, qui partibus auditis super omnibus decidet.

Declaratio superioris primi articuli.

2 Ratio huius text. est, vt nihil sine causæ cognitione fiat, & in hoc corrigitur hic articulus, quia hodie apparitor non potest rem sequestrare, & si fiat non valet, quia sine causæ cognitione non fit sequestratio, vt iudicauit Senatus hoc anno 1551. & in tractatu, de sequestratio. abundantius scribam inferius.

Sequestratio non fit ab apparitoribus.

3 Item notandum est, quod querela nouitatis non impetratur super officiis dominorum, ab eo qui est destitutus, quia dominus hoc iure suo facere potuit, cum hæc officia quasi precario possideantur, & ideo sunt ad nutum reuocabilia. † Sed in casibus sequentibus pars destituta poterit implorare iudicis officium contra illam destitutionem: vt censuit Senatus anno 1513. die 13. Iulij.

Arestum. Querela nouitatis non habet locum in officijs dominorum, nisi in 4. casibus.

4 Primus igitur casus est, si fauore matrimonij datum fuerit officium, quia sic elusum redderetur matrimonium, quod esse non potest: nam iste qui duxit ea lege vxorem, onera matrimonij sustinere non valeret, quæ quidem sunt magna, & grauiora. l. pro oneribus. C. de iur. dot. quæ plerisque inducunt coniugatos ad multa contra conscientiam perpetranda.

Arestum. Casus quibus officialis domini intentat nouitatem.

5 Secundò quando remunerationis gratia, & sic censuit Senatus anno 1513. die 12. Iulij, quia hoc genus habet compensationis, non donationis. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de petitio. hæredit. facit l. si pater. in fin. ff. de donationib.

Officium in remunerationem concessum non reuocatur.

6 Tertiò quando emit officium, tunc quoque non poterit destitui, per tex. in cap. vno. de natu. feud. Ba. d. in l. qui fe patris. col. 8. C. vnde liber. ne videlicet quis ex aliena iactura locupletetur. l. nam hoc natura. ff. de condit. indeb. & recipiendo ex eo pecunias videtur dominus cum eo contractare, ne eum officialem destituat vendendo ei vsus officij. per Bened. in c. Raynutius. in verb. duas. nu. 36. cum seq. de testa.

Arestum. Officium emptum à domini non censetur irreuocabile.

7 Quartò cum hac lege datum esset, vt quandiu viueret hic officarius, reuocare eum non liceret, tunc conuentio seruanda est. l. iurisdictionum. §. prætor ait. ff. de pact. contractus enim ex conuentione partium legem accipiunt. l. 1. §. si conuenerit. ff. de depo. l. contractus. de regu. iuris.

Officiales Regij sunt perpetui.

8 Officiales verò Regij perpetui sunt, nec sine causa destitui debent, etiam si ad beneplacitum Regis constituti sint, quod durat vsque ad mortem. c. si gratioso. de rescript. in 6. Bald. in l. iuris peritos. ff. de excus. tuto. † Nam postquam eos creauit, ordinarij sunt, & iure proprio iurisdictionem habent. l. 1. ff. de offic. eius. & id quod nostrum est, sine facto nostro à nobis auferri non potest, per regu. iuris. & maxime quia dominium & magistratus æquiparantur. l. qui furere. ff. de statu hom. & sicut princeps dominium rei non potest auferre sine causa. gl. in l. 2. C. de precib. imper. offer. doct. in l. ex hoc iure. ff. de iustit. & iur. c. quæ in ecclesiarum. de constitu. facit quod Gagui. refert Reges Franciæ ita contraxisse cum suis subditis, quibus contractibus Reges ligantur. cap. 1. de probationib. scripsi in præfat. ad tit. de collatio. † Ideoque sicut princeps rem & vineam alterius auferens peccaret: vt de vinea Naboth scribitur, ita & qui officiales sine causa priuaret: mirum igitur si destituti possint vt iuris remedijs atque possessorijs: vt alibi plena manu scripsi.

IDEM article LXXIII. ibidem.

Item, ordonnons qu'en causes de complaintes en matiere de saisine & nouuelleté, en causes d'applegemens, & contr'applegemens, nul ne soit receu à plaider par retenue, mais plaideront les parties à vne fois, & à toutes fins.

Articulus quintus.

GLOSSA I.

T breui decidantur causæ restringit veterum aduocatorum prolixitatem per hæc verba constitutionis, ibi, nul ne soit receu à plaider par retenue, &c. quæ non ad iudicem, sed ad partem referuntur, quippe aduocati non sine magnis partium impensis, & causæ retardatione longa ambage verborum, & prolixa oratione causas protrahebant, retinendo semper

Aduocatorum prolixitas restringenda.

semper sibi aliquid ad dicendum : hanc igitur aduocatorum proteruitatem ad magnum partium commodum, & totius reipublice tranquillitatem moderatur, vt imposterum quicquid, quod ad cause suae utilitatem pertinere videant, id quodcunque sit vna oratione perstringere, & qua poterunt breuitate singula comprehendere curent: vt dicit tex. ibi, à vne fois, & à toutes fins, quibus pulchre consonant ea quae not. per doct. in l. & an eadem. §. actiones. ff. de except. rei iudic.

Oppositiones in nouitate ut litis pendens.

2 Sed quæro quid possit opponi contra istum impetranterem literas in casu nouitatis? Respon. cum dies dicitur opponenti ad allegandum suae oppositionis causas, eo die potest opponens allegare litispendentiam (si sit) vel præuentionem in possessorio alibi factam inter easdem partes, & de eadem re, & sic excluditur nouus impetrans. l. cum quæritur. ff. de except. rei iudic. & cle. vlti. vt lite penden.

Oppositio generalis præuadet speciali.

3 Vel si sit aliquis priuilegiarius, causam petet remitti ad consiliarios supplicationum, vel ad alium iudicem suum, videlicet ad conseruatorem priuilegiorum. cap. Romana. §. contrahentes. de foro competen. † Quod est verum, si dum primo se oppoferit non allegauerit aliquam oppositionis causam, vel dixerit se, à toutes fins s'opposer: nam si opponendo vnicam causam allegauerit, aliàs non poterit adducere, nec exceptiones dilatorias, nec peremptorias, quia expressum facit cessare tacitum. l. cum ex filio. ff. de vulgari.

Saisina potest acquiri etiam post arrestum.

4 Necnon potest opponens afferre aliàs fuisse iudicatum super hac possessione, & exceptio rei iudicate nunc comperit. c. vno. de lit. contesta. in 6. & dict. l. cum quæritur. cum l. seq. de exceptio. rei iudic. † Tamen pars aduersa poterit dicere se possedisse per annum & ultra à tempore arresti. Et sic saisina acquiri potest etiam post arrestum quamobrem nec post annum erit exequendum, antequam partes opponentes audiantur.

Oppositio iusta operatur expensarum adiudicationem.

5 His itaque casibus & aliis quibus oppositio iusta reperitur, annullatur secunda executio, & condemnatur impetrans in expensis, teste Berber. in viator. iuris. in practic. leg. regiar.

Baptizat opponens contrarias possessiones.

6 Profert etiam opponens & baptizat (vt dicanicorum verbis vtar) contrarias possessiones, videlicet quod ipse est qui possidet, non impetrans: vel si aduersarius possideat, quod vi, clam, vel precario possidet. l. i. ff. vi possid. & hoc postea licebit iustificare: vt docet Ioan. de Kalauer. in tit. de mod. proceden. super nouis dislais. in stylo parlamen.

Rex non acquirit possessionem iure maioris imperij possidendo.

7 Item adducere potest, quod post annum & diem fuit turbatus, vt superius titulo proximo dictum fuit, vel quod aduersarius ab anno non possedit. dict. l. i. vi possidetis. † Nec ad rem pertinet huc deducere saisinam illam, quam passim exercet Rex pro iure sui imperij, & vt dicunt par main souveraine, quia hæc retentio ad solam conseruationem iuris partium tendit, non ad acquisitionem possessionis: † ideo nec Rex acquirit sibi possessionem, etiam si per decem annos possederit iure maioris imperij.

Manus Regia saisitorum, & controuersas inter pares Francie.

8 Item quando est controuersa inter pares Francie, tunc res controuersa remanebit in manu superioris, & (vt dicitur) en la main du souverain. i. du Roy, & demum causa finita totum restituetur victori. In magno consuetud. quem vocant l'instruction de pratique scribitur.

Nouitas inter Regem & subditum.

9 Quemadmodum etiam si sit controuersa in casu nouitatis inter subditum & Regem, res controuersa ponetur in manu Regia tanquam suprema, & gallicè dicitur, en la main du Roy comme souveraine, & eo casu eligitur vnus bonus paterfamilias, gallicè vocant prend'homme, qui rem

Subditus an possit in domino litas nouitatis obtinere.

10 controuersam reget nomine vtriusque, & † sic plus conceditur in Regem, quam in priuatum dominum: nam in eum non habet locum querela nouitatis, verum hic intentari potest à subdito contra Regem.

Confessoria & negatoria inter dominum & subditum.

11 Item opponi potest, quod impetrans est subditus illius, contra quem impetrauit literas nouitatis, subditum appello ratione iurisdictionis altæ & infimæ, qui de consuetudine non recipitur in casu nouitatis contra dominum suum, & gallicè dicitur, entre seigneur & subiect n'a point de nouuelleté in stilo parlamen. in rubr. de causa nouit. §. item si subiectus. Masuer. in sua praxi. cod. titu. §. item ille qui.

Nouitas inter dominum & subditum ratione tertij.

12 Sed habet quidem locum actio confessoria & negatoria utilis, vel officium iudicis, vel alia remedia. de quibus Bart. in l. i. §. huius autem. ff. vi possidetis. Panor. & alij in cap. conquerente de restitut. spoliat.

Regius tantum iudex de possessorio cognoscit.

13 Nisi esset nouitas inter dominum, subditum, & alium simul, tunc ratione tertij consisteret. argu. l. si communem. ff. quemadmo. seruit. amit. sic censuit Senatus Paris. vt refert Ioan. Gallus in q. per aresta. q. 184. Item 14. die & q. 26. anno quo supra. Masuer. in §. item si dominus iustitarius. titu. de possess. † Et in curia suprema ex causa audiretur subditus etiam contra dominum: vt est in magno consuetud.

Restabilimentum fieri debet ut quis recipiatur ad oppositionem.

14 Opponitur etiam, quod is qui cognoscit, non est iudex competens, vt quia non Regius, etenim alij iudices non cognoscunt de possessoriis, secundum consuetud. regni. Ioan. Sanxon in ordina. Turo. art. 22. superius dixi.

15 Ad hæc antequam iudex competens recipiat partis oppositionem, reus tenetur restituere sublata cum effectu, seu fide, vt dicunt figuraliter, super quo primitus est attendenda literarum querimonie forma, & sequenda, per l. diligenter. ff. manda. c. cum dilecta. de rescript. in quibus intelligas quod opponens semper debet se dicere saisitum, alioqui non esset contradictor legitimus.

16 Præterea ad allegandum istam oppositionem, non recipitur procurator generalis, nisi specialiter

cialiter sit constitutus ad comparandum coram commissario: vt testatur Ioan. Gallus fuisse decisum in hoc senatu. in quæst. per aresta. quæst. 160. plenè scripti in concordia. in glo. penult. de elect. 22 deroga. † Sed coram commissario exequente casum nouitatis admittitur ad se opponendum pro illo, qui est citatus quilibet de familia, etiam sine procuratorio. l. i. in fin. C. si per vim. Masuer. eod. titu. §. item coram commissario. vbi etiam dicit pro non citato non recipiendum quenquam sine procuratorio, quia ibi nulla necessitas imminet.

vinum generale non sufficit ad oppositionem. Arrestum.

23 Insuper reus se opponere debet, nec admitteretur idem ipse ad impetrandum in actorem alias querimonie literas, nam querimonia contra querimoniam non recipitur, vt censuit Senatus 24 Paris. prout refert Ioan. Gallus in quæstio. per aresta. quæstio. 114. † Imò si opponens primo cognitionis die non petierit manum Regiam adponi, pars seu impetrans semper possidebit, & vterque re pendente processu, vt seruatur curia Francie. † Tamen ratione alterius impedimenti is contra quem defectus fuerit concessus in casu nouitatis, poterit de nouo conueniri: vt censuit Senatus secundum Aufser. in tractatu aresto. decimo octauo. Item quod deficiens.

Querimonia contra querimoniam non habet locum. Arrestum.

25 Item opponi potest, quod super bonis mobilibus non datur hoc interdictum, sed pro rebus solis. l. i. §. i. ff. vi possidet. nisi illæ res mobiles ad nos peruenissent ex successione alicuius, etiam si hæc possessio tota non nisi mobilibus constaret, tunc quoque fuit approbata querela nouitatis à Senatu anno 1522. & die 23 Iulij, contra hæredes cuiusdam Matifconen. pro quadam vidua donatrice omnium bonorum. † Et idem quando actione vniuersali, vel generali deberetur, ideo

Manus Regie inquisitione quando petenda. Arrestum.

26 auditus fuit conquerens in casu nouitatis pro conquestibus mobilibus sibi donatis anno 1541. vel quando accederent res mobiles, & cohærerent immobili, vt si quis se diceret esse in possessione domus, vnà cum mobilibus in ea existentibus, vel in possessione fundi cum fructibus ei cohærentibus, aut collectis. l. si aliena. ff. de vsucap. l. i. §. vti que. & §. seq. de vi & vi arma. Masuer. eod. tit. de possess. §. item casus nouitatis. † Necnon per interdictum vtrubi, quod aduen gallicè dicitur: vt docet Imber. in instit. Foren. lib. 1. §. deinceps.

Querimonia nouitatis super rebus mobilibus quando datur. Arrestum.

27 Item licebit parti se opponere pro quota aliqua parte rei saisitæ, & tunc cogetur declarare quam partem velit controuertere, vt demum iudex manuteneat impetranterem quoad alias partes. 30 Iqui seruunt. §. qui in iure. ff. de interrog. action. Masuer. eod. §. item & quia. nu. 22. † Tamen interim saisiri potest ea tota res, & ad manum Regiam poni, etiam si litigetur tantum super dimidia parte hæreditatis, vel tertia, sed partibus auditis decernet iudex, quod impetrans leuabit fructus ex parte rei non controuersa.

Donatarius pro mobilibus intentat nouitatem. Opponitur ne dum de tota re saisita, sed & pro parte illius.

31 Item si priuatus ceperit animal dans damnum intra mei dominij territorium, casum nouitatis intentare potero, quia me turbat in mea iustitia: vt in mag. consuetud. habetur.

Causes d'applegemens & contr'applegemens.

GLOSSA II.

IN patria consuetudinaria vtuntur his vocabulis applegemens & contr'applegemens, quæ vt intelligantur ab his, qui sunt in patria iuris scripti, declarare non verebor. Et tribus modis dicitur applegement. Primo interdictum quorum bonorum. † Secundò interdictum vnde vi. † Tertio modo dicitur oblatio illa cautiones à subdito præitari solita domino, qui aliquam eius rem saisit, vel saisire fecit, & petit subditus vt manus iniecta in rem tollatur, offerens defendere contra dominum. † Fit etiam hæc oblatio coram apparitore, vel iudice, quam si recuset admittere iudex, aut non concedat manus leuationem, tunc vel appellat subditus, vel tuetur suum ius coram iudice, & hoc applegementum dicitur applegement de refus de pleige, lis super hac re mota, causa applegementi nuncupatur, & propriè hic modus dicitur, applegement à pleige, gallico vocabulo pro cautione vel satisfactione.

Applegement quot modis dicitur, & vnde.

5 Contr'applegement tot modis dicitur, nam est idem quod defensio contra applegementa illa, & contra appleger nil aliud est quàm defendere contra applegementum, itaque in his causis vt in causa nouitatis ne quid retineatur litigando, sed omnia semel in iudicium deducantur, statuitur hic

Contra applegement quid sit.

IDEM article VII. touchant le style.

Item à certaines ordonnances faisant mention qu'on ne reçoive aucuns en fournissement à part, adions tons & ordonnons peine d'amende arbitraire contre les infracteurs d'icelles selon l'exigence du cas.

Articulus sextus.

GLOSSA VNA.

QUIA interdum leges non planè seruantur, nisi adiciatur poena, ideo hic adiungit poenam arbitrariam iudicis arbitrio imponendam, ne verò ideo voluntariam omnino intelligas, id est pro iudicis voluntate infligendam, sed pro arbitrio ratione meriti vel culpæ: ideo dicit text. selon l'exigence du cas, sicut canones mensuram temporis in agenda poenitentia pro vnoquoque crimine non præfigunt, videlicet, vt de singulis dicant qualiter

Poenam arbitrariam quomodo intelligatur.

liter vnumquodque peccatum emendandum fit, sed magis in arbitrio sacerdotis intelligentis re...

IDEM article LXXIII. des premieres.

Articulus septimus.

Item, Et pource qu'en telles matieres de saisines & de nouuelleté, qui sont matieres possesoires...

GLOSSA I.

Recredencia fit ex literis & titulis.

IC articulus prætermisus eius præfationibus statuit recredientiam literis & titulis ad iudicandam parti sine alia probatione...

Possessorium quid.

2 Sed quia hic text. facit mentionem de possessorio & petitorio, ideo videndum est quid dicatur possessorium.

Petitorium quid sit.

3 Petitorium verò dicitur, cum de dominio agitur, & proprietate seu iure rei, vel eius restitutione, teste Specul. in tit. de petitorio.

Cōclusio libelli inspicitur ad discernendum possessorium à petitorio.

4 Vnde Lanft. in repet. cle. vnicq. col. i. de causa possess. ait aduocatum in hoc cautum esse debere...

6 Rationes istæ sunt etiam assignatæ in c. i. & c. 8. & aliis in locis tracta. de senten. execut. & in tracta. de caus. possessor. benef. vbi reliqua de hac tractabuntur materia inferius.

7 Quo loco non erit alienum subnectere aliquot differentias inter materiam possessoriam & petitoriam: nam possessoria summarie, petitoria plenarie tractari debet, vt superius diximus artic. 3.

8 Secunda sequestratio fit super possessorio, ne partes ad arma veniant. l. æquissimum. ff. de usufruct. & res ponitur ad manum Regiam in hoc regno, vt dictum fuit, sed in petitorio sequestratio regulariter est prohibita. l. vna. C. de prohibi. sequest. scripsi in tract. de sequestr. infra.

9 Tertia differentia est, quia licet petitorium fuerit prius intentatum, tamen suspendetur, si pars velit agere possessorio, non econuerso. c. pastoralis. de causa posses.

10 Quarta quando possessorium & petitorium simul deducuntur in iudicium, prius iudicandum est super possessorio, quam petitorio. c. 2. & c. cum dilectus. & c. cum ecclesia. de causa posses. hodie verò prohibetur vtrunque simul cumulari, vt dicitur infra. fallit in vtrobi pro rebus mobilibus, in quibus vtrunque simul intentantur, nec constitutio Regia in hoc habet locum.

11 Quinta super possessorio potest procedi etiam tempore feriato: vt dicunt quidam, & referunt Do. de Rota. decisio. 140. tempore feriarum. in notab. maxime in possessorio reintegranda. Guido Papæ in statut. si quis. in verb. clandestine. versu. quæro, an reintegratio. quod est verum in

12 feriis introductis ad solam hominum vtilitatem. † Secus in feriis ad Dei gloriam, vel Sanctorum introductis. Bart. in extrauagan. ad reprimendum. in verbo, summarie. col. 2. consuluit Paul. consi. 401. viso processu. col. 2. in primo vol.

13 Sexta adulus sine curatore, & filiusfamilias absque patris consensu possunt intentare possessorium, diuersum est in petitorio. l. fin. §. necessitate. C. de bonis quæ liber. l. si. C. qui legit. person. l. vna. si per vim.

14 Septima differentia, in possessorio non admittuntur exceptiones requirentes altiore indaginem. l. 3. §. ibidem. ff. ad exhib. Bart. & alij in l. fin. C. qui legitimas personas standi. & in l. momentaneæ. vnde vi. Sanson in consuetud. Turonen. artic. 26. rubr. des retraiçtz. † Et dicuntur altiore habere indaginem, quando non possunt discuti nec examinari intra illud tempus, quo principale. Bart. in extrauag. ad reprimendum. in verbo, summarie. Angel. in §. æquè. col. 9. in fin. & seq. de except. in instit. Alex. in l. ille à quo. §. si de testamento. ff. ad Trebel. vel committitur iudicis arbitrio. Et ista est communis teste Socin. consi. 59. capio primum. col. 2. in 3. vol.

15 Nos seruamus vt in recredentia quidem non recipiantur hæ exceptiones, sed in pleno possessorio causarum beneficialium sic, quia de petitorio hi iudices Regij non cognoscunt.

16 Octaua in possessorio quis agit etiam sine mandato nomine alieno. l. vna. C. si per vim. diuersum est in petitorio. l. i. C. de procur. l. nemo alieno. ff. de regu. iur. hoc etiam non vidi seruari in possessorio, vt quis recipiatur in Franciæ curiis sine mandato, quinimo in vtroque mandarum exigimus.

17 Nona de iure ciuili à sententia lata super possessorio non appellatur. l. vna. C. si de moment. posses. glos. & doct. in cap. i. de causa posses. secus est in petitorio, per totum tit. ff. & C. de appell. 19 † Hodie in forensi iudicio seruatur, vt appellari etiam à recredentia possit, nihilominus sententia mandabitur executioni non obstante appellatione, & sine illius præiudicio: vt Bart. in dict. l. vna. docet, quæ opinio est hodie per ordinationem Regiam approbata: vt est in artic. 5. tit. de senten. execut. vbi scripsi in primo tomo. commenta. in has consti.

20 Decima differentia, quòd sententia super possessorio profertur super ipsa possessione, in petitorio pronunciatum super dominio, vel iure rei. Bart. in l. i. col. 2. C. quorum bono. Bal. in l. penul. col. 2. si à non compet. iudic.

21 Vndecima in possessorio non est locus reconuentioni, secus in petitorio. Spec. in tit. de reconuent. §. 2. versic. sed quid si agebam. per l. fin. C. qui legit. person. Ioannes Andr. & alij in c. cum dilectus. de causa posses.

22 Duodecima causa possessoria non est spiritualis, etiam si fit super beneficio, vel re spirituali, teste Bal. in cap. vno. apud quem vel quos. & in l. penul. col. penul. si à non competen. iudic. Nicol. Milius. in verbo, spiritualis causa: quia non continet medulam veritatis. Panor. & alij in cap. literas. de iuramento calum. Guido Papæ in statut. si quis. in verbo, clandestine. versicu. sed iuxta materiam alibi de hoc scripsi.

23 Decimatercia differentia est, quòd iudices Regij licet laici cognoscunt in hoc regno de possessoris beneficiorum, & omnium rerum spiritualium, & iurium. Guido Papæ hoc docet q. i. in decis. Delphin. & q. 85. & q. 552. & consi. 68. & 149. Aufre. quæst. 470. & in repet. cle. i. col. 77. de offic. ordina. Masuer. in rubr. de iudic. §. item ad iudicem. Benediçt in repetitio. cap. Raynutius. in

24 verbo, & vxorem. nume. 369. de testam. & hodie hoc est notorium in hoc regno. † Tamen nunquam cognouerunt, nec cognoscunt de petitorio, quod est spirituale, & ad spirituales pertinet. docto. in c. 2. de iudic. & in cap. i. & 2. de causa posses. & propriet.

25 Decimaquarta, si causa ciuilis & criminalis simul concurrant, causa ciuilis possessoria discutitur prius debet, quam altera. l. i. secundum vnum intellectum. C. de appell. Bald. in addit. ad Spec. in tit. de appel. versic. ego ago. & in disput. incip. accusatus.

Differentia inter possessorium & petitorium. Sequestratio an habeat locum in petitorio. Possessorium facit cessare petitorium. Cumulatio petitorij & possessorij an fiat. Feriato die an procedatur in possessorio.

Filiusfamilias etiam sine patris consensu intentat possessorium. Exceptiones que sunt admittende in possessorio.

Mandato carens tamen etiam pro alio agit possessorio. Appellatio à sententia super possessorio non admittitur.

Reconuentioni non habet locum in possessorio. Possessorium etiam super beneficio non est spirituale.

Laici cognoscunt de possessorio beneficiorum.

Ciuili possessorium prius criminali discutendum.

Semiplena probatio in possessoris.

26 Decimaquinta differentia est, quia causa possessoria est leuis praedictij: ideoque semiplena sufficiunt probationes, secus in petitorio, teste Bart. in l. i. col. 2. C. quorum bono. & in l. 2. vbi in rem actio exerceri debeat. Mathesilla. not. 2. nota quod in iudiciis docto. in cap. cum causam. col. 2. de probat. & in consi. 56. in causa. col. 1. vsus tamen foren. requirit in vtroque probationis sufficientes.

Testia recogno. no. ex peccatur in possessio. Interdicta pro mobilia vbi raro inuentantur.

27 Decima sexta, in causa possessoria scripturae ante recognitionem testium fidem faciunt. text. in l. fi. & ibi Bal. in 5. oppo. C. de edi. diui. Adria. tollen. licet secus in petitorio. auth. sed nouo iure. vbi doct. C. si cert. pet. l. comparationes. C. de fide instr. plenè scripti in tract. de chirograph. recogno. in 1. tomo.

28 Decima septima, remedia possessoria pro re mobili raro dantur, saltem de consuetudine si ne immobilibus, vt superius dictum fuit artic. 5. sed petitorium sic. l. i. §. illud. ff. de vi & vi arma. l. i. §. penult. vti posside. quia vilis & abiecta est mobilium possessio. gloss. in l. rem quae nobis. ff. de acquirere. possess.

Regula dolo facis non habet locum in possessio.

29 Decima octaua, regula dolo facis petendo, quod statim restitutus es, non habet locum in possessio, saltem recuperanda. l. dolo. ff. de doli except. & l. dolo. de regul. iuris. secus in petitorio, gloss. in l. i. C. quorum legato. & regul. dolo. de regul. iuris. & in l. i. §. qui vi. vbi Bart. de vi & vi arma. Philip. Franc. in c. si beneficia. de praeben. in 6. Angel. in §. i. col. 22. de excep. in instit. Vincen. in l. si focer. §. si. ff. solu. matr.

Annua sunt possessoria, & quid in petitoris.

30 Decima nona differentia, quod possessoria remedia regulariter post annum non dantur. l. i. in fin. ff. de interdict. l. i. vbi Bart. vti posside. & superius dixi artic. 1. & Guido Papae in statuto si quis. in dicto verbo, clandestine. versic. sed quid de statuto. ac in decisio. Delphina. quæst. 552. in materia possessoria. sed petitoria vsque ad triginta annos plerunque extenduntur. l. omnes. C. de praescriptione 30. vel 40. annorum.

Infamia non irrogatur sententia possessio.

31 Vigesima differentia, quod sententia super possessio lata non infamat. l. neque. ff. de vi & vi arma. gloss. in l. i. interdictis. ff. de interdict. & in l. cessat. de actio. & oblig. secus super petitorio infamante. l. i. & per totum. ff. & C. de his qui notan. infa.

Marius in possessio uxoris agit etiam sine illius mandato.

32 Vltima de consuetudine in hac patria maritus in personalibus & possessio competentibus uxori agit sine vxore, quod probatur in l. maritus. C. de procurat. secus in petitoriis & realibus, quia tunc maritus cum vxore agit, & conuenitur. l. doce ancillam. C. de rei vendic. & Ioan. Fabr. in §. fuerat. col. 1. de actionib. in instit. & in l. i. C. de bonis mater. Boer. in §. 4. de consuetudine iuris status person.

Actiones possessio an sint reales, an verbales, an personales.

34 Actiones possessio voco competentes pro possessione, quamuis Chassa. in consuetud. Burgund. in rub. des droitz. §. 5. dicat accipi pro actionibus realibus, quae dicuntur vendicationes, quod non est verum, nec inuenitur in iure, quod actio possessio dicatur realis. nam si esset in rem, aduersarium possessorem fateretur, quare de possessione non ageretur. l. is qui destinauit. ff. de rei vendic. §. omnium. de actionib. in instit. vnde potius hoc casu dicerem esse petitorium, & quia hoc tam facile est, vt non egeat probatione, ob id missum facio. Alias multas proferrem differentias, sed aliae omnes, saltem quae obseruantur, sub istis comprehenduntur.

CHARLES VII. artic. LXIII. ibidem.

Item, ordonnons qu'en causes de complainte en matiere de saisine & de nouuellete dont les exploits contiendront le cas, & aussi en matiere d'appel, les parties des ce que la iournee de l'adiournement sera escheue, & apres la presentation faicte soyent prestz, de plaider les causes sans demander delay en la matiere, car en icelles matieres les parties doibuent estre instruites de leurs faitz.

GLOSSA VNA.

Articulus octauus.

Dilatio non datur in possessio.

1 Statuit, quo celerius cause possessio nouitatis decidantur, vt partes dicto die praesto adfint, & in termino, ne dilationem petant, quia de propriis factis instructae debent esse.

Requisita in interdicto uti possidetis.

2 Quo loco non erit alienum inferere requisita in interdicto vti possidetis, quibus praehabitis iudiciorum hanc aleam subire non tantopere perimecamus. Primum igitur requiritur eum possidere, qui hoc experitur interdicto. §. retinenda. de interdict. in instit. vide quae dixi superius artic. 2.

Immobilia an tantum ueniunt in interdicto uti possidetis.

3 Secundò quod rem soli & immobilem possideat. l. i. §. hoc interdictum. ff. vti possi. ibi de soli possessore scriptum est, datur etiam pro quasi possessione iurium. c. licet. de prob. siue illa iura adhaereant rei mobili, siue non. Curia enim Francia pro quocunque iure saisinam seu casum nouitatis recipit, & quasi omnes cause sunt de talibus: vt docet Guid. Papae decis. Delph. q. 552. in materia, quamuis olim inter doct. controuersum sit. in l. si certis annis. C. de pact. & in cap. querelam. de elect. Guid. Papae in statu. si quis. in verb. vel quasi. Io. Fabr. & alij in §. æquè. de act. in insti. & hoc seruatur in Francia.

5 Tertio quod res sit talis, in quam possessio cadat, vel quasi. d. l. i. §. hoc interdictum. in omnibus etiam possessionibus, quae sunt soli sine dubio locum habebit, dummodo possideri possint, vt quia res sacra possideri non possunt. l. qui vniuersas. §. i. ff. de acqui. poss. vnde non possit laicus petere se manuteneri in possessione percipiendi decimas, vel alia spiritualia cum ad ea sit incapax. c. causam. de praescrip. c. decernimus. de iudic.

6 Quarto quod turbetur, & inquietetur. dict. l. i. §. huius autem. & §. illud. & l. vim facit. quod vi aut clam. & l. vna. C. si per vim vel alio modo.

7 Quintò quod ille qui turbatur non possideat vi, clam, vel precario, alioqui non potest hoc iuuari interdicto. dict. l. i. in fi. ille tamen qui allegat possessorem esse violentum, vel clandestinum hoc debet probare, non possessor, vt docet Bart. in l. 2. in fin. ff. de itinere actusque priuat. refert Guido Papae in statu. si quis. in verb. vel quasi. versic. sed an hoc casu.

8 Sextò quod possideat tempore litis contestatae. §. sed hodie. de interd. in instit. gloss. in l. extat. ff. quod metus causa Bart. in l. i. in fin. ff. vti possidetis. & in l. vna. C. cod. Rosfred. in 2. parte libelli.

9 rubr. de interdict. vti possidetis. Quod debet intelligi quando alius probaret se medio tempore possedisse, alioqui sufficit probare possedisse tempore turbationis, & per hoc praesumetur etiam tempore litis contestatae possedisse, teste Areti. in dicto §. retinenda. & Matth. de Afflict. in decisio. Neapolit. 394. ecclesia. Alexan. consil. 88. quoniam. col. 2. in 5. vol. Barb. consil. 25. clementis. 10. simum. col. 1. vol. 4. Soci. consil. 59. visis actis. col. 2. vol. 4. Ratio est, nam cum agamus de possessione praesumenda, praesens possessio est potior praeterita, quia de praesenti possessione constat per veritatem, de alia non: vt not. docto. in l. fina. C. de edicto diui. Adria. tollen. Bald. consil. 36. factum sic se habet. in fi. vol. 1. & superius ad alium effectum scripsi.

11 Septimò quod ab anno citra possideat. l. i. in fin. ff. de interdict. ideo in literis saisinae dici solet, depuis en & iour en ca, alioqui ad saisinam simplicem recurrendum esset, de qua superius scripsi artic. 2.

CHARLES VII. artic. XXXII.

Item, ordonnons qu'aux causes de complaintes en matiere de saisine & de nouuellete, dont les exploits contiendront le cas, & aussi en matiere d'appel, les parties de ce que la iournee de l'adiournement sera escheue, & apres la presentation faicte soyent prestes de plaider les causes sans demander delay en la matiere: car en icelles matieres les parties doibuent estre instruites de leurs faitz.

GLOSSA VNA.

1 **H**ic repetitur, quod fuit statutum & dictum artic. praeced. veruntamen quia hic de saisina seu possessione loquimur, ne quod ad usum forensem pertinet, intactum relinquam, operaeperitum esse putavi in medium proferre, quae sint haec personae, quae in hoc regno Francia sine apprehensione vera possessionis sunt per consuetudinem

2 saisina & possessores. Cum hoc maximè contra ius esse videatur, quo passim traditur possessionem non acquiri nisi sit apprehensa. l. denique. ff. ex quibus cau. maio. l. commissa. de publ. gloss. in l. si. C. de sac. fan. eccl. c. 2. de consue. vbi iurium interpretes. Nec quidem princeps vendendo transfert possessionem, nec dominium sine traditione. Bal. & And. in c. 2. de no. forma fidel. col. pe. nisi. princeps gratiam impertiatur alicui, & tunc quidem etiam solum transfert dominium, non autem possessionem. cap. si tibi absentis. de praeben. in 6. nam quaelibet gratia principis dicitur esse priuilegiata. Ioan. And. in c. olim. de verbo. signifi. laf. refert consil. 148. viso processu. col. 2. num. 4. in 4. vol.

3 gloss. in l. si. C. de sac. fan. eccl. c. 2. de consue. vbi iurium interpretes. Nec quidem princeps vendendo transfert possessionem, nec dominium sine traditione. Bal. & And. in c. 2. de no. forma fidel. col. pe. nisi. princeps gratiam impertiatur alicui, & tunc quidem etiam solum transfert dominium, non autem possessionem. cap. si tibi absentis. de praeben. in 6. nam quaelibet gratia principis dicitur esse priuilegiata. Ioan. And. in c. olim. de verbo. signifi. laf. refert consil. 148. viso processu. col. 2. num. 4. in 4. vol.

4 Primum igitur sciendum est, quod saisine duo significat. Primum manum iniicere, quasi rem manu capere seu occupare. text. in c. pe. §. nos igitur. de immu. eccl. in 6. declarat bellissimè do. Ti. raquel. in tract. le mort saisist le vif. in prin. & actiue significat.

5 Secundò saisine est aliquem possessorem facere, seu transferre possessionem, vnde consuetudo illa vulgata mortuus saisist viuū, id est, possessorem facit, & saisina ferè dicitur possessio, & casus

6 saisinae & nouitatis vocatur interdictum vti possidetis. vt superius scripsi & passim. Hac igitur est consuetudo generalis in toto regno Francia, quod mortuus saisist viuū, id est, possessio defuncti quasi coniunctim descendit in heredes. iurisconsul. in l. cum miles. ff. ex qui. cau. maio.

7 & continuatur in heredes tam ex testamento quam ab intestato. §. diutina. de vsucap. in instit. & confestim post mortem transit. l. liberto. in fin. ff. de annuis legat. adeo vt mortuus aperiat oculos, viuētis. vt docet Bal. in l. si. C. commu. de manu. qui moriens facit possessorem viuētem simulatque moritur, & illa possessionis continuatio dicitur saisina, & facit possessorem verum, licet fictus sit actus, vt superius dixi in praefat. tit. huius alioqui casum nouitatis intentare non possit hic possessor consuetudinarius.

8 Sed quamobrem inuenta sit haec consuetudo? Respon. utilitatis publicae gratia, vt finis litibus breui imponatur. l. properandum. C. de iudi. cap. finem. de dol. Etenim vile est tam diuitibus, quam pauperibus, vt breui lites decidantur, vt hodie decem dierum interstitio intantum partes

9 Ratio consuetudinis quod mortuus saisist viuū.

Qualis possessio requiritur in nouitate.

Quod possessiois tempus probandi est impetranti literas nouitatis.

Anno proximo possidisse requiritur in interdicto uti possidetis.

Articulus nonus.

Saisina sine apprehensione est contra ius scriptum.

Princeps non transferre possessionem commutabendo.

Saisine duo significat.

Saisine passiva seu traslatiua.

Ratio consuetudinis quod mortuus saisist viuū.

alia opinio forte intelligi posset.

36 Imò etià im-executores testamentorū sunt faisti de bonis mobilibus testatoris, & hæc faistina fit per traditionem testamenti, quod illis testatores solent tradere, alioqui voluntatem testatoris executioni mandare non possent, nisi essent faisti. ¶ non tamen possunt conqueri de bonis mobilibus defuncti nec agere interdicto vt possidetis, vt celsit Senatus anno 1374. die 1. Septembris, vt in lib. consil. continetur, quia hæc interdicta regulariter super mobilibus non datur, vt in instit. de in- 37 terdict. pater, & l. illo tit. ff. ¶ Sed in bonis immobilibus hæredes, & non executores sunt faisti, vt statuit Senatus anno 1374. die 1. Septembris. siue sint executores ad pias causas, siue non. Intellige tamen vsque ad concurrentiam relictorum, vt docet dom. Tiraquel. in 6. parte. in vlt. declar. tamen si hæres offerat pecuniam pro soluendis debitis liquidis, & de reliquis cautionem executori, debet bona ei tradi, vt censuit Senatus anno 1498. die 27. Octobris pro Marquet filio. 38 Nec non fiscus, qui succedit deficientibus consanguineis, & testamento, erit faistus, vt docet Masuer. in tit. de success. §. item si nulli. nu. 21. per l. si vacantia. C. de bonis vacan. lib. 10.

39 Imò etiam in bonis emphyteoticis, & in feudis hæres tam ex testamento, quàm ab intesta- 40 to, & tam in corporalibus ¶ quàm in incorporeis, in hoc regno se faistum dicit, vt docet Bened. in repe. cap. Raynutius. in verb. mortuo. 2. nu. 71. cum seq. de testa. & in verb. & vxorem. num. 180. quia hæc bona locum patrimonialium in hoc regno habentur. Io. Fab. in authen. ingressi. in fin. C. de sac. sanct. eccle. & in §. 1. de rerum diu. in insti. scripti. in arbor. feudor.

41 Et siue predicti sint maiores, siue minores, furiosi, vel sapientes, quia præfata consuetudo generaliter loquitur, & nemini præiudicium faciens vtilisque ipsis ac omnibus, nimirum si eos comprehendat: nam sicut prætor eos omnes necessarios efficiebat, ita consuetudo possessores, & hoc tenendum & obseruandum est, ne ab antiqua practica recedamus vt censet domi. Tiraquel. in 16. declarat. 2. partis. & in 7. declaratione 3. partis.

42 Idem dicendum in his, qui sunt hæredes episcoporum, vel aliorum clericorum, aut qui ab intestato eis succedunt ex lege, vel consuetudine. cum in officiis. de testamen. c. præfati. de offic. ordin. in 6. Boer. in §. 6. de testamen.

43 Et ne diutius immoretur, quilibet hæres tam proximus, quàm extraneus est faistus, cum consuetudo in his nullam constituat differentiam, sed simpliciter loquatur de mortuo, vt faistat viuum, & ideo vxor quæ succedit viro sine liberis & consanguineis decedenti. l. i. cum auth. præter-

44 ea. C. vnde vir & vxor. ¶ Aut collegium, seu monasterium, vel hospitale, & quælibet vniuersitas, quibus delata sit hæreditas, possunt inquam hi omnes agere possessorio ratione huius generalis consuetudinis. Istius sententiæ est do. Tiraquel. in 2. parte, declara. 14. sicut in fisco 45 dixi supra. ¶ Nec subtilitates iuris in hoc sunt seruandæ, quia nil est magis æquitati consentaneum, quàm hoc remedium possessorium, quod nullum grauat, vtrique verò parti quam-pulchrè consult, ad expensas & vanos litium anfractus vitandos: ideo censuit Senatus hæredem eius in cuius fauorem successio fuit renuciata faistum anno 1517. die 17. Nouembris, pro Anthonia du Boys contra Catherinam quæ renuciauerat.

46 Vnde licet consuetudo localis disponat mortuum faistre proximum, ex illa humanitatis ratione extenderem, vt nedum proximus faistus habeatur, sed etiam iuuante consuetudine generali & communi obseruatione testamentarius hæres, quamuis extraneus faistus intelligatur, ex ea scilicet parte in qua posset per consuetudinem institui.

47 Nec alia ratione putarem consuetudines quasdam locales generali id addisse, nempe le plus prochain, proximum, quàm eo quòd raro fierent testamenta in hac patria consuetudinaria:

48 ¶ Sed non quòd ex eo derogatum sit generali consuetudini quoad hanc partem, pro qua testari possunt, quicquid dicat do. Tiraquel. & alij super hoc. Nam ita vidi obseruari tam in patria iuris scripti quàm consuetudinaria: cum videlicet in vtroquo par sit ratio, idem vtilitasque publica & priuata.

49 In summa dicendum est, quòd hæc consuetudo faist, id est possessorem facit viuum, si mortuus habebat scilicet dominium, vel ius in hæreditate & possessionem, quia nemo potest in alium plus iuris transferre quam ipse habeat. per reg. iuris. & in l. traditio. ff. de acqui. rer. do.

50 Quapropter non faist hæredem vsufructuarij, quia vsufructus morte finitur. §. finitur. de vsufructu. in initi. ¶ Nec in hæredem vasalli continuatur possessio, antequam domino fidelitatem præstiterit, vt in tit. de no. forma fidelitat. constat. & hoc contra do. sed contra alios turbantes posset se iuuare possessione & faistina, quia pro patrimonialibus feuda in hoc regno ex consuetudine habentur, vt in arbor. feudor. scripti. ¶

51 Nec hæredem eius, qui precario habet, quia etiam morte precarium finitur. l. cum precario. ff. de precar.

52 Nec commodatarij aut depositarij hæredem faist, quoad rem depositam, quia nil iuris in ea re habuerunt. l. bona fides. ff. de po. idem in colono & inquilino dicemus. l. si ff. de vi & vi arma.

53 Nec mortuus non possessor, facit possessorem viuentem, nemo enim dat, quod non habet. l. i. vniuersæ. vbi etiam Bar. C. de leg. Bened. in dicto verb. mortuo. nu. 72. & 77. de testa. & Boer. decis. 172. dominus. nu. 14.

54 Hic tamen per consuetudinem faistus, si alter non se immisceret hæreditati, non est cogendus soluere creditoribus, si declarat se nolle esse hæredem, quia de iure etiam si sint sui & necessarij hæredes,

Executores testamentorū sunt faisti in mobilibus.

Arestum. Fiscus est faistus.

Hæres vasalli uel emphyteote est faistus. Saistina est rerum corporalium & incorporearum. Minor ac furiosus dicitur faistus. Episcoporum hæredes faisti.

Arestum.

Institutus licet extraneus est faistus.

Mortuus faist viuum le plus prochain cur addatur le plus prochain.

Hæres vsufructuarij non est faistus.

Hæres non est faistus in re commodatâ. Mortuus non possessor non faist sui hæredem. Saistus hæres an cogendus

hæredes, tamen habent priuilegium abstinendi à prætore. l. necessariis. ff. de acq. hered. §. sui. & seq. de hæ. quali. in insti. l. i. C. si minor se ab hæ. abst. quia consuetudo non facit eum faistum, nisi velit. dict. l. necessariis. l. 2. ff. de lege commissor. Idque non nisi in merum fauorem hæredum est, quare non debet in eorum damnum retorqueri. per l. quod fauore. C. de legib. vnde hæres non tenetur legatariis respondere, nec satisfacere donec verè & realiter faistus fuerit, & bona habuerit, vt celsit Senatus anno 1507. die 9. Aprilis, ante pascha pro Michaelæ Cotierio & Petro Robin.

LOYS XII. article LXXXVI. des premieres.

Item, quand aucune complaincte sera fournie, soit en matiere benefeciale, ecclesiastique ou prophane, noz iuges (soyent presidents, conseillers ou autres noz officiers, qui auront cogneu de la matiere) leurs enfans & parens ne pourront estre commis au regime & gouvernement de la chose contentieuse: mais seront tenuz, de commettre autres gens notables, non suspects ne fauorables à l'vne n' à l'autre des parties, à moindre frais que faire se pourra: sur peine de suspension de leur office, & autre peine arbitraire.

GLOSSA VNA.

1 RIMO hic statuit, vt iudices Regij etiam præfides parlamentorum & consiliarij non committant rem contentiosam sequestrationis causa filiis, vel parentibus suis. filios hic accipimus ex communi vsu omnes descendentes, vt in l. iusta. & l. liberorum. vbi scripti. ff. de verb. signifi. ¶ Parens verò generaliter accipitur hic pro quibus-

3 cunque consanguineis ex communi etiam vsu loquendi, vt scripti in d. l. liberorum. ¶ Ad eò quod iste rex. excludit omnes consanguineos iudicum tam ascendentes, quàm descendentes etiam affines, eo quòd in affinibus quoque rationes huius tex. locum habent vt statim dicitur.

4 Ratio est, quia hi iudicum consanguinei non possunt facile cogi à partibus ad reddendam rationem, quia iudices semper eis fauerent, & sic fructus rei sequestratæ vsurparent, vel etiam iudices conuincendo causam protrahere possent, vt longo tempore isti consanguinei reciperent fructus. ¶ Et sic materia delinquendi ab ipso iure tantopere reprobata daretur, & possent etiam iudices istis immensum postea salarium taxare. Nimirum si prohibeatur hic ne consanguinei iudicibus recipiant bona sequestrata, & nisi esset hæc prohibitio, vix partes auderent obistere iudici, vel non sine magno causæ periculo iudicem in se prouocarent: aut ad vindictam, aut ad iram commouerent. posset etiam iudex per manus istorum consanguineorum bona sequestrata recipere, ideo statuitur hic.

6 Et cum hic text. dicat ne pourront, tollit etiam facultatem & potentiam partibus, adeo quòd iudex hoc facere non poterit, etiam si partium consensus accederet. regu. in 6. c. 1. de causa possess. Bartol. in l. vlt. col. 2. ff. de fer. & si fiat, irritum erit, & hic iudices suspendi ab officio vult, & multa

7 arbitraria puniri. ¶ Itidem consanguinei puniri debebunt, quia contra legem hoc prohibentem fecerunt. l. non dubium. C. de legi. nam si consanguineus negocium recusasset, iudex hoc non fecisset, & verisimile est, quòd instigantibus suis consanguineis iudex istos commiserit, & eis inuitis iudex non demandasset. arg. c. constitutis. de testi.

8 Secundò statuit alios extra iudicum consanguineos, notabiles committendos esse, id est non viles, probos, & facultatibus idoneos, qui reddere possint rationem & reliqua de his, quæ recipient. scripti in tract. de sent. execu. art. 16. glo. 14.

9 Tertio iudex bona sequestrata debet committere aliquibus non suspectis partibus, fortè vel ratione inimicitiae, aut amoris, aut etiam si esset dilapidator, aut pauper, qui postea fructus consumptos non posset reddere. l. si cum dotem. §. finautem. ff. solut. matrim. l. Imperator. ad T rebel. 10 ¶ Item non debet committere eos qui difficilis sint conuentionis, vt nobiles, diuites, aduocatos maximè, vel procuratores. l. fideiussor. vbi etiam Bart. ff. qui satisd. cog. quia hi omnia mala nouerunt. l. ab Anastasio vbi glo. C. mandati.

11 Quarto quòd non committat huic, qui sit alteri parti fauorabilis, alioqui posset alteri litigantium permittere frui lite pendente, quod est prohibitum, ideo dicit text. non fauorables à l'vne n' à l'autre des parties. & sic nec consanguineis vnius partis debet iudex hæc bona committere, quia prohibetur ne suspectis committatur. ibi, non suspects. de consensu tamen partium putarem iudicem hoc facere posse.

12 Quintò quòd isti custodes seu commissarij committantur quàm minoribus sumptibus fieri possit, per hæc verba à moindre frais que faire se pourra.

13 Sextò adiicit pœnam suspensionis, & pœnam arbitrariam saltem comminatur iudicibus contrarium facientibus, alia super hac materia tractabuntur in tract. de sequestra. ne plura.

tur soluere creditoribus.

Arestum.

Articulus decimus.

Iudex non debet sequestrare rem apud consanguineos.

Consanguinei iudicibus cur prohibeatur dari commissarij.

Iudex non potest committere suis consanguineis etià de partium consensu. Pœna iudicis & commissarij auctore male datorum.

Quales debeant esse commissarij. Suspectus non debet cõcedi res sequestratæ.

Fauorabilis non debet esse commissarius alteri partium.

Sumptus fugiendus. Pœna suspensionis in iudicibus.

Articulus undecimus & duodecimus.

Item, Et pource que souuentefois lon prend complaincte en matiere de nouuelleté, sans grand apparence, Et à cause de ce meuent plusieurs Et diuers proces, dont noz subiects sont fort travailleZ: Nous auons ordonné Et ordonnons que pour reprimer ceste voye, l'on condamne la partie qui succumbera es despens, dommages Et interests, Et en amende arbitraire enuers nous.

LOYS XII. article L. des publiees M. D. XII.

Item, combien que par autres ordonnances faiçtes par noz predecesseurs, ait esté ordonné que ceux qui succumberont en matiere de nouuelleté seront condamnéz es dommages Et interests: neantmoins pour obuier à la diuersité des opinions, qui de iour en iour en interuiennent: Nous auons ordonné, Et ordonnons, que la partie qui succumbera en matiere de nouuelleté, soit condamnée es despens, dommages Et interests. Et outre ceux qui sans grand apparence auront prins complaincte, seront condamnéz en amende arbitraire enuers nous.

GLOSSA VNA.

Succumbens in nouitate condénatur ad expensas etc.

VO hic deciduntur casus, primus quod quicumque succumbit in causa nouitatis debet in expensis, damnis & interesse condemnari, & hoc in r. art.

Secundus casus est, quod is qui sine euidenti causa, vt hic scribitur sans apparence, impetrauerit casum nouitatis, vltra expensas, damna, & interesse cōdemnabitur etiam ad multam arbitrariam Regi applicandam, quia temere & dolose litigauit. l. eum quem temere. ff. de iudic. Et sic cum hi duo articuli ad idem tendant eos coniungere curauit.

Et ista procedere intelligas in sententia pleni possessorij, in recredentia verò, quia adhuc plene non apparet de bono iure partium, non solent iudices Franciæ condemnare partes, nec quidem ad expensas, sed referunt ad plenum possessorium, in quo solet fieri hæc condemnatio.

An verò sit magna apparetia, vt ita dicam iudicium arbitrio relinquatur, qui de his causis cognoscunt, si enim videant impertantem nil omnino probasse, tunc ad multam etiam condemnabunt vltra expensas, damna & interesse, quia est temerarius litigator. l. cum quem temere. ff. de iud. & per totum tit. de pœna temere litig. in instit. l. r. §. calumniatoribus. ff. ad Turpil.

Tamen curia suprema interdum si bonam fidem videat litigantium, & iustam causam, adiudicabit plenum possessorium vni sine expensis, interesse, & multa, vt vidi fieri inter duos Theologos de præbenda Theologali contententes. Nam curia vni adiudicauit plenum possessorium,

& sine expensis, damnis, & interesse. † Iudices tamen inferiores hoc vix possent, quia non possunt transgredi has ordinationes, nec leges, vt scripsi in præfa. ad has ordin. in primo tomo.

Item aduertendum est, quod licet ad expensas debeat condemnari quis in possessorio, tamen si is qui obtinuit in possessorio, succumbat postea in petitorio, non debet in expensis condemnari. cap. cum dilectus. vbi Panor. de causa possess. † Quod est verum, quando possessorium & petitorium vno iudicio & sententia deciderentur, vt in c. cum ecclesia. de causa possess. alioqui contra si separatim, vt in hoc regno. arg. l. vtique. ff. de rei vend. sic sentit Alex. cōsi. 76. in causa. in 2. vol. & consi. 45. visa facti. in 3. vol. & consi. 13. visa. in 5. vol. Soc. consi. 98. iustissimè. col. r. in 4. vol. quia victus victori debet in expensis condemnari. l. properandum. §. sin autem alterutra. C. de iudic.

Item solet condemnari ad expensas, damna, & interesse is qui produxit instrumentum, quod allegatur falsum, & ipse postea desistit ab illo instrumento, declarans illo nolle se iuari. ita fuit iudicatum pro domino Montemaire, contra Bonauenturam de Prouille, anno 1514. die 18. Maij. Alioqui si persisteret, quasi falsarius esset puniendus. l. penul. C. de probationib.

Et quæ differentia sit inter expensas, damna, & interesse, scripsi in interpretatio. l. vnic. in præfatio. C. de senten. quæ pro eo quod interest profer.

Postremò non est prætereundum, quod missus in possessionem ex primo capite recredentiæ, vel secundo, videlicet ex pleno possessorio, si postea turbetur, iudex eum tueri debet in sua possessione, vt est in tit. ff. ne vis fiat ei, qui in possess. missus est. † Nec ad commissarium id pertinet, secundum Masuer. in sua praxi. in tit. de possessor. §. item iudex. nu. 21. allegat glo. in c. ex parte. in glo. pen. de testib. quia commissarius suo functus est officio per missionem in possessionem, ergo non potest potestatem iam finitam iterum reassumere, sicut dixi de executore beneficij, cuius potestas expirat facta collatione in Francia, in forma literarum execut. in concord.

Item notandum est quod quando iudex cōdemnat ad expensas, damna & interesse, debet addere prouenientia ratione turbationis, & vt Gallicè dicunt, procedans à cause du trouble. hoc censuit Senatus anno 1537. die 1. Februa. †

In recredentia non fit expensarum condénatio.

Apparetia que dicitur sufficiens ad multandū.

Plenum possessorij sine expensis.

Expense petitorij & possessorij conuenientes.

Falsum produçes instrumentū etiā si desistat ab eo condénatur ad expensas.

Arrestum. Missus in possessionē quomodo tuetur iudex.

Que sint partes commissarij.

Item

Item, Et quant aux arrests ou statuts de querelles en autres matieres que beneficiales, auons ordonné Et ordonnons que les Seneschaux Et Baillifs, qui ont accoustumé de les bailler ne les commettront plus qu'à noz iuges ordinaires des lieux, où seront assises les choses cōtentiueses, ou à quelcun des aduocats des Seneschaulcees, Et Bailliages, qui soyent graduez Et experimetez, Et ordinairement practicans esdites cours: lesquels se transporteront sur les lieux, Et ouyront les parties sur le premier chef, ainsi qu'il est de coustume: Et si le commissaire estoit recusé, prendra vn adioinct, selon l'ordonnance faiçte sur ladicte reformation de la iustice de nostre pays de Languedoc, Et lesdictes parties ouyes, si ledict commissaire non recusé, ou s'il est recusé, si luy Et sondict adioinct ressaisissent l'one desdictes parties, le ressaisissement tiendra, Et sortira son effect, Et sera executé nonobstant quelsconques appellations, Et sans preiudice d'icelles, Et inhibitions faiçtes, sans ouyr partie: en baillant toutesfois caution par celuy qui sera ressaisi, de rendre Et restituer la chose contentiue, ensemble les fruiçts qu'il en aura perceuz, s'il estoit dict que faire se deust.

Idem, article LIII.

Item, apres la sommaire apprise faiçte, si lesdictes parties ou l'one d'icelles, requeroit que la matiere fust remise Et rapportee au siege dudict Seneschal, ou Baillif, dont sera emané ledict arrest, ou statut de querelle, pour estre determinee, ou que lesdits commissaires ne se peussent accorder sur ledict ressaisissement, iceux commissaires seront tenuz faire ledict renuoy par deuant iceux Seneschal ou Baillif à son siege principal: auquel cas Et aussi si iceux commissaires de leur propre mouuement, auoyent fait ledict renuoy, Et que par iceux Seneschal ou Baillif l'one des parties fust ressaisie, ledict ressaisissement tiendra Et sortira son plein Et entier effect: nonobstant oppositions ou appellations quelsconques, Et sans preiudice d'icelles, inhibitions faiçtes, ou à faire, parties non ouyes, en baillant caution, comme dessus.

Articulus decimus tertius.

GLOSSA VNA.

IC articulus cum sequenti loquitur de spoliationis materia, quam vocamus distainam, id est spoliationem. verum quia in patria Occitana erat quoddam arestum quod vocabatur de nouis distainis, quod valde frequentabatur in beneficiis, sed fuit in eis sublatum, vt patet in tit. seq. art. 13. & remanet tantum in rebus prophanis, vt hic. † Sed in hac patria vtuntur conditione ex cap. reintegranda. tertia quæstio. r. de qua dixi in articu. 5. de sentent. executor. in primo tomo commenta. in has constit. Et quidam stolidi pragmatici partibus consulunt, vt hoc interdicto vnde vi, seu querela de nouis distainis agatur, eo quod est re-

Querela de nouis distainis.

medium fauorabile. † Tamen cautus aduocatus debet semper si possit concludere in turbatione, vt docet Ioan. Fabr. in §. retinendæ. de interdict. in insti. quo reddamus partem aduersam petentem, & sic vt probare teneatur: atqui text. in l. fin. C. de rei vendi. ait, non curari de iure possessionis, si petitor non probet, & semper reus absoluitur non probante actore. l. qui accusare. C. de edend.

Conditio ex c. reintegranda.

Et primò vult, quod Seneschalli seu Bailliui qui huiusmodi literas super spoliatione concedere solebant, & regulariter omnes, vt scribitur in tit. de modo procedendi super nouis distainis in stylo parla. Et has passim quibusconque Aduocatis dirigebant pro libito impertantis, qui eas exequerentur: vult inquam hic text. vt amplius non committant nisi iudicibus ordinariis loci, in quo res sitæ sunt, vel aduocatis tribunalis prædialis experientibus & doctis.

Adigendus est aduersarius ad petendum.

Sed literæ in causa nouitatis à Rege seu eius cancellaria concedi solent: vt in tit. de cau. noui. §. r. & §. item in causa. in eodem stylo. † Veruntamen Seneschallus Nemaufen. & Caturfen. ex quodam priuilegio etiam has concedere solent nouitatis literas.

Spoliationis causa quibus sit committenda.

Notandum est tamen, quod impetrans has literas, vel alias debet eas præsentare iudici, cui dirigitur, sicut mandatum. cap. eam te. de rescrip. cap. si capitulo. de concess. præben. in 6. & debet curare

Litere nouitatis à Rege tantum conceduntur. Literæ Regiæ cui sint curare

Articulus Primus.

Item & pource qu'es procez & matieres des benefices les droictz des parties apparent & doibuent apparoir par leurs lettres & tiltres: Nous voulons qu'ils ceux procez soient expediez, decidez & determinez le plus brief & sommairement que faire se pourra par les lettres & tiltres des parties, & par un seul appointement sur la determination dudict possesioire, si faire se peut. Et si par lettres, & tiltres le tout dudict possesioire ne se pouoit promptement adiuger, que la recreance soit adiugée par les lettres & tiltres: & le surplus dudict possesioire soit le plus briefvement & diligemment expedie, que faire se pourra.

GLOSSA VNA.

Ex titulis iustificari possessio de bet.

X hoc text. colligitur, quod causa beneficalis possessoria ex titulis iustificari, & probari debet. gloss. in clem. vna. in fi. de cau. posses. & sic requiritur, quod possessor habeat titulum, ex quo possit suam iustificare possessionem, id est, iustam facere & reddere, alioqui non poterit se iuare possessione & prescriptione annali, ibi, pour iustifier sa possession.

In omni possessorio titulus est necessarius. Restitutio peruiam at testatorum fit. Arrestum. Coloratus saltem titulus requiritur in possessione. Possessio tribus modis iustificatur. Possessio ex inualido titulo.

- 1 Quod procedit tam in possessorio retinenda, quam restituenda: nam spoliatus petens beneficii restitutionem, oportet quod iustificet possessionem ex titulo, alioqui denegatur ei restitutio.
- 2 gloss. singul. in cle. vna. in glo. vlti. de cau. poss. nisi lite pendente esset spoliatus. † Quia tunc per viam attentatorum restituere, etiam non ostenso titulo: vt docent domi. de Rot. decis. 14. fuit dubitatum in nouis. & ita censuit Senatus Tholos. vt refert Aufre. in decis. Tholos. q. 15. Casfado. in deci. 3. de restit. spol. post Oldr. consil. 1. & Paris. consil. 12. in isto. in 4. vol.
- 3 Et oportet saltem exhibere & producere titulum coloratum: vt docet de Rota decis. 257. si quis dicat. in no. & sufficit ad colorandum possessionem probare eam habitam fuisse autoritate superioris, licet collatio forte fuerit vitiosa. de Rot. decisio. 393. si A. conferatur. in not. & Philip. Frac. in c. fi. col. 2. de restit. spol. in 6. facit c. cum nostris. de concessio. preben. & gloss. in §. ordinarij. in §. verbo, inquirant. in titu. de pacific. posses. in pragma. † Plus dicens, quod ex quo non appareret autoritas superioris, est euidenter iniustus possessor, cui non competit possessorium. de Rot. deci. 14. fuit dubitatum. in no. † Tribus modis scripsi iustificari possessionem. in titu. de annatis. in 7. regula. in concord. vbi videre potes.
- 4 Vnde non est inconueniens etiam in beneficalibus allegare possessionem habitam iustam, ex titulo non valido. l. i. §. si vir. ff. de acquir. posses. vbi iusta est possessio, quamuis ex titulo inualido.
- 5 Quod prodest, nam si quis acceperit possessionem ex titulo solum colorato, & profecutus fuerit processum intra annum, si demum post annum habeat verum titulum, non est necesse nouam adipisci possessionem, nec poterit tempore excludi, eo quod non acceperit possessionem intra annum computandum ex vero titulo: vt dixi abunde in concordia. in §. declarantes. in verbo, successores. post Ancha. in regul. i. de reg. iur. in 6.
- 6 Item si quis produxerit signaturam intra dilationem, & post dilationem bullam, valebit productio, teste Bal. in c. i. de fide instru. Hippo. singu. 13. dictum testis.
- 7 Nos tamen solemus petere nouam dilationem ad producendum bullam: allegantes distantiam locorum, & facile solet obtineri, quam bullam poterit aduersarius contradicere, etiam si ad finem recedentia tantum produceretur. † Nec non falsi argueret, si promptas afferat probationes, vt si in literis appareant rasurae, aut alia ratione impugnari possint, pro quibus vna dabitur dilatio ad verificandum, & postea adiudicabitur recedentia habenti meliorem, & apparentiorem titulum, per l. fi. C. de edict. diui Adria. toll. Masuer. co. tit. §. item si altera.
- 8 Secundò summarie decidi debent processus possessorij super materia beneficali. clem. dispensiosam. vbi gloss. & doct. de iudi. & dixi supra proximo titu. artic. 3.
- 9 Tertiò vna solum dilatio datur ad producendum titulos, vt dictum fuit etiam supra titu. proxi. & in tit. de dilat. infra.
- 10 Quartò ad petitionem partium fiet sequestratio rei contenciose, seu beneficij, ne partes ad arma ruant. l. aequissimū. ff. de usufruct. & vt sententia prompta & paratam habeat executionem. arg. l. post rem iudicatam. ff. de re iudic. Masuer. in sua praxi tit. de posse. §. ite in omni possessorio.
- 11 Quintò si necdum plenum possit decidi possessorium, quia à partibus facta allegantur, quæ probatione indigent, interim iudices recedentiam alteri debent adiudicare, de qua plenè scripsi titu. de senten. execu. artic. 1. & hæc sententia momentanea possessionis vocatur recedentia.
- 12 † Nisi sit lata super beneficiis iure regali collatis, quia tunc vocatur status, & idem si super officijs Regijs proferatur in curia parlamenti, vt docet Aufre. in decis. parlamen. q. 99. & ita seruatur.
- 13 Sextò postea partibus incumbit facta contraria allegata probare: nam qui dicit probare debet. l. ci qui. ff. de proba.

Signaturam quantum inuet produce re.

Dilatio ad bullam producendam, & ad eam de falso arguendam.

Summarie deciditur possessoriū. Sequestratio rei contenciose.

Recedentia & status quomodo differant.

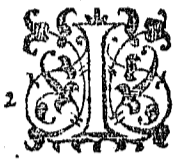
18 Septimò si is cui adjudicata est recedentia in pleno succumbat possessorio, omnes fructus perceptos restituere tenebitur, sicut is qui ex primo decreto missus est in possessionem. l. si quis emptionis. §. sed & si. C. de prescrip. 30. anno. cap. fin. §. praterca. de offic. ordin. gloss. in verbo possessorio. §. item quod ad dictas. de colla. in pragma. ob id tenetur prestare cautionem, de qua plenè scripsi in tract. de sen. execu. §. i.

Recedentia riuus succumbens in pleno possessorio restituit fructus.

CHARLES VII. article VII.

Item qu'en matiere beneficiale en cas de nouelleté lon vuide la recreance par les tiltres, & qu'on y procede par briefz delai, & sommairement & de plein, & qu'on ne ioigne aucun examen à futur en matiere de recreance.

GLOSSA VNA.

Tem decidi debet recedentia sententia per titulos, & non debet iungi examen ad perpetuam rei memoriam, sed debet ad plenum reici possessorium.

Articulus secundus.

- 1 Et sicut testes non recipiuntur in recedentia, quæ ex solis titulis iudicatur: vt proximè dictū fuit, sic nec testificata & attestations factæ ad perpetuam rei memoriam, vt hic dicit text. nam eo prorogabantur processus, & indirectè iudicabatur recedentia ex testibus, non ex titulis, ob id statuit non esse recipiendas attestations etiam factas ad perpetuam rei memoriam. de quibus in l. in lege Aquilia si deletum. ff. ad leg. Aquil. & c. si. vt lit. non contest.
- 2 Item ad hoc vt testes ad perpetuam rei memoriam recipiantur, requiritur causa rationabilis, videlicet quod illi testes sint abfuturi, vel morituri de proximo, vt pote senes, aut valetudinarij. d. c. si. vt lit. non contest. & ne probatio deficiat possunt testibus interim probare, qui testes possunt non esse eo tempore quo conditio exuterit vel probatio fieri debebit. l. in lege Aquilia. ff. ad leg. Aquil.
- 3 Secundò requiritur quod pars contra quam producuntur citetur si citari possit. c. fi. & articuli ei ostendi super quibus debent examinari dicti testes, si pars hoc petat: vt censuit Senatus.
- 4 Tertiò si pars non fuerit citata quod conueniatur intra annum, ex quo conueniri poterit, vel saltem renunciatio receptionis testium illi fiat. ver. sed si actor. in §. fin. & gloss. in c. significauit. de testi. l. 3. §. duæ causæ. ff. de Carb. edict. si forte pars non timuerit aduersarij potentiam. arg. cap. statutum. §. i. de referi. in 6. Aufre. decis. 475. nec sufficit citatio domi facta secuta contumacia: vt docet Masuer. in §. i. de testib. in sua practica. vide Soci. in tract. de citatio. artic. 20. q. 22.
- 5 Sed priusquam examinentur dicti testes ad futuram rei memoriam, iudex debet interioqui eos esse tales, videlicet senes aut valetudinarios vel aliam causam adesse. teste Guid. Papæ in consil. 231. absolui. per gloss. magnam in fi. in d. l. in lege Aquilia.
- 6 Quartò isti testes ita examinari non debent iterum examinari, licet superstites sint post litis contestationem: vt iudicauit curia parla. Paris. sicut refert Aufre. aresto 20. item quod in quadam. licet Masuer. in §. 2. de testib. dicat iterum examinandos superstites si pars non consentiat, quod prima examinatio proficit. hoc ex causa fieri poterit si iudici visum fuerit.
- 7 Quintò istud examen debet fieri à iudice competente, & ordinarius ad hoc dicitur competens & delegatus ab eo. c. cum P. tabellio. & c. si instrumenta. de fide instru. sic consuluit do. Gem. consil. 4. in causa. col. 1. & ita iudicauit Senatus pro D. Ioanna Paterie. cōtra D. Io. Godesm in magno consilio prefectum anno 1519. die 15. Julij: vt est in arestis Aufre. in stilo parla. 406. & hoc si fiat à iudice lite iam cōcepta: secus si autoritate literarum Regiarum ad id impetratarū. nam is ad quem diriguntur literæ, poterit quæ vt plurimum ad iudices ordinarios Regios dirigi solent, & antequam lis intentata sit, fieri potest per literas Regias potissimum.
- 8 Sextò in ciuilibus istud examen solet fieri, non in criminalibus. d. c. fin. ibi, cum ciuilitè est agendum. vnde anno 1519. die 12. Decembris fuit dictum, bene appellatum & malè iudicatum per locumtenentem ciuilem Paris. qui admiserat magistrum Petrum Crespin ad faciendum examen de futuro, quamuis ageretur de crimine falsi, & antequam interrogatus fuisset reus, hoc pro magistro Matthæo le Turc præposito Pontishare.
- 9 Septimò poterit pars petere, vt facta super quibus testes examinari debent, affirmentur vt fieri solet, quod si non fuerit ab initio petitum, in quacunque parte litis peti poterit: vt censuit Senatus anno 1543. die vlt. Iunij.

Attestationes in recedentia non recipiuntur nec quidè ad futurum examinem factæ.

Requisita ut testes recipiantur ad perpetuam rei memoriam.

Citatio pars & quando in examine ad futuram.

Testes non iterum examinantur in futuro examine.

Arrestum. Iudex cōpetens examinis ad futurum quis.

Criminalia non patiuntur examen ad futurum. Arrestum.

Affirmanda sunt facta examinis futuri.

FRANCOYS, article XLVI. des publiées M. D. XXXIX.

Qu'es matieres possessioires beneficiales, lon communiquera les tiltres dès le commencement de la cause: pour quoy faire le iuge baillera un seul delay competant, tel qu'il verra estre à faire, selõ la distãce des lieux: et par faulte d'exhiber, se fera

Articulus tertius.

adiudication de recreance ou maintenue sur les tiltres & capacitez de celuy qui aura fourny, qui sera executée, non obstant l'appel, quand elle sera donnée par noz iuges ressortissans sans moyen en nosdictes cours souveraines.

GLOSSA VNA.

Litis initium quando dicitur.

1 **I**taut quod in principio causae exhibetur titulus ab utraque parte, sed quando dicitur causae initium respond. aliquando citatio dicitur initium. l. hac lege. C. de proxi. sac. serin. & gloss. in cle. r. de iudic.

2 Interdum litis contestatio. §. si vero apud. in athen. de litig. colla. §. not. doct. in l. r. C. de iudic. initium exponit Iurisc. in l. quamuis. r. ff. de furt. faciendi furti tempus etiam accipitur initium post citationem, & antequam iudex perueniat ad alios actus causae. arg. l. continuus. ff. de verbo. obliga.

3 Et principum exponit glos. post litem contestatam in l. pe. §. omne igitur. C. de reb. credit.

4 Hic autem accipitur initium pro illa dilatione, intra quam hoc fieri debet, nempe postquam in primo citationis termino partes comparent, iudex concedit eis dilationem ad communicandum suos titulos, & hoc dicitur in hoc tex.

5 Secundò ad hoc datur vnica dilatio. ibi, baillera vn seul delay, ergo duas dilationes concedere non poteris, cum hic prohibeatur: alioqui dilationes sunt arbitrariae. l. r. C. de dila. dicam in tit. de dila. inferius. & si exclusus propter lapsum dilationis quis sit, solent impetrari ab eo literae Regis: vt infra dicam.

Competens iudex quis dicitur.

6 Tertio requiritur, quod iudex competentem dilationem concedat, ibi *competant*. Et competens dicitur pro distantia locorum. ibi, *selon la distance des lieux*. facit tex. in cap. cum sit Romana. de app. ibi secundum locorum distantiam, & personarum, & negotij qualitatem. Et si nimis arcta concedatur, appellari poterit, c. r. de dilat.

Recredentia ex appellatione dicitur.

7 Quarto si vna pars non exhibuerit titulos, aut titulum, alteri exhibenti adjudicabitur recrecentia super his titulis, quia tunc apparentiorem censetur habere titulum, cum altera nullum producat sicut minus solum intelligitur, etiam si nihil esset solum. l. minus. ff. de verb. sign. sic minus apprens vbi est nullus.

Recredentia est executio vid.

8 Et sic in recrecentia iudices, duo maximè debent videre titulos partium, & earum capacitatem. c. ordinari. §. in conferendis. de offic. ordi. §. inquirant. de pacific. posses. in pragma. dixi in tit. de pacific. posses. & adjudicare recrecentiam debent habenti apparentiorem titulum, si capax & idoneus sit, alioqui non, per c. grauem. de praeb.

10 Quia illa recrecentia mandabitur executioni non obstantibus appellationibus & oppositionibus, quando erit prolata à iudicibus Regiis, à quibus immediatè ad parlamentum appellatur. de quo scripsi in tract. de sent. execu. artic. r. ex quo alia supplere poteris, & iste articulus ibidem repetitus est. artic. 4. vbi alia scripsi.

Idem artic. XLVII. ibidem.

Articulus quartus.

Et apres que les parties auront contesté & esté appointées en droit, leur sera baillée vn seul brief delay pour escrire & produire, qui ne pourra estre prorogé, pour quelque cause que ce soit.

GLOSSA PRIMA.

Vnica dilatio ad scribendum & producendum.

1 **I**ta statuitur vnica dilatio dandam ad scribendum, quae partes scribere voluerint, & ad producendum, scribere partes super hoc rationes possunt ad mouendum iudicem, & iura quibus moueri poterit, & ad impugnandum titulum, vel titulos partis aduersae, & ad excusandum & saluandum sua iura, & prohibetur ne secunda detur dilatio, vel ne prorogetur ex aliqua causa. facit tex. in l. r. in fin. C. de dila. ibi non facile amplius quam semel, nec vlla trahendi arte sciant esse tribuendam.

Prorogatur dilatio ex equitate. Facilius est prorogare datam dilatio nem quam nouam concedere.

2 Item licet hic text. dicat non posse prorogari ex aliqua causa, hoc est valde rigorosum, ideo non seruatum: nam si iusta subit causa, praetor subuenit. l. r. ff. ex quib. cau. maio. sic & nostri iudices Galliae.

Prorogatio dilationis quando concedatur. Non nisi parte potente sit prorogatio.

3 Sed an possit dari secunda dilatio, quod non videtur, imò nec dilationis dabitur prorogatio, cum text. exprimat & prorogationem quae facilius potest fieri, quam noua concessio. c. cum olim abbas. de offi. dele. Ergo & nouam concessionem prohibuit videtur. argu. auth. multomagis. C. de sacrosanct. eccl. Saltem rebouare & prorogare equiparantur. l. 4. ff. de damn. infect. & hoc prohibet iste tex. dicens *vn seul brief delay*.

4 Et haec prorogatio non debet fieri nisi causa cognita. l. si. ff. de fer. & si fiat, vel secunda detur dilatio, erit ipso iure nulla, per l. fin. vbi text. aufert potentiam, & sic consuluit Bart. consi. 97. in quaestione praedicta, vbi etiam dicit non vitari de potentiam, si dicat iudex concessimus pro prima, si postea aliam non praestet. Alex. consi. 101. vbi dicitur omibus. col. 2. in 5. vol.

5 Item parte non potente non potest prorogari, vel dari noua dilatio, & si ex officio data sit, non

fit, non valebit. l. r. C. de dila. & c. fi. 3. q. 3. Bal. in l. si. ff. de fer. sic consuluit Socin. consi. 47. in praesenti. col. 3. nu. 3. in 4. vol.

6 Nec valeret prorogatio parte absente facta, & ea non citata, secundum Soc. vbi supra: tum quia requiritur vt dixi causa cognitio. l. 2. ff. de re iudi. ergo & citatio. l. in causa. §. causa cognita. ff. de min. Lud. Rom. consil. 226. vltra. & doct. in l. 4. §. si quis condemnatus. ff. de re iud. post Luca. de Penna. in l. apud cum. q. 4. C. de omni agro defer. lib. 12. & ista opin. de stylo curiae approbatur, quae non consuevit dare dilationem, vel prorogare eam sine partis vocatione, teste Boe. in decif. Burdeg. q. 294. plerunque. si contrarium fiat appellatione subueniendum erit. c. r. de dila. gloss. in §. quem terminum. in verbo, prorogetur. de auth. sac. concil. in pragma. Fel. in c. quod ad consultationem. col. 6. de re iud. Alex. in l. in pecuniariis. ff. de fer.

Prorogatio absente parte facta non valet.

7 Curia tamen parlamenti ex causa poterit prorogare, vel nouam concedere dilationem: vt docet Boer. in decif. Burdeg. q. 294. plerunque. & hoc facere solent causa dictante.

Parlamentum nouam dilationem concedit.

8 Et prorogatio debet fieri pendente dilatione, alioqui non valet. l. sed si manente. ff. de precar. vt plenè scripsi in tit. de prorog. dila. ad recipiendum & publicandum concordata in concord. Franciae.

Prorogatio non fit nisi pendente dilatione. Articulus quintus.

FRANCOYS article XLVIII. ibidem.

Et auront communication de leurs productions dedans trois iours: & de huitaine en huitaine apres, pourront bailler contredits & saluations, autrement n'y seront plus receus: aincoys sera le proces iugé en l'estat sans autre forclusion ne signification de requeste, & sans esperance d'autre delay par lettres de reliefnement, ny autrement.

GLOSSA VNA.

1 **I**ta statuitur dilatio ad ostendendum, & communicandum ea, quae producta fuerunt partibus, quae tamen dilatio non exactè seruatur, & quia de hac dicitur in titu. de dila. non vterius prosequar.

2 Item in eo quod statuitur quod non detur dilatio, etiam per literas releuamenti, est nimis rigorosum, ideo non seruandum, quia aequitas rigori praeferrì debet. l. placuit. ff. de iudi. & vidi in parlamenti dati etiam sine literis Regis, & literas à cancellariis concedi ex causa.

Literis releuamenti dilatio conceditur.

CHARLES VII. artic. LXXVI.

Item, & pource que plusieurs esdictes matieres beneficiales s'efforcent chascun iour, soubz couleur & moyen de nostre pragmatique sanction, obtenir plusieurs mandemens & impetrations, dont s'ensuyuent grands inuolutions de proces, & grand multitude de causes en nostre cour de parlement & autres noz cours: Nous voulants pourueoir à l'indemnitè de noz subiects, & à la dictè multitude de causes, & reprimer en ceste partie tous inconuenients & abus, voulons & ordonnons qu'es impetrations qui seront dorensauant baillées en noz chancelleries: ou es commissions qui seront requises par deuant noz senechaux & baillifz, les impetrants & requerants soyent tenuz, declairer certainement les qualitez des benefices & causes, & les moyens esquelz & par lesquelz ilz pretendent nostre dictè pragmatique sanction estre enfraincte, & que les mandemens ou commissions ne soyent octroyées, sinon que la matiere, selon les choses données à entendre, touche nostre dictè pragmatique sanction. Et voulons & ordonnons que selon la grandeur des matieres & les difficultez, qui vraysemblablement peuent cheoir en icelles, elles soient commises en icelle nostre dictè cour, au regard des grâds benefices, difficultez & matieres. Et pardenant noz senechaux & baillifz, quant aux autres, en leurs sieges principaux: & esquelz aura affluence de notable conseil. Et en oultre ordonnons que les executions de noz mandemens ou commissions de noz iuges en ceste matiere, soient faictes en toute honesteté et moderation et deue information precedente faicte par noz iuges: sinon que la matiere requist grand celerité pour doubte d'absence ou fuytte de personnes, transport de

Articulus textus.

iltres ou publication scandaleuse, au preiudice de nostredicte pragmatique sanction. Esquelz cas les informations & exploicts pourront estre faitz par noz sergens: lesquelz tantost & sans delay seront tenuz icelles informations bail- ler ou enuoyer par deuers nostredicte cour ou noz iuges, pour en estre prompte- ment decide & determiné en punissant tresestroitement les impetrants, si par faulz donné à entendre ou autrement, vexation est donnée aux parties sans cau- se, & les sergens si dol ou fraude ou autre faulte est trouuée en leurs informations & exploicts. Et voulons le principal desdictes matieres estre sommairement & brief determiné en iugeant & decidant sur la transgression ou infraction de no- stredicte pragmatique sanction, & punissant les transgresseurs. Et s'il appert par la discussion du proces la matiere ne toucher nostre pragmatique (supposé qu'en icelles cheent autres difficultez) nous voulons les parties estre mises hors de pro- ces, & remises pour proceder ou il appartiendra: & les impetrans estre puniz & condamnéz es intersts des parties & amende, selon l'exigence des cas & qua- litez des personnes: pourueu qu'il n'y ait matiere de regale ou autre, dont la co- gnouissance appartienne seulement à nous & à nostre dicte cour.

GLOSSA PRIMA.

Impetrans cōtra prag- maticam uel concordata quid agere debeat.

Cause ma- gna dirigi- tur parla- mentis.

Cause bene- ficiales ubi sunt tractā- de.

Literæ de pacificis pos- sessoribus quando sint impetrade.

Requisita in literis de pa- cificis posses- soribus.

Ic articulus, quia loquitur de pragmatica, quæ est abrogata, videretur etiam abroga- tus, verum quia concordatum subrogatum est in locum pragmaticæ, ob id ista quæ hinc dicuntur, habent etiam hodie locum in ipso concordato: vt scripsi in concord. in tit. de pacific. possesf. 2. Primò iste text. dicit multos processus generari in curia, & inuolutiones processuum fieri ob tot & tantas literarum impetrationes contra pragmaticam, ob id statuit, quòd si quis impetret literas, in quibus narret partem aduersam fecisse contra pragmaticam, vel concordata super be- neficio, debet exprimere qualitate beneficij: probatur in cap. ad aures. de rescrip. scripsi in for- ma manda. in verbo, pro expressis. in concordata. 3. Item qualitate causæ, & modos per quos in pragmaticam aduersarium quid egisse putat. arg. c. vt circa. de elect. in 6. 4. Et quod aliàs non dentur istæ commissiones, nisi narrata tangant pragmaticam aut con- cordatum. 5. Præterea eo qualitates beneficiorum exprimi vult, vt in magnis beneficiis literæ dirigantur parlamentis, vbi tractari debent. 6. Quæ dicantur magna beneficia? Respond. arbitrio curiæ relinquitur sicut arbitrio iudicis. c. statutum. §. in super. de rescrip. in 6. gloss. in auth. præterea. C. vnde vir & vxor. 7. Si verò beneficia non fuerint magna, literæ possunt & debent dirigi Seneschallis, & bailliuus, vt tractentur in tribunali principali, & vbi erit affluentia consilij: vnde dicit tex. in cap. statutum. in princ. quòd causæ istæ beneficiales debent tractari in locis insignibus, & vbi est peritorum co- pia. Bal. in c. nonnulli. col. vlti. de rescrip. & Floria. in l. penul. ff. de iuris & facti ignor. † Igitur ista duo copulatiuè requiruntur, scilicet quòd sit locus insignis, seu sedes principalis, & ibi sit copia peritorum, nec alterum sufficeret: vt docet Angel. consil. 61. quaritur. col. 1. & docto. in c. statutum. Et ideo Rex. Francisc. in tit. des baillifz ordi. 27. artic. 13. his verbis statuit: † Et à ce que les benefices ne demeurent longuement litigieux, pour les maux, ruynes, & incommoditez, qu'en prouissement: ordonnons que noz. dictz baillifz, Seneschaux, & autres noz iuges ressortissans en nous di- ctes cours sans moyen en ayant la cognoissance totale en premiere instance, & non les dictz preuostz. 10. Alia est impetratio literarum, quas vocant de pacificis possessoribus, illas impetrare debet (si sapit) is, qui turbatur in possessione, vel iure beneficij post triennium: quia in regula cancel. & in decreto de paci. poss. in concor. habetur, quòd pacificus beneficij possessor post triennium non debet molestari, nec in petitorio, nec in possessione: vnde si conueniatur quis super iure benefi- cij, fortè si quis dicat se de illo beneficio prouisum, tunc contra eum triennalis possessor has im- petrabat literas directas illi iudici, coram quo est conuentus. 11. Nota tamen requisita, primò oportet, quòd is, qui vult has literas impetrare, habeat titulum verum, vel coloratum, ita habetur in dicta regu. & in decreto, quòd probari videretur in l. Sulpitius. ff. de donat. inter vir. & vxor. ibi, si color, vel titulus, vt sic dixerim, donationis, ergo hic pos- sessor requisitus suum debet exhibere titulum, super quo fundantur literæ, etiam si molestans suum non exhibuerit, vt scripsi in tit. de pacifi. possesf. in concordata. allegans ibidem arestum. 12. Secundò

12. Secundò requiritur, quòd pacificè possederit, & sine lite, ita est in tex. regul. cancel. vnde si molester ab eo, cum quo litigauit per triennium, non possum has literas impetrare contra illum: si verò litem inierim cum Titio, & cum Gaio non, si ipse post triennium me molester, possum his inuari literis, quia pacificè possedi quoad eum: vt plenè scripsi in tract. de pacifi. possesf. in 3. li- mita. nu. 164. & seq. 13. Tertio quòd non sit violentus huiusmodi impetrans, vel aliàs inhabilis, triginta personas in- habiles conscripsi. in tract. de pacific. possesf. in 4. limit. quas hic non repetam. 14. Quarto requiritur, quòd possederit prælaturam, aut beneficium ecclesiasticum, secus ergo si officium prophanum, vel temporale, vt in 11. amplia. dixi in tract. de pacific. possesf. numero 69. cum seq. 15. In officiis verò Regiis possessor post quinquennium non debet molestari per ordi. Regiam, quæ est in nouis. in tit. Que les officiers Royaux apres cinq ans ne seront molestez en leurs estatx. Idem anno 1544. die penult. Octobr. fuit dictum pro Iacobo Mussard, notario Chastelleti, qui possede- rat officium notariatus per quinquennium contra petrum Maheul. 16. Quintò requiritur triennalis possessio completa & continua, non interpolata. cle. vna. de sequest. poss. & fruct. & solet dici in his literis, ibi, auroit iouy dudiect benefice paisiblement par trois ans continuelz & consecutifz. facit c. cum de beneficio. de præb. in 6. 17. Sextò quòd per tres vltimos annos vt patet in dictis literis ibi, & mesmes par les trois dernieres années, &c. quia vltima possessio attenditur: vt scripsi supra, & in dicto tracta. de pacific. pos- sessor. in 5. limitat. num. 266. cum seq. 18. Septimò iudex comprobando has literas solet dicere, auons interiné & interinons les lettres &c. & en icelles interinant auons fait & faisons inhibitions & defances à vel N. sur peine &c. appliquer au Roy nostre sire qu'il n'aye à troubler, ne empescher, ne tenir en proces ledict impetrant pour raison dudiect benefice en petitoire ou possessor &c. † Ex his videtis quomodo per has literas Regias de paci- ficis possessoribus conseruatur & retinetur eadem possessio, qui pacificè possedit per triennium completum. Alia abundantius tractaui in tract. de pacifi. poss. in concord. ibi cui libet liberum est videre, ne sit hic necessarium repetere.

Et en outre &c.

GLOSSA II.

Tem vult vt iudices cum honestate & moderamine ad literarum procedant execu- tionem, videlicet vt prius inquirent de infractione pragmaticæ allegata, & non aliàs, nisi materia celeritatem requireret, vt pote quia pars vult fugere & se absentare. 2. Vel de titulorum furtiua sublatione agatur, quos pars vult aliò deferre. arg. l. si quis ex argentariis. §. si. cum l. seq. ff. de eden. 3. Aut si agatur de publicatione scandalosa pragma. Sanctionis per ea quæ scribit Fely. in c. ni- hil prodest. de præscript. 4. In quibus supradictis casibus informationes fieri poterunt breui per apparitorem, qui eas te- nebitur statim ad curiam deferre, si eius autoritate, vel ad alium quencunque iudicem, cuius scilicet decreto factæ sunt. autho. Cap. q. 13. & q. 55. in suis decif. 5. Item dicit iudices debere punire impetrantes, si falso allegauerint aliquem commississe con- tra pragmat. si non sit verum, idem si contra concordata. 6. Et seruientes etiam puniendos decernit, si dolo aut fraude informationes confecerint, vel aliam culpam, vel mendam in informationibus fecerint, hi enim omnia temerare consueuerunt. l. defensionis. in fi. C. de iure fisci. lib. 10. 7. Et demum vult quòd si non appareat de transgressionem, quòd puniat partem impetramentem ad interesse partis, & ad multam, pro qualitate causæ & facti & personarum. l. eum quem teme- re. C. de iudic. 8. Item licet aliæ fuerint dubitationes, tamen curia debet eas remittere ad suos iudices, si non agatur de infractione pragma. vel concordatorum, quia tunc appellatur tanquam ab abufu ad parlamenta, quæ sunt protectores concordatorum, vt patet in tit. de pœna teme. venientium con- tra concordata. 9. Vel nisi agatur de iure regaliorum, quòd ius tantum à curia suprema Paris. discutitur in ma- gna classe & deciditur, vt sæpius vidi feruari, etiam si de patrimonio principis agatur ad cameram domaynij cognitio spectat: vt patet in tit. supra de la chambre du domaine du Roy.

CHARLES VIII. artic. LXIX.

Item des matieres beneficiales & ecclesiastiques qu'on introduict en nostre di- cte cour par appellations extraordinaires & autres voyes obliques, que nostre di- cte cour promptement sommairement & de plein les vuide, & aussi autres inci-

Pacifica po- sseio requi- ritur in tri- ennali posses- sione.

Occupas nō possidet. Triennalis possessio in beneficiis nō prophe- nis iurat.

Quinquena- lis possessio in officiis Regiis pro- dicit.

Arestum. Continua de- bet esse pos- sessio trien- nalis.

Triennalis possessio ex vltimis an- nis diiudica- tur.

Comproba- tio literaria de pacificis possessoribus.

Moderamen- adhibendum in: improba- dis literis Regiis.

Acceleratio processus ex multis cau- sis.

Informatio- nes breues per apparito- rem fieri possunt. Seruientes puniendi.

Impetrans iniuste mul- tatur.

In quibus parlamentum remittit ad ordinarium. Ius regalio- rum in curia Paris. tracta- tur.

Articulus septimus.

dents, par le moyen desquelz, telles matieres s'introduisent en icelle cour: Et renuoyent le principal de la matiere en cour d'eglise, ou de sa nature elle doit estre traictee: En gardant toutesfois nos droictz, & des iuges seculiers de nostre Royaume touchant les possessioires.

GLOSSA I.

Appellatio nes extraor dinarie bre uiter sunt de cidende a parlamētis.

Præcipit vt causæ beneficiales introductæ per appellationes extraordinarias, vel alias per obliquas vias, promptè, summarè & de plano à parlamentis expediantur & incidentia, & postea parlamentum remmittat causam ad curiam ecclesiasticam, vbi ex natura sua tractari debet, & quod causæ ecclesiasticæ coram iudicibus ecclesiasticis tractari debeant, est tex. in c. decernimus. & c. fin. de iud. clemen. dispendiosam. illo titulo. cum aliis multis similibus.

En gardant toutesfois nos droictz & des iuges seculiers de nostre Royaume touchant les possessioires.

GLOSSA II.

Regij iudices an cognoscant de possessoria beneficiorū. Consuetudo cognoscendi de possessoria beneficij apud iudices Regios. In prophan. idem est iudex possessorijs & petitorijs. Arrestum. In beneficijs libus secul.

Dicunt enim iudices seculares Regij, se posse cognoscere super possessorijs beneficiorū, & iurium spiritualium per priuilegium Martini Papæ descriptum à Guido. Papæ decisio. i. per quod nullum ius Regi concedi videtur, sed habitum conseruatur. Inualuit tamen in hoc regno, vsus & consuetudo, vt docet Aufrer. in traet. de potest. secu. super ecclie. in 2. regu. limita. 24. quamuis de iure, episcopi & eorum officiales de ipso possessorio cognoscere valeant, per tex. iuncta gloss. in verb. obtinuerat. c. inter. de fide instru. cap. fin. de iud. vbi doct.

Et sic iudex qui cognouit de possessorio regulariter debet cognoscere de petitorio rei prophanæ. cap. i. & 2. de causa posses. & ita iudicauit Senatus pro iudice Montisferrandi, qui iudicauerat super possessorio, licet res & partes alibi iacerent. videlicet à Luffon: ideo ille iudex debebat cognoscere, & pars ob hoc appellauit à locumtenente Montisferrandi, qui pronunciauerat se cogniturum de petitorio, & curia bene iudicatum pronunciauit, eo quod de possessorio prius cognouisset anno 1526. die 7. Martij. Secus in materia beneficijs, in qua iudex laicus cognoscit de possessorio, & ecclesiasticus de petitorio, quia laicus non est capax petitorij. cap. causam. vbi doct. de præscript. c. causam. 2. qui filij sint leg. abundè scripsi in c. i. de causa posses.

FRANCOYS, article LVII. des publiées 1539.

Et pource qu'il s'est aucunesfoys trouué par cy deuant es matieres possessioires beneficiales, si grande ambiguïté ou obscurté sur les droictz et titres des parties, qu'il n'y auoit lieu de faire aucune adiudication de maintenue à l'une ou à l'autre des parties, au moyen dequoy estoit ordonné que les benefices demoureroient sequestrez, sans y donner autre iugement absoluire, ou condemnatoire sur l'instance possessoire, & les parties renuoyées sur le petitoire par deuant le iuge ecclesiastique.

Idem article LVIII.

Nous auons ordonné & ordonnons, que dorefnauant, quand tel cas se presenteront, soit donné iugement absoluire au profit du defendeur & possesseur, contre lequel ha esté intentée ladicte instance possessoire, & le demandeur & autres parties deboutées de leurs demandes & oppositions respectiuement faites, requestes & conclusions sur ce prinses, sans vser de renuoy par deuant le iuge d'eglise sur le petitoire: sur lequel si pouruoyent les parties, si bon leur semble, & ainsi qu'ilz verront estre à faire, & sans les y astringre par ledict renuoy.

GLOSSA VNA.

Sequestrum usque ad petitorium cōtingebat prorogari.

Præfert quod olim iudices propter difficultates inuentas in materia beneficijs, & super titulis partium pronunciauerant beneficia remansura sub sequestro, & causam remittebant ad iudices ecclesiasticos, vnde hoc erat valde perniciosum: nam longa vacatio ipsa erat valde ecclesijs damnosa. cap. quam sit. de elect. in 6. ideo in artic. seq. hoc corrigi.

2 Sed de

2 Sed de iure interim committi administratio idoneæ personæ possit. c. cum dilecta. de rescr. & vbi episcopus nō potest conferre, vt pote quia deuolutum est ius ad superiorem, tunc poterit deputate administratorem idoneum, donec à Papa fuerit prouisum, teste Panor. in cap. cum nobis olim. per illum tex. in vlt. not. de elect. & arg. c. regenda. 10. q. 1.

3 Et is administrator non iuuabitur decreto de pacificis possessio. quia non habet titulum perpetuum, & tenebitur prouidere nominatis, vt scripti in traet. nomina. q. 8. nu. 30.

4 Quomodo iudex debeat iudicare, quando iura partium sunt obscura. glo. & doct. in l. Nescenius. ff. de neg. gest. dicunt rem diuidendam, & iudicium rusticorum sequendum. vide tamē quomodo hoc fieri possit. per Barb. in proce. cle. §. hæc sanè. col. 29. Bauer. in §. fi. col. 1. de vulg. & Dec. in c. i. vlt. no. de proba. & confi. 445. in casu. col. 1. & abundè per Boer. in deci. Burdegal. q. 42. alia in fi. & q. 239. & in prædicta.

5 Et hoc tex. colligitur regula quod actore non probante reus absolui debet. l. qui accusare. C. de eden. c. vno. vt ecclef. benefi. c. fi. de iureiur. c. inter. in fi. de fid. instru. l. negantes. de act. & oblig. §. sacramentum. de consue. recti feudi. §. retinendæ. insti. de interd.

6 Quæ regula procedit etiam in beneficijs. c. olim. de rescrip. vbi doct. c. ex literis. vbi Fel. de proba. de Rota deci. 120. actor. de Ripa in lib. 2. respon. de rescript. Respon. 25. in hoc iudicio Roman.

7 consil. 347. quoad articulum. Etiam si vterque esset actor & reus tunc etiam possessor venit absoluendus, vt hic docet Innoc. & Panor. in c. cum contingat. de offi. delega. quorum sententia seruatur hic.

8 Et in expensis condemnabitur actor, quia malè fecit turbando reum, si de iure suo docere nō poterat, ita statuitur hic, quamuis contrarium teneat Rota in deci. 15. si in causa. in no. Primæ tamen opinioni videtur adhærere idem de Rota decis. 261. licet actor in nouis, tum quia victus victori in expensis est condemnandus. l. properandum. §. sin autem alterutra. C. de iud. tum etiam quia impetrans non probauit quod obiecit, ob id est condemnandus, quia temere litigasse videtur. l. eum quem. ff. de iudi. & in §. 1. & per totum. de pœna teme. litigan. & hoc est clarum in hoc regno per istum text.

9 Imò etiam si constaret reum & possessorem nullum ius habere, quia de iure rei non curamus. l. fi. C. de rei vend. glo. & ibi Philip. Peru. in c. vno. de eo qui mittitur in poss. lib. 6. de Rota deci. 76. nota quod vbi in antiq. vbi dicunt hoc procedere si reus haberet saltem possessionem coloratam. Secus si omnino vitiosam, vt per vim, clam, vel precario. l. i. & l. si duo. ff. vti possid.

10 Et procedit tam in petitorio, vt c. olim. de rescrip. & c. vno. vt ecclef. benefi. quam etiam in possessorio, vt illi adiudicari possessio debeat, qui possidet, vt hic.

11 Sed cum vterque possideat in interdico vti possidetis. l. i. ff. vti poss. c. licet. de probat. quomodo procedatur? Respon. ille dicitur possessor, qui conuenitur, & actor qui ad iudicium prouocauit. l. in tribus. ff. de iudi. & sic conuenitur absoluatur.

12 Etiam stante probationum æqualitate haberet locum iste tex. vt possessor & reus sit absoluendus. per tex. in c. ex literis. de probat. c. inter. in fi. de fi. instr. vbi doct. quia promptiora sunt iura ad absoluendum, quam ad condemnandum. l. Arrianus. ff. de act. & regu. iuris. Hipo. in l. vnus. §. in ea causa. ff. de questio. Imò etiam si probationes actoris in modico excederent, adhuc reus esset absoluendus, teste Panor. in c. 3. de prob. & doct. confi. 564. in causa. colum. 1. Mathesilla. not. 17. nota quod quandoocunque.

13 Sit tamen pars aduersa probauerit istum possessorem incapacem, tunc ne vitiosus ad beneficia detur ingressus. c. vno. de eo qui mitt. in poss. in 6. sequestrabitur beneficiū, & partibus ad contraria facta probandum dilatio dabitur, vt fuit in Senatu conclusum anno 1548. relatoe domi. de la Roserie, die 2. Maij.

14 Et ista sententia absolutoria erit definitiua super possessorio, adeo quod actor non poterit amplius agere possessorio, sed petitorio, & repellitur exceptione rei iudicatæ, si agere vellet possessorio, & hoc tenet glo. & ibi Bal. col. 4. in authen. qui semel. C. quomod. & quando iudex. Feli. declarat in c. aduersario. col. 4. de excep. & Hipol. Marfil. fin. 169. nota est regula.

15 Et tunc dicitur definitiua, quando datæ sunt dilationes agenti ad probandum, vel terminus ad agendum præfixus, alioqui fertur sententia absolutoria ab obseruatione iudicij, quæ propriè non est definitiua, vt docent Are. & Alex. in l. qui accusare. & Fel. in c. ecclesia. de constit. doct. in l. properandum. §. 1. C. de iudic.

16 Intellige quod reo petente hæc absolutoria ferri debet, quia in omni actu iudiciali, iudex procedit, si pars petat. l. 4. §. hoc autem. ff. de damno infect. l. ad premporium. vbi Bar. & Iacob. ff. de iud. gloss. in l. fancimus. in verb. per contumaciam. C. ad Treb. & hoc solent partes in libello petere, & si non appareret de petitione, an valeret sententia, decidit Bar. in l. vna. C. vt quæ defunt aduo. & ibi Alex. & Fel. in c. pen. de iud.

17 Etiam si reus assumpsisset in se onus probandi fertur sententia pro reo. per glo. in l. circa. ff. de proba. & releuandi actorem ab onere probationis: nam hoc casu etiam absoluendus est reus, quia in beneficijs debet probatio tituli fieri ab eo qui vult obtinere. c. in literis. de resti. spol. vbi Panormit. glo. vlti. in clemen. vna. de cau. poss. quicquid dixerint Bal. & alij in l. qui accusare. C. de edendo.

18 Si tamen iudex actore non probante possessionem rei adiudicaret actori, valeret sententia,

Quando cō mēdetur beneficiū.

Administrator beneficij non gaudet decreto de pacificis possessioibus.

In dubijs quid agendū iudici.

Actore non probate reus absoluitur etiam in beneficijs.

Turbans in expensis cō demnatur.

Actore non probante reus etiam nil iuris habens absoluitur.

Reus in interdico vti possidetis dicitur is qui conuenitur. Vterque actor & reus quādo sit absoluendus.

Arrestum.

Actore non probate reus est absoluendus definitiue. Sentētia absolutoria ab obseruatione iudicij.

Reus sumēs onus probandi absoluitur etiam si nō probauerit.

& opus esset appellatione. per Argentarius. §. cum autem. ff. de eden. Fel. in c. ecclesia. col. 9. vers. 6. limita. de constit.

21 Hæc regula procedit etiam in causa appellationis, in qua si itidem actor nil probauerit, reus absoluetur, vt docent do. de Rota in deci. 206. licet actum. in not.

22 Vide limitationes huius regulæ per Specu. in titu. de proba. §. probare. versicul. nunc ad propositum. & docto. in l. qui accusare. ac Hippol. in l. de minore. §. primo. ff. de quæstionib. & in lege vnus in ea causa. ibidem.

Laiicus deciderens possessarium beneficij non remittat pro petitorio ad ecclesiasticos.

23 Prohibet etiam hic ne partes remittantur ad iudices ecclesiasticos, quia partes poterunt ad petitorium accedere, si bonum eis videatur, & ideo non sunt ad hoc astringendæ, quia si videant, quod non iudicaret aliter iudex ecclesiasticus, quam iudicauit secularis, tunc non ibunt ad ecclesiasticum, alioqui malè facerent, sed si videant in petitorio multa esse deducenda, quæ in possessorio non aduxerunt, tum finito possessorio de iure permittitur intendere petitorium coram ecclesiastico. cap. fin. de iud. & cap. significauerunt. de testib. Anto. in cap. pastoralis. col. 7. de causa possessionis.

Absolutus in possessorio beneficij an possit iura beneficij exigere.

24 Quæro si iste qui obtinuit absolutionem, petat iura beneficij, an teneatur ostendere titulum? Respon. quando is qui agit habet possessionem recentem, debet probare titulum: interest enim eorum, contra quos agit, vt soluendo liberentur. de Rota deci. 4. possessor. in not. allegant Innoc. in cap. quia in cunctis. in gloss. videlicet plures de concess. præb. in 6. quia iustam ignorantiam habet pars, an talis sit, ideo talem se probare debet. l. non ignorat. C. qui accu. non poss. & ex tali recenti possessione non præsumitur bona fides, nec iustus titulus. no. Innoc. in cap. 2. de in inter-

Sententia in possessorio nisi tituli habet.

25 grum resti. secus si longo tempore possederit, per l. cogi. C. de petio. hæredi. † Sed cum in sententia dicatur *auons maintenu & gardé, maintenons & gardons en la possession du benefice* &c. sententia ei erit pro titulo ad persecutionem iurium beneficij, nec poterit ei obiici res inter alios acta &c. quia non agitur de titulo & possessione beneficij contra detinentes aliqua iura beneficij, vt puta decimas, sed de iuribus & dependentibus, & si esset simplex administrator, possit iura nomine ecclesiæ persequi, etiam nullum habens titulum, sicut in petitione hereditatis. l. vlt. C. de pet. hæred. quanto magis cum sententiam habet, quæ pro veritate, & vero titulo, habetur. regu. res iudic. de regul. iur. l. ingenuum. de statu homi. † In petitorio autem non sufficeret ostendere sententiam pro se latam, sed in possessorio secus ad colorandum titulum, quia non est verisimile, quod palatium pro aliquo iudicasset, nisi de iure suo docuisset, vt scribit Fely. in cap. cum venerabilis. col. 10. nume. 29. de excep. & Hippo. in tract. de probat. in probatio. sententiæ. versic. modo transeo ad aliam speciem.

In petitorio non.

26 Secundo requiritur ad hoc vt adere titulum quis debeat, quod patitur controuersiam in beneficio, secus si possideat. Domi. in ca. 1. col. 4. de concess. præb. in 6. & Anto. Capit. in deci. Neap. q. 6. † Vbi dicit longum tempus esse decem annorum, putarem ego sufficere se possidisse per tres annos, quia tunc iuuatur decreto de pacific. possessio. vt patet in illo titu. in concord. & in tract. meo. de pacifi. possessio.

Titulus beneficij quando sit exhibitendus.

27 Idem si probaret se obtinuisse sententiam recedentia, vel pleni possessorij. Nam illam ostendendo, non tenetur probare alium titulum prosequendo iura beneficij: quia non est verisimile quod iudex adiudicasset possessorium contra iura, cum iustificari ex titulo debeat possessio. gl. in clem. vna. de causa possess. & superius scripsi. & Fel. in dicto cap. cum venerabilis. doct. in ca. vno. de eo qui mit. in poss. in 6.

Sententiam pro titulo allegare sufficit.

28 Idem si probaret se obtinuisse sententiam recedentia, vel pleni possessorij. Nam illam ostendendo, non tenetur probare alium titulum prosequendo iura beneficij: quia non est verisimile quod iudex adiudicasset possessorium contra iura, cum iustificari ex titulo debeat possessio. gl. in clem. vna. de causa possess. & superius scripsi. & Fel. in dicto cap. cum venerabilis. doct. in ca. vno. de eo qui mit. in poss. in 6.

FRANCOYS article LIX. des publices M. D. XXXIX.

Articulus decimus.

Nous defendons à tous noz iuges de faire deux instances separées sur la recréance & maintenue des matieres possessoires, ains voulons estre conduictes par un seul proces & moyen, comme il est contenu es anciennes ordonnances de noz predecesseurs sur ce faictes.

GLOSSA VNA.

Recredentia & plenum possessorij uno iudicio sunt terminanda.

VL T vt iudices in vna instantia & vno processu decidant recedentiam, & plenum possessorium. Duos faciebant olim quidam iudices processus, & duas instantias: & prolata sententia recedentia, de nouo inchoabatur processus super pleno possessorio, quod prohibetur hic, vt breuior sit processus, & finis litibus imponatur. l. finem. de do-

2 10. & ne lites sint immortales. l. properandum. C. de iud. † Hic tamen non vult prohibere, quin separatim proferatur recedentia, & quin appelletur à recedentia sententia, sed si appellatum fuerit, iudex appellationis, quamuis sit alterius instantia. l. per hanc. C. de tempor. app. poterit decidere vel recedentiam, vel etiam plenum possessorium si hoc possit fieri sine attestacionibus.

3 † Et iste §. habet locum quando potest ipse processus decidi, vt pote quia non allegatur facta probanda testibus, alioqui separatim decidetur recedentia à sententia pleni possessorij.

4 † Et non dicit iste text. quod proferatur vna sententia tantum super pleno possessorio, sed quod

quod simul deducantur, & si possessorium plenum decidi possit sine testibus, decidatur, si minus, quod sequestratio & sententia recedentia proferantur.

5 Verbum hoc manutene, præsupponit possessionem, ideo quando petitur quis manutene, agitur de possessione retinenda, & sic in causa nouitatis, & vti possidetis, teste Barb. consil. 51. scriplir. col. 20. vol. 1. per tex. in clem. vna. §. porrò. ibi honorem & statum manuteneret. de iure iur. Bal. in l. licet. C. loca. col. 2. q. 4.

Manutene præsupponit possessionem.

6 Quod videtur verum præsupponere possessionem ex parte petentis se manutene, sed non ex parte aduersa, sed tantum turbationem. Bald. consil. 110. ponderatis. in 3. vol. nam interdictum vti possidetis datur etiam contra non possidentem, dummodo turbet. l. r. §. restituendæ. vbi Bar. & Bal. ff. vti possid.

7 Et quando quis promisit rem in eodem statu manutene, ad quid teneatur, plenè tradit Bal. consil. 145. casus talis. in 3. volu. & consil. 110. vbi dicit manutene qui promisit, tenetur in eodem statu rem tenere.

Promittens rem manutene in eodè statu ad quid teneatur. Iusta possessio an manutentio dicatur contra Budæ.

8 Quamuis Budæ. in Foren. videatur quam nos dicimus *maintenne* iustam possessionem vocare, tamen non video qua autoritate motus. nec enim iurecon. sic accepisse video. in l. 2. ff. vti possid. nec alibi. ideo non molestum sit, si nos iuxta terminum gallicum manutentionem vocemus, sicut manumissionem, quando quidem his terminis vti cogit me Dicanicorum frequentissimus vsus.

9 † Et latinè manutene rueri dicitur. l. r. §. 1. ff. ne vis fiat ei qui in poss. miss. frustra enim (inquit iurecon.) prætor in possessionem mitteret, nisi missos tueretur, & prohibentes in possessionem coereret, & tueri. gal. *garder & maintenir* propriè dicitur. vnde solent hæc verba duo coniungi *garder & maintenir* in sententia. † In interdicto retinendæ, non requiritur an iusta vel iniusta possessio sit, nec quicquam interest, cum plus iuris habeat is qui possidet, eo quod possidet, quam qui non possidet. hæc iurecon. in l. iusta. ff. vti possidet. quare *maintenne* non potest dici iusta possessio, cum iudex etiam non iuste possidentem tueatur. dicam plenius in l. iusta interpretatione. ff. de verb. sign.

FRANCOYS article 64. des publices M. D. XXXIX.

Si pendât un proces en matiere beneficiale l'un des litigants resigne son droit, il sera tenu faire comparoir en cause celui, auquel il aura resigné, autrement sera procedé à l'encontre du resignant, tout ainsi que s'il n'auoit resigné, & le iugement qui sera donné à l'encontre de luy, sera executoire contre les resignataires.

Articulus vndecimus.

GLOSSA VNA.

DE iure sententia lata in interdicto vti possidetis contra defunctum, non mādatur executioni contra hæredem illius, qui non possidet vi. clam, vel precario: quia iuste potest hæres possidere, & suo nomine tantum tenetur. l. de eo. §. hæres. ff. ad exhibend. Innoc. in cap. abbate. colum. 2. de verbor. signi. Nec possessio defuncti in hæredem continuatur. l. cum hæredes. ff. de acquirenda possess. Bald. expressè. in l. de eo. §. hæres. sic iudicatum fuit in magna camera Neapol. vt refert Matth. de Afflic. in decisio. Neapol. quæst. 145. lata fuit. Panormi. Fely. & Pau. Paris. in c. veniens. in fin. de præscriptio.

Sententia possessori lata in defuncto non est executoria contra illius hæredem.

2 Tamen per sententiam latam contra Titium compescetur hæres eius turbans victorem, saltem per actionem iudicati, teste Ioan. Fab. in §. retinendæ. colum. 13. versicu. sed an hæredi. de interdict. in instit. † Quia omnia interdicta sunt in rem scripta. l. prima. §. penultimo. ff. de interdict. sequitur Capit. in decisio. Neapoli. quæst. 1. facit l. si duo. in principio. ff. vti possid. Sic sententia lata contra resignantem non exequetur contra resignatarium, quia res inter alios acta aliis non præiudicat, vt in rub. C. illo titu. patet & in l. ibidem.

3 Sed hic statuitur, vt sententia exequatur etiam contra resignatarium, tum propter ipsius resignantis factum, & forte malam fidem, & fraudis vitandæ causa, quia paria sunt possidere, vel dolo definire possidere. regu. dolo. de reg. iur. ff. & l. si quod dolo. & l. finautem. §. 1. de rei vendi. reg. pro possessore. de reg. iur. in 6.

Sententia possessori est executoria contra resignatarium.

4 Tamen sententia, post triginta annos non potest executioni mandari, quia illi præscriptum est. l. si. C. de præscriptio. triginta annor. Bald. in l. creditor. C. de pactis. & ita fuit iudicatum in magna curia. & Neapoli, vt patet in decisio. 245. magnifici. in fin. & decisio. 346. sunt anni.

5 Item qui alienat iudicij mutandi causa, tenetur ad interesse & damna ex hoc prouenientia. l. 1. §. & per totum de aliena. iudic. mutan. ff. & præsumitur dolo facere quando rem alienauit pendente iudicio, & possessionem transtulit. cap. primo. de aliena. iudic. vbi Panor. & alij. sic & hic resignans, ob id exequi sententiam poterit etiam contra resignatarium, qui forte est fraudis confcius, argu. l. ex facto. ff. de negotiis gestis.

Alienans causa mutandi iudicij tenetur ad id quod interest, & ad damna.

6 Et sicut morte mandatis finitur mandatum. lege à procuratore. C. mandati. ita per resignationem, cum ista à iure æquiparentur. cap. si propter. de rescript. in sexto. clementina ne Romani. de electionibus & quia amplius iste procurator non potest prosequi nomine resignantis, cum nullum ius habeat, nomine resignatarij, quia non est ab eo constitutus, & sic deficit mandatum, vnde

Mandatum expirat per resignationem.

8 Sententia contra resignantem ualeat.

vnde non valent de iure gesta cum illo procuratore. cap. in nostra. de procuratoribus. sic firmat Philip. Probus in cap. fin. num. 32. cum seq. de renunciat.

9 Pendente processu resignans declarare debet cui resignauerit. Arrestum.

8 Sed hic confirmatur sententia lata cum resignante, ac si lata esset cum resignatario, nec poterit opponi contra procuratorem, quod non erat procurator, quia approbando resignationem, & omnia sequentia approbare videtur. per tex. in l. ad rem. & l. ad legatum. ff. de procurat. 9 Ex hoc text. sequentia colligi possunt, primo requiritur quod aliquis resignauerit. ibi resigne.

10 Resignatarius post recedentiam ad quas expensas tenetur.

10 Secundum quod resignauerit pendente processu, alioqui si ante processum resignauerit, non habet locum ista ordinatio, sed sufficit resignanti conuento declarare cum cui resignauit. text. hic pendant un proces, & ibi litigans. Et ita iudicauit Senatus anno 1545. 15. Ianuarij post prandium: & in magna camera fuit annullata sententia consiliariorum supplicationum postulante do. Roberto aduocato: nam per liti contestationem dicitur quasi quidam contractus inter actorem & reum. l. 3. §. idem scribit. ff. de pecul. vnde qui desit possidere post litem contestatam, adhuc remanet obligatus, vt respondere teneatur, ac si possideret. l. fin. autem. §. 1. ff. de rei vend. sed ante litem contestatam, non.

11 Resignanti quid agendum ut liberetur ab expensis liti.

11 Notandum est, quando resignatio facta est post recedentiam quod tenetur resignatarius ad omnes expensas etiam factas ante resignationem, nec subrogabitur nisi omnes soluat expensas, secus si ante recedentiam fuerit resignatum, quia tunc solum ad expensas sui temporis tenetur & quas ipse fecit, & hoc probatur. quia in mala fide videtur esse recipiendo beneficium oneratum, super quo videt sententiam. ideo tenetur, secus si non est lata sententia, quia res transit cum suo onere. l. alienatio. ff. de contrahen. empr.

12 Recedentia ex contumacia.

12 Ita iudicauit Senatus anno 1540. die 13. Aprilis. in magna camera postulantibus Corlieu & du Boys. & idem iudicauit anno 1542. die 11. Maij, inter magistros Egidium Durand, & Petrum Combaut.

13 Contra resignantem proceditur quousque declararet suam resignationem. Sententia contra resignantem est executoria contra resignatarium.

13 Tertio quod resignauerit ius in beneficio preteritum, alioqui si liti cesserit, non procedit hic tex. ibi resigne son droit, probatur per docto. in l. postquam liti. C. de pact.

14 Quarto hic resignans tenetur facere comparere illum, cui beneficium resignauit, ibi, il sera tenu faire comparoir, sed quomodo, cum nullus ad factum teneatur, sed succedit obligatio ad interef. se. l. si quis ab alio. in fi. ff. de re iudi. Respon. iste resignans declarabit in iudicio se renunciaffe, & petet vt citetur resignatarius, & vt suscipiat causam, & iudex illi resignanti concedet, vt citetur, & iste procurabit, & postea cum resignatarius petet subrogari in locum resignantis, tunc liberatus erit resignans ab expensis in posterum faciendis.

15 Sed si resignatarius nolit comparere, iterum citabitur, & demum ex contumacia adiudicabitur recedentia parti aduersae resignantis.

16 Poterit tamen hic resignatarius comparere etiam per procuratorem, cum hic non adstringatur, vt personaliter compareat, & de iure quilibet potest comparere per se, vel procuratorem. l. fin. C. de procur. vbi Ias. multas limitationes scribit. tex. & glo. in c. 2. de procu.

17 Si vero resignans nil dicat de sua resignatione, duo hic statuuntur. Primo quod procedi potest contra resignantem, ac si non resignasset, & sic tenebitur ad omnes. expen. damna & interesse, ratione fraudis, & quia dolo desit possidere, vt superius dixi.

18 Secundum quod sententia lata contra resignantem, erit executoria contra resignatarium, tunc ne sententia sit elusoria. l. si prator. ff. de iudic. tum causa fraudis vitanda, & quia subrogatus est in locum resignantis, ideo naturam eius sapere debet. l. si cum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cau.

Intellige, siue sit resignatarius causa permutationis, siue simplex, quia iste text. simpliciter loquitur & indefinitè, quæ æquipollet vniuersali. c. vt circa. de elect. lib. 6. l. si pluribus. ff. de legat. 2. Et quia is debebat inquirere de lite hac antequam contraheret. l. qui cum alio. ff. de reg. iur. quod si non fecerit, eidem est imputandum, & beneficiu debet transire cum suo onere. l. alienatio. ff. de contrah. empr. siue ignoret litem, siue sciat: quia poterit agere contra resignantem, si illum deceperit, siue sit minor, siue maior, mulier, vel vir: quia lex est generalis contra omnes edita. l. leges. C. de legibus.

Limitatur non procedere, quando resignans colluderet cum aduersario, & illi consentiret beneficium resignatum adiudicari: hoc enim resignatario nocere non poterit: quia beneficium iam resignatario collatum non potest auferri sine facto suo, per regulam iuris, quod nostrum. Ideo resignatarius in executione sententiae opponere potest collusionem, vt in c. 1. & per totum. de collusione. detegen. vel potest appellare ab illa sententia, ne dolus resignantis eidem noceat. Etiam dicentem sententiam latam pro resignante prodesse resignatario, quia secundum naturam est eum sequi commoda, quem sequuntur incommoda. l. secundum naturam. ff. de reg. iur. & qui sentit onus, debet sentire & commodum. de reg. iuris in sexto. & quando acta nocent alicui, etiam eidem proderunt. l. sepe. ff. de re iudic. doct. in l. sed & si possessori. in fi. de iure iur. docto. in c. causam que. de testib. §.

19 Sententia condemnatoria in male impetratem.

19 Item in sententia debet iudex dicere, si videat impetratem male impetrasse casum nouitatis, vel non bene probasse possessionem, quod impetrans male & perperam conuestus est, & opponens, iuste se opposuit, & expleta debent amoueri, quæ amouemus ad rei opponētis utilitatem, condemnantes impetratem ad expensas, damna, & interesse, teste Masuer. in tit. de possess. §. item illi qui. Dixi in §. si. supra tit. proximo.

20 Adeptione secundi beneficii.

20 Et sicut per adeptionem secundi beneficii vacat primum. c. de multa. de preben. Io. And. in c. in nostra. de reser. quia tacite renunciatur primo capiendū secundum. c. gratia. de reser. in 6. clem. gratia

gratiae. illo tit. ita & fortius renunciatur liti & causae super primo motu, etiam si pars protestaretur quod non intendit renunciare. Innoc. & Ant. in c. in nostra. vt refert Nico. Milius in verbo renunciare non intelligitur. alia dicam in praxi beneficii in resignationis rescripto. vide etiam que scripsi in §. declarantes. in verb. successores. de mand. aposto.

FRANCOYS article XLIX.

Après possesioire intenté en matiere benefeciale, ne se pourra faire poursuite par deuant le iuge d'Eglise sur le petitoire, iusques à ce que le possesioire ait esté entierement vuidé par iugement de pleine maintenue, & que les parties y ayent satisfait & fourni, tant pour le principal, que pour les fruicts, dommages & interests.

GLOSSA VNA.

1 STA ordinatio deprompta est ex quodam aresto prolato anno 1512. die 2. Augusti contra Dauid de Bonsigne pro Dionysio Iobert requirente in causa beneficii sanctæ Radegundis Pictauien.

2 Itaque prohibet ne pars prosequatur petitorium coram iudice ecclesiastico, nisi integre possessorium fuerit decidum à iudice seculari, etiam quoad plenum possessorium. Ista decisio probatur in l. ordinarij. C. de rei vend. & in l. incerti. de interd. vbi prius intentari potest & decidi possessorium, & postea petitorium, & si antequam lis sit finita super possessorio, intentetur petitorium, per uerbo ordinis vnus causæ ad aliam vitiat processum, si exceptio opponatur. cap. cum dilectus. de ord. cogui. l. si mancipium. §. 1. ff. de euct. glo. in l. 2. C. commu. diui. Lanfran. in cle. vna. de cau. possel. verfic. nunc iuxta præmissam materiam. Et in hoc tex. requiritur quod sit decidum integre plenum possessorium. ibi entierement. integrum dicitur quod est sine diminutione. l. filua. §. integra. ff. de verb. signifi. vbi plenè scripsi.

3 Et sic post recedentiam sententiam non potest altera pars conuolare ad petitorium per hunc tex. ibi, entierement, imò si appellatum sit à pleno possessorio, vel à recedentia, opus est quod causa appellationis etiam finita sit. de Rota deci. 131. intentato. in no. Vnde dicit pulchre Bal. in c. conquerente. colum. 1. de resti. spolia. quem refert Ias. consi. 162. statutum. col. 2. in 4. vol. quod spoliatus debet ante omnia in integrum restitui, vsque ad vltimum quadrantem, tam possessionis, quam fructuum, & si vnus minus deficeret, non tenetur spoliatus in aliis respondere. sic nec iste qui habuit sententiam possessorij.

4 Et requiritur quod partes satisfecerint. ibi, satisfait. l. satisfactionis. ff. de verb. signific. vbi dixi abundè, & hoc verbum satisfactionis latius patet, quam solutionis. l. 4. §. ait prator. ff. de re iud. & hic dicit satisfait quant au principal. quia si percipiebas fructus talis beneficii, cuius possessio fuit mihi adiudicata non debet audiri, nisi possessionem vacuum reliqueris, & quod possim fructus percipere sine onere.

5 Vnde si pars cesserit bonis, quia fructus quos percepit ex beneficio non valebat restituere, putarem illam recipendam in petitorio, quia auctoritate iuris satisfecit, nam cessio vim habet satisfactionis. vt in c. Odoardus. de solu. & §. si. de actio. inst. & sic fuisse iudicatum mihi relatum fuit. Alioqui is qui nil haberet, non posset suum persequi beneficium. vide que scripsi in tract. de sent. 6 exec. artic. 8. glos. §. in fi. §. Et tunc putarem partem teneri cautionem præstare iuratoriam de reddendo fructus, per ea que scripsi in art. 1. de sen. execu. in glo. caution.

7 Tertio quod pars etiam que vult prosequi petitorium quoad principale satisfecerit, videlicet quod si habebat possessionem beneficii, quod eam dimiserit aduersario, tunc sicut non potest obtineri clamor secundus, quod gallicè practici vocant exposer la clameur seconde, nisi primus integre sit executus, & primo satisfactum fuerit. vt in art. 1. tit. des lettres de clameurs. Sic nec petitorium intentari, nisi possessorium plene decidum fuerit, & executio perfecta fuerit.

9 Quarto quod fructus parti restituerit, iuxta condemnationem, potest tamen esse possessorium sine petitorio. per l. 2. in fin. ff. si ser. vend. & ibi Paul. & in l. 1. communia præd. & hoc est sæpius in regno, & possunt partes renunciare possessorio, & intentare petitorium. cap. pastoralis. vbi doct. de cau. pos. §. Sed postquam est intentatum possessorium, non possunt partes remeare ad petitorium non deciso possessorio, tum quia interest iudicium secularium, & populi, vt aliquis possideat interim. Etiam quia hic tex. dicit. ne se pourra faire poursuite, & sic tollit partibus etiam potestatem. glo. in reg. i. de reg. iur. in 6.

11 Quinto quod damna & interesse soluerit, nil dicit text. de expensis, sed tamen etiam expensas tenetur soluere antequam recipiatur coram iudice ecclesiastico, vt censuit Senatus Paris. anno 1543. die 22. Nouembris in magna camera contra iudicem ecclesiasticum, qui contrarium iudicauerat, & fuit dictum abusuè & perperam ab eo iudicatum.

12 Tamen si damna non fuerint liquida, pars tenetur de dampnis non liquidis cautionem præstare, antequam procedatur super petitorio etiam in causa prophana. per text. in l. statuliber rationem. ff. de statulib. sic iudicauit Senatus anno 1544. die 13. Maij.

ne scij renūciatur liti super alio ro.

Articulus duodecimus.

Arrestum.

Possessorij oportet omnino de se sua esse ante petitorium.

Appellatio in possessorio impedit petitorium.

Petitorium non intentandum nisi possessorio satisfactum sit.

Cessio an habeat vim satisfactionis.

Petitorium requirit omnino satisfactionem fuisse possessorio.

Petitorium an possit esse sine possessorio & eadem tra.

Expenses possessorij persolueda sunt ut ueniant ad petitorium. Arrestum. Cautio dampni non liquida. Arrestum.

Expensis etiam non solutis potest condemnatus se defendere.

13 Ultimò poterit pars quæ succubuit se defendere etiam ante solutionem expensarum: quia iste tex. loquitur de poursuyvir. vnde si tres erant partes in possessorio, & vna obtinuit, postea altera ex victis citet tam victorem, quam victum coram iudice appellationis, poterit victus appellationem prosequi antequam soluat, quia ipsa pars non persequitur sed altera, & ipsa pars dicitur reus, & necesse habet subire iudicium. l. inter stipulantem. §. si Stichum. ff. de verb. oblig. nisi pars esset fraudis conscia. arg. l. ex facto. ff. de neg. gest. vel nisi fuerit fraus huic ordinationi. l. fraus. ff. de legi. alia multa scripta inuenies in art. 6. tit. de senten. execut. vbi iste art. est repetitus.

LOYS XII. article LI. des publiees M. D. XII.

Articulus decimus tertius.

Item, pource que pendant les proces possessoires, qu'on appelle en nostredict pays de Languedoc, & ressort dudict Tholose, arrests statuts de querelles, les parties contendantes ont fait & font chacun iour plusieurs forces, violences & exchez, mesmement pour prendre & percevoir les fruiets des choses contentieuses, soyent benefices ou autres: au moyen de quoy a en nostredicte cour infinis procez en matiere d'exchez: Nous pour euiter les ports d'armes, voyes de fait, forces, violences & autres exchez, dessusdicts, auons ordonné & ordonnons que desormais lesdicts arrests, ou statuts de querelles n'auront plus de lieu en matiere beneficiale: ains si aucun pretendoit droit en un benefice de quelque qualite qu'il soit, & qu'il die estre trouble en la possession d'iceluy, il pourra prendre (si bon luy semble) vne complainte en cas de saisine & de nouuelleté, & la faire ramener a execution.

GLOSSA VNA.

Statutum que rele sublatum.

1 **I**C statuitur ne in iurisdictione seu ressortu parlamēti Tholosani in beneficiis partes vtantur statuto querelæ: sed impetrabant partes literas directas iudici, aduocato, vel alij cuidam dicanico & practico illius curiæ, qui adibat locum controuersum, & ibi audiebat partes super possessione etiam contraria, & verbo mittebant partes in possessionem, & demum causam remittebant ad auditorium, vbi plenius cognoscebatur, vt est in ordinatione linguæ Occita. plenius scriptum, & in stylo parlamenti impresso Lugduni titul. de modo procedendi super nouis dissaisinis, sed hodie hæc tolluntur hic. † Et qui turbatur in possessione beneficij casum nouitatis intentare potest, qui casus in auditorio causarum deciditur, & non in loco controuerso, & quia prætextu illius statuti partes multa vi, & nefarie per portum armorum perpetrabant, non immerito illud sustulit.

Armorum usus priuilegiatum.

3 Portum armorum crimen nostri dicunt priuilegiatum, eo quod iudices Regij tantum de illo cognoscunt: nam vsus armorum infcio principe est interdictus. rubr. vt vsus armo. infcio principe, & c. lib. xi. c. vnde qui arma portat videtur offendere principem. Ideo illius iudices intercipiunt cognitionem etiam contra clericos, vt testatur Aufrer. in tract. suo. de potesta. secul. super eccle. & Bernard. Lauret. ante cum in tract. Casus in quibus, & c. alibi fortè annotabo: nempe Curia Paris. anno 1350. in mense Aprilis concessit aliquibus facultatem arma portandi ad tuitionem, præcipiens ne quem inuaderent.

FRANCOYS article LX. des publiees M. D. XXXIX.

Articulus decimus quartus.

Nous defendons à tous noz subiects pretendans droit & titre es benefices ecclesiastiques de nostre Royaume, de commettre aucune force ne violence publique esdits benefices, & choses qui en dependent: & auons des à present, comme pour lors, declaré & declairons ceux qui comettrent lesdictes forces & violences publiques. priuez du droit possessoire, qu'ils pourroyent pretendre esdits benefices.

GLOSSA VNA.

Vis publica in beneficijs prohibetur. De vi publica & priuata in beneficijs cognoscit magnum consilium.

1 **P**rohibet ne vlla vis publica inferatur in beneficiis, neque in dependentibus ab ipsis, & pœnam imponit quæ erat omissa in art. præceden. Nam violentia est legibus inimica. c. Christianis. ii. q. i. 2 Vim publicam vocat hic cum armis, l. i. & per totum. ff. ad leg. Iuliam. de vi publ. vim priuatam, sine armis, vt ad leg. Iuliam de vi priua. vnde statutum fuit à Rege Francisco, quod de his violentiis super beneficiis commissis magnum consilium cognosceret, vt infra de euocan. art. 4. quod tamen edictum fuit reuocatum, art. seq. ibidem scriptum.

3 Secundò

3 Secundò declarat eos, qui vim publicam & sic armatam commiserint priuatos omni iure possessorio, quia non spectat ad laicum priuare beneficio, ideo dicit iure possessorio, nam qui non potest dare, nec auferre, & qui non potest condemnare, nec absoluere. l. 3. ff. de re iudicat. & sicut committentes vim in rebus prophanis re priuantur, vel tantundem præstant. l. si quis in tantam. & per totum. C. vnde vi. sic & in beneficiis ille qui vim committit publicam priuatur iure possessorio, adeo quod adiudicabitur recedentia & plenum possessorium alteri parti, & tunc opus erit petitorio agere coram iudice ecclesiastico.

Vim inferentes in beneficijs priuantur iure possessorio.

4 Quæro si iudex super petitorio videat istum, qui vim commisit habere bonum ius in beneficio, nonne poterit ei adiudicare beneficium? videtur posse, quia violentus non priuatur hic nisi possessorio: contrarium crederem, quia de iure violentus re priuatur, in qua vim commisit. l. si quis in tantam. & in beneficiis priuatur etiam iure in eum qui de præben. in 6. & sic iste nec petitorio nec possessorio poterit agere. † Imò cum Canonici S. Frontonis guardiam Regis violando, Petrum Barchen. seu suum vicarium spoliassent beneficio, fuere condemnati ad mille libras, & ad ecclesiam & fructus restituendos à tempore spoliationis, anno 1311. die Lunæ post festum Magdalene, in lib. consil. †

Violentus bonum ius habentis, an possit adiudicari beneficium.

5 Item licet princeps non possit tollere ius dominij, etiam in prophanis. l. quoties. C. de precib. impera. offer. l. si. si contra ius. tamen potest ius possessionis tollere, & facere vt tractetur de petitorio omisso possessorio, vt docet Alex. consil. 54. viso. col. i. in 5. vol. & Panor. in cap. in literis. col. 8. de restit. spol. refert Anto. Capit. in decisio. Neapoli. quæst. 69. num. 13.

6 Item prohibetur vis fieri non solum in beneficiis, sed etiam in dependentibus ab ipso beneficio. † Dependere à beneficio censentur, decimæ domus beneficij & fructus beneficij: vnde si super his vis inferatur, etiam iure possessorijs priuatus est violentus, vt hic: quia eadem decisio habet locum in dependentibus, quæ in re principali. cle. fi. de iudic. & idem in accessorijs statuitur ius, quod in principali. l. cum principalis. ff. de reg. iur. reg. accessorium. de reg. iur. in 6. idem in connexis. dicunt docto. in c. translato. de const. facit l. qui tutor. ff. de admi. tut. l. apud Iulianum. §. antistia. ad Trebel. Bart. in l. eum. de neg. gest. & in l. solent. de ali. & cib. leg. cap. cum singula. de præb. Hipp. sing. 251. connexorum. Boer. in consil. posito post consue. Bitur. vide tamen doct. in c. eum qui. de præb. in 6. † Non tamen haberet locum iste tex. in eo qui possideret beneficium, & vim committeret in decimis, vt priuatus esset, nam iste tex. loquitur de his, qui non possident, vt pater in si. ibi. du. droit possessoire, qu'ilz pourroyent pretendre esdits benefices: & hoc fuit statutum, ne quis se intrudat in beneficiis & per vim adipiscatur. cap. primo, de eo qui mittitur in posse. lib. 6. sed eo casu ageretur ordine Iuris seruato, nec priuaretur quis beneficio adepto, sicut adipiscendo. clem. gratia. vbi doct. de rescrip. l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alie. iuris. scripti in praxi benefic. in 3. parte. †

Violentia prohibetur in beneficijs dependentibus.

LOYS XII. article LXXXV. des publiees 1499.

Item, & à ce que nosdicts baillifz, seneschaux & autres noz iuges ressortifsans sans moyen en nos cours, puissent plus seurement proceder au iugement desdictes recreances, auons enioinct et enioignons à nosdicts iuges qu'ilz appellent avec eux, six ou quatre (pour le moins) des conseilliers ou practiciens de leurs sieges & auditoire, non suspects ne favorables à l'une n' à l'autre desdictes parties: lesquelz seront tenuz avec nostredict iuge, de signer la sentence ou dictum d'icelle.

Articulus vltimus.

GLOSSA VNA.

1 **I**c articulus à me fuit elucidatus in tract. de sent. execu. ob id illic bone lector te remitto, veruntamen prosequendo semper nostram materiam videamus hic quomodo possessio amittatur, & superius artic. pen. diximus amitti per vim publicam illatam, quod procedit in immobilibus.

Quibus modis possessio amittatur.

2 Secundò hic possessio rerum mobilium amittitur simulatque res in custodia nostra esse definit. l. 3. §. necua. ff. de acqui. poss. quia rei mobilis vilis & abiecta est possessio. l. si rem mobilem. illo tit.

Mobilium possessio quado amittatur.

3 Tertio in possessione rerum immobilium amittenda requiritur corpus & animus, sicut in acquirenda. l. 3. §. in amittenda. & l. quemadmodum. ff. de acqui. poss. quia ea quæ construendo requiruntur, & in destruendo. auth. e contra. C. de repu. nam omnis res per quascunque causas nascitur, per eas & dissoluitur. c. i. de reg. iur.

Immobilium possessio quomodo amittatur.

4 Et sic furiosus possessionem non amittit, quia animo caret: vt ibi, & l. si is qui animo. ibidem.

Furiosus non amittit possessionem.

5 Vnde si me absente rem, quam per me possideo quis ingrediatur animo acquirendi possessionem, eam acquirit naturalem, & ego illam naturalem amitto. l. clam possidere. §. qui ad nundinas. ff. de acqui. poss. vide Car. Ruin. consil. 58. super eo. col. 2. in 3. vol. & consil. 28. ibidem & consil. 38. ibidem.

Naturalis possessio quomodo amittatur.

Civilis animo perditur.

6 Civilis vero possessio animo perditur, quando animum amplius possidendi habere desino. l. quemadmodum. & l. si quis vi. §. i. ff. de acquir. poss.

7 Vel quando quis me expellit de re, quam possideo, & ego amitto animum possidendi. dicitur. l. si quis vi.

8 Aut si aduersarius prohibuerit dum ego volebam accedere ad fundum. l. si id quod. §. vlt. ff. de acquir. possess.

9 Idem si timore perterritus dominus non ausus est præ timore ad rem suam accedere: quia videbat eam occupatam: & timuit repulsam pati. text. & ibi gloss. in l. 3. §. si quis nunciet. ff. de acquir. poss. & agebatur de possessione ipsa. † Secus si propter inimicitias personales aliquis possessionem occupasset. gloss. in l. licet. C. de acquir. poss. l. si conf. 91. visis. in 3. vol. col. penul.

Rei decem annis relicta possessio amittitur.

11 Item si per decem annos relinquam rei meae possessionem, eam amitto, quia praesumitur animum amplius non durare, & sic civilis perditur. l. peregre. & l. si is qui. vbi gloss. ff. de acquir. poss. & l. furum. §. fundi. de vsuca. & §. quod autem. in insti. illo tit. l. r. C. de ser. fug. & l. licet. C. eo. & ista est communis opinio. teste Alex. conf. 94. visis. col. 3. in 5. vol. & sic postea non potest agi etiam simpliciter in iure: vt scripsi in tit. proxi. superius.

Forma rei mutata perditur possessio.

12 Ad hæc perditur possessio, si rei forma fuerit in aliam mutata, vt vestimentum ex lana factum. l. qui vniuersas. §. i. ff. de acquir. possess. & ibi traduntur alij modi amittendi possessionem in text.

Colono meo moriente uel dolo relincente possessione an eam amittam.

13 Interdum possideo per alium, vt per colonum, & seruum, aut filium, & tunc illi moriantur, aut vnus, amitto possessionem, vel si fuerit effectus furiosus, aut aliis sine fraude ceciderit à possessione, & alius eam apprehenderit. l. si id. §. r. & l. si de eo. ff. de acquir. poss. Bal. in c. licet causam. col. 8. de prob.

14 Si vero colonus meus per fraudem & malitiam possessionem alteri tradat, patiendo eum possidere, ego amitto possessionem naturalem. l. si vbi gloss. C. de acquir. possess. Crocus in repe. l. si is qui pro emptore. col. 65. cum seq. ff. de vsucap. in veri. secundus casus.

Conditio ex l. si. C. de acquir. poss. ad quid detur. Amitto utraque possessione de iure eo qui meo nomine possidebat.

15 Idem si ex desidia & negligentia ipse perdat possessionem, tunc etiam eam amitto. l. si colonus. vbi gloss. & doct. & l. peregre. ff. de acquir. poss.

16 Et in his casibus poterit agi condictio. ex l. h. C. de acquir. poss. ad recuperandam illam possessionem, ne malignitas coloni, vel desidia domino præiudicet quoad effectum, qui statim recuperabit, quod amittit. l. 3. §. in amittenda. ff. de acquir. poss. vbi Vinc. Hercul. istam dicit esse communem.

17 Item perdo naturalem & civilem, quando is qui meo possidet nomine fuit deiectus. l. peregre. §. quibus. & l. si quis vi. ff. de acquir. poss.

18 Ad hæc amitto possessionem, quando is qui meo nomine possidet, inficiatur se meo possidere nomine, sed suo, tunc interuertit possessionem, & ego vtramque amitto, quam ipse sibi acquirat. l. 3. §. si rem. & l. si quis rem. ff. de acquir. poss. l. non abs re. C. vnde vi.

19 Et tunc datur nobis remedium restitutorium. l. si quis conductionis. C. loca. & l. cum fundum. ac l. colonus. ff. de vi & vi arma.

Iurium quasi possessio quomodo amittatur.

20 Postremo si existens in possessione iuris non agit, cum primum scit illud ius occupatum contra turbantem, solo animo videtur possessionem amittere, & postea non habebit interdictum vt possidetis, nisi ex iusta causa omiserit, vt pote valetudine detentus, aut alia iusta causa. Inno. in c. 2. in 1. gloss. de resti. in inte. Flor. in l. loci corpus. §. sciendum. ff. si serui. vendi. alios modos conscribit Host. in summa de cau. possess. §. fin. ibi videri potest. & per Pet. Iaco. in sua praxi tit. de poss.

Finem faciens, & Deo de his gratias ago perpetuas, Amen.

TRAC

DE SEQUESTRE SEU COMMISSARIIS REI CAP-

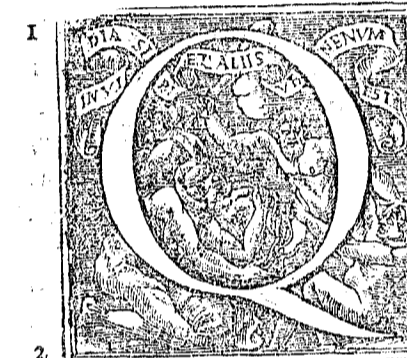
TAE ET SAISITAE DEPUTATIS.

Des sequestres & commissaires à la chose saisie deputez. FRANCOYS, article LXXXII. des publiées M. D. XXXIX.

Que tous sequestres, commissaires, & depositaires de iustice, commis au gouvernement d'aucunes terres, & heritages, seront tenus les bailler à ferme par autorité de iustice parties appellees, au plus offrant, & dernier encherisseur, qui sera tenu de porter les deniers de la ferme iusques en la maison des commissaires, & d'entretenir les chosses en l'estat qu'elles leur seront baillees, sans y commettre aucune fraude, ny maluersation, sur peine d'amande à la discretion de iustice.

Articulus primus.

GLOSSA PRIMA.

VOS Iurisconsulti sequestros, seu curatores bonis datos vocant in l. sequester. ff. de verbor. signific. vbi scripti, & in titu. ff. de cura. bon. dand. nos vulgò dicere solemus commissarios, qui in multiplici sunt differentia. quidam sunt auditores seu commissarii in limine, seu in vestibulo, quos gallicè, commissaires à la barre vocamus, qui partes audiunt in parlamento, cum opus est, & quando illis est datum negotium, quos Budæ. vocat disceptatores, sed rectius fortè vocarentur auditores disceptatorum, seu litigatorum auditores, sicut auditores in Rota.

Commissarium uarie species.

Disceptatores.

2 Alij constituuntur pignorum captorum curatores, & commissarii, vt hic qui rem captam autoritate iudicis custodiunt, & regunt. de quibus in cle. vna. de sequest. poss. & fruct. & inferius abundè tractabo.

Curatores pignorum.

3 Alij ad inquirendum super aliquo crimine designantur, & hos vocant quaestores, vel quando ad audiendum testes sunt praefecti, vocantur inquisitores. de quibus in rub. des commissaires pour faire enqueste. inferius scribam. in tit. de inquisito.

Quaestores.

4 Alij ad iudicandum, & hos vocat Budæ. recuperatores, & aliis multis modis gallicè vocantur. Sed Budæ. vocat commissarium, curiae legatum, disceptatorem, seu recuperatorem, nos contenti nostris legalibus vocabulis & praxis erimus.

Recuperatores.

5 Hi omnes fere nomine sequestri comprehenduntur, sed declarationis gratia plura conscripra sunt vocabula. Sequester enim dicitur apud quem plures eandem rem, de qua controuersia est, deposuerunt. l. sequester. ff. de verbo. signifi. & hi vocantur etiam depositarii iusticiae, apud quos autoritate iudicis & curiae, res deponitur. de quo scripsi in tract. de liter. oblig. artic. 5. & in tracta. de senten. executo. artic. 1. & artic. 8. in ordina. Reg. in primo tomo.

Sequester quis dicatur.

6 Notandum est, quòd triplex est sequestratio, voluntaria, necessaria, & mista. voluntaria est, quæ fit ex conuentione & voluntate partium, de qua in l. interesse puto. ff. de acquir. poss. & ista semper est permissa. l. i. ff. de pos. l. si soluturus. de solu. quia si partes sunt concordæ, quid ad iudicem? l. i. §. inde. ff. de noui oper. nunc.

Sequestratio triplex.

7 Necessaria est, quæ præcepto iudicis, vel magistratus, & interdum ex officio iudicis fit, vt si ipse videat aliquos ad rixam paratos, tunc potest ex officio eos compescere, & rem sequestrare. l. æquissimum. ff. de vsufr. & eo dicitur necessaria, quia partes habent necesse eam subire, postquam iudex eam esse faciendam decreuerit, vel ordinatio Regia, de qua infra dicam: vt est in hoc regno Franciæ regulariter ratione legis Regiæ.

Rixæ fugiende gratia fit sequestratio à iudice.

8 Secundo fit ex officio iudicis deseruiente sequestrationi, vt pote, si curatus nolit seruire beneficio, vel negligat, potest iudex tunc sequestrare fructus non obstante appellatione. cap. peruenit. 2. de appel.

Curato nolente seruire beneficio sequestrantur fructus.

9 Tertio huiusmodi sequestratio nonnunquam fit ad petitionem sequestri, quando vult dimittere officium, & rem sequestratam, & quando hoc fiat, docet lei apud §. si. ff. de pos. scripsi abundè in tract. de sent. execu. artic. 1. in primo tomo commenta. ad consti. reg.

10 Ceterò ad petitionem partis fit, si iusta subsit causa. l. vna. C. de sequest. pecu. Curt. in tract. de q. i. in fin. & an sequestrum in manu tertij contentis se debitorem valeat, quòd non, lris rationibus. Bald. in consi. 195. punctus talis est. in 1. vol.

Pars petitionis sequestratio non rei fieri.

Differentia inter sequestrum & depositarium.

Arestum.

Sequester possidet & non depositarius.

Mandatum iudicis requiritur ad recuperandam rem sequestratam. Salarium recipit sequester non depositarius. Necessaria sequestratio non privat quem sua possessione.

ista sequestratio quid.

Sequester decerni quando debeat.

Ante litem contestatam fit sequestratio.

Vocande sunt partes ad decernendum sequestrum. Arestum. Suspitiopartit inducit sequestrum. Arestum.

11 Tamen sequester, à depositario simplici differt, ideo pragmatici addiderunt depositarium iustitiae, qui idem est cum sequestro: nam sequestrum fit, quando est controuersia. d.l. sequester. gloss. & doct. in cap. examinata. de iudi. vnde sequestrum factum non auditis partibus annullauit 12 Senatus anno 1510. die 6. Februarij contra Seneschallum Picta. pro Ioanna de la Ghafine. Et etiam hoc anno 1551. prohibuit idem senatus secretariis & aliis ne literas subscriberent concederentue, per quas apparitoribus mandaretur vt sequestrationem facerent, cum in hac cause cognitio versetur. Sed depositum potest fieri sine aliqua lite & controuersia. Cardin. in dict. cle. vna. q. 15. co. tit. per tex. in l. si quis nec causam. ff. si cert. peta.

13 Secundò quia sequester possidet, depositarius non. l. licet. ff. de pos. 14 Tertio sequestratio à pluribus fit. l. proprie. ff. de positi. & l. sequester. depositum verò ab vno etiam fieri potest. vt firmat Curt. in co. tract. quæst. 5. quòd dicunt verum docto. in sequestratione 15 voluntaria, secus in necessaria. Panor. & alij in d. c. examinata. de iudic. Sed dicite quòd ab vno, & pluribus depositum fieri potest. l. licet. l. r. §. quòd si rem. & §. si duo. ff. de pos. sequestratio verò non nisi à pluribus. l. licet. ff. de pos. & in solidum videtur vnusquisque deposuisse, quòd aliter est, cum communem rem plures deponunt, vt ibi. & d. l. sequester. 16 Quarto sequestratio sine partium consensu fieri potest sola iudicis autoritate: vt superius scripsi. & d. l. licet. secus est in deposito: vt l. r. ff. de pos.

17 Quintò depositum reddi debet ad solam partis deponentis petitionem. l. r. & per totum. ff. de po. sequestrum non sine iudicis mandato, quia nil tam naturale est, quàm vnusquodque dissolui eo genere, quo colligatum est. l. nil tam naturale. ff. de reg. iur. & Bald. in l. si. C. de bon. auth. iudi. poss. firmat sequestrum ad solius iudicis mandatum sine partium consensu rem reddere non teneri, quam sententiam sequitur Curt. q. vlti.

18 Sextò sequester salarium recipere potest, vt inferius dicitur artic. 3. depositarius non: vt in l. si quis nec causam. ff. si cert. pet. scribunt iurium interpretes. Alias differentias ex inferius scriptis hic describere liberum est, aliasque inuenire, sed nunc istis contentus ero.

19 Sequestratio necessaria ex legis vel iudicis necessitate non priuat quem sua possessione, quòd secus est in voluntaria. Bart. & doc. in l. interesse puto. ff. de acqui. poss. plenè Alex. confi. 94. vltis & sepius. in 5. vol. & ideo Henric. Boic. in cap. examinata. de iudi. dicit, quòd manus Regia apposita rei contentiosæ non priuat quem sua possessione. sequitur Ioan. de Selua. in tract. de benefic. in 2. parte. quæst. 9. & hoc firmum est in forensi iudicio, & inter pragmaticos: quia id quòd nostrum est sine facto nostro à nobis auferri non potest. l. id quòd. ff. de reg. iur. Et quia manus regia fieri solet ad commodum partium, & sic in eorum detrimentum non debet tendere. l. quòd fauore. ff. de legib. 3.

20 Et alia est sequestratio mista appellata, quæ autoritate legis & iudicis fit, de voluntate tamen partium, vt in hoc regno communiter fieri solet.

21 Sed hæc quando fieri debeat? Respondeo, iudex non debet ad sequestrationem alicuius rei vel iuris, seu ad appositionem manus curiæ procedere, nisi sequentia interueniant. Primò oportet, quòd constet saltem summarie de iure illius, qui sequestrum petit. l. cum proponas. C. de bo. auth. iudi. possid. l. si is à quo. ff. vt in poss. lega. Nam si is, qui petit sequestrum, nil iuris habeat, sequestrum non fiet, & sic ante productionem titulorum in materia beneficiæ non fit. debet tamen peti ante lite contestatam: alioqui petens postea non audietur: vt docet Masuer. tit. de poss. §. ita per stylum parlamentum. num. 58.

22 Secundò pars debet vocari, quia sua interest, & omnis cuius interest, est vocandus. l. de vno. ff. de re iudic. aliter sequestratio nullius erit momenti. docto. in l. vna. Et fuit pronunciatum in Senatu anno 1510. die 6. Februarij, ne res inauditis partibus sequestraretur.

23 Tertio requiritur, quòd ex parte vnus suspitio appareat, teste Guid. Papæ in decisio. Delphina. quæst. 261. iudex non debet. Sed in hoc regno appareat suspitio vel non, autoritate legis Regiæ fiet, & hoc decernet iudex.

24 Quarto quòd hoc decernatur à iudice, vnde sequestratio facta inter duos non censetur quoad alios facta, ideo fuit executio apparitoris annullata, in qua sequestrum fecerat inter omnes licet tantum sequestratio esset inter duas partes facta anno 1518. die vlt. Mart. super eleemosynaria de mare.

Commis au gouvernement d'aucunes terres, & heritages.

GLOSSA II.

Commissarius quis dicatur.

Commissarij quando dantur.

1 hoc tex. patet hos commissarios dici, quibus est data administratio rei, & eius regimen pendente lite, & sic proprie sequester dicitur, vt superius scripsi.

2 Et vidi dubitari quando isti commissarij dantur? Respon. per ordinationem tunc designantur, quando res est capta iudicis autoritate, quia scilicet illa res interim ne gligeretur: ob id iste tanquam curator illis bonis datur, & sequester, ac vt pars tardio affecta soluat, vel prosequatur, ac stare iudicio cogatur. c. 4. de dolo. sicut olim dicebatur de iudicis decreto. in l. si finita. §. Iulianus. ff. de damn. infect.

3 De iure tamen faciendae est regula, quòd regulariter sequestratio prohibita est. l. vna. cum rub. C. de prohi. sequest. pecu. Ratio est, quia pendente lite quis non est sua priuandus possessione. c. 1. vt lit. pend. c. 1. de sequest. poss. oportet enim debitorem primò conuinci, & sic deinde ad solutionem pulsari. l. vna. C. de sequest. pec. Boer. in q. 172. Domi. Vita. in decisio. Burd. & quia sequestratio est similis executioni, quæ non fit ex abrupto. l. r. C. de exec. rei iudi. Bald. in cap. 1. col. 3. de sequest. poss. & fruct. vbi octo assignat rationes, quæ in idem ferè reincident. & quamuis rub. C. de prohi. sequest. pec. loquatur in pecunia, tamen pecuniæ appellatione rem significari Proculus ait. l. pecuniæ. ff. de verb. signi. vbi abundè scripsi.

4 Primò fallit, quando esset statutum, ordinatio, vel consuetudo in contrarium, vt in hoc regno, in quo statim atque litigator super aliquo beneficio interdicto retinendæ, tunc sequestratur beneficium ne partes veniant ad arma. iuxta l. acquisitum. ff. de usufruct.

5 Quod tunc intelligas procedere, nisi altera partium possedisset per annum integrum pacifice, vt tunc quidem non sequestratur, sed super pleno possessorio procedatur, vt passim videmus seruari, quia tunc demum quando incertum est, quis possideat in interdicto vti possidetis, res sequestratur. Bald. in cap. 1. col. 2. de sequest. poss. per c. quia res. II. quæst. 1. qui consulit possessori vt protestetur ius suum saluum fore, tam in possessione, quàm in proprietate, per l. interdum. ff. de acqu. poss. dixi supra in tract. de excusa. seu exon. in si. quando faciendae sit protestatio.

6 Secundo fallit ex causa, vt pote si dubiteret de dilapidatione fructuum lite pendente fiet sequestratio, quando reus non erat soluendo. l. Imperatores. in si. ff. de app. Aufre. in decisio. Tholos. q. 477. & Panor. in c. 2. & si. de sequest. poss. & fruct. vbi dicit, quòd quando æquitas, vel causa debet mouere iudicem ad sequestrandum, potest fieri sequestratio, & sic ista limitatio potest extendi ad alios casus, & alios omnes comprehendit, eos ergo enumerare superfluum esset. quamuis gloss. & doct.

7 in l. vna. C. de prohi. sequest. pec. Et ibi Cur. in 2. not. scribunt 8. limit. & doct. in c. 2. & antea Host. in summa. de sequest. §. & an sit licita. quindecim casus conscripserunt. Facit quòd scribit 8 Alex. confi. 163. circa. in 6. vol. Et in quibus casibus sequestratio concedi potest, in illis die feriat fieri poterit, etiam in honorem Dei, si periculum sit in mora, teste Bald. in l. vna. & las. in l. si fideiussor. §. si. qui satis. cog. quòd intelligerem verum in sequestratione rei mobilis, quam vocant arestationem, secus in re immobili, quæ non fit nisi die quo litigatur, & solet sententia sequestrationis in iudicio proferri, alioqui non sustineretur in Francia.

9 In casibus verò quibus prohibita est sequestratio, poterit tamen pars petere rerum & fructuum descriptionem fieri, ad hoc vt quantitas fructuum, & rerum facilius probari possit. Bart. per illum text. in l. r. §. si. ff. de vent. in poss. mit. & in d. l. vna. Bald. in cap. 1. de prohi. sequest. poss. & fruct. & in l. si fideiussor. §. si. qui satis. cog. vbi Alex. & las. Cur. in quæst. 1. tract. numero 15. & seq. 10 vbi limitat, videte ibidem. Et ideo inquit Iurisconsultus, quòd si fructus agri pendente appellatione depopulerentur ab aduersario, æquum sibi videri fructus apud sequestrum deponi. l. Imperatores. in si. ff. de appel. imò vidi istam descriptionem permitti, anteqam sequestratio fieret super vno beneficio.

11 Item istum curatorem bonis datum non tenetur dominus recipere in inuestituram: vt censuit Senatus anno 1544. die 1. Decembris.

12 Poterit etiam hic commissarius dari seu sequester, tam inter duos, qui iure regaliorum prosequuntur beneficium, quam si alio iure: vt iudicauit Senatus anno 1540. die 14. Februar. inter Gastin Oliuier, & Ioannem Machereau, quia inter illos non est diuersa ratio. & quia ordinatio est lex generalis quæ omnes comprehendit. l. leges. C. de legib.

13 Notandum est, quòd postquam iudex decreuerit sequestrationem faciendam, illa sententia non obstante appellatione, executioni mandabitur, per l. Imperatores. in fin. ff. de appellat. Baldus & Roma. in l. si fideiussor. §. si. qui satis. cog. quia præsumitur fuisse appellatum causæ executionis impediendæ, & differendæ. l. satis aperte. r. C. de fals. Panormitanus in cap. 2. de sequest. poss. & fruct. & hoc iure vtimur in Francia. Et debet proferri præcedente summaria cognitione. §. si verò etiam. in authen. de exhib. reis. collatione §. Baldus in l. si oleum. in princ. ff. de dol. Math. de Affict. decisione Neapol. 98. pulchrum vt superius dictum

15 fuit in prima gloss. Et si forma in sequestratione non fuerit seruata, tunc erit subueniendum per appellationem: vt docet Luc. in l. penultima. §. super his. Cod. de erog. mili. anno. libro 12.

16 Sed in hoc regno Franciæ ex quo sequestratio fit vigore ordinationis Regiæ, ab ea appellari non potest in illis casibus in quibus fieri debet, si seruata forma fuerit, quia à lege vel ordinatione non appellatur. l. si quæ multa. ff. de verb. signi. & si appelletur nihilominus executio fiet non obstante aliqua appellatione, & sine eius præiudicio: vt scripsi in tract. de sent. exc. artic.

17 primo. Veruntamen vidi appellari, & appellationem admitti, quando commissarius erat datus seu sequester beneficio, & Archidiaconus prætendebat per deportum (quem vocant)

18 posse recipere fructus beneficij primi anni vacationis. Vel poterit etiam Archidiaconus habens illum deportum se opponere dationi illius sequestri, & melius faciet, alioqui si præceret istis commissariis sub pœna excommunicationis, vt cum non impedirent, abuti iudicauit Senatus.

Prohibita regulariter sequestratio.

Litigiosa rei sequestrum fit.

Annalis pacifica possessio excludit sequestrum.

Sequestratione bona dilapidantur.

Descriptio rei fit cessante sequestratio.

Arestum.

A restum.

Sententia sequestrati excutoria est.

Appellatur in sequestro ob non seruata formam in eo.

Deportus gratia appellatio à sequestra.

Arestum.
Inuitus quis an cogatur accipere sequestrum.

natus anno 1534. die 11. Februa. videre Ruzem in tract. Regal. priuil. 54. & seq. 19 Dubium verò frequenter contingit, an inuitus sequester teneatur acceptare sequestrum, & rem gubernandam suscipere? Resp. non, per l. si. §. sin autem. vbi Ange. C. de bon. auth. iud. poss. c. examinata. de iud. quia non est officium autoritate publicum. glo. ff. de bon. auth. iud. poss. c. ff. qui facit. cog. sed est officium voluntarium, non necessarium. Bart. in l. litibus. in fin. C. de agri. & 20 censi. lib. 11. & superius dixi per istum tex. † Hodie multi inveniuntur sequestri & receptores semper ad recipiendum anhelantes, sed in rationum redditione semper litigantes, & pauci hodie recusant hoc munus propter lucrum tacitum, quod sperant, quod Itali vocant, *la Roba*, dicentes, *Chi non roba, n' a roba.*

Voluntarius sequester à principio postea fit necessarius. Sequester non exoneratur nisi uocatis opponentibus.

21 Nota tamen, quòd postquam sequester voluntarius hoc suscepit onus, non potest sine iustissima causa relinquere rem sequestratam, sed autoritate iudicis partibus vocatis hoc facere debet, cum earum interesse possit. l. ei apud quem. §. si. ff. de depo. Bal. in rub. C. de depo. in fi. quod tunc poterit quando damnum pateretur. l. si. §. sin autem. C. de bon. auth. iud. possi. † Vnde quando licitatur res immobilis Titij, & plures se opponunt, si hæc sequestratio de iudicis mandato concessa fuerit alicui commissario seu sequestro, si Titius conueniat cum principali parte, adhuc non poterit præcipere commissario, vt rem sequestratam reddat, nisi omnes opponentes consentiant, & iudex permittat propter interesse opponentium. Et hoc fuit pronunciatum in hoc Senatu anno 1542. die 18. Aprilis post Pascha, nempe quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari per regulam iuris.

Sequester quomodo sit cõueniendus. Depositarius iustitie cogitur sub pena carceris.

23 Item postquam voluntariè rem sequester recipit, ex quasi contractu obligatur, vnde tenetur actione præscriptis verbis. l. si oleum. in prin. ff. de dolo. & ibi Bart. nisi expresse se obligauerit, vt 24 solet in Francia, tunc actione ex stipulatu tenetur. † Et hodie in regno Franciæ ratione obligationis, si non reddat rationem, & reliqua restituat, in carcerem conuictetur, quia depositarius iustitiæ dicitur, à quo manu militari res auferri potest. l. qui restituere. ff. de rei vend. & Senatus aliàs annullauit executionem, quæ facta erat recipiendo cautiones horum sequestrorum sine submissionibus, & his obligationibus, quæ in Francia fieri solent, & in carceres conuictetur die feriata etiam in honorem Dei, teste Bald. in c. 1. col. 2. de sequest. poss. imò si vineas incultas reliquerit, seu fundos, aut oliueta ad interesse & damna eo nomine condemnatur: vt vidi sæpius in curiis Franciæ iudicari.

Seront tenus les bailler à ferme par autorité de iustice, parties appellées.

GLOSSA TERTIA.

Officium sequestri. Locari debet res sequestrata, & cuius auctoritate.

1 **N**otandum ex hoc text. quòd sequester tenetur rem apud se depositam locare requisitis seq. Primò requiritur quòd sit sequester rerum immobilium, ibi, *terres ou heritages.* 2 Secundò quòd hanc locationem faciat autoritate iudicis, cuius iudicio rem habet, ergo non sufficeret si autoritate præpositi datus esset commissarius, vt locaret autoritate Seneschalli, aut alius quamuis superioris iudicis, & si res sequestrata sit tempore peritura, poterit iudex statuere vt res vendatur partibus auditis & vocatis, sed sequester hoc solus facere non posset, quamuis periculum ad eum spectet. Masuer. docet in tit. de poss. §. item si res. num. 55. dicens idem in creditore inchoata executione, per l. prætor ait. §. ait prætor. ff. de bonis auct. iudi. poss. & l. si magistratus. ff. de priuileg. credi.

Locatio rei sequestrate fiat partibus auditis.

3 Tertiò requiritur locationem fieri partibus auditis, aut vocatis, possunt enim lædi in locatione fructuum huius rei, ob id vocandæ sunt. per l. de vnoquoque. ff. de re iud. Nam posset commissarius gratiam precij facere in locatione minus fortè locando, quod non faciet partibus presentibus saltem ita facile.

Au plus offrant & dernier encherisseur.

GLOSSA IIII.

Offerenti plus locari debent res sequestrate. Commissarij ipsi plus offeretes locare possunt rem sibi sequestratam. Saisita res non potest

1 **V**artò declarat hic tex. cui debent locari istæ possessiones datæ sequestris? Responder, plus offerenti, & licitanti, nec in hoc debet facere gratiam precij sequester, aliàs de suo reddere tenetur.

2 Et hi commissarij, si plus offerant, rem conducere poterunt, tum quòd non prohibeatur hic: ergo concedi videtur. l. cum prætor. ff. de iudi. & ipse locare aliis potest. cap. 2. de sequestra. sed ideo hic statuitur, ne ipsi maiorem fortè mercedem habere velint, & vt liquidum sit, quid possit ex illa re haberi.

3 Limitatur in parte, vel in prætendente ius in re saisita & capta, vt licet plus offerat, tamen eidem non debet locari res sequestrata, alioqui nunquam partes possessionem relinquere, sed plus offer

plus offerrent, & lites protelarent, nec possent sequestri vt re sequestrata, nec vnquã partes agnoscere bonam fidem. † Ideo censuit etiam Senatus viduam non recipendam ad locationem bonorum mariti, cuius bona capta erant, & ipsa ius aliquod prætendebat anno 1537. die 29. Nouembris contra viduam Antonij de Marbli pro magistro Io. Briffonet, & inter do. Gabrielem Dalegre, & Comitissam de Irigni, die 7. Septembr. 1528. ac nouissimè inter viduam Ioan. Pradal, & Stephanum Pradal. 8. Februarij anno 1543.

Cõduci ab ipsemet parte.

Arestum.
Arestum.

Qui sera tenu de porter les deniers de la ferme iniques en la maison des commissaires.

GLOSSA V.

1 **P**rouidet hic quid istarum rerum conductores facere debeant, quòd scilicet pecuniam ex locatione debitam deferre ad commissarios teneantur, & hoc est introductum ne commissarij pro querenda pecunia desiderent aliquod habere salarium. vide in litem illa. ff. de consti. pec. vbi Bart. & doct.

Cõductores deferre debent mercedem ipsi commissariis. Commissarius cõductor seruat mercedem locationis.

2 Et si commissarius conduxerit, ipse fructus recipiet, & vendet, ac precium custodiet. l. litibus. ver. iterum per officium iudicis fructus vendantur, & precia eorum secundum dictum modum deponantur. C. de agri. & censi. lib. 10. & l. si cui. §. qui legatorum. ff. vt in pos. leg. Nam postquam commissarius in locatione certum pretium promisit, ad illud tenetur, & non ad aliud.

Et d'entretenir les choses en l'estat qu'elles leur seront baillees.

GLOSSA VI.

1 **T**em vult, vt istæ locationes fiant ea lege, vt conductores in eo statu rem seruent, in quo est, & hoc est introductum: quia multi commissarij pro reparationibus multa calculabant non vera, ideo ad illud euitandum conductores, ad reparationes necessarias tenentur, & melius est modicum habere pretium vltra has reparationes & impensas necessarias, quàm omnia consumere, & hoc est iuris. nam sicut usufructuarius rem saluam reddere debet. §. r. de usufru. in insti. sic & fructuum conductor, & iurare tenebitur se hoc facturum, antequam rei administratio detur. l. vt. in fi. C. de bon. auth. iud. possid. facit l. si magistratus. ff. de priuileg. sed in Francia non iurat, sed ad hoc se obligat coram iudice, & hæc conductio in pecunia fieri debet, non in vino, frumento, seu alia specie: vt censuit Senatus in magna classe seu camera anno 1533. die 18. post prandium.

Cõductores in suo statu seruent rem sequestratã.

Conductor an iuret de seruando re in suo statu. Cõductio in pecunia fieri debet.

Sans y commettre aucune fraude ne maluersation, sur peine d'amende à la discretion de iustice.

GLOSSA VII.

1 **I**enim fraudem in his locationibus commissarij commiserint, puta gratiam precij faciendi, denuo res licitabitur, per l. in venditione. §. si quis fructus. ff. de bon. auth. iud. possid. & ipsi actione doli tenebuntur. l. 3. §. si executor. ff. de nego. gest. ac multa arbitratia pro delicti & doli qualitate, & quantitate punientur: vt hic.

Licitatio noua fit cum doli primiti interuenit.

Solent aliis multis modis commissarij fraudes committere, quibus iudex coram quo agitur, obuiare debet, & commissarios punire. l. in fundo. ff. de rei vendic.

IDEM article LXXXIII.

Que lesdits sequestres & commissaires seront tenus le iour dudict bail à ferme, faire arrester par iustice la mise & despance qui aura esté faite pour le bail d'icelle ferme, en la presence des parties, ou elles deuement appellees.

Articulus secundus.

GLOSSA VNA.

1 **P**rimum remedium, vt fraudem committere non possint commissarij: nam solebant olim commissarij scribere se multa impendisse in his locationibus, & ad vocandum partes, & ad iudicem, & alia, & postea partes non recordabantur, & necesse erat his sequestris credere, ob id statuitur hic, vt istæ impensæ dispungantur post locationem factam, & concludantur inter partes, & iudex illas impensas approbet, postea in computatione nulla difficultas erit. facit l. magis. §. item prætor. ff. de rebus eorum.

Impense sequestrationis quomodo sint computandæ.

2 Et ideo vult quòd eo ipso die quo *le bail à ferme*, id est locatio fit licitatori, ne scilicet temporis diurnitas inducat obliuionem, aut fallat memoriam, quæ labilis est l. peregre. ff. de acquirend. possessio. quòd inquam eodem die scribantur impensæ factæ ad licitationem faciendam, & locationem rei captæ & saisitæ: & aliæ omnes impensæ, & concludantur à partibus, & approbentur

Arrestū quādo res sequestrata reparatione indiget.

vt postea in computatione nulla possit esse controuersia inter commissarium & partem, quæ obtinebit: & est optima prouisio. Si tamen parlamentum videat ecclesiam indigere reparatione, ad iudicauit dimidiam fructuum partem pro reparationibus, vt docet Aufre. in arresto 225. item in eodem.

IDEM article LXXXIII.

Articulus tertius.

Et ne pourront sur les deniers de la ferme faire autres frais & mises, sinon qu'il leur fust ordonné par iustice parties appellees, & partant rendront les deniers de la ferme, sans aucune deduction.

GLOSSA I.

Impendi nihil debet à commissario nisi cū iudicis decreto & partibus uocatis.

TIAM alio prouidetur remedio contra commissarios, ne pecunias quas recipiunt deglutiant, quod olim facere solebant: nempe pro eorum arbitrio, hi curatores impensas faciebant, vt vix aliquid ab eis extorqueri possent, ob id statuitur, quod nil impendere possint sine iudicis auctoritate & decreto.

Deductionō fit impense facte in sequestro sine decreto iudicis.

Secundò quòd partibus uocatis hoc decernatur, quia iudex, si non vocarentur partes, posset cum commissariis colludere in præiudicium illarum, & quia de illarum præiudicio agitur, ob id vocari debent, per l. nam ita. ff. de adopt.

Tertiò quòd si aliqua impendant sine iudicis decreto, quòd illa non possint deducere, nec computare, per text. in l. ait prætor. in fin. ibi, neque enim sine permissu eius debet diminutio fieri. ff. de iure delib. & in l. litibus. C. de agrico. & cens. lib. ii. licet contrarium videretur de eo qui missus est in possessionem ex primo decreto, per l. prætor. §. quod ait. ff. de bonis author. iudic. possid. Roman. declarat singul. 408. tu habes.

Tamen Salyce. in l. vna. dicit sequestrum conducere posse vnam domum necessariam pro custodiendis fructibus. l. is cui. §. qui legatorum. ff. vt in poss. lega. & postea in ratione reddenda potest deducere pensionem illius domus conductæ, quia in damno esse non debet. † Sed quia hic conductor recipit rem captam promisso aliquo precio, ideo ipse debet omnes expensas facere, & precium liquidum promissum reddere: vt dictum est superius artic. proxi.

Fors de ce qu'ils auront ainsi frayé comme dessus, & de leurs salaires raisonnables, apres ce qu'ils auront ainsi taxé par iustice.

GLOSSA II.

Deductio quæ in impensarum permittitur in sequestro.

VOS hic excipit casus, in quibus sequester potest, quod impendit deducere, & computare. Primò illos sumptus & impensas quas iudicis auctoritate & decreto fecit.

Secundò suum salarium rationabile, post tamen iudicis taxationem deducere potest, & sic à iudice taxari ei debet singulis annis. arg. l. vnicæ. C. de præben. sal. lib. 10. & l. mulier. ff. de capt. & hoc fit ne patiatur damnum. l. fi. C. de bon. author. iudic. poss. Alioqui nullus vellet rem recipere, & operam gratis accommodare: vnde consuluit Barb. confi. 71. illud. in 4. vol. pro nobili viro Thoma, eum à Rege Franciæ salarium consequi debere, eo quòd ciuitas Astensis apud eum fuisset sequestrata.

Commissarius unicus dandus in sequestro nō plures.

Vnde infertur, quòd vbi sequestrum fieri potest, vnus sequester seu commissarius sufficit. cle. vna. eod. tit. ibi, apud aliquam personam idoneam, tum ne duplex salarium illis detur, tum etiam quia res melius per vnum, quàm per plures, communius regitur. Nam vt trito fertur adagio, Seignius expediunt commissa negotia plures. glo. in l. 3. ff. de administ. tuto. §. 1. de satisf. tuto. in instit. Et hoc tenet Ioan. And. in addi. ad Spec. in rubr. de sequestr. dicens iudicem ex causa posse subrogare alterum in locum demortui, vel negligentis, seu dilapidantis. Idem Cardin. in cle. 1. q. 24. de sequest. † De consensu tamen partium vidi etiam duos eligi, quod fieri potest. arg. l. 1. ff. de iure delib. † Sed quia in vna causa tres fuerant dati, reprobauit Senatus anno 1533. die 12. Maij. Nam plures eligi est valde damnosum partibus, nisi bona essent in diuersis locis, & prouinciis, tunc in qualibet prouincia constitui vnus sequester poterit. arg. l. ex facto. in magna. ff. de hered. instit. & tres tantum legati in vna legatione constitui debent. l. sciendum. in fin. ff. de legat. vnde placuit Senatui vt vnus vel duo ad summum constituerentur in quolibet loco, in quo bona sita essent anno 1524. die 20. Martij postulantiibus aduocatis Du four & Morlon.

Consensu partium plures possunt esse commissarii. Arrestum.

Arrestum.

IDEM article CV. ibidem.

Articulus quartus.

Et quant aux sequestres ordonnez par iustice.

GLOS

GLOSSA I.

1

T sic duplex est sequester, quidam voluntarius, qui ex voluntate & conuentione partium datus est. de quo in l. interesse puto. ff. de acquiren. possel. & l. sequester. de verb. signific. necessarius, qui ex legis vel iudicis decreto datur, vt hic, & l. acquisimum. ff. de usufruct. & superius in princip. dixi de sequestratione alia, quæ mista est, sic sequester dici potest.

Commissario rō due species.

Seront tenues les parties dedans trois iours apres la sentence conuenir les commissaires.

GLOSSA II.

1

X hoc text. notanda sunt sequentia requisita in hoc articulo. Primò quòd sententia lata sit, ibi, la sentence.

Ordo in sequestro obseruandus.

Secundò quòd partes post sententiam conueniant de sequestris, ergo vtraq; pars. Tertiò quòd infra tres dies, ibi, dedans trois iours. & non computatur dies sententiae, ibi, apres la sentence.

Quartò quòd in vnum commissarium & sequestrum conueniant, & in eo consentiant, ibi, conuenir de commissaires.

Quintò post tres dies tenentur partes dimittere rem sequestratam sub pœna amissionis illius rei, vt sequitur.

Et apres lesdicts trois iours passez, soit qu'ils en ayent conuenu, on non, seront tenus les possesseurs ou detenteurs des choses contentieuses laisser la detention ou occupacion des choses sequestrees sur peine de perdition de cause.

GLOSSA III.

1

Tem hic statuit, quòd siue partes conueniant intra tres dies de sequestro, siue non, tamen tenebuntur possessores rerum, relinquere sequestris possessionem vacuam sub pœna amissionis causæ. clemen. vna. de sequest. possel. & fruct.

Possessores tenentur relinquere sequestris possessionem vacuam.

Sed non dicit, quid fiet, an dabitur sequester? Respon. quòd à iudice tunc eligeretur elapso termino. l. in venditione. §. si. ff. de bonis author. iudic. possid. Et si ante dederit iudex, quàm partes conueniant perperam datum declarauit curia suprema anno 1531. die 23. Aprilis.

Item quòd possessor teneatur possessionem vacuam isti sequestro relinquere. probatur in clementina vna. vericu. & nihilominus vbi dicit partem recusantem ius amittere, & contrahere excommunicationem, ipso tamen iure non amittit causam, nisi iudex per sententiam hoc declarat, communicationem, ipso tamen iure non amittit causam, nisi iudex per sententiam hoc declarat, quod non potest facere iudex laicus, in beneficalibus, quia non potest priuare beneficio is, qui non potest dare. l. 3. ff. de re iudic. † Et sic iudex laicus potest tantum possessorio clericum priuare, non verò iure quod habet in beneficio. Ideo petitorio postea experiri poterit, in quo videbitur, an illo casu debeat etiam amittere ius, vt in sequestratione, & tunc adiudicabitur etiam petitorio possessori, alioqui si casus ill. in quo fuit priuatus possessorio, non mereatur priuari petitorio, is succumbet in petitorio, qui obtinuit in possessorio. per c. cum ecclesia. de causa possel.

Iudex dat sequestrū si partes non consentiant. Arrestum.

Est tamen differentia, quia si sequester soluendo non sit, si de partium voluntate receptus fuerit, non tenetur iudex, sed partibus imputandum est, qui talem elegerunt, sicut de socio dicit text. in §. fin. instit. de societa. secus si ex iudicis solius auctoritate electus fuerit, quia tunc in subsidium iudex (cautionibus prius excusis) tenetur: sicut de eo qui dat tutorem pupillo. l. 1. ff. de magistra.

Vacuū possessio tradenda est sequestris sub pœna amissionis causæ.

conuenien. §. pen. de satisf. tut. in instit. † Vel si ad vnus tantum partis instantiam, non soluendo datus fuerit, de dolo illa pars tenebitur in subsidium, id est si sequester vel eius fideiussor soluendo non fuerit. l. si oleum. ff. de dolo. Et an certificatores teneantur, qui deponunt & asserunt soluendo non fuerit. l. si oleum. ff. de dolo. Et an certificatores teneantur, qui deponunt & asserunt soluendo non fuerit. l. si oleum. ff. de dolo. Et an si fideiussores idoneos, scripsi abundè in tracta. de senten. execut. art. 1. in glof. caution. † Et an si aliquis lite pendente dissipet fructus, res possit sequestrari, decidit Aufre. decisio. Tholosa. q. 477. non posse si pars illa soluendo sit, alioqui contra. c. fi. de sequest. possel.

Laicus priuatur quando possessorio beneficii, petitorio an priuari debeat.

6

7

Iudex anteneatur de sequestro, qui non est soluendo.

Idem, article CVI. ibidem.

Et pour le restablissement des fructs sera tenu le condamné rapporter par serment la quantité de ce qu'il aura prins desdicts fructs, & selon ledict rapport en faire restablissement promptement sur peine semblable de perdition de cause.

Articulus quintus.

GLOS

Restitutio omnium est faciendi in sequestrum.

Vando iudex sequestrationem faciendam præcipit, statuere solet, ut quilibet restituat ea, quæ percepit ante sequestrum, ut custodiantur vincenti, & is qui est condemnatus ad restituendum, & restabiliendum, tenetur iurare quid, & quantum receperit, & secundum hoc iuramentum tenebitur restituere, & statim sub poena amissionis causæ hoc facere tenetur.

Dato sequestro possessor iurare debet & restabilire.

2 Et sic primò requiritur in hoc text. condemnatio iudicis, à restabiliri, & ad deponendum ea quæ pars receperit.

Iuramento infamis non est standum. Possessor in sequestro debet omnia restituere.

3 Secundò quòd is iuret se tot fructus recepisse, videlicet viginti sextaria frumenti, ideo paratim se dicat ea restabilire & deponere in manibus sequestri. † Nam vbicunque lex vel ordinatio dicit, ut stetur dicto damnus passus, vel alterius, intelligitur cum iuramento. arg. l. hac edictali. §. his illud. C. de secun. nupt. Ange. in repet. l. si vacantia. C. de bonis vacan. lib. 10. refert Soc. in c. si. §. quod si super. col. 3. vers. secunda dubitatio. ut lite non cõtesta. ut si stetur dicto officialis dicentis se inuenisse ludentes, vel damnus dantes, intelligitur si iurauerit, teste Alexã. in l. qui bona. §. qui damni. ff. de damno infect. & ita voluit iste text. quòd pars iuraret, quos fructus recepisset.

Amittit causam qui non restituit sequestro.

5 † Vnde inferunt doct. quòd si persona sit infamis, non debet stari iuramento illius. Alexan. in l. qui bona. §. qui damni. col. 2. & las. in l. si quando. C. vnde vi. sed hic putarem quilibet iurare posse, ut hic text. permittit, sed ei non creditur, ut in §. seq. vbi permittitur parti probare contrarium.

Articulus sextus.

6 Tertiò requiritur, quòd ea quæ recepit restituat, & ea quæ dicit se recepisse deponat apud sequestrum, ibi, en faire restablissement. &c.

7 Quartò, quòd hoc statim faciat, ibi, promptement, hoc est arbitrio iudicis relinquendum ut docui art. 2. tract. de præcon.

8 Quintò comminatur pœnam amissionis causæ, hoc tamen non fit ipso iure, sed si iudici visum fuerit post plura præcepta, ut vsus forensis habet.

IDEM article CVII. ibidem.

Et sera neantmoins permis à la partie qui aura obtenu le dict sequestre, informer de la quantité, & valeur desdictz fructz, outre ledict rapport par serment, & le condamner au contraire, au peril toutesfoys de l'amande ordinaire enuers nous, & autant enuers la partie contre celuy qui succumbera.

GLOSSA VNA.

Probatio obtinentis in sequestro contra iuramentum possessoris.

Vperius in articulo proximo voluit condemnatum ad deponendum ea bona, quæ ante sequestrum receperat, posse iurare quæ bona habuerat, & ea restituere, seu deponere apud sequestrum, sed hic deciditur quòd si plures receperit fructus, quàm iurauerit recepisse, an pars possit probare alios multos fuisse perceptos, quos ipse non est professus, & iste text. permittit parti, quæ obtinuit probare posse, & alteri parti contrarium. † Sed quando hoc possit probari? Respon. text. quando pars obtinuerit, & sic postquam altera pars per sententiam succubuerit, per quam adiudicati sunt parti fructus. Nam tunc sua interest agere, cum fructus sint ei adiudicati, antea verò non, quia fortè succumbet. Ideo iste text. dicit, que aura obtenu ledit sequestre. & si pars statim possit probare, impediretur processus principalis, & postea forte in recrudencia succumberet. Ideo tutius est quòd pars obtineat, & postea poterit probare, ut hic licet

Probatio contra iuramentum quando possit fieri.

3 iste text. dicat, quòd sequestrum obtinuerit. † Et sic tollit hic articulus dubium de l. non erit. §. dato iurando non aliud quæritur, an iuratum sit. ff. de iureiuran. per quem videbatur non posse probari contra iuramentum partis. Respon. quando iuramentum delatum est à parte parti, nil aliud quæritur, ratione consensus patris deferentis, sed in iuramento à lege delato, vel ab ordinatione, ut hic, seu à statuto, potest probari contrarium, licet consuetudo vel ordinatio iuramentum deferat. Bal. in l. r. C. de rebus creditis. Alexan. in l. qui bona. §. qui damni. ff. de damno infect. refert. las. in §. dato. & hic articulo permittit ut pars possit probare contra assertionem. † Nam iuramentum vnus non est integra probatio. l. iurandi. C. de testib. cap. licet vniuersis. illo titulo. Ideo integra probatio ex aduerso recipi debet, & præualere probationi minus integræ. arg. l. admonendi. ff. de iureiur. & cap. fin. illo tit. vnde si in aliqua dispositione deferatur iuramentum alicui, illi iuramento non statuitur, si probetur contrarium. text. in c. propofuisti. de proba. vbi Panor. post glo. in 1. not.

Iuramentum unius non est integra probatio.

4 refert. las. in §. dato. & hic articulo permittit ut pars possit probare contra assertionem. † Nam iuramentum vnus non est integra probatio. l. iurandi. C. de testib. cap. licet vniuersis. illo titulo. Ideo integra probatio ex aduerso recipi debet, & præualere probationi minus integræ. arg. l. admonendi. ff. de iureiur. & cap. fin. illo tit. vnde si in aliqua dispositione deferatur iuramentum alicui, illi iuramento non statuitur, si probetur contrarium. text. in c. propofuisti. de proba. vbi Panor. post glo. in 1. not.

Iudex nisi petente parte non admittit probationem contra iuramentum. Valor fructuum quomodo probatur.

5 Et sic per istum text. patet iudicem non posse recipere probationem contra partem ex officio non petente altera parte, ut hic, permis à la partie, quicquid dicant docto. in l. si quando. C. vnde vi. & in §. damni. Innoc. & Jo. And. in c. quia propter. §. illud. de elect.

6 Item superius in articulo proximo non dicitur, quòd pars iuret super valore fructuum, ideo poterit pars probare, quòd sextarium valuit tali anno decem libris, & modius vini sex. & idem in valore aliorum fructuum, sed quantitas tantum fructuum fuit asserta, quam accepit. † Et probabitur per librum, in quo singulis diebus mercatus conscribi solet rerum valor, ut habetur in tit. des fructz. in consti. reg. vbi alia de his dicentur, interim de his finem faciam.

7 Sed videndum esset, qui possint dari sequestri seu commissarij vide ordinat. sequentem.

Item quand aucune complainte sera fournie soit en matiere beneficiale, ecclésiastique, ou profane, noz iuges soyent presidens, conseillers, ou autres noz officiers, qui auront cogneu de la matiere, leurs enfans & parens ne pourront estre commis au regime & gouvernement de la chose contentieuse, mais seront tenus de commettre autres gens notables non suspectz ne favorables à l'une ne à l'autre des parties à moindre frais que faire se pourra sur peine de suspension de leur office, & autre peine arbitraire.

Articulus septimus.

GLOSSA VNA.

VNC videndum est, sequestri coram quo iudice rationem, & reliqua reddere teneatur? Respon. sequester de mandato illius iudicis, ex cuius sententia fuit electus, tenebitur restituere tenetur. l. si. §. pen. C. de bonis authorita. iudic. possidend. † Etiam si sit clericus: & potest cogi per illum iudicem secularē, cuius sententia fuit sequestrum factū, & quia tunc non proceditur contra istum clericum per modum iudicij, sed executiue in consequentiam officij suscepti, teste Bald. in l. acceptam. col. 1. C. de vsur. Bald. & las. in l. si fideiussor. §. fin. ff. qui satisf. cogan. † Et si eius mandato restituat, statim est liberatus. l. fin. Quod est verum, si hoc parte præsentē, vel citata factum fuerit. Bald. in l. fin. C. de bonis autho. iudic. possidend. Curtius in tracta. de sequestra. quæst. vlt. refert. Imò etiam dicit Aufier. in tract. de potesta. secul. super ecclesiast. perso. regul. 2. fallen. 14. quòd clerici deputati à iudice seculari sequestri possunt ab eodem iudice compelli ad reddendum rationes, & reliqua, quia non debent acceptare officium secularē, si nolunt secularibus subesse. c. 2. ne cleric. vel monach. secul. nego. c. se immisceant. rationem tamē reddent coram iudice proximo illius loci, vbi recepit fructus, ut censuit senatus anno 1521. die 10. Decembris pro Aymaro appellante contra Robertum appellatum.

M. dato eius iudicis sequester restituat fructus.

Præsentē parte utraque sequester solvens liberatur.

Arestum.

4 Et finito sequestro non debet, nec potest sequester compelli ad reddendum omnes fructus, quos recepit, sed in primis debet citari ad reddendam rationem, quæ reddita, præcipietur ei, ut reliqua reddat, aliàs si ante rationem redditam eidem præciperetur, ut omnes fructus redderet, grauarietur: quia ab executione non est incipiendum. l. r. C. de execu. rei iudica. † Et quia expensas potest deducere ut supradictum est, per clementinam vnam. ibi, superesse contigerit. Et ita fuit in hoc senatu iudicatum anno 1541. die vlt. Februar. in magna camera. & de rationibus scripsi in l. boues. §. i. ff. de verbo. signifi. itidem alia plura de hac materia docui & in tractatu de sentent. executo.

Rationes prius reddende à sequestro antequam fiat presentum restituendi. Arestum.

6 Demum quando officium sequestri finiatur? Respon. quando datus est pendente lite, ea finita, expirat quoque eius officium, quia cessante causa cessat effectus. c. cum cessante. de appel.

Finiatur quando sequestri officium.

7 Item satisfactio facit sequestrum cessare. glo. in l. si fideiussor. §. si. ff. qui satisf. cogan. l. fin. C. de ord. cognit. Limitatur in casibus descriptis per Curt. in tracta. de sequestr. quæst. 14. vbi etiam tradit alios casus, in quibus releuetur sequestrum, & quæ satisfactio requiratur. & Bart. in l. litibus. & Curtius quæst. 19. Barba. consti. 11. illud. col. 10. in 2. volu. dicit, † quòd satisfactio duo continere debet, videlicet quòd fructus nõ consumer. l. diuus. ff. de petit. hered. & quòd illos fructus ad iudicis mandatum restituat. arg. l. si oleum. ff. de dolo. Bald. in c. olim. nu. 4. de rescrip.

Satisfactio facit cessare sequestrum. Satisfactio duo continere debet.

9 In regno Franciæ cum ordinationis autoritate sequestratio fieri debeat, etiam si pars offerat satisfactioem, non cessabit sequestrum, etiam altera parte inuita in rebus immobilibus in mobilibus verò cautione data solet res adiudicari domino. Et ita vidi seruari in forensi iudicio, & dixi plene in tractatu de literis obligatoriis. articulo 6. glo. 3.

Satisfactio in Francia non impedit sequestrum fieri.

10 Postremò sequester in prima causa datus, durabit etiam pendente appellatione. per textum in l. litibus. C. de agrico. & censi. lib. 11. & l. si fideiussor. §. fin. ibi, vel lis finem accipiat. ff. qui satisf. cogan. & clem. vna. sequitur Curt. in tracta. de sequestrat. quæstione 18. Addendum est tamen, quòd si officium claustrale sequestratur, tunc sequester quo ad spiritualia debet deputari religiosus, quo ad temporalia alius. si verò prioratus claustralis non sit diuisus à mensa, sed est communis, eo casu religiosi illius monasterij dabuntur sequestri, qui postea reddent rationem vincenti: ut censuit Senatus pro prioratu de Longpont anno 1534. die 29. Ianuarij.

Pendente lite etiam in causa appellationis durat primus sequester. Religiosi an possint esse sequestrari. Arestum.

11 Alias multas possem hic congerere quæstiones, sed tam ratione prolixitatis vitandæ, quàm etiam quia eas tantum deligo & scribo quæ in foro quotidie versantur, ideo alias nunc missas faciens. gratias de his summo Deo lesu Christo ago, qui in trinitate perfecta viuut & regnat per secula. Amen.

DE DILATIONIBVS UTILIS ET QVOTIDIANVS.

Des delaiZ.

Dilatib quid.

T à definitione incipiam, mihi videtur dilationem sic describi posse: Dilatio est quædam temporis ad aliquid agendum assignatio, seu prorogatio: quamvis Cy. aliter definiat. in l. i. C. eo. & Bal. in c. quoniam contra. col. 6. num. 45. de proba. sic dicens: Dilatio est termini assignatio, ne præcipit via quis teneatur se defendere, quibus definitionibus vel potius descriptionibus omisissis, quia parum in praxi curantur, ad alia pertranseo.

Quotuplex sit dilatio.

Dilationum multæ sunt species, vt docet Hosti. in summa de dila. & aliquando multas alias conegssi, quas parum etiam ad seriem huius negocij pertinere video: ideo consulto eas missas facio, prosequar tantum dilationes in tex. conscriptas: igitur ad textum pergo.

CHARLES VII. artic. XLI. des premieres.

Articulus primus.

Item, que nulle cause ne prendra delay contre quelconque personne, que ce soit, qu'elle ne soit deliurée selon l'ordre des presentations, sinon pour cause d'absence, pour cause de la chose publique, ou autre grande urgente & necessaire cause. Et enioignons aux aduocas & procureurs, que contre ceste presente nostre ordonnance ne farent requeste.

GLOSSA VNA.

Presentatio debet esse specialis.

STATVTVM est in titu. de præsent. quod omnis appellans tenetur se presentare in parlamento, alioqui contumax reputabitur. arti. i. de præsen. quod limitat Aufrer. in nullis casibus in tit. de præsen. §. i. Et debet illa presentatio esse specialis & expressa contra singulos, contra quos causam agit, alioqui illa generalitas presentatio me in omnibus causis parit obscuritatem, & non valebit. l. ita fidei. ff. de iure fisci. & presentatio facta contra vnum non prodest contra alium, quia res inter alios acta, alijs non prodest, nec præiudicat, vt declarat titulus, res inter alios acta.

Decidantur cause secundum ordinem presentationum.

Vnde hic statuitur, quod omnes cause decidantur secundum presentationis ordinem, nec dilatio in contrarium dari debet. nam qui prior est tempore, potior est iure. per regul. iuris, & prius sua causa terminari debet. c. vt debitus. de appel.

Dilatio causa absentie datur. Reipub. causa quis abesse intelligatur.

Limitatur ratione absentie causa reipub. tunc dilatio dabitur, illæsum enim ius per id tempus, quo quis reipublicæ operam dabit, vel aduerso casu laborabat, manere debet, nec non & aduersus eos succurritur, ne vel obsit, vel aduocet, quod euenit. l. i. ff. ex quib. cau. maio. † Abesse reipub. causa intelligitur & is, qui ab vrbe profectus est, licet nondum prouinciam excesserit, sed & is qui excessit, donec in vrbem reuertatur. l. abesse. ibidem. Reipublicæ causa abesse eos solos intelligimus, qui non sui commodi causa, sed coacti absunt. l. reipublicæ. ibidem. † Tamen non verè dicitur reipublicæ causa abesse ille, qui sui priuati negocij causa in legatione est. l. non verè. ibidem. nec qui dolo malo abest. l. item hi. ibidem. vel qui data opera. ibidem in l. sequen.

Dilatio ex urgente causa.

Secundo limitatur ex causa urgente & necessaria, vt si sit in vinculis, vel si à militibus, & apparitoribus obseruatur, vel in hostium potestate sit, tunc quoque dilatio concedi poterit, vt non ex ordine causa decidatur. l. succurritur. cum l. seq. & l. item ei. ff. ex quib. cau. maio.

Magna causa absentie que dicitur.

Idem ex alia magna causa, magnam causam hic voco, iustam, vt iuriscō. in l. i. in fi. ff. ex quib. cau. maio. vt pote si metu abfuisse. l. 2. in fi. ibidem. † Et metus causa abesse videtur, qui iusto timore mortis, vel cruciatus corporis conterritus abest, & hoc ex affectu eius intelligitur, sed non sufficit, quolibet terrore adductum timuisse, sed huius rei disquisitio iudicis est. l. metus. ibidem.

Probabilis causa absentie que fit.

Idem si quis ex causa probabilis abfuerit, puta studiorum causa fortè procuratore suo defuncto. l. nec non. ff. ex quib. cau. maio.

Prohibitio facta aduocatis extenditur ad litigantes.

Vltimò prohibet iste text. aduocatis & procuratoribus, ne supplicationes porrigant contra hanc ordinationem, quia iusta petenda sunt. l. 2. ff. de his qui sunt alie. iur. alioqui contrarium petenti posset dici, valde stulta est petitio tua. l. Domitius. ff. de testa.

Sed hic non prohibet partibus, ergo partes hoc postulare poterunt. Respon. prohibendo aduocatis, & procuratoribus, qui nomine partium petunt, videtur per consequens prohibuisse quoque partibus. l. ad legatum. & l. ad rem. ff. de procura. sed istis specialiter prohibet, quia isti causam agunt, & prosequuntur, vnde cum isti soleant huiusmodi supplicationes concipere, & presentare, hoc

re, hoc illis prohibet, non tamen excludens partes. & per ista habebitur materia presentationis expedita. additis his que Aufrer. tractat in titu. de præsen. faciend. in parlamen. in stylo & quæ inferius dicam cod. tit.

CHARLES VII. article XLI. des premieres.

Item, & que durant les guerres & diuisions de nostre Royaume, les parties ont demandé plusieurs delaiZ de garant de veuë, ou de sommation de garant, ou autres sommations & disoient qu'au dedans des dalaiZ, qui leur auoient esté baillez, ilz n'auoient peu faire lesdites sommations ou veuë, ainsi qui auoit esté appointé par nostredite cour: parquoy les procez ont esté moult allongez & differenz: Nous voulans abbrevier les litiges & procez d'entre noz subiects, considerans que par la grace de nostre seigneur nous auons expellez & deboutez noz ennemys de nostre Royaume, & que l'on peut aller par nostredit Royaume seurement, auons ordonné & ordonnons que dorefnauant en nostre cour de parlement ne sera donnée qu'une dilation pour garant, pour veuë ou pour sommation de garant, & que temps & espace sera baillée suffisante aux parties pour faire adiourner leurs garans, ou faire lesdictes sommations ou veuë: durant lequel temps la partie, à qui sera donnée ladicte dilation, sera tenue faire les adiournemens & exploits en tel cas appartenans: autrement elle en sera descheuë de tous poinctz s'il n'y ha grand & urgent empeschement, ou cause qui doye mouuoir nostredite cour à donner vn autre delay.

Articulus secundus.

GLOSSA PRIMA.

Ste articulus tractat de duabus dilationibus, videlicet de dilatione, quæ cuiusdionis gratia conceditur, quam nostri garand vocant. altera est dilatio quæ demonstratio nis causa datur, quam dicanici veuë nominant, vt in his non detur præterquam vna dilatio, nisi ex causa, vt etiam scribitur in stylo parlamen. tit. de defectu super actione reali. §. item si post ventam & in tit. de dila. quæ datur pro garando. & Masuer. in tit. de dilatio. §. item & pro garando.

Garandi ex uente unica dilatio datur.

Sciendum est, quod si aliquis possideat rem, alieno nomine, si ab eo petatur, potest nominare cum à quo rem habuit, & ei litem denunciare, quod laudare authorem vocant, & iuriscōf. & Imperatores. in l. tenetur. §. si tibi iter. ff. de cuictio. & in laudare laudato. C. de cuictio. & in l. 2. de in litem dando. tutor. † Laudare autem prisca lingua est nominare, & nominatum vocare in iudicium defendendi causa. l. Herennius. ff. de cuictio. quod nos summare dicimus. Budæ. ibi, is itaque qui conuenitur, vt defendat mihi rem, quam præstitit, & cuius cuictionem timeo, vocatur author laudatus. in l. 2. C. vbi in rem actio. exercet. debeat. & laudare laudato.

Laudare authore quid sit.

Vulgo tamen hic author laudatus vocatur garand. nam defendere dicitur garentire. text. & ibi doct. in c. vno. §. i. de lege Corradi. Alb. in rub. C. de cuictio. & Garand deducunt quidam à verbo Hebraico Garah, quod est miscere litem, quod is qui conuenitur vult miscere litem cum suo authore: nos verò dicimus esse gallicum vocabulum.

Etymologia huius nominis gall. garand.

Aduertendum est, quod praxis habet nominationem, & summationem, nominationem vocat garand simpliciter, seu garand formel, summatio est denunciatio, de qua in l. i. C. vbi rem act. & inferius dicam differentias.

Nominatio & summatio quid. Nominatio ad quid est inuenta.

Et est inuenta hæc denominatio seu denunciatio de iure in fauorem tam nominantis, quam nominati. primò in fauorem nominantis, qui fortè non vult litibus inuolui, nec habet instrumenta, per quæ rem controuersam defendere possit, nisi nominatus defendat, nec re cuictâ posset postea agere. l. emptor fundi. C. de cuictio. Bald. in l. 2. C. vbi in rem actio.

Nominati etiam est fauor, quia de re sua agitur, ideo facultas defensionis rei suæ dari ei debet. l. defensionis facultas. C. de iure fis. lib. 10. l. 1. §. si quis eo. ne vis fiat ei.

Sed quis possit nominare & nominati videamus, & respon. ille debet laudare seu nominare alium, qui alieno possidet nomine, vnde colonus commodatarius, & depositarius possunt hanc nominationem facere, quia sibi non possident. c. fin. §. in alijs vt lit. non contest. l. non solum. in fi. ff. de vsucap. l. rei commodata. ff. commodati. l. i. depof.

Nominare quis possit & nominari.

Idem in alijs, qui alieno possident nomine, & nullum ius habent in re, quæ petitur. Nam si quis conueniatur super iure, quod habet, non potest alium nominare. gloss. in d. c. fi. quia ipse posset pro suo iure agere, sic & defendere se tenetur.

Quod est verum, si actio intentata respiceret illud ius, vnde emphyteota, vasallus, superficiarius feudatarius, fructuarius, maritus & similes non possunt dominum nominare, si conueniantur ratione iuris ad eos pertinentis: † Secus si conuenirentur ratione iuris ad eos non perti-

Quando laudatur authores.

nentis.gloss.& doct.in l.2.C.vbi in rem.& in l.locum.§.1.vbi gloss.ff.de tab.exhi.

Procurator nominat suū dominum.

12 Procurator ergo datus ad negocia potest nominare dominum suum quia alieno nomine possidet, & potest interrogari an eius dominus possideat.l.non solum.de procur.cap.dilectus.de procur.

Procurator an possit nominare alium tertium quam dominum.

13 Etiam procurator ad lites potest dominum nominare, si ipse non sit institutus, vt dominus eum instruat.arg.l.fed & hæ.§.pe.ff.de procu.Host.in c.fi.vt lite contesta.

14 Tamen procurator constitutus non potest nominare sine speciali mandato alium tertium, quam constituentem, quia per talem actum videtur transferri dominium innominatum.arg.no.in l.1.ff.pro derelict.faltem possessio possit in alium transferri.per l.fi.ff.de rei vend.& sicut ad renunciandum exceptioni peremptoriae requiritur speciale mandatum.Bart.in l.fi.in princ.ff. quæ in fraud.cred.Alex.in l.pactum curatoris.C.de pact.quia videtur quædam inducere donationem.l.fi quis delegauerit.ff.de noua.quæ à procuratore fieri non potest.c.fin.de offi.vica.in 6. & huius est sententia.Soc.in c.fi.§.fi.arti.2.vt lit.non contest.

Procurator an possit suscipere garandiam.

15 Idem dicemus in procuratore qui suscipere defensionem non potest, seu vt dicam Garandiam, nisi speciatim ad hoc fuerit constitutus. Ita habetur in stylo parla. tit.de dila. quæ datur pro Garendo.§.item si garendus.

Clausula procuratorij sue garandiam.

16 Ideo necesse est apponere hanc clausulam in procuratoris constitutione, *donnant & otroyāt audit procureur plein & special pouuoir, & authoruē de faire adueu ou desadueu sur garantie.* Aliàs mandatum non teneret, vt ordinauit curia anno 1323.vt est in stylo. Item si garendus, & sic iudicauit Senatus vt in stylo aresto 52.

Arstium. Nominatio in iudicio quomodo fitianda.

17 Addendum est quod hæc nominatio in iudicio fieri debet à conuento, vt in l.2. C. vbi in rem act.fed laudans testari debet, quod si laudatus nollet defensionem sumere, quod ipse proponere intendit suas defensiones, & rationes, ius suum deducere, alioqui non recipretur sine protestatione.

Nominatio in quibus rebus possit fieri.

18 Sed in quibus rebus hæc nominatio seu laudatio facienda sit? Respon. tam in rebus immobilibus, quam mobilibus.tex.iuncta gloss.in §.fi.c.vlt.vt lite non contest.& in l.2.l. qui concubinam. §.si hæres. ff.de leg. 3. quia rationes prædictæ habent locum tam in mobilibus quam in immobilibus, ne absentia fiat præiudicium, & quamuis.l.2. loquatur de immobilibus, † Non negat tamen quin in mobilibus ex paritate rationis locum habeat.auth.qua in prouincia. C.vdi de cri.agi.oporteat.

Nominatio in iuribus.

20 Etiam habet locum hæc nominatio in iuribus possessis alieno nomine, quia hæc iura incorporalia pro immobilibus habentur. l.fi aliena.§.l. ff. de vscap.Bar.in l.2.

Laudare autem in possessione an liceat.

21 In possessoriis verò non habere locum laudationem dicit gloss.in l.datio. §.1. ff. de act. emp. in verb.continetur.Bart.& alij.in l.venditores.ff.de verb.oblig.Fel.in cap.edoceri.col.3.de referip.

Arstium.

22 Sic censuit Senatus anno 1534.die 13.Iulij in magna classe me præfente. † Sed licet non habeat locum nominatio, summatio tamen locum habebit,nisi promissa esset ratione possessionis, vt docet Capol.cautel. 96.tria faciunt, & hoc intelligitur quando res est eucta, sed quando res petitur etiam quoad possessionem, dominus debet possessorem defendere, & liti assistere, & expensas dare.l.empti.& l.fi controuerfia.vbi Bal.C.cod.

In actione mixta quomodo laudemus auctorem rem conclusio contra auctorem rem.

23 Idem in actione mixta conuentus dominum nominare poterit, ex eo quod naturam actionis realis habet, & eadem videtur ratio, per Letiam.§.fi quis absentis.ff. de pe. hæ. Peru.in c.difpendia.col.2.de referip.in 6. † Et solet sic concludi contra auctorem laudatum, & garand formel, pour à ce que le garand garantiße la chose pour raison de laquelle, il est poursuyus par le demandeur, & faire cesser ladite poursuyte, & à faute de ce faire, condemné es despens d. mmaiges & interests, que ledit demandeur en matiere de garand & defendeur au principal a souffert & sousten, souffrura & soustiendra par suite de ladite garantie &c.

Nominatio non habet locum in personalibus.

24 In actionibus autem personalibus non habet locum nominatio, quia actio personalis afficit personam conuentam, & non rem, & semper aduersus eundem locum habet.l.actionum genera.§.1. ff. de act.& obli.per l.2. quæ vult hoc in reali procedere, & sic non in personali.

Summatio garandi locum habet in personalibus & quomodo fiat. Conclusio in summatione.

25 Quod est verum in nominatione quoad effectum declinandij iudicij, secus quoad effectum, vt possit de suis iuribus informari. Bart. in l.2. per tex. in authen.qua in prouincia. C. vbi de cri. agi oport.

26 Ideo in his personalibus dicimus summationem habere locum, non autem garandum, quæ summatio potest fieri in quacunque parte litis, vnde si plures sint insolidum obligati, & vnus eorum conueniatur insolidum, potest requirere alios correos debendi, vt dicunt, *sommer la poursuyte contre luy faite pour le desdommager, pour leurs pars & portions.* † Et sic solet concludere, *Que l'apellé en sommation face cesser la poursuyte, que fait le demandeur principal, ou que ledit sommé en seigne, & baille defenses peremptoires, avec titre prouuè, & argent pour se defendre, autrement à faute de ce faire,*

In delictis non est laudandus auctor.

27 *proeste de recouurer sur ledit sommé sous les despens, dommaiges & interests.* † Et si requisitus dederit nominanti defensiones, si postea sit opus eas probare, adhuc debet requiri hic auctor, vt eas probationes subministret, alioqui non ageretur de euctione, si reus præfatis non petitis succumbat.

28 Item in delictis non potest quis suum auctorem vocare, nec excusatur quis laudando & nominando auctorem. l. non ideo minus. C. de accu. l. si quis ab alio. §. item si filiusfamilias. ff. de

ff. de calumnia, & in stylo parlamenti, titulo de dilatio. quæ datur pro garando. §. item in delictis. 31 † Nisi hoc fecerit iustitiam exercendo, tunc enim (dum non aliàs dolosè fuerit verfactus) excusatur quis mandato domini per regulam iuris, quod quis mandato, & hoc si dominus approbet illud factum. l. seruo. §. cum prætor. ff. ad Treb. §. sed hoc. in d. stylo facit. l. ad ea. ff. de reg. iur. Bart. & alij in l. non solum. §. si mandato. ff. de iniur.

32 Præterea si fiscus promiserit duplum, si res fuerit eucta, non tenetur nisi ad simplum & rei æstimationem. per tex. in l. si procurator. ff. de iur. fis. Bal. in l. i. C. de hæ. vel act. vend. refert Matthe. de Afflict. in tracta. de iure Protomis. no. 9. in fin. §. nisi quis.

33 Idem in aliis seruamus de consuetudine regni, nisi dolus interuenerit, vel calumnia, quia aliàs non solent iudices condemnare authores, nisi ad litis æstimationem, & non ad duplum, sed ad damna & interesse in rescissione contractus fundata super dolo, non datur nouatio nec garandum: quia dolus est personalis, vt censuit Senatus anno 1535. die Martis post Quali modò.

34 Item beneficiarius non agit eucto sibi beneficio contra collatorem, teste Inno. in c. quia diuersitatem. de concess. præb. col. 2. instar donatoris. l. Aristo. ff. de dona. l. ad res donatas. ff. de ædific. nisi quando teneretur eidem conferre, vt in vim mandati apostolici, & nominationum. per tex. in c. inter. de præb. scripti in tracta. nominatio. quæst. 19. versic. 2.

Filius promittens duplum si rem eucti contigerit quomodo teneatur. Arrestum. Euctio non habet locum in beneficiis.

Vene.

GLOSSA II.

1 Errum est, quod actor petens rem, debet eam designare & ostendere. l. si in rem. ff. de rei ven. l. si irruptione. §. i. finium regund. c. 2. de lib. obla. vt reus possit deliberare, an velit cedere, vel contendere. l. i. ff. de edendo. & vt iudex sententiam proferat certam. §. curare. de actionib. in institut.

Petens rem eã debet de terminare.

2 Primò itaque in libello duo saltem fines rei petite designari debent. l. forma. ff. de censu. Et si non sufficiant, debet res ipsa ad oculum demonstrari, & ad digitum, vt dicit Spec. in tit. de actio. §. i. versic. item petenti. & laco. in l. non potest videri. ff. de iudi. per l. si rem. ff. de rei vendi. vnde iudex vocato reo debet in rem præsentem venire, & ostensionem facere, quod si denegetur, appellari potest. c. significantibus. de app. Bart. & alij in l. i. col. 2. ff. de eden. & vulgo dicitur debere fieri *de bout en bout, de long en long à l'ail, & au doigt, & lon doibt monstret les quatre bourues, & les quatre quignes de chascune part.* l. de pupillo. §. i. ff. de noui oper. nunc.

Petita res quomodo sit designanda.

3 Et hæc ostensio peti potest tam in reali, quam in possessoria, siue sit res mobilis, tunc ad iudicium deferri debet, & exhiberi, vt per totum titu. ad exhib. imò si aliquis fuerit deprædatus iuxta villam, & nesciat latronum nomina, potest petere vt omnes de villa cogantur seipfos exhibere coram iudice, vt latrones cognoscantur, & ita adigentur omnes petente Regio procuratore.

Ostensio rei in quibus fieri debeat.

4 re. Alber. in l. cum si exhibuissent. ff. de pub. † Et sic seruatur inter armigeros, quando delictum aliquod perpetrasse dicuntur.

5 Si sit res immobilis, ad eam itur, & illius ostensio fit. c. 2. de libel. obla. quod Budæ. in annot. in Pandet. dixit in rem præsentem venire, est, vt vulgo dicunt ventam facere, sed potest quis in rem præsentem venire, & tamen non fieri ei rei demonstratio, ideo opus est in rem præsentem venire demonstrationemque facere: vt docet tex. in l. de pupillo. §. qui nunciat. ff. de noui oper. nunc. scripti in l. verbum facere. ff. de verb. signi.

In rem præsentem ueni re pro uia facere nõ bene conuenit cõtra Bud. Ostensio in seruitutibus.

6 Idem si quis petat ius seruitutis itineris, vel aliud, debet eam ostendi qua in parte, cum in multis partibus fundi iter fieri possit. l. si cui. ff. de seruit.

7 Vnde si quis petat alicuius rei redditus, tenetur ostensionem rei facere, super qua eos petat, nisi petat censum super bonis rei conuenti, tunc nulla fiet demonstratio, quia reus satis est certus de suis bonis, & cum qui certus est, amplius certiorare non oportet, per regul. iuris. Bened. in interpre. c. Raynutius. in verb. & vxorem. num. 312. de testa.

Redditu uel censum petes an re demonstrare cogatur.

8 Limitatur in actione vniuersali, vt si petatur hæreditas cum pertinentiis, tunc non est necesse singulas res designare, sed sufficit ostendere locum insignem & principalem hæreditatis. l. 4. & l. si quo tempore. ff. de pet. hæred. quia in sententia non solum venient ea, quæ possidebantur, tempore litis contestata, sed etiam ea, quæ postea vsque ad sententiam, per d. l. 4. ideo in executione fiet illarum rerum declaratio. c. 2. de libel. obla. Aufre. eo. tit. in stylo. §. fallit. dicit ita à Senatu iudicatum.

Hæreditatē petēs nõ adigetur ad partitularē rei demonstratiõnem.

9 Idem si ageretur in factum ex re iudicata, tunc non peteretur ostensio, quia verisimile est, quod satis fuit demonstrata antequam fuerit super ea iudicatum, & certa lata est sententia: vt per totum tit. C. de sent. quæ sine cer. quanti. §. curare. de actio. in insti.

10 Item si quis petat rem satis suis limitatam finibus, & declaratam, tunc alia non fiet ostensio, quia rei demonstrata frustra adiicitur demonstratio. l. i. in fin. ff. de dot. præleg. Bar. in l. demonstratio. q. 7. ff. de cond. & demon. Alex. consi. 38. in 5. vol. c. tua. de cohab. cler. Soc. consi. 89. in causa. col. i. in 1. vol. & consi. 2. in 4. vol.

Rei per se determinate non fit ostensio. Demonstratio rei tantu semel fit.

11 Et semel tantum peti potest, nisi falso esset facta, vt pote de alia re, tunc enim quod vitiosè cautum est, pro non cauto habendum est. l. quoties. ff. qui satisd. cog. & sic alia fieri posset. Bart. in l. demonstratio. ff. de condi. & demon.

Finibus mu-
tatis secūla
cōceditur de
monstratio.
Domus quo-
modo fiat
demonstratio.

12 Quod non procedit si factō rei sint mutati confines, quia tunc possum compellere eum, vt illos manifestet. Cyn. in l. cogi. C. de peti. hared. refert Fely. in c. 2. num. 9. de libel. obla.
13 Item quando fit demonstratio domus, fieri debet de finibus extra domum non intra, quia sic contingeret paupertatem detegi, quod durum est. l. 2. C. quando & quib. quarta pars debe. lib.
14 Ita in stylo Picta. artic. 5. tit. de faire monstres. † In aliquibus tamen locis seruatur contrarium, vt ingressus ad domum fiat, & ostendatur pars, & inferior, & superior, sed æquior est prima sententia.
15 Item si petatur dimidia pars hæreditatis, debet de tota (vt superius dictum fuit) ostensio fieri, quia media pro indiuiso videri non possit: vt docet Masuer. in tit. de dila. §. item qui agit. per l. Mæuius. §. duobus. ff. de lega. 2. Bar. in l. fin. vt possid. versic. aduerre. ideo de re principali demonstratio fiet.

Directus do-
minus demō-
strat.

16 Item si domini directi perant bona emphyteotica, vt quia in commissum ceciderunt, debent illa bona declarare, & illorum ostensionem facere: vt docent Bal. & Præpo. in c. significantibus. col. 2. de app.

Emphyteo-
ta interro-
gatur.

17 Poterit etiam emphyteota interrogari, an illa bona sint emphyteotica, & cogi poterit respondere, teste Spec. in tit. de loca. §. nunc aliqua. versic. 60. & si neget se emphyteotam, domino incumbit onus probandi secundum Bal. in c. significantibus.

Demonstratio nō dūm
per cōfines,
sed ex per
qualitates
rei fit.

18 Addendum est, quod demonstratio per qualitatem magis valet, quàm per confines, & si sit error in finibus, sufficiat veritas qualitatē, vnde si legetur prædium, oliuetum, in tali loco existens iuxta tales vicinos, si ibidem non sit, sed in alio loco, certè debebitur: vt docet Angel. in l. si quis in fundi. ff. de lega. 1. Alex. consi. 8. videtur. col. r. in 4. vol. Aret. in l. certum. si cer. pet. ff.
19 Sed an ratione delicti ostensio fieri debeat, quidam dicunt faciendam, si dicatur delictum commissum in templo, vel aliàs in loco, ratione cuius delictum reputatur atrox, vt in palatio: vt in §. atrox. de iniur. in msti. ideo de illo loco constare debet, & an hoc possit ibidem fieri. Barr. in l. 1. §. cum vrbem. versic. sed quid si dubitatur. ff. de offi. præf. vrb. l. non videtur. de iudic. sed non solet ostensio loci fieri, saltem eam non vidi fieri, sed sufficit quod allegetur locus, & probetur in tali loco commissum delictum. Barr. in l. libellorum. ff. de accu. & in casibus in quibus non fit hæc ostensio, fiet tamen declaratio in loco huius demonstrationis, & est tanti momenti quoad effectum, & vocant pragmatici *declaration en lieu de venè.*

Loci declaratio in delictis an fiat.

Garendus per
tit rei ostensionem.

20 Ad hæc nominatus & Garendus antequam suscipiat causæ defensionem, potest ostensionem rei petere, quæ non potest ei denegari, quia facta possit vel recufare causæ patrocinium, aut suscipere, alioquin si semel susceperit non potest postea ostensionem petere, quia certus esse de illa re videtur, etiam declinatoriæ ante litem contestatam sunt opponendæ. l. ita demum. C. de procur. ideo etiam hæc tanquam declinatoria debet peti ante contestationem: vt pronunciauit Senatus inter D. Ludouicum Dharlay, dom. de Sayfi. & dom. Fran. Dallegre comitem de Loigni anno 1515. die 9. Augul. nisi fortè vno contextu peteret demonstrationem, & nominaret authorem, tunc peruersio ordinis non vitabitur. vbi doct. in c. causam. de rescrip.

Arestum.

Ostensio rei
quomodo fieri
debeat.
Decretū in
dicis ad ostē-
dendā rem.

21 Quomodo hæc ostensio fieri debeat? Resp. Primò pars eam petit, vt dicit Io. And. in add. ad Spec. in tit. de actō. §. 1. ver. item petenti fundum. vbi dicit ita Tholosæ seruari & Cadurci, & iudex audit partes an hoc fieri debeat.

22 Secundò iudex audita vtraque parte decernet hanc ostensionem faciendam, vel si res satis sit demonstrata, non faciendam. l. si irruptione. in fin. ff. finium regun.

23 Tertiò dicit iudex per se vel alium faciendam: vt per Imber. in instit. foren. in lib. 1. §. atque reus.

24 Quartò si dicat per alium faciendam, ipse debet de partium consensu committere alicui non suspecto. doct. in l. apertissimi. C. de iudi.

Apparitori
proximo cō-
mittēda de-
monstratio.

25 Quintò debet committere apparitori, vel alteri in loco vbi ostensio fieri debet degenti, vt expensæ vitentur instar auditionis testium. l. iudices. & auth. apud. C. de fide instru.

Dies et hora
rei ostē-
dende præ-
figuratur.
Iudicis sen-
tentia super
demonstratio-
ne faciē-
da.

26 Sextò debet iudex partibus diem dicere, quo die quæue hora, & loco comparebunt ad illam demonstrationem faciendam, & coram quo, vt in stylo Castelleti patet rubr. *des matieres de nouuilerè*, ideo solet iudex sic dicere, *que ladicte veuè se fera à la diligence d'iceluy demandeur à tel iour, par le premier sergent de tel lieu, sur ce requis, auquel nous mandons & commettons ce faire, & pour y proceder comparoistront les parties le dict iour & heure de huit attendant neuf de matin deuant la porie de telle eglise parrochiale, pour de là eux transporter sur le dict heritage ou maison, afin de faire ladicte veuè ou intimation &c.* † Ideo statuitur alius locus notior, vt ibi compareant partes, quia postquam ostensio fieri debet de loco hrigioso, ergo non est notus, ob id alius assignatur, & certus locus, in quo partes compareant. † Et cum partes ibi fuerint, requirit actor hanc volens facere demonstrationem apparitorem, & alteram partem, si velint ire ad alium locum, quod ipse conduceret eos, & oculis rem controuerfam subiiciet, sed si altera pars sit absens, petet contumaciam, & in eius contumacia demonstrationem fieri, quod eidem concedetur ab apparitore.

Locus notus
partibus est
assignandus.
Actor re de-
monstrat etiā
reō absente.

27 Intimatio &c. † Ideo statuitur alius locus notior, vt ibi compareant partes, quia postquam ostensio fieri debet de loco hrigioso, ergo non est notus, ob id alius assignatur, & certus locus, in quo partes compareant. † Et cum partes ibi fuerint, requirit actor hanc volens facere demonstrationem apparitorem, & alteram partem, si velint ire ad alium locum, quod ipse conduceret eos, & oculis rem controuerfam subiiciet, sed si altera pars sit absens, petet contumaciam, & in eius contumacia demonstrationem fieri, quod eidem concedetur ab apparitore.

29 Septimò si reus non veniat, fiet eo absente ostensio, & valēbit ac si præsens fuisset. argu. l. properandum. §. & si quidem. C. de iud. & si vtraque pars absuerit circuducetur edictum. l. & post edi

post edictum. §. 1. ff. de iudic. nec fit reo non comparenti præiudicium: vt statuit Senatus, referente Aufre. aresto 122. item nota quod non tradens.

30 Septimò quod iudex hunc commissarium adigat iuramento, seu deferri faciat, quod officium suum iure & legitime perficiet. l. 3. C. finium reg. l. hac edictali. §. his illud. de secun. nup. Flo. in l. si irruptione. ff. finium regund. quod hodie non vidi seruari.

Commissarius iurat.

31 Octauò commissarius in rem præsentem veniet, vt tandem ipsam oculis subiiciat. l. si irruptione. nisi res esset inundata aqua, vel niuibus cooperta, tunc prorogabitur ad alium diem, per ea quæ not. doct. in l. 2. ff. si quis cau. & ita habebit in consuet. Norma. tit. 47.

Commissarius in re demōstrāda duos adhibeat testes.

32 Nonò requiritur, quod hic commissarius coram duobus testibus omnia faciat, aliàs ipsi soli non crederetur. l. vbi numerus. ff. de testi. & quatuor confines si possit conscribat, & in qua iurisdictione, vel ex qua dependet, & in qua parochia.

Demonstratio rei depicta ut fiat.

33 Decimò si velit picturam fieri de finibus, debet ducere pictorem, & assumere illum de partium consensu, qui omnes fundi limites, vias, & biuias depingeret, & alia necessaria ad rei demonstrationem.

34 Vndecimò quod facta ostensio deferatur ad iudicem qui commisit, vnde dicere solet, *pour laquelle, ou ce qui en aura esté fait rapporter, assignons iour au dictes parties à trois semaines &c.*

Actoris expensis res demonstratur.

35 Duodecimò hæc omnia expensis actoris eam petentis fieri solent, quas prærogare actor debet tam pro commissario, testibus, quàm aliis, parti autem non tenetur ad expensas. c. statutum. §. in super. de rescrip. in 6. vidi tamen interdum hoc communibus partium impensis fieri.

Multiplex demonstratio.

36 Vltimò in consuet. Normaniæ habetur, quod demonstratio multiplex est. Primò *venè de sied, venè d'homme en languer, venè de messaiet, venè d'homme occis, & venè de femme de pucellée.* Ista habentur in tit. des venes. tit. 66. partis 2. & pro hoc vide per Ioan. And. in declar. arbo. confan. in prin. & per doct. in c. propofuisti. de proba.

FRANCOYS, article XVIII. des publiées M. D. XXXIX.

Et defendons tous autres delaiæ accoustumeæ d'estre prins au parauant la contestation, soit d'aduis, absence, attente de conseil ou autres: fors seulement le delay d'amener garant, si la matiere y est disposée: auquel cas y aura vn seul delay, pour amener ledict garant qui sera adiourné à ceste fin, par adiournement libelle comme dessus.

Articulus tertius.

GLOSSA VNA.

1 **A**liæ dilationes quæ ante litem contestatam petebantur & concedebantur, hic tolluntur, sed tantum datur vna dilatio ad nominandum suum authorem vt breui lites expediantur.

Dilationes antiquæ abrogatæ.

2 Et sic patet, quando hæc nominatio fieri debeat, scilicet antequam conuentus respondeat, & sic ante litem contestatam, per c. fi. §. in aliis. ibi, debet statim in iudicio dominum nominare, vt lite non contestata. & l. 2. vbi in rem actio. alioqui si liti se obtulerit, condemnabitur. l. qui se liti. ff. de peti. hared. l. is qui se obtulit. de rei vendi. Spec. in tit. de primo decreto. §. restat. versic. debet autem statim.

Nominatio debet peti ante litē contestatam.

3 Quia ista est quædam exceptio dilatoria, quæ ante litem contestatam opponenda est. l. ita demum. C. de procur. c. cum inter. de re iudica. c. exceptionem. de except.

4 Limita nisi nominans esset persona priuilegiata, vt minor, fiscus, & alij. l. in minorum. C. in quib. cau. in integr. rest. non est necess.

Nominatio etiā post litem contestatam peti potest.

5 Item non procedit, si vellet eum nominare, vt assisteret, & ad effectum vt defensionibus nominati posset nominans vti, & tunc nominans non exonerat se lite, cum per contestationem sit obligatus ex quasi contractu. l. 3. §. idem scribit. ff. de pecu.

6 Et sic in hoc differunt nominatio, & summatio, & id quod nos dicimus *garand formel, & summation de garand.*

Garand formel & summatio de garand quomodo differat.

7 Nam in nominatione, quando nominatus suscipit causam, nominans non tenetur amplius proficui processum, quod secus est in summatione. l. 1. & 2. C. vbi in rem act. Barr. in l. 1. §. si tabula. ff. de tab. exh. Masuer. in tit. de dila. §. item garandus. in fin. potest tamen si velit nominans assistere causæ vsque ad finem, ne nominatus colludat. l. empti. C. de euictio.

8 Secundo in nominatione datur dilatio ad ducendum nominatum, & interim nil debet fieri, sed in summatione non datur dilatio, sed iudex solet assignare diem certum parti requirenti summationem ad procedendum in causa, quo die poterit pars si bonum ei videatur, summare illos vel illum quos videt esse requirendos, ita solent seruari curiæ huius Regni.

Dilatio non datur ad summationem.

9 Tertiò nominatio ante litem contestatam peti debet. c. fi. & superius dictum fuit, summatio verò in quacunque parte litis fieri potest, vt dictum fuit supra.

Summatio in quacunque parte litis fit.

10 Quartò in realibus locum habet nominatio, in personalibus summatio: vt superius dictum fuit.

Domiciliij

electio in no-
minatione
fit.

cilium, vt superius scripsi in tracta. de domici. elect. & nisi promiserit de stando iuri, vt est in stylo Bitur. artic. pe. eo. tit. in summatione diuersum est, quia hic nō suscipit causam exonerato primo, ideoteneretur ista facere, alix plurimæ sunt differentix, quas pragmaticus quisque dignoscit, ideo eas nunc missas facio.

Nominatio
quomodo fit
facienda.

12 Ex hoc text. patet, quomodo facienda sit nominatio, nam conuentus antequam respondeat, dicit se possidere nomine alieno, videlicet habuisse à tali, quem sumit in authorem & pro- testorem. vnde dabit iudex ei vnam dilationē ad citandum illū speciatim. d. l. 2. videlicet vt nomi- natus veniat ad suscipiendum defensionem pro tali, qui eum nominauit, ad cuius petitionem citabitur, dato termino pro distantia loci, in quo nominatus degit. cap. cum sit Romana. de app. & credetur isti conuento, qui se nomine alieno possidere allegat, vt docet Alber. per illum text. in l. 2. alioqui conuictus de possessore fieret petitor. l. fin. ff. de rei vendic.

Punitur mē-
tens se potē-
tioris nomi-
ne dicendo
possidere.

13 Imò docet Bart. in l. cum miles. ff. de alien. iudic. quòd si conuentus per mendacium afferat se nomine potentioris possidere, amittit non solum possessionem, sed & proprietatem. Baldus in l. 1. C. de his qui poten. nom. dixi in tract. de cefsio. actio. in 2. tomo legum Regia.

Idem artic. XXI. ibidem.

Articulus
quartus.

*Et si ledict garand compare, & veut prendre la garentie, il sera tenu de ce faire au iour de la premiere assignation & contester: sinon qu'il voulsist amener autre garant, pourquoy luy seroit pourueu d'un autre seul delay, & de commissi-
on libellee, comme dessus.*

GLOSSA VNA.

Nominatus
debet in pri-
mo termino
descendere.

1 **I**N hoc text. habetur, quando nominatus patrociniū & defensionem suscipere te- neatur, & respon. in primo termino, seu assignatione, & contestari licem tenebitur, postquam ad hoc fuit citatus potuit deliberare. auth. offeratur. C. de lit. contest. dixi supra in tract. de citat.

Author au-
thorē ducen-
do non ha-
bet dilatio-
nem.

2 Limitatur quando author rursus alium authorem ducere vellet, nam is citatus ad patroci- niū causæ sumendum dicit se habuisse rem à tali, illum poterit conuenire ad sumendum defen- sionem pro eo, & alteram habebit dilationem, vt hic. gloss. in l. si pro re. in fi. ff. eo. in verbo, agere. Masuer. tit. de dila. vers. item & pro garando.

Laudatio au-
thorē qui d
egenātur.

3 Quæro quid debeat laudatus author facere, cum ad hoc citatus fuerit? Respon. debet ire ad defendendum eum, cui rem dedit, vel mittere procuratorem instructum. text. in §. in aliis. cap. fi. vt

Conclusio li-
belli pro cui-
dione.

4 lit. non contest. ¶ & cum citari poterit dicere: *Je me garderay de mesprendre*, teste Masuer. in tit. de dilat. §. item in actione reali. vbi plus dicit nominatum teneri præcisè patrociniū suscipere, quando est expressè obligatus in instrumeto, alioqui contra. vt no. in l. venditores. ff. de verb. obli. & in l. 1. C. de actio. emp.

Nominatus
exonerat no-
minantem.

5 Sed si nominatus nolit suscipere causam, solet nominans petere & concludere sic: *Je demande que ledict vel sommé à garand, qu'il soit condamné luy bailler moyens & defences, fournir d'argent, des tes- moings & iures pour les prouuer si mestier est. le tout à ses perilz sinon le desdommaiger de la poursuite que fait contre luy la principale partie, l'acquiter des despans, esquelz enuers luy il pourra succomber, & aussi qu'il soit tenu des despans que ledict requerant fera en defendant ledict principal, & en demandant à l'en- contre d'iceluy poursuyuy à garand, dommaiges & interrestz*, ista debent peti, & hoc scribi debet.

Nominatus
an possit de-
clinare fo-
rum.

6 Quòd si nominatus susceperit causam, nominans dimittendus est, nec tenetur amplius iu- diciū ratione huius causæ subire, nec prosequi causam. l. neque. §. 1. ff. de in ius voc. Spec. in tit. de primo decre. §. restat. ver. sed nunquid nominans. not. doct. in c. veniens. de testi. & in c. cum su- per. de re iud.

Avesum.
Fiscus susci-
piens garen-
dium non po-
tēst declina-
re forum.

7 Nec poterit nominatus declinare forum ratione sui priuilegij, sed tenebitur se defendere vbi causa cepta erat. text. in l. venditor. ff. de iudic. & ira sæpius fuit iudicatum in hoc senatu, & ma- ximè anno 1547. die prima Februarij relato re do. Beloto egregio curiæ Paris. consiliario.

Recusans su-
mere cau-
sam tenetur
coram iudice
conuento
litigare.

8 Etiam si fuerit clericus, quia conditio actoris deterior fieri non debet ex persona huius de- fensoris: vt docet Io. Fab. in §. fi. de satisf. dicens quicquid sit de iure hoc obseruari. idem tenet Au- fre. in deci. Thol. q. 360. & Benedic. in repe. cap. Raynuuus. in verb. & vxorem. num. 412. de testa. & ista opin. est consuetudine approbata, vt docet Soci. consil. 91. casus. in 3. vol. col. penul.

9 Idem in fitco esse debet, cum non debeat esse in hoc magis priuilegiatus, quàm clericus, quamuis multa pro eo possunt allegari. text. in l. 2. C. si aduer. fisc. & in l. cum eorum. C. de sen. & l. si minori. de iur. fisc. lib. 10. & in l. vna. in versic. apud suum iudicem. C. de vend. rerum fisc. ibidem abundè super hoc scribit Anth. Capit. in deci. Neapo. 197. nec debet fiscus in hoc priuilegium sibi vsurpare, cum videat alios priuilegiatos suis priuilegiis in hoc cedere.

10 Imò etiam si conuentus recusaret sumere causam, adhuc tenetur coram iudice primo causas dicere, ob quas recusat: vt censuit Sena. anno 1543. die 7. Aug.

11 Tenebitur tamē extraneus sumens causam coram hoc iudice eligere domicilium, de quo dixi superius in tracta. de domi. elect. post Ioan. Fab. in §. fin. de satisf. dat. in instit. versicul. quid si alienigena.

Delegatus
iudex cogno-
scit etiam in
laudatiu au-
thorem.

12 Item is cui est commissā causa contra Titium, si Titius laudet Sempronium, poterit is iu- dex delegatus etiam contra Sempronium in rescripto delegationis non nominatum cognoscere, quia venit in consequens primæ litis, & est de illius annexis, & in connexis idem est iudicium. c. translato. de constit. Pau. & alij docent in l. venditor. Barba. in c. P. & G. de offic. deleg. licet Panor. ibi dubitauerit. Sed huic primæ sententiæ adheret Matth. Affli. in deci. Neap. q. 226. quidam no- bilis. vide tex. in l. minor. ff. de cuict.

Recusatio iu-
dicis à nomi-
nato fieri
potest.

13 Poterit tamen iste nominatus recusare iudicem, si suspectum eum ex iusta causa sentiat, nam tertius pro suo interesse recusare iudicem posset, ergo & iste. vt not. in c. cum super. de offic. deleg. sed causa tractabitur in illo tribunali, vbi fuit cœpta, sed coram alio iudice: vt scribo in tracta. de recu. supra.

Omittēs au-
thorē nomi-
nari au præ-
iudicet ha-
benti ius.

14 Sed si possidens alieno nomine conuentus, omittat nominare authorem suum? Respon. illi non præiudicabitur, nec quoad possessionem, nec proprietatem. l. si. C. si per vim. Sed iste conuen- tus tenebitur ad id quod interest, & ad expensas, quia se obtulit causæ. l. is qui se obtulit. ff. de rei vend. Soc. in cap. fin. in vlt. art. vbi dicit ante executionem non nocere domino, secus post ratio- nem negligentix, si eam tamen sciebat. vt in l. penult. ff. de re iudic. & cap. fin. de empt. ibi, vide fufius, ne plura.

Idem article XX.

*Que les sentences & iugemens donnez, contre les garants, seront executoires
contre les garantiz, tout ainsi que contre les condamnnez, sans des despens, dom-
mages & interrests, dont la liquidation & execution se fera contre le garant
seulement.*

Articulus
quintus.

GLOSSA VNA.

IC declaratur, quid si nominatus nolit venire, tunc iudex proferet sententiam con- tra nominantem, & illa sententia mandabitur executioni contra nominatum, nisi quoad expensas & interresse, quorum executio fiet in nominantem. ita cautum erat in stylo Piet. tit. de demander & auoir garand. art. 2.

Nominatus
recusans uen-
ire punietur.

2 De iure si author citatus non compareat, debet tribus edictis citari. l. 2. C. vbi in rem. Panor. in c. fin. Sed Card. dicit tempus dilationum esse arbitrarium, quo præfixo si non compareat, iudex summam adhibita causæ cognitione mittet actorem in possessionem. doct. ibi.

Sententia cō-
tra nomi-
natum lata an
sit ex-
ecutio
contra
alterum.

3 In Francia verò si in primo termino author non compareat, iterum vocabitur, qui si non veniat, procedetur contra nominantem ad sententiam definitiuam, per istum tex. quæ erit executio- ria contra nominantem, adeo quòd si sententia lata fuerit contra emptorem, per quam res fuit adiudicata actori, poterit hæc sententia executioni mandari contra venditorem, si possideret, ac si contra eundem lata fuisset, nisi quoad expensas, & interresse allega. text. in l. si procuratorem. §. si ignorantes. ff. mandati. hoc nominatum docet Iac. in l. venditor. col. 2. ff. de iud.

Emptor etiam
laudans ven-
ditorem, cur
nihilominus
condēctur.

4 Sed hoc videretur iniquum, vt hic emptor ad expensas teneatur, & ad interresse, cum non sit in culpa, sed venditor, qui illi vendidit rem alienam? Respon. postquam is emptor defendit contra dominum, debet in expensis condemnari, cum quia temere in hoc litigauit, & victus actor in expensis condemnari debet. l. properandum. §. sin autem alterutra. C. de iud. & actiones dicuntur personales, quæ contra personam dantur, sed postea iste emptor qui soluit huiusmodi expensas à suo authore repetet, per ea quæ superius probauimus art. 4.

Laudatus au-
thor coram
quo iudice
conueniatur
ad restituē-
dum expen-
sas.

5 Nunc videndum est, coram quo poterit iste victus agere ad illas expensas, & interresse? Resp. æquum erit per eundem prætorem euictionem restitui. l. minor. ff. de cuict. Nam cum de hac cau- sa instructus sit, facilius de ea iudicabit. cap. 1. de caus. post. quippe de qua re cognouit iudex, de ea pronunciare tenetur. l. de qua re. ff. de iud. & ne causæ continentia diuidatur. l. nulli. C. de iudi.

Iurisdictio-
nes sunt pa-
trimoniales.
Effectus no-
minationis.

6 In hoc regno tamen agere tenetur coram iudice rei venditoris nominati, si ipse remitti pe- tat, cum iurisdictiones sint patrimoniales: vt scripsi in titul. de caus. in concord. & hoc etiam firmat Imber. lib. 1. insti. foren. §. imprimis. & opinio contraria vt primus iudex qui de re cognouit possit cognoscere, intelligitur, si partes non reclamant, alioqui non, quod est notandum.

7 Effectus ergo nominationis est, vt nominatus & author laudatus sumere causam debeat pro ea parte, quæ dicit rem controuersam ab ipso profectam esse, & in totum si totam rem ad se spe- ctare asserat. l. 2.

8 Item quòd nominans absoluitur ab obseruatione iudicij, & amplius non teneatur causam hanc prosequi, quod est verum in nominatione, secus in summatione vt ipse conuentus instruat, & muniat defensionibus suis nominantem, tunc in qualibet parte hoc fieri poterit, nec liberabi- tur nominans. auth. qua in prouincia. C. vbi de crimi. agi oport.

Nominatus
quomodo
tueri de-
beat nomi-
nantem.

Litis contestatio ex nominatione. Nominatione perpetuantur actiones.

9 Item hæc nominatio quandam inducit litis contestationem, & sic interrumpit præscriptionem. glo. vlt. & doct. in l. 2.

10 Et actiones temporales perpetuantur per hanc quasi litis contestationem, sicut per veram litis contestationem. l. si. C. de præscri. 30. vel 40. ann. glo. in d. l. 2. ne melioris sit conditionis contumax, quam comparens. Bal. & Paul. in l. 2. quicquid Ant. & alij in c. fi. dicant.

11 Imò poterit ex hac quasi lit. conte. iudex peruenire ad sententiam definitiuam & condemnare reum. per auth. quæ in provincia. quicquid scribat Soc. & alij in c. fi.

Mendacium punitur.

12 Quòd si nominans dolo asseruit se alieno nomine possidere, & conuincatur, perdit possessionem. l. fin. ff. de rei ven. & quandoque proprietatem. sed in Francia condemnatur ad expensas & multam.

Variatio cõceditur nominanti.

13 Poterit tamen variare, dicendo se nomine suo scilicet nominantis possidere, si nominatus nolit sumere causam, verumtamen condẽnabitur ad omnes expensas causa nominationis factas. l. sancimus. C. de iudi. facit l. electio. §. si is. ff. de noxal. & l. de ætate. §. si. cum l. seq. de interrog. actio. Imo. & alij in d. c. fin.

Requisita ut liceat agere de euidione.

14 Vltimò quia sententia lata contra nominantem exequi poterit contra nominatum, vt superior dixi. hoc docet Ioan. Fabr. in §. fi. de satisfda. in insti.

15 Antequam tamen re euidta possit agi de euidione, sequentia requiruntur. Primò quòd questio super re mota sit, & coram iudice. l. emptor. & l. si controuersia. C. de euidt. imò oportet quòd res sit euidta per sententiam. l. qui rem. C. eod. c. fi. de empt. nec venditor adsumptus litis tenetur ante sententiam, quia nondum est certum debitum iri. Bal. in l. cum testamento. vbi gl. C. de testa. manumiss. per l. peritor. ff. de liber. lega.

Denunciandum est auctori.

Præscriptio pro euidione sufficit. Contumax non agit de euidione.

16 Secundò quòd auctori vel hæredi sit denunciatum. l. emptor. & l. si cum questio. C. eo. & qualis debeat esse hæc denunciatio: tradunt doct. in l. non solum. §. morte. ff. de noui oper. nunc. & Alex. consi. 33. viso themate. vol. 2. & consi. 138. viso puncto. in 7. vol.

17 Tertio requiritur, quòd emptor non præscripserit, alioqui non ager de euidione, quia præscriptione tueri se poterat. l. qui alienam. ff. eo. & l. si obligatam. C. eo.

18 Quartò quòd pronunciatum sit contra emptorem præsentem, aliàs propter suam absentiam amississe videtur magis, quam propter malam causam. tex. iuncta glo. in l. emptor. & l. si ideo. ff. eo. Idem si malum aut ignarum habuerit aduocatum. gl. in l. quòd si nolit. §. qui mancipia. ff. de ædil. edict. Barb. & de Burgos in c. fi. de empt.

Emptor quo modo sua culpa ius euidionis amittit.

19 Quintò quòd emptor sua culpa non amiserit causam, alioqui non succurritur ei. l. si rem. r. §. si duplæ. & l. Herennius. §. vlt. ff. eo. & l. exceptione. ff. de fideiuf.

20 Vnde si emptor in instrumento faciat conscribere rem esse sibi datam in solum, vel causa permutationis, vt ius & necessitatem retractus euitaret, non ager re euidta, sed perdet precium retractare per proximiorum, si fraudis particeps extitit. l. si controuersia. ff. eo. culpa tamen non præsumitur. l. emptio. C. plus valere quod agitur. Matth. de Afflict. in tract. de iure proto. in §. nisi. in 7. nota.

Euidio non præstaturni si iure euidta sit res. Euidionis duo fundamenta.

21 Sextò requiritur rem esse euidtam per sententiam iudicis, non arbitri. l. si dictum. §. i. ff. de euidt. quia nulla necessitate cogente hoc feci.

22 Septimò quòd res illa sit euidta non per iniuriam iudicis, sed iure, quia iniuria quæ emptori fit, auctorem non contingit. l. emptor. C. eo. l. si per imprudentiam. ff. eo. Rofre. in tract. libel. rub. de actio. ex stipul. quæ interponi. pro vitio. in 4. parte.

23 Octauò actio de euidione habet duo fundamenta, scilicet pactum & naturam contractus. Bal. in l. fin. C. de asser. tol. & quando euinco rem ex facto tuo, vel auctoris tui, non teneor tibi de euidione. l. fundum. ff. de euidtio. las. in l. qui Romæ. §. si. nu. 35. ff. de verb. oblig.

24 Etiam regula est, quòd non potest agi de euidione, nisi fuerit denunciatum auctori. l. emptor. C. de euidt.

Singulis auctoribus faciẽda est denunciatio.

25 Et non solum vni, sed omnibus si plures sint. tex. not. in l. si rem. 2. §. i. ff. eo. Fel. in c. cum contingat. de refer. ac Aufre. in stylo parla. rubr. de dil. quæ datur pro garando. §. item si garens.

26 † Idem in pluribus hæredibus. l. in executione. §. in solidum. ff. de verbo. obligat. nec sufficeret quemlibet pro portione sua offerre defensionem parti, nisi simul omnes defensionis onus susciperent, aliàs vno non defendente omnes tenerentur. l. cum ex causa. ff. de verb. oblig. de Burgos in c. fi. de empt. & vendi.

Scienti etiã venditori denuncianã. Laudare licet etiam in causa appellationis auctorem. Soluti causa recipiẽs auctorem nominat.

27 Etiam venditori scienti est faciẽda denunciatio. gl. in l. emptor. C. eod. de Ripa. in cap. cum M. nu. 166. de consi. post Bald. consi. 93. in 1. vol. Aufre. in deci. 407. quia non solum denunciatur, vt venditor litem motam sciat, sed vt assistat & defendat. l. si parentes. & l. empti. C. eod. Bar. & Iac. in l. venditor. ff. de iud.

28 Sed fideiussori facta non sufficeret. l. auctore. C. eo.

29 Tamen hæc denunciatio fieri poterit etiam in causa appellationis, dummodo ius auctoris deterius factum non fuerit. l. si rem. r. §. si. vbi glo. ff. eo. Io. Fab. in l. emptor. Barr. in l. qui concubinam. §. hæres. ff. de legat. 3. Masuer. in rub. de emp. vers. item ad hoc vt emptor.

30 Item ille qui recipit in solum, sic potest nominare eum à quo habuit. text. singul. in l. libera. C. de sentent. & interloc. vbi Alexand. in addict. ad Bartol. quia huiusmodi contractus vicem

cem obtinet venditionis. l. si prædium. C. eodem.

31 Hæc denunciatio auctori ipsi fieri debet, non procuratori. l. item veniunt. §. petitam. ff. de petit. hæredit.

32 Etiam si esset procurator generalis, vt est in aresto 52. in stylo. Parlamen. quod est verum, si auctor esset præfens, alioqui contra. glo. in l. si dictum. in verb. procuratori. ff. eo. gl. in c. fi. de emp. l. r. §. mulier. ff. de ven. inspi.

33 Et in hac denunciatione oportet ostendere libellum, & illius exemplum dimittere, & citationis: vt docent Bar. & alij in l. non solum. §. morte. ff. de noui ope. nun. licet ibi Ias. dicat non seruari, de consuetudine, tamen in hoc regno seruatur: vt in art. 3. disponitur, supra videlicet, quod citatio libellata sit, vt etiam scripsi in tract. de cita. art. 2.

34 Limitatur in ecclesia, & minore; qui re ipsa suos constituunt debitores in mora. l. in minorum. C. in quib. cau. in inte. resti. non est necess. Bald. in l. r. col. 2. de pericu. & commo. rei vend. & in fisco. idem dicit Alex. in l. quod te. ff. si cert. peta.

35 Secundò non procedit, denunciationem videlicet, requiri, si venditor iurauerit emptorem defendere. c. breui. de iureiu. vbi Io. And. & Alex. in l. 2. §. si. col. pen. ff. solu. matr. Cotta. in 2. parte memora. in verb. emptor.

36 Hæc tamen limitatio in praxi non recipitur, quia oportet quòd emptor declaret venditori litem, & an velit eum defendere, alioqui inuito defensio dari non debet. l. inuito. ff. de reg. iur. antequam ergo venditor requiratur, non tenetur: vt firmat Ioan. Lupus in repe. c. per vestras. in fi. de dona. inter vir. & vxo. & Gomez. in §. item si quis postulante. nu. 10. de act. in insti.

37 Tertio quando constaret auctorem nullum ius habere, vel habuisse in re vendita, quia tunc frustra fieret ei denunciatio. Alex. in l. non solum. §. morte. Præpo. in c. sollicitudinem. col. 41. cum seq. de app. licet glo. in l. emptorem. ff. de act. emp. teneat contra, quæ in praxi seruaretur, cum ferè semper denunciare soleamus saltem ad repetendum interessè, & expensas ab eo, qui rem alienam vendidit.

38 Quartò quando emptor & venditor eodem iudicio conuenti essent pro illa re, tunc non fit alia denunciatio. glo. in l. si dictum. in verbo, possit. ff. eo. quia satis denunciatur est postquam ad hoc est citatus.

39 Quintò quando per pactum denunciatio remissa est. l. Herennius. ff. eo. vnde solent quidam in instrumentis venditionum scribere, quòd venditor de euidione teneatur, etiam non facta denunciatione. Ang. in l. emptor. C. eo. & Iac. in l. venditor. ff. de iud. † Adhuc tamen ex æquitate denunciandum est. vide Fel. in c. cum contingat. col. 5. in 6. concl. de rescri. alioqui si venditor haberet instrumentum, quòd si productum fuisset, emptor non amisset causam, in culpa est emptor non obstante pacto: ideo solet interrogari venditor, an aliam habeat defensionem, quam si habeat audiri debet. doct. d. c. fi. de emp.

40 Sextò quando venditor esset in dolo occultando instrumenta, quæ sciebat liti motæ inferuere. l. seruus. §. i. ff. de act. emp. l. Iulianus. §. idem Iulia. illo tit.

41 Septimò cedenti non fit denunciatio. Dec. consil. 102. præstantissime. Præpos. in cap. sollicitudinem. circa fi. de appel.

42 Octauò quando venditor se occultaret, vt denunciatio ad eum non perueniret. l. si dictum. §. simili. & l. si ideo. §. præfenti. ff. eo. glo. in cap. fin. de emp. Bald. in l. cum successores. & l. si permutationis. C. eod. † vbi Bald. dicit tutius esse, vt si absens sit venditor, citentur amici, vel per edictum continens denunciationem, & vt liti assistat, & eam instruat, vt defendat. ar. l. hæc autem. §. non defendi. ff. ex qui. cau. in pos. eat. l. si eo tempore. C. de reb. pig.

43 Nonò quando emptor vellet probare euincentem dominum, & eum agnouisse bonam fidem sine denunciatione, tunc ager. l. si rem. r. in prin. ff. eo. Cuma. Alexan. & Ias. in l. si domus. §. de euidione. ff. de lega. r. Imo. in c. fi. de emptio.

44 Idem dicunt quando venditor nullam iustam allegat defensionem post sententiam, quòd si ei denunciatur esset antea, aliam non allegasset, tunc emptor etiam sine denunciatione ager, teste Præpos. in cap. sollicitudinem. col. 41. de app. expensas tamen litis non soluet, cuius culpa non sunt factæ, sed emptor qui sic temere litem est profecurus.

45 Decimò non est opus denunciatione in illis casibus, in quibus mora sine interpellatione constituitur: vt not. doct. in l. quòd te. ff. si cer. pet.

46 Maximè procedit hoc quando interpellatus venditor dixit nolle emptorem defendere super lite mota, tunc alia interpellatione non est opus, sic nec alia citatione, quando citatus dixit se non venturum. c. eum qui. de dolo. lib. 6. gl. in c. ad hæc. in tit. hæc finitur lex.

47 Vndecimò in quibus casibus venditor non tenetur de euidione, tenetur tamen litem iuribus suis & instrumentis munire, tueri, & instruere. l. instrumenta. C. de fideicom. Bald. in marga. in verbo, euidtio. in l. q.

48 Duodecimò si venditor paciscatur se nolle teneri de euidione, tenebitur tamen re euidta ad precij restitutionem, sed non ad id quod interest. l. emptorem. §. fin. cum l. seq. ff. de actio. emp. Ias. in l. stipulatio ista. in princ. colu. 4. ff. de verb. oblig. Albert. Brunus in consi. 96. in causa. in materia feudo.

Procuratori denunciare non sufficit. Arrestum.

Libelli exemplum tradendum est auctori laudato. Ecclesia antenetur denunciare.

Denunciare tenetur etiã priuilegiati.

Etiã auctori notoriè nulli ius habenti est denunciandum.

Quando nõ requiratur denunciatio.

Denunciatio ex æquitate.

Cedenti nõ fit denunciatio.

Latitante uẽditore euid denuncians dum.

Denunciatio quando non fiet.

Interpellatus uenditor recusans defendere emptorem non alia eget denunciatione.

Euidta re quando tenetur uenditor ad precium tantu.

51 Limita quando exprimeretur persona. l. qui libertatis. ff. eod. Angel. Clauas. in sua summa. in verbo, cuius. §. 2. 2.

52 Idem si traderentur instrumenta cum protestatione, quod alias non vult teneri nisi de suo facto. Soc. in tract. fallen. regul. 437.

53 Idem quando certa causa expressa fuerit, vt nolo teneri ex causa petitionis hereditatis, vel si fuerit factum pactum, quo prædixit se nolle teneri etiam ad precium. l. qui libertatis. Bald. in dict. l. i. C. de pericu. & commo. & in l. non dubitatur. C. eodem. §. rursus. quib. mod. feud. amit. Aufser. quæstio. 360.

54 Etiam quando est mutua vel reciproca traditio, & inuicem conuentum, ne de euietione teneantur, tunc etiam non tenebuntur ad precij restitutionem glo. sing. in l. si familiar. in glo. magna. C. famil. ereif. secundum Iaf. in consilio 212. præfens. colum. 5. versicul. item qui conuenit. in secundo volum.

55 Vltimò quando in limine contractus imminet euietio, emptor pretium totum, vel reliquum soluere non tenetur. l. si post perfectam. C. eo. Alex. consi. 65. in 5. vol. & Soc. consil. 208. in fi. vol. 2. & decif. Neapo. 271. per Matth. de Afflict.

56 In Francia tamen emptor cogitur pecuniam tradere venditori cautione data non solum de precio, sed etiam eius quod intererit. l. si habitationum. §. fin. ff. de peric. & commo. rei vend. ne detur materia calumniandi emptori, & ita iudicauit Senatus anno 1543. die 20. Nouembris: vnde iudices Franciæ per modum prouisionis solent condemnare emptorem ad soluendum pretium cautione data: vt prædixi.

CHARLES VII. artic. XXVIII. touchant le style.

Item, ordonnons que quand aucun appointement sera donné, dorenavant par nostre dicte cour, qui contiendra temps & delay de faire aucune chose, les parties seront tenues d'y fournir dedans ledict temps, soyent demandeurs ou defendeurs, sans attendre, n' auoir esperance, que ledict delay leur soit autresfois reiteré ou prolongé, sinon que par deliberation de nostre dicte cour, soit veu estre expedient & necessaire, que ledict delay soit ainsi reiteré.

GLOSSA VNA.

1 **M**ONET partes vt intra dilationem faciant ea, quæ agere debent, quia post dilationem non recipiuntur, nec prolongabitur dilatio, nec noua dabitur, tamen de iure quando probatio fieret incontinenti post terminum valeret, vt Bald. & Iaf. asserunt in l. fin. ff. de fer. per §. tutor. de autho. tuto. in insti. & glo. in l. Pomponius. §. rati habitio. nis. ff. de procut. Iaf. in l. edita. col. 6. C. de eden. † Quod non seruaretur in Francia, etiam si ius partis non esset factum deterius, nec factum post dilationem, nisi sit prorogata, aut innouata, recipitur in curiis, licet Bart. & Iaf. in l. fin. contra teneant. Capit. in decif. Neapol. q. 83. & q. 90. vide plenè Fel. in cap. licet. in glo. i. de probat. vbi ponit regulam cum limitatio. quod valeat probatio, etiam quod non valeat alteram, quod est confusum affirmatiuam & negatiuam regulam figere, ideo negatiuam regulam amplectere.

CHARLES VII. artic. XXV.

Item, ordonnons qu' apres les delai, ordinaires escheuz de bailler les causes d' appel, que le procureur fournisse à l'appointement de la cour: autrement s'il veut auoir autre delay qu'il le prenne au greffe avec le procureur de la partie. Et s'il attend qu'il soit appellé en pleine cour, le procureur soit condamné en l' amende en son propre & priuè nom, laquelle soit leuè sans deport.

GLOSSA VNA.

1 **E**tanta curia occupetur dilationibus dandis, præcipit vt ab actuario recipiantur, & solent super hoc procuratores partium conuenire, & placita inter se componere. † Et procedit hic articulus in ordinariis dilationibus, quæ sine causæ cognitione dantur, secus in aliis, vt inferius dicitur, per ea quæ docet Bar. & alij, in l. ff. de feriis.

CHARLES VIII. artic. XXXI.

Item, ordonnons qu' aucun delay & compulsoire ne soit baillé par nostre dicte cour, outre les delai, ordinaires pour produire, sinon que ledict delay & compulsoire eust esté demandé en iugement en plaidant la cause.

GLOSSA VNA.

ROHIBET dari dilationem, vltra dilationem ordinariam ad producendum, nisi illa dilatio petatur in iudicio, & vocat hic ordinariam designatam ex stylo & vsu curiarum. probatur in l. final. ff. de feriis. & quia materia dilationum est amputanda. l. 2. C. de tempor. appellationum.

Ne dilatio concedatur vltra ordinariam.

LOYS XII. article XIX. des publices M. D. XII.

Item, pource que par l'ordonnance faicte sur la reformation de la iustice de nostre pays de Languedoc, est dict que les appellants ont trois delai, pour apporter les proces du iuge à quoy: & le quart delay, de grace: pour lesquels delai, l' abbreuiation des causes & du droict des parties est grandement empeschee: & auoit le temps passé l'appellant huit ou dix mois, auant qu'il fist apporter ledict proces, qui estoit grossoyé, comme dict est: qui ne se fera dorenavant: & par tant ne faudra tant de temps à les recouurer: Nous ordonnons qu'en nostre dicte cour de Tholose & ressort d' icelle, lesdicts appellans n' auront plus que deux delai, pour apporter lesdits proces par escrit, & s'ils ne les apportent au second delay, congé sera contre eux donné: sauf si dedans le temps arbitré par nos cours, ils apportent iceux proces, le congé sera deliuré sans plus appeller.

Articulus nonus.

GLOSSA VNA.

DVAS dilationes ad portandum processum, vt lites breuietur præscribit in ressortu Tholofano, alioqui non portans excluditur, licet olim quatuor darentur dilationes, sicut ad probandum. cap. vltra. de testib. & sic per istum textum patet quod appellans processum portare tenetur ad iudicem, ad quem appellauit, quia actor est, & probare ac ostendere se grauatum, si velit vt prima sententia reformetur. l. i. ff. de appel. nisi appellatus anticipauerit: nam tunc vidi anticipantem portare processum, vt breuius causa terminetur.

Dilationes ad portandum processum non nisi due.

LOYS XII. article XXVI. des publices M. D. XII.

Item, & quand les parties esloyent appointees en enquestes, par faict contraire ou autrement le temps passé, on leur bailloit plusieurs delai, et renouellemens de commissions, sans aucune cause, ne sans auoir faict diligence durant les delai, qui leur auoyent esté baillé, nous enioignons à nostre dicte cour, que dorenavant elle ne baille qu' vn delay à rapporter l'enqueste, qui sera commun ausdictes parties: si non qu' elles eussent faict diligence dedans ledict delay, ou qu' il y eust cause pour laquelle on deust renoueller la commission, sur quoy nous chargeos les hõneur et conscience des presidents & conseillers de nostre dicte cour.

Articulus decimus.

GLOSSA VNA.

Nicam dilationem ad conficiendum attestations, & ad probandum dari statuit, quæ dilatio est peremptoria, vt sequitur in art. sequen.

Attestationum unica dilatio.

2 **N**otandum est tamen quod pendente dilatione officium iudicis conquiescit, donec petiti temporis defluerint curricula. l. siue pars. C. de dilatio. vnde pendente dilatione nil poterit iudex contra partem agere. cap. 2. & cap. præterea. de dilatio. & sententia lata dilatione pendente est nulla. Iaf. consi. 44. ex sola. col. 2. vol. 3. & executioni mandari non potest. Bal. consi. 434. videtur in 2. vol.

Pendente dilatione nil est innouandum.

3 **H**æc regula non procedit, quando aliquid superuenierit de nouo, cui esset dilatio pendente prouidendum, vt pote quia debitor conuentus vult pendente dilatione omnia sua bona distrahere, non habens immobilia, tunc iudex hoc prohibere poterit, † vel si prouisio requiratur, quia mora est periculum allatura, vel agitur de re breui peritura, tunc iudex non obstante dilatione prouidebit. l. fin. ff. de app. recip. l. de pupillo. §. si quis riuos. ff. de noui oper. nunc. Soci. abundè in tracta. fallen. regul. 93. dilatio.

Pendente dilatione quædoque prouidet iudex. Instrumenta producuntur pendente dilatione testium.

4 **R**e, non habens immobilia, tunc iudex hoc prohibere poterit, † vel si prouisio requiratur, quia mora est periculum allatura, vel agitur de re breui peritura, tunc iudex non obstante dilatione prouidebit. l. fin. ff. de app. recip. l. de pupillo. §. si quis riuos. ff. de noui oper. nunc. Soci. abundè in tracta. fallen. regul. 93. dilatio.

5 **S**ecundò nisi iudex vellet procedere ad penitus diuersa, vt si dilatio data sit ad examinandum testes, poterunt interim partes instrumenta producere, quia hoc non præiudicat examinationi testium lege generaliter. §. his de presentibus. vers. nullo tamen. C. de rebus cred.

Cõtra attentantẽ pendente dilatione prouidetur.

6 **T**ertio etiam si dilatio pendente alter litigantium aliquid attentauerit in præiudicium litis, vel alterutrius partis, poterit iudex attentata reuocare nõ obstante dilatione, vt docet Lopus alleg. 82. in causa. col. penul. sicut attentata pendente appellatione. cap. non solum. de appella. in 6.

Consensu par
tium procedi-
tur etiam pen-
dente dilati-
one.
Iudex igno-
ras dilatio-
nem datam
procedit.
Inutilis di-
latio aut nul-
la non impe-
dit proces-
sum.

7 Quarto de consensu partium iudex pendente quoque dilatione procedere potest secundum glo. & doct. in c. significante. de app. Bal. in l. cum antea. col. 4. C. de arbitris. quia hoc est introdu- ctum in fauorem partium, cui renunciari poterunt. l. pen. C. de pact. }
8 Quinto cum iudex ignoraret dilationem datam forte a suo locumtenente, vt scribit Socinus, in dicto tractatu fallent. regul. 93. dilatione, sicut dicitur in iudice, qui potest innouare pendente appellatione quam ignorat. cap. si duo. de appel. & cle. r. eod. tit.
9 Sexto quando precedens dilatio esset inutilis. l. cum pater. §. curatoris. ff. de legatis 2. quia nil operatur id cuius nullus est fructus. l. continuus. §. cum ira. in ff. de verb. oblig. Roma. in l. quan- to diu. secundo. ff. de acquir. heredit. col. 1. † Vel nulla, vt quia data fuerat sine causa cognitio- ne. l. r. C. de dilat. docto. in dicto cap. significante. vbi doct. tradunt alias limitationes, & quando dua- possint dari dilationes, vide multa qua scripsi in tracta. de appel. art. 16.

FRANCOYS article XXXII. des publiees M. D. XXXIX.

Articulus
vndeci-
mus.

Que tous delai de prouuer & informer seront peremptoires pour tous, ainsi qu'ils seront arbitrez par les iuges, tant de noz cours souveraines qu'autres, selon la qualite des matieres, & distance des lieux, lors que les parties seront appointees a informer.

GLOSSA VNA.

Dilatio data
ad proban-
dum intelli-
gitur perem-
ptoria.

DILATIO articulus est iuri conueniens, quod omnis dilatio ad probandum, siue a sena- tu praestituta fuerit, siue ab aliis iudicibus censetur peremptoria, etiam si non dica- tur. l. fin. ff. de feriis. vbi Iacob. primo notab. & Ias. col. 2. & l. i. vbi Bartol. C. de dilat. & Bartol. in l. mancipiorum. ff. de optio. lega. & in l. cessante. C. quomodo & quando iudex. gloss. & docto. in cap. 2. eod. Felin. in cap. licet. colum. 2. de proba. Capit. quaestio. 81. in decif. 2. Neapol. † Sius sit assignata parti praesenti, siue absenti. Bald. in authen. iubemus. colum. 1. C. de iudic.

Terminus
datus ad ex-
cipiendum
cessetur per-
emptorius.

3 Etiam si dilatio data sit pro prima, adhuc dicitur peremptoria, teste Bartol. consil. 97. in qua- stione. & Iacob. in dicta l. si. no. r. licet nulla alia fiat mentio de peremptoria. Bal. in pract. sua. titu. de cita. quaest. 16. allegat Spec. in tit. de dilatio. §. i. versic. & nota. & Bald. q. 18. ibidem in dicta pract. Idem tamen Bal. per illum tex. in l. 2. C. de tempo. appel. in 2. not. sic scribit, quod omnis terminus statutus a iure est fatalis, & si lex non prouidet, nisi de vno termino, est praecise peremptorius, si autem prouidet de pluribus successiue, tunc licet omnis dilatio videatur peremptoria, tamen pur- gari potest mora vsque ad vltimum finem. }
4 Ad excipiendum data dilatio etiam peremptoria vim obtinebit, glo. no. in clem. vna. in verb. peremptorio. de excep. Bald. in l. consentaneum. col. 3. C. quomodo & quando iudex. l. Titia. ff. de accusa. Ange. & Iacob. in l. si. & in dubio terminus datus per iudicem censetur peremptorius per il- lam gloss. quam no. singu. praepos. in c. cum cessante. col. 10. de appella. & eam probat Panor. & alij in c. r. de dila. & in c. pastoralis. de exceptionib. vnde postea factum non valebit, vt sequitur. Et sic non est necesse dicere peremptorie, nam prima dilatio perimit omne ius probandi, cum amplius alia dari non possit. l. oratione. ibi, amplius quam semel. ff. de feriis. & l. r. C. de dila. vbi Bartol. Ias. hanc regulam ampliat & limitat in d. l. fin. vbi videre quisque poterit. }

FRANCOYS article XXXIII. des publiees M. D. XXXIX.

Articulus
duodeci-
mus.

Et n'y aura qu'un seul delay pour informer, ainsi moderé & arbitré, comme dict est, fors que si dedans ledict delay il estoit trouué, que les parties eussent fait leur deuoir & diligence, & n'eussent esté en contumace & negligence, on leur pourra encores donner & moderer autre delay pour tous, faisant preallablement apparoir, à tout le moins sommairement & en premiere apparence, de leurs dictes diligences, & purgeants leurs dictes contumaces & negligences.

GLOSSA VNA.

Dilatio a iu-
dice quanta
dari debet
ad proban-
dum.

DILATIO ergo tantum dari debet ad probandum vt hic, & extrahitur a l. oratione. ff. de fer. vbi sic statuit Vlpian. oratione quidem diui Marci amplius quam semel non esse dandam instrumentorum dilationem comprehensum est, & Paul. jurisconsul. in l. fin. ff. de feriis. in pecuniariis causis omnibus dilatio singulis causis plus semel tribui non potest, † in capitalibus autem reo tres dilationes, accusatori dua- dari possunt, sed vtrun- que causa cognita, & sic iste text. est in hoc illi conueniens.

3 Secundò

3 Secundò ista dilatio a iudice concedi debet, ibi, *par les iuges*, facit l. r. C. de dilat. non tenebi- tur tamen reus antea iurare, sicut olim antequam haberet quartam. cap. vltra. de testib. quia hic non habetur mentio iuramenti, nec ista secunda succedit in locum quartae quoad hoc.

4 Tertio haec dilatio longa vel breuis esse debet pro locorum distantia, ibi, *distance des lieux*. & probatur in cap. cum sit Romana. de appella. & pro quantitate causae. l. 2. ff. de re iudic. ibi, *selon la qualite des matieres*.

5 Quarto quod si pars in prima dilatione non fuerit negligens, dabitur ei a iudice secunda di- latio, vt pote si probet quod testes fuerint citati, & fuerint contumaces, vt scribit Anto. Capit. in decisio. Neapo. q. 90. in causa. & ideo dicit l. si. causa cognita. Panor. consil. 64. casus. in 2. vol. Bald. consil. 434. super eo. in 4. vol.

6 Quinto requiritur quod pars saltem summarie probet se adhibuisse diligentiam de proban- do, & non steruisse per eam, & tunc sicut de iure communi, causa cognita secunda concedetur di- latio. l. fin. ff. de feriis. & ita tenetur, vt dicit Boer. in deci. Burdega. quaest. 294. plerunque. probari potest ista diligentia ex processu, quia omnes testes citare fecit, & audire vno excepto, qui forte

7 valetudine affectus fuit, vel citati comparere noluerunt. † Vel hac dilatione pendente fuit factum compromissum, quo pendente non currit tempus. clemen. quandiu. de appella. & auth. si tamen. C. de tempo. appella. aut aliud fuit impedimentum, tamen apparet partem fecisse dili- gentiam in sua prima dilatione. † Et vix reciperetur solum partis iuramentum sine proba- tione alicuius diligentiae, de qua loquitur hic tex. quam oportet probare, quae tamen non probatur solo iuramento. Bar. consil. 97. in quaestione. Bal. consil. 33. statuto. col. 2. in 5. vol. & Alex. consil. 101. visis omnibus. vol. 5. Summaria probatio dicitur hic, per quam iudicantis religio ad praesum- ptionem adducitur, plena autem quando iudex plene de veritate instruitur, vt docet Bald. in l. iu- dices. in princip. C. de iudic. Bart. in l. admonendi. col. 3. ff. de iureiur. }

8 Sexto quod haec dilatio secunda detur parte aduersa praesente, vel eius procuratore, alioqui sic prorogata dilationem absente parte, vel secundam datam perperam iudicauit Senatus in 10 conuentibus iuridicis apud Molinos habitis anno 1540. die 7. Septembris. † Quia haec pro- rogatio, vel noua concessio non debet fieri sine cognitione, & sic non potest fieri sine partis vo- catione, & aliter concessa vel prorogata nullius est momenti, & processus inde securus per tex. in l. si. C. de feriis. vbi. Bart. & Ias. hoc firmant col. 2. vt docet Socin. consil. 99. in 3. vol. & consil. 47. nu. 12. & seq. in 4. vol. Roma. consil. 226. vltra praedicta. plura pro hoc adducit Boer. decisio. Burde- ga. q. 294. plerunque. vbi dicit solere prorogari de stylo ad octo dies, sed hoc est arbitratium pro locorum distantia & quantitate causae. l. 2. ff. de re iudic. Et si testes fuerint impediti in prima di- latione, potest dari hoc probato secunda dilatio. vt docet Bal. consil. 374. quaeritur in 5. vol. }

9 Septimo quando datur auctori dilatio ad probandum, debet quoque dari reo ad defenden- dum, alioqui male iudicatum pronunciauit Senatus per Bailliuum Ambian. pro domi. de Croy, anno 1519. die 20 Decembris. Nam dilatio etiam vni data censetur communis. l. petenda. C. de tempor. in integ resti. peten.

10 Octauo si testes iurauerint intra dilationem, possunt examinari etiam finita dilatione, quia non videtur aliquid de nouo fieri, sed quod inceptum est perfici. arg. l. sed si manente. ff. de precar. Bal. in l. si quando. C. de testib. de Rota deci. 345. no. quod vbi. & 587. vtrum in antiq. & sic non est necesse nouam ad hoc petere dilationem, sed depositio facta valebit, teste Boer. decisione 294.

11 Et curia si supersit testis vnus vel duo aut tres ad examinandum, solet attestaciones reci- pere, saluis reiectionibus intra certum tempus dandis, parti petenti inhilominus referuando, vt intra illud tempus possit examinari facere testes restantes, vt docet Boer. q. 294. in suis deci. De- cem limitationes congerit Ias. in l. si. ff. de fer.

FRANCOYS, article XXXIII. des publiees M. D. XXXIX.

Après lequel second delay passé, ne sera permis aux parties de faire aucunes preuues par enqueste ne tesmoings, & ne leur en pourra estre baillé, ne donné delay, pour quelque cause n'occasion que ce soit, par reliefuement, ny autrement.

GLOSSA VNA.

PROBATIO post secundam dilationem non potest aliqua probatio fieri, etiam si a cancellaria im- petretur. & do. de Bafauges quae literas impetrauerat a Cancellaria, vt sibi tertia di- latio concederetur ad probandum fuit condemnata ad emendam centum librarum, & a Senatu fuit eidem data dilatio vnus mensis anno 1526. die 29. Aprilis.

2 Imò si concessa fuerit dilatio, omnia quae vi illius fient erunt nulla. vt no. Ias. in l. si. col. 3. versic. amplius. ff. de feriis. & Anto. Capit. in decif. Neapo. q. 81. & seq.

3 Etiam si quis attestaciones casu amisisset, non habebit aliam dilationem ad iterum proban- dum, ne lites ex litibus oriantur, teste Inno. in c. prudentiam. col. 5. versic. probauerit. de offic. deleg. vbi dicit arbitrio iudicis relinquendum.

AAA

Diligentia
probata ad
obtinendam
nouam dilati-
onem.

Summaria
probatio est
plena quae
dicatur.

Absente col-
litigante ma-
le datur dilati-
o.
Arestum.

Communis est
se debet dilati-
o.
Arestum.

Testes iura-
ti audiuntur
etiam ultra
dilationem.

Articulus
decimus
tertius.

Probatio
post secundam
dilationem non
admittitur.
Arestum.

Attestatio-
nibus amif-
sis quid age-
dum.

4 Hoc tamen casu putarem impetratis literis Regiis aliam dilationem concedendam ad iterum probandum. per l. si quis ex argentariis. §. si. cum l. seq. ff. de eden. Alex. consi. 58. in r. vol.

5 Nec posset prorogari hæc secunda dilatio inuita altera parte, sine causa cui iam quæsitum est. ius, teste Bald. in l. r. in fi. C. quomodo & quando iudex. Ludo. Roma. consi. 226. vltra. col. r. aliàs fieret fraus legi, & lites non breuiarentur contra rationem huius tex. quamuis gloss. & doct. contrarium teneant in d. l. ff. de fer. sed ibi non est tanta prohibitio, sicut hic, nec istæ rationes procedunt omnes ibidem. Præxis tamen seruat vt iudex proroget, auditis partibus, si videat aliquam causam adesse.

FRANCOYS, article XXXV. des publiées M. D. XXXIX.

Et defendons à tous gardes des seaux de nos chancelleries, d'en bailler aucunes lettres, & à tous nos iuges, tant de nos cours souveraines qu'autres, de n'y auoir aucun regard, ains les impetrants estre promptement deboutez & condamnéz en l'amende ordinaire, telle que du fol appel, enuers nous, & en la moytié moins enuers la partie.

GLOSSA VNA.

Prohibet cuilibet cancellariæ Franciæ ne literas concedant ad obtinendum tertiam dilationem ad probandum, quamuis olim etiam quarta dari soleret. l. vltra tertiam. de testib. & hoc vt lites breuiantur, & celeri Marte decidantur. l. propterandum. C. de iud. c. finem, de dolo.

2 Sed si concessæ fuerint, vult vt iudices etiam supremi nullam harum literarum rationem habeant, nec vllam eis fidem adhibeant, sed eas reiiciant, & condemnent impetrantem tam temerarium ad multam sexaginta librarum, quæ infligi solet temere appellantis, & ad triginta libras erga partem. † Quod est verum, quando illæ literæ sunt directæ senatui, secus si aliis iudicibus: nam tunc non erit tam acerba multa, sed erit arbitraria.

4 Et quamuis hic paulo acrius procedat tex. & inibeat, ego tamen vidi ex causa & gratia dilationem tertiam indultam à Senatu sine literis Regiis anno 1543. die 21. Ianuarij. Sed hoc prohibet ad deterrendum, ne sit frequens hæc literarum impetratio.

5 Etiam hæc literarum impetratio in magna Cancellaria valeret, quia licet prohibeatur aliis Cancellariis, non tamen ligat se Rex quin possit concedere. Et quod à magna cancellaria procedit, hoc à Rege immediatè procedere dicitur, ideo valeret si in literis diceretur, non obstante hoc articulo. l. fin. C. si contra ius.

6 Item quia hic tex. loquitur tantum in dilatione ad probandum per testes, ergo non habet locum in probatione per instrumenta faciendâ, quam vsque ad conclusionem in causa facere pars poterit, dum ex hoc ius aduersarij non fiat deterius, per tex. in c. cum dilectus. de fid. instru. gloss. in clemen. sepe. in verb. non obstante. de verb. signifi. Feli. plene in cap. licet. col. 9. de proba.

7 Vltimò sciendum est, quòd omnes dilationes sunt arbitrariæ. l. siue pars. C. de dila. & l. nonnunquam. ff. de iud. §. si episcopus. 3. quæstio. 3. & ideo iudex poterit abbreviare, vel prorogare tempus à lege præstitutum, & hoc cum causæ cognitione, nisi in aliquibus casibus, vt in l. 2. ff. de re iud. c. præterea. de dila. Bald. in sua pract. tit. de cita. post quæstionem 13. versic. & quia.

8 Intellige hoc verum in tempore à lege præstituto, secus si ab ordinatione Regia vel ab stylo approbato, tunc iudex non posset nec prorogare, nec abbreviare, quia inferior non potest derogare legi superioris. clement. ne Romani. de elect. nec potest inferior leges superioris transgredi. c.

9 vbi docto. de constit. cap. vltimo. illo titulo. in sexto † Et sic debent iudices Regni Franciæ sequi leges Regias, & stylos curiarum suarum. minimè enim mutanda sunt quæ semper certam interpretationem habuerunt. l. minimè. ff. de legibus. de dilatio. hætenus. multa his addere possem, sed quia doctis scribo pragmaticis, qui paucis minimisque libris perlegendis, non sic pecuniis accipiendis contenti sunt, quibus relinquam cætera. Laus Deo de præmissis.

TRACT

Dilatio non prorogatur inuito colligante.

Articulus vltimus.

Cancellaria prohibetur dare tertiam dilationem.

Concessæ dilationes pro non datis habeantur.

Senatus ex causa dat tertiam dilationem ad probandum.

Arrestum. Cancellaria magna indulget dilationem.

Instrumenta producti possunt usque ad conclusionem in causa.

Dilationes sunt arbitrariæ et quòd à lege.

Secus quando ab ordinatione.

TRACTATUS

DE RESPONSIONIBVS PER CREDIT VEL NON.

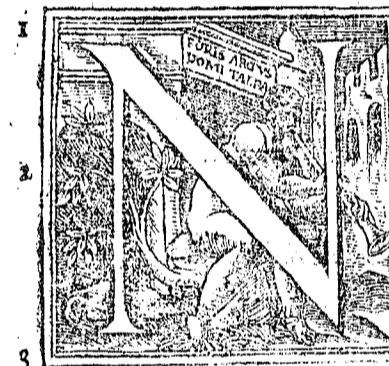
Des responces par credit vel non.

LOYS XII. article XVI. des publiées 1499.

Item, nous ordonnons qu'apres que le demandeur aura posé & affermé par serment aux saincts euangiles de Dieu, qu'il croit le contenu en sa demande & escritures, estre veritable, tant en noz cours de parlemēs, que par deuant tous autres iuges Royaux, le defendeur sera tenu en sa personne (s'il est au lieu, où sera demenè le proces) respondre par credit vel non credit pertinēment, par son serment aux euangiles, à chascun article des escritures du demandeur: & ou iceluy defendeur seroit absent dudit lieu, & semblablement les demandeurs, seront tenus d'enuoyer l'affirmation & position de leurs faitcs, & la responce pertinente par escrit, signée de leur main (s'ilz scauent escrire) ou sinon, d'un notaire Royal à leur requeste, sur un chascun article d'icelle demande & defenses, à leurs procureurs avec procuracion suffisante, pour y respondre & proceder par lesdicts procureurs, selon le contenu desdicts articles, signeZ comme dict est.

Articulus primus.

GLOSSA VNA.

NO T A N D V M est quòd vsus iudiciorum antiquus multa inuenit contra partes remedia, vt veritatem ab eis eliceret. Primò (inquam) inuenit, vt iurarent se nil calumniæ causa facturas in causa, & ad hoc tendit totus titulus de iureiurâdo propter calumniam dando. C. & de iuramento calumniæ. in decretal. † Verum quia istud iuramentum in initio litis præstatur. auth. principales. C. eo. aliquando partes in medio litis calumniabantur, & non erant memores illius iuramenti, ob id statutum fuit, vt etiam iurarent de malitia, quòd malitiæ causa nil facerent, & hoc repetebatur. c. 2. in fi. de iuram. calum. in 6. † Et differentias inter ista iuramenta tradit Soc. in rub. de iura. cal. quæ duo iuramenta in his curiis Franciæ consuetudinariis non præstantur, sed in curiis ecclesiasticis obseruatur iuris pontificij dispositio, & hæc iuramenta seruantur.

Iuramentum calumniæ, & malitiæ an præstentur.

4 Item iuramentum hoc tendebat ad credulitatem. l. 2. §. quod obseruari. C. eod. cap. literas. vbi Panor. & alij eod. vbi differentias scribunt inter hæc iuramenta veritatis & credulitatis, iurabat enim pars se credere bonam habere causam.

5 Præterea vsus ille iudiciorum inuenit, vt in preparatoriis interrogarentur partes. l. 1. ff. de interrog. act. quæ lex cum desuetudine fuisset antiquata, rursus vsus iudiciorum hanc innouauit, vt partes leuarentur onere probationis, scilicet vt ipsæ interrogarentur, & quòd tenerentur respondere, per verbum credit, quia si verè nesciant saltem interrogentur an hoc credant, & hæc praxis longo tempore obseruata fuit, tam per interrogatoria, quam per positiones, vt per totum tit. de confess. li. 6. & ff. de interrog. act. de qua responsione loquitur hic art.

Interrogatoriæ vtriusque prout tempore obseruatio.

6 Ex hoc text. colligitur, quòd postquam petitor asseruerit iuramento ea, quæ petit in suo libello, & articulis vera esse, tenebitur reus respondere per credit, vel non, vt si dicatur pono te esse heredem, dicet, non credo, vel credo. gloss. plena. in c. 1. de confess. in 6.

Responso per credit uel non credit quando fiat.

7 Secundò tenetur ipsa pars respondere, non aduocatus. ibi, *sera tenu en sa persone.* gloss. in cap. 1. & ideo infans, vel impubes, respondere non tenetur, nec eius tutor de illius facto, nec curatores furiosorum, & aliorum, qui ope istorum iuuantur, quia istæ personæ dementes veritatis iuramentum non præstant. c. paruuli. 2. q. 5. l. 3. ff. de testi. † Adulti verò interrogari poterunt cum auctoritate tutoris. l. clarum. C. de autho. præstan. & debet esse author tutor, vt respondeat, sed non vt sic respondeat, scilicet negando, aut confitendo, quia istud non cadit in conscientiam tutoris, vel curatoris, nec quæritur de eius conscientia, sed minoris, & de eius facto ideo ipse interrogari debet. l. videamus. ff. de in litem iuran. Panor. in c. pe. col. 3. nu. 12. de iura. cal. & debet tutor dicere atatem habet, de se ipso loquatur. vt est in Euange. & facit text. in l. si sine. in fin. ff. de interrogatoria actione. † Et si tutor eum doceat, vt maliciose & contra veritatem respondeat, peccat. vt gloss. dicit in d. c. 1. de confessis. in 6.

Quis respondere debet per credit uel non.

Pertinentia respondere pars debet.

Respondetur sub iuramento. De forma iuramenti.

Articulo cuiuslibet respondendum.

Absentes mittunt responsiones.

Subscriptæ responsiones esse debent.

Attestatio in responsionibus fieri debet.

Arestum.

Procuratorius specialis ad respondendum.

Arestum.

Vnus pro alio respondere non cogitur articulis.

Articulus secundus.

Sublatæ responsiones per credit vel non. Abrogationis ratio.

Iuramentum tantum de veritate locum habet.

Interrogatoria cur iurata.

9 Tertio tenetur pertinenter respondere, ibi, *pertinentem*, quia omnino respondisse non videtur, qui ad interrogatum non respondit. l. de ætate. §. quod autem. ff. cod. & nihil interest taceat quis, an obscure respondeat. §. nihil. ibidem.

10 Quarto per sacramentum super euangeliis præstitum. ibi, *aux saintz euangiles*, ergo tangere euangelia debet. cap. vt circa. de elect. in 6. §. i. vt litigantes iurent. colla. 9. in authen. licet sit de iure controuersia, vt in c. fin. de iuramento calum. Tamen laici tangunt scripturam, presbyteri manu admota ad pectus iurant. l. penul. §. in omnibus. C. de rebus cred. non fit tamen vis in curiis Franciæ, siue iuretur super Euangeliis, siue super imagine crucifixi, vel aliàs prout solitum est.

11 Quinto non solum respondebit vni, vel alteri articulo, sed cuiuslibet ibi, *à chascun article*. gloss. in cap. i. de confess. nil enim credimus actum esse, quando aliquid superest agendum. l. pen. C. de his quib. vt ind.

12 Sexto si absentes sint à loco iudicij, tenebuntur mittere responsiones super quolibet articulo vel venire ad iudicium, ibi, *Et oit iceluy defendeur seroit absent dudit lieu, & semblablement les demandeurs seront tenus d'enuoyer l'affirmation & possion de leurs faitz, & la respnce pertinente par escrit*. gl. & docto. in l. i. ff. de interroga. actio.

13 Septimo responsiones istæ subscriptæ esse debent manu illius, qui respondit, & hoc ipse debet attestari, vel si nesciat scribere, debet id agere notarius, videlicet vice illius subscribendo. ibi, *signée de leur main s'ils sauent escrire, ou si non, d'ung notaire Royal à leur requeste*. l. sub signatum. vbi, scripsi. ff. de verb. signifi.

14 Octauo debet notarius attestari se signasse ad petitionem & requisitionem talis. ibi, *à leur requeste*, nec poterit iudex deferre iuramentum parti, & eam interrogare, nisi parte hoc requirente. l. 3. ff. de iure iur. ita iudicauit Senatus anno 1522. die 19. Nouembris, quia iudices in Francia ad partium vtilitatem solent esse elingues sine requisitione illarum, seruantes l. 4. §. hoc autem iudicium ff. de dam. infect.

15 Non debet mittere procuratorium ad respondendum & asserendum ea, quæ dicta sunt, & facta, & huiusmodi procuratorium debet esse speciale, nec sufficeret generale, vt iudicauit Senatus anno 1526. die 5. Junij contra do. Petrum Laydet Curia consiliarium, & probat Soc. consi. 55. præstantissime. in fin. vol. i. ¶ Alios casus requitentes speciale mandatum concessi in titul. de elec. derog. in si. in concord. Franciæ.

16 Nec alius pro alio respondere cogitur. l. si sine. in fine. ff. cod. Sed cum mandato respondere poterit. l. qui seruum. §. idem est. ff. eod. quem tex. sing. dicit Bald. in marga. in verbo mandatum. in 4. q. Sed hæc responsio per credit, est sublata in curiis Franciæ secularibus, sed non in ecclesiasticis, vt sequitur.

FRANCOYS article XXXVI. des publiées M. D. XXXIX.

Qu'il n'y aura plus responses par credit, ne contredits, contre les dictz des testimoins, & defendons aux iuges, de les recevoir, & aux parties, de les bailler, sur peine d'amernde arbitraire.

GLOSSA VNA.

1 **I**ste articulus prohibet ne decætero responsiones fiant per credit, nec scripturæ dentur contra dicta testium, de hoc scribam artic. vt. inferius de reprob. testium.

2 Sciendum est responsiones per credit, vel non, ob id, meo quidem iudicio, esse sublatas, quia partes super his frequenter peierabant, existimantes falso se non ligari, si iurarent per non credit vel credit, licet de iure tantum valeat confessio facta per verbum credit, sicut facta de veritate. per gloss. singul. in cap. ex literis. de iure iur. secundum Peru. in c. i. de iudic. in 6. & in addi. ad Panor. in rub. de proba. Dec. in c. cum venerabilis. de excep. ob id vt partes euitent hæc periuria, tenentur de veritate iurare vt in artic. seq. scribitur.

3 Ad hæc partes addebant, nimis indignum esse & graue exigere probationem à reo. l. nimis graue. C. de testi. l. frustra. de proba. ideo partes iurare recusabant, saltem rei. ¶ Sed visum est conditori, vt iurent partes de veritate, & non per credulitatem, ne aliquo palientur colore ad periurium, nec videatur reo absurdum, si ipse etiam respondeat actoris interrogationi, cum actor ipsi reo respondere teneatur, & in iudiciis æqualitas seruari debet, nec licet actori, quod non licet reo, & e contrario, per regul. iuris. maxime circa probationes actor & reus sunt pares, nec vni plus fauetur, quam alteri. Bart. in l. de die. ff. qui fatid. cogant. Dec. in l. fauorabiliores. de reg. iur. ff. ideo vt tam reus quam actor releuentur ab onere probandi, statuitur hic, vt vterque iurare teneatur de veritate, sicut in criminalibus iuratur de veritate, & non de credulitate. l. repeti. ff. de quaest. Bar. in l. Marcellus. ff. rer. amot.

5 Item propter hominum ad dissentendum & negandum facilitatem. l. item si vnus. in fin. ff. de arbit. eodem. quod simulatque actores petunt in iudicio, rei solent negare, vt qui Deum præ oculis

præ oculis non habent, sicut dicitur de iudice. in l. quod si Ephesi. in fin. ff. de eo quod cer. loco. ideo vsus iudiciorum antiquus inuenit, vt pars interrogetur cum iuramento super petitis à parte, & interrogabitur pars an esset hæres vel aliàs, vt per totum titulum. ff. de interrogat. actionibus. gloss. in c. i. de confess. in sexto.

6 Veruntamen crescente malitia hominum partes affirmatiue conscripserunt, quæ interrogatiue describi solebant, vt pono talem hæredem esse, pono me mutuassee decem tali, & vocata fuerunt positiones quibus tenebatur pars respondere, aliàs pro confesso habebatur post iudicis præceptum. c. 2. de confess. in 6. nec poterat iste contumax appellare, vt docet Panor. in c. fi. col. 4. nu. 7. 18. de iur. calum. ¶ Et harum positionum quædam fiebant ante litem contestatam, quæ habuerunt originem à iure Digestorum. Aliæ verò quæ fiunt post litem contestatam de iure Codi. vt asserit Bart. in l. Offidius. ff. de leg. 3. & in l. vbi cunque. de interroga. actio Baldus in cap. ex parte. §. de rescrip. col. 2. nec obstat l. i. ff. de interroga. act. vbi text. dicit has interrogationes ante iudicium fieri non debere, ideo vsus foren. iudiciorum potius eas inuenit, quam ius, & postea de isto vsu facta multa iura fuerunt. ¶ Sed hodie ventum est ad primum ius interrogationum, vt docet Geor. Narham. in repet. clem. fape. §. & quia. colum. i. de verb. sign. vt sequitur in text. nam corrigens corrigitur, & ad pristinum statum ius reducitur. l. quoniam. ibi Bald. C. de secun. nupt.

FRANCOYS, article XX XVII. des publiées M. D. XXXIX.

Et neantmoins permettons en parties se faire interroguer l'une l'autre pendant le proces, & sans retardation d'iceluy, par le iuge de la cause, ou autre plus prochain des demourances des parties, qui à ce sera commis, sur faitz & articles pertinents, & concernant la cause & matiere, dont est question entre elles.

GLOSSA VNA.

1 **H**odie per istum articulum ventum est ad ius antiquum, quo iure interrogabantur partes, & hodie, adeo quod in positionibus multæ erant difficultates, quæ hodie subiacent sunt per istum text. & in defectudinem abierunt: vt in l. i. ff. de interroga. actio. voluit enim conditor astringere eum, qui conuenitur ex sua in iudicio responsione, vt vel confitendo, vel mentiendo sese oneret, simul etiam portionis, pro qua quisque hæres extiterit ex interrogatione certioreretur. l. voluit. ff. de interroga. actio.

2 Et est differentia inter positiones seu articulos, & interrogationes: quia illæ assertiue conscribuntur, hæc vero dubitatiue, videlicet interrogetur talis, & interrogans non videtur contenta tateri, secus in edente positiones & articulos. l. cum pretium. C. de liber. cau. Alex. consi. 172. in causa. col. i. in 6. vol. ¶ Et tempus datum ad ponendum, non censetur datum ad articulos dandum: vt docet Bald. in l. generaliter. §. i. col. i. C. de reb. credit. & positio plures potest continere articulos. c. presentium. ibi super quolibet articulo, super qualibet positione contento. de testib. in 6. Soc. in c. fraternitatis. col. 2. illo tit.

4 Vnde hæc interrogationes fiunt, vt pars releuetur ab onere probationis per confessionem aduersarij, quæ probatio difficilis est. l. i. 2. & 3. ff. de interroga. actio. c. i. vbi gloss. de confess. in 6. & vt veritas ex ore litigantis eliciatur. c. ceterum. de iuramen. calum. & quia graue & onerosum est per testes probare. l. is qui destinavit. ff. de rei vendic. & quando testes non habemus, vel reprobantur per aduersarium, ideo ad confessiones veniendum est, vt inferius dicam artic. si. ponendo vtilitates harum interrogationum.

5 Cum istæ itaque interrogationes in locum probationum succedant: vt docet Spec. in titu. de positio. in §. secundo videndum. ideo fieri debent post litem contestatam, & sic pendente processu, vt hic, *pendant le proces*. & sic vsque ad conclusionem in causa, nam intra illud tempus probatio fieri debet. c. cum dilectus. de fide instru. Panor. in c. pen. col. 5. nu. 20. de iuramen. calum.

6 Licet de iure vbi cunque iudicem mouerit æquitas, interrogatio fieri possit etiam post conclusionem. l. vbi cunque. ff. de interroga. act. vnde anno 1539. & die 7. Augusti. Senatus reiecit aliquem appellentem à sua appellatione, & illum condemnauit ad multam, quam ad viginti libras moderauit, eo quod appellauerat à Præposito Parisiensi, qui pronunciauerat ex officio post conclusionem in causa partem interrogandam, nam dicebat ex stylo curiæ hoc non licere sine partis requisitione quod est falsum, vt vides quando fit ad iudicis instructionem, secus si ad partis vtilitatem simpliciter: vt dixi supra artic. i. & vide arrestum anno 1532. die 19. Nouemb. in quo fuit annullata sententia Præposi. Paris. eo quod parte non petente pars fuit interrogata.

7 Et si sine interrogatione quis responderit, pro interrogato habetur, & nocet ei sua responsio. l. si sine. ff. eo. vbi dicit interrogatum accipere debemus non solum à prætore, sed etiam ab aduersario, & sic etiam aduocato tenetur quis respondere, secundum gloss. ibi, quæ in actu forensi reijcitur, quia pars non tenetur in hoc parti, vel aduocato illius partis aduersæ respondere, sed iudici tantum interroganti per istum text. vel alteri à iudice substituto.

8 Et isti articuli seu interrogationes debent communicari parti, antequam respondere teneatur.

Positiones quomodo fiebant.

Positionum alie ante litem contestatam, alie post.

Hodiernum ius.

Articulus tertius.

Hodie fiunt interrogatoria.

Differentia inter positiones & interrogationes.

Interrogationes cur fiant.

Interrogationes fiunt post litem contestatam.

Interrogatio post conclusionem in causa. Arrestum.

Respondens sine interrogatione habetur pro interrogato.

Interrogatio-
nes sunt
communicati-
o.
Arestum.

Communica-
tio habetur
loco delibe-
rationis.

Iudex ipse
super inter-
rogatoriis
interrogat,
et non com-
missarius.
Arestum.

Comitti
quando pos-
sunt interro-
gatoris.

Interrogato-
ria etiam con-
tra stylum
suum reu-
cienda.
Arestum.

Articulus
quartus.

Iuramentum
super articu-
lis presentan-
dum.
Interrogato-
rius quomo-
do debeat
respondere
cuiuslibet ar-
ticulo.

Vxor in cau-
sa mariti in-
terrogatur.
Arestum.

Expensis cu-
ius fiat inter-
rogatio.
Arestum.

Categorice
debet respo-
dere inter-
rogatus.

tur, vt cogitet verè respondere, ne si perperam responderit, damno afficiatur. l. qui interrogatur. ff. eo. sic censuit Senatus anno 1529. die 16. Decembris de Thou & de Nulli aduocatis postulanti-
9 bus, per c. 2. de confess. in 6. † Et datur tempus ad deliberandum. l. qui interrogatur. ff. de in-
terrog. actio. quia interest viuentium, ne precipitentur, quamdiu iuste deliberant. l. & quia. ff. eo.
& quamuis Bart. in l. 2. §. quod obseruari. C. de iureiur. propter calum. dand. distinguat inter fa-
ctum alienum, & proprium de recenti, quia in facto proprio non est tolerabilis error. l. fin. ff. pro
10 suo. & ideo tunc non datur dilatio ad deliberandum. † Sed hæc communicatio habetur loco
deliberationis, ideo non datur à iudice alia dilatio, quia text. dicit sine retardatione processus,
sed hæc communicatio fit, ad eò quod pars parti dabit articulos, super quibus respondere tenetur,
postea intra duos dies, vel aliud tempus, & iudex illum interrogabit, si verò pars non commu-
nicasset parti articulos, seu interrogationes, & pars interroganda vellet habere modicum temporis
ad deliberandum, iudex ei non deberet denegare, ne anceps periurium subire teneatur, & sic con-
ciliantur iura, & doct. opiniones.

11 Super his verò interrogatoriis debet iudex partem interrogari: l. vbiunque. ibi per iudicem,
& c. cum Ioannes. in fi. de fide instru. & non commissarij, vel notarij, quamuis commissarij testes
audire debeant super attestationibus faciendis, non iudex, vt fuit in Senatu iudicatum inter iu-
dices de Loches, & commissarium eiusdem oppidi anno 1518. in princ. mensis Iunij.

12 Licet quidam dicant in summariis has interrogationes non esse faciendas: vt per Hippol.
in l. de minore. §. i. ff. de quæstio. tamen hodie in quibuscunque causis, his vtimur interrogationi-
bus in forensi iudicio.

13 Ad hæc istæ interrogationes fient per iudicem causæ, ibi, *par le iuge de la cause*, si tamen vale-
tudinarius esset reus, vel actor seu abiens, poterit iudex causæ committere illi iudici, in cuius
iurisdictione degit actor, vel reus interrogandus, sicut in testibus audiendis. l. iudices. cum auth.
ibi posita. C. de fide instru. ita loquitur hic articul. ibi, *par le iuge de la cause ou autre plus prochain des*
démourances des parties, qui à ce sera commis.

14 Insuper debent interrogatoria esse pertinentia, nam captiosa sunt reicienda, & ad rem non
facientia. gloss. in c. 1. de confess. in 6.

15 Et tenentur partes respondere his interrogatoriis, etiam si stylus curiæ habeat, quòd inter-
rogatoria locum non habeant: vt in supplicationum camera Paris. hoc censuit Senatus anno
1532. die 10. Martij contra hæredes Do. de Brienne, & pro vidua prædicti quondam illius domini,
vt sequitur artic. seq.

FRANCOYS, article XXXVIII. des publiées M. D. XXXIX.

*Et seront tenues les parties affermer par serment les faits contenus en leurs
escriptions & additions, & par icelles, ensemble par les responses ausdicts interro-
gatoires, confesser ceux, qui seront de leur science & congnoissance, sans le pouuoir
denyer, ou passer par non sçauance.*

GLOSSA VNA.

1 **S**icut dictum fuit articu. i. supra eodem. pars vtraque tenetur affirmare per sacramen-
tum facta posita in articulis, & additionibus vera esse, & postea iurabunt partes super
illis articulis, & interrogatoriis.

2 Item pars quando respondet de veritate dicenda super quolibet articulo, debet res-
pondere quòd scit, non autem per credo, vel non credo, sicut olim. nec potest negare factum, vel
dicere nescio, sed qui tacuit apud prætorem in ea causa est, vt in solidum conueniatur, quasi ne-
3 gauerit se hæredem esse. † Nam qui omnino non respondit, contumax est, contumacia au-
tem pœnam hanc ferre debet, vt in solidum conueniatur, quemadmodum si negasset: quia præ-
torem contemnere videtur. l. de atate. §. qui tacuit. ff. eo. & probat iste articu. ibi, *qui seront de leur*
science & congnoissance.

4 Item vtraque pars interrogari debet, ad eò quòd vxor etiam partis potest interrogari in bonis
communibus, quia pars censetur, quamuis non prosequatur processum, sed illius maritus. l. ma-
ritus. C. de procurrat. & ita iudicauit Senatus die 7. Ianuarij, anno 1550. quia poterit citius verita-
tem dicere, quàm eius maritus, qui forte est procurator, vel aduocatus antiquus, qui non solent la-
queis capi, sicut nec annosa vulpes.

5 Adde quòd hæc interrogatio expensis fiet eius partis, qui illam prosequitur interrogationem
fieri, salua repetitione si obtinuerit: veluti conclusit Senatus inter Nicolaum de Pars acto-
6 rem, & Ioannem le Vergeur, & in mente curiæ retentum, † Licet de iure hoc fieri deberet
communibus expensis: vt tradit tex. & ibi doct. in l. pen. §. his de præsentibus. C. de reb. cred. c. sta-
tutum. §. in super. de rescrip. in 6. & Aufre. decisio. 273. tenendum est tamen quòd expen. requirenti-
tis, vt dixi in tractatu de citatio. superius.

7 Postremò iste textus statuit, quòd pars non debet denegare articulum, quem scit, & dicere
se nescire: vt probatur in cap. cum contingat. de rescrip. sed potest dicere non esse verum, quod
ponitur, vel id super quo interrogatur: nam vera confiteri debet vera esse, non vera dicit
non esse,

8 non esse, & ita puto intelligendum istum textum. † Et si non esset memor, poterit se referre
ad instrumentum, verum est: prout in tali instrumento habetur. auth. si quis in aliquo. C. de eden.
& tunc deferendum esset eidem instrumentum, & ipse denuò esset interrogandus, si sua esset ne-
cessaria interrogatio: vt doctores concludunt in dicta auth. si quis.

9 Non poterit tamen iudex statuere, quòd pars remanebit in sua domo, donec fuerit audita,
quia hoc esset species incarcerationis seu relegationis: vt probat l. i. §. hi quibus. ff. de legat. 2. & ita
iudicauit Senat. anno 1535. die 10. Maij, postulante do. Brulat tunc aduocato, nunc autem procu-
ratore Regio egregio.

IDEM article XXXIX. Ibidem.

*Et ce sur peine de dix liures Parisis d'amende pour chascun fait & denié ca-
lumnieusement en noz cours souveraines, & cent sols Parisis es iurisdiccions in-
ferieures, esquelles amendes seront lesdictes parties condamnées enuers nous, &
en la moitié moins enuers les parties, pour leurs intersts.*

GLOSSA VNA.

1 **I**C pœna statuitur aduersus partem, quæ denegauit factum calumniosè, nam si pars
fuit interrogata, an habeat tale instrumentum, & responderit se non habere, punietur
ad decem libras Paris. in curiis supremis, in inferioribus autem ad quinque pro quoli-
bet facto, & † hæc emenda fisco adiudicatur, sed condemnatur adhuc pars ad dimi-
diam emendam supra expressam, quæ applicatur parti pro suo interesse: vt docet iste text. vide su-
pra in tit. de recusa. art. 7. vbi plenius scripsi, quare maiorem multam habeat fiscus, quàm pars.

2 Quæro an possit confessus per literas Regias releuari à confessione? Respond. si iusto errore
deceptus fuerit, poterit, vel culpa, non tamen dolo proxima. textus, in l. de atate. §. qui iusto. ff. eod.
si tamen sine dolo malo responderit, alioqui non. vnde Celsus scribit, licitum esse responsi pœni-
tere, dum nulla captio ex eius penitentia sit actoris. Quod verisimum mihi videtur, maximè si
quis postea plenius instructus quid faciat, instrumentis vel epistolis amicorum iuris sui edoctus.
§. fin. l. de atate. ibidem vide Capolam in cautel. 69. confessio.

3 Item anno 1519. die 20. Decembris cum quidam fuisset citatus ad respondendum articulis, qui
non comparuit, ideo pro confessis habiti sunt. per cap. 2. de confessis. in sexto. is tamen postea
ostendit se pro negotiis Regiis impeditum, ideo literis releuatus est, & permissum respondere, &
inquisitiones facere, dummodo pars altera suis impensis faciat, & respondeat.

4 Et de hoc errore multa tractat Vital. Camba. in tract. clausul. in clausul. non errore ductus. vbi
videbis quando error committitur in contractibus, vel in iudiciis, arbitriis, matrimonijs, à procu-
ratore, aduocato, vel à parte, seu à iudice, quomodo succurratur, & in vltimis voluntatibus.

IDEM article XL. Ibidem.

*Et semblable peine voulons encourir ceux, qui auront posé & articulé calum-
nieusement aucuns faux faits, soit en plaidant, ou par leur esriture, ou autres
pieces de proces.*

GLOSSA VNA.

1 **A**dem pœna puniri debet pars quæ factum calumniosè falsum scripserit, quod puta-
rem verum, si super eodem art. partem aduersam cogere ad respondendum, † secus si
simpliciter conscripserit: quia verba debent intelligi cum effectu. l. i. ff. quod quisque
iuris. habere enim cum effectu sicut peruenire accipiendum est. l. nomen filiarum. in
fi. ff. de verb. signifi. vbi scripsi.

2 Notandum est tamen quòd in quibus casibus quis de iure non tenetur respondere positio-
nibus, in illis casibus nec tenebitur respondere hodie his interrogatoriis. † Ideo interrogatio-
ni continenti turpitudinem respondere quis non tenetur. l. qui iurasse. §. si pater. ff. de iureiurand.

3 Bartol. in l. Marcellus. §. primo. ff. rerum amotar. Aufre. decisio. Tholosa. q. 371. † Vnde falsæ
confessiones naturalibus conuenire debent, alioqui non obligant. l. confessionibus. ff. eod. & vt
breui perstringam in totum confessiones ita ratæ sunt, si id quod in confessionem veniet ius &
naturam recipere potest. l. si is cuius. in fi. ff. eod. facit l. si filius. ibidem.

4 Item responsiones istæ factæ in causa inter Titium & Caium non proderunt quoad alium,
cuius factum non fuit interrogatus. l. si. ff. de interrog. actio.

5 Vtilitas ex his interrogationibus prouenit magna, prima quia releuant ab onere probandi: vt
superius dictum fuit.

6 Item à laboribus & expensis, quæ fierent in testibus audiendis: vt dicitur inferius in tract. de
inquisito. tit. l. seq.

7 Et quia fides habetur ei, qui contra se dicit. l. de atate. §. i. ff. eod. nullæ enim sunt partes iudicis
in confidentes. l. proinde. 2. in fi. ff. ad leg. Aquiliam. ac fortior est hæc probatio per confessionem:
vt docet Lanfranc. in verbo, confessiones. c. quoniam. de proba.

Iudex nõ po-
test partem
cogere, ut in
sua domo re-
maneat pro
interroga-
tione.
Articulus
quintus.

Pœna calu-
niosè dene-
gantis.

Confessus an
releuetur.

Nõ compen-
ditur pro co-
fesso habi-
tur.

Arestum.
De errore
facti.

Articulus
sextus.

Calumniosè
factum scri-
bès punitur.

Casus in qui-
bus nõ tene-
tur pars in-
terrogato-
rijs respon-
dere.

Responsiones
untus alij nõ
preiudicat.
Vtilitates
interroga-
tionum.

Abbreuiatur
proc-
sus per in-
terrogato-
ria.

10 Processus breuior redditur, & finis citius litibus imponitur, quod maximè interest. l. prope-
randum. C. de iudi. c. finem de dolo.

11 Confessio tamen vnus non liberat alium, nec nocet alteri. l. si seruus. 2. ff. eo. imò si sententia
fuerit lata contra vnum, qui dicit se hæredem vel debere centum, si soluendo non sit, rescisso su-
12 periore iudicio in eum, qui re vera hæres est, actio dari debet. l. qui ex parte. ff. eod. † Et sic is
qui respondit se hæredem esse, non liberat verum hæredem, nec is qui confessus sit se Titium
occidisse, quem alius occidit. l. qui seruum. ff. de interrog. actio.

Interroga-
toria sup-
plent vicem
probationis.

13 Etiam vrile est sic partem interrogari, quia deficientibus probationibus, si pars interrogata
confiteatur, vincet altera pars, & obtinebit quod petebat. l. i. & per totum. ff. de confessis. vbi alia
huic materiæ confinia videri possunt. Adhæc quamuis actor ad petitionem rei, vel econuerso
fuerit interrogatus, tamen confessio actoris nocet tantum ipsi, & non reo, nec confessio rei no-
cebit actori, sicut est in iuramento litis decisorio. l. i. C. de iureiurand. quia deferens iuramentum
parti vult stare dictis partis iurantis. l. 3. §. dato. ff. de iureiuran. §. item si quis postulante. de actio. in
insti. sed quando hoc iuramentum deferitur non vult pars credere isti interrogato, nisi quoad vt-
lilitatem interrogari petentis, alioqui nollet, vt interrogaretur. & ita vides differentiam inter hæc
iuramenta & vtilitates. De his gratias Deo opt. Max. agens immensas finem faciam. Amen.

TRACTATUS

DE INQUISITORIBVS

SEV COMMISSARIIS AD FACIEN-

DVM TESTIFICATIONES DATIS.

Des commissaires à faire enqueste.

CHARLES VII. article XX. touchant le style.

Articulus
primus.

Item, affin que les commissions d'enquestes de nostre dicte cour, soyent distri-
buees entre les presidents & conseillers d'icelle, en regard à la grandeur et quali-
té des causes: & aux merites desdits conseillers, ordonnons que doresnauant, les
presidents, tant de la grande chambre que des enquestes, appellez avec eux deux
cōseillers, l'un cleric, et l'autre lay, des plus anciens de chascune de sdiètes chābres,
distribueront lesdictes commissions d'icelle nostre cour, en la fin de chascun baillia-
ge, preuosté & seneschancee, ausdits presidents & conseillers, en accomplant et ac-
compagnant un des ieunes, avec un des anciens, en gardant equalité le plus que
faire se pourra, & promettrot lesdits distribuants, faire icelles distributions, le plus
loyalement & iustement, qu'ils pourront en leur conscience. Et s'aucun desdits
presidents ou conseillers, ne vouloit ou pouuoit bonnement, pour aucune cause rai-
sonnable, aller en la commission qui luy seroit ainsi distribuee, il pourra subroguer
en lieu de luy, lequel des presidents ou conseillers de nostre dicte cour, que bon luy
semblera, pourueu qu'il iure en presence desdits presidents qu'entre luy & celuy
qu'il voudra subroguer en ladicte commission, n'a marché fait ou cōvention au-
cune de pris ne de somme appreciee à cause de ladicte subrogation: & ordonnons
que doresnauant aucunes commissions de faire enquestes, ne seront baillées ne di-
stribuees, à aucuns des greffiers, notaires ou huissiers de nostre dicte cour.

GLOSSA VNA.

Commissio est
strictè inter-
pretanda.
Examinare
uolens non
potest demō-
strationē fa-
cere.

1 VPERIUS in tracta. de sequest. in prin. dixi multiplices esse seque-
stros, seu curatores, & vt vulgo dicam commissarios. hic tantum tracta-
bimus de inquisitore dato seu commissario ad audiendum testes.

2 Notandum est, quòd mandatum seu commissio est strictè interpre-
tanda, vnde si committatur alicui vt possit testes recipere, non poterit
recipere instrumenta, aut confessiones. c. prudentiā. de offi. deleg. Barba.
confi. 7. visis dubiis in §. dubio. 3. vol. † Animaduertat ergo cōmissarius,
3 vt suum sequatur mādatum, & verba mandati, nec ab eis desleat; quia
sines mandati diligenter sunt obseruandi, & qui excessit, aliud videtur facere. l. diligenter. ff. man-
dati.

dati. Et qui potest examinare testes, non potest demonstrationem, quam vegetam dicimus, facere:
vt censuit Senatus ahuo 1527. die 8. Iulij postulantibus do. Poycto & Charmolue aduocatis.

4 Item si committatur alicui, vt testes possit recipere, eos examinare non poterit, quia ista sunt
diuersa. c. 2. §. si verò. de testib. in 6. Areti. & Dec. in c. licet. per illum tex. in 7. notab. de probat. sed
si sit data potestas alicui examinandi testes, recipere eos poterit, quia est necessarium antecedens,
nec eos posset examinare, nisi ante eos reciperet. c. praterea. de officio delega. l. ad legatum. & l. ad
rem. ff. de procuratoribus. Receptio ad iuramentum refertur, dum testis iurat veritatem dicere in
iudicio, examinatio extra iudicium: vt docet Peru. in c. presentium.

5 Iste articulus tria statuit. Primò vt iusta & æqua fiat mandatorum & commissionum per præ-
sides distributio.

6 Secundò quòd is cui datum est mandatum audiendi testes, si hoc explere non possit, alteri
demandare eius curam poterit, & subrogare alterum sub disceptatorem, dummodo iuret coram
præsidibus, quod nullum recepit ex eo precium, & nil super hoc recipiet, nec aliqua conuentio
inter eos est de precio recipiendo habita: vide inferius art. ii. qui per istum erit expeditus.

7 Tertio quod mandata & commissiones non debent concedi grapherio seu scribæ, notario,
seu apparitori curiæ parlamenti, quia industria magna requiritur in audiendo testes, & peritia
quam hoc genus hominum non habet regulariter.

8 Imprimis igitur vult tex. æqualitatem in distribuendis processibus seruari, quæ maxime in iu-
diciis est habenda. cap. nouit. de iud. vnde optimus legumlator Licurgus ab æquitate æqualitatem
omnium ciuium introduxit, vt nullus ciuis nec supellestili, nec fundo, altero ditior foret, diuisit
enim solum æqua portione, & sorte. At cum semel per agrum æstate post messes transiens posi-
tos acruos similes & æquales vidisset, magna lætitia fertur dixisse. Ecce omnis terra Laconica vi-
deretur multorum fratrum esse, Cicero.

9 Item æqualitas inter virum & vxorem seruari debet quoad dotem, & propter nuptias dona-
tionem. auth. æqualitas. C. de pactis conuen. & in authen. de æqua. dot. colla. 7.

10 Æqualitas etiam in vltimis voluntatibus spectatur. l. iam hoc iure. ff. de vulga. l. in testamen-
to. C. de milit. testa. vnde si probatum fuerit duos fuisse institutos, sed non in quibus portionibus,
tunc iudicandum esteos esse ex æquo hæredes, per text. in l. si quis ira. 2. ff. de hæred. instit. vbi Bal.
& Imol. & sequitur Iaf. in l. admonendi. col. 7. nu. 41. in lectur. ff. de iureiur. & in l. fructus. nu. 7. solu.
matri. æqualitas itaque in hæredibus seruari debet. l. cum pater. §. pater pluribus. ff. de lega. 2.

11 In collationibus etiam seruat æqualitas. l. si emancipati. l. vt liberis. & l. illud. de collat. vnde
filius in potestate tenetur conferre emancipato, & emancipatus filio in potestate tam ex testamen-
to quàm ab intestato. auth. ex testamento. C. de colla. Soci. confi. 4. visis actis. in 1. vol. docto. in 1.
si emancipati.

12 In contractibus seruat, quia vltro citroque oritur obligatio. l. Labeo. 2. §. contractum. ff. de
verb. signifi. & actio directa & contraria oritur in multis contractibus: vt ff. commod. vel contra.
depos. vel contra. mandati vel contra.

13 In quasi contractu etiam æqualitas seruat, quod probatur in actione negotiorum gesto-
rum. in §. 1. de obligat. quæ ex quasi contract. in insti.

14 Æqualitas etiam in tributorum solutione, & in muneribus subeundis seruanda est. in l. frau-
dem C. de anno. & tribut. lib. 10.

15 Idem ergo dicemus in mandatis & commissionibus, vt æqua fieri distributio debeat inter
Consiliarios vt hic facit. l. in sacris. 3. vbi Lucas de Penna in fi. C. de prox. sacro. scrip. lib. 12.

16 Praterea commissarius datus ad testes examinandos non poterit testes super reprobationi-
bus examinare, nisi expresse hoc dictum fuerit in commissione. c. presentium. §. testes. de testib. in
6. Iaf. & Purpurat. in l. 2. col. 8. nu. 63. ff. de iurisd. omn. iudi.

17 Adhæc commissarius datus ad examinandos testes, non tenetur recipere grapherium seu
scribam loci, sed potest eligere vnum scribam quem velit, dummodo partibus non suspectum, per
cap. quoniam contra. de proba. Bald. in l. repetita. C. de episc. & cler. Franc. Marc. in decif. 136. in de-
cilio. Delphi. in prima parte.

18 Insuper debent præsides maximè in his distributionibus considerare qualitatem causæ, si cau-
sa est ardua, difficilis, & dubia, tunc doctissimo eam committere debent. arg. l. 2. ibi, pro causæ qua-
litate. ff. de re iudicata: etiam vult, vt personarum conditio inspicere debeat, ibi, & aux merites desdits
conseillers, subtilibus enim & doctis, subtiles causæ sunt committendæ. doct. per illum textum, in c.
statutum. in princ. de rescrip. in 6. & forte abundantius dicitur in tit. de la cour de parlement: alia po-
teris supplere ex tit. de la distribution des proces, infra, qui per ista erit elucidatus.

LOYS XII. article XXIII. des premieres.

Item, & à la fin du parlement les distributions des commissions se feront en la
matiere qui s'ensuit, c'est à sauoir les enquestes & examen en la maniere accou-
stume. Et au regard des executions d'arrests, chacun des rapporteurs pourra
choisir

Distributio
commissio-
num.
Subdelega-
tū mandati.

Scriba ne cō-
mittatur ad
testes audiē-
dos.
Æqualitas
Licurgi.

Æqualitas
inter uirum
& uxorem.
Æqualitas
in testamen-
tis.

Conferendi
æqualitas.

Munerum
subeundorū
æqualitas.
Distributio
inter Consi-
liarios æqua-
lis sit.

Commissio
examinatio-
nis an por-
rigatur ad
reprobation-
es.

Commissarius
quem scribæ
habere de-
beat.
Qualitas
causæ in di-
stributioni-
bus conside-
randa.

Articulus
secundus.

choisir une commission de son rapport, telle que bon luy semblera, & la reste des commissions d'execution d'arrest, qui chet en commission, se distribuera selon l'ordre & antiquité, & es chambres où ils auront esté rapportez, par les presidents ou autrement, ainsi que lesdits presidents verront estre à faire pour le mieux.

GLOSSA VNA.

Distributio quo ad executionem a resti.

IN proximo §. dictum fuit de inquisitoribus seu commissariis ad testimonia conficienda, seu inquisita: nunc dicit de disceptatoribus seu commissariis ad executionem arresti, & statuit quemlibet consiliarium eligere vnam posse commissionem ex processibus per eum relatis, & per suam relationem iudicatis. † Alia verò mandata & commissiones distribui debent pro antiquitate consiliarium, & per ordinem, vt illa classis & camera prius inspiciatur in qua processus fuit iudicatus, & illi consiliarij alius preferantur, tum quia laborarunt in iudicando illum processum, tum etiam quia facilius poterunt exequi, cum sint instructi, & alij non, vt in simili dicitur in l. nulli. C. de iudic. & in c. i. de causa possess.

Mandatum quomodo subscripti esse debet.

Item commissarius non debet audire testes, vel aliud agere spectans ad suam commissionem, nisi habeat mandatum subscriptum, & signatum, vt docet Masuer. in titul. de prob. ver. item commissarij referendarij, † quod non procedit, si ipsemet iudex audiret testes, tunc ipse poterit exigere mandatum quando voluerit, vel nisi res sit vilis, vel aliàs de consensu partium fieret, vt docet ibidem Masuer.

Commissiones verbales annullate.

Imò cōmissiones verbales & sine scriptis improbavit Senatus anno 1533. die 24. Martij, & arrestum factum per apparitorem habentem mādaturū verbo iudicis, fuit dictum perperam factum.

Scriptura non clausa ad informandum rei iudicis. Articulus tertius.

Et scripturas nō clausas ad informandum rei iudicis, & informationes factas ex illis scriptis annullauit anno 1538. die 16. Decemb. postulantibus aduocatis Alber. & Danechi.

CHARLES VII. artic. XCV.

Item, & pource que les commissaires enuoyez de nostre cour de parlement pour faire les enquestes sur les proces des parties, ou elles ont esté appointees contraires, les parties ont esté & sont souuentefois greuees de grandes mises & despenses, voulans obuier à icelles, auons ordonné & ordonnons que dorenavant es causes traictées en nostre dicte cour moindres que de baronnies, chastellenies ou autres plus grandes causes que la cour verra estre de grand poids, les enquestes soyent commises à bonnes personnes, sages & loyaux des pays, dont les parties seront lesquels par commission de nostre cour, pourront proceder à faire les enquestes des parties, seant ou non seant le parlement, mais si les parties requeroient auoir commissaires de la cour, ils les auront. Et au cas que l'une des parties voudroit commissaires du pays, & l'autre du parlement, nous voulons et ordonnons qu'es dessus dites moindres que de baronnies, chastellenies ou autres plus grandes causes, la commission s'adresse à un des conseillers de nostre dicte cour, tel que la cour ordonnera, adioinct avec luy un preudhomme au pays. Et si toutes les parties vouloyent auoir commissaires de nostre dicte cour, ils les auront. Et en outre ordonnons que les presidents & conseillers de nostre dicte cour, qui deurant aller en commission, puissent commencer à faire les enquestes des parties à eux commises, des la feste de la my Aoust, et cōtinuer durant la vacation de parlement iusques à la saint Martin d'hyuer, pourueu qu'ils soyent retournez pour estre au commencement de nostre parlement ensuyuant, & y faire residence, sinon qu'ils eussent congé de nostre dicte cour de vaquer à faire & parfaire lesdites enquestes, outre le temps dessusdict.

GLOSSA VNA.

Commissarij in proprio rei loco dandi.

IN hoc tex. statuuntur sequentia. Primò ad vitandum expensas, vt ad audiendum testes negotium committatur alicui existenti in loco vbi testes audiri debent, & hoc probatur in l. iudices. cum auth. apud. C. de fide instrum. & inferius art. 20. Siue agatur de magna causa, siue de parua, nisi de baroniis vel castellaniis ageretur, aut

tur, aut de alia maxima causa arbitrio curiæ, & quod etiam in magna causa sit committendum in partibus petentibus litigantibus censuit curia anno 1535. die 4. Augu. in magna camera me audiente, nisi quando agitur de baroniis & aliis maioribus causis: vt in isto tex. expressum est.

Arestum.

Limitatur quando partes vellent disceptatorem seu curiæ commissarium habere, illis enim liceret, quia cum hic de commodo illarum agatur, illi renunciare poterunt. l. pen. C. de pact. cap. si diligenti. de foro compe.

Cōsensu partium datus commissarius non inspicietur qualis sit.

Si verò alter litigantium velit curiæ consiliarium habere, alter non petenti de stylo dabitur consiliarius curiæ in commissarium, & adiunctus sumetur in loco, in quo audientur testes, & sic vtrique parti consulitur.

Adiunctus quado in loco rei accipi debeat.

Secundò limitatur non procedere, quando ille qui petit testes examinari extra locum iudicij, potuisset eos facere examinare, dum erant presentes in iudicio, tunc non debent extra examinari, sed imputet sibi is, qui hoc non petit. ita not. Ange. & Iaco. per illum text. in l. de die. in fin. ff. qui fatid. cog. decif. Neapol. 137. dicitur, sed ex bono & æquo adhuc commissio daretur, nisi constaret de partis malitia euidenti.

Culpa partis non curantis testes presentes examinari. Iudex quando per se ipsum examinet testes.

Tertiò non procedit quando iudex haberet illos testes valde suspectos, præsertim quando causa est ardua, potest enim eo casu iudex facere, vt testes ad se ducantur, vt eos per seipsum examinet, vel ipse ad locum accedat, per ea quæ not. idem Iaco. in l. de die. referens Azo. idem tenere in summa de testib. verfic. producendi. & Imol. in l. cum in initio. ff. quæadmod. testa. apertian. Panor. in cap. cum causam. circa fin. de testib. & Iacob. in l. 3. §. vlt. in fin. ff. eod. † Vbi plus dicit iudicem non debere esse facilem ad committendum examinationem testium, quia tota vis causæ in probationibus consistit, & quando committit, videat cui committat: iudices enim quandoque ista, suis committunt consanguineis, quibus non committerent negotia sua etiam vilia & minima.

Criminaliū ne sit commissio.

Quartò in criminalibus non habet locum hæc commissio, sed tantum in ciuilibus. auth. apud. C. de fide instr. glo. in c. testes. in verb. presentes. 3. q. 9. & in c. constitutus. de fideiuss.

Instrumentū originale an transcribendum committatur.

Quintò si per instrumenta debeat fieri probatio, iudex coget illa instrumenta ad se deferri, nec committet ea transcribenda, nisi quando facile non possent deferri: vt not. in cap. cupientes. de electio. in 6. & in c. i. de appell. ibidem. cap. contingit. vbi docto. de fide instrum. Dec. in cap. i. in fin. de appella.

Commissarij Castellæ quando attestaciones conficiant. Bonis necnō sapientibus committendū negotium.

Item commissarij Castellæ attestaciones conficiunt intra ciuitatem Paris. necnon etiam extra vsque ad viginti leucas, si agatur de quadraginta libris in redditibus constitutis, vel de decem libris in aliis redditibus fundariis, & si pars non sit pauper, alioqui committitur in partibus: vt iudicauit Senatus anno 1519. die 26. Ianuarij, & iterum die 6. vel 7. Februarij, anno 1524. pro quodam scholastico habente beneficium Lugduni.

Ex hoc text. colligitur, quibus committi possit, audire testes? Respon. hic text. à bonis personis. Dauid prætulit bonitatem scientiæ, dum dixit, Bonitatem, disciplinam, & scientiam, doce me domine. sic & hic, & idem scribitur inferius artic. 20. neque enim facultates, neque dignitas est ita sufficiens ad fidem, vt bona electio, & benigni mores. l. scire oportet. §. eos. ff. de tutor. & curat. dar. ab his.

Debet etiam hic inquisitor esse sapiens. ibi, sages. Sapiens enim non est is, qui nocet. c. sapiens. 6. q. 1. nec fallere vult, nec falli potest. l. fin. C. de pondera. & auri illa. lib. 10. & quia debet attendere circa testes, ideo sapiens esse debet, qui ex multis rerum argumentis fit, & cognoscitur. §. quorum. in proemio insti.

Fidelis & sufficiens debet esse commissarius.

Etiam fidei committi debet, ibi, loyaux, hæc fidelitas in eo consistit, quod ea quæ deponunt testes, commissarius verè conscribat seu conscribere faciat, & quod nil ultra addat, quod parti nocere possit, & breui, vt omnia ex fide agat, quoniam omne quod non est ex fide peccatum est, vt ait Diuus Paulus. & est tex. in c. si. de præscript.

Item sufficiens esse debet art. 20. infra ibi, par bons commissaires & suffisans. Sufficiens dicitur, quando ea explere potest, quæ officio commissio incumbunt. Panor. & Dec. in c. cum in cunctis. de elect. scripti quæ sit scientia excellens, siue eminens, mediocris, & sufficiens. in §. i. in gl. eminentis. de nomina. reg. in concord.

Pro loci proximitate sūt eligendi commissarij.

Item ex illis locis eligendi sunt commissarij, in quibus partes habitant, ibi, des pays dont les parties seront. Intellige quod commissarij sunt eligendi ex illo loco, quem partes incolunt, & in quo degunt, vt natiuitatis locus non spectetur. Nam quamuis partes sint Aureliæ natæ, & agatur de domo sita Tholosæ, ratione illius domus partes censentur Tholosanæ, ideo commissarius Tholosæ eligi debet. l. iudices. & cap. licet. de proba.

Præterea iudices, quibus examinationes committuntur, tenentur iuris autoritate testes audire, ne illusoria sit commissio. argu. l. si prætor. ff. de iudic. ita docet Alberi. in authen. apud. C. de fide instrum. sequitur Iaco. in l. 3. in fin. ff. eod. multa super hoc scripsi in tract. de liter. requisito. in 2. tomo const. Regiar.

Priuatus an possit esse commissarius.

Requiritur etiam quod is, cui committatur, sit magistratus inquisitor, aut iudex etiam Regius, quippe aduocato, vel alteri priuato, etiam in dignitate constituto, non solet committi de consuetudine & stylo curiarum Franciæ, & hoc quando inquisitores vel iudices Regij adsunt: alioqui aliis magistratibus committi poterit, vt in l. iudices. C. de fide instrum. Imber. in insti. Foren. lib. 1. §. & quoniam. † Vbi dicit iuramenti receptionem priuato committi non posse, examinationem

nationem verò posse. per glos. in l. hac consultissima. in verb. depositiones. C. de testa. Lanfranc. in c. quoniam. in verb. testium. col. 2. de proba. Iacob. in l. 2. de testib. c. 2. de iud. lib. 6. vbi doct.

Diligens et
sufficiens com-
missarius es-
se debet.

19 Item debet iste commissarius diligenter examinare testes. cap. cum causam. de testibus. & de causa interrogare. Bal. ibi. nu. 25. vt inferius dicitur.

Clare deponant testes.

20 Item non valent literæ Regiæ, quibus committitur auditus testium alicui commissario minus sufficienti, vt est statutum inferius art. 20.

Testes deponant lingua materna.

21 Item clare debent testes deponere & concludere. cap. licet. de proba. vbi etiam Bald. not. cap. cum clamor. de testib.

Circumstantie obseruande in examinando testes.

22 Qua lingua debeant deponere? Respon. lingua materna vulgari, vt dicit Ioan. de Graffis in tracta. de substantia procura. in verb. commissarios. scripsi in tracta. vt contractus & alij omnes actus gallicis concipiuntur verbis. vbi hodie est ordina. Regia. & quando dubitatur debet sermo Latinus in vulgarem, & e contrario transfundi. vtor verbis Bald. in l. de quibus. nu. 36. ff. de legibus. Bart. in l. si quis filiabus. ff. de testam. tute.

Interrogandi sunt testes super interrogatorijs et non ultra.

23 Debet tamen commissarius in his testibus examinandis respicere fidem, dignitatem, mores, & grauitatem testium. l. ob carmen. in fin. vbi Iacob. de testib. cap. cum causam. ibi, ac eos diligenter examinare procure de singulis circumstantiis prudenter inquirens, de causis videlicet, personis, loco, tempore, visu, auditu, scientia, credulitate, fama, & certitudine, cuncta plene conscribas. illo titul.

Arestum.

24 Et super interrogatorijs partis aduersæ interrogare. cap. presentium. de testi. in 6. quid si non interrogauerit, vide Alexan. consi. 172. visis. col. vlt. in 2. vol. dicentem quod testimonium non erit nullum, sed poterit pars etiam post publicatas attestaciones petere, vt repetantur, seu recolentur, vt docet Ioan. Andr. in cap. presentium. post Spec. in tit. de teste. §. iam de interrogatorijs. verfic. item cautè. vbi abundè videre poteris de interrogatorijs, ne plura.

25 Non debent tamen commissarij interrogare testes vltra articulos, & scripturas conuentas inter partes, etiam si altera pars diceret periculo suo hoc esse faciendum, vt docuit Senatus & pronunciauit anno 1520. in mense Maio inter admiralium Franciæ & vice dominum Ambian.

CHARLES VII. article XXI. touchant le style.

Articulus quartus & quintus.

Item, ordonnons que les presidents & conseillers de nostre dicte cour, qui de-
ront aller en commission, puissent commencer à faire les enquestes à eux com-
mises de la my Aoust, & continuer selon l'exigence d'icelle, pouruen qu'ils soyent
retournez, pour estre au commencement de nostre parlement ensuyuant, & y
faire residence, sinon qu'ils eussent congé & licence de nostre dicte cour de vaquer
esdictes enquestes outre ledict temps.

IDEM article XXXIII. ibidem.

Item, ordonnons que les presidents & conseillers de nostre dicte cour, qui
deuront aller en commission, pourront commencer à faire les enquestes de leurs
parties des la feste de la my Aoust, & depuis ledict temps, pourront en icelles va-
quer & besongner iusques à la saint Martin d'hyuer ensuyuant, à fin que
des lors ils soyent audict parlement, pour y faire residence, sinon qu'ils eussent
congé ou licence de nostre dicte cour, de vaquer en leurs enquestes, outre le
dict temps.

GLOSSA VNA.

Consiliarij
nō nisi tem-
pore vaca-
tionum suas
exequantur
commissions.
Consiliarij
debet adesse
& conuenire
ad festū di-
ui Martini.
Abcundi sa-
cultas consi-
liarij an et
quomodo de-
tur.

IN his duobus articulis, & in fine precedentis statuuntur quando commissiones fieri debeant à consiliarijs curiæ, & dicit quod tempore vacationum, quæ sunt à dimidio Augusti, vsque ad sanctum Martinum hyemalem, quia aliud est festum sancti Martini in æstare, ob id expressit d'hyuer, hyems.

2 Item quia parlamentum in crastinum huius festi sancti Martini in mense Nouembris inchoatur, ideo omnes consiliarij curiæ debent adesse in hac solenni inchoatione, & residere, ac iustitiam partibus ministrare vsque ad vacationes.

3 Limitatur si facultatem habeant à curia, vt dicit iste text. & inferius artic. 9. vbi prohibetur ne absint tempore parlamenti, nisi ex causa, & tunc vnus tantum abesse poterit, & in commissione solet opponi non obstante quod parlamentum sedeat, &c. Masuer. in titul. de proba. verficul. item commissarij supradicti.

4 Hodie

4 Hodie tamen abesse non possunt durante parlamento sine Regis permissione, vt est statutum in tracta. des residences. artic. 7. quod probatur in l. si quis decurio. C. de decur. lib. 10. nam qui prouinciam regit, fines eius non excedat, nisi voti solucendi causa, dum tamen abnotare ei non liceat. l. illud. ff. de offic. præsi. ne auxiliij latio cum opus fuerit, ciuibus desit, vt scripsi in glo. residentia. §. 1. de colla. in concord.

5 Vnde si consiliarius vel doctor discedat sine curiæ, seu collegij facultate, & licentia, & stipendia, & lucrum id temporis acquisitum perdere debet. per text. in lege hac lege. verfic. vt qui liberam. C. de prox. fac. scriinio. lib. 12. & d. l. si quis decurio. facit l. reipublicæ. ibi coacti. ff. ex quib. cau. maio. huius est sententiæ Io. Igne. in l. 3. §. vtrum. in ff. de senatuscon. Silla. quod obseruatum fuit contra quendam doctorem gloriosum qui absque collegij permisso discesserat.

Consiliarius aut doctor absens sine licentia perdit salariū.

LOYS XII. article XIX. des premieres.

Item, auons ordonné & ordonnons que les conseillers de nosdictes cours de
parlements, ne pourront aller en commission hors de parlement, sinon qu'il soit
question de baronnie, chastellenie, ou autre matiere, qui fust de la valeur de deux
cents liures de rente ou au dessus, ou d'uefche, abbaye, prieuré conuentuel, dignité
ou autre benefice de la valeur de quatre cents liures porté, & la partie le requiert,
& qu'il fust en ce cas delibéré par la cour, que la commission se deust adresser à
nosdicts conseillers. Toutesfoys n'entendons que es cas, ou ladicte cour en voyant
le procez, verroit estre à pourueoir ex officio, es grandes matieres criminelles, ou
de limites, qui bonnement ne se pourroient autrement aduerer, ou vuidier, elle ne
luy puisse faire à sa discretion.

Articulus sextus.

GLOSSA VNA.

ITiam hinc prohibetur ne consiliarij durante parlamento possint ad commissiones accedere, idem arti. 8. inferius, vbi ex causa vnus tantum abesse potest ex singulis parlamenti, alioqui non valebunt testimonia. in artic. 18. infra. vbi idem scribitur. Quod non procedit quando ageretur de baronia, castellania, vel de alia re prophana ascendente ad ducentas libras reddituum, vel vltra, vel quado ageretur de episcopatu, abbacia, prioratu conuentuali, vel alio beneficio valoris quadringentorum librarum oneribus deductis. Et hoc si pars requirat, & sic duo requiruntur. Primò, valor superius expressus. Secundò partis requisitio. Tertiò quod ita fuerit per curiam decretum, quod per consiliarium commissio fiat.

Consiliarij non nisi certis ex causis abesse possunt durante parlamento.

4 Tamen ex officio curia potest prouidere, vt vni consiliario committatur, vt pote si agatur de materia criminali, vel de limitibus, vel de alijs rebus ad curiæ discretionem, ideo ista non seruantur hodie in curiis, quia cum sit magnus consiliariorum numerus in singulis curiis, possunt multi abesse, & tamen clasis seu camera illa non cessabit.

5 Item dicit tex. quando agitur de episcopatu, vel abbacia, seu prioratu, quomodo de his potest coram senatu agi? cum sint maiores cause, quæ sunt Papæ reseruatæ. c. quod translationem. de off. leg. & in ti. de causis. in concord. Respo. quoad dispositionem ista sunt Papæ reseruatæ, sed non quoad cognitionem super possessorio. de quibus cognoscunt etiam iudices laici Regni, vt docet Guido Papæ deci. 1.

Possessoria prelaturarū agitantur in parlamento.

LOYS XII. article XX. des premieres.

Item, que nosdicts presidents, ne pourront executer les commissions, qui leur ad-
viennent en distribution, ou autrement, sinon qu'il fust question de duche, conte,
baronnie ou autre seigneurie de mil liures de rente & au dessus, ou d'uefche,
abbayes ou autres benefices, valants deux mil liures tournoys portez, & au des-
sus, & que la partie le requiere.

Articulus septimus & octauus.

Idem article XXI. Ibidem.

Item, auons defendu & defendons à nosdicts presidents & conseillers, qu'ilz
ne voyent pour les parties en commission, le parlement seant, soit par nostre congé,
ou de nosdictes cours sinon qu'il y eust cause urgente, & qu'il fust question des-
dictes matieres, de duche, conte, baronnie, chastellenie, & autres de qualité des-
susdicte es precedents articles respectiuenent, auquel cas la matiere sera mise en
deliberation en nosdictes cours, & si la cause estoit trouuée par nosdictes cours, si

resurgente & necessaire, que president ou conseilier y deust aller ledict parlemēt seant, en ce cas nosdictes cours respectiuelement pourront (si les parties le requierēt) ordonner commission estre deliurée à nosdicts presidents ou conseiliers, pourueu toutesfoys que de chascune chambre de nostredicte cour de parlement de Paris, il n'en pourra au dict cas aller qu'un à la foys, & pour le plus durant le dict parlement. Et de nosdicts parlements de Tholouse & de Bordeaux, un seulement de chascune de nosdictes cours, sur peine de priuation de leurs gaiges, de trois moys, pour la premiere foys, & suspension de leurs offices d'un an, pour la seconde, & pour la tierce, de plus grand peipe arbitraire.

GLOSSA VNA.

- 1 Prohibet praesidibus curiae supremae commissiones exercere, nisi agatur de ducatu, comitatu, aut Baronia, aut de alia dignitate, cuius valor ad mille libras, vel ultra ascendat.
2 Idem si de episcopatibus, abbatibus, vel aliis beneficiis agatur, cuius fructus ascendat ad summam duorum mille librarum, & ultra, quia in his eligitur peritia viri, & quia de graui praedicio agitur, ideo graues personas mittere decet. c. licet, de testib.
3 Notandum est, quod si testimonia auctoritate commissarii curiae fuerint facta, tunc recipiuntur illa inquisita a commissario, vel ab illa camera a qua erat designatus commissarius. Secus si testificata fuerint facta auctoritate curiae, quia tunc in magna recipiuntur camera ut saepius videtur fieri.
4 Item quando appellatur a commissario appellatur ad committentem. c. si is cui. & c. si a subdelegato, de offi. deleg. vnde cum interdum fuisset in curia dubitatum, an si aliquis appellaret a commissario conseruatoris Regij, ad ipsum conseruatorem, vel ad curiam supremam appellandum sit, & iudicatum fuit ad ipsum delegantem, id est ad ipsum conseruatorem prepositum Parisi. anno 1510. die 4. Iunij, licet aliquibus videretur delegatus conseruator.
5 Adde etiam quod commissarius alicuius curiae debet sequi styllum illius curiae, a qua delegatus est & non illius loci, in quo audit testes, per tex. in l. 3. §. ff. de testi. & per doct. in l. i. C. de sum. trini. & Cur. in tract. de consue. in 13. q. ac in stylo parlamenti. rubri. de commiss. in i. parte. Cuma. consil. 140. P. Lajcus. Alb. Brunus in verb. sententiam. q. 3.

Commissions consiliario-rum qualis summe esse debeant. Auctoritate cuius camere inquisita recipiuntur. Appellatur a commissario, ad delegantem. Arrestum. Commissarius cuius styli curiae sequi debeat.

LOYS XII. article XXII. des premieres.

Item, auons inhibé & defendu, inhibons & defendons à nosdicts presidents & conseiliers que dorensauant ilz, ne prennent leurs despens, ou autre chose equiualent à iceux, soit que lesdicts despens leur fussent offerts volontairement, liberalement ou autrement, en quelque maniere que ce soit, sur peine à nosdicts presidents & conseiliers de priuation de leurs gaiges pour un an, pour la premiere fois, & pour la seconde, de suspension de leurs offices, & autre peine arbitraire, & aux parties aussi d'amende arbitraire.

GLOSSA VNA.

- 1 De iure inquisitor seu commissarius moderatas recipit expensas, seu alimoniam. c. statutum. §. in super. de rescip. in 6. sed hic prohibetur praesidibus & consiliariis curiarum supremarum, quia maiores in illis expensae contingunt, quam in minoribus. hi enim vno ferculo contenti esse non solent.
2 Tamen hic articulus non feruatur etiam in illis, sed hodie ventum est ad ius commune, vide in §. cogitatio. in auth. vt iudices sine quouo suffrag. colla. 2.
3 Et si pars volens probare non possit alimoniam dare commissario, non tenetur aduersa pars omnes expensas praestare, nec iudex suis impensis hoc facere, per l. Imperatores. ff. de tut. & rat. distrah. Arc. pulchre in c. si qui testium. col. 2. de testi. de iure tamen canonico, delegatus habens redditus ecclesiae suis expensis teneretur, vt in §. in super est tex. & Panor. in c. cum ab omni. de vita & honest. cler. Et cuius expensis hoc fiat, respond. petentis l. cum saepe. C. de eroga. milita. anno. lib. 12. glo. in cle. causam. de elec. doc. in l. si quando. C. de testib. quando commune est negocium, tunc vtraque pars debet refundere, vt in expensis pro consilio & sententia ferenda. l. 4. vbi Bal. ff. finiu reg. 3.
4 Et quando commissarius Regius exigit aliquid quod non debebat, iudex Regius cognosceret, & non iudex alterius domini, sic censuit Senatus contra bailliuum de Bree, qui pronunciauerat se iudicem competentem contra commissarium Regium anno 1540. die 26. Iulij.

Commissarius moderatas recipiunt expensas. Parte non valente praestare alimenta commissario quid agendum. Commissarius Regius a iudice Regio punitur.

LOYS XII. article XXXVI. des premieres.

Item, que le filz, frere, gendre, nepueu, & clerc, ne pourront estre prins par adioincts par le commissaire ordonné à faire en queste, posé ores que les parties y consentissent.

Articulus decimus.

GLOSSA VNA.

- 1 Prohibet commissario, ne pro adiuncto recipiat filium suum, fratrem, generum, nepotem, aut clericum ad faciendum attestations, etiam si partes consentiant. Nam solet dari adiunctus, vt videat & consideret pro vtraque parte, quod si commissarius fuerit suspectus, & voluerit aliquid contra alteram partium moliri vt hic, adiunctus illi resistat, sed personae hic nominatae non facile resisterent suis maioribus, sed conuenire inter se dolose possent ad partis alterius perniciem: ideo prohibet ne recipiantur.
2 Si tamen recepti fuerint, non annullant testimonia hic. Ideo valere videntur, sed puniuntur is, qui contra hunc tex. fecit. feruatur tamen, vt nulla proferantur testimonia, & Senatus pronunciauit nullas attestations, eo quod commissarius adiunctum receperat maritum fororis suae, anno 1522. die 25. Maij.
3 Et hic adiunctus iurare debet, vt abunde scripsi in tracta. de adiunct. arti. vlt. fuerunt tamen in parua classe attestatum recepta testimonia, quamuis adiunctus non iurasset, anno 1541.
4 Notandum est, quod vbi in ordinatione vel statuto est facta mentio de iuramento, vel de sacramento, non sufficit affirmare per fidem, quia forma legis vel ordinationis hoc solo non seruaretur, ideo actus nullus. l. cum hi. §. si praetor. ff. de transact. c. cum dilecta. de rescip. & in dubio a verbis legis non est recedendum. l. non aliter. ff. de leg. 3. in re enim dubia melius est verbis edicti feruire. l. i. §. si is qui nauem. ff. de exerc. act. & sacramentum est sacrae rei signum. doct. in auth. sacramenta. C. si aduers. vendi. quod non est fides, & diuersitas nominum facit diuersitatem rerum. l. si duo. C. de codic.

Confanguinei commissarii prohibentur esse adiuncti. Adiectus debet iurare. Iuramentum quando requiritur an sufficiat iurare per fidem.

LOYS XII. article XXXVI. des premieres.

Item, ordonnons que si aucun de nosdicts conseiliers estoit occupé, tellement qu'il ne peust ou voulsist aller en commission, il ne la pourra bailler à un autre, sans congé & permission de nosdicts presidents.

Articulus undecimus.

GLOSSA VNA.

NON potest consiliarius, cui data est potestas conficiendi testimonia alteri demandare, sine permisso praesidis, sufficeret tamen permisso primi, si consiliario illius camerae erat commissum negocium, secus si consiliario alterius camerae. quid si iste consiliarius alteri subdelegat, an valeant acta facta per illum? Respon. non valere, quia non est commissarius, ideoque nil agit, cum tanquam priuatus id faciat. l. 3. ff. de off. praesid. ideo ex integro fiet attestations, & hic qui cas hoc nomine fecit, nullum habebit salarium, imò quod receperit partibus restituet, alia supple ex artic. i. supra cod.

Consiliarius non subrogat sine permisso praesidis.

LOYS XII. article XXXVII. des publies M. D. XII.

Item, pource qu'en aucunes cours de nostre Royaume, mesmement en nostre chastellet de Paris, quand les parties sont appointees en preuues, noz examinateurs dudit chastellet ont accoustume recevoir & faire iurer les tesmoings sans appeller la partie, contre laquelle se fait l'enqueste, au grand preiudice des parties contre lesquelles les tesmoings sont examinez. Pour a quoy obuier auons ordonné et ordonnons que dorensauant les parties, contre lesquelles enquestes se feront, soient appellées à recevoir & iurer tesmoings, & qu'en leur presence s'ilz, comparent, ou en leur absence, s'ilz, sont defaillants, ladicte reception & serment se face, autrement seront lesdictes enquestes nulles, & auront les parties leurs recours contre lesdicts examinateurs, qui seront lesdictes enquestes.

Articulus duodecimus.

GLOSSA I.

- 1 Taque testis tenetur iurare. l. iurifurandi. C. de testi. cuiuscunque status, conditionis sit. c. nuper. illo tit. alioqui nullam fidem facit, etiam si dicat per fidem, veritatem se dicturum, vt docet Bal. in l. milites. in fi. C. de testamen. militar. Dec. consil. 54. in casu. Imò licet pars esset contenta stare assertioni petitoris, tamen iudex poterit inuita parte iuramentum extorquere. Bal. & Alex. in l. ff. de fer. las. in repe. l. admonendi. num. 236. ff. de iureiurand.

Iurare quomodo debeat testis.

3 Et sic testes iurare debent, alioqui eis non creditur, quia timore periurij verentur falsum ex- primere. c. de testibus. eo. tit. & quia magis creditur dicto iurato, quam non iurato. l. eos. vbi Bar. ff. de falsis. Iacob. in l. qui falsi. col. 2. ff. de testib. & in l. admonendi. in fin. ff. de iurciur. Bal. in cap. vno in fin. qualiter domi. feudi. propriet. priue. nec sufficit domi iurasse. Bal. in cap. iurauit. col. 2. de probat. nisi de consuetudine hoc esset immutatum, vt pote si domi ius redderetur. Decius consil. 163. in causa. col. 6. num. 8.

Informatio- nis an requi- rant iuramē- tum testium.

Iuramentum debet presta- ri ante depo- sitionem.

De iuramen- to testium quomodo cō- stare debeat.

Iurandi mo- dus & for- ma.

Partes citatae est ad iuden- dum iurare testes.

Testis exa- minatus non citata parte non probat.

Vnica cita- tio sufficit ad videndum iurare tes- tes.

Recolendo tes- tes an etiā citatio par- tis requira- tur.

Testes quan- do audiatur sine partis citatione. Testes au- diuntur ad perpetuam memoriam etiā non uo- uita parte.

4 Nisi in informationibus, quae possunt fieri etiam testibus non iuratis. gloss. in §. si duo. & ibi Bald. de pace tenen. & in margā. in verbo iudex. & in l. qui testamento. §. per contrarium. ff. de testam. Curtius Iunior consilio 61. super eod. in fin. alias scripsi limitationes in tractat. de reprob. testamen. in verb. iuratus.

5 Etiam tenetur iurare ante depositionem, alioqui non valere testimonia, etiam si postea iura- rent, asserit Spec. in tit. de teste. §. sequitur. in fin. & Bald. in margā. in verb. testis. quæstio. 55. Guido Papæ in decisio. 125. & seq. Felin. in c. fraternitatis. de testib. si non appareret an prius iurauerint, quam deposuerint. præsumuntur prius iurasse, quam deposuisse, vt docet Ias. in rept. l. admonen- di. col. 76. nu. 230. ff. de iureiuran.

6 Ideo si in actis scriba seu Grapherius diceret, talis testis citatus, iuratus, & examinatus sic de- posuit, ei non credetur, nisi appareat coram quo, & quo die iurauit. cap. quoniam. de probat. Bald. in pract. tit. quæstio circa probationes. versic. vtrum videatur testis iuratus. quæst. 9.

7 Quomodo hi testes iurare debeant de iure? Respon. tactis sacrosanctis euangeliis cap. vt cir- ca. de elect. in sexto. Guido Papæ in decis. 615. religioſi &c.

8 In regno Franciæ laici iurare solent manu in altum leuata, vel tactis sanctis euangeliis, vel alio libro, seu super imagine crucifixi. Sacerdotes verò & monachi manu ad pectus admota, Guido Papæ in decis. Delphi. quæst. 67. licet. & quæst. 67. Felin. in cap. tuis. de testib. Imber. in instit. Fore. lib. 1. §. constituto. alia huc pertinentia repete ex superioribus.

Soyent appellees.

GLOSSA II.

Citati debet etiam pars ad videndum iurare testes. l. si quando. C. de testib. alioqui testi- ficata sunt nulla. c. 2. de testi. c. chartæ. 3. q. 9. interest enim partis scire testes, qui produ- cuntur contra eam, vt eos rejicere & reprobare possit. tex. in c. præsentium. de testib. in 6. & quia partis præsentia poterit inducere testes ad dicendum veritatem. arg. l. si in 2. res. ff. de arb. Bart. in l. Theopompus. col. 2. ff. de dote præleg. † Etiam adiunctus ratione eius quod interest, procurator Regius, vel alius citandus erit, vt docet Masuer. in pract. sua tit. de prob. versic. item commissarij non possunt. arg. l. de vno. ff. de re iudic.

3 Et testis non citata parte sic examinatus non probat, nec quidem facit indicium, vt firmat Pa- nor. & alij in c. 2. per illum tex. ibi, nullius momenti, quod denotat nullitatem ipso iure. gl. in l. si li- bertus. in verb. momenti. ff. de iure patron. quia hæc examinatio facta est contra legem, ob id nul- la est. l. non dubium. C. de legib. licet Dec. in c. 2. dicat facere tantum præsumptionem, ergo dice- rem plures testes sic examinatos non plene probare, nisi de nouo repetiti fuerint.

4 Sufficit tamen vnica citatio etiam non peremptoria, si in ea causa exprimat, videlicet ad vi- dendum iurare testes. tex. in c. 2. Bar. in l. consentaneum. columna 2. C. quomodo & quand. iudex. valebit etiam facta in domo habitationis maxime, de stylo curiarum Franciæ, teste Ioan. And. in regu. præsumitur. de reg. iur. in 6. in mercuria. Panor. & alij in cap. 2.

5 Requiritur etiam hæc citatio per istum tex. quamuis recipiendi sint testes omni exceptione maiores, & hi quibus nil potest obici, vt iste textus aliquid operetur. Bart. docet in l. 4. §. prætor. ff. de damno infecto. quamuis Alex. consil. 130. difficultas. in 1. vol. & Hippo. in l. 1. §. si quis vltro. ff. de quæsto. nu. 16. & in rub. de proba. folio 26. columna quarta, in probatione notarij dicant non re- quiri citationem.

6 Sed dum testes repetuntur ex officio, vel aliàs, quod, recoler vulgo dicimus, non necessariam esse partis citationem dicit Bald. in auth. hoc sacramentum. in princip. C. de iureiur. propter calu- dando. quia declaratio non est nisi voluntatis elucidatio. l. hæredes. §. sed si notam. ff. de testa. & in declaratione non requiritur præsentia alicuius. l. Pomponius. 1. ff. de nego. gest. Barba. consil. 18. col. 7. §. in 1. vol. † Nisi aliquid noui adderent testes, vel dictum eorum mutaretur. Decius in l. 2. §. creditam. in 4. conclusio. ff. si cert. per. Hippo. in l. de vno. nu. 94. de re iudic. & sic cum testis sem- per possit addere, pars citari solet, vel ei saltem denunciari debet hæc testium repetitio, & ista ser- uatur in curiis Franciæ.

8 Limitatur quando quis esset passus aduersam fortunam, fortè equus conductus in itinere mortuus est, tunc testes de illo casu audiri debent coram iudice loci, vbinam equus mortuus est, etiam sine partis citatione. l. 2. vbi Bar. C. de naufrag. lib. 11. Iac. in l. Curent. col. 2. ff. de testib. Hippo. sing. 24. clarum.

9 Idem quando testes ad perpetuam memoriã examinatur. gl. in l. laudabile. C. de aduo. diuc. iud. c. si. §. sunt & alij. vt lite nõ cõtest. Alios casus tradit Dec. & alij in c. 2. de testi. ego viginti limitatio- nes cõgessi in tract. meo de reprob. testi. & salua. in verb. citata si nõ fuerit pars. quas hic nõ repetã.

10 Vnum in summa notandum est, quòd si auditi fuerint testes non citata parte ad videndum eos iurare, tunc poterit pars quæ eos produxit petere, vt illi repetantur petere citata. Etiam post conclusionem in causa officio iudicis, vt docet Capit. in decis. Neapo. q. 35 in fin. post Soc. in cap. fraternitatis. in 4 princip. artic. in prima conclu. de testib. vt sic faciant fidem aliã non, vt hic. & Purpura. in l. 2. §. fin. nu. 63. cum seq. ff. si certum per.

Parte non citata quomodo audiuntur testes, quid agendum. Attestationes omnes partis citatione nullæ sunt.

11 Vltimò dicitur attestations ommissa alterius partis citatione esse nullas, & pars ad cuius pe- titionem fuerunt factæ, poterit agere contra commissarium qui has fecit attestations. † Sed non dicit ad quid, ideo dicas agi posse ad id quod interest, & ad repetendum datum isti commis- sario, & vt denuo attestations fiant ita solet condemnari in curiis Franciæ, vt sæpius ibi audiui, alia nunc missa faciam.

CHARLES VII. article XCII. des premieres.

Item, voulons & ordonnons que quand les parties feront faire leurs enquestes, elles soyent tenues de comparoir diligemment par elles ou leurs procureurs deuant les commissaires ordonnez par nostredicte cour, au iour & termes à eux assignez, soit pour veoir ouuir les articles, iurer les tesmoings, ou pour autre chose faire, à quoy elles auront assignation. Autrement si l'une des parties au iour de l'assignation est defaillant, default sera donné contre elle, & en son default procederont les commissaires en absence de la partie defaillant, comme si elle eust esté presente.

Articulus decimus tertius.

GLOSSA VNA.

DVo hic dicuntur, primum quòd partes citatæ debent adesse termino præstituto per commissarium, per se vel per procuratorem quòd probatur in l. fin. C. de procur.

2 Secundum quòd si non compareant, contumacia seu defectus dabitur contra ab- sentem, & recipientur ac audientur testes, ac si pars præsens esset, & valebit exami- natio. tex. in auth. si quis aliquid. C. de testib. ibi, quòd si venire contempserit, audiat iudex attesta- tiones, ita tenentes ac si præsentem eo factæ sint, nec opponere poterit quòd ex vna parte datæ.

Parte citata non comparente recipiuntur tamẽ testes.

3 sicut. c. 2. de testib. † Et bonum est quòd commissarius citet partes ad videndum iurare testes, & ad singulos actus inquestæ, & tunc procedere non obstante partis absentia poterit, dummodo in processu non interueniat interruptio, vtor verb. Masuer. in tracta. titul. de proba. versic. item commissarij dati.

4 Quia absentia partis dei præsentia replebitur. l. properandum. §. & si quidem. C. de iudic. & qui non allegat priuilegium suum per contumaciam, illud perdit. Alex. in addit. ad Bar. in l. si quis ex aliena. ff. de iudic.

Procuratorem citare an sufficit ad videndum testes iurare.

5 Licet de iure sufficiat citare procuratorem, qui litem est contestatus. Bart. in l. furioso. ff. de re iud. Bald. in l. si quando. C. de testi. tamen per istum tex. & præcedentem oportet vocare partem ad testium productionem, quia pars melius sciet impugnationes, & vitia testium, quam pro- curator. Boer. in deci. Burdeg. q. 285. quæritur. nu. 7.

6 Nisi testes producerentur eo loci, vbi procurator contestatus est litem, tunc sufficere procura- toris vocatio, vt docet Imber. in insti. Foren. libro 1. §. constituto. ego fusius dicam in tracta. de re- probatio. & salua. testi.

CHARLES VII. artic. XCVIII.

Item, voulons & ordonnons que s'il aduenoit qu'aucune desdictes parties ap- pellaſt des commissaires en procedant à faire leurs enquestes, que nonobstant le- dict appel, lesdicts commissaires puissent besongner et proceder à faire et parache- uer l'enqueste de l'autre partie. & en outre ordonnons que lesdictes parties ne pour- ront sur un chascun de dictes articles faire examiner que dix tesmoings seulement.

Articulus decimus quartus & sequens.

Idem artic. XXXII. touchant le style.

Item, voulons & ordonnons que quand les parties feront faire leurs enquestes soit à Paris ou ailleurs, elles comparoistront diligemment par elles ou par les pro- cureurs deuant les commissaires à ce deputez par nostredicte cour, aux assigna- tions à elles faictes, soit pour venir veoir iurer les tesmoings, qui seront produicts, ou pour faire autre chose, à quoy elles auront assignation: autrement si la partie à qui ha este faicte ladicte assignation est defaillante, default sera donné contre

elle, & en son default, procederont les commissaires, en l'absence de la partie de-
faillante. comme s'elle eust esté presente, & s'il aduient qu'aucune des parties ap-
pelle desdicts commissaires, en procedant en leur enqueste, neantmoins ilz procede-
ront à paracheuer ladicte enqueste, nonobstant ledict appel, ainsi & par la forme
& maniere qu'il est contenu au style ancien de nostredicte cour, que voulons & or-
donnons estre en ce obserué & gardé, & ne pourront lesdictes parties produire sur
un chascun de leurs articles que dix tesmoings seulement: selon la forme & te-
neur d'icel style.

GLOSSA VNA.

Testes ad-
diuntur ap-
pellatione
non obstat.

Repetuntur quæ dicta sunt in superiore articulo. Præterea disponit partis appellatio-
ne non obstante commissarium posse audire testes, & testimonia conficere, ne inte-
rim probationes pereant. l. quoniam. C. de hære. facit l. ita demum. C. de procura. cl.
testibus. de testi. † Sed istam appellationem ponet in sacco, vt scribitur in stylo par-
lam. rub. de commiss. in prima parte. §. item si vna, & attestations ab vno cœptæ ab eodem per-
fici debent. l. idem Pompo. ff. de arb.

Egregia per
sonæ ad iu-
dicium in te-
stis vocatæ
non tenetur
ire.

3 Et si testes egregiæ personæ sint, ad eas mitti debet, si hoc petant. l. ad egregias. ff. de iureiu. &
hoc expensis communibus partium asserit Aufser. in deci. Tholo. q. 100. & 273. hodie fieri solet
expensis partis producentis. c. mulieres. de iudi.

Mittendum
est ad testes
ualetudina-
rios.

4 Si autem valetudine aduersa detenti sint, etiam ad eos mittetur, nec non ad mulieres vt quas
vagarum non conuenit. doct. in c. mulieres. de iud. in 6. & in c. si. vt lite non contest.

Mulieres
quomodo vo-
centur ad te-
stimonia, an
ire teneantur.

5 Et hoc fieri debet parte ad hoc vocata, alioqui non valent testimonia. gloss. in c. mulieres. in
6 verb. idoneam. & ibi Philip. Peru. † Hodie in Francia non solet mitti ad domum mulieris,
sed ipsæ ad iudicia veniunt, nisi sint nobiles, vel nuptæ nobilibus, seu is ad quos mitti debeat de
iure. dicta l. ad egregias. ff. de iureiu. nisi honestas vitæ & amplitudo diuitiarum aliud suaderet. l.
nobiliores. C. de commer. & merca.

LOYS XII. article XIII. des premieres.

Item, que tous commissaires besognants es enquestes, soient de noz cours de
parlement, baillifs, sene schaux, iuges Royaux, leurs lieutenants ou autres, facent
eux mesmes les examens et interrogatoires des tesmoings, presents leurs adioints,
& nomment leurs depositions ou escriuent, si bon leur semble, en leur defendant
qu'ilz ne facent faire lesdits examens de tesmoins par leurs dits adioints ou clerics,
ains les facent en leurs personnes, comme dict est.

GLOSSA VNA.

Commissarij
in attestatio-
nibus non
possunt sub-
delegare.

Statuit quod omnes siue curiæ commissarij, siue aliorum iudicum sint, vt per se au-
diant testes adiunctis præsentibus, & dicent testimonia, seu scribant si velit, & hæc in-
quisita non fiant per adiunctos, vel clericos commissariorum. † Et sic cum tex. pro-
hibeat ne fiant per alios, isti commissarij non possunt aliis committere, quia electa est
industria eorum, & quia nudum ministerium habent, quod alteri committere non possunt. gloss.
l. in cle. r. de offic. deleg. quam not. Lanfran. in c. quoniam contra. in verbo, testium depositions.
col. 2. de prob. & in stylo parlamen. tit. de commiss. §. item si commissarius.

Absens in-
quisitor est
expectandus.

3 Si tamen iste inquisitor esset valetudine detentus, vel esset absens, erit expectandus, dummodo
longo tempore non abfuerit. arg. l. si longius. ff. de iudi. Bal. in practi. in titu. de quaestio. emerg.

Adiunctus
audit testes
absente in-
quisitore.
Arrestum.

4 Poterit etiam adiunctus interim testes audire, & probabunt, dum tamen postea à commissaria-
rio repetantur, & ita vidi fieri. vide Iacob. in l. produci. ff. de testib.

5 † Et quando testes debent repeti, si interim aliqui moriantur, nullam fidem faciunt: vt do-
cuit Senatus anno 1510. die 22. Martij inter dom. de Borbonio, & dom. Ioan. Daumont, inter
se litigantes.

6 Et sic cum tex. dicat, quod commissarij per se inquisita, & interrogatoria faciant, & in perso-
na, ob id non poterunt fieri iure per alium, per tex. in l. penult. C. de eroga. milit. anno. lib. 12. facit

7 l. singulos. ff. de testa. scripsi in tracta. nomi. quest. 10. in 4. requi. nu. 12. † Et factæ attestations
per alium non valent, cum iste tex. hoc prohibeat, & factum contra legem nullum est. l. non du-
bium. C. de legib.

Inquisitores
an possint
subdelegare
de consensu
partium.

8 Etiam ex consensu partium hoc committi non possit, tum ratione prohibitionis, tum electæ
industriæ. c. fin. §. is autem cui. vbi docto. de offic. delega. licet de iure secus, per text. in cleme. r. de
officio delega. & Panor. in c. cum Bertoldus. de re iudic. Aufre. in stylo. in §. item commissarius.
in tit.

in tit. de commissar. in prima parte. Panor. in cap. cum causam. de testib.

9 Fuit tamen conclusum in cameris inquisitionum, inquisitores & commissarios in absentia
adiuncti partibus præsentibus & non contradicentibus posse recipere testes, & iuramenta eis præ-
stare anno 1535. die 15. Maij.

Testes an si-
ne adiuncto
sint reci-
piendi.

LOYS XII. article XV. des premieres.

Item, que tous commissaires, qui examineront tesmoings, soyent tenuz de les
interroguer de la raison de leurs dictes & depositions, & icelle raison rediger par
e script avec la deposition desdicts tesmoings, sur peine d'amende arbitraire.

Articulus
decimus
septimus.

GLOSSA VNA.

RAE CIPIT inquisitoribus, seu commissariis, vt interrogent testes in eorum de-
positionibus de ratione & causa dicti sub pœna multæ, alioqui depositio testium
non valebit, per l. folam. C. de testib. vbi testis non interrogatus non tenetur causam
reddere, ideo debet interrogari, vt hic, & c. cum causam. de testi. vbi plenè doct.

Testis est
interroga-
ndus de ra-
tione sui di-
cti.

2 Nec valet consuetudo, vt credatur dicto testis sine ratione deponentis. Dec. in c. si quando.
nu. 6. & seq. de rescri. vel si malam rationem assignaret. Dec. in c. r. col. 3. de appel. qui allegat Bald.
in l. si non speciali. in fin. C. de testa.

3 Ideo testis causam scientiæ assignare tenetur, non contractus. Bal. in d. c. si quando. quia om-
ne quod sciitur per causam cognoscitur, teste Arist. & in teste modus sciendi ratio scientiæ voca-
tur, quæ per sensus corporis exprimi debet. §. si verò absunt. in auth. de hæred. & Falcid. collat. r.
Bal. in c. cum causam. 2. col. 1. de testib. quod enim ratione caret, extirpandum est. c. corepiscopi. 68.
dist. & testis sine ratione deponens dicitur deponere tanquam pecus Melibei. Iaf. in l. cum hi. §.
vult. col. 1. ff. de transactionib.

Testis assi-
gnare debet
causam scienti-
æ.

4 Sed si primò non assignauerint rationem, quòd possint postea repeti, & de ratione interrogari
etiam post publicationem probat c. per tuas. de testi. & Iac. in l. produci. de testi. & hoc fieri debet
expensis commissarij, qui omisit ab his testibus rationem exigere, quia omittendo interrogare
§. quæ sui sunt officij præsumitur causa malitiæ fecisse. Bald. in margar. in verbo, testis. q. 81. † Et
quando testis possit repeti, vide in l. produci. de testib. per Iacobi. alia multa super hoc scripti in
tracta. de reprob. testium. verbo rationem. quæ hic non repetam ne prolixitatem mihi inimicam
reconciliem. Etiam solent super hoc impetrari literæ regiæ, vt concedatur, testes iterum interro-
gari: quod rex concedit. †

Repeti poss-
sum testes
ob rationem
dictam non ad-
dicant.

IDEM article XXIII.

Item, ordonnons qu'en ensuyuant les ordonnances faictes par noz predeces-
seurs, que tous nosdits presidents & conseillers se trouueront à la saint Martin
sur la peine contenue esdictes ordonnances. Et declairons & voulons que quel-
ques lettres misiuës qu'escriuons à nosdits presidents & conseillers, pour les fai-
re demeurer & retarder apres ladicte feste saint Martin, ou aller en commis-
sion durant ledit parlement pour le dites parties, ils ne contreuient à ladicte
ordonnance, & que sous ombre d'icelles, ils ne puissent pretendre n'allieguer ex-
cusation legitime, en declairant les enquestes, executions d'arrests, & autres ex-
ploits faits par nosdits presidents & conseillers, durant le dict temps, en contreuie-
nant à nosdictes ordonnances, sous ombre de nosdictes lettres & autrement,
nuls & de nul effect & valeur, & en outre enioingnons aux greffiers de nosdi-
ctes cours de ne bailler, signer ne deliurer aucunes commissions es cas dessusdits à
nosdits presidents & conseillers, sur peine pour la premiere fois, de suspension
d'un an, & pour la seconde, de priuation de leurs offices.

Articulus
decimus
octauus &
sequens.

LOYS XII. article XXIII. es modifications.

Item, ordonnons qu'en ensuyuant les ordonnances faictes par noz prede-
cesseurs, que tous nosdits presidents & conseillers se trouueront à la saint Mar-
tin, sur la peine contenue esdictes ordonnances, & declairons & voulons que
quelques lettres misiuës qu'escriuons à nosdits presidents & conseillers, pour les
faire demourer & retarder apres ladicte feste saint Martin, ou aller en com-
mission durant ledit parlement pour le dites parties, ils ne contreuient à ladicte
ordonnance, & que sous ombre d'icelles, ils ne puissent pretendre n'allieguer ex-
cusation legitime, en declairant les enquestes, executions d'arrests, & autres ex-
ploits faits par nosdits presidents & conseillers, durant le dict temps, en contreuie-
nant à nosdictes ordonnances, sous ombre de nosdictes lettres & autrement,
nuls & de nul effect & valeur, & en outre enioingnons aux greffiers de nosdi-
ctes cours de ne bailler, signer ne deliurer aucunes commissions es cas dessusdits à
nosdits presidents & conseillers, sur peine pour la premiere fois, de suspension
d'un an, & pour la seconde, de priuation de leurs offices.

mission durant ledict parlement, pour lesdictes parties, ils ne contreviennent à la dictée ordonnance, & que sous ombre d'icelle ils ne puissent pretendre n'alleguer excusation legitime. En declairant les enquestes, executions d'arrests & autres exploits faits par nosdits presidents & conseillicrs, durant ledict temps, en contrevenant à nosdictes ordonnances, sous ombre de nosdictes lettres, nuls & de nul effect & valeur, sauf toutesfois aux parties d'avoir leur recours respectivement contre lesdits presidents & conseillicrs pour les salaires à eux payez, & tous despens, dommages & intersts faits, soufferts & soubstennus pour raison & à cause de dictes commissions.

GLOSSA VNA.

Attestationes à consiliarijs, consilii extra vacationes annullantur. Regis epistolam non excusat consiliarium. Actarius non concedat commissionem consiliarijs. Requiritur in processu verborum commissarii.

- 1 **ANNVLAT** attestations & omnia alia gesta per consiliarios extra vacationes, parlamento durante, ac referuat parti actionem contra praesidem, vel consiliarium qui haec fecit ad repetendum salarium solutum, & ad damna & interesse, quae tam difficulter exiguntur, quam eriperetur claua de manu Herculis.
- 2 Etiam si praetextu epistolae Regis hoc permittentis, testimonia, executiones vel alia gesta fuerint, ergo si per literas authenticas fuerit a Rege permittum, valebunt omnia facta etiam post festum sancti Martini.
- 3 Praecipit Grapherius ne istas commissiones signet, vel concedat sub poena suspensionis unius anni pro prima concessione, & sub poena priuationis pro secunda.
- 4 Notandum est quod commissarius ista solet in testium receptione, seu in processu verbali conscribere. primo diem praesentationis & receptionis siue commissionis, quia ante praesentationem non habet iurisdictionem. glo. in c. tibi qui. in verbo, ante. de praescrip. in 6. Archid. in c. is qui. de procur. in 6. Spec. in tit. de referip. praesen.
- 5 Debet & diem inscribere praesentationis articulorum partis, vt in stylo parlamenti habetur. tit. de commissi. §. item si commissarius. in fine.
- 6 Citationem denique partis, seu citationes si plures factae sint ad videndum iurare, & ad producendum testes: vt scripsi superius art. 12.
- 7 A quo apparitore citati fuerunt: vt in l. i. C. de sportul. vbi doct.
- 8 Praeterea diem quo producti testes fuerunt, & quo iurauerunt. Lancfranc. in repet. c. quoniam. in verbo, testium depositiones. de proba.
- 9 Debent etiam declarare modum, quo in his processum fuit, & si quid pars minata fuerit testibus, nam ex hoc praesumitur malam fouere causam, ideo eam amittere debet. Bal. in l. sub praetextu. l. C. de transactio. & Angel. in l. satis aperte. de falsi. refert Hippol. in rub. de proba. in vltima specie proba. vt sic. posset etiam poni.
- 10 Breui omnia debent hi commissarii conscribere, quae fecerunt coram partibus, & horum omnium debent partibus dare exemplum, si petant, tam commissionis, articulorum, quam nominum, & cognominum testium, & processus verbalis: vt docet Masuer. in tit. de testib. §. sed an iudex.
- 11 Item commissarius nomina & cognomina testium edere debet parti petenti, per tex. in l. non ex omnibus. ff. de arbit. glo. & docto. in l. j. §. editiones. in fi. de eden. nisi timor subornationis insit. Alex. & Ias. ibi & Iacob. in l. lege Iulia. in fin. ff. de testib.
- 12 Depositiones vero testium cum secretae sint, debent ipsi clausas mittere ad iudicem, vel portare si eius sunt fori, qui eos delegauit. l. iudices. C. de fide instr. c. cum causam. in fi. & c. cum clamor. de testib. Bald. in rub. de iudic. in 2. lectu. col. 2. in decretalib.
- 13 Item debet mittere per nuncium non suspectum, & non per partem, quae posset forte eas testificationes aperire, ideo vt omnis suspitio tollatur, hoc commissarius facere debet, vt est in stylo parlamenti. in prima parte rubr. qualiter habeant inquestam curiae remittere. §. i. vide c. praesentium. de testib. lib. 6. contra ea quae dicit Panor. in cap. cum Bertoldus. in 3. notab. de re iudic. Sed ibi sunt verba narratiua tex. quae non probant. cap. si Papa. de priuileg. in 6.
- 14 Non tamen vitiantur testificata, si non clauderet ea, sed mitteret per nuncium fidelem, teste Socin. in l. i. in fi. ff. de offic. assess. & Purpura. ibi. nu. 137. dicit etiam hoc casu non vitari, sed pars censeretur eas didicisse, & sic excluderetur ab omni alia probatione super hoc. Felyn. in c. constitutus. l. & c. vltra tertiam. de testib. & in c. cum venerabilis. col. 6. de except. quod est verum, si pars eas portasset, alius fecus. Et sic conciliantur sententiae contrariae, vt si pars attestations non clausas portet, vt illi non credi debeat, ratione vsus & stili curiarum, & fallitatis vitandae, diuersum est, si iudex fidelem nuncio tradiderit.
- 15 Si vero pars aperiat has attestations, tanquam falsarius punitur, non tamen poena falsi, sed alia arbitraria, & illas impugnare postea non poterit. per tex. in c. cum olim. 2. de offic. delega. vbi plenè docto. & alijs poenis quas scribit Ludo. Roma. consil. 346. in hac. col. 2. facit l. in fraudem. §. quoties. ff. de iure fisci.

Modus processus inspectus.

Exemplum processus verbalis tradendum partibus.

Attestationis causa mittenda sunt.

Nuncius eligendus non suspectus ad ferendum attestations.

Aperitis testificationes punitur ut falsarius.

- 16 Nam attestations debent esse partibus secretae. l. nullum. C. de testib. Lancfranc. in cap. quoniam. in verbo, testium. col. 2. de proba.
- 17 Debent etiam esse testibus secretae, ne vnus sciat, quod alter deposuit. Paulus in l. minimè. ff. de legib.
- 18 Testis non legitime examinatus non facit etiam indicium, etiam si alius esset omni exceptione maior, & idoneus. Bald. in §. item sacramentum. col. 2. de consuetud. recti feudi. Barba. consil. 11. illud. col. antepe. in 4. vol. Hippo. in practi. in §. secunda quaestio. nu. 77.

Attestationes debent esse partibus secretae ac testibus. Testis non legitime examinatus non facit quidem indicium.

PHILIPPES le Bel, article XI. des secondes.

Item comme nous auons entendu, que nos seneschaux, baillifs & preuosts, & leurs lieutenans, es causes qui pendent par deuant eux, ils retiennent aucunes fois par deuers eux l'audition et examination des tesmoings, et aucunes fois les cometent à leurs clerks & à leurs affins, dont plusieurs dommages s'en ensuyuent. Nous voulons & ordonnons, que d'icy en auant aucuns de nos, seneschaux, baillifs ou preuosts ou leurs lieutenans, ne facent faire enqueste, si ce n'est par bons commissaires & suffisans. Et si nous auons donné & donnons aucunes lettres au contraire, nous voulons qu'elles soyent nulles & de nulle valeur. Et pource qu'aucunes fois en nostre parlement viennent plusieurs querelles, qui sont de peu de chose & aucunes fois de gens de petit estat, il nous plaist & voulons, qu'au cas que les parties seront d'accord en nostre parlement, de prendre commissaires en leurs pays, qui leur seront ottroyez, à fin que chascun puisse poursuyure sa cause à moins de frais & de cousts, & que par defaute de poursuite, ne laissent à poursuyure leur droit.

Articulus vigesimus & sequens.

IDEM article XIII. ibidem.

Item, pource que l'on a fait depuis un peu de temps officiers nouveaux pour examiner tesmoins, nous voulons que tels officiers soient ostez & l'examination commise à bonne personne & suffisante, ou à ceux qui seront esleus du consentement des parties, si comme dessus est dict.

GLOSSA VNA.

Articulus iste 20. fuit expeditus superius art. 3. sed in ar. seq. 21. statuitur commissarios ad audiendum testes de nouo institutos, esse abolendos, & ita fuerunt aboliti in ressortu seu iurisdictione parlamenti Tholosani, quia hoc erat valde damnosum pragmaticis & partibus: nam partes quandoque per amicum sine pecuniae solutione commissionem faciebant, & examinationem testium, quod non licet per hos, qui emunt officia, coguntur enim postea eorum operas graui precio conducere.

Inquisitores abaliti seu commissarii.

IDEM article XIII. ibidem.

Item, tous commissaires donnez, sur le fait d'usure, sur transgression des ordonnances de nos monnoyes, faites hors de nostre Royaume, & sur autres cas semblables, nous rappellons de maintenant, & ne voulons qu'il leur soit en rien obey, pour pourueoir à lettres qu'ils ayent sur lesdits cas ou aucun d'iceux.

Articulus vigesimus secundus.

GLOSSA VNA.

Affat & annullat omnes commissiones concessas ad inquirendum contra vsurarios, & transgressores ordinationum, seu monetarum, quia abutebantur. hi enim olim magna furta commiserunt, & excessus, & fuit vnum genus pecuniae exigendae à regnicolis inter omnia alia quae à miseris hominibus inuenta sunt, qui nunc durè in inferno, si non resipuerint, cruciantur.

Commissarii in vsurarios dati, reuocantur.

CHARLES VIII. artic. XXXVIII.

Item, s'il aduenoit que pour aucune cause urgente nostre dicte cour commissaires aucuns de nosdits conseillicrs, pour ouyr les parties sur aucunes requestes, et icelles decider,

Articulus vigesimus tertius.

decider, ordonnons que ceux qui seront commis, les decident & determinent, sans en faire rapport à icelle cour, sinon qu'il fust question audict incident de quelque chose, parquoy en iceluy iugeant par cautelle ou cauillation de la partie, le proces peut estre surceis & delaye.

GLOSSA VNA.

Consiarius cui est commissum audire partes decidere an possit.

1 N isto articulo deciditur, quod si consiliario curia negotium datum fuerit, vt partes super incidenti audiat, & decidat, debet ipse partes audire, & decidere negotium, neq; debet referre curia, vt eam oneribus grauib; leuet. Sed si commissum sit alii, vt partes audiat, tunc non poterit decidere, sed curia referre debet, postquam partes audierit. auth. ad hanc. & l. iudices. cum auth. seq. C. de iudic. nam cui cause sola cognitio commissi est, non potest eam decidere, aliis forma commissionis non seruetur. contra cap. cum dilecta. de rescriptis.

Appellatur a consiliario ad parlamentum.

3 Et quando consiliarius decider, ab eo appellatur ad parlamentum, sicut de commissio ad committentem, vt superius scripsi, per cap. si a subdelegato. de offic. deleg.

Eligitur commissarius ab ipsis partibus.

4 Nota quod commissarius de consensu partium eligi per iudicem debet, ne quid suspicionis preteratur. cap. quoniam. vbi doctor. de probat. qui postea recusari non poterit. Bald. in l. i. in princ. C. de relationib.

Commissarius non mutandus.

5 Nec mutari. Bald. in l. i. per illum text. C. de sportul. & in l. fin. C. quomodo & quando iudex. Dec. in c. quoniam. col. 5. de probat. Bar. & alij, in l. cum sententia. C. de sent. & interloc. omn. iud.

Officiu commissarii in examinandis testibus.

6 Nisi ex noua causa. c. pastoralis. de exceptionib. cap. in fin. de offic. delegat. cap. vt circa. de electio. in 6.

7 Notandum est commissarii officium in his maximè consistere, primò in testium examinatione. debet autem interrogare testem productum de suo nomine & cognomine, que debet exhibere parti, si petat, vt quacunque velit obicere possit contra testes: vt dicit Guid. Papæ in statu. si quis. in verbo. testes. col. 4.

Domestici testimonium reprobat.

8 Secundò, de statu & conditione sue personæ, si sit artifex, cuiusve artificij, nam si testis nobilem se dicat, vel clericum, magis ei creditur, quam alteri ignobili, vel laico. l. 3. ff. de testibus. cap. clerici. 81. dist. vbi glo.

9 Tertiò de ætate, cuius ætatis sit is, qui deponere debet, quia si sit impubes, regulariter non admittitur. l. 3. §. lege Iulia. ff. de testib.

10 Quartò de habitatione sua, vbi degit, quia si in domo producetis reprobari poterit tanquam domesticus, si cum illo viuat suis impensis. l. etiam. C. de testib. Masuer. in tit. de testib. §. item commissarii debent. vbi dicit omnia in depositione testis scribenda.

11 Quintò an cognoscat partes, de quibus agitur. §. si verò ignoti. in authen. de testib. collatio. 7. quod dicit necessarium esse in curia ecclesiastica, in curia verò seculari non seruari. Masuer. in tit. de testib. §. item in curia.

12 Sextò an affectionem vel commodum ad partes habeat, vel in re de qua litigatur, vel si acceperint aliquid pro ferendo testimonio, quia tunc testimonium eorum non valeret. cap. licet causam. de prob. vnde dicit glo. in cap. fin. 2. quæst. 4. quod testis debet interrogari, quod nec amore, nec odio, nec proprio commo testetur. cap. quoties. de testib. ideo super his interrogare debet diligenter commissarius testes.

13 Septimò interrogatur testis super facto, super quo producitur. not. in l. qui accusare. C. de eden. & iurabunt testes veritatem pro vtraque parte dicere. c. non sanè. l. 4. q. 5. glo. in d. l. qui accusare. & c. fin. 2. q. 4.

14 Octauò de causa scientiæ. l. solam. C. de testibus. vt superius dixi art. 17.

15 Nonò dictare testium dicta solet, & ea in scripturam redigere, vt superius dictum fuit art. 17.

16 Decimò depositionem factam legit, vel prelegere facit testibus, vt addant si velint, & videant an ita scriptum sit, sicut deposuerunt: vt in l. fideicommissa. §. 1. vbi glo. ff. de lega. 3.

17 Alia traduntur in stylo parlamen. in prima parte tit. de commiss. cum duobus sequentib. maximè in titul. sequitur adiufamentum eorum & c. hæc breui tracto prolixitatem vitans, & gratias Deo optimo maximo agens. Amen.

TRACT

DE TESTIBVS, ET QVOT SVPER VNO QVQVE FACTO

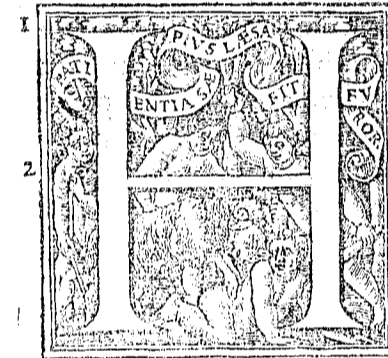
EXAMINARI DEBEANT.

Des tesmoings, & combien sur un fait peuvent estre examinez.

Item, que lon ne pourra, en quelque matiere que ce soit, sur un mesme fait contenu es escritures & additions des dites parties, produire, ne faire examiner que dix tesmoins pour le plus, & ne sera contee vne turbe que pour un tesmoin es cas qu'on a accoustumè examiner tesmoins en turbe. Et les tesmoins qui seront examinez, outre ledict nombre de dix, seront reiette. Et n'aura on esgard a leurs dictes & depositions. Et avec ce sera le commissaire qui aura examine plus de dix tesmoins sur un mesme fait, mulctè a l'arbitrage du iuge, en l'auditoire duquel sera rapportee ladicte enqueste. Et si esdictes escritures & additions des dites parties y auoit articles faisans mention d'un mesme fait, nous ordonnons que les commissaires qui seront lesdictes enquestes, accoleront les articles faisans mention d'un mesme fait.

Articulus vnicus.

GLOSSA I.

VI C articulo conuenit art. 14. & 15. supra titul. proximò. videlicet, ne ultra decem testes super vno facto audiantur. Quæ decisio elicitur fortè ex c. cum olim. primo. de priuilegiis. presbytero Cardi. dedimus in mandatis, vt super amissione ac tenore priuilegiorum testes reciperet, quos duceres producendos, qui fideliter rededit in scriptis depositiones decem testium iuratorum & c. Ratio est vt vitetur effrenata testium multitudo, vt inferius dicam, & duo hic statuit. vnum in sensu directo, videlicet, vt ultra decem testes non audiantur super vno facto. alterum in sensu contrario, vt decem testes audiri possint super quolibet facto, quia hic numerus videtur omnino sufficiens, vt dicam infra in gl. 5. & vt vitentur litis anfractus, & dispendia ca. dispendia. de rescrip. in 6.

Testes ne plus decem recipiantur super eodem facto statum est. Ratio edicti ne ultra decem recipiantur testes.

3 Item per hoc verbum non poterit, ne pourra, non erit liberum commissario audire vltra decem testes, etiam si partes consentiant, quia hoc verbum ne pourra, tollit potestatem, tam partibus, quam inquisitori. ibi. produire ne examinez. glo. in c. 1. de reg. iuris. in 6. Bar. in l. Gallus. in princ. ff. de liber. & posth. c. 1. de caus. possess. ibi, nec nos contra partem inauditam aliquid possumus definire, & adeo hæc verba, non pourra, resistunt actui, vt contra factum ipso iure nullum sit. Bal. in l. de his. col. 1. ff. de transactionib. Tiraquel. post tract. de legib. connub. in glo. 2.

Consentiente etiam parte tollitur potestas recipiendi testes plus decem.

4 Etiam quando verba sunt prohibitoria, partes non possunt illis verbis renunciare: vt docet glo. 1. in fin. in l. 1. C. ne fideiuss. dotium dentur. quam probat Alex. in l. si constante. §. quoties. col. 5. 2. ff. solu. matti. Bal. consil. 288. pone statutum. & docto. in l. pacisci. ff. de pact. Etiam cum iuramento non possent partes renunciare: vt docet Iason in procemio actio. nu. 22. Barba. consil. 38. præclare. col. vlt. in 2. vol.

Partes non possunt renunciare iuris legis prohibitorijs.

En quelque matiere que ce soit.

GLOSSA II.

IV E agatur de re prophana, siue ecclesiastica, in quibus casibus iudex Regius cognoscat, siue petitorio coram iudice laico super re prophana actum fuerit, siue possessorio, & hoc seruari dicit Berber. in viator. iuris in practic. legum Regiar. in vertic. productis igitur. & tam in curijs supremis quam inferioribus, etiam coram iudicibus baneralia omnes comprehendunt. l. 1. C. de sacrosanct. eccles. l. a procuratore. C. manda. In curijs tamen ecclesiasticis hæc constitutio non ligat, vt scripsi in procemio harum constit. in primo tomo. etiam quia dictio quelque. quæ idem significat quod quælibet, & qui pollet vniuersali. c. vt circa. de elect. in 6. Alexan. consil. 115. in 2. volum.

Laicus iudex indistinctè prohibetur examinare plus decem.

3 In criminalibus tamen iudex ad inueniendam innocentiam rei ex officio poterit etiam vltra decem recipere, non verò ex parte accusatoris. l. 1. §. si quis vltro. ff. de quaestio. Hippol. consilio 39. dominus

In criminalibus libus interdicitur.

domini etiam ultra decem ex amantur. Arrestum.

dominus facit. l. fin. vbi docto. ff. de feriis. etiam post repetitos testes, quod recolle dicunt, poterit accusatus producere alios testes eos alibi fuisse deponentes: vt iudicauit Senatus hoc anno 1551. die 24. Aprilis, licet ista repetitio seu confrontatio aequipolleat publicationi testium, tamen per indirectum post publicationem probare quis potest. cap. ex tenore. & cap. fraternitatis. vbi docto. de testibus.

4 Idem quando ego semel petiissem viginti ex centum mihi debitis, que obtinui, per l. quidam. ff. si cert. petat. ideo si residuum petam, potero probare per alios testes, licet ultra decem, si in prima petitione produxerim decem, & est bona cautela: vt dicit Mathesil. notab. 116. nota quod si ex centum &c.

5 Tertius tamen de nouo veniens poterit alios testes producere, licet principalis decem produxerit. vt docet Bart. & Imo. in l. si per lusorio. §. 1. ff. de appel. & docto. in c. cum super. de re iudic. non poterit tamen pro se hic tertius ultra decem producere per istum text. & vide que scripsi in tractatu, de arrestis & opponentibus contra ea infra. Poterunt etiam in causa regia ultra decem produci, per literas tamen regias si concessum fuerit, vt censuit Senatus Parisiensis, in causa pendente inter Decanum & Capitulum Parisiens. ex vna, & procuratorem regium ex altera: per quod decretum fuit permissum vtrique producere viginti testes, non obstante hac ordinatione anno 1382. die 28. Decembris, quia non debet licere actori quod non licet reo per regul. iuris.

Sur vn mesme fait contenu es escriptures & additions desdictes parties.

GLOSSA III.

Vnius facti appellatione quid veniat.

1 **V**nius factum hic non tantum vocamus factum principale, sed & vnumquodque factum, quod probari debet, ad obtinendum super facto principali, utpote mutuauit tibi centum aureos, ecce factum principale: pono in articulo quod misisti talem nuncium ad rogandum me, vt ego illi mutuarem, ecce aliud factum.

2 Item illi promisi, quod tibi soli pecuniam prestarem, ecce aliud factum, ad hæc quod in domo Claudij mutuauit presente Claudio, & sic de aliis super quolibet articulo, non potero audire ultra decem testes, & non dicit quod decem teneatur quis audire, sed sufficit probatio duorum

Ratio cur producantur plures testes.

3 vel trium. l. vbi. ff. de testibus. Sed plures ideo producantur, eo quod vnus vel alter potest reprobari, & postea imperfecta remaneret probatio, ob id vsque ad decem produci, & audiri poterunt super quolibet facto: vide quando dicatur vnum factum, in l. nunquam plura. ff. de priua. delict. & in l. vulgaris. de furt. & in l. si familia. de iurisd. o. m. iudic. & in cap. fraternitatis. de testib. clem. 2. illo titul.

Produire.

GLOSSA IIII.

Citati debent esse testes, non vero spontaneè se gere. e.

1 **P**roducendi ergo testes a parte sunt. l. produci. cum l. seq. ff. de testib. alioqui si testes sine productione & citatione se ingererent, eisdem non crederetur tanquam suspectis. quæ omnia. §. 1. ff. de procur. Bar. in l. post legatum. §. his verò. ff. de his quib. vt indign.

2 Quia sic voluntariè deponens præsumitur inimicus. capit. cum P. manconella. vbi Panor. de accus. Hippol. in l. vnus. §. seruo. not. primo. de quæstio. ff. vbi idem dicit in eo qui prosequitur homicidium, quando sua non interest, vt is videatur fecisse illud, cum se ingerat, & iudex dicitur suspectus, quando ingerit operam suam. glo. in c. pastoralis. in verbo, plures. de rescr.

Ne faire examiner que dix tesmoins pour le plus.

GLOSSA V.

Indefinita licetia producendi testes cur redacta ad decem testes sit.

1 **D**e iure Digestorum quot testes essent recipiendi, non erat expressè statutum, nec prohibitum, sed ex æquo ac bono iudices arbitrabantur, & eum solum numerum testium, quem necessarium esse sentiebant, patiebantur, ne scilicet effrenata potestate ad vexandos homines superflua carerua testium protraheretur. l. 1. in fin. ff. de testib.

2 Sed constitutiones principum statuerunt testimonium duorum vel trium in vno casu sufficere. Quid est enim quod non abundè intra præfinitum numerum solers quæstitor inueniat: l. 3. quoties. C. de naufrag. lib. 11. Masuer. in tit. de testi. in §. item ad refrenandum. Et vt lites abbrevientur, & vitetur cõfusio, multiplicatio scripturarum, & quare potius decem, quam vndecim, vel alium numerum statuit, quia hic numerus videtur sufficiens, etiam quia sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas. §. furtiue. de vsucap. in insti. & l. non omnium. ff. de legib.

Effrenata multitudo que dicatur. Decem tantum testes

4 De iure verò canonico effrenata tantum testium multitudo reiciebatur, vt quæ numerum quadragenarium excedat. c. significauerunt. & seq. de testib. de hac effrenata multitudine loquitur Ludo. Roma. in repe. l. si verò. §. de viro. col. 4. 2. fallen. 45. ff. solu. matr.

5 Hodie verò hac lege Regia decem tantum testes in curiis secularibus super vnoquoque facto recipiuntur, & examinantur, per cap. cum olim. de priuileg. vnde si decem testes examinentur super

super omnibus articulis, alij præter hos examinari non poterunt, si verò pars velit super quolibet articulo factum continere, vt decem examinentur, ei liberum erit per hunc text.

examinandi super quolibet articulo. Arrestum.

6 Siue articuli sint speciales, siue generales, etiam tunc decem sufficient: vt censuit Senatus: prout refert Io. Gallus in q. per aresta. q. 163. aresto 12. de primò impressis.

7 Itaque partes super vnoquoque articulo decem producere non impediuntur, & si non deponant super illo articulo, super quo producti sunt, tamen poterunt super alio deponere, & valebit

8 testimonium illorum. Et si forte testes quidam super vno articulo deponentes, reprobari fuerint, alij aderunt, & coadiuuabunt depositionem aliorum, ita habetur in stylo parla. in tit. sequitur aduisamentum eorum &c. §. item super.

9 Intellige siue examinentur viri, siue mulieres, nam cum ipsæ (extra testamentum, & quosdam alios casus) testes esse possint. c. 3. de testi. l. qui testamento. §. mulier. ff. de testa. l. ex eo. ff. de testi. ergo sufficet vt decem examinentur, tum ad vitandum effrenatum numerum, tum etiam quia hic numerus videtur sufficiens, quod denarius numerus sit Deo sacratu, cum sit perfectus, vt scripsi in

Famula ultra decem repelluntur a testimonio.

10 §. 1. in gl. decem. de mand. apostolicis in concor. Franciæ. Nec quidem vndecim producere poterit super vno, licet non produxisset nisi duos vel tres super altero, ne fiat fraus legi, & vt effrenatus vitetur numerus. l. fraus. ff. de legib.

Et ne sera comptee vne turbe que pour vn tesmoing es cas qu'on a accoustumè examiner tesmoins en turbe.

GLOSSA VI.

1 **T**urba dubium, si quis probet vnum articulum per turbam decem testium, vel ultra, an possit alios producere, & respondet turbam pro vnico teste annumerandam, scilicet in casibus in quibus testes in turba recipiuntur.

Turba vnus tantum vicem testis gerit.

Et Bud. hæc testimonia in turba emissa, confusa vocat, quæ forsan propriè magis tumultuaria, quasi in tumultu recepta dici possent. Turba autem est decem ad minus. l. prætor. 2. §. turbam. ff. vi bono. rauto. quamuis Dec. in cap. 1. de testib. dicat minorem numerum sufficere arbitrio iudicis.

Cõfusa testimonia secundum Bud. At magis tumultuaria dici possunt.

3 Quæro qui sint casus consueti per turbam probari? Respon. consuetudines & vsus per turbam probari solent, & non per testes sigillatim de stylo Franciæ, ac modus vtendi. Io. Fab. in l. 2. in versi. circa quintum. C. quæ sit lon. consue. & in §. ex non scripto. de iure nat. in insti. & Boer. in §. 2. de consue. matr. in consuet. Biturig. Masuer. in tit. de proba. §. item consuetudines. & in stylo Bituricen. ultra triginta testes pro vna turba non solent adduci. Et probatio recipitur vsque ad tres turbas, & non amplius, vt est in titulo des delais des productions des tesmoins, articu. 4. in dicto stylo.

Qui actus per turbam probandi. Probatio recipitur vsque ad tres turbas.

5 Idem in summariis, & tunc non requiritur alia publicatio, vt docet Bal. in l. prolatam. C. de senten. & Lanfranc. in c. quoniam. in verb. testium. col. 2. de proba. & in probanda nobilitate quo ad nominationes & beneficia scripti. in §. cum verò. de collat. in concordat. sed ibi sufficiunt quatuor testes.

6 Cæterus vel rixa duorum est. d. l. prætor. §. turbam. collegium tres faciunt. l. Nerarius. vbi scripsi. ff. de verb. sign. c. 1. de elect. vbi duo faciunt congregationem, & quinque coadunationem. Alber. in

Cæterus, collegium, coadunatio quid importent.

7 l. prætor. Decem oues aut quinque porci faciunt gregem. l. vlt. ff. de abig. si tamen sint mille & ultra non desinit esse grex. l. grege. ff. de leg. 1. & 2.

Et les tesmoins qui seront examinez, outre ledict nombre de dix seront reuetez.

GLOSSA VII.

1 **I**ue ex officio recepti fuerint, siue ad partium petitionem quia hic omnino prohibet in ciuilibus, alioqui semper iudex ultra numerum hic taxatum recipere possit, & sic possit hanc legem eludere, quod neutiquam fieri debet. l. si prætor. ff. de iud. quia numerus hic taxatus videtur sufficiens, ideo non est per iudicem ampliandus, nec debet esse iustior lege, vt dicit Bal. in c. translatio. de const. Hippo. consi. 39.

Iudex an possit ex officio ampliare numerum decem testium.

2 Vnde pars antequam producat testes, debet cum eis loqui an, & quid de illa re sciant, & legere coram illis articulos, super quibus ipsos producere velit, & postea scribere super quo articulo deponere poterunt, & dare iudici paruam scripturam continentem, Interrogetur talis testis super 1. 2. 4. 6. 12. item talis super 3. 5. 7. 8. 10. & seq. vt scribit episcopus Vauren. in suo tract. de ritu iud. tit. qualiter actor probabit. & Pau. in l. 2. colum. 2. C. de iura. propter calum. dando. Specul. in titul. de aduoc. §. nunc tractemus. versicul. facto autem. & in stylo parlament. titul. penult. 1. partis. §. item præcauat.

Modus instruendi testes.

3 Et nota quod licitum est instruere testes, vt apte & aperte deponant, dummodo non inducantur ad mentiendum, vel vt à veritate discedant, & licet talis testis diceret se instructum à parte.

Instruere testes an sit illicitum.

4 Non tamè eo solo repelleretur tanquam subornatus, quia intelligitur de licita instructione.

Bal. & Iaco. in l. vlt. in fi. ff. de fer. & Bal. in l. fi. C. si ex fal. instrum. & in c. licet. col. 6. de proba. {melius est tamen vt non dicat.}

Precibus an liceat inducere testem. Subornans testes puniuntur.

5 Precibus etiam potest rogari testis, vt veritatem deponat, nec per hoc dicitur se ingerere. Pan. & Dec. in c. r. de testib. & in cap. cum in tua. de sponsalib.

6 Non tamen licitum est testes subornare, & eos a veritate deuiare, alioqui eadem poena puniuntur subornans, qua tenebatur is, qui falsum deposuit. l. omnes. in prin. vbi glo. C. de here. l. culpa. de malef. Iacob. de bello visu in practi. rub. de causis crimina. nu. 45. quod facit ad ordinat. reg. infra ti. des faux tabellions, notaires & resmoings. {Neque postquam deposuerint debent partes inquirere quid testes deposuerint, & si inquirent partes, hoc non debent testes reuelare, cum ista secreta sint antequam publicatio fiat. c. fraternitatis. de testib. c. cum dilectus de fide instrum. & sic censuit Senatus anno 1394. die 16. Augusti. vt in lib. consilij continetur.}

Et n'aura lon regard a leur dictz & depositions.

GLOSSA VIII.

Reiciuntur testes qui excedunt numerum decem testium.

1 Rgo qui supra numerum decem recipiuntur, omnino reiciuntur, & pars poterit petere, vt reiciantur, & si pars non peteret, tamen iudex non debet eorum testimonia legere per istum tex. nec quidem lecta testimonia huiusmodi faceret iudicium. † Ideo nec solent legi in curiis Francia, quae numerum decimum excedunt, & frustra legentur postquam nil profunt. facit l. i. ff. de his quae in testa. delen.

Meliores testes produci prius loco.

3 Imo etiam si melius probarent quam primi, reiciuntur, ideo pars cauta esse debet, vt priori loco, meliores testes audiri curet, nempe primi testes imperfecte factum narrantes & partium conuentionem, nil probant, & tamen hi qui ultra numerum sunt repelluntur. glo. in l. Lucius. ff. de his qui no. infra. facit tex. in ca. cum clamor. de testib. las. in l. eleganter. ff. de cond. indeb. Alexa. consil. 94. viso processu. in 6. volu.

4 Etiam si de nouo venissent ad notitiam producentis, quamuis aliae exceptiones sint recipiendae, non tamen testes. c. pastoralis. de except. quia imputet sibi, qui tot testes audire fecit, nil ad rem facientes per istum text. dicentem non habendam rationem ad eos, qui auditi fuerint extra numerum.

5 Etiam si viri sancti essent, & integri status, quamuis aliam multum istis deferatur. c. nisi. de praeb. c. pen. de praesumpt.

Supernumere variis testes nec in litera rum Regiarum recipiuntur.

6 Nec quidem recipiuntur per literas Regias, nec comprobatae literae essent, si essent impetratae contra hanc legem Regiam, alioqui quotidie sic impetrarentur, & nulla lex Regia firma esset. contra l. leges. C. de legib. vide tamen Berber. in viator. iuris. in practi. leg. reg. vers. sexto. exami-

7 natus. ibi, aduerte &c. † Si tamen vnus haberet priuilegium contra hanc ordinationem, poterit aduersarius ratione aequalitatis in iudicio seruandae tot producere testes, quot alter habens priuilegium produxit. arg. c. r. de iud. in 6. & non debet licere actori, quod non licet reo, per regu. iuris. & ita censuit Senatus 1508. die 9. Decembris.

8 Imo etiam isti qui sunt ultra numerum praestitutum non iuuabunt in aliquo alio testes, qui de numero sunt, si forte reprobati, vel aliam inhabiles fuerint, cum hic text. dicat eorum dicta reicienda, & eorum non habendam rationem, haberetur autem ratio ad eos, si iuuarent, vt est glof. in c. duobus. de rescrip. in 6. vbi quod non potest testibus probari, potest tamen illis iuari, sed non in hoc casu, cum hic sit prohibitum, quamuis aliam inhabiles iuuentur per habiles. l. si quis. §. sed si omnes. ff. de eden. & numerus interdum suppleat. l. tertia. §. eiusdem. in verbo, numerus. ff. de testibus.

Et avec ce sera le commissaire qui aura examine plus de dix tesmoings sur vn mesme fait, mulcté a l'arbitrage du iuge, en l'auditoire duquel sera rapportee ladicte enqueste.

GLOSSA IX.

Commissarius recipiens testes supernumerarios puniuntur. Testium priorum depositio non utitur ob supernumerarios. Inquisitor audiat decem testes super quolibet articulo.

1 Vltari ergo debet is, qui ultra decem testes recepit, quia fecit contra hanc legem Regiam hoc prohibentem, & omnis qui non fecerit legem Regis, diligenter iudicium erit de eo. i. Esdrae cap. 7. scripti in tracta. nomina. quaestio. 19. quomodo puniatur non obediens Regi.

2 Et sic vile per inutile in diuiduis, quia numerus decem testium valebit, & testes ultra istum numerum inutiles erunt. glo. in l. pecuniae. ff. de vsur. & docto. in l. certi. §. quoniam. si certum pet. & in regu. vtile. de regu. iur. in 6. Iacob. in l. 3. §. lege Iulia. col. 2. ff. de testib. Hippo. in l. fi. num. 42. ff. de iurif. omn. iud. vbi multa adducit an sententia lata per iudicem ultra iurisdictionem suam sit in totum nulla.

3 Poterit tamen cogi inquisitor ad audiendum decem testes super quolibet facto, alioqui pars appellare poterit a denegatione cum sit grauata, eo quod iste text. hoc permittat. argu. l. Pompo. §. si quis. ff. de procur. Spec. in titu. de teste. §. restat. in fin.

Et si

Et si edictes escritures & additions desdictes parties, y auoit articles faisans mention d'un mesme fait, nous ordnons que les commissaires qui feront lesdictes enquestes accoleront les articles faisans mention du mesme fait.

GLOSSA X.

1 T sic per istum tex. si partes reperant vnum & idem factum in pluribus articulis, super quolibet articulo non audientur decem testes, sed omnes isti coniungentur, & super his omnibus idem factum habentibus decem tantum recipientur, & examinabuntur testes, quia hi plures loco vnus habentur, & idem factum est, nimirum super quo non debent nisi decem testes recipi, sed possunt cogi, vt deponant, vt per totum titulum de testib. cogend.

Factum unum pluries repetitum non nisi vnus uicem tenet.

2 Etiam si quis iurasset non deponere pro aliquo, poterit inuitus cogi non obstante iuramento, quod est contra bonos mores. tex. in l. 2. §. si quis in iudicio. ff. si quis cau. & in c. peruenit. r. de testi. cogen. & Felin. in c. super. col. 11. de rescript.

Iurans non deponere pro alio cogitur. Minus testibus malam causam fouere praesumitur.

3 Notandum est quod si pars minetur testibus, ne deponant, malam praesumitur habere causam, & eam perdere debet, quia subtrahit probationem. Ang. in l. satis aperte. C. de proba. Hippo. in rub. de proba. fol. 24. col. 2. in vltima specie probatio. vide tamen Fel. in c. cum venerabilis. col. 5. num. 21. de excep.

4 Aduertere debet commissarius, vt depositionem completam legat testibus alioqui non valebit eorum depositio. gloss. in l. fidei commissaria. in prin. ff. de leg. 3. Bal. in l. fi. C. plus val. quod agi. & hoc fit, vt per relationem dictum eorum compleatur, & error si quis sit remoueatur, & vt testis addat, si quicquam omiserit. vt dictum fuit artic. vlt. titu. proximo.

Deposito perlegenda est testibus.

5 Dicit quis, vbinam sit facienda testium examinatio? Resp. in loco non suspecto, ideoque non in domo producentis examinari debent, quia ab illa parte in cuius utilitatem examinantur possent subornari in sua domo, vel depositiones & dicta possent clam auscultari, necnon ipsis testibus minari. Bal. in rub. de iud. col. 2. in 2. leaura.

Locus examinandi testes qualis esse debeat.

6 Dicit tamen Bar. posse examinari in quolibet loco honesto etiam in ecclesia. in l. 2. C. de fa. san. ecc. quod intelligerem quando alius locus honestus aut opportunus non inueniretur, aliam seculus. arg. c. r. de fer. & l. fi. C. illo tit. & c. decet. de immu. eccle.

7 Etiam quarto an examinatio possit fieri die feriata? Resp. sic, sed non receptio iuramenti. gl. sing. in cle. r. de off. deleg. quam singu. no. Lanfranc. in repe. cap. quoniam. in verb. testium. col. 2. de proba. hoc tamen non est secundum Lucam teste Masuer. in rub. de testi. §. item testes, sed hoc solitum est fieri, nec quidem reprehendendum, cum beati dicantur qui faciunt iustitiam omni tempore, in euang.

Feriatas diebus an liceat testes examinare.

8 Adde quod haec examinatio secretè fieri debet. l. nullum. C. de testib. vnde si iudex testem examinaret palam, non valeret eius dictum. gl. sin. in c. quia propter. in verb. secretè. de elect. in 6. vel coram turba. Spec. in ti. de teste. §. nunc tractandum. in prin. & vers. sed pone. Guido Papae in statuto si quis. in verb. testes. fo. 28. col. 4. nisi in casibus a iure permisis.

Secretè debent examinari testes.

9 Item extensè debet commissarius describere dictum testem, non verò per relationem ad alium, vt talis testis deposuit sicut primus, vel secundus. Bar. & alij in authen. si quis in aliquo. C. de eden. Guido Papae in statuto si quis. in verb. testes. tract. de reprob. testium. his nunc contentus, Deo gratias ago immensas.

Extensè dicta cuiusque testis sunt describenda.

DE REPROBATIONI-
BUS TESTIVM.

Des reproches des tesmoings contredictz, & saluations.

CHARLES VII. article XCIX.

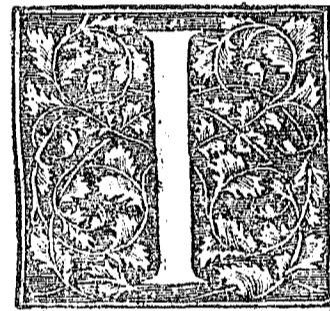
Articulus primus & secundus.

Item, & ordonnons qu' apres l'enqueste desdictes parties receue pour iuger, lesdictes parties seront tenues de bailler leur reproches dedans huit iours apres la dictte reception, s' aucunes en veulent bailler, sans esperance d' auoir autre delay, si non que par nostredicte cour pour grande & evidente cause y fust autrement pourueu.

Idem article XXXIII. touchant le style.

Item, ordonnons que quand aucune enqueste sera receue par nostredicte cour, les parties seront tenues de bailler lettres & reproches, dedans trois iours apres la dictte reception faicte, s' aucunes en veulent bailler, sans esperance d' auoir autre delay, sinon que par nostredicte cour, par grand & meure deliberation, comme dict est, y soit autrement pourueu.

GLOSSA VNA.

STAM materiam abunde tractau in alio meo tracta. de reprob. testium, & salua. ob id tantum hic prosequar tex. harum ordinationum, ne repetam ea, quae fusius ibidem scripsi. † Sed quis dicatur optimus testis, interrogatus Demosthenes sic scribit: Optimus testis est, qui beneficiis non fuerit obstrictus, sed absque in alios beneuolentia coram iudicibus loquitur. iurisperiti autem dicunt optimum testem eum, qui aliqua exceptione repelli non potest, & dicitur omni exceptione maior. gl. in verb. maiores. in c. i. de consangu. gloss. in §. item verborum. in verb. idoneos. de inu. stipu. in insti.

Optimus testis quis dicitur.

Prohibitum est hoc editum.

Reicienda quando sint testimonia.

Protestatio in testimonijs quid prosit.

Protestatio quando non sciat.

Quousque testes reprobare sit licitum.

Arestum.

Saluatio testium.

- 3 Sciendum est quod regulariter omnes ad testimonium admittuntur nisi sint a iure prohibiti. l. i. ff. de testi. Host. in summa illius tit. in decre. vnde oportet quod repellatur a testimonio vel expressè, quando scilicet hoc a parte peritur, vt a testimonio repellatur, & tunc dicitur reprobati. c. testimonium. ibi merito reprobatur. de testi. c. presentium. §. testes. illo tit. in 6. l. Lucius. ff. de his qui no. in fa.
- 4 Tacite reprobantur eo ipso quod iudex contra ipsos iudicat, vel eos repellit. glo. in verb. reprobasse. c. suborta. de re iudic.
- 5 Quando ista reprobatio testium obicienda sit? Respon. pars in productione testium contra ipsam facta debet protestari, quod non consentit, & quod sibi liceat reprobare tempore & loco. tex. in authen. si quis testibus. vbi doct. C. de testib.
- 6 Et proderit haec protestatio, quia testis auditus poterit reprobari, & postea nullam faciet fidem, nec quidem iudicium: alioqui contra, vt dicit Hippo. singu. 198. testis, quia illa protestatio conseruat ius, & habetur ac si testis non fuisset auditus, nec receptus. §. si verò dicatur. in aut. de testi. coll. 7. Are. in c. ex parte A. de testi.
- 7 Non poterit tamen pars, quae protestata est de reprobando illum, eo quod nititur eum impugnare, illius iuvari testimonio. reg. ex eo. de regu. iu. in 6. nisi in quinque casibus quos ponit Fel. in 8. c. presentium. eo. † Ideo pars debet protestari, quod sibi sit licitum obicere contra testes, si bonum ei videatur, & tunc testimonium poterit illi prodesse. Inn. in c. presentium. de testi. & Masuer. in ti. de testi. versu. item si quis testetur. & Io. de Grassis. in tract. de substan. procu. versu. in personis testium.
- 9 Et sic testes reprobari, & reicij debent vsque ad receptionem attestatorum, sed postea non. c. 10. presentium. de testi. in 6. Masuer. in tit. de proba. versu. item de stylo. † Quod est verum si protestatio fuerit facta tempore iuramenti testium, & reseruatio fuerit etiam per commissarium facta de consensu partium secundum eum, & sic coram commissariis oportet tradere testium reprobationes, vel debet per ipsos commissarios reseruari, quod in fine testimoniorum dari possunt, vt fuit dictum pro. do. Petr. Bouchet contra mercatorem equorum, vnde Masuer. non fuit receptus in curia ad reprobationem testium, eo quod eos non reprobauerat coram commissariis, vt est in quaestio. per aresta per Io. Galli. q. 116. coram commissariis &c.
- 11 Et cum reprobari a parte aduersa, licet producenti eos excusare, seu vt dicunt, saluare, teste Guido. Papae in deci. Delphi. q. 500. actor. & in statu, si quis in verb. testes. col. 2. facit cap. licet. 2. de testi. &

testi. & c. licet Hely. & c. per tuas. sequ. de simo. & de hoc abunde scripsi in tract. de reprobatio. & salua. testium.

12 Prepterea reiectio testium fieri potest, etiam si testes ex officio curiae auditi sint, & super factis secretis extractis ex ordinatione curiae. sic fuit conclusum in parua inquisitionum camera anno 1533. die 30. Maij.

13 Idem si testes auditi sint ad perpetuam rei memoriam. c. si. vt lite non contesta.

14 In summariis autem reprobationem non recipiendam ait Fel. in c. veniens. nu. 13. cum sequ. de testib. sed non seruatur passim in Gallia, in qua vbi prauidicium inferitur irreparabile, quamuis summariim tractandum sit, admittentur tamen reprobationes, vt docet Imber. in inst. Foren. lib. 1. §. deinceps. & in §. seq. vbi dicit cum in retinenda possessionis interdicto de sequestratione contentitur, & contradicta & contradictorum dissolutiones procul arcantur, vt pronunciatum est secundum eum in iudicis conuentu Picta. die 21. Octobris. 1531.

15 Nota quod receptionem testificationis pars aliquando impedit, tum primò quod iurati testes non fuerint, vt docet text. in Liurisiurandi. C. de testi. c. tuis. illo tit. & dixi tract. superiore.

16 Item non citati. c. 2. de testi. & sic se ingesserunt, & qui se ingessit, suspectus est. l. quae omnia. §. i. ff. de procur.

17 Vel quod vocata non fuit pars ad videndum iurare, & recipere testes. c. si quando. C. de testi.

18 & art. 12. supra tit. dictum extitit. † Et si apparitor referat verbo se citasse partem, & testes, non valet relatio, & ex hoc vidi testificata impugnari, quia in citatione testes requiruntur, de quibus non apparet per nuncij relationem, vt dixi supra tracta. de citatio. art. 1.

19 Vel auditi fuerunt testes in publico, non vnus post alterum, & in secreto, vt fieri debet. l. nullum. C. de testi. gl. in c. quia propter. de elect. in verb. secreta. Guido in statuto si quis. in verb. testes. dixi in titu. proximo. in glo. vlt.

20 Seu quia inquisitor non scripsit nisi depositionem primi testis, & in alijs scripsit, idem deposuit Titius sicut praecedens, quia testis depositio cuiuslibet extensa debet scribi, teste Guido. Papae in stat. si quis in ver. testes. col. 7. & Io. Sanson in ord. Turonen. fol. 36.

21 Item quod die assignata non iurarunt testes, sed alia die, quod non valet. l. & post peremptorium. ff. de iud. & c. consuluit. de off. deleg. vbi doct.

22 Item quod testes fuerunt examinati sine adiuncto & collega, licet datus esset quod non valet. doct. in c. presentium. de testi.

23 Item quod testimonia fuerunt alibi facta, quam vbi decretum erat per iudicem facienda esse, nam dictum erat quod testes Aureliae reciperentur, & audirentur, & tamen auditi sunt Blesis, aut in alio loco.

24 Et quod parte opponente testes fuerunt auditi in domo partis aduersae, tunc ratione suspicionis impeditur testimoniorum receptio. argu. l. apertissimi. C. de iud. l. aff. in l. certi. conditio. §. quoniam. col. penul. ff. si cert. peta.

25 Non poterit tamen reprobari eo quod examinatio facta est in ecclesia, si non sit alius locus commodus. Bar. & alij in l. 2. C. de sacrosan. eccl. c. decet. de immu. eccl. in 6. vel in alio loco non suspecto. Bal. in rub. de iud. col. 2. in 2. lect. decre.

26 Et potest fieri haec examinatio etiam die feriata in honorem Dei, sed non iuramenti receptio. glo. singu. in clem. vna. de offi. delega. Lanfranc. in repet. cap. quoniam contra. in verb. testium.

27 colu. 2. de probat. † Tamen poterit etiam reprobari & impediti receptio si commissarius non legit, vel legi fecerit depositionem testium, per gl. in l. fideicommissa. §. 1. vbi addidi. ff. de lega. 3.

28 & inferius dicam. † Alijs in multis casibus impeditur attestatorum receptio, qui elici possunt ex Spec. in tit. de teste. alia hic non prosequar.

29 Opponi etiam potest, si in causa ciuili iudex criminalis attestaciones confecerit, & nullae fuerint declaratae a Senatu anno 1526. die 19. Aprilis reseruato interesse parti, quamuis confectae fuissent de partium consensu, & impetrata commissione generali ad inquirendum. & hoc not. in l. solemus. §. latrunculator. ff. de iud.

LOYS XII. article XXXVIII. des publiees M. D. XII.

Item, auons ordonné & ordonnons, qu'es sieges de nostredict Royauue, esquelz y ha publication d'enqueste, auant ladicte publication les parties bailleront (si bon leur semble) leurs reproches de tesmoings: apres laquelle publication n'y seront aucunement receuz.

GLOSSA VNA.

- 1 Ost publicationem & conclusionem in causa non recipiuntur obiectus testium, nec reprobari testes possunt per istum tex. & in c. licet causam. de prob. & in c. presentium. de testi. quia praesumitur pars ex malicia opponere, postquam tandiu distulit vt ibi.
- 2 Nisi fuerit antea protestatus, vel de nouo venerit ad suam notitiam, quod iuramento suo probari poterit. c. presentium. facit c. pastoralis. de excep. † Si tamen iudex testes receperit, si pars iurauerit de nouo testes venisse ad suam notitiam, & si possit probari non de nouo

Reiectio testium etiam ex officio curiae auditi fiat. Arestum. Reprobatio an locum obtineat in summarijs. Arestum.

Receptione attestatorum an ex quo pars impeditur possit. Receptio testium impeditur ex defectu citationis.

Iuramentum testis non nisi die assignata praestandum.

Locus parit uitium in testimonijs.

In ecclesia praestitum testimonium an uitetur. Feriata die an liceat examinare testem.

Testificata a iudice criminali facta in ciuili nulla. Arestum.

Articulus tertius.

Obiectus testium non recipiuntur post conclusionem.

venisse, non valebit depositio, quia iuramentum intelligitur tacite, si ita sit. l. ff. qui satisf. cogant. c. & si Christus. de iureiur. Pau. Cast. in l. si cum patruo. C. cōmunia vtriusque iudic. Hippo. sing. 297. testes, vel nisi fuerit impeditus per partem, vel iudicem opponere. text. & ibi glo. in verb. iuramenta. in c. cum I. & A. de re iud. † Vel nisi illæ exceptiones omnino redderent testem inhabilem, vt pote quod testis est hæreticus, Iudæus & aliæ similes, quia istæ à parte remitti non possunt exceptiones. Bal. & Sali. in l. si quis testibus. col. vlt. C. de testib. † Vel nisi testes fuerint recepti absente parte, quia tunc pars non videtur consentire, vt docet Felin. in cap. presentium. vbi alias videre poteris limitationes, & testes cum instrumento poterunt produci post publicationem per tex. in c. series. de testib. secundum Romanum sing. 80. tu habes: quia tunc cessat timor subornationis.

Inhabilitas testis obicitur etiā post conclusionē.

Quando iuratur testes non fuisse subornatos.

Reprobationes in prima instantia oppositæ an in causa appellationis probentur.

Reiectis testibus restitutio datur ad probandū.

6 Et in quibus casibus quis producere testes debet post publicationem & didiscita testificata, iurare debet, quod testes non subornauit, aliàs admitti non debet, vt dicit Bal. in cap. iuravit. de probationi. quem refert Hippo. singu. 128. testes.

7 Si tamen reprobationes fuerint in prima instantia oppositæ, in appellationis iudicio probari poterunt, idque consuetudine iuri contraria apud nos receptum est, teste Guido. Papæ. in decis. Delphi. q. 500. actor. & in verb. testes. col. 2. versic. sed pone.

8 Si verò post didiscita testificata appareat omnes testes propter obiectus repellendos, tunc pars poterit restitui in integrum, vt per alios testes probet, vt docet Jo. And. in c. auditis. de in integrum restit. refert Guido in statu. si quis. in verb. testes. col. 6. versicu. sed quæro. quod vix reciperetur in hac patria, sed iste qui succubuit poterit appellare à sententia, & coram iudice appellationis probare, per l. per hanc. C. de tempor. appela. Sed si non possit appellare, tunc restitutio peti possit, & sic conciliandæ sunt hæc sententiæ.]

LOYS XII. article XXXIX. des publiées M. D. XII.

Item, auons inhibé & defendu, inhibons & defendons à tous iuges de nostre Royaume, d'appointer les parties à informer, sur les faictz des reproches, sans veoir lesdictes reproches avec les procez principaux, & de ne recevoir lesdictes parties en preuue desdicts faictz: sinon qu'ilz fussent concluans, & contre les restmoings, sans lesquelz ne se pourroient decider le dictz procez.

Articulus quartus.

GLOSSA VNA.

Consideranda in probandis reprobationibus testium.

1 **A**Duertendum est, quod non debet iudex facillè recipere partes ad probandum reprobatoria testium, nisi consideret sequentia. Primò debet videre processum principalem, & obiectus seu reprobationes testium, & videre an possit processum decidi sine probatione obiectuum, & tunc non debet recipere partem ad probandum obiectus, quia frustra neret probatio, que nil prodesset. arg. l. i. C. de thesau. lib. 10.

Conclusio debet resultare ex factis reprobationibus. Arefsum.

2 Secundo videat iudex an facta reprobatoria sint admissibilia, vel non, quia non debet recipere facta, quæ non concludunt. ibi. si non qu'ilz fussent concluans. iud. x enim nõ debet pati fieri superuacuum processum. l. litigatores. in fin. ff. de arb. Iacob. in l. non quemadmodum. ff. de iud. vide Bal. in l. si defensor. ff. de interrog. act. & stylus Aurelian. vt contrarium statuens abutius fuit declaratus à Senatu anno 1543. die 16. Iulij. † Quid si iudex dubitet, potest eos admittere cum clausula, si & in quantum de iure sunt admittendi. vt docet glof. in cap. cum contingat. de officio delegati.

Iudex que debeat considerare ante quam admittat probationes super reprobationibus. Testes cessant cum est alia legitima probatio.

3 Tercio considerat iudex debet, si testes deponant aliquid super principali, quod necessariò concludat, vt debent. cap. in presentia. Vbi Deci. decimo octuò notabi. de probat. † Vel an instrumenta producta deseruiant proposito, alioqui si non attingant, non est necesse eos reprobare, vel si tangant quidem, sed non, iit plene probatum, nec itidem opere precium est ad reprobationes venire. capi. presentium. vbi docto. de testibus. in 6.

Reprobatio supernacua fugienda est.

4 Quarto iudex debet prospicere sufficiens ne sit probatio & plena, siue testibus reprobatis, & tunc non debet decernere testes reprobatorios esse audiendos, quia nil prodesset, & non debet recipi probatio, que non releuat. d. c. in presentia. & l. neque natales, & l. ad probationem. C. de prob. & iudex non inducit testes ad concordiam, quando, alij testes sufficiunt. Barto. & alij in l. 2. §. si ff. si certum peta. & docto. in cap. cum tu. de testibus. † Dixi in tract. de reprobatio. testium. in verb. concordia.]

5 Quintò videat etiam iudex si actor plene intentionem suam probauerit, quòd si non fecerit, non debent reprobari testes rei, nec iudex hoc debet decernere, quia frustra. nam actore non probante reus etiam si nil probauerit, absolui debet. l. qui accusare. C. de eden. Fel. in cap. fin. de calūn.

6 Sextò iudex videre debet, an ex processu obiectus testium probari possint, & si possint, non debet permittere, vt aliàs probentur, vt si testis interrogatus fuerit, an sit consanguineus, & responderit, se esse consobrinum, & velle, ac affectare, vt eius consanguineus vincat, non requiritur

ritur alia probatio in istum reprobatoria. nam rei demonstrata frustra adiicitur demonstratio. l. i. in si. ff. de dote preleg.

9 Septimò iudex si videat partem esse admittendam ad probandum obiectus contra testes, debet præcidere & declarare articulos, super quibus attestaciones reprobatoriæ fient, ne in vanum & super factis non recipiendis testes audiantur, ne fortè incertitudo vitiet depositionem. cap. in presentia. de proba. doct. in l. si quis intentione. ff. de iud.

10 Octauò si pars cuius testes reprobantur, habens forte instrumenta, vel alios testes renunciet illis, quos pars reprobare vult, audietur, vt censuit Senatus pro procuratore Regio, & Abbate montis frigidì contra consules Burg. Narbonen. anno 25. vt habetur in stylo parlam. in §. item si pars. in tit. de commissis. in prima parte. Ista sunt notanda iudicibus, ne postea à Senatu condemnentur ratione reprobationis frustra emissæ, vt sapius vidi.

Articuli sūt fecerit su per quibus fiat reprobatio.

Renunciare licet testibus reprobandis. Arefsum.

FRANCOYS article XXXI. des publiées M. D. XXXIX.

Que pour chascun fait de reproche calumnieusement proposé, qui ne sera verifié par la partie, y aura condamnation: c'est assauoir en noz cours souveraines, de vingt liures Paris d'amende, moitié à nous, & moitié à la partie, ou de plus grand peine, pour la grandeur de la calumnie desdits proposantz, à l'arbitration de iustice: & en la moytié moins en noz iustices inferieures.

Articulus quintus.

GLOSSA VNA.

1 **I**E iure non agitur iniuriarum, licet opponens contra testes non probauerit ea, que opposuerat, quia pars hoc non fecit animo iniuriandi, sed se defendendi. Bald. & Iaf. l. fin. ff. quod quisque iur. glof. in verb. vilitas. in l. quisquis. C. de postu. Idq; de consuetudine generali obseruatur in Francia, vt testatur Boer. in consi. vlt. posito post consuetud.

Iniuriarum non agunt testes male reprobati.

2 Bitur. & Guido Papæ in statuto, si quis in verbo communi æstimatione. col. 15. † Maximè si quis protestatus fuerit se non animo iniuriandi opponere, vt fieri solet, teste Masuer. in sua practi. tit. de iniur. versic. item si aliquis. & Iaf. in l. non solum. §. morte. nu. 47. versic. successiue in ista. ff. de noui operis nuntiatione. De Ripa in c. cum M. nu. 90. de constitu.

Rumor excusatur reprobantē testē.

3 Vel nisi probauerit ipsum, cui opposuerat tali infamia notatum, & talem rumorem de eo increbuisse. Bartol. & alij in l. vlt. ff. de hæredib. instit. Nam sicut fama liberat à doli suspitione, ita à poena. l. miles. §. mulier. ibi, falsis rumoribus inducitur. ff. de adult. l. 2. ff. quis ordo in bono. possess. ferue. & hanc sententiam secutos fuisse iudices insignes habet compertissimum Imbert. in insti. Foren. lib. 1. §. deinceps.

Pœna ledentis famam alterius.

4 Tamen quia nemo debet famam alterius lædere, nec labefactare, & qui hoc facit (vt Adagio fertur) Cydi penam debet, & in conscientia tenetur ad famæ restitutionem, vnde iuste hinc statutum est, quod ex quolibet facto iniurioso calumniæ causa proposito in parlamento opponens condemnari debet ad viginti libras Parisi. cuius pars dimidia fisco, altera parti applicatur. in c. 5. vers. vero inferioribus ad decem libras pro media (vt dictum fuit) distribuendas, † & calumniæ causa censetur obiectum, quando non est probatum per istum textum, ibi, calumnieusement proposé. Bart. l. i. in si. princip. ff. ad senatuscon. Turpil. vt pote, qui ne sera verifié par la partie, † Maliciosè verò censetur opponere, asserendo quod ignorauit, & probare non potuit. lege Iulianus. ff. de actio. empti. nisi fuerit deceptus, quia testes qui super hoc deponere debebant, mortui sunt. glof. vt in cap. i. in fin. de electionibus. in 6. vel fuit deceptus falso rumore perlato. l. miles. §. mulier. ff. de adulter. vt dixi supra.

Calumniòsè obiectum quando dicitur.

5 Imò etiam si factum sit tam iniuriosum, & calumniosum, poterit iudex ad grauiorem multam condemnare partem opponentem, vt pote si opponeret contra testem, quod crimen læsæ maiestatis commisisset, vel crimen hæresis, vel aliud graue crimen per istum tex.

Testes an puniantur ratione criminis obiecti & probati.

6 Licet iudices coram quibus per reprobationes crimina probantur, vel per confessionem testium non debeant punire testes ratione illius criminis, pœna ordinaria. c. cum dilectus. in fin. de ord. cognit. nec efficiuntur infames ex illo crimine obiecto etiam probato, tamen eorum opinio grauarur, secundum Innoc. ibi. & Guido. in statu. si quis in verb. communi æstimatione. versic. si obiectus. † Tamen aliquando vidi remissos aliquos testes ad suos iudices pro criminibus obiectis, & probatis, & hoc instante procuratore, vt crimina puniantur. l. ita vulneratus. ff. ad leg. Iul. de adult.

Infamis an in teste nocari possit.

7 Imò non poterit iudex repellere testem etiam infamem, si pars hoc non petat, & ista est generalis consuetudo curiarum Franciæ, quia hoc iudicium non datur in Francia nisi postulatum fuerit. l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damno infecto.

Iudex an ex officio possit inquirere de conditione testis.

8 Quamuis de iure iudex possit de conditione testis ex officio inquirere, etiam si pars non opponat. glo. in l. i. §. si preses. ff. de magistr. conuen. glo. in l. 3. in verb. inimicitia. vbi Iacob. ff. de testib. Bal. & Ang. in l. quos prohibet. de postu. glo. in c. quærendum. 2. q. 7. Corfet. in singula. incip. testis. Felin. in cap. iuravit. in fin. de testib. Barba. consil. 3. col. i. in 2. vol. si tamen hoc faceret in Francia, constitueret se partem, quod cauere debet.

Articulus
textus.

Item, ordonnons que les parties seront tenues de bailler contredits à l'encontre des lettres de leurs parties aduerses, s'aucunes en veulent bailler, dedans huit iours prochainement venant, apres la production desdictes lettres & saluations, dedans huit iours apres ensuiuans, sans esperance d'auoir pour ce faire aucun autre delay, & sans ce qu'il soit besoin de bailler d'oresnauant, outre lesdits termes, aucune requeste, pour bailler contredits, ou saluations, ou les en faire forclorre, & que d'oresnauant ne seront baillez aucuns contredits ou saluations, sinon en proces appointé en droit, sur le principal, recreance ou provision.

GLOSSA VNA.

Contradicendi
unica dilatio.

Instrumentis productis pars contradicere, & ea reprobare & oppugnare potest, & pars producens ea saluare, & excusare, pro quo faciendo conceditur vna tantum dilatio, vt dicit iste text. qui tamen non exacte seruatur in parlamentis.

Instrumentum
quomodo impugnetur.

Et hæc contradictio fit in processu concluso ad ius super principali, vel super recedentia seu prouisione.

Qualiter impugnari possit instrumentum, & contradici, abundè docet Spec. in tit. de instru. editio. in §. postremo. & Nepos de monte Albano. in tractat. de excep. in versicul. exceptio contra quamlibet scripturam, ibi, quilibet videre potest, ne plura.

CHARLES VII. article XXXVII. touchant le style.

Articulus
septimus.

Item, voulons & ordonnons estre enioinct par nostre dicte cour, & desmaintenant enioignons aux aduocats sur leursdits sermens, que d'oresnauant ils soyent briefs en leurs contredits & saluations, sans reiterer les raisons contenues en leurs escritures principales, ou plaidoyé, ne poser aucunes friuoles allegations: car nous voulons, que si nostre dicte cour, en iugeant les proces, y trouue d'oresnauant la prolixité, telle qu'ils ont accoustume de faire, elle en punisse ceux qui le feront, de telle punition, que ce soit exemple à tous autres.

GLOSSA VNA.

Aduocatorum
breuitas amanda.

Ræcipit aduocatos (vt Græci dicunt) λακωνικῶς λέγειν, id est, compendiò dicere, & vt breues sint in suis scriptis, & nil repetant: nam legimus apud Philemonem, quendam Anaximenem, qui plus æquo prolixam habuisset orationem, perpulchrè à Theocrito sic fuisse redargutum, Verborum quidem flumen est, mentis verò gutta.

Et hos battalogos semper vsus forensis propulit, qui vt causam iudicibus incertam, & obscuram reddant, battalogia & multiloquio vtuntur, & hi aduocati, qui hac verboritate nituntur, præsumuntur mali. nam argumento à contrario hæc inter se sunt cognata, pauca loqui, & probum esse virum: vt docet Eras. in chiliad. † vnde Charillus roganti, cur Ligurcus tam paucas leges prodidisset, ait, pauciloquis non esse opus multis legibus, huc pertinet verlic. ille veluti prouerbia-

lis apud Athenæum relatus, † τὸς συνετὸς ἐ ἀντίς πείσει τάχιστα λέγων ἐν, hoc est, mox persuadebis cordato, si bene dicas. & dicit Iuricon. in l. vna. ff. de offic. præfect. prætor. breuiter commemorare necesse est: vnde officium boni aduocati est breuiter, & summatim loqui, dicit Areti.

confi. 120. procedendo. † Itaque iudex potest indicere silentium aduocato verbofo, vel eum suspendere ab officio, & quandoque ab officio aduocationis priuare. glo. in l. ex ea. quam ibi not. ff. de postu. & l. in l. i. ff. de offic. assesso. gaudent enim breuitate Moderni. docet glo. in l. i. ff. quod met. cau. scripti in interpre. l. vnic. in 2. not. C. de sent. quæ pro eo quod interest.

Etiam not. ex hoc text. ibi, nostre cour, quod simpliciter appellatione curiæ, intelligitur suprema, quia omne analogum per se sumptum stat in suo potentiori significato. §. sed ius quidem. insti. de iure nat. scripti in glo. summas. in proce. concor. vbi docui priuilegia curiarum supremarum. † Et an valeant aresta, in quibus dicitur curia dicit, la cour vous dict, & valere non dubitat Guid. Papæ in decis. Delphi. quæst. 451. quid contineatur, dicens curiæ nomen esse indifferens, & comprehendere etiam quemcunque ius reddentem in curia. arg. l. 2. in princ. ff. de orig. iur. ideo valebit etiam sententia per iudicem, si dicat curia condemnat talem ad decem &c. & hoc seruant præsertim curiæ supræmæ Regni. † Tamen hoc anno 1556. die 4. Augusti, in magna classe fuit pronunciatum, neminem vti posse hac phrasi. Curia dicit etiam si sint iudices prelidiales, & ita cõsuet Senatus Parisiens. in hibens præsidialibus magistratibus Turonensibus, & aliis ne deinceps vterentur. †

Iudicis animaduersio
in aduocatos
battalogos.
Curie nomine
simpliciter
que ueniunt.
Aresta &
sententiæ per
curia dicit,
an ualeant.

Qu'il n'y aura plus contredits contre les dictes des tesmoings, & defendons aux iuges de les recevoir, et aux parties de les bailler sur peine d'amende arbitraire.

Articulus
vltimus.

GLOSSA VNA.

Rohibet ne obiectus contra dicta testium dentur. idem supra artic. 2. des responses per credit statutum fuit: quia iudex potest per se hoc considerare, & ista sunt iuris, & discretioni iudicis relinquuntur, vt habetur in stylo Bituricen. & hoc etiam statutum est, vt citius lites finiantur, & ne partes sumptibus & expen. onerentur, cum ex officio iudex hoc facere possit, licet de iure secus. cap. series. de testi. c. præsentium. illo titu. in 6. & Spec. consulti, quòd potius quis opponat contra dicta, quàm personas. quia hæc opposita vix possunt excusari. c. cum tu. de testib. in tit. de teste. §. sape testes &c.

Contradicenda non sunt
dicta testium,
sed ipsæ personæ
reprobantur
bande.

Notandum est quòd in casu, quo non possum reprobare testem, vt quia examinatus est etiam pro me, vt per glo. in cap. constitutus. de testi. tamen potero opponere contradicta, per text. & ibi, Salyc. in l. si quis testibus. col. 2. C. de testib. Domi. in c. 2. §. vlti. de confess. lib. 6. Dec. consil. 8. viso puncto. nu. 8. † Quod non procedit in Francia, cum non possit opponi contra testium dicta, tamen hæc ordinatio non seruatur in ressortu Tholosano.

Dicta testium
quando impugnaverint
liant.

Contra dicta testium opponi potest, quòd sunt falsa contraria, vel varia. Barto. in l. eos. ff. de fals. l. scripturæ. C. de fide instru. vel obscura. l. de etate. §. nihil. ff. de interrog. actio. vel non sunt verisimilia cap. quia verisimile. de præsump. & quod non est verisimile est falsitatis imago. Bald. ibi, quem refert etiam Fely.

Quomodo
opponatur
contra dicta
testium.

Et si prætendatur testes falsum deposuisse, possunt citari personaliter sub pœna confessi, vel conuicti, vel potest condemnari pars ad cuius utilitatem deposuerunt ad eos præsentandum intra certum tempus, aliàs eorum depositionibus nulla adhibebitur fides, vt conclusit magna curia Neapo. prout refert Ant. Capit. in decis. Neapo. q. 60. in causa testium.

Falsum deponentes
personaliter
citantur.

Et obiectus in testes debet esse idoneus, & concludens necessario, sicut probatio. l. neque naturales. & l. ad probationem. C. de probat. c. in præsentia. illo tit. doct. in c. præsentium. de testib. in 6.

Obiectus
concludens
debetur.

Et hoc inspicitur tempore depositionis, & iuramenti. l. 3. §. dux causæ. ff. de Carb. edict. Bald. in l. 2. C. de testi. l. 3. §. lege Iulia. de testi. Alber. in tract. statu. in 4. parte. q. 71. Barb. consil. 47. præclare. col. 4. in 2. vol. Hippol. in l. 1. §. idem minimo. & §. seq. ff. de quæst. † Vltimò notandū est quemlibet teneri saluationes dare pro testibus suis reprobatis & reiectis, & in procuratore regio. hoc pronunciauit Senat. anno 1384. die 23. April. contra procuratorem Regiū, requirente abbate de Montolif. †

Alia dicuntur in tract. meo de reprobationibus, & saluatio. testium, his nunc contentus finem faciam, Deo gratias agens.

TRACTATUS

DE PARTIVM PRODUCTIONIBVS.

Des productions des parties.

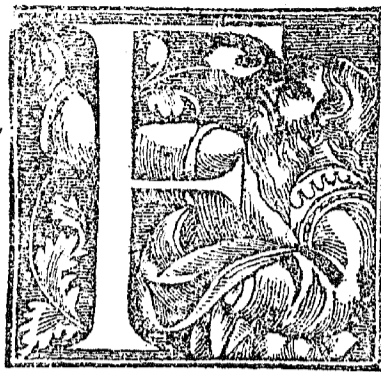
CHARLES VII. article C. des premieres.

Item, prohibons & defendons aux parties que d'oresnauant en faisant leurs productions, elles ne produisent lettres, titres ou muniments, qui de rien ne seruent au iugement & decision de leurs proces, & qu'elles n'employent ne produisent autre chose en leur inuentaire, que ce qui sera escrit & designé en iceluy. Et s'ils veulent produire ou employer autres lettres ou autres choses, qu'ils puissent faire extraire, & que temps suffisant et moderé leur soit donné pour ce faire. Et ce leur defendons, sur peine de cent sols Parisijs d'amende au procureur, qui sera trouuè auoir fait le contraire.

Articulus
primus &
secundus.

IDEM article XXXVIII. touchant le style.

Item, ordonnons que d'oresnauant les parties, en faisant leurs productions, ne produisent lettres & proces en muniments, qui notoirement ne seruent de rien au iugement des proces, & qu'elles ne produisent ou plus ou moins, que ce qui sera escrit & designé en leurs inuentaives, sur peine d'estre puniz, de cent sols Parisijs d'amende contre la partie, ou son procureur, qui seroit trouuèe faire le contraire, à appliquer comme dessus.

ACTIS attestacionibus, ac reprobacionibus contra testes probatis, & attestacionibus publicatis, necesse est vt partes instrumenta & alia documenta producant, ob id iste tex. de his productionibus loquitur. Et tria hic dicuntur. Primo ne partes producant literas, titulos, instrumenta, aut alia munimenta causae, quae ad ipsam causam non pertinent. Inec quicquam. ff. de eden. quia non est producendum, quod productum non releuat, imò verius est reiiciendum. l. i. ff. de assesso. nec iudex hoc pati debet. l. si duo. §. idem Iulianus. ff. de iureiur. & ibi plenè docto. & in c. in praesentia. de prob. sed potest dici quod scribit Iuriscon. in l. de etate. §. quod autem. ff. de interrog. actio. & d'ev n' p'os in C.

3 Secundo quòd nil in inuentario conscribatur, nisi quod productum fuerit sub poena centum solidorum, & quid si inueniatur instrumentum non productum, an possit secundum illud iudicari. vide Iaf. in l. r. §. editiones. col. fin. ff. de eden. quod non, nec haberi debet ratio ad illud instrumentum, & ad literas non productas in iudicio, licet inueniantur in sacco, alioqui deciperet quis partem aduersam producendo instrumentum fortè falsum, vel acceptilationem, cui pars responderet, si eam vidisset, vnde non solent iudices respicere, nec quidem legere instrumenta non producta, in inuentario non conscripta, quia frustra legerent, cuius lectionis nullus esset effectus, nisi essent iuris allegationes vel consilia doctorum.

4 Tertio si quis velit probationem facere ex aliquibus instrumentis, & velit transcriptum habere, dabitur ei dilatio. tex. in c. cum persona. de priuileg. in 6. doct. in c. contingit. de fide instr.

5 Quarto vltra text. facta productione citatur aduersarius, vel si praesens sit in iudicio, vel eius procurator, assignatur ei terminus ad impugnandum, & dicendum contra instrumenta, & iura producta, si ea impugnare voluerit: vt docet Io. episcopus Vanren. in summa de ordi. iudic. titu. de aliis proba. producen.

6 Quinto pars aduersa contra instrumentum obiicere potest, quòd solennia requisita non interuenerunt, posita per gl. in l. generali. C. de tabu. lib. 10. & per Barb. & alios in rub. de fide instr.

7 Vel opponi potest instrumentum productum esse falsum, sibi que ipsi contrarium. l. scriptura diuersa. C. de fide instr. l. eos. vbi Barto. ff. de fal. dixi art. fi. supra tit. prox. Vel conficiens instrumentum non erat notarius, vel ei fuerat interdictum ratione criminis, ne instrumenta decipere conficeret. l. moris. §. solet. ff. de poen. Vel instrumentum erat confectum in loco, vbi confectus non erat notarius, & sic ibi non erat notarius, sed priuatus, sicut praesens extra territorium suum. l. 3. ff. de offic. praesid.

10 Item quòd instrumentum est rasum, vel cancellatum, ideo non probat. c. cum Ioannes. de fide instr. l. fi. C. de edict. diui Adria. tol. Aliaq; multa opponuntur, quae probari non possunt, quòd summopere est cauendum, si saluti suae velit pars prospicere ne opponat, nisi ea quae vera sunt, & quae probare potest, alioqui animam suam diabolo committit.

11 Sexto actor admittitur ad saluandum & sustinendum sua instrumenta, & documenta, & haec saluatio repellit obiectionem, sicut replicatio exceptionem: vt patet instit. de replic. & in l. 2. ff. de exception.

12 Septimo si quis teneatur producere statutum, vel consuetudinem, sufficit producere illum articulum statuti, vel consuetudinis, de quo est quaestio, non autem totum librum statutorum, vel consuetudinem producere tenetur: vt docet Bart. in rub. de noui ope. nunc. ff. col. pen. Fel. & alij in c. l. in 3. conclus. nu. 29. cum seq. de prob. & doct. in c. contingit. de fide instr. vbi plenius vide.

13 Vltimo producens instrumentum, vel alias literas, non tenetur eas dimittere apud acta, ne fortè amittantur, sed eas recuperare potest retento exēplo, & vt Dicanici dicunt, retento regesto. d. c. contingit. de fide instr. & c. cum persona. de priuileg. in 6. Nisi pars aduersa velit illud arguere falsi. l. fi. C. de fide instr. alia vide in dictis locis, ne plura.

IDEM article XXXV. touchant le style.

Item, ordonnons que dorefnauant, quand les parties seront appointees à produire, & au conseil, leurs lettres & titres, & ce qu'elles voudront produire, elles seront tenues de fournir audit appointement, dedans trois iours, sans esperance d'auoir autre delay, sous ombre d'auoir compulsoire, ou autrement, sinon qu'euidemment y eust grand cause de ce faire, & qu'on l'eust requis en plaidant, autrement lesdits trois iours passez, seront iugez lesdits proces, en l'estat qu'ils seront, sans ce qu'il soit besoing, pour ce faire, requerir ou demander autre conclusion.

Productio quando sit facienda.

Inuentarium debet continere ea que producta fuerunt. Instrumentum in sa. co. inueniunt non productum an profit. Dilatio gratia transferendi instrumentum datur. Productione facta datur dilatio ad eò tradendum. Instrumenta quomodo eò tradantur.

Saluatio repellens obiectionem instrumentorum recipitur. Statuti articulus producendus est. Cautè faciendi productio.

Articulus tertius.

INTRA tres dies partes producere tenentur in parlamento, quando res est in consilium missa, nec alia datur, nisi ex causa dilatio, & nisi quis intra dilationem prodixerit, postea non recipietur: vt docet Paul. in l. iubemus. C. de iudic. & in l. r. C. de iureiur. propter calum. dando. sed parum seruatur, nisi accipias diem pro anno, & quandoque longius protenditur, & ille scit, & verum dicit, vt & vos credatis.

2 Notanda est cautela, quam tradunt Alber. & Iaf. in l. r. §. editiones. in ff. de eden. quod quando quis producit instrumenta, debet ea producere quatenus faciunt pro se, & in illis capitulis, & tunc pars aduersa secundum quosdam non poterit iuari illis instrumentis, eo quòd non sunt producta ad illud partis commodum. Vnde pars aduersa cauta esse debet, vt quando pars ita producit illud instrumentum, protestetur se velle vti eodem instrumento in illis partibus, quae faciunt contra producentem, & tunc poterit, quia instrumentum factum est commune per productionem, per §. editiones. vbi Iaf. in ff. post glo. Inno. & alij in c. cum venerabilis. de except.

LOYS XII. article XXX. des publicées M. D. XII.

Item, que ledict proces conclud purement & simplement, on ne receura aucune partie a faire autre production, sinon qu'il y ait cause raisonnable, & qu'elles ayent lettres a ceste fin adressantes a la cour. Esquelles lettres seront tenuz les produisants declarer la piece & le fait & article, pour verification duquel ils voudront faire ladicte production, & ne seront lesdictes parties receues a produire esdictes causes d'appel, qu'à vne fois, et ne seront receues lesdictes productions, depuis que le proces aura esté mis sur le bureau.

VANDO quis producere teneatur? Respon. in possessoriis beneficiorum, & in primo capite statim ipsa dilatione data ad producendum instrumenta: vt est in tit. de mater. possess. vt celerius expediantur, quia periculosa est, & dispendiosa illorum vacatio. c. quum sit. de elect. in 6.

2 In aliis causis civilibus vbi non est opus attestacionibus, nec testimoniis, debet quis post litem contestatam producere vsque ad conclusionem, & in termino sibi concessio. cap. dilectus. de fide instr. vbi doct. & in l. iudices. C. de iudi. cum auth. seq. ibidem.

3 Si verò testationes faciendae sint, tunc productio fiet, post receptionem, & publicationem testimoniorum, & reprobacionem testium: vt superius dixi art. r.

4 Post renunciationem verò & conclusionem in causa non recipitur productio etiam instrumentorum. c. cum dilectus. & c. pastoralis. de cau. possess. nisi in causa beneficii, quia in ea renunciatio non est necessaria. cle. saepe. de verb. signi. de Rota decisio. 9. nota quòd postquam in antiq. & nisi renunciatio & conclusio facta fuerit saluo iure producendi: vt docet Aufre. in decis. Tholof. q. 14. & 146. vide regul. cum limitationibus per Socin. in tracta. fallen. reg. 184. instrumenta. & Fely. in c. cum dilectus. & Hippo. in l. r. §. si quis vltro. ff. de quaestioib.

5 Item nisi ex causa rationabili, vtpote si instrumentum sit de nouo repertum. l. admonendi. ff. de iureiur. & hoc poterit fieri per literas Regias, quae in cancellariis etiam impetrari poterunt, per quas permittetur parti non obstante conclusione in causa producere tale instrumentum.

6 Quod oportet in literis exprimere, & non expressum reiicietur, & articulus super quo vult illud instrumentum producere est exprimendus, & factum ipsum, & poterit hoc semel tantum fieri. Oratione quidem diui Marci amplius quam semel non esse dandam instrumentorum dilationem comprehensum est, sed vtilitatis litigantium gratia causa cognita, & iterum dilatio tam ex eadem, quam ex alia prouincia secundum moderationem locorum impartiri solet, & maxime si quid inopinatum emergat. Vlp. sunt verba in l. oratione. ff. de fer. & hoc causa infirmitatis vitanda. c. 2. de rescrip. in 6. plenè de hoc scripsi in r. nota. l. vnica. C. de sent. quae pro eo quod interest, si tamen defunctus acceperit dilationem ad producendum instrumenta, successorii quoque causa cognita dari debet. l. oratione. in fin.

7 Ad haec in his literis concedi debet productio, dummodo res non sit iudicata, vel incepta iudicari, & vt vulgo dicitur, auant que le proces soit mis sur le bureau, de quo scribam in tracta. de liter. impetra. ad renunciandum appellationi inferius. Sed an pars possit cogi ad concludendum, Bal. in c. r. col. 3. vers. secundo quaeritur. si de inuestitu. inter do. & c. docet partem cogi posse, quia conclusio est pars iudicij. c. cum dilectus de fide instr. quia redditur in inuitum. l. inter. §. r. ff. de verb. oblig. & conclusio ponitur inter ea quae sunt ordinis iudicarij. c. quoniam. de probat. §. quia verò. in authen. de testib. & ordinem iudicij quis seruare tenetur. l. consentaneum. C. quomodo & quando iudex. & ita seruatur cum pars ad concludendum cogitur in causa appellationis, vt docui in gl. r. art. r. tract. de sent. prouif. in r. tomo. còmenta. ad const. reg. nisi in 7. casibus ibidè conscriptis. & FRAN

Producendi causa tres dies dantur.

Cautela ne quis producat contra se.

Articulus quartus.

Producendū est in possessorijs intra primam dilationem.

Productio non recipitur post conclusionem.

Literae quomodo impetrantur ad instrumentum producendum ex aequitate post conclusionem.

FRANCOYS article LXXXVII, des publiees M. D. XXXIX.

Qui en toutes matieres civiles y aura communication d'inventaires & productions.

GLOSSA VNA.

Articulus ultimus.

Communicatio processus quando fit.

Primum statutum, ut fiat communicatio inuentariorum inter partes, & productio- num, ut nil ex insidiis agatur. nam antequam processus fiat relatio, & sententia con- cipiatur, debent partes videre vtrum omnes literæ, & documenta producta sint in fac- co, quia interdum in perniciem animarum, quædam partes solent furari instrumenta, ideo bonum est, vt partes videant an omnia sint completa, & antequam ista fiant partes ostendunt & communicant inuicem, & productiones & inuentaria, vt patet Dicanicis, & si pars videat alia instrumenta esse, quàm ea quæ producta fuerunt, debet petere ea reuici, & iudex hoc decer- nere debet: vt habetur in stylo Castellæ Paris. alia hic multa adderem, sed vt breui percurram has Regis constitutiones, reliqua aliis pragma. discutienda relinquam, de his more solito gratias (ne ingrati officio fungar) Deo Optimo Maximo, & eius Virgini agam perpetuas. Amen.

TRACTATUS

DE PUBLICATIONE ATTESTATIONVM.

De publicatione enquestes.

FRANCOYS, article LXXXVI, des publiees M. D. XXXIX.

Qui en matieres civiles y aura par tout publication d'enquestes, excepté en nostre cour de parlement, & requestes de nostre dict parlement à Paris, ou il n'y a accoustumé auoir publication d'enquestes, & iusques à ce qu'autrement en soit ordonné.

Articulus vnicus.

GLOSSA VNA.

Publicantur attestatio- nes.

TATVIT in omnibus Franciæ cutiis editionem seu publicationem inquisitionum esse faciendam, vt quisque videre possit, quo iure muni- tus sit, ne postea si condemnatus fuerit appellet, hæc tamen publicatio non fit de stylo in parlamen. Paris. nec in camera supplicationum Paris. cuius styli meminit Guid. Papæ, decisio. 586. queritur.

Publicatio testium non fit in curijs supremis & quare.

Et ita fuit à curia statutum anno 1276. vt habetur in stylo parla. aresto 288. ex quo arcto sumpta est hæc ordinatio, quæ etiam hoc excipit ibi, excepté en nostre cour de parlement & requestes, &c. † Etiam hic articulus non fuit in parlamen. Tholosano receptus, in quo non fit testimoniorum publicatio, nec in curijs supremis propter securitatem testium, ne ipsi incurrant odium partium, contra quas depo- suerunt, & vt facilius deponant, quod fortè non auderent si partes illustres, aut alij magni domini scirent, aut videre possent illorum depositiones, teste Ioan. episcopo Vauren. in summa de ordin. iudi. rub. qualiter fiat inquesta in curia.

Omissio pu- blicationis testium an uideat sententiam.

4 De iure etiam omissio publicationis testium non vitiat sententiam, maximè si à parte non fuerit petita, quia non est de substantia iudicij: vt in c. cum l. & A. de re iudi. & glo. in c. fin. de hære. in 6. vt docet Bar. & ibi, Alex. in addi. in l. prolatam, quicquid ibi gl. dicat de sent. & interlo. quem sequitur Anchar. consi. 53. omissio publicationis. † Et in curia Romana non fit publicatio vs- que ad tertiam sententiam, vt pars possit producere in causa appellationis de nouo. l. per hanc. C. de tempo. appel. eo quòd non didicit, testificata, quæ si didicisset, prohiberetur producere super eisdem articulis, vel directo. contrariis. clement. 2. de testib. Bald. in c. vno. col. 2. si de inuesti. inter domi. & vasal. lis oria.

Publicatio quando fiat in curia Ro- mana.

5

Appellatio à publicatio- ne denega- ta.

6 Tamen cum per hanc legem præcipiatur publicatio, si iudex eam denegaret, partem grauaret, & sic appellare posset, quia iudex facit contra hanc legem, ideo posset per superiorem insti- gante parte multari. Inno. Bald. & alij in c. cum l. & A. plenè scribit Georg. Nathan. in repe. clem. sepe. §. si. col. 25. in 12. q. de verb. signifi.

Testes non recipiuntur p. se publica- tionem.

7 Post istam publicationem, & didicita testificata non recipiuntur testes causa subornationis 8 vitandæ. c. fraternitatis. de testi. cle. 2. illo. tit. nisi in casibus ibidem traditis per doct. † Nisi tes- tes cum instrumento producerentur, quia tunc cessat causa subornationis propter instrumentum.

per

per tex. in c. series. de testi. quem extollit Lud. Roma. sing. 80. tu habes. & Lanfr. in ca. quoniam. in verbo, testium depositiones. col. 15. vers. aliud subiungo. de proba. item post publicatas attestatio- nes potest quis attestations falsas probare, & corruptos testes. c. licet causam. de proba. sed hoc nõ feruamus, alioqui vix vnquam finem reciperet processus, quia quotidie sic fieret, vel fieri posset. †

9 Minor tamen restituitur. Bar. in l. 1. §. nunciatio. ff. de noui oper. nunt. vt refert Mauri. in tract. de testi. c. 166. & seq.

10 Item facta allegata in libello, & non probata, post publicationem probari poterunt impetran- do literas Regias: vt censuit Senatus anno 1513. die 19. Julij, facit quod scribit Capit. q. 162.

11 Etiam post publicationem possunt produci testes de nouo reperti. c. pastoralis. de except. l. ad- monendi. ff. de iureiur. nam quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. l. de ætate. §. ex causa. ff. de interro. acti. hoc nominatim docet Hipp. in l. 1. §. si quis vltro. nu. 17. ver. item etiam alio casu. vbi etiam alios scribit casus. ff. de quæst. sed in his literis Regiis opus est.

12 Traditur hæc testimonia perlegenda primò reo, deinde actori, vt quilibet videat ius suum, an sit probatum, vel non, & an ius aduersarij sit elisum. de quo vide per Lanfr. in repe. c. quoniam contra. in verbo, testium depositiones in publicatione testium. de proba.

31 Notandus est ordo curiarum, quem pōnit Ioan. episcopus Vauren. in tract. de ordi. iudic. rub. sequitur epilogatio, vbi dicit sequentia in processu esse.

14 Secundò fit verbalis petitio in breuibus causis, sed in magnis, libellus in scriptis offertur. auth. offeratur. C. de lit. contesta.

15 Tertio deliberandi datur dilatio, an quis velit cedere, vel contendere. authen. offeratur. & l. 1. ff. de edend.

16 Quarto contra libellum opponitur exceptio, seu impugnatio. c. 1. de libel. oblatio. vbi doct.

17 Quintò si exceptiones non obstant, tenetur pars respondere iudici coram quo causa agitur.

18 Sextò libelli fit responsio, & sic litis contestatio per totum titu. de lit. contesta.

19 Septimò dantur articuli seu positiones contra reum, si negauerit. cap. 1. de confess. in 6. si verò confessus fuerit ante litem contestatam fit eidem præceptum de soluendo intra terminum arbitrio iudicis statuendum. l. si debitori. ff. de iudi. vbi scripsi.

20 Nondò asseruntur articuli cum iuramento per actorem continere veritatem, & postea illis reus de credulitate respōdebit, & hodie de veritate, vt dixi in tract. des responses par credit. † Et solet addi in fine scripturarum hæc clausula, sauf à reietter les faitz, que seront trouuez à ses escriptures non faisant à propos, & non correspondens aux faitz des demandes, & defences d'icelles parties, & sic in fine potest vtraque pars petere vt reiciantur capita articulorum ponentium facta impertinentia. l. si duo patroni. §. idem Iulia. vbi doct. ff. de iureiur.

21 Nonò asseruntur articuli cum iuramento per actorem continere veritatem, & postea illis reus de credulitate respōdebit, & hodie de veritate, vt dixi in tract. des responses par credit. † Et solet addi in fine scripturarum hæc clausula, sauf à reietter les faitz, que seront trouuez à ses escriptures non faisant à propos, & non correspondens aux faitz des demandes, & defences d'icelles parties, & sic in fine potest vtraque pars petere vt reiciantur capita articulorum ponentium facta impertinentia. l. si duo patroni. §. idem Iulia. vbi doct. ff. de iureiur.

22 Decimò admittitur actor ad probandum dictos articulos. c. presentium. de testib. in 6.

23 Vndecimò nominantur testes & producuntur per actorem in iudicio, & inibi recipiuntur: vt scripsi in tract. de inquisi. seu commissi. supra.

24 Duodecimò iurant testes præsentem vel vocata parte, demum examinantur tam super princi- pali quàm interrogatorijs. l. iur. iurandi. C. de testib. superius dictum fuit art. 12. de inquisi.

25 Decimotertio reportantur attestations, & recipiuntur nisi à parte impugnentur, & quomo- do impugnari possint, dixi artic. 1. tract. de reproba. test. supra.

26 Decimoquarto reus dat suam defensionem ad elidendam intentionem actoris: vt per totum tit. de excep. & scripsi in tract. meo excep.

27 Decimoquinto reprobantur dicta testium, & saluantur per partes seu adiuuantur: vt dixi in tract. de reprob. & superius.

28 Decimosextò publicantur testimonia & testium dicta, vt in hoc titu. habetur.

29 Decimosextimò producuntur instrumenta, & aliæ literæ quæ ad causam conducunt. vt su- perius dictum fuit in titu. de partium product.

30 Decimo octauò impugnantur per partem illa instrumenta & munimenta producta: vt ibi- dem scripsi.

31 Decimononò saluantur dicta instrumenta per producentem, ac adiuuantur: vt dictum fuit art. 1. de part. product.

32 Vigesimo partes renunciant probationibus, & concluditur in causa. c. pastoralis. de cau. poss. c. cum dilectus. de fide instru.

33 Vigesimo primò facci visitantur, & fit inuentarium de productis per ordinem alphabeti: vt infra de inuenta.

34 Vigesimo secundò distribuitur processus alicui, qui referat in conspectu iudicis seu præsidis & consiliariorum, qui postea arguendo ad vtramque partem suam dicit sententiam. † Et iudex petit ab alijs, si eiusdem sint sententiæ, vel præses à consiliarijs, & tunc ad plurium sententijs concluditur, & scribitur sententia, seu arrestum, & debent iuniores incipere, & dicere suam senten- tiam, vt liberè loquantur, non audent fortè post sententias seniorum, ab eorum sententijs discere.

35

36

37

38

Minor testi- citur ut post publica- tionem probet.

Arrestum. De nouo producitur testes etiam post publica- tionem.

Cui parti sunt danda testimonia in publica- tione.

Ordo pro- cessus in cu- rijs.

Concordari debent arti- culi.

Arrestum. Asserenda sunt articu- li, & quomo- do.

Clausula scripturam saluo iure reijciendi.

Ordo rogan- di sententias.

dere. l. i. ff. de albo scrib. Gaspar. Valac. in repetit. l. imperium. col. 3. ff. de iurisd. omn. iudi. post Spec. in tit. de aduoc. in §. iam. versic. iuniores.

36 Vltimò profertur sententia, seu arestum, quo prolato si pars velit sententiam habere, oportet quòd soluat pro speciebus quantum erit à iudice, seu præfide, & camera taxatum, aliàs nunquam obtinebit. hæc est breuis iudiciorum summa, quam not.

Sententia arestum quo modo proferri debeat.

37 In prolatione tamen sententiæ est differentia inter curias supremas & inferiores, quia in curia suprema quando profertur arestum per præfidem, ipse solet recitare totum processum, petitiõnem actoris, exceptionem, replicationem, & duplicationem. † In curiis verò inferioribus iudex solam sententiam recitat in ciuilibus, & idem si grapherius proferat in parlamento, sed in criminalibus iudices inferiores solent etiam processum recitare, cui recitationi non debent clerici interesse, ne morti illius rei consentiant. c. sententiam sanguinis. ne cleri. vel monach. Quædam alia in aliis curiis fiunt, nec omnia ista in omnibus seruantur curiis, sed ista boni consule, & adde ad l. prolata. C. de sentent. & interloc. omn. iudic. Laus Deo optimo maximo, Virgini sacræ, & omnibus cælicolis. Amen.

TRACTATUS

DE INVENTARIIS.

Des inventaires.

CHARLES VII. article CI.

Articulus primus & secundus.

Item, & en outre defendons à tous les aduocats & procureurs de nostredicte cour (& sur peine de cent solz Parisis d'amende, à appliquer à nous) que dorénavant en leurs inuentaies ilz ne mettent ne alleguent raisons de droit, ne allegations quelz conques, mais qu'ilz declairent seulement en leurs inuentaies la fin, à laquelle il produisent chascune lettre.

IDEM article XXXIX. touchant le style de parlement.

Item, voulons & ordonnons par nostredicte cour, estre defendu, & de maintenant defendons à tous aduocats & procureurs, sur peine de cent solz Parisis à ladicte chapelle, qu'en leurs inuentaies ne mettent raisons de droit, ni autres allegations, pource que souuent ilz, y en mettent plusieurs, ce qui ne se doit aucunement faire, considéré que la partie aduerse, ne veoit point ledict inuentaie.

GLOSSA VNA.

Qui tenentur facere inuentarium. Arestum. Curator bonorum & curator ad litem quomodo facere debeant inuentarium.

VLT inuentarium conficere tenentur, vt hæres, fideicommissarius, tutores, prælati, & beneficiati. c. charitatem. 12. q. 2. & alij multi quos scripsi in tract. de senten. prouis. art. 3. gloss. 3. † Et ibi posui septem vtilitates inuentarij, & nisi executor testamenti fecerit inuentarium, repelli debet ab executione, & alius in eius locum subrogari: vt iudicauit Senatus anno 1385.

Item curator bonorum inuentarium facere tenetur. Barto. & alij in l. i. ff. de cura. bon. dand. sed curator ad litem non tenetur facere inuentarium bonorum eius, qui cum constituit. l. de creationibus. gloss. conscripto. C. de episcopa. audien. quia non potest de bonis illius disponere, nec ei solui potest, cum ad hoc non sit constitutus.

4 Sed inuentarium tenetur facere instrumentorum & documentorum, quæ in lite producuntur, de quo loquitur iste tex. & sic conciliantur diuersæ sententiæ, quas allegat Bal. in marga. in ver. inuentarium. q. 8. licet non ita distingatur nec alij doct.

Inuentarij & repertorium quid.

5 Nota quòd vulgus quoad nomen insequitur Imperatores, qui in l. fi. & alibi frequenter. C. de iu. delib. vocant inuentarium, iuriscon. verò vocat repertorium. in l. tutor qui repertorium. ff. de adm. tu. quia omnia inuenta & reperta in eo conscribi debent. ca. charitatem. 12. q. 2. sed vtrunque vocetur apud dicanicos, nulla est de his controuersia.

Forma conficiendi inuentarium.

6 Formam conficiendi inuentarium bonorum conscribit tex. iuris melior. ad hoc in l. si quis intra. C. de bon. præscr. & Guido Papæ in suo tract. forma inuentarij conficiendi. & Bart. in l. tutor qui repertorium. col. 3. ff. de adm. tu. reprobat formam à Spec. conscriptam in tit. de instr. edit. in 7 §. dicto. † Sed in Gallia est diuersa forma, & in hoc quælibet patria sua forma abundat.

Communitas an dissoluatur.

8 Inuentarium hoc bonorum non dissoluit communitatem, seu societatem, quæ est inter virum & vxorem

& vxorem de consuetudine in hac patria, si post mortem mariti rite confectum non fuerit, quia pro non facto habetur. l. quoniam. ff. qui satisda. cogan. Et ita pronunciauit Senatus anno 1529. die 23. Decembris in camera inquisitionum. inter tutorem & curatorem Petri Ioseph & aliorum ex vna, & Dionysium le Roux ex altera, & nouissimè inter Ioannè Boucquet mercatorem, & Ioannam Dupuis vxorem suam ex vna, & Petrum le Preux & vxorem suam ex altera.

9 Item si quis velit probare contra inuentarij, potest impetrare monitorium de occultis etiam nemine excepto, quamuis in alijs monitorijs solet excipi pars, & eius consilium regulariter, & ita censuit Senatus anno 1543. die 9. Augusti. de his monitorijs tractat Philip. Probus in addi. ad Io. monach. in c. fi. de consti. in C. post Ioan. Neuiza. in sua filia nuptia.

10 Hoc autem inuentarium non probat, nisi inter quos confectum fuit, quia res inter alios acta & c. per rub. C. vt docet Capi. in decisio. Neapol. deci. cvij. in fi. post Bart. in l. tutor qui. & l. chirographis. ff. de administr. tuto. facit l. solemnibus. C. de rei vendic. & l. si functiones. & l. censuales. C. de donat.

11 Item cum quidam diceret societatem initam cum aliquo, ob id petebat inuentarium bonorum illius fieri, quod alter recusabat, allegans nullam esse inter eos societatem. Bailliuus tamen de Chaumont en Basigni inuentarium conficiendum sine rerum transportatione (& vt dicunt, sans rien déplacer.) decreuit, quod reprobauit Senatus, quia rerum est domus secreta detegere. l. 2. C. quando & quibus quarta pars debeat. lib. 10. & hoc anno 1519. die 24. Maij.

12 Hæres sub beneficio inuentarij oportet in hac consuetudinaria patria quòd impetret à Rege literas, concedentes vt se gerat pro hærede sub inuentarij beneficio, si nullus velit simpliciter hæres esse, licet de iure communi concedatur. l. fi. C. de iure delib. & ideo in patria iuris scripti hæ literæ vix impetrantur, vt per Chassa. in consuetud. Burgund. in ti. des successions, arti. 13. in glo. vltima. Item hodie 7. Februarij ad requisitionem procuratoris regij fuit statutum à senatu, vt quando fient inuentaria ab apparitoribus, vt bona tradantur custodienda vicinis, nam ipsi solebant ea deuorare, cum multi sint bonorum alienorum deuoratores.

13 Requiritur etiam quòd iste hæres inuentarium conficiat bonorum, quæ verè in hæreditate reperta erunt. l. fi. & §. hinc nobis. in authen. de hæred. & Falc. colla. r. † Et expensis hæreditatis solet fieri, quando requisitum est ab illis, qui iure vniuersali veniunt, & eodem medio, secus si is qui illud requirit veniat titulo particulari, vt censuit Senatus pro vidua do. de la Palisse. anno 1527. die 18. Nouembris.

15 Ad hæc quòd æstimatio illorum in inuentario describatur. l. si quis intra. C. de bon. proscrip. quod est verum rerum mobilium non immobilium.

16 Præterea quòd nominatim vocentur creditores certi, incerti per proclama. authe. si omnes.

17 C. si minor se ab hæ. abst. † Et si formam non seruauerit hic hæres, solet peti vt declaratur hæres simpliciter. † Insuper oportet vt hic hæres det cautionem, quod exequetur contenta in testamento, & soluet creditoribus vsque ad concurrentiam bonorum, alioqui non dabitur ei facultas, vt gerat se pro hærede sub beneficio inuentarij, vt vidi in forensi iudicio seruari. hætenus de inuentario bonorum: multa scribit Chassa. in consue. Burg. titu. des successions. §. 13. gl. pe. & hic tenetur debita liquida soluere, vt censuit Senatus anno 1522. die 13. Iunij.

18 tur hæres simpliciter. † Insuper oportet vt hic hæres det cautionem, quod exequetur contenta in testamento, & soluet creditoribus vsque ad concurrentiam bonorum, alioqui non dabitur ei facultas, vt gerat se pro hærede sub beneficio inuentarij, vt vidi in forensi iudicio seruari. hætenus de inuentario bonorum: multa scribit Chassa. in consue. Burg. titu. des successions. §. 13. gl. pe. & hic tenetur debita liquida soluere, vt censuit Senatus anno 1522. die 13. Iunij.

19 Nunc videamus de inuentario quod fit in litibus, & de instrumentis, documentis, & aliis literis que in processu sunt ad iudicandum. Primo in hoc inuentario debet pars dicere hoc esse inuentarium talis Titij, quod tradit coram vobis do. Senatoribus, vel aliis iudicibus, ad ostendendum de iure suo & ad verificationem factorum, ac vt obtineat ea quæ petit, imprimis producit citationum literas, quibus ostenditur talem reum citatum esse in domo habitationis, quæ sunt notata per literam A.

20 Item producit libellum notatum per B. per quem apparet petiisse & conclusisse ad restitutionem decem aureorum mutuo datorum. & sic de alijs.

21 Præterea censuit Senatus, vt refert Aufser. in stylo parla. aresto 399. quòd nouæ productiones quæ fiunt interdum in causa appellationis, addantur primo inuentario, & non fiat aliud inuentarium separatum à primo, vt facilius possit inueniri id, quod est productum. † Nam aliquando noua productio cum nouo inuentario per partes retinebatur, ob id iudicabatur processus non visa noua productione, neque nouo inuentario, quod reprobauit Senatus in dicto aresto.

22 uentarium separatum à primo, vt facilius possit inueniri id, quod est productum. † Nam aliquando noua productio cum nouo inuentario per partes retinebatur, ob id iudicabatur processus non visa noua productione, neque nouo inuentario, quod reprobauit Senatus in dicto aresto.

23 Ad hæc prohibetur hic ne allegationes iuris in inuentariis conscribantur, vna vel plures, hic quelconques. facit l. 3. §. negocia. vnum. vel plura. ff. de nego. gest. tum quòd illic non sunt necessaria, tum etiam propter breuitatem, adhæc quia hic agitur tantum de declarando effectu productionum, non iuris authoritatem, & quia esset superfluum, cum in alijs scriptis allegationes fuerint conscriptæ, & quia decipi posset altera pars, cum non videat has allegationes. vt art. 2. dicitur.

24 Item docet Io. Episcopus Vauren. in summa de ordi. iud. in c. de visitatione saccorum contentium iura partium, ita dicens, quòd vtraque pars debet inuentarium facere de productis per ordinem Alphabeti, & ad quid, & ad quem effectum quodlibet documentum productum fuit.

25 † Et penes se quælibet pars retinere debet exempli, seu copiam correctam à Grapherio, ne minuta possit perdi, vel falsitas, seu rasura super eis fieri. † Et quòd hic tex. prohibet allegationes iuris fieri in inuentariis, tacite permittit in alijs scripturis. arg. l. cum prætor. ff. de iud. & arti. 2. prohibentur allegationes aliorum librorum, ibi n' autres allegations, videlicet historiarum seu aliorum.

tur per inuentarium. Arestum.

Monitorij de occultis nemine dempto quando concedatur. Arestum. Inuentarium inter quos probet. Inuentarium prætecto societatis allegate reprobatur. Arestum.

Hæres sub beneficio inuentarij per literas fit. Arestum.

Arestum.

Expensis eius inuentarium fiat. Creditores uocandi in inuentario. Cautione de exequendo testamētum hæres præstat. Arestum.

Inuentarium processus quomodo faciendum.

Nouæ etiam productiones inuentario primo sunt addendæ. Arestum.

Iuris allegationes non fiunt in inuentarijs.

Inuentarium quomodo conficiendum.

Allegans in
vno inuenta
rio an ipso
iure punia
tur.

27 Si tamen quis alleget aliquid in inuentario, non punitur ipso iure, nisi ab ipsis Senatoribus punitur. gl. in c. vno. de fagitta. quia ista verba, sur peine de cent solz parisis, non sunt latae sententiae, sed ferendae, vt ibi. & in c. Salonitane. 63. dist. ideo oportet quod haec multa declaretur per curiam, alias ad eam non punitur allegans iura in inuentario.

28 Et quamuis iste tex. loquatur in inuentariis faciendis in curiis supremis, tamen idem in aliis curiis quoad prohibitionem, propter similitudinem rationis, non tamen punitur allegans in inuentario ad similem poenam, sed paulo minorem arbitrio iudicis inferioris infligendam, quia vbi est eadem ratio, & idem ius esse debet. l. illud. ff. ad leg. Aquil.

CHARLES VII. article XIII. touchant le style.

Articulus
tertius.

Item, ordonnons qu'en iugeant lesdicts procez, en chascune desdictes chambres, & aussi en la tournelle criminelle, les inuentaires des parties seront veus & leus tout au long, afin que rien ne soit omis, qui face à la decision du proces, que lon iugera.

GLOSSA VNA.

Inuentaria
coram iudicibus
legenda.

Inuentaria tota debent legi coram iudicibus, apud quos iudicatur processus, & videri, vt recte iudicetur, & omnia alia, quae ad causae decisionem faciunt, & non solum in curiis inferioribus, sed etiam in parlamentis, alioqui frustra fierent, si non viderentur, & tam in ciuilibus, quam in criminalibus, & hoc exacte seruatur in curiis secularibus: non vero in curiis ecclesiasticis, & quae in hoc inuentario scripta sunt, vt intelligi non possint, perinde sunt, ac si scripta non essent. l. 2. ff. de his quae pro non scrip. habentur. l. quintus Mucius quo tutela. §. quae in testamento. ff. de regu. iuris. & tunc in parlamento solet vocari pars, quae scripsit inuentarium, vel eius procurator seu aduocatus, qui illum concepit, vt declaret quae scripsit.

FRANCOYS, article XII. des publiées M. D. XXVIII.

Articulus
vltimus.

Item, auons ordonné que les procureurs des parties plaidants pardeuant noz baillifz, seneschaux & autres iuges, ayent à faire inuentaie des procez, qu'ilz produiront pardeuant lesdicts iuges, en defendant aux greffiers desdictes iurisdictiones, de non receuoir lesdictes productions sans lesdicts inuentaires, n'iceux enuoyer, ne pareillement les enquestes, qui auront esté faictes esdictes causes, qu'elles ne soient signees des commissaires & adioincts, qui les auront faictes. Et s'ilz estoyent decedez, par autres, qui seront par les iuges commiz, à signer en leur lieu, sur peine d'amende arbitraire, & des dommaiges & intereests, que les parties pourront auoir & soubstenir, à faute de faire ce que dict est.

GLOSSA VNA.

Procuratores
inuentaria
conferi-
bant.

1 Mprimis praecipit procuratoribus, vt inuentaria conscribant eorum, quae producuntur coram Seneschallis vel aliis iudicibus. † Intellige siue Regiis, siue non Regiis secularibus, quia non dicit nostris, sed dicit, & autres iuges, & indefinita aequipollet vniuersali. l. si pluribus. ff. de leg. 2. c. vt circa. de elect. in 6.

Productions
non sicut
sine inuenta
rijs.

3 Item praecipit actuariis seu Graphariis ne productiones sine inuentariis recipiant, neceas mittant forte ad iudicem appellationis. possent enim amitti literae vel subripi à parte, & ipsa forte diceret se alias produxisse literas, quam produxit.

4 Praeterea vult vt testationes non recipiantur, nec mittantur nisi signatae fuerint à commissario, & eius collega sine adiuncto, vt dictum fuit de inquisitoribus supra.

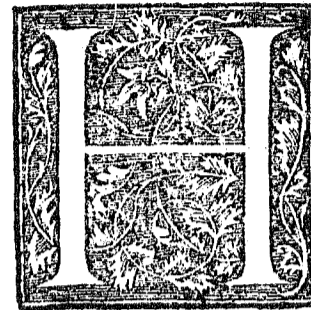
5 Sed si mortuus vnus vel alter fuerit, tunc iudex committere alicui, qui loco mortui subscriber, & haec omnia praecipuntur fieri sub poena emendae, damnorum & intereests, quae partes patientur, nisi huic legi paruerint.

6 Alia de inuentariis vide per Iaf. & alios in l. si. & per Ange. Are. in suo tract. de testa. & per Fra. Porcelli, in suo tract. de inuentario, cum aliis quae scripsi in primo tomo, in tracta. de sent. prouif. art. 3. glo. 3. & cum his Deo gratias agam.

TRACT

DE SENTENTIIS UTILIS ET QUOTIDIANVS.

Des sentences.

AN C sententiam materiam abunde tractauit in interpr. l. quod iussit. ff. de re iud. vbi tractauit quid sit sententia, & quotuplex, & quae sit definitiua, & interlocutoria, & illarum exempla, ac quando reuocari, & mutari possit, & sexaginta sex differentias inter interlocutoriam & definitiuam, atque alia multa huic materiae accommodata, illarumque praxim, & vtilitatem. Demum scripsi tract. de sen. exec. & de sent. prouif. in 1. romo harum legum Regiarum, vnde ex illis haec materia ampla erit, & satis elucidata, reliquum poterit ex illis scriptis suppleri. Aristophon gloriari eo erat solitus, quod nonagies quinquies in ius vocatus semper fuerit absolutus, vt est in apothegma. Plutarch. tu illum insequere, & iudicia non tibi nocebunt, si non prosequaris causam iniustam. Effectus ac vtilitates sententiarum & rerum iudicatarum scripsi in l. vt sunt iudicio. ff. de verb. signifi. †

Interpretationis legis quod iussit. summa.

Aristophon semper absolutus.

CHARLES VII. article LXXVIII.

Item, pource que nous auons entendu que plusieurs, apres qu'ils ont produit & conclud en cause, & que iour à ouyr droit leur est assigné par noz baillifs, seneschaux ou leurs lieutenans ou autres iuges de nostre Royaume, & qu'à iceluy iour à ouyr droit le iuge est prest à proferer sa sentence, l'une des parties pour fuir & delayer demande delay d'absence ou attente de conseil ou autre delay, ou appelle d'iceluy iuge, ou se defaut pour empescher qu'iceluy iuge ne profere sa sentence: Nous voulans pourueoir à tels inconueniens, auons ordonné & decerné, ordonnons & decernons que quand les parties auront conclud en cause, & auront eu iour à ouyr droit sur leurs productions ou ce qui est es sacs, que le iuge ne differe ne delaye de prononcer sa sentence, sous ombre de ce que l'une des parties demanderoit delay d'absence ou attente de conseil, ou autre delay, n'auisi pour quelque appellation. qui soit faicte de luy ce iour, pour empescher le iugement & sentence d'iceluy proces, n'auisi pour l'absence ou defaut de l'une des parties. Et enioignons à tous les iuges & iusticiers de nostre Royaume, que nonobstant tels delais requis ou appellation emise ou le defaut ou absence des parties, ils procedent à donner & proferer, donnent & proferent leurs sentences: sinon que par noz lettres nous ayons donné puissance à aucune des parties, pourquoy doit estre differee la iudication d'iceluy proces: Toutes fois nous n'entendons pas que pour lettres d'estat par nous ottoyees à l'une des parties, le iugement de ladicte cause doine estre différé: Et si le iuge trouue que par fraude ou malice de la partie, & pour frustratoirement delayer ledit proces, icelle partie ait impetré noz lettres: Nous commandons et enioignons au iuge qu'il condamne icelle partie en amede en outre le principal, & les intereests & despens de la partie pour iceluy proces retardé.

Articulus primus.

GLOSSA VNA.

1 X hoc tex. sequentia notanda sunt, quod post productiones partium concluditur regulariter in causa. ca. cum dilectus. vbi doct. de fide instr. Et conclusum in causa dicitur, quando renunciatum est allegationibus, & alijs probationibus. gl. ibidem. que tamen conclusio non est necessaria in causa beneficiali. de Rota decet. §. si post conclusionem. & deci. sequent. in no. quia in materia beneficiali sententia non transit in rem iudicatam. gl. & doct. in c. i. de concess. preb.

Conclusum in causa quando dicitur.

2 Secundò quod in concludendo assignatur dies ad audiendum ius, vel ad audiendum sententiam.

Conclusio

processus du
plex.
Citatur pars
ad audiendam
sententiam.

tiam, quando fit conclusio generalis in fine causæ, secus si esset conclusio specialis quoad testes, vt docet Matthæ. de Afflict. in consil. Neapo. li. 2. ti. de cau. in iud. cito deciden. rub. 44. nu. 8.

3 Vel oportet citari partem ad audiendam sententiam. c. 2. de dol. lib. 6. quem sing. dicit Barb. in cle. vna. col. 14. de excep. quod quis est citandus ad audiendam sententiam. Idem tenet gloss. in cle. sæpe. in verb. ad id. & ibi Geor. Natan. de verb. sign. & Iaf. in l. admonendi. col. 9. nu. 76. ff. de iure iur. Roma. sing. 403. sententia. alioqui sententia lata contra absentem non citatum est nulla. Lea quæ. C. quomodo & quando iudex. quia admittitur defensio, vt consuluit Cald. consil. 8. an sententia. in titu. de re iudic.

Die senten-
tie proferē
de ne petat
tur dilatio
uel appella-
tur.

4 Tertiò quòd die prolationi sententiæ assignata non poterit pars dilationem petere, quia ante potuit, & ne sententiæ prolatio impediatur, vt no. in d. c. 2. de dolo.

5 Quattò quòd etiam eo die pars non poterit appellare, quia ante sententiæ prolationem non est grauatus, ideo sine grauamine appellaret, quod est prohibitum. c. cum cessante. de appel. & ideo non obstante tali friuola appellatione iudex sententiam proferet, & pars postea si sentiat se grauata appellabit.

6 Quintò si altera pars non comparuerit die assignata, iudex sententiam proferet, dummodo in sententia comminatum fuerit, quod alias procedetur ad sententiam. gl. & Rebuff. in l. si apparitor. C. de cohart. lib. 12.

Sententiæ an
differatur
per literas
Regias.

7 Limitatur hic, vt iudex non debeat proferre sententiam, si Rex per suas literas auth. mandet sententiam differendam, quia principi obediendum est, vt diuus Pau. testatur: obedite præpositis vestris. & c. qui resistit. rr. q. 3.

8 Quòd intelligitur si princeps expressim illam causam diceret differendam, secus si generaliter scriberet omnes causas talis militis differendas ratione belli, certe per illas literas non differretur iudicis pronuntiatio per istum tex. vt scripsi in tract. de lit. dila. & status, art. secundo. in 2. tomo commenta. in has consti. reg.

Impetrans
literas sine
causa puni-
tur.

9 Item si pars impetrauerit literas, vt sententia differatur, & illæ literæ sine causa concessæ sint, vel ex falsa causa, tunc debet iudex condemnare illum impetrantem in expen. damnis & interesse, & ad emendam ratione retardati processus. ista sunt quæ ex hoc text. colliguntur. & vide in tract. de arrestis & oppo. contra ea art. 2. inferius.

CHARLES VII. article CXXIII.

Articulus
secundus.

Item, que nous auons entendu que plusieurs iuges de nostre Royaume, tant nostres, qu' autres, donnent & font leurs iugemens, & sentences si obscurs & douteux, qu' à peine les peut on entendre, & iugent par experience, sans auoir regard expressement aux choses allegues & prouues par les parties: Parquoy sur l'interpretation & execution d' icelles sentences & iugemens, les parties sont constituées en aussi grand proces: comme parauant, en grand frais & despens, & en sont les parties souuentefois moult endommagees: Nous voulans pourueoir à telles choses, ordonnons & decernons que tous les iuges de nostre Royaume, tant ceux de nostre cour de parlement, que noz baillifs, seneschaux & autres noz iuges de nostre Royaume, iugeans, certainement & selon les choses allegues & prouues pardeuant eux par les parties, donnent & proferent doresnauant leurs iugemens, arrests & sentences certaines & claires. Et enioignons & commandons à tous les iuges de nostre Royaume, tant à ceux de nostre cour de parlement, qu' autres, qu' ainsi le facent, sur leur honneur, & sur peine d' en estre repris par nous & noz iuges.

GLOSSA VNA.

Certa sit sen-
tentia.
Expense post
sententiã li-
quidantur.

1 **I**udicibus præcipit, vt certam ferant sententiam, & hoc est iuri conforme, vt in tit. C. de sen. que sine cer. quant. profer. & in §. curare. de act. in inst.

2 Iste text. non procedit in accessoriis, id est in fructibus vel expensis, ad que iudex condemnare potest, & postea in executione liquidare, vt dicam infra in tract. de fruct. & expen.

3 In alternatiuis etiam potest ad vnum vel alterum condemnare. §. si quis agens. de actio. in inst. & l. vbi autem. §. qui illud. ff. de ver. obli.

4 Idem dicunt doct. in vniuersalibus & generalibus. in l. ff. de edendo. vbi videre licet.

5 Præterea sententia non dicitur incerta, si possit certificari per relationem ad aliud, vt in l. ait prætor. §. i. ff. de re iud. vbi plene doct. vide infra ti. de arrestis, & de opponentib. contra ea. art. vlt.

6 Alia super hoc poteris bone lector, videre per Spec. in ti. de sen. ver. item debet esse. & plene per doct. in ti. de sen. que sine cer. quant. profer.

CHAR

Item, & pource que souuentefois les iuges, tant nostres, qu' autres, apres leurs sentences prononcees, dont aucunes des parties appellent, apres l' appellation faite, corrigent leurs sentences, & les mettent par escrit en autres formes, qu' ils ne les ont prononcees, dont les parties sont moult vexees & travaillees, & en aduent de grands inconueniens: Nous voulans releuer noz subiects des despens & charges inuiles, auons ordonné & ordonnons, que tous les iuges & iusticiers de nostre Royaume, tant nostres, qu' autres, auant qu' ils prononcent leurs sentences diffinitives ou autres, dont les parties seront appointees en droit, bailleront au greffier de leur cour, en escrit le brief ou dictum de leur iugement, tel qu' ils le prononceroient: Lequel brief ou dictum de leur iugement ou appointment, ledict greffier sera tenu de garder par deuers luy & l'enregistrer, & ne signera la sentence ou appointment du iuge, apres qu' elle sera prononcee & mise en forme, sinon qu' en iceluy brief ou dictum dudit iugement ou appointment, tel qu' il luy aura esté baillé, soit mis en escrit en ladicte sentence de mot à mot, sur peine d' en estre puny, comme de crime de faux: Et pareillement, le iuge sera tenu de mettre en sa dite sentence ledit iugement ou appointment, & sur ladicte peine. Et sera tenu ledit greffier incontinent apres ladite sentence prononcee, bailler aux parties, qui le requerront, la copie du brief dudit iugement ou appointment, tel que le iuge luy aura baillé, sous le seing manuel d' iceluy greffier. Et pource que plusieurs appellans souuentefois s'efforcent de calumner les sentences & appointemens des iuges, par ce qu' ils dient, que les iuges n' ont escrites leurs sentences, ainsi qu' ils les ont prononcees, parquoy souuentefois les parties sont tenues en grands proces: Nous voulans obuier à tels abus, auons ordonné & ordonnons, que foy sera adionst. e. aux sentences & appointemens faits en la forme de ssudicte, sinon que l'vne des parties vueille arguer icelles sentences ou appointemens de faux.

Articulus
tertius.

GLOSSA VNA.

1 **P** T I M A prouiso vt iudices suas non mutent sub pena falsi sententias, postquam prolatae sint, & sequentia requiruntur in hoc articulo. Primò quòd iudex scribat sententiam ex consilio aduocatorum, vel aliorum, quos potest cogere, vt præsent ei consilium. glo. & doct. in l. 2. C. de proxi. sacro. scriinio. lib. 12.

Mutande
nō sunt sen-
tentie.

2 Secundo requiritur quòd illam propria manu subscribat iudex, & consultores qui illius fuerint sententiæ etiam signare debent, vt iudex superior possit multam dicere tam in iudicem, quam in illos qui sic perperam consuluerunt.

Sententia à
quibus sit
subscriben-
da.

3 Tertiò requiritur quòd iudex postea eam pro tribunali sedens pronunciet legendo illud breuiculum, vel illud Grapherio legendum tradat. l. 2. C. de sent. ex libel. rec. quod le dictum vocat iste text. vel le brief.

Breuiculum
sententiæ.

4 Quattò quòd illud breuiculum non imminutum, nec immutatum, vel additum actuario seu Grapherio statim post pronuntiationem tradat, ibi, bailleront au greffier de leur cour, &c.

5 Quintò quòd illud breuiculum Grapherius in regesta ad verbum transcribere debet, ibi, ledict greffier sera tenu de garder par deuers luy & l'enregistrer, vt nil addatur nec diminuat.

6 Sextò quantitatem sportulariæ pecuniæ, quam recepit exprimere debet, vt inferius art. i. tit. de salariis taxatis pro visitatio. processus.

Sportulariã
quãtitas ex-
primenda.

7 Et sic patet regula, quòd sententia non potest reuocari, immutari, emendari, nec corrigi. per l. quod iussit. ff. de re iud. vbi plene scripti, ideo hic non repetam.

8 Etiam in accessoriis nil addi debet, nec deleri sub falsi pena, vt hic. & hoc plene docet Imbert. alia necessaria addens in curiis secularibus. in instur. Foren. libr. primo. §. nunc de his. vnde iudex non potest reuocare condemnationem expen. vel fructuum. gloss. in l. i. C. de sent. que sine certa quant. Bald. in l. quia arbiter. ff. de arb. Alexan. in l. Paulus. ff. de re iudic. quia postquam principale non potest reuocari, sic nec accessorium. l. cum principalis. ff. de regu. iuris. Intellige vt per Bal. in l. terminato. col. penul. C. de fruct. & lit. expen.

Accessoria
sententiã nō
sunt mutan-
da.

9 Nec quidem de consensu partium, cum hic inseratur pena. gloss. in l. si diuersa. C. de transact. Bald. in c. præsentata. col. 2. de testib.

Sententia in re ipsa lata an valeat.

1 **S**tatuit vt sententia lata contra mortuum non sit nulla, quia hæredes illius poterunt appellare, si condemnatus grauatius fuerit, & sic per appellationem reuocabitur iudicium, si malè fuerit iudicatum contra mortuum. Et quoniam de iure fauore tantum libertatis valeret sententia contra mortuum. l. cum quasi. ff. de fideic. liber. hodie etiam ex iure communi Gallorum sententia lata contra mortuum valet, per hunc textum & per rationem prædictam etiam valeret subrogatio in beneficio in locum mortui, pro quo lata erat sententia, per tex. in c. si hi qui. vt lit. penden. in 6. asserit Iaco. in l. vna. §. i. C. de cadu. tollen.

Mortuo delinquente extinguitur crimen. Inchoari non potest processus contra mortuum.

3 Intellige in ciuilibus, sed in criminalibus mortuo delinquente extinguitur crimen, nisi in quibusdam casibus conscriptis in l. defuncto. ff. de public. iudic. & in §. per contrarium. de hæredi. que ab intesta. deferun. & in l. vna. C. ex delict. defunct. vide tamè Panor. & Fely. in c. quia V. de iudic.

4 Intellige quod valebit sententia contra mortuum, quando processus fuit factus contra viuum vsque ad sententiam exclusiue, sed processus non potest inchoari nec perferri contra mortuum, nisi certis in casibus. verum citandi sunt hæredes per istum textum ibi, *quand un proces sera en estat de iuger.* Nam si post conclusionem in causa reuocatio procuratoris peruenierit ad notitiam iudicis, vel partis, valebit sententia cum eodem procuratore lata. text. singularis in cap. auditis. de procuratorib. & Ludo. Roma. singula. 312. tu say, quod sic debet hic valere, quando sententia lata est contra mortuum, vbi conclusum erat in causa, & non supererat nisi sententia.

6 Et hoc est introductum, quia quod iure factum est, non debet retractari, licet perueniat ad casum, à quo non potuit incipere, sed processus rectè fuit gestus cum viuo vsque ad sententiam, ergo sententia non debet annullare totum processum, sed valebit & processus & sententia, nec grauaumen inferitur ex hoc cuiquam: quia ex processu iudicatum est, & defensio extitit, qui condemnatus est: ideo valebit iudicatum, secus si non fuisset defensio. l. si ea. C. quomodo & quando iud.

Procurator quando reuocetur per mortuum.

7 Mandatum procuratoris reuocatum est per mortem domini lite non contestata. l. & quia. ff. de iurisdic. omnium iudic. l. mandatum. C. manda. l. eius. si cert. petat. Bald. in consilio 340. tria sunt 2. volum. Nam si lis fuerit contestata, eo quia ipse est factus dominus litis, non reuocatur mandatum per mortem. l. nulla dubitatio. C. de procura. Iaf. consil. 138. reuocatur. in 4. volu. &

9 Anto. Capit. in decisio. Neapol. q. 186. Nam in Francia exigi solet nouum mandatum ab hæredibus, & hoc est tutius, quamuis si satisfactum fuerit pro procuratore, non finiat mandatum, per l. si defunctus. ff. de procur. tutius est ab hæredibus mandatum consequi, cum satisfactio in Francia vix detur.

10 Etiam si vterque mortuus sit, adhuc valebit sententia, id est tam procurator, quam dominus, si non constet de morte illorum. Guido Papæ decisio. Delphi. q. 86. procurator.

Sententia in procuratore an in domino ferri debeat.

11 Et sic per hunc textum non curatur de subtilitatibus iuris ciuilibus. in l. i. C. de sent. vbi procurator condemnatur, sed siue condemnatur dominus, siue procurator, valet sententia de iure canonico, per glo. in c. suscitata. de in integ. rest. & hoc feruat stylus Delphinalis: vt docet Guido Papæ decisio. 86. procurator. & decisio. 431. debet de iure: at de consuetudine & stylo curiarum Franciæ condemnari dominus ministerio sui procuratoris solet, & sententia in dominum ferri, non in procuratorem: vt docet Imber. in insti. foren. §. nunc de his. lib. 1.

12 Plus dicens breuiculum seu libellum sententiæ posse ab actuario proferri, de consuetudine huius patriæ, non tamen de iure. cap. fin. de re iudic. lib. 6.

Sententia favore mortui lata, an valet.

13 Et sic non valebit sententia de iure etiam pro mortuo, quia nil est quod possit in persona mortui fundari. arg. l. eius qui. vericulo, quod si stipulatus. ff. si cert. petat. vbi plenè docto. & in l. summa. §. si. ff. de re iudic. nec proderit hæredi mortui. arg. l. cum quasi. ff. de fideicom. liber. quia fauore libertatis prodest, ergo regulariter non, & huius est sententia Pau. Alex. & Iaf. in l. eius.

Præiudicium mortuo datum quasi ut non an proficit.

14 Item præiudicium datum mortuo quasi viuenti non valet. l. Neratius. ff. de regul. iuris. quia mens concedentis attenditur. c. eam te. de rescrip. c. ei cui. de præben. in 6.

Promittens iudicio sistere an obligetur.

15 Nec quidem valet legatum factum mortuo. l. 2. §. 1. & l. diuus. in fin. ff. de iure codic. l. vna. §. in primo. C. de caduc. tollen.

16 Adhæc promittens iudicio sistere Titium, si is sit mortuus, eum amplius præsentare non tenetur. l. si decefferit. cum l. sequen. ff. qui satisfactio cogant.

Citatio contra mortuum circumductum.

17 Et stipulatio facta mortuo est nulla. l. eius. §. quod si stipulatus. & l. si seruus communis. 2. §. 1. ff. de stipul. seruo. nisi per istum articulum, vt infra dicitur.

18 Et quo plenius hanc habeas materiam, faciam casus sequentes. Primus est, quod citatio facta contra Titium, qui ante terminum comparandi deceffit, circumducitur, quippe edictum peremptorium morte rei soluitur. l. in summa. in fin. ff. de re iudic. & in hoc est communis docto. consensus.

Instantia cum defuncto qua do trahat in hæredem.

19 Secundus casus, quando iudicium inchoatum est cum Titio, qui pendente lite moritur, tunc licet aliquis eum defendat, sententia lata contra istum iam mortuum non valet, nec processus. l. de qua re. §. finali. ff. de iudic.

20 Tertius casus, quando reus moritur lite pendente, processus factus cum eo valet, & ista instantia transit in hæredem. l. si eum hominem. ff. de fideiuss. c. quia §. de iudic. Porc. in §. susp.

21 Etus autè de suspect. tuto. in insti. Nam ideo citandi sunt hæredes, & omnia acta cum defuncto facta

facta repeti cum ipsis. Allegatur Bart. in l. Lucius. ff. ad Trebell. qui tamen hoc non dicit, sed doct. in l. i. C. si penden. appel. mors interue. & Iaf. in l. in summa. in si. de re iudic. ff.

22 Hodie tamen in Francia acta non repetuntur, sed hæredes citantur ad reassumendum causam in eo statu, in quo erat, quod vocant prædici ad sumendum arramenta causæ, id est, remanentia, vt dixi in primo tomo consti. Regiar. in procemio. & habetur in stylo parlamen. in titu. de adiornan. hæred. mortuo.

Hæredes citantur ad reassumenda arramenta casus se.

23 Quartus casus est, quando reus vel actor moritur facto processu, & post conclusionem in causa, tunc sententia lata contra defunctum, licet de iure non valeat, tamen per istum text. valet, quia liberum est hæredibus, si grauatos se senserint appellare, & pro hoc est factus iste articulus, intellige vt dixi supra. siue lata fuerit sententia contra actorem, siue reum, vel pro altero, per istum text. ibi, *non obstant que l'une ou l'autre des parties soit decedé, & c.*

Sententia contra defunctum quam do valeat.

24 Idem si quis post sententiam decederet, valebit autem sententia etiam contra hæredes, & si ipse defunctus non poterat appellare, nec quidem poterunt hæredes. vt docet Cuma. in l. in summa. §. si. ff. de re iudic.

25 Et sic valebit sententia hoc casu tam in ciuilibus, quam in criminalibus, in quibus casibus ferri potest, cum iste text. simpliciter loquatur, & generaliter, & tam valebit pro mortuo, quam contra: ideo proderit hæredibus, vel nocebit secundum tenorem sententiæ. Alia videri poterunt per doct. in cap. quia §. de iudicis. & in cap. significauit. de rescriptis, tibi, *se pourueoir si bon leur semble par appel, & c.* ex hoc text. colligitur praxis Franciæ, per quam in omnibus ferè casibus, etiam vbi sententia nulla est, appellare pars debet, si audiri cupiat, alioqui reuocetur, si ad nullitatis sententiæ declarationem ageret. contra cap. dilecto. & cap. iura. de appella. In appellatione tamen poterit adducere rationes nullitatem inducentes pro loco grauaaminum, quas plenè scribit Sebastian. Vantius in suo tracta. de nullitatib. hæctenus igitur in hac materia sententiarum, finem cum his faciam, & gratias agam Deo. Amen.

TRACTATUS

DE EXPENSIS, DAMNIS, ET INTERESSE.

Des despens dommages & interests.

CHARLES VI. article II.

Item, quand aucuns despens seront baillez, de partie par deuers la cour pour taxer, & la cour les aura baillez, tous signeZ à partie aduerse, pour diminuer, nous voulons & ordonnons que la partie soit tenue de bailler diminutiõs dedans trois iours, ou au moins dedans le quatriesme iour, depuis qu'ils auront esté baillez dedans l'heure de midy, comme dessus est dict. Et vous deffendons qu'autre delay ne plus long terme ne donnez à aucun sur ce, si par bonne deliberation & meure, & pour certaine grand cause & necessité (attendu les qualitez des personnes, & les grandeurs & merites des causes) vous ne voyez, qu'il leur conuenist faire de necessité, sans ce toutesfois que les parties de leur commun accord ou autrement puissent proroguer & eslonguer ledict temps.

Articulus primus.

GLOSSA VNA.

1 **I**STE articulus primus statuit dilationem ad præstandum diminutionem expensarum, quas Victor. conscripsit se exposuisse, & hoc fieri cenfer intra tres dies, vel ad summum intra quatuor, nisi ex causa aliud curiæ visum fuerit.

Expense in iudicio vel extra iud.

2 Sciendum est, quod expensæ sunt in duplici differentia, quædam enim fiunt in rebus, & extra iudicium, quædam verò in litibus, & in iudicio, in rebus quædam dotalibus: vt loquitur titu. de impen. in reb. dot. fact. ff. Et hæc sunt triplices, necessariæ, viles, & voluptariæ: vt in l. impensa. ff. de verborum signifi. vbi de his scripsi: ob id in

3 istis ad ibi scripta nunc te reicio, lector beneuole.

4 Alia

3 † Et hic ponitur ratio quare in incidente & vno articulo debeat fieri expensarum condemnatio, & non debeat in fine referuari, quia olim eo quod referuabantur in fine cause, partes non metuebant plures supplicationes tradere, & multa querere incidentia per calumniam, & quia idem ius dici debet in parte quod in toto. l. quare de tota. ff. de rei vendic.

4 † Etiam quia iste qui succubuit in hoc articulo, si obtinebat in definitiua, & pars condemnaretur ad expen. ratione principalis, tamen non repeteret expensas, quas soluit pro illo incidente, & si non esset statim condemnatus victus, in principali nihil consequi in fine posset, ideo iustum est, vt fiat condemnatio, & in quocumque incidente, vel emergenti, in quo quis succumbet, & debet semper condemnari in expen. c. significauerunt. de testib. vbi Bald. nor. & in l. fancimus. nu. 4. C. de iudi. & las. in dicto §. si autem alterutra. nu. 19.

5 Item succumbens in declinatoria ante litem contestatam, indistinctè refundit expensas. glo. in c. imprimis. 2. q. 1. Bal. in auth. generaliter. nu. 9. C. de episc. & cleri.

6 Et istæ expensæ vnus articuli post condemnationem statim sunt rescindendæ. vt dicit Bal. in l. generaliter. §. his de presentibus. C. de reb. cred. sequitur & refert Iaco. in dicto. l. eum qui. col. 1.

7 Limitant doct. in interlocutoria iuris, in qua non fit expensarum condemnatio, cum statim expediti possit. Inno. in c. sepe. de appella. Cyn. & alij in l. polla. C. de his quib. vt indig. Bald. in l. vltima. in si. quan. prouoc. non est necesse. vt si pars petat secundam dilationem, & pars dicat non esse dandam, iudex pronunciat dandam esse, iuxta l. si. de feriis. tunc non condemnabitur ad expensas, quia nullæ sunt, vel admodum pauca. vsus tamen communis contrarium seruat, si aliquæ sint impensæ, vt ad eas condemnet iudex.

8 Si iudex non condemnauerit actorem, qui succubuit in interlocutoria, poterit eum postea in definitiua condemnare, si etiam ipse actor succubuerit, sed si obtineat in definitiua, non poterit condemnari in expensis interlocutoria, postquam in principali obtinet, vt docet Ang. in l. terminato. C. de fruct. & litium expen.

9 † Ideo sit cautus ille, qui in interlocutoria obtinuit, vt statim petat aduersarium in expen. condemnari, quia si postmodum is qui in interlocutoria succubuit, in definitiua obtineat, condemnationem interlocutoria petere non posset, vt firmat Lanfran. in repe. c. quoniam contra. in fine. de expen. versicu. notandum est etiam de probatio.

10 Et quamuis doctores differentiam constituent inter incidens & emergens, vt incidens dicant respicere merita cause, & habuisse originem ante litem motam, vt pacti exceptio, & similes: emergens est quod processum respicit, & de nouo emergit. Bar. & alij in l. 1. C. de ord. iudi. doct. in c. 1. de ord. cogni. scripsi in arbo. exceptio. & in interpretatio. l. quod iusit. in glo. magna. ff. de re iudi. dicata. † Tamen hic ex communi vsu Gallici sermonis, incident dicimus quicquid incidit siue de nouo, siue non, vbi est opus iudicis pronuntiatione, quia vsus gallicus confundit emergens cum incidente, & Gallice non vtitur verbo emergent, aut raro, ideo incident vtrumque comprehendit in sermone Gallico.

12 Nota tamen, quod non spectat ad procuratores partium conuenire, vt incidens iungatur cum principali, si non fuerit dictum per iudicem, quia fit contra hanc legem & ordinationem, & ita visum est Senatui anno 1509. die 5. Augusti.

FRANCOYS article LXXXVIII. des publiés M. D. XXXIX.

Qui en toutes matieres reelles, personnelles & possessoires, ciuiles et criminelles, y aura adiuudication de dommaiges & interets procedants de l'instance & de la calumnie ou temerité de celuy, qui succumbera en icelles, qui seront par la mesme sentence & iugement taxez & moderez à certaine somme, comme il ha esté dict cy dessus, pourueu toutesfoys que lesdicts dommaiges & interets ayent esté demande par la partie, qui aura obtenu, & desquelz les parties pourront faire remonstrance sommaire par le dict proces.

GLOSSA VNA.

Notandum est, quod in condemnatione expensarum litis, quæ fit ratione victoriae veniunt tantum expensæ factæ in lite, non autem habetur ratio damnorum, sed quando expensæ veniunt ratione contumaciae, vel retardati processus, vel calumniae, tunc veniunt & damna, vt hic. glo. in l. 1. ff. de aliena. iudic. docto. in l. eum quem temere. ff. de iudi. † Sed an lite sopita damna peti possint, docet Bald. consil. 106. Quidam dominus. in §. volumine.

3 Item haberi debet ratio damnorum, quæ personam litigantis respiciunt, etiam in condemnatione expensarum ratione victoriae. §. hæc autem omnia. in titu. de pœna temere litigantium. ibi improbus litigator etiam damnum & expensas litis inferre aduersario suo cogatur. vbi Ange. & doct. dicunt. exempla instrumentorum seu literarum data à parte parti solere taxari, & venire nomine

Succumbens in declinatoria & in uno articulo refundit expensas. Expensarum condemnatio etiam in interlocutoria iuris fit. Condemnatio expensarum in definitiua an possit fieri de interlocutoria.

Incidens & emergens ex vsu confundiuntur.

Procuratores non possunt conuenire ut incidens iungatur principali. Arrestum.

Articulus tertius.

Damnorum quando fiat condemnatio.

Exempla seu copia anno mine damnorum vel expen. veniunt.

4 nomine expensarum. † Quando verò pars produxit originale, & oportuit retinere exemplum, tunc hoc venit nomine damnorum, non expensarum, nisi fauore ecclesie cuius gratia taxantur contra eum, qui ad expensas est condemnatus, vt conclusum fuit in Senatu anno 1538. die 10. Ianuarij. † Vnde si artifex diu litigauerit, id temporis quo non potuit vacare suo officio, certe istius damni habetur ratio, si obtineat. l. sed & si. §. plane. ff. ad exhib. Spec. in eo. tit. de expen. §. fin. versicu. quid si victor artifex est. vnde qui obtinet sententiam, repetit damnum, quod subiit eo quod à suis negociis abfuit. Ideo canonicus distributiones, quas ob litem amisit in damno computare poterit, vt scripsi. §. 1. de colla. in concordia.

6 Itaque iste text. statuit, vt improbus litigator quiescat, quod in omni materia non solum expensarum condemnatio fiat, sed & damnorum, & eius quod interest, si ista procedant ex instantia & calumnia, ac temeritate victi, & hoc est statutum ad vitandas opiniones, quia inter ista est differentia, vt in l. properandum. §. si autem alterutra. C. de iudi. vbi dicitur victum condemnandum in expen nihil dicit de damnis, & tamen damnum differt ab expen. cum hoc diminutio patrimonij sit. l. 3. ff. de damno infecto. & interesse consistit circa lucrum cessans, & damnum emergens. l. vna.

7 C. de sent. quæ pro eo quod interest. vbi fufius scripsi. † Et expen. nomine non veniunt damnorum. l. 1. ff. de alie. iud. vbi Alexan. in addi. ad Bar. & Bal. in l. 3. C. de fruct. & litium expensis. las. in l. 1. §. si. ff. si quis ius dicen. non obtemper. † Ideo condemnatus ad expen. non censetur condemnatus ad damna, vnde hic text. statuit, quod iudices condemnent in damnis & interesse in omni materia, per §. hæc autem. de pœna teme. litigant. in institut.

8 Vnde in materia reali si vendicem à Titio domum, & obtineam, iudex debet condemnare ad expensas, etiam ad damna ratione instantie prouenientia. nam eo quod me oportuit litigare in magno consilio, abfui à mea lectione, ob id mea Regen. fructus amisit, & in hoc damnum parior, itaque iudex debet condemnare ad illa damna, quæ sum perpeffus ratione instantie. Cyn. in l. fancimus. C. de iudic.

9 Item in personali, vt si canonicus petendo debitum litigat extra locum in quo seruire canonicatui non potuit, ob id distributiones quotidianas amisit, certe in his damnum patitur: ideo ad illas distributiones ratio haberi debet, & ad damna fiet condemnatio, habendo rationem harum, quas ratione instantie amisit, & calumniae, & temeritatis partis aduersæ, si verò diceret se fuisse electum in decanum, vel archidiaconum, si fuisset præfens, huius non haberetur ratio, quia extrarem est. vt plene scripsi in interpre. d. l. vnic. in glo. 1. & glo. dupli.

10 Item ne lites ex litibus orientur. per l. 4. §. ait prætor. ff. de re iud. statuit hic tex. vt damnorum & interesse fiat condemnatio cum principali sententia, & taxatio ad certam summam, alioqui ad probandum & liquidandum illud interesse & damna multi alij processus orientur, quare statuit, vt taxentur, & partes poterunt in processu ostendere, quæ damna passa sunt, vt certa feratur sententia. §. curare. de actionib. in instit.

11 Hoc verum si petantur à parte, aliàs iudex non tenetur suum impartiri officium. per l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damno infecto. & per hunc tex. tolluntur opiniones, quæ erant an iudex teneatur condemnare ad expensas, vel damna, si non fuerint perita. & text. hic statuit non teneri, & hoc etiam est iuri conforme. per glo. singu. in c. si. de rescrip. las. & alij in d. §. si autem alterutra.

12 Et ponitur regula in omni materia, in qua potest iudex aliquid facere, intelligitur si petatur à parte. plene las. in l. vniuersa. C. de precib. Imper. offer. Et si post petitionem iudex non condemnauerit, teneatur de suis bonis refarcire. d. §. si autem alterutra. vbi sic intelligit Iac. & alij.

13 Nec sufficeret petitio implicita & obscura, vt peto sententiam ferri pro me, nisi expressè petantur expen. & damna. quamuis las. contrarium teneat in d. §. si autem alterutra. col. vltima. vbi etiam dicit, quod si non fuerint petita ante condemnationem, poterunt peti die condemnationis, quod non est verum, quidquid dicat gloss. in l. terminato. C. de fructib. & litium expen. quia iudex est suo functus officio per condemnationem super principali. l. iudex. ff. de re iud. sic & super accessorio. id est super expensis. Ideo debent peti in libello, & hoc fieri est solitum.

14 Si tamen iudex non condemnauerit partem, postquam expensæ petita fuerint, poterit pars appellare, & si non appellauerit, imputare sibi debet. cap. significauerunt. de exceptio. l. fina. C. de fructu. & litium expen. nisi quando victus appellauit. l. fina. C. quando prouoc. non est necesse. & ita seruant curiæ teste Specula. in titu. de appellatio. §. in quibus. versicu. penul. vt refert Georg. Nathan. in repe. clemens. sepe. in gloss. vlt. de verbo. signi. ego dixi curias Franciæ seruare contrarium, quia appellare debet victor, etiam si victus appellauerit, alioqui iudex non supplebit, nisi per appellationem partium.

15 Nec poterit pars postea agere contra iudicem, qui omisit condemnare, quia pars appellare poterat, quicquid dicant doct. in l. si filius. ff. de iud. per l. si. ff. de varijs. & in §. 1. de oblig. quæ ex quasi delict. in inst. & si iudex absoluat ab expensis, poterit etiam victor appellare, quia grauatur, vt docet Lucas in l. vna. q. 5. & seq. C. de sumptuum recu. libr. 10. nec posset iudex condemnare ad has expensas officio, si non essent petita per hunc textum requirentem petitionem, licet de iure iudex possit condemnare in expensis non petitis, si factæ fuerint post litem contestatam. per gloss. singu. & probatam in c. finem. de dolo. quam sequuntur doct. in d. §. si autem alterutra. & Anto. Tremol. in addi. ad Vbert. de Bonacurso in pract. sua. ti. de recu. in verbo. gratificari. iste tamen tex. requirit petitionem, aliàs iudex non tenetur.

Artifici ad damna ob litem passia rest. tui debeat.

Expensarum nomine non veniunt damnorum.

In reali & personali damnorum fit condemnatio.

Condemnatio & taxatio damnorum semel fieri debet.

Petitio expressa & damna & non aliàs debentur.

Petitio expensarum & damnorum non implicitate inueniuntur.

Appellari potest ab omissione condemnationis expensarum.

Ad expensæ & damna agi an contra iudicem possit qui ad expen. non condemnauit.

Temeritas quando dicitur & temerarius.

17 Præterea hic vult condemnationem expensarum fieri, siue proueniant ex temeritate, temeritatem nullum dolum præsupponere, neque malitiam, dicunt docto. sed quandam facilitatem & incuriam, vt Io. And. in c. i. de sent. excom. in 6.

18 Ego dico, quod expensæ dicuntur venire ratione temeritatis, quando inconsultè & per stoliditatem quis litigare cœpit, & sic succubuit, vt probatur in titu. de pœna teme. litigan. & temeritas est sine causa quid agere. §. aliæ. insti. de dona. Lucas in l. magistros. col. 3. C. de professio. & medic. lib. 10. & temerarius is dicitur, qui agit illicitum. c. cum qui. de præb. in 6. Et sic qui processum vel rem illicitè, & sine consilio prosequitur, teste Luca in l. vlt. C. de priui. co. qui in facto pala. mil. lib. 12. vbi dicit 30. modis temerarium vocari. ibidem videre licet ne plura.

FRANCOYS, article LXXXIX. des publiees M. D. XXXIX.

Articulus quartus.

Qu'en toutes condamnations de dommages et interests procedants de la qualite & nature de l'instance, les iuges arbitreront vne certaine somme, selon qu'il leur pourra vraysemblablement apparoir, par le proces, selon la qualite & grandeur des causes & des parties, sans ce qu'elles soyent plus receues les bailler par declaration, ny à faire aucune preuue sur iceux.

GLOSSA VNA.

Interesse ad certam summam taxari debet.

1 **D**icitur in l. quatenus. ff. de reg. iur. quatenus cuiusque interest in facto, & non in iure consistit: ideo probari debet. itaque partes in processu hoc probare debent, & ex processu & secundum quod verisimile est, & probatum ex illo, & pro qualitate materiæ, & personarum iudices iudicabunt, & taxabunt ad certam summam. in l. 2. ff. de re iud. & nulla alia dabitur declaratio vel probatio, vt lites breuientur, poterit tamen appellari ab hac effusa taxatione.

Expensæ ratio ne retardati processus & calumnia ab alio re & reco debentur.

2 Interdum expensæ soluuntur ratione subterfugij, & processus retardati, vt docet Barto. in l. sancimus. C. de iudi. & istæ reguntur sicut expen. contumaciæ. de quibus arti. 7. infra eo dicam.

Differens producere instrumentum illud postea non producit non soluiis expensis.

3 Alia debentur ratione calumniæ, & istæ tam ab actore quam reo calumniante exiguntur. c. calumniam. de pœn. l. non ignorat. C. de fruct. & li. expe. Spec. in tit. de expen. §. si. ver. ex præmissis.

Expen. com missarij vti ab utraque parte tradi debent.

4 Notandum est, quod si quis per calumniam differat producere instrumentum non debet postea recipi eius productio, nisi refusus expensis processus retardati. Bald. hoc nominatim scribit in c. exceptionem. in princi. de excep. quem refert Fel. in c. ad audientiam. 2. de refer. & in c. de cætero. col. 4. de re iud. allegat c. suscitata. & ibi Abb. 3. no. de in inte. resti. Hippo. in l. patre. nu. 84. & seq. ff. de questio.

FRANCOYS article CLXXXII. des publiees M. D. XXXIX.

Articulus quintus.

Que les taxations des despens & iugemens de defaults, ne se feront dorefnauant par les greffiers, mais par les conseillers & autres iuges ordinaires ou deleguez, ausquelz la congnoissance en appartient.

GLOSSA VNA.

Taxatio expensarum per iudices & non per actuarium fieri debet.

1 **L**im taxatio expensarum fiebat per scribam & grapharium, sed hoc prohibet hic arti. & statuit vt per consiliarios & alios iudices ordinarios, vel delegatos fiat: quia taxatio expensarum est iurisdictionis, vt not. doct. in l. imperium. ff. de iur. om. iud. ideo non potest fieri ab eo, qui nullam habet iurisdictionem, sicut est actuarius & grapharius. ideo

Consiliarij duo in taxatione expensarum requiruntur.

2 vult vt taxatio fiat per consiliarios in parlamento. Ergo duo requiruntur consiliarij ad minimum, cum numero plurali hic text. loquatur, & pluralis loquutio duos ad minimum requirit. l. vbi numerus. ff. de testib. & regula, pluralis loquutio. de reg. iur. in 6. & sic seruatur, nam vnus taxat presentibus partibus, aut earum procuratoribus, & alter consiliarius subscribere solet post taxationem.

Ordinarius iudex quid sit.

3 Item in alijs curijs inferioribus fieri debet taxatio expensarum per iudices ordinarios, ordinarij sunt qui à lege vel à Rege præfæcti sunt ad illud munus, vt si sit præpositus, vel bailliuis, aut alterius locum tenens à Rege deputatus, vt docet Spec. in ti. de iur. or. facit tex. in c. fin. de his quæ vi metusve cau. fiunt. l. sancimus. & auth. post iusiurandum. C. de iud.

4 Dele

4 Delegatus si fit ab his iudicibus, vel alijs commissis ad ipsius causæ cognitionem taxare expensas poterit, vt patet per totum titulum. de offic. deleg. & ff. de offi. eius cui mand. est iuris d. l. iubemus. C. de iud. tamen antiquior aduocatus non dicitur delegatus, qui quidem iudice recusato vel absente cognoscit, quia ipse ab ordinatione, & sic à lege est præfæctus, vt in titu. de recus. articul. 6.

Delegatus quis & antiquior aduocatus delegatus sit.

5 Et hæc taxatio in auditorio fieri debet, vt in iuridicis conuentibus Andega. fuit iudicatum. anno 1539. die 2. Septembris. quia ius debet in auditorio reddi, non extra. l. penult. ff. de iust. & iur. cap. forum. de verborum signific. & non solet fieri hæc taxatio à duobus iudicibus sicut à duobus consiliarijs, sed ab vno iudice tantum. vide gloss. in §. notariis. in verb. taxetur. de elect. in pragma.

Taxatio expen. in auditorio fieri debet. Arestum.

6 In taxatione expensarum requiritur partis citatio. Bar. in l. non ignorat. in fi. C. de fruct. & lit. expen. Boer. in decif. Burdeg. q. 285. quæritur. num. 6. Alioqui parte non citata vel non legitime vt pote sine testibus reuocatur taxatio, vt censuit Senatus anno 1516. die 16. Iunij inter Cochon appellentem à bailliuo de Monte forti, & Nicolaum grapherium dicti loci, salua actione contra apparitorem qui non legitime citauit.

Citatio in taxatione expensarum si non interuenit, reuocatur taxatio.

7 De stylo curiæ taxantur quatuor equi consiliario, & septem fuere taxati episcopo Maleacen. vide tamen text. in cap. cum Apostolus. de censi. & fuit conclusum militi cuiuscunque qualitatit sit, non taxandos vltra quatuor equos in hoc Senatu anno 1532. die 21. Martij. & hæc taxatio pro

Consiliario & militi quot equi & episcopo taxentur.

8 qualitate personæ fieri solet. Ideo rustico non seni nec valerudinario non taxantur expensæ equi, vel vili artificij, qui pedes incedere debet. gloss. in l. idem que. §. idem Labeo. ff. mand. apud Partos Peralsque equo vehi, vel pedes ire, nobilitatem à vulgo distinguebat, nullus enim honestè genitus pedibus incedebat, quod compar ferè cum Romanis fuit, quibus plebeia pedibus incedunt, matronæ nobiles lecticis vestabantur. hæc Alexand. in lib. 5. geni. cap. 18. in fine. & sic etiam pro consuetudine. l. si cum dies. §. si arbor. ff. de arb. l. vel vniuersorum. de pigno. act. l. qui semis. de vsur.

9 Et si quis pedes aliquando ibat, aliquando eques, tunc inspiciendum est quod plerunque fieri consuetum erat. per dict. l. vel vniuersorum. & l. legatis. §. si ex officio. ff. de leg. 3. Jac. de Are. in tract. de expen. vers. sed quod de vcturis. vbi plus dicit, quod propter valetudinem aduersam taxabitur equus etiam non consueto equitare, per l. si cui. in fin. ff. ex quib. caus. maior. in integ. restit. l. qui cum vno. in fi. ff. de re mili.

Iurare pars ante expensarum taxationem an post teneatur.

10 Hodie in regno Franciæ condemnat iudex partem ad expens. demum iurat pars ante taxationem, se exposuisse illas expens. quas conscripsit, & postea iudex taxat, non omnino sequens partis iuramentum, sed pro viri boni arbitrio inspecta personarum conditione, reique, iuxta l. sancimus. C. de iud. & sic non seruatur auth. post iusiurandum. ibidem. nec cap. 1. de rest. spo. in 6. nec cap. 1. de excep. ibidem. vbi dicunt prius expensas taxandas, & postea partem iurare debere, & demum condemnationem faciendam. Cald. confi. 7. tit. de re iud. Spec. eo. tit. §. postremo.

Taxatione expensarum solent iudices reseruare non condemnatione.

11 Item taxationem expensarum solet iudex in condemnatione sibi reseruare, sed condemnationem reseruare non potest l. terminato. vbi doct. C. de fruct. & lit. expen. quia per condemnationem rei principalis est functus officio suo, & ideo non potest postea condemnare ad expen. l. Paul.

12 lus. 1. & l. iudex. ff. de re iud. Ideo praxis inuenit, vt sibi taxationem reseruet, vt docet Hipp. in l. patre. num. 73. ff. de re iud. vnde iudices dicere solent, talem reum ad expensas condemnamus, taxationem nobis & curiæ nostræ in posterum reseruata. Et si iudex non reseruaret sibi taxationem, non posset postea expensas taxare cum sit suo functus officio. tex. in l. 1. in prin. vbi Paul. & Vin. ff. ad l. falc. & Lucas de Pen. in l. vna. col. 3. C. de sum. rec. lib. 10. q. 12.

Successor iudicis expensas taxat.

14 Et non solum is iudex, qui condemnauit, taxare solet, sed etiam eius successor, quia vnus videtur iudex. art. l. proponeretur. de iudic. ff. Bart. in d. l. terminato. col. 2. Lanfran. in rep. cap. quoniam. in fine versic. quæro quis habeat. de prob. & hoc dubium etiam tollitur per sententiam, quæ dicit curiæ nostræ reseruauimus.

Taxatio expensarum non fit cum condemnatione. Arestum.

15 Nec valerit taxatio simul facta cum condemnatione expensarum, sed pars quæ obtinuit debet scribere expensas, & eas, vt pragmatici dicunt, per declarationem dare illa, vt decreuit Senatus anno 1526. die 18. Martij postulantibus Aligreto & Picar. nisi quo ad interesse ratione instantiæ vt dictum fuit art. 3.

Necessariæ expen. taxanda.

16 Aduertendum est quod in taxandis expen. iudex habere debet rationem ad expen. necessarias, ante litem factas, videlicet in instrumentis, & citationibus, & viatico. l. eum quem. ff. de iud. Ideo si pars impetrauerit literas à rege, quas potuisset obtinere à præfide, seu bailliuo, illæ taxabuntur, & sigillabuntur, vt censuit Senatus: quia rex est superior, ad quem, sicut ad mare omnia flumina, ita & partes recurrere possunt. Anno 1384. die 7. Maij pro Ioanne Datty Matifconenf. impetrante literas in casu faizina & nouitatis contra Ioannam Boucharde.

17 Expensæ in lite fiunt primo in iudicibus post citationem. c. statutum. §. in super. de refer. in 6. & §. ne autem. in authen. de iud. coll. 6. in executoribus. vt in l. 1. & per totum. C. de spor. & illa lex prima non seruatur in eo, quod dicit eundem executores in prima citatione semper exequi debere, quia in Francia solemus recipere primum apparitorem nobis obuiam factum, bonum si inueniri possit, apparent tamen rari nantes in gurgite vasto. glo. in §. nullo quoque. in auth. de iudi. de iudi. col. 6. l. prohibitum. & l. defensionis facultas. in fi. C. de iure fisci. lib. 10.

Expensæ in litibus quomodo fiant.

De expen-
se cotumax
eie.

Contumax
non soluitis
impens non
audietur.

In crimina-
libus expen-
contumacie
debetur.

Procurato-
ris absentia
etiam in ex-
pensis mul-
tatur.

Contumax
ad multam
ultra expen-
condenatur.

Ratio que
habenda sit
in expensis
contumacie
taxandis.

Recuperari
expense cot-
umaciale
non possunt.

Casus in qui-
bus expense
contumacie
no debetur.

Heres ad
expen. con-
macie pre-
decessoris
antendatur.

debetur propter contemptum iudicis, ergo iudex impertietur suum officium etiam parte non petente. glo. in l. filiusfamilias. §. veterani. ff. de procur. Bart. & alij in l. 4. §. hoc autem iudicium, de damno in fe. Iacob. in d. l. sancimus. col. 1.

46 Iudices tamen in hoc Regno non solent denegare audientiam, nec partem multare, si pars non petat, vel procurator Regius, si tamen hoc requirat pars, vel Regis procurator, non audietur non solutis expensis contumax in illa causa, nec in aliis causis coram eodem iudice, etiam ab aliis personis motis. glo. in l. sed & si. §. fed & si dum decreto. ff. ex quib. causis maior. Bald. in cap.

47 cum venissent. colum. 2. de iud. ¶ Unde si velit audiri, oportet quod saltem verbo offerat, si expense non sint taxate, & sic liquidæ, alioqui cum effectu restituere debet. dict. l. sancimus. Bald. & Iaf. ibidem. sed debent peti coram illo iudice, coram quo facta est contumacia, & non coram alio, ne causæ continentia diuidatur. l. nulli. C. de iud. Petr. Bella pertica. in dicta l. sancimus. C. de iudi.

48 Hoc etiam procedit tam in ciuilibus, quam criminalibus, quando per denunciationem proceditur, si denunciatus sit contumax, non audietur non refusus expensis, licet agatur de fauore publico, vt delicta puniantur. l. item vulneratus. ff. ad legem Aquil. c. vt famæ. de senten. excom. arg. l. feueriter. C. de excu. tu. & l. vna. C. de sumptuum recupe. lib. 10. Hippo. in pract. crimina. §. superest. & in l. patre. nu. 17. ff. de quæstio.

49 Etiam si contumacia non retardasset processum, quia adhuc est iudicis contemptus, vt docet Bal. in d. l. sancimus. q. 4. quidquid dicat ibi Cy. hæc opinio. tamen seruatur in curiis.

50 Adhæc si quis miserit procuratorem instructum, qui non comparuit, adhuc non audietur pars non refectis expens. cap. auditis. de procur. Bartol. & alij in l. vna. §. si procurator. ff. si quis ius dic. non obtempe. quia pars est in culpa eo quod non miserit procuratorem diligentem: ideo sibi imputare debet. §. si. de socie. in inst. ¶ Vel si procuratorem miserit cum non sufficienti mandato. Bartol. in l. r. §. v. ff. de procur. l. i. §. quod si nemo. quod cuiusque vniuer. not. docto. in cap. Nicolao. de app. solet tamen hoc casu, dilatio dari habenti mandatum non sufficiens, ad offerendum mandatum sufficiens prima die. tamen si procurator in itinere esset interfectus, nullæ debentur expensæ, per l. cum à matribus. C. qui pe. tu. quia constitutus non est in culpa, & sic in pena esse non debet.

52 Imò contumax in hac patria consuetudinaria non solum condemnari ad expens. debet, sed etiam ad multam septem solidorum, vel aliam pro consuetudine curiarum, vt Dec. asserit in d. l. r. §. si. ff. si quis ius dicen. non obtempe. & Boer. in §. 18. de iu. om. iud. in consue. Bitur.

53 Siue sit verus contumax, siue fictus, id est ad domum citatus, vt tenent Paul. & Salic. in dict. l. sancimus. quamuis alij teneant contra. prima tamen in multis curiis Franciæ seruatur.

54 Et in qualibet parte litis istæ expens. peti possunt, quia potest esse quis contumax in tota lite, & in qualibet eius parte, teste Lanfran. vbi supra de expens. versic. his sic præmissis. in dicto cap. quoniam contra.

55 Et in his impensis habetur ratio non solum ad expensas in iudicio factas, sed etiam circa aduocatos, & notarios, & ad viatica, & omnia damna, vtpote si artifex non potuit operari, vel circa res damnæ adierit, vel in personam, vt not. Bar. in l. i. ff. de alie. iud. Cald. cons. 1. de dolo. & ad interesse habenda est etiam ratio. l. vnic. in fi. ff. si quis ius dic. non obtempe. & sic tenetur ad lucrum cessans, vel ad damna extrinseca, vt si parte absente res ab eo sint furto substractæ. Bart. in d. l. sancimus. per l. si sterilis. §. cum per venditorem. ff. de act. empr. dixi abundè in interpre. l. vnic. C. de sent. quæ pro eo quod interest.

56 Poterit tamen contumax condemnatus, etiam si non fuerit præsens, à condemnatione appellare, quicquid dicat Cyn. & alij in d. l. sancimus. non eo quod illo absente fuerit condemnatus, sed quia condemnatio est iniusta, & excessiua. & ita foren. vsus tener, quamuis contumax verus non appellet. l. ex consensu. in fi. ff. de app. l. properandum. §. & si quidem. C. de iud. Deci. cons. 34. & pro tenui. col. 1. vbi distinguit. dixi art. 10. supra de contumacia.

57 Si tamen has expensas soluerit, & (vt dicunt des congez & deffauts) licet obtineat in principa. li, eas tamen non recuperabit, quia ob delictum suum id est contumaciam solutæ sunt. Specul. in cod. tit. §. nunc de expensis. versic. porro. & Bar. per illum textum. in l. si pignore. ac in l. damni. ter. ria. §. cum parietem. de damno infecto. Bal. in l. non ignorat. in fi. C. de fruct. & lit. expen. Alex. in l. si patroni. §. qui fideicom. ff. ad Treb. Hippo. in l. patre. nu. 83. ff. de quæst.

58 Limita nisi pars statim veniret iudice pro tribunali sedere, & tunc non diceretur contumax. l. penul. ff. de in integ. restit. quia non sua culpa defuisse censetur, sed parum exaudita voce præconis, ibidem. paria enim sunt aliquid fieri in actu, vel incontinenti. post. §. tutor. de auth. tut. in institut. l. Pomponius. §. rati habitationis. ff. de procur. Iaf. multa cumulat in l. edita. C. de edendo. scripti in tractatu de contumacia. art. 5.

59 Secundò non procedit in hærede qui non tenetur ad expensas contumaciæ sui prædecessoris, quia ipse non est in culpa. Alexan. in l. si cum. ff. de fideiuss. licet Bald. teneat contrarium in l. si pater. C. si pen. app. quas opiniones conciliarem, vt hæres ad expensas teneatur si prædecessor erat condemnatus, alioqui non.

60 Tertio non procedit, quando citatus aduersa valetudine vel alio impedimento fuit detentus. l. 2.

rus. l. 2. §. si quis in iudicio. ff. si quis caut. & d. l. sancimus. ibi, si mala conscientia abfuerit, quicquid dicat gl. in c. venerabilibus. de sent. excom. in 6. in §. porro. in verbo. captus. nam quod per me non stat, mihi non est imputandum. l. in iure. ff. de cond. & demonst. de regu. iur. ff.

61 Quarto etiam quando citatus fuit tali tempore citatus, quo tempore etiam si voluisset, non potuisset comparere, quia erat in carcere, vel aliàs impeditus. l. ex consensu. §. fin. ff. de appel. & d. c. venerabilibus. §. porro. de senten. excom. in 6. Salic. in d. l. sancimus. in vlt. col.

62 Quintò non procedit, si quis vocatus ob falsum debitum fuit, qui non comparuit, & aduersarius fuerit in possessionem bonorum missus ex contumacia, tunc is poterit instrumentum solutionis deferens, etiam non refusus expens. missionem in possessionem reuocari petere, per text. in l. r. proinde. ff. ne vis fiat ei. Albert. in l. prætor. §. ait prætor. ff. de noui operis nunc. Hippol. in l. patre. nu. 80. ff. de quæstionib.

63 Et si condemnatus maritus fuerit ad expensas, bona vxoris capi non possunt, quia vxor non tenetur pro marito, vt per totum tit. C. ne vxor pro marito. tamen si maritus & vxor fuerint condemnati, & maritus nihil habeat, tunc approbata fuit executio, & captio quoad proprietatem, nisi maritus lucraretur mediam illorum bonorum partem, à Senatu anno 1517. die 22. Martij.

64 Item non valet condemnatio expensarum, quæ fiunt, sed tantum de factis, vnde iudex non potest ad futuras condemnare expensas: quia tractus futuri temporis non spectant ad iudicem. l. non quemadmodum. ff. de iudic. l. r. de vsur. & sic placuit Senatui anno 1510. vbi reprobata fuit sententia, qua condemnatus fuerat aliquis in expensis factis, & faciendis.

CHARLES VIII. article LXI.

Item, Et iacit ce que par noz, anciennes ordonnances, en matiere de taxation de despens l'on doit coter l'article ou articles, dont on se sent greué, toutesfois aujourdhuy les parties par malice laissent taxer les despens, & de ladicte taxation de despens ils appellent, sans declarer en quel article on les a greuez, & à ceste occasion faut assembler gens pour les voir, qui sont grands frais & longueurs pour les parties, pour ausquelles choses obuier auons statue & ordonne que si la partie est presente ou son procureur, & que de chascun article, qui sera taxé elle n'en appelle, ladicte taxation demourera en sa force et vertu, comme de chose engee: & si la partie en veut auoir l'executoire, il luy sera deliuré.

GLOSSA VNA.

DV O hic videntur statuta. Primum vt appellans à taxatione expens. debeat præsignare articulum, super quo grauatum se præsentit, & super quo appellat: vt est etiam in articulo sequent. vt iudices appellationum statim possint videre super quo conuenitur pars, & iudicare, & hoc est inductum, vt lites breuientur, ne sint immortales. l. prope- randum. C. de iudic. & vt super certo iudicetur, & ne oporteat totum videre processum, & omnes articulos taxatos.

2 Secundum est, quod si expens. sunt taxatæ in præsentia partis, vel procuratorum, si tunc vna non appellauerit, postea non recipitur, & illa expens. taxatio erit executoria, licet regulariter non

3 sit, quia per appellationem suspenditur. ¶ Fallit tamen quando taxatio facta est coram parti- bus, vel coram procuratoribus vt hic, quod est intelligendum quando taxatio facta est in parla- mento, secus si à iudicibus inferioribus, quia tunc recipitur appellatio ante executionem, etiam si taxatio facta fuerit in præsentia partium vel procuratorum: vt censuit Senatus anno 1518. die 24. Augusti. & idem fuit iudicatum in conuentibus iuridicis Trecent. habitis, anno 1535. die 7. Septem- bris: vide superius ar. 5. nu. 25. appellationem impedire taxationem etiam in curia ecclesiastica.

4 Imò etiam anno 1522. die 11. Martij contra Ioan. de Villars placuit eidem Senatui non habere locum in taxatione facta à consiliariis supplicationum, nec damnorum & interesse, cum de his non loquatut hæc ordinatio, quod est valde notandum ad intellectum huius articuli. vide viginti quæstiones in hac materia expens. per Luc. de Penna. in l. vnic. C. de sumptib. recuper. lib. 10.

IDEM article LXII.

Item, Et si la partie est absente, ou il y a appel en concludant au proces, elle sera tenue de coter les articles, dont elle est appellante, à fin que sur l'article l'on face droict seulement par ladicte cour en vuidant ladicte cause d'appel.

GLOSSA VNA.

MAteriam huius articuli tractabo in tract. de appel. infra articulo 7. ibi videbis, & quod speciatim ostendi debeat articulus, super quo appellatur: faciunt multa quæ scripti in tract. de restit. art. 1. glo. vlt. quæ hic pro repetitis habeantur.

Bona uxoris pro expen-
tis a mari-
to factis ca-
pi quando
possunt.
Condemna-
tio ad ex-
pens. futu-
ras non uan-
let.

Articulus
textus.

Appellans
à taxatione
prefigante
debet articu-
lum super
quo appel-
lat.

Expensa una
taxatio facta
in præ-
sentia parti-
um vel pro-
curatorum
quando reci-
piat appella-
tionem.
Arrestum.

Articulus
septimus.

Articulus octauus.

Item, & si en taxant lesdicts despens, l'une des parties appelle de la taxation de quelque article, le commissaire nonobstant ladicte appellation passera outre à taxer les autres articles.

GLOSSA VNA.

IC tollit dubium, si in taxando expensas plurium articulorum pars à taxatione vnius appelleret, an iudex poterit alios sequentes articulos taxare. & respon. posse, quia non suspenditur sententia taxationis nisi super articulo, quo est appellatum, & non super alio, & tot dicuntur sententia, quot articuli. l. scire. ff. de verb. oblig.

Sententia potest pro parte executioni mandari.

2 Et sic sententia potest pro parte executioni mandari, quia non est actus qui vno contextu debeat expediri, sicut testamentum. l. hæredes. in fin. ff. de testa. l. cum antiquitas. C. eo. & electio vno contextu etiam fieri debet. c. quia propter. de electio. & similia.

Sententia non totum definiens negotium an valeat.

3 Imò si iudex delegatus mandauerit suam sententiam executioni in parte, non impediatur pars petere executionem esse perficiendam in altera parte. text. not. in cap. veniens. 2. vbi Panor. & Felin. de testib.

Finem litibus imponere debet iudex.

4 Sed in iure magnum est dubium, videlicet an sententia lata non in toto, sed pro parte, valeat? & Iurisconsultus l. in hoc iudicio. ff. famil. ercisc. sic ait, non potest ex vno eodemque iudicio res iudicata in partem valere, in partem non valere. Itaque ista est communis regula, licet instrumentum pro parte valere possit. c. si quid. 38. dist. vbi glo. & rescriptum. cap. si eo tempore. de rescript. in 6. Iason & alij in l. si ex falsis. C. de transact.

Diuidue rei sententia an diuisim fieri possit.

5 Ratio est: quia res iudicata imponere debet finem litibus. l. i. ff. de re iudica. quod non faceret, si pro parte valeret, quia opus esset separatim pro alia litigare, & lites ex litibus orirentur. contra l. 4. §. ait prætor ff. de re iudica. & quia causæ continentia diuidi non debet. l. nulli. C. de iudic. nec etiam valebit sententia certa pro parte, & pro parte incerta. l. pen. C. de senten. quæ sine certa quantitate. profer. Etiam si illud capitulum petitum esset diuiduum. l. etiam. ff. de mino. vide Ias. in l. si non fortem. §. si centum. ff. de cond. indeb.

Vna eademque petitio actoris quoad varios sententia definitur potest iudex aponere absolutiue vel cõdenare debet. Sententia debet in totum iure decidere.

6 Vnde si petam domum, & ius reddens iudicet super parte, non valebit sententia pro illa parte, teste Albert. in d. l. in hoc iudicio. vel si petam decem, & iudex condemnauit in quinque, & de aliis nil dixit, non valebit sententia in quinque. gl. & doct. in l. i. C. si aduers. rem iudic.

Appellatio ne retractatur sententia non absolute definit negotium.

7 Limitatur cum pars confiteretur se debere quinque, tunc iudex in his quinque tanquam liquidis condemnare poterit, & in aliis quinque absoluet, vel ad probandum reliqua præstituet diem parti. l. quidam. ff. si certum peta. nec etiam valeret.

Cõsensu partium ualeat sententia etiam imperfecta. Varia capitula petitionis totide possunt habere sententias.

8 Sententia si quodam petente decem, & probante quinque, iudex tantum ad quinque condemnasset, quia per hanc sententiam nec videtur iudex absolueret in reliquis quinque, nec condemnare, idcoque nulliter iudicat, nisi absolute ius reddat super his, quæ sunt petita: vt Aret. docet in l. i. §. si stipulanti. ff. de verb. oblig. l. quid tamen. in princ. ff. de arbit. quicquid dicat Bar. in l. si plures. in fi. princ. ff. de fideiussor. Etiam si iudex diceret, condemno tantum ad quinque, non valeret sententia, eo quod semper ius dici debet de integro & toto controuerso: vt etiam si quis petat domum, licet reus non possideat, nisi eius partem, nihilominus debet iudex iudicare in parte, & quoad reliquam absolueret, licet Bart. in l. i. C. si aduers. rem iudic. teneat contra Panor. & Felin. in c. cum inter. de re iudic.

Personarum pluralitas

9 Tenendum est in hoc regno, quod iudex integre negotium decidere debet, alioqui si indecisum in aliquo relinquat, retractabitur sententia per iudicem appellationis: vt docet etiam Alber. in d. l. in hoc iudicio. col. vlt. famil. ercisc. Et intelligas tamen nisi de consensu partium iudicatur super parte. Bart. in l. si conuenerit. per illum tex. ff. de re iudic. gloss. in l. 2. C. communia vtriusque iudic. quia licet ista videantur substantialia iudicij, tamen in fauorem partium tendunt, & si partes sint concordæ, quid ad iudicem? l. i. §. inde queritur. ff. de noui oper. nuncia. ita quod non nisi instigante parte fiat huiusmodi cassatio per iudicem appellationis, quæ pars si cesset profecti, cessabit etiam cassatio.

Secundò limitatur quando plura simul essent petita, & diuersa capitula, quæ separari possint, vt si petierim eodem libello equum & domum, tunc iudex si condemnauerit in vno, valebit quidem sententia. l. quid tamen. ff. de arbit. & d. l. etiam. §. i. ff. de minor. quia ibi conuenit tot esse sententias, quot sunt capita petitionis. l. scire. ff. de verb. oblig. glo. in d. l. in hoc iudicio. Et quando dicitur vnum capitulum aut plura, declarant Panor. & Felin. in c. cum inter. de re iudica.

10 Tertio licet à principio non valeat sententia pro parte, tamen potest iudex appellationis eam pro parte rescindere, & pro parte confirmare. l. quædam. ff. famil. ercisc. l. si. de iure patro. cap. Raynutius. & cap. Raynaldus. de testa. sicut dicitur, quod ab initio non potest quis pro parte decedere testatus, & pro parte intestatus. l. ius nostrum. ff. de regul. iur. secus postea. l. circa. ff. de officio. testamen.

11 Quarto non procedit, etiam si vno & eodem libello actum fuerit, sed contra diuersas personas, & ad diuersa, tunc valeret sententia lata contra vnum, licet de alio nulla esset facta mentio.

12 Secundo limitatur quando plura simul essent petita, & diuersa capitula, quæ separari possint, vt si petierim eodem libello equum & domum, tunc iudex si condemnauerit in vno, valebit quidem sententia. l. quid tamen. ff. de arbit. & d. l. etiam. §. i. ff. de minor. quia ibi conuenit tot esse sententias, quot sunt capita petitionis. l. scire. ff. de verb. oblig. glo. in d. l. in hoc iudicio. Et quando dicitur vnum capitulum aut plura, declarant Panor. & Felin. in c. cum inter. de re iudica.

13 Tertio licet à principio non valeat sententia pro parte, tamen potest iudex appellationis eam pro parte rescindere, & pro parte confirmare. l. quædam. ff. famil. ercisc. l. si. de iure patro. cap. Raynutius. & cap. Raynaldus. de testa. sicut dicitur, quod ab initio non potest quis pro parte decedere testatus, & pro parte intestatus. l. ius nostrum. ff. de regul. iur. secus postea. l. circa. ff. de officio. testamen.

14 Quarto non procedit, etiam si vno & eodem libello actum fuerit, sed contra diuersas personas, & ad diuersa, tunc valeret sententia lata contra vnum, licet de alio nulla esset facta mentio.

15 Quinto non procedit, etiam si vno & eodem libello actum fuerit, sed contra diuersas personas, & ad diuersa, tunc valeret sententia lata contra vnum, licet de alio nulla esset facta mentio.

nam

nam iudex postea contra illum iudicabit. l. 2. §. dubitandum. ff. famil. ercisc. l. de vnoquoque. ff. de re iudic. not. in l. non idcirco. de iudic. Iacob. in l. i. C. si aduersus rem iudica.

16 Quinto cum partem tantum actor persecutus esset, iuxta l. age cum Geminiano. C. de transact. tunc iudex de qua re, & de qua parte cognouit, de ea iudicare debet, & non de alia. l. de qua re. ff. de iudi. & dist. l. age cum Geminiano.

17 Sexto limitatur, quando pendente iudicio pars rei interiret, vel parti solueretur, seu confiscaretur, tunc etiam separatim de reliqua parte iudex suam sententiam interponere poterit. l. si constante. in fin. ff. solu. matr. licet doct. dicant illum tex. loqui in instantia precepta quod apud me probatum non est.

18 Septimo non habet locum in accessoriis, nam si iudex iudicet super principali, licet non iudicet de expensis, etiam petitis, valebit tamen sententia. Barto. in l. terminato. C. de fructib. & litium

19 expen. per l. Paulus. i. ff. de re iud. Et siue in totum omiserit, siue in parte. l. si. C. quando pro uoca. non est necess. ibi, vel minus quam oportuerat iussa est. Bald. in l. penul. col. 2. C. de sententiis quæ sine certa quantitate. quia accessorium non debet vitare principale, secus e contra. l. cum principali. ff. de reg. iuris. & in regula, accessorium. in sexto. si tamen pars appellauerit, obtinebit expensas per iudicem appellationis, vt superius dixi.

20 Octauo limitatur glo. & Bart. in l. i. C. si plures vna sententia in qualitatibus, vt si fuerint plures correi, & debitores vnius, & eiusdem summæ, & iudex illos condemnauerit, non adiciendo illam qualitatem in solidum, nihilominus valebit condemnatio, & censentur illi condemnati ex æquis partibus. Spec. in tit. de sent. §. species. tenet non valere, quia non esset conformis libello: vt debet. l. vt fundus. ff. commu. diuid. & Salic. in dist. l. i. in 2. oppof.

21 Ego putarem valere, per dist. l. i. vbi approbatur, & appellatione opus esset, vt iudex appellationis reformaret primam sententiam.

22 Nonò non procedit in iudicio vniuersali, vt si me petente hæreditate reus vnam tantum rem possideat hereditariam, ratione illius tantum fiet condemnatio. l. 4. cum aliis multis. ff. de peti. her. Et hæc non potest dici noua limitatio, quia hoc est in pluribus rebus, super quibus sententia pro vno ferri potest, vt superius scripsi, & si reus non possidebat nisi vnam rem tempore petitionis, & plures postea sententiæ tempore possederit, ad illas omnes condemnabitur vi iudicij vniuersalis. gl. & doct. in l. i. C. de edend. vide Felyn. & alios in l. cum inter. de re iudic. vbi alia multa scribunt, quæ hinc comprehenduntur, sed ista quæ seruantur in forensi iudicio, ea qua potui diligentia hinc conscribenda duxi.

23 Vltimo notandum est, quod expensæ debite ratione victoriæ differunt ab expensis debitis causa contumaciæ: quia contumax reficit omnes expensas non solum necessarias, sed & vtilis. alter verò vtilis tantum, teste Inno. in cap. cum venisset. de eo qui mitti. in possessi. Ange. in §. dist. l. properandum. §. sin autem alterutra. C. de iudic. Ias. in §. si quis ius dicen. non obtem.

24 Item quæ debentur ratione contumaciæ comprehendunt damnum intrinsecum etiam ratione rei. d. l. sancimus. C. de iudi. secus in expensis ratione victoriæ. l. seueriter. C. de exc. tuto. nisi damna respicerent personam artificis: vt Bar. docet in l. i. ff. de alien. iudi. & superius scripsi.

25 Præterea in his impensis præiudicialibus non fit compensatio, vt habui ex decreto Senatus anno 1536. die 27. Maij postulantibus domi. Alberico & Violard.

26 Ad hæc expensæ contumaciæ actione in factum ex edicto, si quis ius dicen. non obtemper. debentur glo. & ibi docto. in dist. l. vna. in fin. in glo. magna.

26 Vnde iudex qui absoluit ab expensis, ab his non censetur absolueret, sed ab his quæ officio iudicis nobili debentur si credatur. Sali. in l. properandum. §. sin autem alterutra. C. de iudic.

28 Etiam iusta causa litigandi non excusat ab his impensis: secus à debitis ratione victoriæ. glo. notab. in §. oportet. in auth. de iudic. colla. §. Imo. in l. si. col. vlt. de re iudic.

29 Præterea lata sententia definitiua etiam hæc contumaciæ repeti possunt non alia. per glo. in l. 3. §. si rem. ff. de leg. 3. Bar. in l. non solum. ff. de rei vendi. Alber. in dist. l. sancimus. col. 2. facit l. 4. C. de posi. glo. in l. i. de iudic. Bald. in confi. 105. quidam dominus. in 3. volu. ego tamen putarem in curijs regni non posse peti post sententiam.

30 In expensis autem ratione victoriæ computantur expensæ, quas pars domi fecisset: secus in aliis. Bal. & Angel. in l. sed & si lege. §. quod autem. ff. de peti. heredita. Ias. in dista l. vna. §. si. col. 3. hodie de usu & consuetudine curiarum Franciæ hæc expensæ quas pars domi fecisset, non deducuntur, nec earum debet ratio haberi: vt docet Guido Papæ in decisio. Delphi. quæstio. 625. si quis condemnatur. Alias differentias addere si lubet hic poteris bone lector, ego de his nunc gratias Deo Optimo Maximo agam immensas. Amen.

FFF

plures inducit sententias.

Sententia fertur secundum prosecutionem.

Parte rei interempta fertur sententia super reliqua.

Expensæ petitæ cum principali non deciduntur.

Qualitas in solidum omisa in correis debendi non vitiat sententiam.

Expensæ contumaciæ & ratione victoriæ differunt.

Compensatio in expensis non recipitur. Arrestum.

DE FRUCTIBVS ET ILLORVM RESTITVTIONIBVS.

Des fruitz & de la restitution d'iceux.

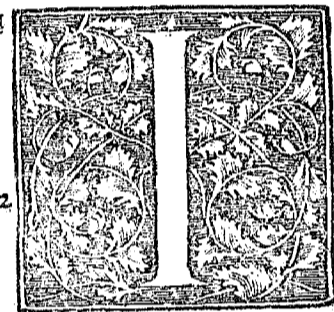
FRANCOYS article XCIII. des publices M. D. XXXIX.

Articulus primus.

Qui en toutes matieres reelles, petitoires & personnelles intentees, pour heritages & choses immeubles, s'il y a ba restitution des fruitz, ils seront adiugez, non seulement depuis contestation en cause, mais aussi depuis le temps, que le condamne ha este en demoure, & mauuaise foy, au parauant ladicte contestation, selon toutesfoys l'estimation commune, qui se prendra sur l'extraict des registres des greffes des iurisdictiones ordinaires, comme sera dict cy apres.

GLOSSA VNA.

Fructuū restituio ante tempore moræ faciendā.

ST E articulus loquitur de restitutione fructuum, quæ fieri debet in litibus, à quo tempore faciendā sit, & statuit tex. à tempore moræ condemnationem & fructuum restitutionem faciendam, probatur in l. mora. §. in bonæ fidei. & l. videamus. 2. in princ. & §. si actionem. ff. de vsuris.

Et quamuis de iure fiat differentia inter contractus bonæ fidei & stricti iuris, vt in contractibus bonæ fidei debeantur vsuræ, fructus & accessiones à tempore moræ, propter exuberantiam bonæ fidei, quæ requiritur in his contractibus. dicta l. mora. §. in bonæ fidei. & per Bart.

& alios in l. Lucius. ff. de posit. & in l. fructus. C. de actio. empt. & in l. si filiusfamilias. §. i. ff. de verbo. obligationib.

3 In contractibus verò stricti iuris debeantur à tempore litis contestatæ. l. cum fundus. ff. si cert. per. l. vulgo receptum. & l. videamus. §. si actionem. de vsuris. & sic iudicauit Senatus in retractu anno 1533. die 21. Augusti.

Arestum.

Contractus bonæ fidei & stricti iuris quo ad moræ equi parantur.

4 Tamen in Francia per istum tex. dicerem, quòd tam in contractibus stricti iuris, quàm bonæ fidei, veniant fructus à tempore moræ, si commissa erat ante litem contestatam. l. i. §. bellissimè. ff.

5 vt lega. l. Titia. 2. §. 1. de legat. 2. T Vnde si quis donauerit mihi fundum, quem promiserit tradere calendis Ianuarij, tenebitur ad fructus ab illo tempore. hoc probat iste tex. ibi, en toutes matieres, vbi generaliter in omnibus vult istum tex. seruari, & quia tex. non distinguit, sed dicit non lo-

6 lum habendam rationem à tempore litis contestatæ, sed etiam à tempore moræ. T Et dum dicit à tempore litis contestatæ vult corrigere in contractibus stricti iuris, & vt mala fides, & mo-

7 ra puniatur, ad hæc vt profit de aliquo istud statutum. T Et quia docto. in hoc sunt varij in assignando rationem diuersitatis, ideo voluit iste tex. vt tam in contractibus bonæ fidei, quàm stricti iuris fructus veniant à tempore moræ, & ita quòdam mihi declarauit do. Poyetus Regem

8 voluisse, & maxime quia in Francia recipimus iuris canonici æquitatem. T Quo iure omnes contractus indistincte bonæ fidei esse censentur, teste Bal. in c. i. de plus petit. & reter. las. in l. cum fundus. ff. si cert. peta. vbi tamen dubitat, sed per istum tex. non est dubitandum in Francia, ne scilicet in vno iudicio res diuerso iure censeatur. l. eum qui. ff. de vsu cap. etiam post moram incipit esse malæ fidei possessor, qui omnes fructus restituit. l. bonæ fidei. ff. de acquir. rerum domi.

Omnes contractus sunt bonæ fidei.

Æstimatio communis & non quæi plurimi inspicienda.

9 Item ex alio probatur: quia non vult iste tex. æstimationem fructuum soluendam quanti plurimi valuerunt, sed quantum valuerunt communiter, ibi, selon l'estimation commune, vt in l. precia rerum. ff. ad legem Falcid. l. si seruum. ad leg. Aquil. vt si in vno grauatur, in alio releuetur. l. cum qui. ff. de iureiurand.

10 Quamuis de iure in multis casibus conspiciatur æstimatio quanti plurimi: vt in l. vinum. ff. si cert. peta. docto. not. & in l. vna. C. de senten. quæ pro eo quod interest proferunt, vbi plenè scripti.

11 Tamen per hunc tex. vt dixi non fit æstimatio nisi communis & non quanti plurimi, quia poena quodammodo esset, quæ poenæ sunt in hoc regno sublata, vt sola rei æstimatione contenti sumus, sicut in foro conscientiæ statuitur. in c. fraternitas. 12. q. 2. & conscientia non vult vt quis detur cum aliena iactura. l. nam hoc natura. ff. de condit. indeb. Fely. & alij in cap. i. de confi.

12 Ideo iudicem qui condemnauerat partem quanti plurimi res valuerat perperam iudicasse: censuit Senatus anno 1529. die 4. Decembris, in magna classe, pro Ioanne Tramblay, contra Ioannem Payen, ac anno 1534. die 19. Februarij, ex quibus arrestis puto desumptam hæc legem Regiam.

13 Et primò iste textus loquitur in materia reali, realis actio siue in rem est, per quam rem nostram, quæ ab alio possidetur, petimus, & semper aduersus eum est, qui rem possidet. l. actionum genera. §. i. ff. de actio. & obliga. vnde si petam vineam, quam tu possides, debebuntur fructus à tempore moræ, vt dicit iste tex.

Actio realis quæ dicitur.

14 Mora fieri dicitur, quando quis scit rem non esse suam, nihilominus eam detinet, nam postquam sua non est, scire debet ad alium spectare. l. si. C. vnde vi.

Mora quæ dicitur.

15 Vel si sciat seu scire debeat se debere. l. quod te. ff. de reb. credit. facit l. 3. in fi. quòd vi aut clam. l. quisquis. C. de rescin. vend.

16 Aut interuenit solutionis tempus, vel dies, quæ vicem interpellationis habet. l. optimam. C. de contrahen. stipul. & dilatio culpa non carens mora dicitur, vt pulchrè explicat contertancus noster Ioannes Saporta professor publicus Tholosæ in suo tract. moræ.

17 Item interpellatio etiam extra iudicium constituit in mora. l. qui Romæ. §. cohæredes. ff. de verb. oblig. glo. in l. vinum. ff. si cert. peta. vnde si interpellatus opportuno loco non soluerit, dicitur esse in mora. l. mora. ff. de vsur.

Interpellatio constituit quem in mora.

18 Tam in contractibus bonæ fidei, quàm stricti iuris: vt per doct. in l. vinum. & Alex. in l. si in insulam. circa fin. ff. de verbo. oblig. las. in l. si ex legati causa. ibidem.

19 Item dicit iste text. petitoires, vt excludat causam possessionariam in qua non est condemnatio fructuum, sed expensarum, damnorum, & interesse, vt superius visum fuit artic. 7. de materiis possessionariis. T Et possumus hæc coniungere materiam realem & petitoriam, quia omnis realis est petitoria. l. qui petitorio. ff. de rei vendic. Et ideo dicit, s'ily a restitution des fruitz, quia non semper possessor condemnatur ad restitutionem fructuum, vt pote. si nullos percepit, si verò eos percepit, non debent eius lucro cedere, cum victus sit. quare habebit quod habiturus non esset, si statim possessionem restituisset. l. & ex diuerso. ff. de rei vendic.

Realis & petitoria mate via quæ.

20 Idem vult iste tex. in personalibus, vt quando cõdemnationem fructuum fieri cõtingit, quòd fiat à tempore moræ. l. videamus. 2. de vsur. Et personalis actio est siue in personam, quæ cum eo agimus, qui nobis obligatus est ad faciendū aliquid, vel dandum, & semper aduersus eundem locum habet. l. actionum genera. ff. de actio. & oblig. licet aliter declaretur in §. omnium. insti. de actioni.

Personalis actio quæ fit.

21 Vnde si quis vendiderit mihi vineam, & eam mihi non tradat, à tempore moræ, & quo die tradere debebat veniunt fructus. l. 2. C. de pactis inter emp. & vend. l. curabit. C. de actio. empt.

22 Et sic non fit differentia per istum tex. siue petam rem meam, vel mihi debitam per hoc verbum personnelles, licet de iure etiam in actionibus stricti iuris veniunt fructus à tempore moræ, dum peto rem meam, secus si mihi debitam. l. videamus. 2. §. si actionem. ff. de vsuris. Bald. in l. petens. C. de pactis. las. in l. cum fundus. nec specialis erit decisio. in l. filius. §. fin. ff. de coll. dot. quia vbi que per istum tex. veniunt fructus à tempore moræ, quamuis doct. & alij specialem illam dicant decisionem in l. vinum.

In re debita veniunt fructus à tempore moræ.

23 Itaque nunc videamus vsque ad quod tempus fructus debeantur, & tex. in l. Iulianus. lib. 6. scribit. §. i. & l. fructus. prima. ff. de rei vendic. docet fructuum rationem vsque ad rei iudicatæ tempus spectandam.

Fructus debentur usque ad rei restitutionem & executionem.

24 Imò non solum vsque ad sententiam, sed etiam vsque ad executionem, aliàs mora prodesset condemnato, quod non est dicendum. tex. in l. qui restituere. ff. de rei vendic. gloss. Bart. & alij in l. in hac. ff. de tritica. l. tutor. de vsur. quare fructus habebit, quos non habuisset, si rem statim à tempore sententiæ restituisset. l. & ex diuerso. ff. de rei vendic.

25 Item attenditur æstimatio communis illius loci, in quo solutio fieri debebat, & in quo mora commissa est. l. vinum. ff. si cert. peta. contraxisse enim quisque in eo loco intelligitur, in quo vt solueret, se obligauit. l. contraxisse. ff. de actio. & oblig.

26 Si non sit expressus locus, considerabitur locus vbi fuit res legitime petita. l. vinum. & l. si. ff. de tritica.

Mora loci in quo faciendā erat solutio inspicitur.

27 Et si plura loca adiecta fuerint, creditor declarare debet debitori in quo loco sibi vult solui, & apte istam declarationem non constituitur debitor in mora, teste Alex. in confi. 145. in causa.

28 col. vlt. in §. volu. T Et ideo cautus debet esse debitor, vt hoc citò declaret, teste Purputa. in l. vinum. nu. 88. allegat. Barto. & alios in l. si conuenerit. ff. de iurisdic. omn. iudic.

29 Fructus autè dicuntur qui superfluit deductis impensis. l. fructus. ff. solu. matri. l. i. C. de fruct. & lit. expen. plenè Anto. Capit. in decisio. Neapol. 20. vnde, qui allegat meliorationes in hac instantia fructuum, non debet fieri separatio, nec reparatorum: vt iudicauit Senatus anno 1533. die 17. Decembris.

In instantia fructuum meliorationes non debent separari.

30 Et sic non videtur mihi constituendam esse differentiam inter bonæ fidei possessorem, & malæ fidei: vt doct. communiter faciunt, quia postquam volunt moram esse, ob eam desinet esse in bona fide is, qui antea bona fide possidebat, & ab illo tempore ad fructus tenebitur. l. certum. C. de rei vendic. glo. in c. grauis. de restit. spol.

Malæ fidei possessor etiam ad fructus à mora tenetur.

31 Item per istum tex. s'ily a restitution des fruitz, infertur quòd non semper fit fructuum restitutio, & hoc procedit in fructibus perceptis ante litem contestatam, qui si non fuerint petiti, in condemnationem non veniunt, secus post, quia iudici statim atque iudex factus est omnium rerum officium incumbit, quæcunque in iudicio versantur. l. ædiles. 1. §. item sciendum. ff. de ædil. edict. sic censuit Senatus anno 1526. die 23. Iunij inter Ioannem Andre. & Nicolaum Layne.

Fructus non petiti an debeantur. Arrestum.

Condemnatio fructuum per captiorem in Francia fit.

In possessione an condemnatio fiat fructuum.

Fructus naturales & industriales restituendi a tempore morae.

Conductor abbacie an possit habere bona monachi decedentis.

Arrestum. Fructus a peremptione instantia quando debeantur.

Valor rei quomodo sit esse fieri possit.

Arrestum. Ut hoc est in actio ex re gestis.

33 Solent tamē cauti Dicanici petere rei restitutionem cum fructibus perceptis & percipiendis.
34 Nec distinguitur hic, de quibus fructibus quis teneatur, an de perceptis an de percipiendis, quia de omnibus teneatur, quos quisque communiter percepisset, cum hic velit communem estimationem fieri, sic & communem perceptionem, licet longa sit distinctio, in hoc per doct. in l. & ex diuerso. ff. de rei vendic. & in l. si filiusfamil. §. 1. de verb. oblig. & in c. grauis. de resti. spol.

35 Præterea nil immutatum est in possessoriis, ideo fructus restituendi sunt ab eo tempore, quo interdictum propositum est, & non antea, nisi in interdicto unde vi, in quo omnes fructus restituendi sunt a tempore deiectionis ratione malæ fidei. l. 1. §. ex die. ff. de vi & vi arma. Spec. in tit. de fructib. & interesse. §. 1. circa fin.

36 Sed in hoc regno Franciæ iudices non solent in possessoriis condemnare ad fructus, sed ad expensas, damna, & interesse, & sub istis ratio fructuum habebitur, vt scripsi in præfa. ad l. vniam. C. de sent. quæ pro eo quod interest profæ.

37 Intelligo hic restituendos fructus a tempore moræ, tam naturales, quàm industriales, cum hic nulla fiat in his differentia, licet docto. constituant, & gloss. in l. & ex diuerso. & in cap. grauis. de resti. spoliat.

38 Et an dicantur fructus naturales, vel industriales illi fructus, & bona quæ habebat monachus tempore mortis, & an is conductor, qui conduxerat omnes fructus abbatiæ, vel prioratus, debeat habere illa bona monachi mortui, quod non docet Boer. in decis. Burdega. q. 224. abbas, quia non sunt fructus naturales, nec industriales, sed quoddam monachi peculium, & licet dicantur redditus, tamen dicuntur casuales, ideo non veniunt in locationem, quia incerti, nisi expressi fuerint. doctores in c. vestra. de loca. c. si. ne præla. vices suas. docto. in c. cum ad monasterium. de statu monach. & possit talis esse successio, quæ excederet summam locationis, & quia de his bonis non est cogitatum. l. mater. ff. de inoffic. testa.

39 Limitandum est fructus non deberi post peremptionem instantiæ, sed cum alia noua inchoatur debeantur a tempore litis contestatæ. l. si. C. de præscrip. 30. vel 40. annorum. gloss. & docto. in l. 2. C. de fruct. & litium expen. Ita censuit Senatus in prima camera attestacionum contra Do. De-

40 Spinay Chouart retrahentem rem iure proximitatis anno 1548. die 12. Februarij. Nec perempta instantia durat effectus malæ fidei, vt docent Anto. & alij in c. illud de præscrip. & hoc etiam approbavit Senatus vt scripsi in concordat. in titu. de friuol. appella. in §. ab interlocutoriis.

41 Ex hoc patet superfluum esse iurium interpretum doctrinam, quomodo probetur valor rei in hoc Regno Franciæ, nam cum ex re gestis quilibet probationem habere possit, in vanum aliunde exquiritur probatio in qua valde laborarunt docto. in l. precia rerum. & in l. 2. C. de rescind. ven. di. & ego abundè scripsi ante istam ordinat. editam in interpretat. l. vnica. in glo. subtilitatem. C. de senten. quæ pro eo quod interest.

42 Imò anno 1542. die 1. Februarij fuit præceptum factum a Senatu Iudicibus, vt ordinationem reciperent, & probationem a re gestis secundum istam ordinationem, vt non sit hodie necesse inquirere, vel ab ipsis iuratis aut aliunde.

IDEM article XCVIII.

Articulus secundus.

Et sur la liquidation des fructs, nous ordonnons que les possesseurs des terres demandees, ou leurs heritiers, seront tenuz apporter pardenant les executeurs des iugements & arrests, au iour de la premiere assignation, en ladicte execution, les comptes, papiers, & baulx à ferme desdictes terres, & bailer par declaration les fructs par eux prins & perceuz, compris en la condamnation, & affermer par serment iceluy contenir verité, & dedans un mois apres, pour tous delais, seront tenuz, payer les fructs, selon ladicte affirmation.

GLOSSA VNA.

Liquidare fructus in executione iudex potest.

Possessores condemnati quomodo debent edere libras receptorum.

Sicut iudex solet in sententia definitiua condemnare ad expensas taxatione sibi reseruata, vt dixi in tit. proxi. supra, ita & ad fructus liquidatione sibi reseruata, & quamuis non sibi reseruauerit, potest illos in executione liquidare, c. grauis. de resti. spol. & quid in ista liquidatione requiratur hic tex. declarat.

2 Primò statuit vt possessores condemnati ad fructus, teneantur deferre ad iudices, vel executores arrestorum, seu sententiarum, vel ad alios executores libros in quibus descriperunt fructus, & declarare quos fructus ex illis terris possessis habuerint, & receperint, & si illas possessiones locauerint, instrumentum locationis exhibere debent, vt ex propriis instrumentis conuincantur.

3 Secundò ad hoc faciendum debent executores istos possessores citare, & ad hoc vocare.

care. ibi assignationem: nam sine citatione non est quicquam contra aliquem molendum. l. de vno. ff. de re. iud.

4 Tertio quod hoc faciat in prima vocatione, & assignatione, ibi au iour de la premiere assignation, & sic non debet esse contumax in prima citatione, vt secundam expectet, alioqui citabitur sub pena multæ, & condemnabitur pro prima contumacia, vt scripsi in tractatu, de contum. supra.

5 Quarto debent possessores declarare, quos fructus perceperunt, qui si nolint, tunc aduersarius testibus, si quos habeat, vel argumentis aliis probare poterit, & per iuramentum: vt dicit text. in l. 6

2. & l. alio. C. de in litem iuran. † Et solet parlamentum condemnare partem ad tradendum declarationem fructuum receptorum intra certum tempus, quam si non tradiderit in eius contumaciam, poterit petitor probare fructus, & pars contrarium probare non poterit, sed tantum eadem reseruantur reprobatōnes testium ab aduersario productorum, ita fuit conclusum in camera domaynij anno 1546. die 18. Nouembris.

7 Quintò debet iurare istam declarationem fructuum ab ipso scriptam veram esse, & veritatem continere. ibi & affermer par serment iceluy contenir verité. arg. l. hac edictali. §. his illud. C. de secund. nup. & supra de expensis dixi.

8 Sextò quod intra mensem post iuramentum præstitum in declaratione tenetur soluere fructus. ibi, & dedans un mois apres pour tous delais, seront tenuz payer les fructs, selon ladicte affirmation, & sic datur dilatio à lege quam iudex non potest abbreviare: indultum enim beneficium à iure nemini est auferendum, per reg. indultum. de reg. iur. in 6.

9 Sed nunquid soluet sine alia condemnatione? Respon. per sententiam fuit condemnatus, ideo non requiritur alia condemnatio, nec datur tempus duorum mensium taxatum à l. debitoribus. ff. de re iud. postquam taxatum est hic tempus vnus mensis. de quo dixi in interpre. l. si debitori. dan do illi nouum intellectum. ff. de iud.

FRANCOYS, article XCIX. des publiees M. D. XXXIX.

Et neantmoins pourra la partie, qui aura obtenu iugement à son prouffit, & qui pretend y auoir plus grands fructs, ou de plus grande estimation informer de plus grande quantité & valeur desdicts fructs: & la partie condamnée, au contraire: le tout dedans certain delay seul & peremptoire, qui sera arbitre par l'executeur.

GLOSSA VNA.

Insi iuramentum, quod licet videatur absurdum, & præbere materiam peierandi parti, verum iste tex. ad hoc responder, quòd parti quæ obtinuit fructuum condemnationem probare liberum est partem plures recepisse fructus, quàm iurauerit ipse possessor recepisse, & inuicem pars condemnata poterit suum iuramentum testibus confirmare, & probare contra partem, & ad hoc probandum vnica citatio peremptoria dabitur, vt statim dicetur.

Idem article C. ibidem.

Et où il se trouueroit par lesdictes informations & preuues, ladicte partie condamnée auoir mal et calumnieusement affermé, et lesdicts fruits se montans plus que n'auoit esté par elle affermé: sera condamnée en grosse amende enuers nous, & grosse reparation enuers la partie.

GLOSSA VNA.

In probatum fuerit partem peierasse, & affirmasse minores fructus recepisse, quàm reuera perceperit, debet ad multam condemnari grandem, tam erga fiscum, quàm partem. Et quamuis de iure multis poenis puniatur periurus, vt per docto. in l. 2. C. de reb. cred. & per Ias. in §. item si quis postulante, de act. in inst. tamen in Francia poena est arbitraria, & ita vidi semper obseruari, & sic magnam emendam vocat hic arbitriam, pro qualitate personæ, delicti & causæ super qua iuratum est. arg. l. 2. ff. de re iudic.

FRANCOYS, article CI. des publiees M. D. XXXIX.

Et pareillement où il se trouueroit lesdicts fructs ne se mōter plus que ladicte affirmation, celsuy qui ha obtenu iugement & qui auroit insisté calumnieusement à ladicte plus grande quantité & valeur desdicts fructs, sera semblablement condamnée en grosses amendes enuers nous, & grosse reparation enuers la partie: à la discretion des iuges, selon les qualitez des parties & grandeur des matieres.

Possessor condemnatus de clare quos fructus percepit. Declaratio fructuum non facta nocet. Arrestum.

Fructus quòd debeant iudici restitui.

Articulus tertius.

Fructuum quòd perceptio maior sit probari potest.

Articulus quartus.

Peierans multatur.

Articulus quintus.

Afferes maiores fructus quam pars pñe-rit, multatur.

Item is qui noluit stare iuramento partis, sed asseruit fructus maiores extitisse, id- que per calumniam, etiam ad magnam multam condemnabitur, quia affirmare quod quis ignorat, est dolus, ideo iuricon. hoc fieri non debere censet. in l. Julia. §. quid tamen. ff. de act. emp. nec excusatur a dolo, & calumnia, qui plures dicit esse fructus, quam erant. nam dolus præsuntur in eo, qui mentitur ad suam utilitatem, secus si nil lucri ex hoc consequeretur. l. eleganter. §. si. cum l. seq. ff. de dolo. vbi Bart. & Alex. in l. dolum. C. de dolo. Dec. in cap. si autem. col. i. de rescript. {Potest tamen pars protestari ut sibi liceat probare, quod si non tentauerit & ad effectum non produxerit, non punietur}.

Idem article CII.

Articulus sextus.

Qu'en tous les sieges de noz iurisdictiones ordinaires, soyent generaux ou particuliers, se fera rapport par chascune sepmaine de la valeur & estimation commune de toutes especes de gros fructs, comme bleds, vins, foins & autres semblables, par les marchants faisans negociations ordinaires desdictes especes de fructs, qui seront contrainsts a ce faire, sans en prendre aucun salaire, par multes et amendes, priuation de negociation, emprisonnement de leurs personnes, & autrement a l'arbitration de iustice.

GLOSSA VNA.

Aestimatio communis quomodo probetur. Vini communis aestimatio. Mercatores referat communem aestimationem.

IC pulchrè docet, quomodo probabitur communis aestimatio, primò statuit, quòd mercatores teneantur singulis hebdomadis referre apud iurisdictionem ordinariam valorem verum & communem fructuum, sed nò dicit cui. sed in art. seq. dicitur quòd hæc relatio fit actuario, seu scribæ illius iurisdictionis ordinariæ & grafferio.

2 Item vult quòd mercator vini referat vini aestimationem communem, & quanti venditum fuit communiter, non singulariter: quia singulare interesse raro attenditur in Francia, vt scripsi in interpre. l. vnic. C. de sent. quæ pro eo quod inter. profer.

3 Mercator framenti illius aestimationem referet, non aliorum fructuum, ideo mercator vini non referet aestimationem frumenti, nec econtra. si tamen aliquis esset mercator plurium rerum, aestimationem illarum rerum referre poterit, in quibus est mercator: quia non est reprobatum vnum in pluribus mercibus posse negociari, vt scripsi in tract. de merca. in 2. tomo. commenta. in has constitutu. regias.

4 Præterea mercatores hoc debent sine salario præstare, quia communis est utilitas. l. si quis in graui. §. vtrum. ff. de senatu. con. Sillan.

5 Sed quis hoc referet? Resp. in locis vbi mercatus fiunt, duo debent deputari a corpore mercatorum; qui hanc relationem faciant, vt patet in art. seq.

6 Quid si mercatores nolint hoc facere? Resp. hic tex. seront contrainsts par multes & amendes, priuation de negociation, emprisonnement de leurs personnes, & autrement a l'arbitration de iustice. hoc probatur in l. cum eo. ff. ad l. Juliam. pecu. ibi, is qui hoc imperio vtitur exigendi, pignus capièdo, corpus retinendo, multam dicendo. & in l. i. §. quid ergo. de ven. inspic. tex. in l. moris. §. interdicti autem negociatione plerunque, vel negociationibus solet. ff. de pœnis.

7 Et alio modo cogi poterunt ad arbitrium iudicis, nam si iudex videat illos contempnere eas pœnas, grauiorem infliget pro modo contempnus. l. i. de ventre inspic.

8 Iste tex. dicit hanc relationem faciendam in locis, vbi sunt ordinarij iudices Regij. ibi qu'en tous les sieges de noz iurisdictiones ordinaires, quos iudices ordinarios Hebræi vocant sinhedrim.

9 Quid si ibi sint iudices dominorum, & non Regis? Resp. ex paritate rationis idem esse debet, si ibi mercatus adfit. glo. & doct. in authen. quas actiones. C. de fa. sanct. eccle. Et ita iudicauit Senatus requirente procuratore Regio, anno 1543. die 5. Februarij. In causa cuiusdam appellantis contra capitulum Beluacen.

10 Item solent mercatores referre, quòd frumenti sextarius in foro valuit decem libris, in foro debent dicere, non domi, quia ille valor fori attenditur. c. i. de emp. & ven. l. septem. C. de erog. mi. li. anno. lib. 12. Corfe. in sing. incip. venditio. in 2.

11 Item si diuersa fuerit aestimatio, id referre debent, vt optimum frumentum valuit duodecim, aliud commune decem, aliud nouem.

12 Et tunc iudex condemnabit ex diuersis aestimationibus reum, ad id quo plurimi communiter fuit illo anno, quo restitutio fieri debebat, & ab eo tempore etiam si creuerit aestimatio vt per docto. in l. vinum. ff. si certa peta.

13 ¶ Vnde si vinum reddi debebat Calendis Iunij, quo mense valuit communiter modius decem libris, fuit in mora reddendi vsque ad festum natiuitatis, & vinum communiter fuit venditum viginti, ad illam summam condemnabit iudex, non quanti plurimi singulariter, licet de iure condemnandus esset, etiam quanti plurimi valuerit. l. datio. §. si. & l. si sterilis. in si. ff. de actio. emp. doct.

in l.

in l. cum quid. & l. vinum. ff. cert. pet. scripsi in interpre. l. vnicæ. C. de sent. quæ pro eo quod inter- est. & sic aestimatio quanti plurimi res fuit, est in hoc Regno aboleta quoad singularem aestimationem, non quoad communem.

FRANCOYS article CIII. des publiées M. D. XXXIX.

Et à ceste fin seront tenuz lesdits marchans d'enuoyer par chascun iour de marché deux ou trois d'entre eux, qui à ce seront par eux deputez, & sans estre autrement appelez, ou adiournez au greffe de nosdictes iurisdictiones, pour rapporter & enregistrer ledict pris par le greffier ou son commis, qui sera incontinent tenu faire ledict registre, sans aucunement faire sejourner, ny attendre lesdits deputez, & sans en prendre aucun salaire.

Articulus septimus.

GLOSSA VNA.

TEM quomodo ista relatio fieri debeat? Respon. primò quòd mercatores duos ad mercatum mittant, scilicet aliquos ex ipsis, ibi, d'entre eux, ergo non sufficeret mittere illorum mulieres, vel famulos illorum, vel alium alterius artificij.

Relatio aestimationis quomodo fiat.

2 Item duo esse debent, & non sufficeret vnus, ibi, deux ou trois, probat tex. in §. quod autem. in auth. de non alienan. reb. ecclesiast. colla. 2. ibi, duobus insignibus mechanicis, &c.

3 Requiritur etiam quod ad hoc fuerint deputati, & sic si transeuntes vel alij huiusmodi relationem facerent, non valeret, nec sufficeret ibi, qui à ce seront par eux deputez sicut dicimus de testibus qui in testamentis rogati, & non transeuntes esse debent. authent. rogati. C. de testib.

Deputati esse debent hi qui referunt.

4 Item debent requisiti hoc facere, & non citati, & licet qui se ingerit suspectus sit. l. quæ omnia. §. j. ff. de procu. tamen hic ratione publicæ utilitatis non debent citationem expectare, cum ad hoc commissi sint.

5 Etiam vult vt grapherius statim excipiat relationem horum mercatorum, seu ab eo commissus, alioqui mercatores recedere poterunt facta requisitione & recusatione, quam debent facere coram duobus testibus, & actuarius tenebitur resarcire omnem iacturam, quæ ex hoc eueniet, vt docet tex. in l. si quando. in fi. C. de resti. & hoc est quia actuarius ex scriptis regesti poterit habere lucrum, mercatores verò non, ideo opus est, vt statim actuarius & Grapherius dicta horum mercatorum conscribat.

Actuarius excipit relationem.

6 Vltimò non debent expectare salarium hi actuarij seu scribæ a mercatoribus, quamuis regulariter non soleant operas suas gratis concedere, sed vt plurimum excedunt metas rationis in exigendo, c. statutum. §. notarium. de rescriptis. in sexto. Tamen ab his nihil habebunt, sed a volentibus probare per regestum, salarium expectent hi actuarij.

Actuarij a relocatoribus nil recipiunt.

FRANCOYS, article CIII. des publiées M. D. XXXIX.

Et par l'extraict du registre de sdits greffes, & non autrement, se prouuera dorenavant la valeur & estimation de sdits fruits, tant en execution d'arrests ou sentence, qu'es autres matieres, ou il gist appreciation.

Articulus octauus.

GLOSSA VNA.

Vomodo probanda sit fructuum communis aestimatio? Respon. hic text. ex regestis cuiuslibet curiæ, in qua fuerit facta valoris aestimatio secundum præcedentem articulum, & tam in sententiæ executione, quam etiam quocumque fuerit faciendâ appreciatio, & aestimatio fructuum, & hoc est valde vtile, quia per hoc releuantur partes a laboribus & expensis, etiam quia difficilis erat probatio valoris, vt docto. in l. precia. ff. ad leg. Falcid. scripsi in interpreta. l. vnicæ. C. de senten. quæ pro eo quod inter.

Regesta probant communem aestimationem.

3 Primò litis sumptus diminuuntur, nam instrumentum valoris faciliè quilibet ex regestis comparare poterit, & iuratos vel alios testes non tam faciliè. docto. in l. 2. C. de rescind. vend. l. hac editi. §. mobiliu. de secundis nuptiis.

Utilitas huius editi de probatione valoris rei.

4 Secundò lites abbreviantur, nam statim poterit hanc consequi probationem, & testes qui deponerent de hoc valore communi, tardius multò & difficiliter hoc præstarent, ideo optimum remedium litis accelerandæ, & citius finiendæ. l. finem. C. de dolo.

5 Tertio probatio augetur, quia testes, qui de aestimatione fructuum deponere possunt, moti contingit, ob id perditio eo medio probationis remanet scriptura valoris. l. contrahitur. ff. de pign.

6 Imò interdum deficeret probatio pro lapsu decem vel viginti annorum, quia in tanta temporis diuturnitate testes non essent memores illius valoris. arg. l. peregre. ff. de acq. poss. l. hac confulsissima. §. at cum humana. C. qui test. fa. poss. & tamen scriptura semper loquetur, & probabit. l. contrahitur. ff. de pigno.

7 Quarto ad tollendum contrarietatem probationum, quia vnus testis postea deponere posset

de singulari aestimatione, alter de communi, & multi pro communi, itidem & multi de singulari, quibus omnibus prouidet ista ordinatio vt fiat per delegatos ad hoc.

Quintò viratur falsitas, quæ potest in testium productione excogitari, & testes corrumpi, vt habetur in cap. licet. de probat. vide quæ scripsi in addit. ad Aegid. de bella Mera. titul. de rescrip. decif. 2.3

Testibus an probetur eò munis aestimatio & quando Arrestum.

8 Vltimò hodie in Francia si probatio aestimationis fructuum sit facienda, nõ debent audiri testes super aestimatione, & valore, nec iurati debent aestimare, vel ad relationem eorum aestimatio

9 probari, vt de iure in l. hac edictali. §. mobilium. C. de secun. nup. † Sed seruandus est iste text. vt ex regeftis probatio valoris fructuum fiat, & ita iniunxit ac præcepit Senatus omnibus iudicibus Regni, vt probationem secundum hunc tex. reciperent. & hoc anno 1542. die 5. Febru. quando agitur de valore temporis præteriti probando, secus si agatur de aestimatione rei præsentis, quæ fiet per iuratos & magistros illius artis.

Valor rei quomodo probetur.

10 Quomodo tamen sit valor rei probandus, docent iurium interpretes in l. precia rerum. ff. ad legem Falci. in l. 2. C. de rescind. vend. ac plenè scripsi in interpret. l. vnic. in glos. subtilitatem. C. de sentent. quæ pro eo quod interest, idè hic non repetam, sed cum his Deo gratias agam.

TRACTATUS

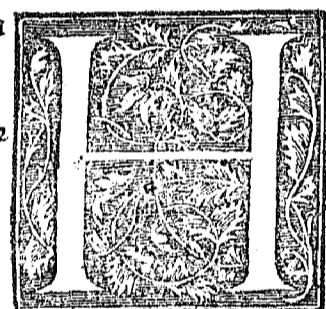
DE APPELLATIONIBVS

IN IUDICIIS FREQUENTISSI-

MVS ET UTILISSIMVS.

P R A E F A T I O.

Des appellations, attentats, renunciations, & dedans quel temps doyuent estre interposees.

VNC tractatum ab explicatione nominis exordians, dicam appellationem hic passim pro prouocatione ad superiorem accipi, vt in titulo de appel. tam in iure ciuili, quàm canonico, & solet ita communiter definiti, seu describi. † Appellatio est de minori iudice vel inferiori ad maiorem iudicem facta prouocatio, hæc est Gofredi definitio, quæ communis est, licet impugnari possit, quia extrajudicalem appellationem, & alia necessaria non continet, tamen eam accipiamus tanquam descriptionem: quia Bart. definitio in l. i. ff. eod. etiam nullo modo potest defendi, sed hæc relinquo in scholis disputanda. pro definitione tamen

Gofred. facit tex. in cap. anteriorum. §. illo, ibi, cum non oporteat ad compares iudices appellationes referri, sed à minori iudicio ad maius. 2. q. 6. † Et notandum appellationem non esse nisi à publica persona, non autem à priuata appellari iure potest regulariter. † scire oportet. in prin. ff. de excusa. tuto. & Barba. in addi. ad Bar. in l. arbitro. ff. qui satisf. cogant. & Iaf. col. 2. ibi. †

A publica persona appellatur nõ à priuata. Consuetudo uel pactum non ualet ut ad minorem appelletur.

4 Vnde non ualet pactum nec consuetudo quòd ad parem vel minorem appelletur, quia est contra substantiam appellationis. glo. singu. in c. 2. in verb. officiali. de consuet. in 6. quam probant docto. in rubr. de appel. in decreta.

5 Et statutum vel consuetudo non potest actus substantiam mutare. l. 2. ff. de usufruct. earum rerum, quæ vsu consu. Roch. Curt. in repe. c. fi. in glo. rationabilis. de consue.

6 Nisi consuetudo faceret illum in eo casu appellationis maiorem. Ioan. Andr. in c. Romana. §. 1. cod. tit. in 6. Franc. & alij in rub. de app.

Maior quomodo cognoscatur.

7 Et maior vel superior cognoscitur respectu administrationis, non dignitatis. Nam is dicitur maior qui maiorem habet administrationem. Bartol. & alij in l. i. §. si quis. ff. de appel. ponentes exemplum in cardinalibus, qui maiores sunt episcopis administratione, sed minores dignitate, cum episcopatus sit culmen dignitatum. cap. venerabilis. de præb. cap. quamquam. 2. quæst. 7. gloss. in c. 2. de præben. in 6.

8 Quamuis Bart. in l. i. in prin. ff. eod. dicat largissimè interdum sumi appellationem, quem sequitur P. reposit. in rub. de appel. col. 3. dicentes pro quacunque inuitatione accipi, vt in l. item apud.

Appellatio late & latissime quomodo accipiat in eadè significatione.

9 §. appellare. ff. de iniur. † Sed hoc non videtur verum, & ibi, appellare est blanda oratione alterius pudicitiam attentare, vt tex. ibi describit. & tunc aliò tendit appellatio, quàm hæc de qua loio quimur. † Ideo perperam scribunt docto. quod tripliciter accipiat appellatio latissimè, late, & propriè, quia hoc intelligitur, quando in vna significatione, quod non est hic, nam multas hæc dictio habet significationes, quas scripsi in l. liberti appellatione. ff. de verbo. signific. hæc tenus igitur & de definitione, & de significationibus.

ii Vnde

11 Vnde inferunt quòd statutum vel ordinatio loquens in appellatione, non interpretabitur late, nec latissimè, sed propriè. l. i. §. si is qui nomen. ff. de exer. act. Panormit. in cap. cum sit Romana. eod.

Statuti loquens in appellatione quomodo interpretetur. Ordinatio loquens in appellatione, de qua intelligatur.

12 Et sic dispositio loquens in appellatione à definitiua non habebit locum, vt dicunt in interlocutoria, vel loquens in appellatione iudiciali, non procedet in extrajudiciali. ista scribunt doct. in rub. de appel. in decre.

13 Sed hæc doctrina videtur derisoria, nam aut dispositio seu actus loquitur simpliciter in appellatione, & tunc genus comprehendit singulas suas species. l. item legato. §. item interest. ff. de lega. 3.

14 Et sic intelligitur de quacunque appellatione, nisi diuersa ratio, vel publica utilitas aliud suadeat, vt scripsi in proce. ord. regiar.

15 Si verò ordinatio de appellatione à definitiua loquatur, vel alia dispositio, non comprehenditur interlocutoria, quia lex loquens in casu speciali, non comprehendit alios casus. l. commodissime. ff. de lib. & posth. l. 3. C. de legi. l. i. ff. de const. princ.

16 Nec est facienda differentia siue in principio causæ emittatur appellatio, siue in fine, vel post sententiam, sed si fuerit iudicialis seu extrajudicialis, vt inferius dicam.

Inuenta cur sit appellatio.

17 Quamobrem inuenta sit appellatio: Resp. Iurifcon. in l. i. ff. de app. ad corrigendum iniquitatem vel imperitiam iudicantium, siue illa iniquitas sit ex proposito, siue re ipsa, aliàs sequeretur quòd propter nouas probationes non posset iudex sententiam corrigere, quia in ea non est iniquitas ex proposito, sed bene re ipsa, & tamen contrarium est verum. l. per hanc. C. de temp. app. & c. cum Ioannes. de fide instr. ista scribunt doct. in rubri. de appel.

Ad suppleendum est inuenta etiam appellatio.

18 Ego dicerem quòd appellatio est inuenta non solum propter iniquitatem corrigendam, sed etiam ad suppleendum, quod iudex à quo facere debuit.

19 Vnde si iudex ad expensas condemnare debuit, & non condemnauit, ego appellabo, vt suppleatur illa condemnatio. l. properandum. §. si autem alterutra. & l. sancimus. C. de iud. glo. in c. fi. de rescr. Corfe. in singu. incip. iudex. in r. c. vt debitus. in fi. eo.

20 Vel ad suppleendum quod pars facere potuisset, vt pote si pars non produxit testes in prima instantia, sed eos in causa appellationis producere vult, & nulla in hoc casu mihi videtur iniquitas, sed iudex supplet propter æquitatem positam in l. per hanc. C. de temp. app. dicam art. vltimo in effectibus appellationis.

21 Et non solum appellatio introducta est ad corrigendam iniquitatem iudicantium, vt dicitur in l. i. sed etiam aliorum, & ad hoc tendit appellatio extrajudicialis, de qua doct. in c. bonæ cod. ideo dicitur appellationis remedium non esse ad defensionem iniquitatis, sed ad præsidium innocentæ institutum. c. cum speciali. §. fi. eo.

Nõ grauat appellat.

22 Ex quo inferunt doct. in l. i. quòd licet non grauetur quis per sententiam, tamen potest appellare. per l. ait prætor. §. permittitur. ff. de minor. vbi etiam Barto.

23 Aliud quod Bar. in l. i. infert. quòd licet quis non appellauerit, tamen poterit agere contra iudicem in syndicato, quia iniquè iudicando fecit litem suam. l. si filiusfamil. ff. de iud.

Magistratus Francia in tribus casibus tenentur.

24 Quod non seruamus in hoc Regno Francia, nam magistratus sunt tuti extra tres casus, scilicet doli, fraudis, & concussionis, vt aliàs scripsi. Ideo qui non appellauerit in Francia non ager, nisi in his casibus contra iudicem, alioqui nulli vellent iudicis officium subire, timentes illis fore damnosum, contra l. sed si quis. ff. quemadmo. testa. aper.

Appellatione partis altera pars inuare se non potest.

25 Etiam licet de iure appellatus possit se iuuare appellatione appellantis. c. ex parte. de rescri. doct. in c. cum Ioannes. de fide instr. quia appellatio communis est. l. ampliozem. C. eo.

26 Tamen de stylo curiarum Francia est opus vtranque partem appellare, alioqui appellatio nil proderit ei, qui non appellauit, nec sententia quo ad eum reformabitur, & ita fuit conclusum sæpius in curia Burdegalen. vt refert Boer. in suis dec. q. 73. sæpe. nu. 7.

Quatuor persone quòdo in iudicio nõ sunt necessarie.

27 Et quamuis in omni iudicio quatuor personas necesse sit esse, iudices electos, idoneos accusatores, defensores congruos, atque testes legitimos: iudices æquitate vti debent, testes veritate, accusatores intentione ad ampliandam causam, defensores extenuatione ad minuendam causam. c. i. in 4. q. 4.

28 In causa tamen appellationis non est proprie actor & reus, sed appellans & appellatus. Bald. in c. pastoralis. §. præterea. nu. 6. de off. deleg. & sic solent in patria iuris scripti vocari, quod probatur in ca. ex parte. supra de rescrip. & in c. oblata. & per totum. de app. licet in hac patria vocetur appellans, & intimatus, vt apparet per totum istum titu. sed quibuscunque nominibus vocentur non mutatur iuris decisio.

Requisita in appellatione.

29 Requisita in appellatione sunt. Primò debet appellatio continere nomen appellantis, & nomen iudicis à quo, non proprium, sed magistratus, vt à iudice Carnoten. locum tenen. vel præposito.

30 Tertio continere debet sententiam, à qua appellatur, vt docet l. i. §. si cum l. seq. ff. eo. Etiam nomen aduersarij est exprimendum, id est appellati. cap. post appellationem. §. forma. 2. q. 6. vbi etiam nomen iudicis ad quem exprimi debet, teste Spec. in eo. ti. §. qualiter. vers. hoc etiam no.

Citari an debeat iudex à quo.

31 An iudex citari debeat, plene scribit Boer. in decis. Burdega. quæst. 259. col. penult. de Rota

32 decif. 418. in no. Guido singu. 597. Feli. in cap. dilectus. 2. col. 2. de rescrip. † Vbi concludunt iudicem

82 Et sic princeps appellationem tollere potest, & rescribere remota appellatione &c. l.1. §. inter-

terdum. ff. de appellationibus. §. a quibus appellan. fit.

83 Tamen non videtur illam tollere, nisi nominatim dicat. Bald. in l. 2. C. eod.

Defensio
autem
princeps
tollere
potest.

84 Nec refragatur, quod princeps defensionem non possit tollere, verum est eam quæ à iure naturali inuenta est, sed defensionem ab eo inductam tollere potest, omnis enim res per quas-

Articulus
primus.

Item, nous auons entendu, que les procureurs de plusieurs, apres que les sentences sont prononcées par nosz iuges & autres, en pays coustumier, en acquiesçant à icelles sentences, reprennent leurs sacs & proces des greffiers. Et un, deux, trois, quatre ou six mois apres, & que les iuges envoient pour executer leurs sentences, les parties principales, sur qui se doit faire l'executio, en appellent ou font appeler, comme de nouvel venu à leur cognoissance: Combien que par la coustume de nostre royaume, en pays coustumier l'on doit appeler incontinent apres la sentence ou appointement prononcé, autrement iamais on n'y est receu. Decernons & declairons, que dorésnauant nul ne soit receu à appeler, s'il n'appelle incontinent apres la sentence donnée. Sinon que par dol, fraude ou collusion du procureur, qui auroit occupé en la cause iceluy procureur n'eust appelé, ou qu'il y eust grande & euidente cause de releuer l'appellant de ce, qu'il n'auroit appelé incontinent. Et enoignons aux parties, qu'ils instruisent leurs procureurs & conseillers de leur cas & de leurs matieres, & leur donnent & baillent puissance suffisante, pour conduire leurs matieres, & appeler si bon leur semble. Et en outre enoignons à nostre dite cour & à tous nosz autres iuges, qu'ils punissent & corrigent le dol & fraude, qu'ils trouueront auoir esté commis par la partie ou son procureur, soit en reprise des sacs & proces, ou autrement, ainsi qu'au cas appartient, & en telle maniere, que ce soit exemple aux autres.

GLOSSA I.

Appellandus
quando sit.
Propria cau-
sa que di-
citur.

IC articulus docet, quando appellandum sit, & notandum est, quod olim in causa propria biduum ad appellandum statutum erat, in causa aliena triduum. Et propriam esse dicit Vlpia. cuius emolumentum vel damnum ad aliquem suo nomine pertinet. l. 1. §. biduum. & §. dies. ff. quando app. fit. sed quia hoc damnosum visum est, ideo decem dies dati sunt à recitatione sententię numerandi. cap. anteriorum. 2. q. 6. Verum quia interdum condemnatus ignorabat se condemnatum, & præteribant decem dies, & postea non poterat appellare, ideo statutum fuit vt illi decem dies à die notitię computarentur. c. concertationi. de app. in 6. Spec. eo. tit. §. restat videre. verumenimvero quod antiquitas bene statuit, nouitas neglexit: vt dicit tex. in c. anteriorum. §. illud. 2. q. 6. Ideo statuit hic Rex: vt in patria consuetudinaria illico appelletur, id est, simulatque prolata est sententia. l. litigatoribus. C. de appell. ab eo iudicato. quomodo & quando iud. vel iudice sedente adhuc pro tribunali, & antequam ab auditorio discedat. l. pen. ff. de in integ. resti.

5 Quamuis illico aliis quoque modis accipiatur: vt per las. in l. cum specialis. col. 2. C. de iud. Spec. eo. tit. §. qualiter. quia consensisse iudicatis videtur, qui tunc non appellauit. l. si. ff. quando ap. pel. fit. vide c. quamuis. & ibi doct. de elect. in 6. Bal. in l. 1. C. sen. rescin. non poss. Masuer. in eod. tit. §. item illico. gl. in §. statuit. in verb. appellationem. de cau. in pragma. Pictones. illico. id est, eodem die intelligunt: vt docet Imber. in suis foren. instit.

6 Hodie tamen quidam appellant aliquando post decem annos, sed releuantur ab illico, videlicet quod non illico appellauerint, & nisi à principe reciperetur appellans derogando isti clausulæ de illico non admitteretur prosequens appellationem, quam illico non interposuit: vt inferius dicitur.

7 Not. ex isto tex. valere statutum, consuetudinem, ordinationem, aut stylum auctorem vel diminuentem tempus appellandi. gl. sing. in l. 2. in verbo. iuris. C. si contra ius, quæ ibi probant doct. & Corse. in singul. incipien. appellatio. in 4. & Barb. in c. ex literis. col. 9. nu. 32. de consti. & Vincen. Hercul. in l. 2. col. 8. ff. de re iudic. Roch. in c. si. in glo. rationabilis. col. 2. de consue. de Ripa in c. 1. de rescip. l. 2. col. 8. ff. de re iudic. Roch. in c. si. in glo. rationabilis. col. 2. de consue. de Ripa in c. 1. de rescip.

8 Non tamen valeret consuetudo, aut statutum, quod non liceret appellare. Barto. in re. l. omnes populi. in 2. q. prin. ff. de iusti. & iur. Bal. confi. 2. visa. in 5. vol. & in l. si appellationem. C. de app. Car. confi. 72. Titius. nu. 7. Hippol. confi. 84. plura sunt. col. 1.

Illico ap-
pellandum.

Releuari ab
illico appella-
ans potest.

Ordinatio
augens tem-
pus appella-
di valet.

Consuetudo
quod non li-
cet appella-
re non valet.

9 Item non potest præscribi, vt non appelleretur ad principem, quia hoc ad supremam iurisdictionem pertinet, teste Bal. in auth. quas actiones. in fin. C. de sacrosanct. eccles.

10 Sed bene potest præscribi ne appelletur ad alium inferiorem, vt pote ad baillium, vel episcopum, quia hoc non pertinet ad supremam iurisdictionem, sed ad inferiorem. c. venientes. de iureiu. Perus. in c. dilecti. col. 8. de app. refert Io. Fran. in tract. præfer. in 2. parte 5. partis. q. 2. col. 41. vide Fel. in c. cum non liceat. col. 3. nu. 10. de præfer.

11 Etiam non potest mora purgari post tempus elapsam. gl. in verb. expectati. §. quod si per viginti. c. cupientes. de election. in 6. quam probat Aret. confi. 95. col. 6. licet mora regulariter purgari possit. l. & si post tres. ff. si quis cautio. & in l. si insulam. ff. de verb. obliga. & in emphyteosi probat tex. in c. potuit. de loca. ita censuit Senatus pro Citonton emphyteota contra du Cros anno 1525. die 2. Junij.

12 Imò qui non illico appellauit non poterit alterius appellationi adherere, nisi à principe releuetur, quia intra tempus appellandi debet quis appellationi hære, non postea. l. bonorum. vbi gl. ff. rem rat. hab. vbi addidi. idem dicunt d. de Rot. decif. 225. adherentes. in not.

Sinon que par dol & fraude ou collusion du procureur qui auroit occupé en la cause iceluy procureur n'eust appelé.

GLOSSA II.

IC traditur limitatio ad prædictam regulam, qua quilibet tenetur illico appellare, à die quo sententia profertur in patria consuetudinaria, alioqui postea non recipitur, nisi dolus procuratoris interuenierit, in dolo enim versatus videtur, si non prouocauerit, quia prouocandi necessitas procuratori incumbit, licet non prosequendi. alleg. tex.

Non valet
quæ rescri-
bere ut non
appelletur
ad principem.
Mora non po-
test purgari
in appella-
tionibus.

Procurator
an & quan-
do appella-
re teneatur.

in l. si procuratorem. §. si ignorantes. ff. man. Bal. in margar. in verb. procurator. 18. q. Rot. decif. 21. si dominus. in no. Aufre. q. 155. si procurator.

2 Intelligunt tamen doct. procuratorem non teneri appellare, nisi speciale mandatum appellandi haberet, quando dominus incideret in pœnam ex procuratoris appellatione. Aufre. q. 476. au procurator. vide Bart. & doct. post gl. ibi in l. 1. in fi. ff. quando app. lit. Alex. confi. 95. nu. 7. in 2. vol. & Guid. Papæ in confi. 198. in fi. & in statu. si quis. in verbo. appellatione.

3 Hodie procurator non tenetur appellare, nec prosequi appellationem, si tamen appellauerit tenetur domino significare, vt dominus possit eam prosequi, vel isti renunciare, aliàs si appellatio efficiatur deserta, tenetur procurator ad interesse domino. vt docet Masuer. in tit. de procu. §. item non cogitur.

4 Imò si procurator bona fide cessauit appellare, quia putabat sententiam iustam, non poterit dominus postea appellare, nec habere regressum contra procuratorem, etiam si esset soluendo: vt docet Bal. in auth. hodie. col. 1. C. de app. & Hipp. in l. lege Cornelia. §. cum quidam. ff. de sicar. de Rot. decif. 313. in antiq.

5 An nuncius possit appellare? decidit Bal. confi. 357. interpositio. in 3. volu. posse. sed quomodo debeat concipere verba ibidem docet.

6 Et si dominus liti cessent, non tenebitur procurator appellare, vt docet Cassado. in decif. 2. de app. & doct. in l. postquam liti. C. de pact.

7 Excusatur etiam procurator, qui denunciauit coram testibus debitori, vt si ipse putaret appellaret. l. si procuratorem. §. si ignorantes. in fin. ff. mand. Barb. in rub. de rescr. in cle. col. 8. & seq.

8 Et quando procurator dubitat an appellare debeat, debet saltem protestari de appellando, vt solent cauti procuratores facere, si tamen procurator causam non tractauerit, nec sententia eum eo lara fuerit, poterit dominus appellare à die quo sciuit, secus si lata fuerit cum procuratore, qui occupauerat. l. ab eo. C. quomodo & quando iud.

9 Dolus igitur vel fraus probari debet à parte, qui illum allegat. l. quoties. §. qui dolo. ff. de prob. Barb. in cle. causam. col. 11. de elect. Dec. in c. si autem. de rescrip.

10 Et sic primus casus est, quando procurator habens potestatem appellandi non appellauit illico, idque dolo prætermisit, tunc dominus poterit appellare incōtinēt, quod deuenit ad notitiā suam, & iste est primus casus, quia dolus non debet alicui prodesse. c. ex tenore. & c. sedes. de rescrit. sua.

11 Idem si per fraudem, quia fraus inest dolo. l. iurisdictionum. §. si fraudandi. ff. de pact. nā licet partes dent potestatem procuratori faciendi quicquid vult, debent tamen intelligi bona fide, & sine fraude, per tex. in l. creditor. §. Lucius. ff. manda. Bald. in c. cum in iure. col. 4. nu. 9. de offic. dele.

12 Idem si procurator non appellauerit per collusionem. Collusio dicitur quedam fraudulenta conuentio procuratoris cum parte aduersa facta: vt in tit. de collu. deteg. ff. & C. & in Decretal.

13 Idem si gratia euidens interuenierit. Barb. in l. 1. in fi. ff. quando app. fit. vel si procurator fuerit legitima causa absens, vt ibi docet Bart. & in l. 1. §. si procurator. ff. si quis ius dicen. non obtem.

14 Hodie quia difficile esset probare dolum, fraudem, vel collusionem. l. dolum. C. de dol. ob id sufficit dolum vel collusionem re ipsa docere interuenisse, vt quia iustam causam agebat, & tamen fuit condemnatus, & habebat potestatem prouocandi, & non prouocauit. ista solent in literis allegari, & princeps non obstante hac omisione appellationis per procuratorem facta, indulget, vt liceat appellare, & sic non probatur alio modo dolus.

Nuncius ap-
pellare po-
test.

Dominus an
possit appella-
re si procurator omi-
serit.

Dolus, fraus
uel collusio
procuratoris
non nocent domi-
no.

Collusio qua
dicitur.

Dolus re ip-
sa probatur.

15 Limitatur in criminalibus, ne innocens puniatur, licet quomocunque & quancocunque appellare etiam alicui tertio. non tantum. ff. de appel. gloss. in consue. Turo. tit. des amendes. artic. 16. conclusi. 14. † Nisi à iure vel consuetudine prohibita sit illa appellatio: vt C. ne lic. tertio prouoca.

**A graui-
ne notorio
licet appel-
lare.**

17 Tertio non procedere dicunt quidam, si grauiamen esset notorium, nam etiam in quibus casibus appellatio remouetur, tamen non prohibetur, si manifestè quis grauetur, vel sententia sit euidenter iniqua. gloss. in c. ex conquestione. in verb. post appellationem. de resti. spol. quam probat Alex. in consi. 91. in causa. col. 1. in 6. vol. & Hipp. in l. 1. §. si ferui. nu. 10. ff. de quaestio. & in tract. criminal. in §. sequens. num. 43. & Bened. in repeti. c. Raynutius. in verbo, mortuo. r. num. 212. de testa. facit gloss. & doct. ibi. in verbo, nisi forsan. c. super literis. de rescri.

18 † Et tunc si princeps releuaret istum appellantem, ista putarem vera, alioqui post tempus sine principis beneficio non possit.

**Nullitas
quando pos-
sit interari.**

19 Quarto idem si vellet agere de nullitate, quod potest intra triginta annos: nam constitutio prohibens appellare, non prohibet agere de nullitate. l. si expressim. ff. de appel. sic consuluit Ang. consi. 107. Iacobellus. doct. in c. dilecto. eod. Sed in Gallia non agitur de nullitate, nisi per appellationem: vt alibi scripsi artic. vnic. glo. 12. de arbit.

**Appellare
prohibita
officium iu-
dicis implo-
rat.**

20 Quinto restringe quando vellet implorare officium iudicis, nam qui prohibetur appellare, non prohibetur iudicis officium implorare. l. planè. & l. si ff. de pet. hared. Roma. consi. 325. quo ad primum. in fin. sequitur Hipp. in repe. l. vnic. nu. 160. & seq. C. de rapt. virg.

21 Sexto per viā querelę recipi poterit. gl. in cle. r. de iur. patr. Panor. in c. ex parte 2. de offi. deleg. Dec. consi. 335. viso consilio. in fi. & Hipp. in l. vna. sed in his duobus casibus in Francia quis non audiretur sine principis concessione & appellatione, art. 4. de senten.

**Princeps ex
causa releu-
at cum qui
non illico
appellauit.**

22 Vltimò quando esset euidentis causa, tunc princeps eam releuare promittit, ibi, ou qu'il y eust grande ou evidente cause de releuer l'appellant, de ce qu'il n'auoit appellé incontinant, hodie passim & indifferenter solet princeps releuare de illico. (Vide Bald. consi. 5. quaeritur. in 1. vol. vbi dicit causam esse iustam ratione pauperatis, si non appellauit vel non est prosecutus.)

Et enioignons aux parties qu'ilz instruisent leurs procureurs & conseilliers de leurs cas, & de leurs matieres, & appeller, si bon leur semble.

GLOSSA IIII.

**Procurato-
rium recipi
non debet
sine instru-
tionibus.**

Tatuit hic, quòd quando quis constituit procuratorem, vt illum instruat in sua causa, & instrumenta, & munimenta ad illum mittat. c. 1. de elect. in 6. c. 1. de appel. illo lib. imò per constitutionem Regiam in tit. de procur. ar. 4. sancitum est, quòd nullus recipiat procuratorium sine instructionibus & munimentis.

Et sic non tenetur appellare procurator in Francia, si non habeat speciale mādatum, sed potest protestari de appellando, vt superius dixi, qui si habuerit potestatem, & non appellauerit, poterit dominus ex causa appellare: vt supra dixi, si à principe hoc eidem concedatur.

Et en outre enioignons & c.

GLOSSA IIII.

Tatuit vt curia puniat dolum partis, aut procuratoris, si commissus fuit in faccis reassumendis, vel processibus seu aliter: nam reipublic. interest dolum puniri. c. vt fama. de sent. excomm. l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil.

CHARLES V. article XII.

**Articulus
secundus.**

Item, voulons & ordonnons, que si aucuns des subiects & iusticiers de ce Royaume appellent du iuge subiect, d'aucune sentence ou iugement en la cour de parlement ou autre cour Royale: en delaisant le iuge moyen, que celui pardenant qui il sera appelle, soyent les gents tenans le parlement ou autres iuges, enuoyent ladicte cause d'appel sans delay pardenant le iuge, qui sans moyen pouoit et deuoit cognoistre de ladicte cause d'appel, si sur ce sont requis d'aucunes des parties. Et s'ilz font le contraire, nous y appellons & mettons au neant tout ce qu'ilz feront en ce cas, & si les en punirons grieuement. Il nous plaist toutesfoys & voulons que les gents tenans le parlement, puissent telles causes d'appel retenir pardeners eux, s'ilz voyent que la nature de la cause le requiere, & non autrement. Et sur ce en chargeons leurs consciences.

Vri conformis est hic articulus. Imperatores enim Seuerus & Antonin. rescripserunt appellationes, quaē retro ad principem factae sunt, omisiss his ad quos debuerunt fieri, ex vno ordine ad praefides remitti. l. Imperatores. ff. de app. Spec. in eo tit. §. nunc tractemus.

2 Ideostat ut hic Rex, vt causa remittatur ad iudices ad quos appellari debebat, si partes hoc requirant, vel altera ipsarum, & hoc cum expensis appellantis. † Nisi vt dicunt quidam, à iudice non Regio ad curiam appellatum esset, tunc sine expensis fiet remissio: vt iudicauit Senatus 1512. die 8. Februar.

4 Nec etiam potest iudex concedere commissiōem omisso medio, vnde cum quis appellasset ab apparitore episcopi Cataulan. ad episcopum, & bailliuus de Vermandois cōcessisset commissiōnem ad intimum appellatorem coram eo, fuit declarata nulla anno 1516. die 18. Nouembris per Senatū.

5 Si tamen iudex superior cognouerit de causa, valebit processus, ex quo partes sponte litigaerunt, & sic ratione prorogationis. Imò. in l. Imperatores. ff. de appel. quem sequitur Philip. Franc. in 6. ru. bo. col. 4. nu. 1. † Quod est verum, si altera pars non petierit remitti causam ad irremediabilem, alioqui non valeret processus, per istum tex. ibi, mettons au neant tout ce qu'ilz feront en ce cas, & superius dicit si sur ce sont requis. Archi. in c. si delegatus. in fi. de offic. deleg. in 6. Guid. Pape. in dec. Delphi. q. 221. item dicta die. glo. in prag. sanctio. in verbo, medio. tit. de causis.

7 Sed in hoc Regno processus factus post inhibitionem non valeret, etiam si quis appellationi postea renunciet. de Rot. decis. 130. si post inhibitionem in not. & Boer. quaestio. 256. vtura. in decis. Burdegal.

8 Limitatur quādo quis appellat à iudice delegato per rescriptum, tunc ad curiam appellādam est, & sic ab executione fermē cuiuslibet rescripti: vt censuit Sena. anno 1531. die 15. Aprilis: & docet Imber. in lib. 2. instit. foren. §. & quoniam.

9 Et sic assignatur regula, quòd gradatim est appellandum, & si appellatum fuerit omisso medio, causa ad immediatum est remittenda: vt d. l. Imperatores. & c. anteriorum. circa fi. 2. q. 6. etiam si ad Papam appellatum fuerit, per concord. in tit. de friuol. app. §. i. vbi dixi de iure contra.

10 Et iste tex. procedit tam in interlocutoria, quàm definitiua, quamuis contrarium teneat Soci. in tract. fallen. reg. 23. appellatio ad principem: quia hoc exprimitur in hoc text.

11 Etiam si appellatum sit ad principem, vel legarum, seu patriarcham, aut curiam supremam: vt est in concor. Franciæ statutum in §. i. de friuol. appel. & in titu. de causis. §. nec ad quemcunque. in pragma.

12 Primò limitatur, quando partes non peterent remitti: vt hic, si sur ce sont requis. quod probat etiam glo. in c. dilecti. 2. eo. & in c. si delegatus. de offi. deleg. lib. 6. sequitur Philip. Peru. in c. Romana. §. ab archidiaconis. eo. tit. in 6. quamuis contrarium teneat Rufe. in tracta. praeminent. archiep. in 6. priuileg.

13 Secundo non procedit in scholasticis. authen. habita. C. ne filius pro patre. dixi in scholasti. priuile. 164.

14 Tertio idem in miserabilibus personis. l. vna. C. quando imper. inter pup. & vid. Bertach. in tract. de gabel. in 7. parte. q. 27. & quae sint istae personae scripti in tract. de sent. proui. in gl. fi. artic. vlti. in 1. tomo commenta in has consti. reg.

15 Quarto quando iudex medius esset mortuus, excommunicatus, vel inhabilis. tex. & ibi doct. in c. si is cui. de off. dele. in 6. Soci. in reg. 23.

16 Quinto quando ex priuilegio, consuetudine, vel praescriptione aliud inductum esset. c. Romana. §. i. de app. in 6. scripti in §. i. de friuol. app. in concor. in praxi tamen seruatur, vt priuilegium non profit, si non fuerit confirmatum, vt censuit Senatus anno 1515. die vltima Ianuarij.

17 Vltimò non procedit, quando princeps, vel curia suprema videret causam rationabilem, per quam retinere causam deberet, tunc ipsam retinere poterit, vt hic. † Et in his comprehendantur 14. limitationes datae per Soci. reg. 23. & per Peru. in §. 1. cap. Romana. & ista sunt tenenda quicquid in contrarium inueniatur dictum, vt plenè docui in concor. in §. i. vide in stylo parlam. rub. an qui appellauit ad curiam omisso medio remitti debeat.

19 Item si quis appellet à iudice mediato ad parlamentum, eo quòd ille iudex ratione literarum de debitibus, vel aliarum cognoscebat, tunc directè ad Senatū appellatur: vt censuit Sena. anno 1522. die 17. Iulij Alligreto & Poyeto aduocatis postulantiibus ratione sententiae latae à seneschallo de Vtri.

CHARLES VI. article IX.

Itē, & en ensuyuāt les ordonnances de noz predecesseurs Roys de France, enioignons & commandons, que toutes causes d'appel de sentences definitives ou interlocutoires, ou d'execution ou executeur sergent ou autre releues ou a releuer, intro. du. etes ou a introduire en nostre dicte cour de parlamēt, delaisse le iuge moye,

**Appellatio
nes omisso
medio causis
expensis re-
mittatur.**
A resum.
Commissio
omisso me-
dio non ua-
let.
Arestum.
Processus
coram iudi-
ce appella-
tionis media
to anualeat.

**A iudice de-
legato per
rescriptum
ad curiam
appellandū.**
Arestum.
Et datim est
appellandū.

**Omisso me-
dio quando
appellari
possit.**

**Priuilegiū
nō confirma-
tum nō pro-
dest.**
Arestum.
Parlamentū
retinet cau-
sam omisso
medio deuo-
luzam.
Omisso me-
dio appellā-
dum ratione
literarum
regiarum.

**Articulus
tertius.**

pardenant lequel elles doivent estre releuees & introduictes de droict & de costume, soyent renuoyees deuant les iuges moyens, ou elles deussent auoir este releuees. Il nous plaist toutesfoys & voulons, que les gents tenants nostredict parlement, puissent telles causes retenir pardeneurs eux, s'ilz voyent que la matiere de la cause le requiert, & sur ce en chargeons leurs consciences.

GLOSSA VNA.

1 **L**ste articulus repetit ea, quae dicta fuere in art. praeced. etiam onerat conscientias confessoriorum, & parlamentorum, vt sine causa appellationes omisso medio ad eos deuolutas non retineant.

Conscientias oneramus, quomodo in bell. Gal. r.

2 Notandum est, quod vbi Papa dicit conscientias oneramus, aut Rex, vel eius lex, relinquit conscientiam alicuius, tunc non appellatur ab eo, quod secundum conscientiam iudicatum est, quia superior conscientiam est solus Deus. glo. in c. statutum. §. assessorum. de refer. in 6. l. 2. C. de reb. cre. l. f. hoc probat in §. sed iste. nu. 121. de act. inst. & in l. nec quiquam. §. vbi decretum. col. 7. ff. de off. proc. & l. de pupillo. §. qui opus. ff. de oper. noui nunc. & in l. admonendi. nu. 11. de iur. & in l. apertissimi. in fi. C. de iud.

3 Et sic an illa causa retinendi iusta sit necne, postquam eorum conscientias relinquitur, non est qui possit reclamare, licet aliis quando esset enormis laesio, ad superiorem quis recurrere possit, per tex. iuncta gl. in cle. r. in verbo, oneramus. de iure patr. vbi addidi.

Iurare debet qui aliquid facit, re uult secundum conscientiam.

4 Tamen ille qui iuxta conscientiam aliquid facit, iurare tenetur, quod ita dicitur conscientiam suam, alioqui non valebit quod actum fuerit. l. hac edictali. §. his illud. C. de fecun. nup.

Diuisiones honorum per sorte facte quando nascuntur rescinduntur.

5 Etiam quando aliquid fit iudicio fortis, vel fortunae, non appellatur, quia non habet superiorem in mundo. Bal. in l. fi. C. commu. de leg.

6 Et sic diuisiones bonorum, cum interdum in hac patria iudice sorte fiant, non solent rescindi, nec minor restitui. l. verum. §. sciendum. ff. de mino. quia quod fato contingit, cuius patrifamil. quamuis diligentissimo posset contingere. §. si locupleti. ibidem.

7 Nisi esset enormis laesio, tunc enim per officium iudicis rescindi posset. argu. l. maioribus. C. commu. vtriusque iud. vbi Bal. vel minor appellabit in hoc Regno ab hac diuisione, dicens se non quidem iudicio fortis laesum, sed dolo aduersarij, & dolus re ipsa probabitur, alioqui non daretur restitutio. l. verum. Fran. in eo. tit. col. 3. rub. de app.

A Papa & concilio generali non appellatur.

8 A Papa non appellatur, cum non habeat in mundo superiorem. c. cuncta per mundum. 9. q. 3. 9 Nec a statutis in concilio generali, quia solum Deum habet superiorem, quamuis quidam uoluerint dicere, quod ad Papam, sed contra illos est text. in c. sicut. 15. dist. quia sub concilio generali comprehenditur Papa: vt alibi scripsi.

10 Ab Imperatore etiam non appellatur. l. i. C. a quib. app. non licet.

11 Nec a Rege Francia, cum non habeat in temporalibus superiorem. c. per venerabilem. qui filij sint legi.

Idem articulo XV. ibidem.

Articulus quartus.

Item, & pource que plusieurs souuentesfoys appellent de noz baillifz & seneschaux & autres iuges, & des iuges des Pers de France & autres iusticiers de nostre Royaume, prelatz, barons, & autres: Et ne releuent leurs appellations en parlement, n' autre part dedans le temps des trois moys introduictz, a releuer les appellations en nostredicte cour de parlement: & lesdicts baillifz, seneschaux & autres iuges de nostre Royaume, n' osent mettre, ne faire mettre a execution leurs sentences, appointemens & autres actes iudiciaires, pour doute d' attenter cõtre lesdictes appellations (en grand dommaige des parties, & en esclandre & lesion de iustice) Nous voulans obuier a telz inconueniens & dommaiges, en ensuyuant les ordonnances de noz predecesseurs Roys de France, auons ordonne, declaire, & decerné, ordonnons declairons & decernons, que si les appellations faictes & mises de noz baillifz, seneschaux, preuosts et autres iuges, tant des Pers de France, qu' autres iusticiers de nostre royaume, qui de leur droict ressortissent en nostre cour de parlement sans moyen, ne sont releuees dedans le teps de trois moys ordonnez a releuer les appellations en nostredicte cour: nostredict seneschal, baillif, ou preuost ou le iuge, de qui aura esté appelle, fera et pourra faire mettre a execution sa sentence, iugement ou appointement, nonobstant ledict appel, lequel des a present par ceste

nostre

nostre ordonnance nous auons declaire & declairons desert. Et en outre auons ordonne & ordonnons qu' iceux appellans, qui ainsi n' auront releue (comme dict est) soyent adiournez en nostre dicte cour de parlement enuers nostre procureur, pour veoir, dire & declarer eux estre encouruz en l' amende de soixante liures Paris pour l' appellation deserte: Et seront tenuz ledict baillif, seneschaux, preuosts, noz procureurs de noz domaines, & les iuges des Pers de France & autres, qui sans moyen ressortissent en nostredicte cour, & leurs procureurs, de bailler aux iours de leurs bailliages ou seneschancees en nostredicte cour de parlement, & a nostre procureur general, la declaration des appellations, qui auront esté faictes desdicts baillifz, seneschaux, preuosts ou iuges, tant de celles qui serot desertes, comme dict est, que des autres, qui seront releuees: & sur peine d' en estre puniz et corrigez, a l' ordonnance de nostredicte cour. Et quant aux appellations emises, tant de noz iuges que des autres iusticiers de nostre Royaume, qui de leur droict doivent estre releuees pardenant autres iuges qu' en nostredicte cour de parlement, s' elles ne sont releuees dedans le temps introduict de la costume du pays, qui doivent releuer deuant le seneschal, baillif, ou autre iuge moyen, le iuge, de qui aura esté appelle, fera & pourra faire mettre sa sentence a execution, apres le temps passé de releuer ordonne, selon la costume du pays. Et declairons ladicte appellation deserte. Et en outre l' appellant sera adiourne deuant le baillif, seneschal, ou autre iuge, pour le veoir dire & declarer par eux estre encouru en l' amende, selon ladicte costume du pays, pour ledict appel desert. Et en cas qu' aucun appellerait frivolement en nostredicte cour de parlement desdicts iuges, qui ressortissent deuant les baillifz, seneschaux ou autres noz iuges ou autres iusticiers, autres que nostredicte cour de parlement, & n' auront releue dedans les trois moys comme dict est, l' ordonnance dessus declairee des appellations faictes de nosdicts baillifz et seneschaux, y sera gardee & obseruee.

GLOSSA I.

1 **L**ste artic. seu §. prolixior est §. Calimachus, vt vulgo dici solet, & in prima parte statuit, quod appellantes ad parlamentum intra tres menses appellationes habeant releuare, alioqui declarat appellationes desertas, & concedit iudicibus a quibus est appellatum, vt eas sententias executioni mandare possint, huius art. praxis elicitur ex l. ii. contra. & l. quoniam. 1. C. de app. & in l. 2. §. quod si ita. de temp. app. Bald. consil. 20. decreto illustri. in 1. vol. l. f. consil. 16. dubitatur. vol. 3. in prin.

Releuatur appellation in parlamento intra tres menses.

2 Duobus modis quis releuare appellationem potest in parlamento, vel per literas a Rege vel cancellaria impetratas, vel per supplicationem.

Releuatur duobus modis appellation in parlamento.

3 † Et raro per supplicationem, nisi quando appellatur a consiliariis supplicationum, quia tunc vidi saepius porrigi supplicationem curiae, in qua narratur in summa sententia lata a tali iudice, & appellationem.

4 † Ideo petit appellans, quod habeatur, vt vulgo dicunt, pour bien releue, quod curia concedit, vel denegat, dicens eundem esse ad cancellariam.

5 † Et bonum esset ac reipub. vile, quod per supplicationem causae omnes, quae in ciuitate decisa sunt, ita releuarentur, & causae breues, & pauperum, viduarum, & ecclesiarum, & non fundarentur tot pecuniae in impetratione literarum, & breuius fieret.

Per supplicationem quando releuari debeat appellationem.

6 Senatus tamen ad petitionem alicuius per supplicationem sine aliis literis praecipit, vt portaretur processus factus coram consiliariis supplicationum, & ex hoc appellationem pro bene releuata, (vt terminis praxis vtar) habuit, & sic non fuit deserta appellationem: vt pronunciatum fuit anno 1510. die 1. Aprilis ante pascha, & 1512. die 12. Maij.

Arestum.

7 Item a magistris hospitij siue libellorum, si appellatum fuerit ad curiam a sententia, processus in scriptis releuari per supplicationem poterit, secus in appellatione verbali, vt verbis Dicanicorum vtar. sic pronunciauit Senatus anno 1524. die 14. Martij.

Arestum.

8 Et quando iudex appellationis inhibere possit iudici a quo, do cet Felynus in cap. dilectus. 2. colum. penultima, de rescriptis. glo. in §. & ne. in verbo interponi, de causis in pragma.

2 Et sic per istum text. patet, quod tempus detur ad releuandum appellationem in alijs curijs, scilicet pro consuetudine & stylo fori, & curiarum. Barto. in l. vna. ff. de libel. dimisso. & in consil. Neapol. rubr. de appella.

3 Et per statuta Delphinalia appellatio debet introduci, & releuari intra triginta dies, vt asserit Guido Papæ in decisione Delphi. q. 213. statuta.

CHARLES VIII. article LXII.

Articulus quintus.

Item, Et si d'aucune sentence y a appellation interiectee en nostre cour de parlement, Et elle n'est releuee, dedans les trois mois, le iuge pourra mettre à execution la sentence, non obstant oppositions ou appellations quelsconques, Et sans ce qu'il soit besoing à la partie de faire adiourner l'appellant en matiere de desertion d'appel: Et neantmoins ordonnons à nostre procureur general, qu'il face adiourner l'appellant en nostre redicte cour, pour le voir declairer estre decheu en amende de soixante liures Paris.

GLOSSA VNA.

Pars an solet ad desertionem citari.

HI C articulus breui statuit ea, quæ in ordinatione præcedenti fuerant introducta, ad dicit tamen iudicem à quo post tres menses posse sententiam exequi, nec tenebitur pars curare citandum appellansem ad desertionem, sed procurator Regius ad multam causa desertionis debitam citare appellansem poterit. hoc tamen regulariter fieri solet prosequente parte. sed hæres non debent citari ad desertionem, sed ad reassumendum processum & rementia cause, seu ad dimittendum: ita censuit Senatus anno 1533. die 26. Martij.

Desertio appellatōis dicitur multis modis.

2 Sciendum quòd desertio dicitur multis modis. primò quando quis appellauit, & intra tres menses non releuauit, seu intra aliud tempus consuetudine vel stylo præstitutum, de quo in proximo art. dictum fuit in fine. & olim non condemnabatur ad multam, sed Philip. statuit vt condemnaretur, vt est in ordi. Philip. in stilo. art. 3. & seq.

3 Etiam quando quis appellauit, & non petiit apostolos intra triginta dies. cap. ab eo. eo. tit. in 6. cle. 2. illo tit. sed in Francia non petuntur in curijs secularibus, vt inferius dicitur.

Deserta appellatio quæ dicitur.

4 Deserta etiam dicitur, quando releuauit, & intra annum, vel biennium non est profecutus. c. cum sit Romana. de app. authen. si quis appellat. C. de temp. app.

5 Deserta etiam dicitur si quis appellauerit ad iudicem competentem quidem, sed plures sunt hi iudices, & pars intra tempus præstitutum non declarat ad quem illorum. glo. mag. in c. si is cui. de offic. deleg. in 6. docto. in l. qui Romæ. §. pen. ff. de ver. obli. sic consuluit Alex. consil. 12. videtur. 6 col. 1. in 6. vol. & Alijsque modis dicitur deserta, vt per docto. in c. ex ratione. eo. tit. & per Fel. in e. ex parte. 2. de rescri.

Post desertionem ius est perditum. Inualida est deserta appellatio quæ dicitur.

7 Item postquam appellatio est deserta, totum in ipso iure perditum censetur, quia retro fingitur nil actum. arg. l. Neratius. ff. de manu. testa.

8 Deserta etiam dicitur, si quis ab interlocutorio non appellauerit in scriptis, sed verbo tantum. 9 c. 1. de appel. in 6. Guido consil. 77. in causa. col. pen. & Ego potius inualidam vocarem, quàm desertam, sicut si in patria consuetudinaria non illico appellet, non valet appellatio. art. 1. superius dictum fuit, sed appellatio non pronunciat deserta, sed is non recipitur tanquam appellans: 10 & generaliter in casibus in quibus non potest appellari, vel appellatio est nulla, tunc pronunciat appellansem non esse recipiendam, si verò appellatio quidem valeat, sed ex negligentia, vel aliàs sit omissa, pronunciat deserta.

Processus post desertionem non valet nec sententia.

11 Item quando appellatio est deserta, postea processus non valet, nec sententia, quia iudex est incompetent. clem. si appellationem. de appel. Alex. consil. 64. viso processu. in 6. vol. & consil. 82. ibidem Ancha. consil. 345. iam deserta.

12 Vnde si de facto sententia proferatur super negotio principali, confirmando, vel infirmando primam sententiam, hæc sententia erit nulla, tanquam lata à non suo iudice, nec quidem valebit ad excipiendum. clem. si appellationem. de appel. & docet Bal. in authen. ei qui in fi. C. de tempo. appel. & in §. fi. quo temp. miles. Guido Papæ consil. 47. circa. in 3. q. & consil. 38. col. 2. & consil. 77.

Iudex ad quem etiam de nullitate post desertionem non cognoscit.

13 Ex hoc iudex potest pronunciare appellansem desertam. doct. in c. ex ratione. de appel. quia quo ad hoc non desit esse iudex. ar. clem. 1. de rescri. Guido Papæ consil. 10. in præfenti. in fi. vbi dicit etiam non posse cognoscere de nullitate post desertionem, de qua debet cognosci coram ordinario. cap. dilecto. de appel. & cum principale sit extinctum, ergo & nullitas, quæ est accessoria.

De attentatis post de-

14 I. cum principalis. ff. de regul. iur. & Ideo hic iudex appellationis potest desertam appellationem pronunciare, & nullitatem ad ordinarium remittere secundum eum. Ancha. consil. 345. iam deserta, nec poterit pronunciare bene vel malè iudicatum. Bal. consil. 20. in 1. vol.

15 Nec super attentatis, quia si super principali non potest, nec super accessorio, & quia post desertionem habetur ac si non esset appellatum. cap. licet. de sent. excom. in 6. docto. in l. fin. §. illud.

C. de

C. de temp. appel. de Rota decisio. 1. in notab. vbi plenius vide. & Card. in clem. si appellationem. de appel.

16 Post desertionem tamen potest de excommunicatione queri, cum de animæ salute agatur. c. licet. de senten. excom. in 6. Peru. in c. qua fronte. no. 8. de appel. idem in causa beneficiali. no. idem Peru. in cap. constitutus. eod. quia publicè interest. & sic ex officio. Card. in cle. constitutionem. §. in super. de elect. de Rota deci. 114. maior pars. in not. de Petruca. in tract. de virib. iura. in 2. remed. 17 finiend. litium. in fin. & Quod est verum super petitorio, vt per glo. & doct. in c. 1. de concess. præb. secus si super possessorio appellatio fuerit deserta, quia amplius non agetur possessorio, ac si sententia dicta esset.

18 Deserta non censetur appellatio, licet apparitor non fecerit executionem literarum intra tres menses, quia sufficit quòd pars releuauerit & literas impetrauerit, ac executori tradiderit in tempus trium mensium, cum hic text. non loquat de executione. c. cum causam de re iudica. c. ex parte. & c. dilectus. 2. de rescrip. & docet Cassador. in decis. 4. & §. tit. de appel.

19 Item appellatio procuratoris Regij fuit declarata deserta ad vtilitatem Narbonen. episcopi, non obstantibus literis per ipsum procuratorem impetratis anno 1367. die 21. Iulij. licet desertio communiter non tangat ipsum procuratorem Regium.

20 Deserta non dicitur appellatio quoad non prosequentes, si duo vel tres è municipio pro se & eorum confortibus appellauerint, & sic profecuti fuerint, vt censuit Senatus anno 1515. die 11. Decembris pro quibusdam rusticis, qui omnes appellauerant in illo pago degentes, & quatuor tantum profecuti fuerant pro se & confortibus.

21 Item quòd iudex statim facta desertione possit mittere sententiam executioni, probat tex. in l. quoniam. 1. C. de app. tex. melior in c. reprehensibilis. ibi si fortè profecuti neglexerit, tunc episcopus liberè sua autoritate vtatur. eod. tit. in decret.

22 Ante ergo tres menses iudex non poterit exequi, etiã si constaret quòd appellans non possit releuari. per cap. commissi. de elect. in 6. Mathesilla. in tract. de success. ab inte. fol. 41. col. 2. & seq. vide Guid. Papæ in decisio. Delphi. quæst. 185. & singul. 182. si ab interlocutoria. & 614. Panornic. con. 55. in 1. volu.

23 Nota quòd magis nocet appellatio deserta, quàm si pronuncietur malè appellatum, quia illa fingit retro, non autem sententia. l. furti. §. 1. ff. de his qui no. in fa. & ibi Bald. colum. 2. & in §. iudic. 24 ces. in fin. de pace iur. firm. & Fortior est tamen confirmatio expressa, quàm tacita, quia expressa mandatur executioni per iudicem ad quem, tacita per iudicem à quo, expressa valet per se, sed tacita non valet, si sententia fuerit ipso iure nulla. arg. l. 3. C. si pen. app. mors interue. item quando expressè confirmatur, condemnatur aduersarius in expen. lex autem in expensis neminem condemnat, nisi iudex condemnet. sunt verba Bald. in c. ex ratione. col. 2. de app. Et sic ista habent se tanquam excedentia, & excessiua.

25 Nam post appellationem desertam appellans non habebit tempus quod iudicatis datur, sed statim potest cogi ad soluendum, quia longo tempore litigauit. text. in l. quoniam. in verb. mox. C. eo. glo. in l. 2. in ver. executioni. de tem. app. Alex. consil. 61. & si puto. in 3. vol. Vincen. Hercula. in l. 4. §. si quis condemnatus. ff. de re iud. l. in l. debitoribus. col. 2. in 4. limita. ibidem.

26 Intelligit Peru. in cap. ex ratione. col. 20. quæst. 30. quando appellatio est deserta per negligentiam appellantis, sed si appellans fecerit quidem diligentiam, tamen quia malè appellauit, appellatio pronunciat deserta, tunc etiam appellans habebit terminum datum iudicatis, & sic conciliabuntur opiniones contrariæ, vide quæ scripsi in interpre. l. si quis debitori. ff. de iudici. in nouo intellectu ad illam legem.

27 Verùm in dubio non præsumitur appellatio deserta, sed debet iudex potius interpretari & iudicare non desertam esse, quàm desertam: quia iudex debet viam eligere, per quam vtrique parti consulitur. l. vbi Ias. 6. no. ff. si quis cau. Dec. consil. 34. & pro tenui nu. 5.

28 In hac materia desertionis tria petit actor. Primò declarari appellansem desertam, eo quòd non releuauit illam intra tempus præstitutum, vel non est eam profecutus. Bartol. in l. eos. C. de appel. superius dixi.

29 Secundò quòd decreta à iudice & statuta suum fortiantur plenum effectum. cap. cum appellationibus. de app. in 6.

30 Tertiò quòd reus appellans condemnatur in expensis instantiæ desertionis. c. ex parte. 2. de rescri. c. cum appellationibus. eo. lib. 6. quia impediuit iudicis officium. l. litigator. C. de fruct. & litium 31 expen. vbi Cyn. & alij. Federi. consil. 133. casus talis. Guido consil. 38. nedum. col. 2. & Quæ omnia his aut similibus verbis fieri solent, te demande que l'appel soit declaré desert, par faute d'auoir releuee dans le temps, pour ce faire statué, & que ce dont est appellé sorte son plein effect, & le défendeur soit condamné es despens de l'instance de desertion, & plus aliquando petitur, vt scilicet causa remittatur ad iudicem à quo, faciendæ executionis causa.

32 Reus etiam citatus ad desertionem tria petere solet. Primò vt absolutatur à petitione desertionis.

Secundò vt recipiatur ad proponendum causas appellationis, non obstantè desertione allegata per appellatum: & sic probare debet se profecutum fuisse appellationem. l. si contra. vbi Bart. C. eo. Rota decis. 5. nota quod vbi in antiq.

Desertio in dicitur non esse profecuta. Excomunicatus post desertionem queri potest.

Executio litterarum appellationis post tres menses fieri potest. Appellatio procuratoris Regij deserta. Duo aliorum appellationes profecuti possunt. Executio statim à desertione fieri potest non ante.

Desertio appellatōis plus nocet quàm sententia. Confirmatio appellatōis expressa & tacita differunt. Tempus iudicatis post desertionem an detur.

Deserta in dubio appellatio non præsumitur. Tria petit actor in desertione appellationis.

Praxis in petendo desertionem ab appellationis.

Reus in desertione quid petere soleat.

Formula rei in causa de- fertionis ap- pellationis. Comisio an te desertio- nem ostenda- denda. Arrestum. Deferta ap- pellatione non decla- ratur contra contumacia- m. Arrestum. Desistit ab appellatione an in ex- pensis condemp- nentur.

Declaratio debet appo- latio deserta.

Praxis de- el radi ap- pellationis deserta.

Pronuncia- tio desertio- nis quando requiritur.

Sententia su- per pronun- ciatione an- sit definitiva ab inter- locutoria.

Probari de- fertio quo- modo possit.

Cautela ut post deserta- tionem pro- nunciatur appellatione non deserta. Sententia si non fuerit producta ap- pellatione de- el interro- gabitur.

- 33 Tertio quod actor petens desertionem, condempnetur in expensis desertionis, & his ferè ver- bis galicis, *te dois que ie dois estre absonts de la d. mande de la desertion, & consequemment estre recou à pro- poses mes causes d'appel, & que le demandeur soit condamné es despens.*
- 34 Nec potest dici deserta appellatio, si quis appellauerit, & non ostenderit commissionem, si post tres menses ostendatur commissio, & citetur ad desertionem, malè citatum cum expensis dixit Senatus anno 1540. die 7. Septembris apud Molinos in conuentibus (vt aiunt) iuridicis. vide Bal. in c. ex parte. 2. col. 2. de rescri.
- 35 Poterit tamen declarari appellatio deserta, quamuis iudex à quo, citatus non fuerit, vt cen- sinit Senatus Boguier aduocato postulante.
- 36 Item si condemnatus per contumaciam impetrauerit literas, vt refusus impensis audiatur, non poterit postea citari ad desertionem, vt statuit Senatus anno 1543. die 8. Ianuarij post pran- dium. Tamen quando verè appellatio deserta est, potest appellatus vocare appellansem coram iudice à quo ad procedendum in causa, & coram iudice ad quem super pronuntiatione desertio- nis, ex decreto Senatus anno 1536. die 9. Februarij.
- 37 Addendum hoc no. verbum, quod si condemnatus appellat, & postea videns causam iniu- stam, desistit, causamque appellationis non proseguitur, debet excusari ab expensis allegator text. in l. qui cum maior. §. accusasse. ff. de ho. li. Cy. & alij in l. alia. in fi. C. de his qui. vt indig. gl. in l. i. ff. de act. emp. & hoc extollit Io. Ignecus in repe. l. contractus. col. 55. ff. de regul. iur. sed non seruatur in praxi, imò hic desistens condemnatur ad expensas, vt hic patet.
- 38 Item de iure post desertionem, debet iudex appellationem desertam esse pronunciare. l. si pates. C. quomo. & quan. iud. & à iudicij obseruatione absolueri. Bar. in l. eos. C. de appel. Fel. in c. ex parte. 2. col. 5. de resc. Bal. consil. 338. reparatio. in 3. vol.
- 39 Quia multæ excusationes proponi possunt, ne videatur appellatio deserta. cap. ex ratione. de app. & vbi potest competere defensio, requiritur sententia declaratoria. c. cum secundum. de hæ. in 6. & c. cum sit Romana. de app. ibidem.
- 40 Practica est vt in fine assisat, & iuridici conuentus declarentur appellationes non profe- cutæ, desertæ, ac detur facultas iudicibus à quibus sunt prolatae sententia eas exequendi, & ita vi- di seruari, vide text. in l. si. illud. C. de temp. appel. Bartol. & alios in l. tale pactum. §. qui prouoca- uit. ff. de pact.
- 41 Tamen in hoc casu non requiritur pronuntiatio per istum text. ibi, *sans ce qu'il soit besoin à la partie de faire adiouner l'appellanti en matiere de desertion d'appel.* Ratio ponitur art. seq. quia declara- tur appellatio deserta ab ordinatione, & lege, ergo iudex non tenetur eam desertam pronunciare. ita habetur in art. seq. ibi, *et declairons ladicte appellacion deserte.* facit l. quoniam. i. ibi, deserta eo prouocatio existimetur, moxque debitum exigatur. & l. si contra. glo. in l. eos. in princ. C. eod. Bal. consil. 390. punctus. in 3. vol. vbi dicit, † quando pronuntiatio super desertione necessaria est, quandoque non declarari tamen potest appellatio deserta à iudice ad quem, ratione multa, vt in articulo sequent. licet de iure iudex à quo possit etiam declarare appellationem desertam, si non fuerit processum coram iudice ad quem. vt docet Paul. & alij in l. si pates. C. quomodo & quando iudex. & Federic. consilio 133. casus talis. colum. 2. Felin. in cap. ex parte. 2. columna 5. de rescriptis.
- 42 Et hæc sententia super pronuntiatione desertionis est definitiua, si super appellatione à defi- nitiva pronuncietur, tum quia totum definitiuit negotium, & nil aliud superest, vt docet Bar. consil. 220. appellatum. & Bald. in c. ex parte. Rota in decisio. 125. notab. quod sententia. & decisio. 691. no. quod si appellatio. in antiq. Guido Papæ q. II. vtrum Aufre. q. 48. & q. 36.
- 43 Sed si super desertione ab interlocutoria sit pronunciatum, sententia quoque erit interlocu- toria habens tamen vim definitiuæ. glof. & doct. in cle. vlt. de app. Bald. in l. 2. q. 14. C. de episc. aud. multa allegauit in præfat. ad l. quod iusit. nu. 51. ff. de re iudi.
- 44 Quomodo desertio appellationis probetur? Respon. ex inspectione actorum, & ex illorum collatione. Bal. in l. si contra. vers. sed qualiter probetur. C. eo. arg. l. si. C. de iur. & fact. igno.
- 45 Sic probatur appellatio non deserta, quando probatur diligentia appellantis, etiam per iuramentum procuratoris iunctis debitis coniecturis, vt docent dom. de Rota decisio. 33. in antiq. & refert Felin. in cap. ex parte. 2. colum. 7. de rescip. quam tamen decisio. non reperi, licet eam alleget Felin.
- 46 Imò plus dicit Fel. ibidem. quod si partes velint prosequi appellationem, & nolint eam de- sertam probare, poterit iudex eam pronunciare non desertam, & est optima cautela, vt partes postea causam prosequantur, & vt valeat processus postea factus à iudice ad quem.
- 47 Non tamen dicitur deserta appellatio, si appellans non produxerit sententiam, vel gra- uamen illatum, vt docet Angel. consilio 194. vltis processibus. colum. vltim. in 3. dubio. quia tunc iudex potest interrogare appellatum, an sit lata sententia pro eo à tali iudice, qui si confi- teatur sufficit, teste Card. in clem. constitutionem. §. in super. quæst. 7. de elect. Bald. in l. 2. col. 2. C. vt lite penden.
- 48 Si verò appellatus neget aliquam sententiam pro eo latam, tunc iudex poterit perpetuum illi imponere silentium super ea, ac si lata non esset, & quod ea iuuari non possit, vt docet Inno. & alij

- & alij in c. 9. perpetuus. de fide instru. vt in simili dicit Bart. de additione. in l. 2. col. 2. C. de edend. & ibi, addidi ad Bart.
- 50 Nisi appellatus iuraret se non recordari de tenore sententiæ, quia plura continebat capita. Bal. in l. hi qui. col. 3. vers. quærit Inno. C. eo. arg. tex. in l. si. C. de fide instru.
- 51 Vel nisi pars esset negligens ad petendum sententiam tempore debito. Barb. in rub. de re iud. col. 25. in cle.

CHARLES VIII. article LX.

Item, Et si celui qui se seroit porté pour appellant auoit quelque cause, au moyen de quoy il n'auoit peu releuer sondict appel, il se pourra tirer à nous, ou à nostre chancellerie pour le pouuroir de tel remede, qu'on verra estre à faire: mais neantmoins ladicte sentence demeurera executee iusqu'à ce qu'il soit cogneu, si les causes d'iceluy relieurement sont vrayses.

Articulus sextus.

GLOSSA VNA.

- 1 IC statuit princeps, quod si fuerit aliqua causa, ob quam non potuerit appellans releuare suam appellationem: poterit ad principem recurrere, qui ei prouidere promittit nihilominus tamen sententiæ executio remanebit, donec fuerit cognitum de cau- sis releuamenti.
- 2 Et sic princeps potest releuare etiam parte non vocata. l. 2. §. quod si ita. C. de tempor. appella. & ita seruatur Cancellaria Franciæ teste Guido. in statuto si quis. in verb. etiam absque violenti euo- catione. vers. idem etiam videmus.
- 3 Sed aduertendum est quod reparatio appellationis desertæ aliquando conceditur ex mera iustitia, vtpote propter iuridicum impedimentum, & tunc retrahitur, & quicquid est innouatum reparatur.
- 4 Quandoque fit ex mera gratia, & tunc medio tempore translatum non irritatur. c. quamuis. de rescript. in 6. l. in causa. §. interdum. ff. de minor. vtor verbis Bal. in consil. 338. reparatio. in princ. vol. 3. nisi in literis contrarium dicatur.
- 5 Quæ causæ allegari possint? Respon. ex persona appellantis impedimentum, vtpote, quia hic appellans fuit in vinculis detentus à iudice à quo vel ab alio captus, & per id tempus quo debuit appellationem releuare, detentus. l. succurritur. cum l. sequen. & l. ab hostibus. ff. ex quib. cau. maior. non enim negligentibus subuenitur, sed necessitate rerum impeditis, totumque istud arbitrio prætoris temperabitur. l. non enim. ibidem.
- 6 Vel appellans aduersa valetudine seu iusto timore mortis præpeditus, vel cruciatus corporis releuare, vel prosequi eam appellationem non potuit. l. metus. ff. ex quib. cau. maior. idem si nun- cius appellantis fuerit in via impeditus. c. significante. de pigno. vel occisus. l. cum à matribus. C. qui petant tuto.
- 7 Idem si alio iusto impedimento niuium, vel aquarum, seu tempestatis fuit detentus. l. 2. per totum. ff. si quis cautio.
- 8 Etiam docto. dicunt in c. ex ratione. de appel. quem ratione paupertatis excusari, quod vix in praxi seruaretur, vnde siue impedimentum prouenerit ex persona appellati, qui impedit appellansem releuare, seu prosequi appellationem, siue ex persona iudicis, siue ex persona tertij, fortè procuratoris vel nuncij, qui in itinere per latrones occisus, vel per casum fortuitum aquarum fortè vel niuium vel quocumque alio modo accidat impedimentum, propter quod non potuerit releuare appellationem, eidem succurratur vt hic: quia ex causa dicit hic princeps se subuenturum, sicut prætor in l. i. ff. ex quib. cau. maio. aliæ causæ an sint iustæ necne arbitrio iudicis relinquuntur. l. i. ff. de iure delib.

Releuat princeps in appellatione.

Attentatum ante releuamenti quod dobeat retrahari.

Causa releuamenti concedendi.

Impedimentum causa est releuamenti.

FRANCOYS article CXIII. des publiées M. D. XXXIX.

Quies appellations des sentences des proces par escrit, ou il y aura plusieurs chefs & articles, seront les appellans tenus par la conclusion declairer ceux desdits chefs & articles, pour lesquels ils voudront soutenir leur appel, & consentir que quant au surplus la sentence soit executee: autrement & a faute de ce faire, seront en tout & par tout declairés non receuables, comme appellans, sans esperance de relief.

Articulus septimus.

GLOSSA I.

- 1 I V S T V M videtur, quod statuitur hic in prima parte, videlicet vt appellans à sententia prolata super processu in scriptis, teneatur declarare in conclusione, quæ fit dum concluditur, malè iudicatum, & bene appellatum, articulos super quibus appellationem prosequi

Appellans articulos de clarare debet super

plaidant leurs causes puissent faire prompte foy de leurs actes & procez, afin que si ladicte cause d'appel peut estre decidee & determinee promptement par nostredicte cour, qu'elle le soit, ou que si elle n'estoit iugée, et icelles parties fussent appointees en droict sur icelles causes d'appel, qu'incontinent les parties leur produisent leurs lettres, actes et proces en ladicte cause d'appel, à fin qu'icelle cause d'appel soit briefuement expediee. Et pource que de tant que ladicte cause d'appel sera plus briefuee apres la plaidoyrie, de tant auront les presidents et conseillers meilleure & plus fresche memoire des choses dictes & proposees par les parties en leur cause d'appel. Nous mandons & enioignons à ceux de nostredicte cour, qu'ils iugent & decident les causes d'appel, le plus brief que faire l'on pourra. Et en cas que les procureurs desdictes parties n'auront produict dedans lesdicts trois iours, le proces sera iugé en l'estat qu'il sera trouué. Et voulons & ordonnons que si par negligence du procureur la partie pert sa cause, qu'icelle partie ait son recours cõtre son procureur pour ses dommaiges & intersts.

GLOSSA I.

Procurere appellans intra quod tempus debeat.

Aliquando appellationis causa litigatur coram iudice appellationis, & ex tempore decidi non potest, ideo ad consilium reuerti solet. Et interim statuitur, ut partes acta & munimenta causae producant, quod facere tenentur intra tres dies proximos, nisi aliam habuerint dilationem. Sed haec ordinatio parum seruatur in parlamento, in quo non solum dantur tres menses, sed aliquando tres anni, & interdum tria lustra, maxime in hoc Senatu, sed hoc ex malitia & calliditate partium prouenit.

Et enioignons &c.

GLOSSA II.

Inuentarium munimentorum fieri debet.

PRAECIPIT procuratoribus ut statim à die praesentationis causae appellationis inuentarium conficiant, & munimenta & acta aduocatis praesentent, ut praeparati die dicta veniant. de hoc inuentario scripsi in tract. de sent. prouis. artic. 3. glo. 3. & alia scripsi in tit. de inuen. superius.

Et pource.

GLOSSA III.

STATVIT ut quam cito fieri poterit, causa in consilium missa decidatur, ut praeses & consiliarij sint illius memores: & ideo partes vel procuratores illarum breui producere debent instrumenta & munimenta causae. idem ferè statuitur in tit. des presidents. artic. 2.

Et en cas que les &c.

GLOSSA IIII.

Procurator negligens punitur.

IC comminatur, quod si acta causae non sint intra tres dies producta, causa in eodem statu decidatur, quod si per negligentiam procuratoris pars causam amiserit, poterit ad id quod interest agere contra suum procuratorem. l. i. in fi. ff. quando app. sit. vbi Barto. vide plenè docto. in l. vna. si quis ius dicen. non obtemper. vbi idem dicunt si dolo procuratoris hoc factum fuerit. facit glo. in verbo, audiatur. c. biduum. 2. q. 6.

Vel posset princeps partem restituere concedendo ei literas in forma ciuili, de quibus plenè scripsi in tracta. de liter. ciuil. in primo tomo commenta. in has constit. Regias.

CHARLES VII. article XXV. touchant le style.

Item, ordonnons que sitost qu'aucune cause sera encommencee à plaider, elle soit paracheuee, sans aucune interruption ou interposition d'autre cause: sinon entant qu'aucune des parties, qui à ce seroit preste, requis conuenablement aucun delay.

GLOSSA VNA.

Causa cepta sine interruptione continuari debet.

PRAECIPIT ut causa cepta continuetur sine aliquo impedimento, & interruptione, & ne alia causa interponatur, donec causa cepta decisa sit, nisi pars non parata ad causam dilationem petierit. idem ferè statuitur in tit. de la cour de parlement. art. 26. & art. 37. & 39. & in tit. des conseillers. art. 3. vbi consiliarij audiri debent referentes factum causae sine impedimento & interruptione.

Item, & pource qu'il n'est possible de faire appeller en iugement toutes les cedula des defaults & congez, ou les parties seroyent appointees à bailler leur plaidoye par escrit, & que par ce moyen les parties sont cõtrainctes d'attendre iusques à la saint Martin, pour demander leurs congez & defaults, en quoy elles sont grandement endommaigees & interessees. Nous ordonnons que contre toutes les parties, qui auront à bailler leurs causes d'appel ou plaidoye par escrit, & ilz, ne voudroient fournir dedans huitaine apres les plaidoyries escheues, seront baillez & deliurez les congez & defaults ou exploicts par faute de non bailler lesdictes causes d'appel par escrit, tout ainsi & en la maniere que si lesdicts congez, & defaults & exploicts estoyent demandeZ ou donnez, en iugement.

GLOSSA VNA.

Nstruit procuratores super cedulis tradendis, de hoc plenius scribitur in tit. des procureurs. ibidem vide.

IDEM. article XXXVIII.

Item, si en receuant les procez, par escrit l'aduocat de la partie appellant est receu par la cour à bailler ses griefs, Ordonnons au gressier sur peine d'amende arbitraire, qu'il adiouste audict appointement, que les griefs qui seront baillez, seront hors le proces. Et en cas que les aduocats proposeroyent aucuns griefs, qui seront dedans le proces, Ordonnons & enioignons à nostredicte cour, que sans dissimulation elle les condamne en l'amende: & pour cognoistre quelz aduocats les auront faitts, Ordonnons que ceux qui les auront faitts les signent, & ne voulons iceux estre receus par les gressiers de nostredicte cour, s'ilz ne sont signeZ.

GLOSSA I.

Equentia hic statuuntur. Primum quod si quis proferat commentarium prouocatorium, & grauamina, debet adicere grauamina extra processum, & hoc seruatur ab aduocatis dicentibus, griefs hors le proces &c.

Secundò quod si aduocatus proposuerit grauamen ex processu, debet ad multam condemnari, quia iudices intervidendum processum satis videbunt conscripta in processu grauamina, & sic illa frustra adducerentur. Sed hoc non seruatur, nam partes solent omnia grauamina cumulare tam ex processu, quàm extra processum, licet dicant griefs hors le proces.

Tertiò præcipit aduocatis ut signent grauamina, alioqui non recipiantur, & hoc bonum est, ut dignoscatur quis ea confecerit, ut possit puniri si aliqua iniuriosa vel honorem alterius partis labefactantia appofuerit.

Griefs.

GLOSSA II.

Icitur, si grauaris, appella. c. omnis oppressus. 2. q. 6. & nõ auditur appellans sine grauamine regulariter, nisi ordo ommitteretur. l. ait prætor. §. permittitur. ff. de minor. Bald. in c. cum dilecta. col. 2. nu. 30. de rescrip.

Notandum est quod appellans sequentia probare debet. Primò quod appellauerit, voluntas enim appellandi, nisi eam expresserit non prodest. l. i. cum l. seq. ff. eo.

Secundò quod appellauerit intra decem dies in patria iuris scripti, in patria verò quæ consuetudinibus regitur, illico debet appellare. art. i. supra eo. auth. hodie. C. eo.

Tertiò quod ex iusta causa fuerit interposita, & ex grauamine: ut asserit Ioan. Andr. in c. Romana. §. si verò. cod. tit. in 6. & Perus. in c. cum appellationibus ibidem. l. hi qui. C. co. ibi, iuste te appellasse ostende. ideo grauamen appellans probare debet, ut ibi.

Quartò quod intra tempora legitima, fuerit profecutus. c. cum super, de re iudi. c. cum sit Romana. eo. scripsi in art. 4. supra eo.

Quintò iudex grauare dicitur, quando tollit alicui iuris beneficium, per tex. in l. ait prætor. §. permittitur. ff. de minori. indultum enim à iure beneficium nemini est auferendum. reg. indultum. in 6. & idem dicendum est, quomocunque competat, etiam si per consuetudinem, vel ordinationem, seu alias.

Articulus vigesimus primus.

Articulus vigesimus secundus.

Grauamina extra processum addenda.

Graudus appellare potest.

Grauamen appellans probare debet.

Grauare quando iudex dicitur.

28 Ego dicerem semper præsumendum pro sententia, etiam post appellationem. c. in præsentia. & cap. bonæ. i. de elect. ideo is qui dicit aliquid contra sententiam, hoc debet probare: unde appellans semper tenetur probare iniquitatem sententiæ. l. hi qui. C. eod. ibi, iustè te appellasse

29 ostende, & sic præsumitur pro sententia. l. ff. eod. † Sed dicunt ipsi, non tam præsumitur post appellationem quam antea, tamen semper præsumitur quousque probetur contra, vt c. cum ad sedem. & c. in nostra. de procura.

30 Item effectus appellationis est, vt reformet sententiam malè latam, & bene latam confirmet. l. ff. de appel. l. Titianus quod cum eo. & confirmando vel reformando addere potest: vt in tit. de confir. vtili. Bar. in l. si exprefsim. in fin. ff. eod.

31 Sola tamen curia suprema sententiam irritat, & pro infecto habet, sicut princeps, vt vulgo solet dici *mettre au neant*, & ita scripsi in proæmio concordat. in verbo, summas, per gloss. in clem. vna. de immu. ecclef. & superius dictum fuit art. 12.

32 Et si parti non sit satisfactum dicendo benè vel malè iudicatum, tunc iudex appellationis debet addere pro casus necessitate & contingentia. Dec. in rubr. de appel. colla. 6. nu. ii. & supra dixi artic. 12.

33 Nota igitur quod pulchrè docet Bal. in c. fraternitatis. col. 2. de testi. videlicet appellationem habere quatuor naturas, scilicet supplendi: vt in l. per hanc. C. de tempo. appel. & sic iudex appellationis potest supplere in causa, quæ venit ad petitionem coadiuuandam. l. Titianus. ff. quod cum eo. secus si veniret ad omnino nouam petitionem. Bald. in l. fin. colum. i. C. quando prouoc. non est neceff.

34 Emendandi. in l. i. ff. de appel. Felin. in cap. cum causa. colum. 2. de re iudic. facit litem quamuis. ff. communi diuidund.

35 Confirmandi naturam habet: vt in l. eos. in princ. C. eod. & in tit. de confirma. vtili.

36 Discernendi. l. i. C. quando prouoc. non est neceff.

37 Habet etiam vltra Bald. naturam diuidendi, quia pro parte potest iudex appellationis confirmare, & infirmare sententiam. c. Raynutius. & c. Raynaldus. de testam. l. carmelia. ff. de iure patro.

38 Annullandi naturam habet. l. quædam mulier. ff. famil. ercisc.

39 Habet etiam naturam procedendi lite non contestata inter absentes. l. fina. §. illud. C. de tempor. appel.

40 Etiam habet hanc naturam, quòd vno condemnatorum appellante vterque videtur appellare, quatenus sententia contra se facit. l. amplio. in prin. C. eo. licet non seruetur in Francia.

41 Item effectus est appellationis, vt restituat causam in pristinum statum, vsque ad litem contestationem, unde omnia dilatoria in causa principali, non potest opponi in causa appellationis. l. ita demum. C. de procur.

42 Ideo in causa appellationis non requiritur litem contestatio. l. si. §. illud. C. de temp. appel. ego dixi illam conclusionem quam faciunt partes seu procuratores coram grapherio, seu iudice habere vim litem contestationis, & ab eo tempore debetur emenda. † Unde solent iudices & præfides curiarum dicere concludatis, & appellans concludit malè iudicatum, appellatus bene: vt docui in tracta. de senten. prouif. art. i. glo. 12. vbi dixi in quibus casibus appellans concludere non teneatur. in primo tomo commenta.

44 Causa appellationis debet decidi per eadem statuta, per quæ prima sententia. tex. in auth. vt cum de appel. cognof. §. i. colla. 8. & in stylo parla. tit. de commiss. §. item quæro. Panor. & alij in c. quod clericis. de foro compet.

45 Appellatio mutat omnes cautiones, & nouas cautiones iudiciales requirit. nam cautio de iudicio fisti finita est in prima instantia. l. Græce. §. & post litem. ff. de fideiuf. ideo in causa appellationis de nouo caueri debet. glo. in auth. de his qui ingred. ad appel. in prin. colla. 5. Bald. & Præposi. in rubr. de appel. circa fin.

46 Idem in cautione de rato, vt in causa appellationis, de nouo cauendum sit. not. in c. non iustè. de procur. l. i. C. eod.

47 Alius quoque est effectus, vt appellatione pendente nil innouandum sit. in titul. ff. nil noui appel. pendens. scripsi supra art. 16. alias vtilitates poteris hinc addere, bone lector. Ista interim non negligendas putamus: pro quibus agimus gratias Deo omnipotenti qui calamum currentem direxit. Amen.

Appellatio reformatur sententiam malè latam.

Iudex appellationis aliquando addere sententiæ debet. Quatuor naturas habet appellatio.

Appellatio in pristinum restituit statum.

Conclusio in causa appellationis vim habet & litem contestationis.

Appellatio mutat omnes cautiones.

TRACT

TRACTATUS DE APPELLATIONIBVS TANQVAM AB ABVS IN-TERPOSITIS FREQVENS.

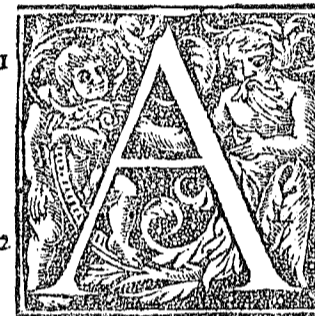
Des appellations comme d'abus.

FRANCOYS, article V. des publiques M. D. XXXIX.

Que les appellations comme d'abus interiectees par les prestres & autres personnes ecclesiastiques, es matieres de discipline & correction, ou autres pures personnelles, & non dependantes de realité, n'auront aucun effet suspensif: ains nonobstant lesdictes appellations, & sans preiudice d'icelles, pourront les iuges d'eglise passer outre, contre lesdictes personnes ecclesiastiques.

Articulus vltimus.

GLOSSA PRIMA.

AVTI est malè & perperam vti. l. plenum. §. i. ibi, & hortu, & pomis, & oleribus, & floribus, & aqua vsurum non vsque ad compendium; id est, lucrum, sed ad vsu scilicet, non vsque ad abufum. ff. de vsu & habi. & abufus dicitur malus vsus: vt scripsi in l. bona. ff. de verb. signi. ac illicitus vsus, vt scribit Archid. in cap. quamuis. de offic. deleg. in 6. quem sequitur Lucas de Penna. in l. vsu aquæ. colum. i. C. de aquæ duct. lib. ii.

Abuti & abufus quid.

Vnde in hoc regno introducta est appellatio quæ vocatur à notorio abufu, quando palam & notoriè quis sanctis decretis, ac concordatis priuilegiisque Galliarum perperam vtitur, sicut dicit Cicero pro Roscio Amerino. Quid est aliud iudicio ac legibus ac maiestate vestra abuti, ad quæstum atque ad libidinem? † Et si archiepiscopus non possit in prima instantia cognoscere in diocesi suffraganei, tamen quando est notorius excessus, & abufus cognoscere poterit. cap. Romana. §. sanè. de censib. lib. 6. & cap. Romana. de pœnis. eod. lib.

De notorio abufu sola curia cognofcit.

Et de hac appellatione sola curia suprema cognofcit, siue appelletur à iudicialibus, siue ab extraiudicialibus, etiam omisso medio: & solet appellans concludere his verbis, *Je conclud estre mal, & abufuement procedé, entrepris, & decerné, & executé, si execution y a: & demande que le tout soit réparé, & bailler absolution à l'appellant, si mestier est, & es despens, & l'amer de autrement selon la diuersité du cas doib concludre*, & postea sententia erit cõformis petitioni iuxta l. vt fundus. ff. commu. diuid.

Cõclusio appellantis à notorio abufu.

Imò etiam vendicat sibi curia cognitionem contra clericos, appellando etiam à iudicibus ecclesiasticis ad parlamentum, quamuis iurisditio ecclesiastica sit dignior, & superior, & sit tanquam sol in mundo, & secularis tanquam luna: vt dicitur in c. solita. de maio. † & de appellationis substantia est ad superiorem appellare. glo. in cap. 2. de consuetud. in 6. vbi non valet consuetudo nec abufus in contrarium, sed regales dicunt in hoc casu curiam supremam esse superiorem. inferius dicam, quando hoc esse possit.

Item si laicus citetur à iudice ecclesiastico in realibus, vel in alia materia, de qua vt regales contendunt, iudex ecclesiasticus non potest cognoscere, tunc impetrabuntur literæ à iudice Regio, per quas inhiberet sub magnis pœnis iudici ecclesiastico, ne cognoscat, & parti etiam præcipit, ne prosequatur illam causam coram iudice ecclesiastico, sub pœna in literis contenta: demum citatur pars per easdem literas coram iudice laico ad diem, ad audiendum ampliores ei fieri inhibitiones. de hoc superius dictum fuit in tract. de cita. in hoc tomo.

Item dicunt posse de notorio abufu curiam cognoscere, quando quis venit contra auctoritatem Regiam, vt si in hoc regno comes Palatinus à Papa creatus legitime in temporalibus, vel creet notarios in eisdem, tunc ab ista legitimatione appellatur tanquam ab abufu ad curiam, vt docet Bened. in repe. cap. Raynutius. in verbo, & vxorem. nu. 197. & sequen. de testam. † Et sic fuit prolatus arestum contra Ioannem Manar. qui creauerat notarios in temporalibus, & sic legitimaerat, per quod curia abufuè processum censuit, & nulla ista facta declarauit, inhiuitq; illi ne amplius in hoc regno hac potestate vteretur, condemnando ad restituendum pecunias, quas receperat, & quòd creati notarij ac legitimatedeferrent literas apud curiam, refert Auffer. in stylo parlamen. aresto 251.

Curia quando cognofcat de notorio abufu.

Præterea si fiat quid contra sancta decreta, & concordata, vt si quis omisso medio ad Papam velit appellare, vel in prima instantia iudex ab eo delegatus velit cognoscere: vt per totum de cau. & striuo. app. in concord. Bened. vbi supra nu. 427.

ii Addunt

11 Addunt etiam si contra priuilegia regni fiat, vt si aliquis exterus trahat aliquem regnicolam, vel exterum extra regnum, contra titul. de causis. in concordia. & sic fuit latum arectum: vt docet Aufrer. in stylo parlamen. arecto 259. & 269.

12 Vendicant etiam sibi hanc cognitionem ab abusu, quando fit contra ordinationes Regias, nam eas infringere (vt dicunt) nil aliud est quam temerè præsumere, & notoriè abuti iurisdictione Regia, ideo poterit Rex, & eius curia iudicio etiam pœnali suam iurisdictionem defendere. l. i. ff. si quis ius dicen. non obtemp. Bened. in repet. cap. Raynutius. in ver. si absque. 2. de fideicom. subft. nu. 47. de testa.

13 Idem dicunt si quis contra arecta Curie molitur, vel quando iudex, etiam ecclesiasticus vsurpat iurisdictionem secularem: vt si velit de possessorio, vel realibus cognoscere, & tunc iudex secularis etiam clericis inhihet. arg. l. consulta diuina. C. de testa. vbi Imperator prohibet clericis, ne de insinuatione testamenti cognoscant, ecce casus præcipuos, in quibus abusus fit.

14 Ego verò putarem hanc appellationem iustam in illis casibus, in quibus Rex habet iurisdictionem à Papa, vel canone, seu à conciliis generalibus, vt in c. principes. 23. q. 5. vbi qui venit contra fidem, rigore & scueriore iudicio principum atteri debet autoritate illius tex. ideo non dubito laicos posse in hoc cognoscere, etiam contra clericos, vt ecclesiam protegant: vt etiam scripsi in titulo de protectio. concordia. in concordia. Franc.

15 Idem si oppugnatur ecclesia, tueri enim à principibus debet, ob eam autem causam principes constituti sunt, & potestas secularis. d. c. principes.

16 Idem quando à iure canonico ille casus expressus esset, vt in electione summi pontificis. cap. vbi periculum. §. præterea. de electio. in 6. & in aliis casibus ab ipso iure expressis, quia Regum

17 officium est proprium facere iudicium, & iustitiam. cap. Regum. 23. q. 5. † Si igitur Rex debet facere proprium iudicium, non querat igitur alienum: nam ordo confunditur, dum sua vniciui-

18 que iurisditio non tribuitur. cap. peruenit. ii. quaest. 3. † Propria itaque iurisditio est tuenda vniciuique. cap. nouit. de iudi. nam diuisum imperium cum Ioue Cæsar habet, teneat ergo ille immania faxa, vestras curæ domos, vt ait Vergil. Patet profecto sedis apostolicæ iudicium in suis casibus, cuius autoritate nil maius, à nemine retractandum, in his quæ pertinent ad suam iurisdictionem, nec cuiquam licere de eius iudicio iudicare tanquam supremo. cap. patet. & cap. nemo. & sequen. 9. q. 3.

19 Quemadmodum & econuerso in casibus, qui pertinent ad iurisdictionem principum secularium, ecclesia, & ecclesiastici iudices non debent se intromittere. d. cap. nouit. de iudi. cap. si clericus laicum. de foro compet.

20 Et in casibus à iure non permisis excommunicati sunt vsurpantes iurisdictionem ecclesiasticam in bulla Cœnæ domini: vt ibi etiam scripti, & Anto. Rosellius in traët. de potesta. Papæ & Imperato. enumerat casus, in quibus à iudice seculari ad ecclesiasticum peruenitur. & docet. in c. licet. & c. nouit. de iudic. & dicit Cardinal. in cle. i. de pœnitent. & remiss. iudicem ecclesiasticum com-

21 pellere posse secularem ad obseruantiam iuris canonici, † sed hodie figura ὁμοειδὸς πρὸς τὸν θεόν est in vsu: dicit Aufrer. his verbis, nunquam tamen audiui, neque vidi nisi semel, quod super huiusmodi meritis causarum appellationum pronunciatum fuerit, sed duntaxat vel appellationes annullatæ, aut quod appellantes non recipiendi vt appellantes, quia à iudice spiritali non est ad secularem iudicem appellandum. in traët. de potesta. secu. super eccl. fallen. 2. versi. 30. fallit.

22 In his appellationibus frequenter presbyteri & clerici volentes effugere correctionem, & quandoque solutionem eorum quæ debebant abutebantur: ob id statuit Rex quod istæ appellationes non suspendant iurisdictionem iudicis ecclesiastici, sed ea non obstante procedere possit. hoc probatur in hoc art. & in c. ad nostram. de appel.

23 Primò dicit iste tex. *en matiere de discipline.* hic non puto accipi disciplinam pro eruditione, quam discipulus à suo præceptore obtinuit, sed pro instituto & moribus, vnde si episcopus, vel abbas seu alius velit clericorum mores reformare, vel monachorum, nulla consuetudo vel appellatio hoc valeat impedire, ne sanguis eorum de suis manibus requiratur. c. irrefragabili. de off. ord. & quia remedium appellationis non ideo inuentum est, vt alicui à religionis & ordinis obseruantia exorbitanti debeat in sua nequitia patrociniū exhibere. c. ad nostram.

24 Secundò dicit *correctio*, si clericus appellet ab episcopo volente eum corrigere tanquam ab abusu: illa appellatio non suspendit, sed poterit episcopus illum corrigere clericum non obstante

25 appellatione, & postea si velit appellationem istam prosequi, poterit, † & ista tam in regularibus quàm secularibus clericis locum obtinent, vt per Panor. & alios in c. irrefragabili, deberent tamen isti ad suos appellare iudices.

26 Tertio idem dicit in personalibus, vt si clericus conueniatur ad decem, quæ debet ex locatione domus, vel ex aliis personalibus, & is tanquam ab abusu appellet, non obstante appellatione iudex ecclesiasticus procedet, vt scripsi in traët. vt laici non conueniantur coram iudicibus ecclesiasticis. supra.

FRAN

FRANCOYS article VI. des publiées M. D. XXXIX.

Que les appellans comme d'abus, qui se departiront en iugement de leurs appellations releuees, payeront l'amende ordinaire du fol appel: & hors iugement, la moitié de ladicte amende, & plus grande, si mestier est, à l'arbitration de nosdictes cours souveraines, eu regard à la qualité des matieres, & des parties.

IDEM article VII.

Et en amende vers la partie, pour leurs subterfuges & delaiiz, & proces retardé c'est a sauoir, de vingt liures Parisis en iugement: & hors iceluy, de dix liures Parisis.

IDEM article VIII.

Et quant aux appellations plaidees & soustenues par lesdits appellants, ils soyent condamnez outre l'amende ordinaire, en vne amende extraordinaire envers nous & la partie, selon l'exigence du cas, si la matiere y est trouuee disposce.

GLOSSA VNA.

HIC statuit quòd si quis velit acquiescere appellationi tanquam ab abusu emissæ, hoc ei liceat, tamen si in iudicio antequam super causa litigetur, acquiescat, tenetur solvere multam sexaginta librarum fisco, parti verò viginti pro dilationibus, & processibus retardatione.

2 Si verò extra iudicium huic appellationi cedat, tunc ad dimidiam emendam tenetur fisco, & ad decem libras parti, & ad maiorem, arbitrio curiæ pro qualitate materiæ, & partium imponendam.

3 Item si super hac appellatione in iudicio litigatum fuerit, & appellans succumbat, non solum condemnari debet ad emendam sexaginta librarum, sed etiam ad aliam emendam extraordinariam pro qualitate causæ, & si hoc materia exigat, quæ concedetur fisco & parti prout superius conscriptum fuit, videlicet si emenda fuerit erga fiscum ad viginti libras, dimidia imponi debet, videlicet alia decem quæ parti applicantur.

4 Item vidi appellari tanquam ab abusu à clerico, cui abbas maioris monasterij præceperat, vt caperet monachum, & in hac appellatione dicebat se non esse subditum dicti abbatis, ideo illum abbatem abusum sua iurisdictione, curia istum appellantem reiecit, nec cum appellante recepit, quia ad superiorem dicti abbatis appellare debebat, non ad curiam, quæ per istam appellationem non tuetur iurisdictionem ecclesiasticam, sed suam pœnali iudicio. l. vna. ff. si quis ius dicen. non obtemp. & hoc censuit Senatus anno 1545. die decima Decembris.

5 Et istæ appellationes regulariter sunt verbales & vocales, & aliquando etiam emittuntur ex processu in scriptis, vt quandoque vidi. Nam si iudex ecclesiasticus iudicauerit in petitorio restrictionem fundi, vel domus faciendam, appellari solet tanquam ab abusu, † etiam si tres sententiæ interuenerint, & omnia annullantur, ita vidi seruari, sed quo iure defendis villas. in cap. quo iure. 8. dist.

7 Alia de appellationibus abundè scripsi supra titul. proximo ea quisque videre potest. Laus Deo.

TRACT

Articulus secundus tertius & quartus.

Multa quæ imponatur pro appellatione ab abusu.

Reiectus appellatio tanquam ab abusu.

Arectum.

Disciplina non recipit appellatorem ab abusu.

Correctio non admittit appellatorem.

TRACTATUS DE ANTICIPATIONIBVS UTILIS AC QVOTIDIANVS.

Rub. Des anticipations.

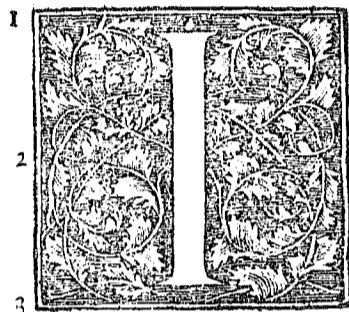
LOYS XII. article LVI. des publiques M.D. XII.

Articulus primus.

Item, que toutesfois Et quantes qu'aucun fera anticiper sa partie, s'il gaigne, en fin de cause, l'anticipation Et voyage du sergent sera taxé, sinon que la partie eust premierement releué, auant qu'auoir esté anticipé.

GLOSSA VNA.

Anticipatio nis liter.e quando impetrari possint.

INTERDVM reus dolo & versutia plenus se condemnatum intelligens appellat, volensque causam immortalam reddere, impetrat literas appellationis, & citat seu intimat parti ad longiusculum tempus, seu multum distantem diem, quo compareat, puta ad annum vel sex menses, seu ad aliud longum tempus. Sed & tunc appellatus rei moras & subterfugia deprehendens, impetrare potest literas anticipationis, & citare appellantem ad diem breuiorem, & hæc est practica generalis Regni. Masuer. in eo. tit. §. item & similiter.

Et fundantur istæ literæ super æquitate abbreviandi lites, quia rei publicæ interest vt abbrevientur. l. properandum. C. de iudic. c. finem. de dolo. & de hoc verbo est rex. in l. 2. C. de vectiga. sed ibi non sic accipitur, vt hic.

Iste igitur articulus disponit, vt anticipanti taxetur salariam apparitoris, qui denunciauit anticipationem, & hoc si appellatus obtineat, & nisi pars releuasset suam appellationem ante ostensam anticipationem, & secundum hoc iudicauit Senatus anno 1522. die 29. Nouembris.

Arrestum. Anticipans appellationem probare debet.

Sed dubium est an anticipans teneatur probare appellationem interpositam, & debito tēpore. docet Egid. Bellamera decis. 684. quamquam non teneri. refert Fel. in c. capitulum. nu. 14. de reser. nam qui confitetur antecedens, videtur confiteri & consequens. c. dudum. 2. de elect.

Arrestum.

Sed contrarium iudicauit Senatus, nam qui appellationem allegat, eam probare debet. l. non ignorat. C. qui accus. non possunt. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probat. & hoc anno 1534. die 24. Martij ante pascha. Ita sic possunt conciliari, videlicet vt anticipans probare teneatur, quando appellans non prosequitur, sed quando appellans releuauit, & prosequitur, tunc appellans probabit.

Anticipatio quomodo fieri possit.

Quæro quomodo fieri possit ista abbreviatio diei, anteuersio, seu anticipatio? Respon. per literas Regias, non autem per supplicationem, quia huius concessio gratiæ non solet à parlamento concedi, nec ab alio. c. oblatæ. de appel. sic conclusit & statuit Senatus anno 1510. die 28. Martij. arguimento eorum quæ docto. scribunt in l. imperium. ff. de iurisd. omnium iud. Vnde si quis ad parlamentum appellauerit, & in longam dilationem diem protraxerit, breuiorem appellato concedet vel princeps, vel eius cancellaria, non alius poterit. vt fuit etiam in Senatu iudicatum anno 1510. die 9. Julij. & anno 1528. die 18. Ianuarij, quod est vetum quando ad parlamentum fuit appellatum, secus si ad Seneschallum, vel Bailliium, tunc enim is Seneschallus vel Bailliarius literas etiam anticipationis concedit.

Literæ anticipationis que continere debeant. Arrestum. Dilatio competens in anticipationibus literis dari debet.

Item in anticipationis literis oportet declarare à quo aliquis appellauerit, & de quo grauamine, vel an à sententia definitiua, & hoc casu præcipitur iudici à quo, vt mittat procellum cum explicitis clausum & sigillatum. ita vidi in literis anticipationis exprimi.

Aduertendum est tamen quod in hac anticipationem dilatio dari debet competens, & non nimis arcta, alioqui non valerit. c. oblatæ. de appel. ibi dummodo nimium non præcurrat. & arg. c. 1. de dila. Alex. consi. 19. viso processu. col. vlt. in 1. vol. Masuer. in rub. de dila. §. item cum quis adior.

natur, & an dicatur competens, relinquitur arbitrio iudicis ad quem, vt docet Io. And. Ant. & Dec. in c. oblatæ. col. 2.

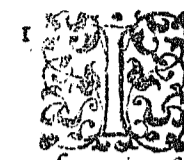
FRANCOYS, article VII. des publiées M. D. XXVIII.

Articulus secundus.

Item, Et s'il y a appel desdictes sentences de contumace interiecte, la partie poursuivant pourra faire anticiper l'appellant par requeste, en la signifiant audit appellat, ou à son procureur, qui aura occupé pardeuant lesdits commissaires.

GLOS

GLOSSA VNA.

Interdum causa in senatu committitur aliquibus, & partes coram his commissariis non comparent, unde commissarij in eos contumaciæ sententiam ferunt, & ipsi postea appellant, ideo si pars velit, potest eos anticipare dando curiæ supplicationem, & hoc casu potest releuari anticipatio per supplicationem, sed non regulariter, vt superius scripsi.

Anticipatio quando per supplicationem releuari possit.

Item sciendum est quod per has ordinationes non est cautum, nec per literas Regias releuamenti statuitur, quod tempus detur ad comparendum coram iudice à quo, sed solet regulariter per appellantem declarari, & si plus æquo prolixum tempus assignauerit, datur anticipatio vt hic.

Si tamen ageretur de causa alimentorum, vel alia prouisionali, vel contra exterum, aut pauperem, tunc breuissima debet assignari dilatio. arg. l. ff. de app. ne mora periculum afferat. l. non solum. §. qui riuos. ff. de no. ope. nunc. scripsi in tract. de sen. exec. in 1. tomo. commen. in has consti. reg.

Procurator non anticipat, sed pars: unde cum procurator seu iudicus alicuius pagi anticipasset appellantem, fuit in expensis à senatu condemnatus, saluo tamen iure prosequendi appellationem habitantibus illius pagi & parti, anno 1534. die lunæ post quassimodo.

Procurator non anticipat. Arrestum.

FRANCOYS, article VIII. des publiées M. D. XXVIII.

Item, sera en l'option desdictes parties faire iuger lesdicts congez ou defaults par lesdicts commissaires en la matiere dessusdictte, ou faire appeller leurs cedulles desdicts congez Et defaults en iugement, comme dessus, pour en auoir le prouiz Et adiudication par nostredicte cour en la matiere accoustumee.

Articulus ultimus.

GLOSSA VNA.

hic articulus facultatem parti tribuit prosequendi appellationem, vel vt iudicaretur contumacia prout de iure communi, & communiter per ordinationes iudicatur. ista materia latius tractata fuit supra in tractat. de contumacia & de defectu.

Notandum est, quod si aliquis anticipauerit intra octo dies, anticipatio valebit, si appellans non renunciet appellationi intra octo dies, vt censuit Senatus anno 1522. die vltima Julij. Si tamen pars post anticipationem renunciauerit intra diem octauum, vt potest, tunc anticipatio non valebit vt iudicauit Senatus anno 1527. die 5. Martij. & dixi supra tit. de app. artic. 15. finem his impono, gratias Deo agens immensas. Amen.

Anticipatio ante octo dies an valeat. Arrestum.

TRACTATUS

DE PRAESENTATIONIBVS.

Rub. Des presentations.

CHARLES VII. article XXXVII.

Item, Et quant aux presentations, nous, en ensuyuant les ordonnances de nos predecesseurs Roys de France, auons ordonné et ordonnons, que tous ceux qui auront affaire en parlement, seront presentez, dedans le premier iour, ou le second au plus loing de la presentation de leur bailliage ou seneschaulcee: ou autrement, sans nulle esperance de grace, Et sans demãder default, ilz ne seront plus receus: ainçois seront tenuz pour purs defaillants, Et sera le default puis là enauant baille à leur partie.

Articulus primus.

IDEM, article XXXVIII.

Item, que ceux qui se presenteront, facent speciale presentation en chascun bailliage ou seneschaulcee, en laquelle ilz auront affaire, Et s'ils ont affaire en diuers bailliages ou seneschaulcees ou en vne seule, qui en chascune presentation, ilz facent escrire tous ceux, contre qui ilz se presenteront: ou autrement de tout le parlement ilz ne seront receus encontre aucun autre, que contre ceux, contre lesquels ilz se seront presentez.

KKK

Item, que toutes manieres de partie, selon ce qu'elles se seront presentees, soient deliurees par l'ordre des presentations, sans nul aduantaige de donner audience à autre personne quelconque, selon l'ordre qu'ilz se seront presentez: Et bien se gardent les parties, qu'elles soient trouuees à l'huis de la chambre presentes Et garnies de leur conseil, quand elles seront appellees. Car les parties presentes seront tantost deliurees sans delay, Et si l'une est presente, Et l'autre absente, la presente emportera deslors tel proufict, comme si elle ne se fust point presentee, Et si toutes les deux parties sont defaillants, reuiennent à l'autre parlement, si la cour ne veoit qu'ilz l'eussent fait en fraude d'aucune chose, qui nous touchast, Et ainsi se deliurera chascune baillie ou seneschaulcee auant que commencer l'autre.

GLOSSA VNA.

Partes se de bnt singulis presentare diuis.

Presentatio nis cuiuslibet salarii.

Processus in scriptis uel uerbatis quis dicitur.

Arestum.

1 **I**C ponitur quomodo, & quo tempore presentare partes se debeant in parlamento, & ad hoc videndus est tex. & certum est quod partes singulis annis se debent presentare, alioqui interruptus erit processus, vt supra dixi in primo tomo harum constituto. glo. 5. in procem. 2 Et quamuis singulis annis sic debeant se partes presentare, tamen non solent taxari nisi viginti solidi pro qualibet presentatione, quia pars non adstringitur venire pro hac presentatione, sed poterit in singulos annos mittere hos 20. solidos ad suum procuratorem, qui istam presentationem facere poterit, & hoc seruatur in parlamen. Paris. 3 Intelligendus est iste tex. quod quis singulis annis se debet presentare, siue agatur de processu 4 in scriptis, siue de processu uerbali, vt pragmatici vocant. † Et processum in scriptis intelligentes, si data sit dilatio ad producendum, & audiendum ius, & si iudex dicat quod partes producerint coram eo, & quando iudex recitat se in sententia multa instrumenta, & documenta vidisse, & hoc constat ex actis. ita est constitutum in tit. *quelz procez sont dictz par escript.* infra eodem. qui ex hoc erit expeditus. Etiam hoc fuit in iuridicis conuentibus declaratum, habitis apud Molinos anno 1540. die 10. Septembris propter frequentes dubitationes. 5 Nec dicitur processus in scriptis eò quod scriptus est, veluti consuetudo, quando est scripta, non amittit nomen consuetudinis, nec ob hoc dicitur consuetudo ius scriptum. §. ex non scripto. de iure natu. in insti. doct. in l. de quibus. ff. de legib. & in proce. feudo. sic videris in processu dicto in scriptis, & hoc tendit ad declarationem ordinationum Regiarum, quas vide inferius plenius in d. tit. *quelz procez sont dictz par escript.* alia lector beneuole, ex tuo suppleas ingenio postquam videris in stilo parla. tit. de presenta. in parla. faciend. vbi fulius hæc materia traditur in 1. parte, ne plura in re facili adducendo prolixitatis vitium incurram. Laus de istis Deo tribuatur. Amen.

TRACT

DE LITERIS IMPETRATIS

AD RENUNCIANDVM PROVOCATIONI,

NI, ET QUANDO QVIS AD ACQUIESCENDVM

APPELLATIONI RECIPIATUR.

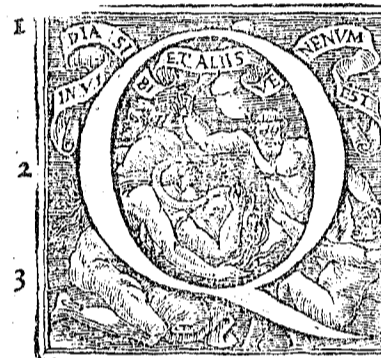
Des lettres des acquiescemens, Et quand lon est receu à acquiescer.

LOYS XII. article XXXI. des publiées M. D. XII.

Item, que les lettres d'acquiescement se presenteront à la cour, Et seront signifiées à la partie six iours apres l'impetration d'icelles, sur peine d'estre deceu de l'effect d'icelles.

Articulus primus.

GLOSSA VNA.

V A M V I S vulgò solet dici, renūciare appellationi intra octo dies, acquiescere verò postea, tamen Latine renūciare quis appellationi dicitur, † siue ante octo dies renūciet, siue postea, etiam renūciare liti dicitur. in l. postquam liti de prædio motæ renūciauit. C. de pactis. vbi docto. dicunt cedere liti pro renūciare. prout multa scripti in l. cedere diem. ff. de verb. signifi. ego pragmaticorum terminis vtar.

Renunciare & acquiescere an differant.

3 Statuitur hic literas has celsionis prouocationis esse curiæ suæ præsentandas, & non statuit diem, ideo videtur in arbitrio impetrantis, dum modo eas præsentet intra annum. c. plerunque. de reser. & aliàs secundum stylum & consuetudinem curiæ, tamen

Literæ renūciationis appellationis quando sint præsentandæ.

hic statuit vt præsententur curiæ, & significantur parti, intra sex dies ab impetratione computandos: ergo quàm cito commodè fieri potest, debent curiæ præsentari. argu. c. quàm sit. de elect. in 6. alioqui impetrans priuatur fructu & effectu illarum literarum, vt in tex.

Renūciatio est duplex quo ad appellationem.

4 Intellige quod duplex est renūciatio appellationis, prima, quæ fit per literas, & de ista loquitur iste tex. & illæ literæ parlamento diriguntur, in quibus Rex permittit acquiescere sine emenda de gratia speciali, & irritat appellationem, ac annullat mandataque consiliariis vt appellansem recipiant ad acquiescendum, & appellationem annullent, & hoc est quando appellatio in curia pendet.

Sententiæ à procuratori bus cum consilio factæ, non possunt à partibus reuocari.

5 Altera est quæ fit consultorum autoritate, & ista non tractatur hic, sed debet præsentari quàm cito commodè fieri poterit. argum. c. quàm sit. de elect. in 6. † Vnde anno 1539. die 6. Iunij fuit pronunciatum in Senatu, vt conuenta seu sententiæ quas appunctamenta vocant inter procuratores partium, & aduocatos habita & expedita cum consilio non possunt à partibus reuocari, & vt pragmatici dicunt, *ne sont subiectz à desaduuen, sinon qu'on allegue dol, mais lon pourra agir contre le procureur, si fit soluendo, alioqui contra partem, & ista clicantur ex dictis gl. Bar. & doct. in l. i. in fi. ff. quando appel. sit.*

7 Alioqui si quis non acquiescat appellationi, omnia gesta contra eum valent, antequam denuncietur parti, & ad impensas tenetur, quousque intimauerit se renūciare, ideo vtile est statim post celsionem parti denunciare.

8 Aliquando etiam sine literis curia parlamenti recipit aliquem ad acquiescendum cum sua causa ibi tractatur, sed tunc acquiescens solet ad emendam condemnari non ordinariam, sed ad quinque libras pro quolibet anno, quo in parlamento illa causa introducta fuit.

Acquiescere procuratores quando possint. Arrestum.

9 Item ex ordinatione curiæ procurator potest acquiescere, si consilio aduocatorum ita visum fuerit, vnde is qui reuocauerit procuratorem suum volentem ex consultorum autoritate acquiescere, fuit condemnatus ad multam centum solidorum Paris. & quod etiam consentiret renūciationi appellationis apud actuarium, seu Grapherium, prout consilium dictauerat, & hoc anno 1538. die 25. Februar. vt scribitur in stylo parlamen. arresto 133. item quod procurator.

10 † Et hoc modo plures expeditentur causæ, si partes hoc procurarent, & consultorum autoritati crederent.

11 Si verò impetrans has literas moriatur antequam ope illarum acquiescerit, non poterit hæres acquiescere in vim harum literarum, nec procurator, quia morte mandatis expirauit mandatum. leius qui. vbi Ias. ff. si certum peta. l. mandatum. C. manda. c. significauit. de rescrip. ita iudicauit Senatus anno 1519. die 9. Februar. Domi. Viellard. & Alligret postulantis.

Hæres an possit acquiescere in vim literarum à djueto impetratarum.

12 Intelligit quod appellationi cedens tenetur soluere expensas & alia liti dispendia, vt visum est Senatui anno 1540 die septima Ianuarij.

13 Imò in materia criminali hic acquiescens tenetur nedum ad expensas, sed ad damna & interesse quousque acquieuit, vt placuit Senatui contra do. de Borbo. anno 1519. die 14. Februarij, alia multa tractauit in tract. de appel.

Acquiescens in materia criminali ad expensas tenetur. Articulus secundus.

LOYS XII. article LV. des publiees M. D. XII.

Item, Et si tost qu'un proces sera sur le bureau, nul ne sera receu à acquiescer. à ceste cause defendons à nostre amé Et feal chancelier, Et autres ayants la garde de noz, seaux, que dorenuant ne baillent aucunes lettres d'acquiescement sinon que ceste cause y soit, pourueu que le proces ne soit ven. consulté ne iugé.

GLOSSA VNA.

Acquiescens quando quis non recipitur.

1 Prohibet ne quis appellans recipiatur ad acquiescendum postquam lis iudicari cepta sit, & vt dicit tex. quand le proces est sur le bureau. idè præcipit cancellarijs, ne aliquas literas renunciationis appellationis concedant, nisi apponatur clausula, quod acquiescere possit, prouiso quod processus non fuerit visus, consultus, nec iudicatus: intellige à iudicibus illius causæ. ibi, ven. consulté ne iugé.

Acquiescere quis non potest quando processus uideri ceptus est.

2 Et sic tres excipit casus, primus est in quo non licet appellationi cedere, quando processus est visus, non prout quotidie videtur ab aduocatis, aur ab ipsis partibus, sed vt mox dixi, quando visus est à iudice seu à consiliarijs. * Nam quando processus visus fuit, hoc fieret in iniuriam relatoris, qui diutius illum videndo dies noctesque transigit infomes: & princeps in dubio non vult quicquam concedere in iniuriam alterius. l. 2. §. meritò. ff. ne quid in loco public. fiat. ca. quam uis. de rescrip. in 6. etiam labor consiliariorum & iudicum esset vanus: & quando quis forè audiret se malam obtinere causam, aut periculosum fore euentum, tunc acquiesceret.

4 Idem si controuersia enarrator (quem rapporteur, vulgò vocamus) causam enucleauerit, & iam consultores audierunt narrationem, iamque præses sententias consiliariorum excipit, non poterit acquiescere pars, sed potest ei dici quod Imperator in l. 2. C. de iur. & facti ignoran. fera prece subueniri tibi desyderas.

Producere post conclusionem quando pars pos sit.

5 Istud probatur quod post conclusionem in causa nil potest pars agere, quam vt dubium expectet liti euentum. ca. cum dilectus de fide instru. & conclusum in causa censetur quando renunciatum est allegationibus iuris & facti. gl. ibidem. † Si tamen partitus fuerit processus, tunc altera pars poterit producere instrumentum causam omnino perimens, vt fuit conclusum in magna inquisitionum camera in libro scriptum specierum quem vocant.

7 Ideo post conclusionem non valent commisiones impetrata, nisi de ea conclusione mentionem faciant reg. cancel. Inno.

Iudicatus processus quando dicitur.

8 Item iugé, dicit tex. quia si conclusum fuerit in parlamento reum condemnandum, & si breuiculus seu libellus condemnationis super hoc fieri debet, licet nondum sit peractus, tamen processus iudicatus quoad hoc censetur, vt dicit tex. iugé. & probatur in l. 2. C. de sent. ex lib. recit. vbi not. idem esse in alijs iudicibus.

FRANCOYS, article XIII. des publiees M. D. XXVIII.

Articulus tertius.

Item, aucun ne sera receu en iugement à acquiescer, soit par noz lettres, ou autrement, sans payer l'amende à la discretion de nostre dicte cour, en ayant egard au temps, que l'assignation de ladicte cause sera escheue en nostredicte cour.

GLOSSA VNA.

Multa uolentium acquiescere appellationi.

1 Prohibet ne quis in iudicio cedat appellationi, nisi multam soluat ad discretionem curia, ratione habita temporis, quo fuit introducta appellatio, & hodie dicanicis iste text. est planus, quia curia solet condemnare ad quinque libras Paris. pro quolibet anno appellationis, vnde si appellassem ad curiam anno 38. & acquiescere velim anno quadragesimo tenor soluere multam decem librarum Paris. & omnes expensas, quas appellatus probabit se in causa exposuisse, vt dixi superius tracta. de app. art. 9.

Idem,

Idem, article. XV.

Item, Et quand la cause sera mise au rolle, huit iours apres la publication d'iceluy rolle ou que ladicte cause sera appellée en iugement, aucun ne sera receu à acquiescer, soit par noz lettres, ou autrement, sinon en payant l'amende, qui sera arbitree par nostredicte cour, en egard au temps, que l'assignation sera escheue. Et sera tenu le procureur de l'appellant declairer le temps, que ladicte assignation sera escheue.

Articulus quartus.

GLOSSA VNA.

1 DEM ferè continet hic articulus sicut præcedens. Quæro an possit hic transigere durante lite in curia? Respon. sic, dummodo apponatur clausula in transactione, saluo vel retento beneplacito curia, vt docet Martuer. in sua prac. rub. de iud. §. item sæpè partes. & in stylo parlamen. titul. de modo proponendi §. idem in causa. alioqui contra. † Nam postquam appellatio est Papæ præsentata, non possunt partes recedere ab ea. cap. quamuis. & capit. prouida. de electionib. in sexto. alioqui illuderetur frequenter. capi. bonæ. 2. de postu. præla. cap. licet. de officio leg. 3 Et si facta fuerit sic transactio, non poterit pars venire contra eam, donec curia declarauerit sibi displicere. Ioan. Gallus. q. per aresta. q. 118. vidi pronuciari. (Licet olim nulla reciperetur transactio, nisi ex consensu curia prius habito, hodie sufficit vt non contradicat, & retinere eius beneplacitum vt hic.)

Transigi an possit processu in curia pendente.

Excusum.

De hac materia plenè tractauit supra tract. de app. art. 15. ad ibi dicta lector beneuole, te reicio, gratias de his Deo æterno agens. Amen.

KKK 3

DE SALARIIS TAXATIS PRO VISITATIONE PROCESSVS.

Des salaires & espices taxees pour la vifitation des proces.

LOYS XII. article LVII. des premieres.

Articulus primus.

Item, nous ordonnons que les iuges Royaux, ou leur lieutenants ressortissants sans moyen en nosdictes cours, qui ont accoustumé de prendre aucune chose pour la vifitation des proces, ne pourront prendre dorénavant aucune chose pour la vifitation d'iceux proces, qu'il ne soit enregistré par leurs greffiers, par les mains desquels lesdits iuges pourront prendre ce qui leur sera taxé raisonnablement, en escriuant & signant de leur main sur le dictum, ce qui aura esté taxé pour la vifitation. Et d'auantage nous ordonnons que lesdicts greffiers seront tenuz d'escrire, et signer sur le reply de la sentence, ce qui aura esté taxé pour la cause dessusdicté.

Hodie extat ordinatio regia, ne consiliarij recipiant quicquam extra stipendia: sed sunt remissi & negligentes multi, cum nihil habeant. Ideo censerem statuendum sexcentas libras dandas consiliariis tanquam pro grossis fructibus: sexcentas autem alias pro distributionibus: nempe vt qui processus vsque ad illam summam expediuisset, hoc vel plus consequeretur, & taxarentur salaria, & vt salaria non possent excedere summam 30. vel 40. librarum, & in fine viderentur processus expediti per consiliarios: & hoc daretur eis, & ita omnes essent diligentissimi, & ipsi compensarentur, & negligentes nullam haberent distributionum pensionem, sicut nec canonici absentes. c. vnico, de cleric. non resident. in 6.

GLOSSA VNA.

ST E text. videtur contra ius, vt iudices possint aliquid recipere à partibus, inter quas ius reddunt. nam scribitur Iob ca. 15. igitur deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt. Et Thebis iudicum imagines visuntur absque manibus, & summi iudicis oculi conuient, eò quòd iustitia nec muneribus capiatur, nec hominum vultu flectatur, vt alibi legisse memini: Vnde solebat quidam hos versus scribere, Munera pontifices subuertunt, munera Reges. Munera ius statuunt, destituuntque simul: Munera peruertunt leges, decreta resellunt,

Euacuant patrum iura rigore suo. Munera iudicij, libram moderantur, & ipsam Protinus inflectunt, quò data pensa trahunt. Omnia vincit amor, sed amorem munera vincunt, Excacant oculos, precipitantque gradus. Munera si cessent, cessabunt iurgia, lites, Mars cadit, & Veneris nullus amicus erit. Munera si cessent, miseris mortalibus ultra Clamor, nec luctus, nec dolor ullus erit.

Contra munera captantes.

Itaque postquam dona excacant oculos iudicium. Ecclesiast. 20. ideo ipsi constanter ea recusare debent. imò statuit Vlpianus in l. solent. in fin. ff. de officio proconsul. & legat. ne donum, vel munus ipse proconsul, vel qui in aliquo officio erit, accipiat, ematve quid, nisi victus quotidiani causa, quæ ad xenia iam non pertinent, sed ad ea, quæ ad edilium accedunt vsus, nec xenia pro ducenda sunt ad munerum qualitatem. Et quamuis in quibusdam libris legatur excedunt, ego tamen putarem legendum accedunt, vt non liceat iudici donum, vel munus accipere, nisi accedat ad vsus edilium, vt esculentum, & poculentum, quia non licet recipere ea quæ excedunt vsus edilium, vt quæ fortè paucis diebus non possent consumi, veluti vinum, aut frumentum: sed tamen iste intellectus non conuenit text. vt ibi scripsi plenius. Scitè Papa scribit in cap. statutum. §. insuper. de rescriptis. in sexto, vt gratis & cum omni puritate iudicium procedat, nullus iudex

Iudices non debent capere remunera.

Annotatio ad l. solent. ff. de off. procon.

iudex munus, vel quicquid aliud à partibus recipere presumat, nisi forsàn esculentum, & poculentum mera liberalitate oblatum, quod paucis consumi possit diebus. Nam dicit Cassiodor. lib. 6. varia. epistol. 21. paria esse iustitiam vendere, & symoniam committere. cap. accepimus. in fin. de purga. canoni. imò grauius est vendere iustitiam, quam præbendam: quia Christus est iustitia. cap. existimant. ii. quæst. 3. & culpa tanto grauior est, quanto res in qua culpa committitur est sanctior: vt ait diuus Bernard. quem refert Lucas de Penna, in l. prima. col. 19. C. de desert. lib. 12. cum vendere præbendam, & beneficia, inter cætera crimina grauius reputetur, quia omnia crimina ad comparationem Symoniacæ heresis, quasi pro nihilo reputantur. c. fi. i. q. 7. Sic vendere iustitiam, id est Christum, qui est iustitia, grauius erit, quam beneficium vendere. Et per hoc expeditus quoque erit titulus, infra, des. dons & promesses pour corrompre iustice, & sic iudex vendens iustitiam potest vocari Symoniacus Hæreticus.

Vendere iustitiam grauius est quàm vendere beneficia.

Ideo Pescennius niger consiliariis addidit salaria ne grauarent eos, quibus asidebant, dicens iudicem nec dare debere, nec accipere. Plutarch. in Apophtheg. vnam hoc exemplum imitentur hi, qui vendentes officia spoliant iudicem, affessoribus interim rapto viuendum est. ibidem.

Apophthegma quotidianum.

Et ordinarij officiales prius debent habere stipendia, quàm extraordinarij, vt statuit Ludouic. xj. anno 1467. die 6. Februarij: vt patet in lib. ordina. Ludou. fol. 148.

Officiales an consequantur salaria temporis eius quo non seruiert. Ius dicentis officium emi non debet.

Verum eo tempore quo non seruiit, salarium habere non merentur. l. Seio. ff. de annuis lega. & in l. diem functo. de officio assessor. Antonius Capit. decisio. 125. in decisio. Neapoli. quia propter seruitium, vel officium datur etiam beneficium. cap. fina. de rescript. in 6. qui ergo non dicit horas, prout officium ecclesiasticorum exigit, non lucratur fructus beneficij, sed ad eorum restitutionem tenetur, vt alibi scripsi.

Super hoc tres facerem casus. Primus est, quòd officium iustitiæ emi non debet, & emens Symoniacus est: vt supra dixi, & in auth. vt iudic. sine quoquo suffrag. gl. in l. 2. C. de murilegul. lib. 11. Benedict. in repet. cap. Raynutius. in verbo, duas habens filias. de testamen.

Iudici non licet capere pecunias.

Secundus casus est, non licet iudici dare pecuniam, etiam in causa iusta, vt ipse in mei fauorem suam proferat sententiam, sic enim iudex corrumpi videretur. l. 2. in fin. ff. de condict. ob turp. caus. quia non licet iudici iustum vendere iudicium, quamuis liceat aduocato iustum vendere patrocinium, & Iureconsulto consilium. cap. non licet. ii. quæst. 3. & cap. fin. 14. quæst. 5. & toto tit. de pœna iudic. qui malè iudica. Hodie super hoc facta est ordinatio Henric. ne consiliarij quicquam à partibus recipiant.

Iudici quòdo liceat capere pecunias. Quis prius iudicibus pecuniã dedit.

Tertius casus est, licere iudici iusta non habenti aliunde stipendia, pro labore aliquid recipere, tam ad laboris compensationem, quàm vt honestè pro sua dignitate viuat. cap. cum ab omni. de vita & honestate cler. dicto cap. statutum. §. insuper. de rescript. in 6. & sic pro vifitatione processus id, quod ei taxabitur, iure poterit accipere. gloss. in dicto cap. non licet. Et Anitus Archemeonis fuit primus, qui Athenis iudicibus pecuniã dedit, auctore Plutarcho in vitis illustrium virorum.

Itaque cum magistratus regni iusta non habeant pro autoritate stipendia, vt commodè viuant, & ne in miseriam cadant mendicitatem, salaria pro vifitatione processus, & relatione recipere permittitur eis: & de hoc loquitur hæc præfens ordinatio, quæ per ista satis videtur intelligi posse. Et Carolus vj. cum ante eum magna data essent stipendia his consiliariis, ipse reuocauit, ea tantum dari voluit his, qui 20. seruiert annis in d. parlamento anno 1405. ob id compulsi ab eo tempore fuerunt consiliarij accipere aliquam pecuniã pro relatione processus, alioqui fame perissent: an liceat habenti salarium aliquid recipere, abunde tractat Paul. Turrenti. in sua disputa. incipien. Rex Aragonum. in 4. dubio.

Requisita in hac ordinatione.

Requisita tamen aliquot in hoc tex. subnectere non pigebit. primum, quòd sit iudex Regius, vel eius locum tenens, ibi, iuges Royaux ou leurs lieutenans, idem tamen putarem in aliis, cum eadem sit ratio in cæteris, & sic eadem iuris dispositio. l. illud. ff. ad legem Aquil.

Secundò quòd sint iudices immediati ad curiam supremam, & sic quòd præsidiales sint provincialium iudices, vt sunt Seneschalli Bailliui, &c. non primæ instantiæ, quos vulgò præpositos vocamus. ibi, ressortissans sans moyen en nosdictes cours. Secus ergo in aliis, quia de vno dicens, de aliis negat. l. cum prætor. ff. de iudic. Tamen cum eadem sit æquitas, idem quoque erit. gl. in auth. quas actiones. C. de sacrosanctis eccle. etiam hodie hi recipiunt.

Consuetudo facit licitum.

Tertiò requiritur quòd illi iudices sint consueti accipere, ibi, qui ont accoustumé de prendre aucune chose. Nam interdum consuetudo facit licitum, quod aliàs erat illicitum. cap. denique. 4. dist. & ista est consuetudo generalis Regni Franciæ, tam in iudicibus ecclesiasticis, quàm in secularibus, vt pro vifitatione processus pecuniã accipiunt.

Quartò, quòd sint consueti accipere causa vifitandi processum: secus ergo si alia ratione, ibi, pour la vifitation d'iceux proces, & sic pro mercede laboris impensu, nam si vt iniustitiã facerent, vel administrarent, non valeret: vt in l. 1. & per totum. C. de pœna iudic. qui malè iudica. & vt superius distinxit. l. 1. §. sed & constitutio. ff. de calumn.

Quintò, requiritur illud, quod ita iudex accipit, fuisse taxatum. ibi, ce qui aura esté taxé pour la vifitation, ergo sua autoritate capere non potest, quia fortè malo auditatis animo posset metas excedere in exigendo, vt notarij. cap. statutum. §. notarium. de rescrip. in 6. vel fortè plus acciperet ab vno, quàm ab alio.

Iudex non ultra taxã accipiat.

Taxatio a qua debet esse.

21 Sexto, quod illa taxatio sit rationi consona, ibi, *ce qui aura este taxé raisonnablement*, extirpandum est quod ratione caret. c. cor episcopi. 68. distinctio. nam interdum immenfimum taxaretur salarium spe compensationis vni, vt postea ille communicet aliis, vel vt ipse taxet (si quando ferat occasio) simile salarium.

Regesta & signata sit taxatio.

22 Septimo, requiritur, quod illa taxatio scribatur in regesto, & signetur, *en escriuant & signant de leur main sur le dictum*. Nam quidam annonarij iudices plus iusto recipiunt, & taxant, & quasi harpyia omnia rapere vellent.

23 Octauo, quod actuarius seu grapherius scribat in breuiculo sententiae, quod taxatum fuerit salarium, ibi, *d'auantage &c.* vt postea iudices curiarum supremarum hanc immenfam taxationem reformare possint, si visum eis fuerit.

Actuarii non pars sportulas dat iudici.

24 Nono, quod iudices hoc salarium taxatum ab actuariis recipiant, & non a parte: nam pars tradet grapherio, & demum ipse iudici, ibi, *par les mains desquels lesdicts iuges pourront prendre ce qui leur sera taxé raisonnablement*, alioqui pars posset magnam summam dare, quae postea non veniret in taxationem: vt igitur haec taxatio parti computetur, necessarium est sic fieri, & non nisi his obseruatis possunt iudices aliquid a litigantibus exigere.

IDEM, article XLIII. des publiees M. D. XII.

Articulus secundus.

Item, *Et ainsi qu'auons entendu, quand aucun rapporte quelque proces es cours desdits seneschaux, baillifs & autres iuges du ressort de Tholouse, & les espices luy sont taxees, ceux contre lesquels la sentence est donnee, qui doiuent payer lesdictes espices, ou partie d'icelles, se portent pour appellans tant du principal, que desdictes espices & taxation d'icelles, pour empescher que ledict rapporteur ne soit payé desdictes espices, & pour coulouer leur dict appel, dient qu'elles sont trop excessiuelement taxees: Au moyen de quoy plusieurs gens de bien ne veulent prendre la charge de rapporter aucuns proces, doutans estre frustrez, de leursdictes espices: Nous voulons & ordonnons que quand aucun appellera desormais de la taxe desdictes espices, disant qu'elles ont esté trop excessiuelement taxees, ou autrement, que nonobstant quelconques appellations releuees ou a releuer, & sans prejudice d'icelles inhibitions faictes par vertu du reliefuement en cas d'appel, que lesdictes espices soyent payees: & celuy sur lequel elles seront taxees, sera contrainct a ce faire: sauf toutesfoies a recouurer par luy ce qui seroit dict en fin de cause auoir esté excessiuelement taxé.*

GLOSSA VNA.

Sportula seu honoraria cur species gallice vocantur.

1 IC vocat species honoraria iudicium, quia instar specierum acuunt, & olim tanquam species gratis offerebantur, & quia modice species sufficiunt edulibus, & obsoniis, ita & modica salaria pro his taxari debent sportulis, cum iudices alia habeant salaria. docto. in l. i. C. de sportu. & in l. vna. C. de suffrag.

2 Tamen quidam hodie annonarij iudices plures aureos sportulares exigunt, quos vix Midas persolvere posset, nec duo quidem Aegyptij sufferre, ob id pauperes reddunt litigantes: vt est text. in auth. vt differ. iudic. colla. 9. quos accerrime deberent castigare supremæ curiæ iudices.

Sportula persoluta quando post sint repetiti a colligante. Arrestum.

3 Aduertendum est, quod si pro aresto interlocutorio pars sportulas seu species persoluerit, eorum dimidiam partem exigere poterit ab aduersario, si commune erat arrestum, & in vtriusque vtilitatem, quamobrem dabuntur executoriales literæ solventi contra partem aduersam.

4 Si verò in aresto fuerit dictum sine expensis tam causæ principalis, quam appellationis, tunc is qui persoluerit dicta honoraria, & species, poterit a colligante reperere pro ea parte, qua modum ex aresto sentit, quod relinquatur discretioni eius cameræ, in qua prolatum fuit arrestum, ita fuit conclusum anno 1544. die 26. Iunij in parlamento. Alia hic non addam, cum hæc non sint magni emolumentis, & hodie sunt ista correctæ per consti. Henrici moderni, ad quam nunc te reuicio.

Benedictus sit Deus in secula, Amen.

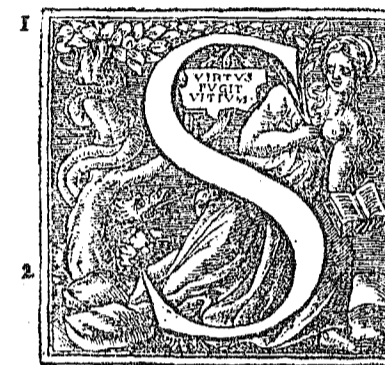
TRACT

TRACTATUS DE ARESTIS ET OPPOSITIONIBVS CONTRA EA.

Des arrests & des opposans contre iceux. FRANCOYS, article CVIII. des publiees M. D. XXXIX.

Que les tiers opposans contre les arrests de nos cours souveraines.

GLOSSA PRIMA.

SCIENDVM est arrestum esse vocabulum gallicum, significans sententiam supremæ curiæ incorruptam, & inuolabilem: vt docui in tracta. vt contractus & alij actus gallicis concipiuntur verbis, in secundo tomo commenta. harum consti. ipsa enim curia iudicat, sicut princeps esset iudicaturus. l. vnica. ff. de offic. præf. præto. Ideo non licet venire contra aresta curiæ, sed ea custodire omnes tenentur, tanquam sacrosancta, nec ab eis est recedendum, nec quidem appellandum. l. i. ff. a quib. appell. non lic. ¶ Sed aduertendum est, cum dicitur hic in text. opponi contra arrestum, intelligendum est loqui contra executionem aresti, vt infra futius declarabimus, & quamuis Budæus in annota. in pandect. vtatur verbo intercedere pro opponere & opponere. l. 2. ff. de except. vt scripsi in tit. de verb. signif. ideo nos terminis iurisconsult. vtimur, & dicanicorum, cum in forensi versemur iudicio: generale autem est verbum opponere, & magis frequens. Licet variis modis cognoscatur contra aresta, quæ tractaui in tract. de literis ciuilibus in 1. tomo commenta. in has consti. reg. & scripsi in tract. de rescript. art. 7. in 2. tomo commenta. curiam septem modis de causis posse cognoscere, sed hic additur alius mo-

Articulus primus.

Arrestum est sententia supra curie.

Interponere pro opponere iureconsultorum est, intercedere Budæi opponere generaliter.

Tertius opponit se contra aresti executionem.

Arrestum contra inauditum non valet.

Absenti non citato dictum arrestum an valet.

Tertium tripliciter se opponit.

Adiungere se potest tertius libri iam motus tripliciter.

3 dus, videlicet per oppositionem. ¶ Nam si opponat tertius contra arrestum, audiri debet, quia arrestum latum inter aliquos, non debet prodesse nec nocere tertio, sicut res inter alios acta aliis non nocet, neque prodest. l. quia. ff. de iureiur. & in rubr. res inter alios acta. quia non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri. l. non debet. ff. de regu. iuris. non censetur enim esse latum contra inauditum, quare audiri denuo opponens debet. l. cum quaeritur. cum l. seq. ff. de except. rei iudicatae. nam Imperator statuit his verbis, ea quæ statuuntur aduersus absentes, non per contumaciam, sed denunciationibus nequaquam ex more conuentos, iudicaturæ rei firmitatem non obtinere certum est. l. ea que. C. quomodo & quando iudex. ¶ Si ergo non valeat arrestum contra inauditum, necesse est vt is postea audiatur: ideo per oppositionem senatus eum audiet, licet non soleat indicta causa senatus arrestum proferre, quod si fecerit, is qui præterdit interesse interponere debet, & illud arrestum ei non nocebit, nisi postea declaretur executorium contra illum, vt fieri solet. ¶ Imò etiam glos. in d. l. ea. dicit arrestum non valere pro absente non citato, quia res inter alios acta, nec nocet nec prodest, per totum illum titulum, & definiti non potest contra partem inauditam. l. de vnoquoque. & ibi Hippol. nu. 34. in octaua ampliano. ff. de re iudic. multa in præfatio. adduxi in tit. de citatio. supra. videte text. & ibi doct. in l. furioso. ff. de re iudic. & l. non eo minus. C. de procur. ¶ Præterea dicebat Menander Græcus, qui prius condemnauerit, quam causam luculenter audierit, is malus est, quia malè credidit: ideo ne iniuria fiat ei, qui non fuit auditus, poterit ipse per oppositionem sibi prouidere, & ex hoc articulo, tanquam ex equo Troiano magna circa practicum vbertas nobis enascitur circa opposentes.

7 In hac materia oppositionum tres casus traditi sunt à Bartol. in l. si perlusorio. ff. de appell. qui præcipue declarant totam hanc materiam. Primus casus est, quia interdum tertius impedit ne causam, quam alius incepit, agat, seu defendat, & si sua principaliter interlit, quia foris est emptor, alius venditor, poterit ipse agere ante litem contestationem, & alteri defendere, ne agat. l. sæpe. ff. de re iudic. l. Titia. ff. solu. mari. li. post litem contestatam veniat, quam sciuit, & tunc poterit assistere agenti, sed vt agat, non poterit impedire. l. solutionem. ff. de solutionibus. de quo scripsi in tract. de senten. prouis. in primo tomo harum consti.

8 Secundus casus, si tertius veniat, vt assitit, quod etiam tribus modis fieri potest, vel vt assistat, ne fiat collusio. l. si suspecta. ff. de inofficio. testament. Secundo vt causam adiuuet ad victoriam, tunc is poterit assistere, & alia facere, quæ posset pars principalis. l. si parentes. & l. sequent. C. de euictionibus. clemen. constitutionem. vbi Docto. de electionibus. Vnde intra dilationem testes producere poterit, quos pars non produxit. glos. in dicta l. si suspecta. in princip. & l. principaliter. 2. C. de libera. caus. vbi Bald. in authen. nunc si hæres. C. de litigiosis. ideo si præclusa sit

via probandi principalis, ita & tertio. c. cum super. vbi doctores, de re iudic. Tertio poterit assistere quis, assumendo in se litem, cum ad eum spectet, principaliter d. l. saepe & l. 2. C. vbi in rem action. Anto. Butr. & alij, in cap. cum super. de re iudic. facit l. si actor. ff. de procur. quia non debet alterius collatione, aut inertia alterius ius corrumpi. l. si pariter. C. de liberali causa.

Tertius in eadem statu recipitur in quo inuenitur processus. Inobtus pro cessus no ad inuatur adiunctione tertij. Competens fit iudex qui alias erat in competens quo ad tertium opponentem. Inauditus opponit ante & post arrestum.

9 Itaque hic tertius debet in eo statu sine retardatione processus recipi, in quo lis est, nec debet renouari processus. Bal. in dicta auth. nunc si haeres. in fin. & Alex. consil. 82. in causa. in fi. vol. r. post Bart. & Imol. in l. a sententia. ff. de appel.

10 Si tamen processus sit ineptus, tertius non poterit illum ad aptitudinem reducere, nec eum prosequi, vtor verbis. Bald. in dict. authen. nunc si haeres. col. fin. C. de litigios. per clem. constitutionem. de elect.

11 Et quamuis ille iudex non fuisset competens quo ad tertium, tamen ratione oppositionis incidens erit competens, per ca. super eod. de offi. deleg. l. a diuo Pio. §. si super. ff. de re iudic. Anch. consil. 183. pro clariori. colum. prima. facit l. quoties. C. de iudic. nisi quis opponeret contra literas debitis, tunc remitteretur opponens ad suum ordinarium: vt docet Masuer. in titu. de remi. §. item si virtute. nume. 3. in praxi, scripti in tract. de liter. oblig. artic. r. glo. oppositionis in r. tomo horum commenta. in consti. reg.

12 Et sic poterit quis, non solum opponere ante arrestum latum, si probeat sua interesse, sed etiam post latum, quando non fuit auditus. l. r. C. de iuris & facti ignora. l. si rem. §. quolibet. ff. de iudicio. quia vbi lex non praestat tempus, sufficit quolibet tempore. l. qui fundum. ff. de contrahen. em. pri. l. in venditione. §. de tempore. de bonis authorit. iudi. possiden. Bart. in l. r. per illum tex. ff. de lusu alea & aleato. Roman. consil. 340. circa fi. col. r. & Iason. in l. Gallus. §. videndum. in princ. ff. de liber. & posthu.

13 Si quis tamen sciat suam agi causam, vel interesse, debet se opponere ante arrestum, vel sententiam, alioqui postea non audietur. d. l. si parentes. C. de euidio. Bar. in l. si prolusorio. §. r. ff. de appe. Ancha. in clem. constitutionem de electio. Fely. in c. cum super. de re iudic.

Acta nocet tertio qui praescrierat causam agi.

14 Ex quo inferitur, quod acta gesta inter alios praedictant tertio, si ipse sciuit causam agi. d. l. saepe. ff. de re iudic. secus si ignorauerit, quia tunc etiam post dilationem poterit testes producere, & omnia agere, quae ad suum spectant commodum. Bartol. in dict. l. si prolusorio. Matth. decisio. Neapol. 235. an tertius. nisi reus procurasset & quaesiuisset malitiose aliquem tertium ignorantem. c. 2. in fi. vt lit. penden. in 6.

Publicatis attestacionibus cu pro ducuntur testes.

15 Etiam hic tertius ignorans causam agi publicatis attestacionibus, poterit super eisdem articulis, producere testes, licet principaliter non. c. fraternitatis. de testib. clem. 2. illo titu. Barto. in l. si prolusorio. §. r. ff. de appel. quia sicut ignorantia acta non praedictant, ita nec publicatio, quia non censetur facta quo ad tertium. Panor. & Fely. in dicto c. veniens. 2. de testib.

Testes ultra decem quando tertius producere possit.

16 Imò etiam tertius poterit producere testes, si principalis decem produxerit, quamuis lege Regia prohibitum sit ultra decem testes super vno facto producere, quia intelligitur quo ad vnam personam, & vnum factum: vt in tracta. de testibus, supra dictum fuit. facit cap. constitutus. de testibus.

Transactio facta tertius non desinit profectui.

17 Fortius si primus transgerat vel instantiae renunciauerit, poterit tertius causam prosequi. l. a sententia. §. idemque rescriptit. ff. de appel. multo magis interponere.

Executio an impediatur post per tertium appellatentm.

18 Tertius casus est, quando post sententiam tertius venit ad impediendum executionem sententiae, & tunc intra tempus veniens appellare poterit. l. a sententia. ff. de app. vel ante executionem factam se opponere, vt hic dicitur. vnde scribit Io. Ferr. in sua praxi in forma exec. sent. defini. his verbis: labor est obtinere sententiam, sed grauius est illam executioni demandare, nam per cauillosas personas multa opponuntur contra executionem.

Opponere is contra quem latum est arrestum an possit.

19 Opponit interdum is, contra quem latum est arrestum in executione, & non auditur. l. r. & 2. C. de execu. rei iudic. nisi forte dubium arrestum fuerit, vt pote si quis condemnatus fuerit ad fructus, quos liquidare oportet, & tunc si executor vult exequi non facta liquidatione, opponi solet contra arrestum, etiam ab illo contra quem latum est: vt alibi dixi in tracta. de senten. exec. & art. r. de liter. oblig. in r. tomo commenta. in has consti. reg.

Tertius opponens iure & quando iure se opponere dicatur.

20 Item post annum auditur etiam is, contra quem latum est, opponens contra arresti executionem, teste Masuer. in titu. de execu. §. item contra arrestum. nu. 36. scripti alios casus in tracta. excep. in exceptionibus quae opponuntur in executione. {Vide quae scripti in tract. de literis ciuilib. in glo. vlti. in r. tomo horum commenta.}

21 Interdum opponit tertius, contra quem arrestum expresse latum non est, & de hac oppositione loquitur iste rex. nempe si iure opponat, quod iure factum est, poenam non meretur, sed opponens obtinebit. l. Gracchus. C. ad leg. lul. de adul. si vero perperam opponat inferius docet iste rex. punietur & mulcabitur.

22 Sed quando iure opponere dicatur? Resp. sic agatur de sententia prolata in actione in rem, si res à nullo possidebatur, vt pote quia res erat vacans, vt haereditas, praebenda, & tunc opponens impedit executionem. l. fi. C. de edict. diui Adria. tol. si vero res erat possessa à tertio, & tunc oppositio tertij impedit executionem. l. ob maritorum. C. ne vxor pro mari. & dict. l. saepe. si autem tertius non possideret rem, sed condemnatus, oppositio tertij hoc casu non impedit executionem cautione praestita: iuxta l. si is à quo. ff. de rei vend. vt inferius dicam.

23 Si vero executio fiat in actione personali, vt pote in locato, mutuo, & aliis, tertius opponens impedit executionem, & summarie & de plano tractari haec oppositio debet. l. a diuo Pio. §. si super. ff. de re iudic. vbi Bart. & alij.

24 Sed quae sunt illa, quae possunt opponi in executione? Respond. exceptiones ortae post sententiam interponi poterunt.

25 Illae vero quae competebant ante sententiam minimè, nam exceptiones peremptoriae ante sententiam opponi debent. l. peremptorias. C. senten. rescin. non posse. cap. exceptionem. de excep. quod limitatur in quibusdam casibus ibidem descriptis. & in l. r. C. de iur. & facti ignoran. quos ample in tracta. excep. tractaui, & si pars vellet stare iuramento victoris, non tenetur iurare, per l. in contractibus. §. illo. & glof. in l. generaliter. C. de non numer. pecu. quia post probationem non tenetur quis subire iuramentum, quod in locum probationis succedit, nec valeret in hoc consuetudo. cap. 2. de proba. vide tamen quae dixi in artic. r. glo. r. de liter. oblig. primo tomo commenta. ad has consti.

26 Decem effectus oppositionis scripti in tracta. de senten. prouif. art. 3. glo. 9. in dict. primo tomo consti. Reg.

{Statuit tamen Caro. vj. ne executio arrestorum impediatur per literas Regias, quominus executioni demandentur, anno 1389. die 15. August. fol. 134. in lib. antiq. constitu. Parisi.

S' ils sont deboutz de leurs oppositions.

GLOSSA II.

IX hoc tex. colligitur, quod opponens reiici debet à sua oppositione, quando ius non habebat, opponendi ius habere censetur, si res de qua agitur sit sua, vel aliquod ius in ea habeat, seu interesse sua putauerit. d. l. saepe. & l. a diuo Pio. §. si super. ff. de re iudic.

2 Et tunc is audiendus debet ignorans, etiam si tres latae essent sententiae conformes contra alium. Cardin. & alij, in dicta clem. r. de re iudic. quia non censetur latae contra inauditum tertium, ideo is audiendus debet. Fely. in c. veniens. 2. in 3. notab. de testibus.

3 Vnde sententia alimentorum & alia prouisionalis & executoria, non erit executoria contra tertium inauditum. d. l. a diuo Pio. §. si super. Fely. in 2. notab. in dict. c. veniens. scripti in tract. de senten. prouif. artic. r. & recedentia contra vnum lata, non dabitur executioni contra tertium: vt scripti in art. r. de senten. execu. in primo tomo consti. Reg.

4 Imò si iudex praeciperet, vel apparitor huic tertio, vt solueret in vim sententiae contra alium latae, perperam ageret, & posset hic tertius appellare: vt censuit Senatus contra officialem Lugdunens. qui sic iudicauerat, & praeciperat anno 1534. die 17. Aprilis.

5 Sed si quis se opponat contra sententiam non executoriam, & executor pronunciet eam data cautione executionem, si is tertius appellet, non fiet executio contra illum, sed debet recipi ad concludendum in causa appellationis, sicut in processu in scriptis, quia non est lata sententia in causa principali contra eum, & ita iudicauit Senatus anno 1521. die 2. Decembris; ex appellatione emissa à domino Ludouico Regnier consiliario & executeore ad hoc commisso, quod est notandum.

6 Et sic notandum est, quod si quis se opponat contra sententiam executoriam coram mero executeore, id est apparitore, tunc non obstantie oppositione sententia exequetur: vt scripti art. r. tracta. de liter. obliga. sed si pars appellet ab executione, propter reuerentiam appellationis, viator debet subsistere: vt ibidem abunde scripti.

7 Si vero obligatio non sit executoria, & quis opponat coram apparitore, is debet dicere diem opponenti, ad dicendum causas oppositionis coram iudice, à quo emanauit sententia, vel executio.

8 Si autem quis opponat coram consiliario, aut alio habente iurisdictionem, tunc is de causa oppositionis cognoscat, & partes audiet. c. de cetero. de re iudic. & hic interdum refert curia, postquam partes audiuerit, & curia super ipsa oppositione statuit, & tunc non appellatur: secus quando consiliarius datus executor aliquid statuit.

9 Sed dubium est, an audiri possit opponens, si denuo agere velit, postquam fuerit reiectus à sua oppositione? Respon. non, si plene est de oppositione cognitum, secus si summarie, & per modum prouisionis aliquid fuerit pronunciatum. l. si autem. in fin. ff. de nego. gest. l. quod in diem. in fin. de compen. vel poterit opponens repulsus à iudice inferiore appellare, per l. a sententia. ff. de appel. Petr. de Ferr. in forma exec. senten. definit. vertic. sed pone quod apparente contradicatore.

10 Non poterit iudex secularis cognoscere de nullitate sententiae iudicis ecclesiastici, nec è contrario, per text. in c. fin. de excep. lib. 6. & an executor possit de nullitate sententiae cognoscere. vide text. in cap. de cetero. vbi Panor. & Fely. abunde tractant de re iudic. Francif. Marc. decisio. Delphi. 29. in secunda parte.

Summarie tractada est oppositio. Exceptiones quae possunt opponi in executione.

Ius opponendi quando quis habere censetur. Sententis etiam tribuatis potest tertius se opponere. Executoria quamuis sit sententia non est exequenda contra tertium. Apparitor ui sententiae nil potest in tertium. Executio contra tertium appellatentm non fit. Praxis oppositionis contra tertium.

Oppones reiectus an repetere possit suae executionem. Iudex secularis an à nullitate sententiae ecclesiastici cognoscere possit uel econtra.

Seront condemnz enuers nous en l'amende ordinaire du fol appel.

GLOSSA III.

Temere opponens contra arresta ad sexaginta libras multatur.

TS T E articulus extendit poenam temere appellantis, ad temere opponentem contra arrestum supreme curie, quod debet incorruptum inuolatumque permanere, si tamen quidam stolidus opponat contra illud, ad sexaginta libras condemnari debet, si dictum fuerit perperam opposuisse, vel reiectus fuerit a causis oppositionis, & fuerit dictum arrestum executorium non obstantibus allegatis in contrarium, hoc est maxime statutum propter curie supreme reuerentiam, & vt malitia opponentum precludatur, qui solent passim contra arresta opponere, & vt via litigandi sine causa tollatur, & ne arresta illusoria fiant. l. si prator. ff. de iudic.

Appellatē temere nō incidit ipso iure in multam.

2 Sed an requiratur condemnatio huius multae? Respond. requirit, & multae declaratio debet per iudicem fieri, per c. cum secundum leges, de heretic. in sexto. na quauis haec Regia lex imponat poenam, vult tamen vt condemnentur temere opponentes per iudicem. ita probat iste text. ibi, *Seront condemnz*, ergo requiritur condemnatio, ab hac tamen declaratione multae, poterit appellari excepta curia suprema, per l. si qua multa. ff. de verb. signific. vbi abunde scripsi.

Herēs an possit opponere contra sententiam latam in defunctum.

3 Quero an haeres opponere possit contra sententiam latam in defunctum? Respond. non videtur, quia eadem persona cum defuncto censetur. text. in auth. de iureiur. a moriente praestito. col. 4. l. haeredem. ff. de regul. iuris. gloss. in l. & eandem. de exceptio. rei iudica. & hoc est verum in successore vniuersali. l. miles. in fine. ff. de re iudic.

4 In successore vero singulari, vide per text. in l. ex contractu. ff. de re iudic. & in l. si mater. in fi. & l. exceptio. ff. de except. rei iudic. Bart. in l. creditores. C. de pigno. vide qua scripsi in tractatu de literis obligat. in art. 8. & seq. in 1. tomo commenta. in has constitutiones, & Decius consil. 445. in casu. col. 6. nu. 29. & seq.

5 Sed si haeres opposuerit, an ad multam sit condemnandus, quod non videtur, quia iustam ignorantiae causam habere videbatur. l. qui in alterius. ff. de regul. iur. & hic tex. requirit malitiam, ibi, *selon la qualite & malice des parties*. Alij dicunt istam partem referendam ad condemnationem maiorem secundum qualitatem malitiae, sed ad poenam ordinariam non excusari. deo arbitrio iudicis relinquendum est, si bona fides affuerit quod excusetur, alioqui vix est vt non teneatur.

Et la moytie moins enuers la partie, & plus grande, si mestier est, selon la qualite & malice des parties.

GLOSSA IIII.

Temere opponens condemnatur etiam ad 30. libras parti applicadas.

P P O N E N S temere quia partem grauauit in hac temeraria oppositione, debet condemnari illi ad multam triginta librarum, qua est dimidia multa temere appellantis, & in maiori summa condemnari poterit pro malitia partis opponentis, & sic tam fisco cuius auctoritatem laedit opponendo contra statuta per suos summos iudices, multa debetur, quam parti. alibi dixi quare maior detur fisco, quam parti, in tractatu de rescript. art. 3. gloss. 7. supra in secundo tomo harum constitutionum. Consideret ergo iudex, an aliqua causa potuit istum opponentem excusare, & tunc remittenda est poena, saltem mitiganda: si vero nulla appareat causa iuuans oppositionem, tunc ad multam eum condemnabit, si iudex in hac oppositione videat partis opponentis malitiam, ad maiorem multam eum condemnabit. hic est intellectus textus.

Et contre l'execution des sentences non suspendues par appel seront condemnz en vingt liures Paris d'amende enuers nous, & la moytie moins enuers la partie, & plus grande si mestier est comme dessus.

GLOSSA VLTIMA.

Temere se opponens contra sententiam quomodo puatur.

S V P E R I U S loquutus est de male opponente contra arrestum, hic vero loquitur de opponente contra sententiam inferiorum iudicum appellatione non suspensam, & sic qua transit in rem iudicatam, vt ad viginti libras condemnari debeat opponens erga fisco, & ad decem erga partem, quia hic non tantum offendit, sicut is qui interponit contra supremi Senatus sententiam; id est arrestum.

Appellatio a sententia etiam que transiit in rem iudicatam recipitur.

2 Tertius ignorans causam agi, potest pro suo interesse appellare, etiam a sententia qua transit in rem iudicatam, quia quo ad eum non dicitur transiisse in rem iudicatam. l. a sententia. ff. de appel. cap. cum super. de re iudic. etiam si clausula appellatione remota esset appositae, qua non habebit locum quo ad tertium. per tex. singu. in c. super eo. in fi. de offic. deleg. cap. audita. vbi Panor. de restitut. spol.

Iuramentum de notitia.

3 Debet tamen iurare iste tertius, quod a decem diebus citra habuit notitiam dictae sententiae a qua, cum possit laedi, appellat. Barro. & alij in dicta l. a sententia, quia si tertius sciuisse causam agitari, &

tari, & non comparuisset, postea non audiretur. l. saepe. ff. de re iudic. & cap. quamuis. illo tit. vt supra 4 perius dictum fuit. † Ex hoc patet, quod si iudex praesumeret malitiam contra tertium volentem impedire excusationem sententiae, adhuc deberet illum audire, & cum recipere, nec debet eum excludere, quia hic imponitur poena, si male opponat; ergo debet recipi opponens, etiam si iudex hoc certo sciret, quia poena huius textus contentus esse debet, alioqui esset in facultate iudicis, istam poenam tollere, non recipiendo partem ad oppositionem, & tamen text. vult vt recipiatur soluendo poenam, & ita seruatur in forensi iudicio, quicquid dicat gloss. & docto. in cap. super eo. in fi. de offic. delegat. quia a iure non erat imposita poena opponenti, vt hic, Innoc. si iudex ipsum opponentem repelleret, posset opponens appellare, & iusta esset appellatio.

Iudicis non est repellere opponentem.

5 Sed si pars appellauerit, poterit tertius pro suo interesse prosequi appellationem a parte interpositam parte etiam inuita. casus not. in cap. veniens. 2. de testi. Bar. in dict. l. a sententia. §. idem que rescriptit. & l. si per lutorio. §. i. ff. de appella.

Appellatione interposita a parte prosequitur tertius.

6 Et sic tertius impedit executionem non solum in petitorio, sed etiam in possessorio. d. l. a diuo Pio. §. si super. ff. de re iudic. do. de Rota decisio. 438. in not. item fuit dubitatum, per cap. i. in fin. de restit. spolia. in 6.

7 Dummodo probauerit sua interesse, & in hoc casu in initio probari debet, antequam audiat. Rota decisio. 54. nota. quod vbi in antiq. & in hoc probatio summaria sufficit, nec requiritur plena. d. l. a diuo Pio. §. si super. imò per iuramentum, vbi nullum est, vel modicum prauidicium, poterit probari. arg. l. Thesaurus. ff. ad exhib. Bar. & alij in d. l. a diuo Pio. §. si super.

Tertius sua interesse probare debet & quomodo.

8 Et tripliciter potest alicuius interesse. Primum quo ad plenum prauidicium. l. penultima. ff. de re iudic. vt de emptore & venditore. Secundum potest interesse etiam in possessione, quam possessor perdit, & tunc opponere poterit. d. §. si super. & l. ob maritorum. C. de vxor pro marito vt statim dixi. Tertium potest interesse quo ad quale prauidicium, vt in l. si duo. ff. de iureiur. l. a sententia. ff. de appel. & tunc sufficit summarie probare interesse.

Interesse potest alicuius tripliciter.

9 Sed opponens postea tenetur plene probare rem esse suam, si non sit possessor, quia hoc dicit, ergo probat. l. ei qui. ff. de probat. Ioan. Fabri. in l. i. C. de priuileg. fisci. Chassa. in consuetud. Burgund. in tit. des rentes. §. si. in glo. vt. sed possessor non. l. fi. C. de rei vendic.

10 Si tamen victor praestet cautionem victo de restituendo rem tertio, in casu quo vincat, oppositio tertij non possidentis rem, non impedit sententiae executionem. per tex. in l. is a quo. ff. de rei vendic. & hoc etiam in beneficialibus seruari docet Innoc. in cap. i. de concess. praebend. in 6. & Panor. in cap. veniens. secundo. col. 3. de testibus. declarat & limitat Felin. ibi. & in cap. cum super. col. 4. & Ant. Tremol. in additio. ad practicam de Bonacurso, in tit. de impedi. execu. versic. idem dicit potest in conueto, de opponentibus contra praecona abunde scripsi in tract. de praeco. in 2. tomo qua ibi videri possunt.

Cautio praestita iuuat executionem contra tertium.

FRANCOYS, article CIX. des publiees M. D. XXXIX.

Semblables condemnations seront faictes contre ceux qui sans cause baillent requestes, pour faire corriger & interpreter, changer ou modifier les arrests donnez, par nosdictes cours, qui seront deboutez, de l'enterinement de leursdictes requestes.

Articulus secundus.

GLOSSA VNA.

S T A T V I T vt simili poena decernatur contra eos, qui supplicarunt, vt arrestum corrigetur, mutaretur, moderaretur, seu interpretaretur, si perperam supplicauerint, probatur in l. 2. C. de legib. ibi si ab aliquo retractetur, notam infamiae subituro eo, qui vel astute ea interpretari voluerit, & hoc eo statuit, ne aliquo modo differatur, vel impediat executionem. nam per tot supplicationes, quas partes offerebant curiae, impediabantur ipsae cognoscere de aliis causis, & eluforia erant arresta, ideo statuit vt hic.

Supplicans arresti correctionem submittit se multae.

2 Vnde anno 1551. die 7. Augusti, fuit dictum, & factum praecceptum a Senatu domi. de Boyssi, sub poena decem mille librarum, vt personaliter compareret in curia, responsurus procuratori generali Regis, fuit etiam data procuratori eius domus pro custodia & carcere, & quod solicator eius caperetur etiam intra loca sacra, eo quod post arrestum latum impetrauerat literas, praecipientes Senatu ne executioni arrestum mitterent, in elusionem Regis, & totius curiae: sed forte bonum fuisse statuere, quod is qui literas concesserat, veniret defensurus literarum concessionem.

Arrestum. Impetrans rescriptum ad diffugiendam arresti executionem puniatur.

3 nam qui me tibi tradidit, maius peccatum habet. † Et de iure puniatur impetrans temere rescriptum, si mendax precator existat. l. & si legibus. C. si contra ius. c. 2. & c. sedes. & seq. de rescript. sic & hic puniendus erit, alioqui datur materia impetrandi ista rescripta post arresta, & vexandi partes, vnde iis obuiari debet. l. conuenire. ff. de pact. dot. l. in fundo. de rei vendic. & tales literae, vt arrestum non mandetur executioni donec tale quid factum fuerit, non valent, tum quod sit contra consuetudinem & stylum curiarum supreamarum, tum contra iura illarum, & contra honorem & reuerentiam earum, & contra ius: ideo inciuile tale rescriptum erit, vt docet Guido Papae in decisio.

in decisio. Delphina. q. 420. in hac curia, etiam quia causa euocabatur postquam erat decisa, contra ea quae scripsi in tract. de euoca. in primo tomo commenta. ad has consti. reg.

Executione arresti praepeditores littere Regiae non valent.

4 Et sic patet de iure non valere rescriptum impediens executionem arresti, & sententiae parliamenti. l. rescripta. & authentica quae supplicatio. C. de precib. Impe. offeren. & l. probatorias. C. de duce. offic. lib. 12. & in authen. vt diuinae iussio. §. fin. colla. 5. & est iniustum rescriptum & iniuste, ideo non valet, vt scripsi in tracta. de rescrip. in 2. tomo commenta. ad has consti. reg. tolleretur enim sic ius partis per ista rescripta, & quod princeps non potest directo facere, per indirectum, id est, per ista rescripta faceret, & posset dici quod cancellarius, qui ista concederet, esset vnum pectus Melibei, & iniuriam faceret suo principi, quia vellent eum ad tyrannidem inducere. Guido Papae in dicto consti. 429. in hac curia. Imò etiam consuit Senatus Paris. arresta curiae esse executioni tradenda sine aliis literis ordinariorum, quas de paratis vocant, anno 1381. die 18. Iunij.

FRANCOYS, article CX. des publiées M. D. XXXIX.

Articulus vltimus.

Et à fin qu'il n'y ait cause de douter sur l'intelligence desdits arrests, nous voulons & ordonnons qu'ils soient faits & escripts si clairement, qu'il n'y ait ne puisse auoir aucune ambiguïté ou incertitude, ne lieu à en demander interpretation.

GLOSSA VNA.

Arresta clare & non obscure concipienda sunt.

1 **S**TATVIT arresta planè debere esse concepta, vt locus amplius non sit illorum interpretationi, superius voluit vt gallicis conciperentur verbis, vt omnis obscuritas euicaretur. hic vult quod etiam illa verba vulgaria, tam planè concipiantur, vt nihil difficultatis resulter, sicut enim lex clara esse debet. textus in authentica de testa. imperfect.

§. primo. colla. 8. ita & arresta & sententiae. l. fin. §. quod si actor. in fin. ibi constitutio nostra dilucida, & compendiosa in terris clareat omnibus. C. de iureiurand. propter calum. dando. Lucas de Penna. in leam. col. 2. C. de execu. mune. lib. 10.

Ambiguitas in quo consistit.

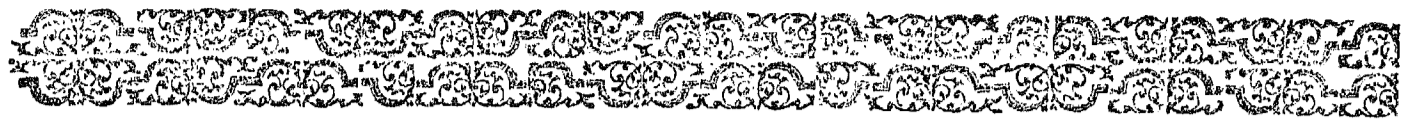
2 Potest esse ista ambiguitas in facto, vel in persona, vel in re. glo. & docto in cap. fin. 33. distinct. ideo debent iudices & consiliarij antequam proferant sententiam, illud dubium liquidare, vt l. 1. & per totum C. de senten. quae sine cert. quantita. profer & in §. curare. de actio. in institu.

3 Potest etiam esse ambiguitas super verbis, quae multipliciter forte accipiuntur, ideo obscura. l. in ambiguo. ff. de rebus dub. vel quia generalia sunt, & generalitas obscuritatem parit. l. ita fidei. ff. de iure fisci. & ad tollendum istas obscuritates debent consiliarij aduertere, ne generalibus verbis concipiant arresta sua, sed apponant specialia, & alia verba rei maxime conuenientia, & in hoc pendet laus & utilitas iudiciorum, & quandoque in cauda iacet venenum, vt dicit Ioan. Faber. in rubr. de public. iudic. adeo vt plus difficultatis sit in executione, quam in sententiae prolatione, quod non esset, si iure & planè ac simpliciter conciperentur, & fierent sententiae & arresta.

4 Alia hic multa dicerem de executione arrestorum, verum quia multa in primo harum constitut. tomo conscripsi, & in titulo de executione arrestis. infra ibidem videbis lector beneuole, ideo hic finem faciam, Deo opt. max. & eius virgini gloriose, ac omnibus calicolis maximas ago gratias, qui meum currentem animum sic direxit, vt tertium promissum tibi Tomum breui explicuerim. Amen.

Spes mea Christus.

INDEX

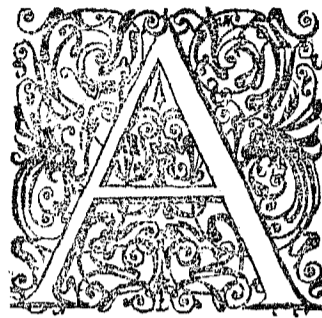

INDEX NOTATV DIGNIO-

RVM, QVAE HIS TRIBVS TOMIS

Commentariorum in Constitutiones Regias

Gallicas habentur.

- A**
Abbas & conventus an religioso cedere possint. 69. num. 12.
Abesse reipublice causa quis intelligatur. 818. nu. 5.
Ab excessu modi in omni causa appellandum est. 229. nu. 12.
Ab execute tore non appellatur, art. 14. 245.
Abientia in vno actu non prauidicat in aliis. 998. nu. 5.
Absentia quando habetur pro praesentia contra absentem. 697. nu. 1.
Absentia procuratoris quando in expensis mulctatur. 888. nu. 50.
Absentiae causa magna quae dicatur. 818. nu. 8.
Absentiae causa probabilis quae sit. ibidem nu. 10.
Absentiae, ingratitude, & susceptionis liberorum causa rescinditur contractus. 427. nu. 56. & seq.
Absens quoad donationem quis dicatur. 669. nu. 3.
Absenti donatio facta, ut valeat, requisita. 669. nu. 1.
Absenti non citato, dictum arrestum an valeat. 947. numero 5.
Absolutus in possessorio beneficii an possit iura beneficii exigere. 802. nu. 24.
Absolendus quando sit uterque, actor & reus. 801. nu. 13.
Absolutus ratione instantiae, an teneatur ad expensas. 888. nu. 51.
Absolutio iuramenti an sine causae cognitione dari debeat. 447. nu. 16. cum seq.
Absolutio a iuramento petitur. 119. nu. 24.
Absolutoria iudicia raro fiunt in criminalibus. 32. nu. 118.
Abusus in beneficiis tollendus. 20. nu. 37.
Abuti & abusus quid. 935. nu. 1.
Acceleratio processus ex multis causis. 799. nu. 1. & 3.
Acceptatio donationis fieri potest coram quibuscumque notariis. 572. glo. 7.
Acceptatio donationis quando fieri debeat. ibidem.
Acceptatio donationis potest fieri etiam in praesentia procuratoris donantis. ibid. glo. 6.
Acceptationem factam per generalem procuratorem ratam habere poterit donata. 572. glo. 5.
Acceptatio facta tutori, vel aliis non valet. 554. nu. 2.
Acceptilationem creditor facere debitori debet. 473. numero 1.
Accusare quoad poenam criminalem non potest pars, sed regius procurator. 30. nu. 105.
Accusato lite pendente fit prouisio. 147. nu. 113.
Accusatione matrimonij pendente fit prouisio. 166. numero 20.
Acquiescere quomodo quis potest in vno & in altero appellare. 691. nu. 8.
Acquiescere appellationi quando quis possit. 924. nu. 16.
Acquiescere quis non potest quando processus coepit est. 922. nu. 2.
Acquiescere procuratores quando possint. 941. numero 9.
Acquiescere appellationi quando quis possit. 924. nu. 16.
Acquiescens quando quis non recipiatur. 941. nu. 1.
Acquiescens in materia criminali tenetur ad expensas. 941. nu. 7.
Acquiescens arresto non supplicat. 308. nu. 73.
Acquiescens literis ciuilibus, an ad emendam sit condemnandus. 295. art. vnic. glo. 1.
Acquiescens arresto lato errorem proponere, aut supplicare an possit. 293. nu. 44.
Acquiescens appellationi literas ciuiles impetrat. 291. n. 38. quod est verum, si dolo, aut per errorem. nu. seq.
Acta nocent tertio, qui praesciuerat causam agi. 948. n. 14.
Acta coram arbitro an sint scribenda. 746. nu. 21.
Acta facta coram arbitro, probabunt coram iudicibus. 247. nu. 24.
Acta gratis miserabilibus personis expediri debent. 181. glo. vlt.
Acta ante euocationem facta valent. 268. nu. 78. & seq. & fidem faciunt. nu. 80. sed postea non 269. nu. 82.
Acta repetens errorem non proponit postea. 308. nu. 72.
Actio in factum funeraria vocatur. 40. nu. 41.
Actio realis quae dicatur. 891. nu. 13.
Actio de cuiusione habet duo fundamenta 8. 6. 23.
Actiones possessoriae an sint reales, an personales. 784. nu. 34.
Actio ex rescripto datur. 317. nu. 54.
Actio temporalis minus decennio durans non extenditur ad decennium ordinationis. 441. nu. 9.
Actiorem amittit, qui sepulchram impedit. 532. gl. 2.
Actiorem amittit cedens in potentioorem. 617. glo. 11.
Actiones an possint per principem tolli. 476. glo. 12.
Actiōnis redditio, & quanto minoris natura practice explicata. 426. nu. 5.
Actor & reus cognoscere tenentur. 123. nu. 8.
Actor prius facit expensas, quas postea, si vicerit, recuperabit. 681. glo. vlt.
Actor contra contumacem debet petitionem suam probare veram, & qualiter contra absentem procedatur. 700. nu. 1. & seq.
Actor tria petit in materia desertionis: & quae sit praxis in petendo. 911. nu. 28. & 31.
Actor contra reum non comparentem conuictum a iudice obtinet: idem reus contra actorem. 681. n. 34. & c.
Actor non comparens videtur iudicis auctoritatem spernere. 688. nu. 13.
Actor petens rem, debet eam determinare. 811. nu. 1.
Actor turbans reum, condemnatur in expensis. 801. nu. 8.
Actore non probante reus absoluitur etiam in beneficiis. 801. nu. 5.
Actore non probante reus est absolendus diffinitiuè. ibid. nu. 16.
Actore succumbente in possessorio, cui res acquiratur. 792. nu. 9.
Actore absente reus duplici modo procedit, & reo absente actor etiam probare debet. 700. nu. 6. & seq.
Actoris expensis res demonstratur. 821. nu. 31. & seq.
Actorum nomine an omnia acta contineantur. 430. gl. 7. n. 1.
Actuarius commisiones cur consiliariis non concedat. 810. nu. 3.
Actuarius quomodo excipiat relationem, & quod nihil accipiat a relatoribus. 897. nu. 5. 6.
Actuarius & notarius quomodo dent exemplum. 875. n. 41.
Actus si conscientiae alicuius relinquatur, appellari non potest, sed supplicari.

Actus quo iure fiat, quot modis cognoscatur. 766. numero 169.
 Actus qui iure facultatis, & iure suo fieri non possunt. 767. nu. 19.
 Actus nomine quid veniat. 577. glo. 9.
 Actus qui debeant per turbam probari, & quomodo probatio recipiatur vsque ad tres turbas. 815. nu. 3. 4. & 5. glo. 6.
 Adiens minor hæreditatem damnosam restituitur. 416. nu. 27.
 Adiens hæreditatem onerosam, & in hac deceptus ultra dimidiam an sit restituendus. 440. nu. 43.
 Adigendus est aduersarius ad petendum. 791. nu. 3.
 Adornare pro citare, & in ius vocare accipitur. 660. numero 19.
 Adfidentem nolle recipere, vel eum nolle docere, sapit monopolium. 523. nu. 11.
 Adita hæreditate, maioribus non succurritur. 400. numero 33.
 Adducenda quæ sint in literis ciuilibus supplicationis. 292. nu. 49.
 Administratores & tutor pupillo donare possunt. 557. numero 16.
 Administratori personæ vel bonorum donari non potest. ibidem.
 Admortire rem quis possit. 591. nu. 12.
 Adoptiuus filius an prouiso fieri debeat. 153. nu. 26.
 Adultera mulier perdit communitatem. 166. nu. 6.
 Adulteri quomodo puniantur. 58. nu. 108.
 Aduocati curiæ supreamæ ad consilium assumi possunt. 212. nu. 7.
 Aduocati Parliamentorum semper consulere possunt, etiam seneschalis & bailliis aliarum prouinciarum. 255. glo. 15.
 Aduocati ad consilium iudici præstandum coguntur. art. 16. glo. 1. ibid. 254. glo. 13.
 Aduocati dolus an parti, quæ obtinuit, noceat. 292. numero 40.
 Aduocatus delinquenti an dandus sit. 21. nu. 46.
 Aduocatus, procurator, medicus, officialis, & aliorum quando rescindatur contractus. 425. nu. 9.
 Aduocatus, & sollicitatores, ac Grapherij salaria quando petere debeant. 471. nu. 4.
 Aduocatus ex iudicis officio datur. 415. nu. 4.
 Aduocatus actoris & rei in minorum restitutionibus quomodo exordiri debeat in iudicio. 411. nu. 7.
 Aduocatus non exercens aduocationis officium non gaudet literis de committimus. 457. nu. 5.
 Aduocatus & procurator partes monere debent, vt malam fidem purgent. 468. nu. 5.
 Aduocatus & procurator protelantes causam nullam habent salarium. 478. nu. 8.
 Aduocatus cui causa committitur qualis esse debeat. 792. nu. 0. & an aduocatus in vna curia in alia patrocinari possit. 712. nu. 22.
 Aduocatus Regius iudice absente, an subeat munus iudicantis, & quando iudex abesse dicatur. 712. nu. 9.
 Aduocati antiqui iunioribus an meliores, & vtiliores sint. 792. nu. 12.
 Aduocati postulantes actus seligendi, in commissionibus. ibidem. nu. 14.
 Aduocati & procuratores acta & munimenta causa, dum litigantur habent. 929. nu. 1.
 Aduocatorum breuitas amanda est. 862. nu. 1. glo. 1. art. 7. prolixitas restringenda. 779. nu. 1.
 Aduocatis salarium debetur & procuratoribus. 886. nu. 19. 20.
 Affectio in lege condenda non est, sicut in iudicando. 8. nu. 11.
 Aequalitas inter virum & uxorem, & æqualitas in testamentis. 839. nu. 9. & 10.
 Aequalitas munerum subeundorum, & distributio æqualis inter consiliarios. ibid. nu. 14. & 15.

Æquior ordinatio recipitur, quando sunt contraria. 35. nu. 158.
 Æstimationis communis quomodo probetur. 896. nu. 1. & æstimationis relatio quomodo fieri debeat. nu. 3. & 6. art. 6. glo. vna.
 Æstimationis vini communis. 896. nu. 2.
 Æstimationis communis an & quando testibus probetur. 838. nu. 9.
 Æstimationis diuersitas referenda, & æstimatio plurimum quando habeat locum. 896. nu. 11.
 Æstimationem fructuum communem regesta probant. 897. nu. 1.
 Æstimationum relationes vbi sunt faciendæ. 898. numero 8.
 Agens via ordinaria, an eam omittere possit, & ad executionem aspirare. 87. nu. 7.
 Agere contra tutores an minores possint post 35. annos. 420. nu. 10.
 Agi non potest de euictione, nisi fuerit denunciatum auctori. 826. nu. 24.
 Agi post renunciationem appellationis contra iudicem, an possit. 925. nu. 8.
 Agit debitor, si pecunia non numeretur ad instrumenti cancellationem. 132. nu. 50.
 Agricola non dicuntur artifices, nec amittunt nobilitatem. 459. nu. 24.
 Albinus reprehensus, quod inter Latinos græcè loqueretur. 574. nu. 5.
 Allegans rescriptum illud probare debet. 380. nu. 1.
 Allegationem omisam minor non repetit ope restitutionis. 402. nu. 3.
 Alere reum intra ecclesiam fugientem quis teneatur. 541. nu. 37.
 Alienari reuocare per literas licet. 29. nu. 101.
 Alienatio minoris quando rata haberi possit. 21. nu. 73.
 Alienare an possit is, qui veniam a patris impetrauit. 527. nu. 25 & 32.
 Alienari minoris immobilia quando possint, & qua solennitates seruandæ. 420. nu. 2.
 Alienatio rerum ecclesiæ sine solennitate quomodo vitetur. 425. nu. 6.
 Alienatio in fraudem creditorum rescinditur. 425. nu. 34.
 Alienigena testamentum exequendum. 142. nu. 74.
 Alimentum intra annum debentur vxori pauperi soluto matrimonio. 165. nu. 10. etiam pendente appellatione. 167. nu. 28.
 Alimentorum nomine quando medicina veniant. 155. nu. 1.
 Alimentorum appellatione quid veniat. gl. 2. in princip. ibid. 151. nu. 1.
 Alimentorum prouiso etiam extraneo facta executoria est. 154. nu. 4.
 Alimentorum etiam gratia bona clericorum mobilia non capiuntur. 66. nu. 113.
 Alimentorum nomine quando bona sint tacitè obligata. 589. nu. 38.
 Alternatiua ordinis, & alia multiplex. 68. nu. 1.
 Alternatiua resoluitur in coniunctam. 82. glo. 6.
 Alternatiua debitum quomodo sit exequendum. 58. nu. 26. & quando est electio creditoris. nu. seq.
 Altus iustitarius quando requiri debeat. 592. nu. 18. & sequen.
 Ambiguitas in quo consistat. 952. nu. 2.
 Amicorum praesentia in contrahe minoris de quo proficit. 416. nu. 30.
 Amicus hospitans cum amico longo tempore, eò non acquirat possessionem. 766. nu. 174.
 Amici quomodo sunt vocandi, & in quibus casibus. 672. num. 6.
 Amissa res in hospitio quomodo probari possit. 498. numero 11.
 Amissio exceptionum ob contumaciam non nocet in alia causa. 698. nu. 15.

Amissio

Amissio bonorum quando probari debeat in dilatione moratoria. 374. nu. 62.
 Amittantur quomodo rescripta. 349. nu. 171.
 Anatomia an possit à iudicibus Franciæ concedi de suspense. 21. nu. 55.
 Animal comburendum in horrendo crimine. 23. numero 27.
 Animal datum pro noxa impedit executionem. 260. numero 28.
 Annalis pacifica possessio excludit sequestrum. 811. numero 5.
 Annalia sunt interdicta. 776. nu. 1.
 Annales literas vel quinquennales habens an teneatur garnire. 67. nu. 128.
 Annales literæ vel quinquennales à quo valeant concedi. 367. nu. 5.
 Annalis dilatio quæ dicatur. ibid. nu. 3.
 Annalis dilatio vni & pluribus concedi potest. 368. numero 13.
 Annales & quinquennales literæ quibus dirigantur. 354. nu. 58.
 Triginta quinque anni debent esse completi ad excludendam restitutionem. 419. glo. 2.
 Quando annales dilationes & quinquennales concedantur. 374. nu. 51.
 Anno rescriptum expirat. 350. nu. 175.
 Annus biennium, triennium, vel quinquennium, quando debitori detur. 367. nu. 6.
 Annus vel quinquennium quando incipit currere. 373. nu. 58.
 Annus salarii famulorum quomodo computetur. 475. glo. 10.
 Annus & dies in scriptura priuata an requiratur. 119. nu. 85. & seq. limitatur nu. 89. & seq.
 Annus in possessoria debet exprimi, videlicet quod ab anno citra spoliatus fuit. 210. nu. 8.
 Annus à die adeptæ possessionis ab aduersario quomodo computetur. 774. nu. 8.
 Annua protestatio habet vim & naturam rei immobilis, & inter immobilia computatur. 793. nu. 3.
 Annua sunt possessoria, & quid in petitoriis. 784. nu. 30.
 Annulata appellatione quando appellans condemnatur ad expensas, & quæ expensæ veniant. 298. nu. 10.
 Annotatio ad lit. solent. ff. de offi. procon. & lega. 944. numero 5.
 Anticipans appellationem probare debet. 938. nu. 5.
 Anticipatio quando per supplicationem releuari possit. ibid. nu. 1.
 Anticipatio quomodo fieri possit. ibid. nu. 8.
 Anticipatio ante octo dies an valeat. 939. nu. 1. art. 2.
 Anticipationis literæ quando impetrari possint. 938. numero 1.
 Antiochi lex, vt sibi non obediretur contra leges præcipienti. 355. glo. 10.
 Apparentia quæ dicatur sufficiens ad mulctandum. 790. nu. 4.
 Apparere debitor debet antequam condemnentur. 256. nu. 14.
 Apparitor debet exprimere, quæ fert sua relatio. ibid. numero 1.
 Apparitor non cogitur citare, nisi habeat copiam petitionis, neque pars sine copia comparere tenetur. 681. nu. 6. & 7.
 Apparitor curiæ supreamæ sine requisitione reum capit. 387. nu. 6.
 Apparitor vltimo supplico afficitur, si verberet. 388. numero 14.
 Apparitor potest reum in alieno territorio capere, sed non extrahere sine consensu requisiti. 392. nu. 3.
 Apparitor exequens sine literis, an in carceres conici

possit. 394. nu. 32.
 Apparitor pro commissariis à se datis tenetur. 600. numero 13.
 Apparitor dat commissarium. 602. nu. 4.
 Apparitor quomodo debeat habere potestatem capiendi rem debitoris. 609. nu. 10.
 Apparitor assignans diem coram iudice ecclesiastico, non trahitur ad laicum, vt det copiam. 68. nu. 8.
 Apparitor quomodo mittat in possessionem, & quomodo missio fiat. 759. nu. 48. 50. & 55.
 Apparitor vi sententiæ nihil potest in tertium. 949. numero 4.
 Apparitor cui copiam citationis dare debeat. 674. numero 1.
 Apparitor in Francia quomodo sine iudicis mandato citare possit, non in materia factiæ & nouitatis. 676. nu. 10. & 11.
 Apparitor pro foribus citare potest, si verò domum ingreditur, iniuriam facit domino: fallit in domo aperta & in collegio. 674. nu. 10. 11. 12. & 13.
 Apparitor apparitori testis esse non potest. 671. glo. 2. numero 2.
 Apparitoris est inobedientes denunciare. 86. nu. 25.
 Apparitoris in substationibus officium. 597. nu. 1.
 Apparitoris nomine qui veniant. 670. nu. 1.
 Apparitori creditur, licet non ostendat literas sui officij, in sua tantum iurisdictione non extra. 671. glo. 2. numero 3.
 Apparitori sufficit copia citationis semel obtulisse. 674. glo. 3. nu. 2.
 Apparitori sufficit referre, testes adfuisse citationi, sine subscriptione. 676. nu. 16.
 Apparitori mendaci quæ poena infligenda, & à quo. ibid. nu. 17. & 18.
 Apparitori proximo committenda demonstratio. 822. nu. 25.
 Apparitores Parisienses vt citent, domos ingrediuntur. 65. nu. 11.
 Apparitores à iudicibus etiam non Regiis detinentur, donec prodiderint mandatum. ibid. nu. 19.
 Apparitores exemplum citationis & executionis partibus relinquere tenentur. 679. glo. 1. nu. 1.
 Apparitores magni consilij, vbi possunt officium suum exequi. 671. nu. 4.
 Apparitores quales testes, & quot adhibere debeant in expletis conficiendis. 671. glo. 2. nu. 1. & 2.
 Apparitores qui virgam deferre possunt. 671. nu. 5.
 Apparitores vnde sumendi sunt creditori ad citandum suos debitores extra territorium. 395. glo. 4.
 Apparitores non sunt causa executionis mutendi, sed de ciuitate debitoris assumendi. ibidem.
 Apparitoribus quando literæ sint dirigendæ. 336. numero 65.
 Apparitorum seu executorum de in ius vocando quemlibet, plena facultas, & eorum antiquus vsus. 680. nu. 1. 2. & seq.
 Apparitorum & viatorum vsus approbatus in exhibitione, & in ius vocatione, inter quæ vocabula lata est differentia. 607. nu. 3. & seq.
 Appellans etiam à sententiâ ipso iure nulla. 28. nu. 87. & 96.
 Appellandum an sit à possessoria sententiâ. 241. numero 7.
 Appellandum non est ab ordinationibus regiis. 305. numero 53.
 Appellandum ad quem sit ab execute delinquentem. 228. num. 6.
 Appellandum ad quem sit à iudice requisito. 227. numero 4.
 Appellans in actione funeraria non recipitur. 140. numero 42.
 Appellans tenetur hæredes intimati citare, sed non e contrario. 28. nu. 97.

L L L 2

Appellans sine oppositione an garnire debeat. 52. numero 7.
 Appellante vtraque parte à sententia executoria an iudex à quo illam exequi possit. 205. nu. 9.
 Appellare ante sententiam clericus an possit. 14. nu. 67.
 Appellare quando liceat ab executione literarum vel im-
 petratione. 217. glof. 3. nu. 2.
 Appellandum non est ab infinnatione. 560. nu. 11.
 Appellandum non est à concessione rescripti, sed ab ex-
 ecutione. 349. nu. 173.
 Appellans & appellatum deducunt non deducta. 359. nu-
 mero 4.
 Quilibet appellans renuntiare debet, & vniu renuncia-
 tio non sufficit. 925. nu. 10.
 Appellans temerè quomodo puniatur. 96. nu. 3.
 Appellans temerè & appellatus debet expensas. 917. nu-
 mero 20.
 Appellans malè pro parte, an ad multam teneatur. ibid.
 nu. 17.
 Appellans debet declarare articulos, super quibus appel-
 lationem profectur. 913 nu. 1. glof. 1.
 Appellans sustinet malè iudicatum, reus contra. 914. nu. 4.
 glof. 1.
 Appellans si non produxerit sententiam, & grauamen il-
 larum, quid fiet. 912. nu. 47. & seq.
 Appellans quando excusetur ab expensis. 918. nu. 43.
 Appellans omnis tenetur se presentare in parlamento.
 818. nu. 1. & seq.
 Appellans ab arbitrio quando incidat in pœnã: & quan-
 do liceat appellare ab arbitratore. 700. nu. 26.
 Appellans à taxatione debet presentare articulum super
 quo appellat. 889. nu. 1.
 Appellans pluries & temerè, priuatur potestate appellan-
 di. 901. nu. 77.
 Appellans quomodo potest releuari ab illico. 902. nu. 6.
 Appellans à pluvibus sententiis, ab omnibus appellare vi-
 detur. 914. nu. 3.
 Appellans si renuntiet, attentata sunt nulla. 917. nu. 21.
 Appellans temerè non incidit ipso iure in multam. 910.
 nu. 2. glof. 3.
 Appellans etiam inuito appellato, renuntiat suæ appella-
 tioni. 921. nu. 17.
 Appellans intra quod tempus producere debeat. 930. nu.
 1. glof. 1.
 Appellantis conclusio à notorio abusu. 935. nu. 4.
 Appellantes ad parlamentum intra tres menses releuari
 debent. 907. nu. 1.
 Appellans in vno non censetur alia profectui. 359. nu. 5.
 Appellare omittens illico, releuatur. 399. nu. 18.
 Appellari non potest à permissione exequendi data à re-
 quisito. 393. nu. 10.
 Appellatio an rescripto tolli possit. 347. nu. 161.
 Appellatio à iudice requisito, ad quem deuoluatur. 394.
 nu. 31.
 Appellatio ne cadauer sepeliatur, non recipitur. 532. glof-
 fa 1.
 Appellatione non releuata intra tres menses princeps re-
 stituit. 99. nu. 9.
 Appellatione prohibita, non censetur restitutio. 401. nu-
 mero 47.
 Appellatur à literarum reiectione ad senatum. 355. nu. 55.
 Appellatus potest etiam petere appellationem reforma-
 ri. 359. nu. 5.
 Appellatus nouis factis respondet impensis partis appel-
 lantis. 360. nu. 15.
 Appellatio à principe, & à curiis supremis fieri non po-
 test, & ab interlocutoria quando appellatur. 915. nu. 26.
 & 27.
 Appellatio quomodo non fit deserta post tres menses: &
 quomodo duo aliorum appellationes profectui pos-
 sint. 911. nu. 18 & 20.
 Appellatio deserta plus nocet quàm sententia: & differen-
 tia inter confirmationem appellationis expressam &

tacitam. ibidem nu. 23. & 24.
 Appellatio deserta non declaratur contra contumacem:
 & desistens ab appellatione in expensis condemnatur.
 912. nu. 35. & 37.
 Appellatio deserta quomodo per praxim declaranda, &
 quando pronuntiatio requiratur. ibid. numero 38. 40.
 & 41.
 Appellatio in possessório impedit petitorium. 805. nu-
 mero 3.
 Appellatio in quibus casibus non recipitur. 914. nu-
 mero 6.
 Appellatio deuoluit causam ad superiorem. ibidem nu-
 mero 16.
 Appellatio sententiam suspendit, quam falsa demonstra-
 tio non vitiat. ibidem nu. 20. & 21.
 Appellatio tollit præsumptionem sententiæ. 933. nu-
 mero 27.
 Appellatio reformat sententiam male latam. 934. nu-
 mero 30.
 Appellatio quatuor habet naturas. ibidem nu. 33.
 Appellatio in pristinum restituit statum. ibidem nu-
 mero 41.
 Appellatio à sententia pleni possessorij. 792. nu. 26.
 Appellatio incerta non valet. 933. nu. 11.
 Appellatio tam in paruis, quàm in magnis recipitur, nisi
 arbitrium sit homologatum. 749. nu. 10. 11. & 13.
 Appellatio à sententia super possessório non admittitur:
 neque conuentio locum habet. 783. nu. 21. & 22.
 Appellatio fit à commissario ad delegantem, & cuius sty-
 lum commissarius sequi debeat. 844. nu. 4. & 5.
 Appellatio quid sit. 898. nu. 2.
 Appellatio fit à publica persona, non à priuata. 898. nu. 3.
 & 10.
 Appellatio ad quem finem, & quo iure inuenta. 899. nu-
 mero 17.
 Appellatio quomodo non fit ad minorem. 898. nu-
 mero 4.
 Appellatio latè, latè, & propriè, an idem significant.
 ibid. nu. 9. & 10.
 Appellatio considerat tempus multiplex. 900. nu. 43.
 Appellatio duplex, & quomodo differat à prouocatione.
 ibid. nu. 2 & 53.
 Appellatio quibus casibus post tres menses releuetur.
 907. nu. 9.
 Appellatio quomodo consuetudine protogetur, & abbre-
 uietur. 908. nu. 11.
 Appellatio quando dicatur inualida & deserta. 910. nu-
 mero 8.
 Appellatio parti & iudici cur intimanda. 928. numero
 42.
 Appellationis effectus plures. 933. nu. 15.
 Appellationi renunciare intelligitur appellans, non fa-
 ciens quod debet. 922. nu. 15.
 Appellationi videtur renunciare, qui non se presentat in
 termino præfixo. ibi. nu. 12.
 Appellationi quando quis dicatur tacitè renunciare. ibi.
 nu. 7. 8. 9. 10.
 Appellationi renunciare quis potest, intra octo dies, &
 duplex appellationis renunciatio. ibidem. numero 1.
 2. & 3.
 Appellationem quis intra annum profectui teneatur. 900.
 nu. 48.
 Appellationem non releuans ad expensas tenetur. 917. nu-
 mero 23.
 Appellatione pendente pœna exigitur, sed cessat princi-
 pale. 754. nu. 7. 8. & 9.
 Appellatione vnus facti quid veniat. 854. glof. 3. nu-
 mero 1.
 Appellatione annullata, an processus sit nullus. 920. nu-
 mero 5.
 Appellationes ab abusu post tres menses non sunt deser-
 tæ, & an appellatio post triginta annos sit deserta.
 908. nu. 18. & 19.

Appel

Appellatio à sententia etiam quæ transfuit in rem iudi-
 catam recipitur. 910. nu. 2. & an recipiatur in decimis
 & tributis. 914. nu. 14. & an fieri debeat super possessò-
 rio. 915. nu. 24.
 Appellatio non impedit correctionem superioris. ibi-
 dem.
 Appellationes extra ordinaria breuiter sunt decidendæ
 à parlamenti. 800. glof. 1.
 Appellatio vbi sublata est, an possit executio fieri. 187. nu.
 30. & 32.
 Appellatio an fit deserta in beneficialibus. 208 nu. 6.
 Appellatio recipitur à die notitia. 18. nu. 93.
 Appellationem profectui potest quis, etiam post executio-
 nem. 187. nu. 28.
 Appellatio non recipitur, si quis appellet in casu saisinæ
 supplicationis, & aliis. 218. glof. 4.
 Appellatio ex literis de debitis deuoluitur ad parlamen-
 tum. 42. nu. 7.
 Appellatio quando non recipiatur. 130. nu. 142.
 Appellatione vnus pendente an aliæ partes coram pri-
 mo iudice procedere possint. 106. glof. 14.
 Appellatione interposita iudex in accessoriis cognoscit,
 secus in euocatione. 271. nu. 100.
 Appellatione emissa iudex de consensu partium cognos-
 cit, secus post euocationem. ibid. nu. 111.
 Appellatione pendente super fœdere matrimonij proui-
 detur. 167. nu. 29.
 Appellatione pendente prouiso petitur. 138. nu. 25.
 Appellatione prohibita regulariter omnis eius effectus
 prohibitus censetur. 160. nu. 2.
 Appellatione non obstante quando possit fieri executio,
 & sine illius præiudicio. 160. glof. 12. in prin.
 Appellationes plures an impediunt executionem. 53. nu-
 mero 9.
 Appellationis iudex an sententiam exequi possit. 220.
 nu. 5.
 Appellationis literæ à quibus concedantur. 269. nu. 94.
 Appellationis regula permissiua quæ executionem dif-
 fert. 231. glof. 6.
 Appellationis sententia quomodo concipi debeat. 309.
 nu. 81.
 Appellationi cuiuslibet solent deferre regni magistratus.
 29. nu. 99.
 Appellatorium instrumentum à notario apostolico rece-
 ptum an valeat. 59. nu. 41.
 Appellatur ab executione semel tantum. 227. nu. 20.
 Appellatur ab exequutore excedente modum. 225. nu-
 mero 4.
 Appellare licet ob condemnationem expensarum omif-
 sam. 28. nu. 94.
 Appellare tertius non prohibetur, prohibita appellatio-
 ne partibus. 13. nu. 11.
 Appellare an liceat à sententia lata ad prias causas. 140.
 nu. 38.
 Appellare ante oppositionem non licet. 52. nu. 5.
 Appellare an liceat à papa, vel à supremo principe, ad fu-
 turum concilium. 305. nu. 46.
 Appellare an quis possit à citatione verbali vel reali.
 232. glof. 3.
 Appellare an liceat ab interlocutoria, quæ in definitiua
 reparari potest. 242. nu. 1.
 Appellare si pars possit, & appellet, an executor exequi
 possit. 219. nu. 3.
 Appellari ab euocatione non potest. 268. nu. 74. & ab ex-
 ecutione sine citatione facta. 224. nu. 20.
 Appellari an possit à remedio redintegranda possessio-
 nis. 211. glof. 3. nu. 4.
 Appellari an possit, & ad quem, ab vno consiliario. 398.
 nu. 3.
 Appellari quando possit à commissione. 226. nu. 17. Et an
 à iudicibus proferentibus recedentiam ad senatum.
 195. glof. 14.
 Appellari potest à iudice malè interpretante sententiam.

215. nu. 11.
 Appellat etiam maiestatis, & falsa monetae condemna-
 tus. 31. nu. 16.
 Appellatio in dubio recipienda. 217. nu. 1. & non solet re-
 scindere litem contestationem, & alia. 210. glof. 2. & in-
 tra quod tempus releuari debeat. 119. glof. 6.
 Appellatio executionem impedit. 157.
 Appellatio est remedium & terriaca oppressorum. 217. nu-
 mero 2.
 Appellatio vbi est prohibita, solet tunc prouideri. 149.
 nu. 137.
 Appellatio vnus non prodest alteri. 29. nu. 98.
 Appellatio friuola non deuoluit, se, us in euocatione.
 271. nu. 107.
 Appellationum catalogus ad procuratorem Regium mit-
 ti debet. 909. glof. 3.
 Appellatus ratione primæ sententiæ an ab expensis excu-
 setur. 900. nu. 43.
 Appellatus expensis contumacis probare potest. 703. nu-
 mero 4.
 Appellandum quando sit, & quæ dicatur propria causa.
 902. nu. 1. & 2.
 Appellare quando licet ab arbitri sententia. 748. nu. 1. 2. &
 seq.
 Appellare non licet ab arbitris ad curiam supremam.
 714. nu. 4.
 Appellare prohibitus implorat officium iudicis. 904. nu-
 mero 20.
 Appellare quis non possit à papa, & à concilio generali.
 906. nu. 8.
 Appellari an possit à sententia super possessório lata. 792.
 nu. 24.
 Appellari potest ab omissione condemnationis expensa-
 rum, & non contra iudicem agi. 883. nu. 15.
 Appellari an possit à sententia super possessório lata. 792.
 nu. 24.
 Appellatur in sequestro ob non seruatum formam in co-
 806. nu. 6.
 Appellatur à consiliario ad parlamentum. 852. nu. 3. 4. &
 seq.
 A pronuntiatione vt exequatur sententia an sit appellan-
 dum. 226. nu. 16.
 Apium herba est funeralis. 140. nu. 40.
 Applegiamantum interdictum vti possidetis Pictones
 vocant. 232. glof. 1.
 Applegement quot modis dicatur, & vnde. 781. nu. 1.
 Apochea quid sit, aliter quàm doctores. 112. nu. 16.
 Aratorij boues & alia rusticorum instrumenta, an pro
 executione capi possint. 65. nu. 101. & quid pro tributis.
 nu. 102. & seq.
 Arbitri & arbitrator quomodo differant. 740. nu. 1. & 2.
 & an reiiciatur arbitri. 749. nu. 2. & 24. & non iudicat
 nisi de rebus expressis. 754. nu. 4. & 5. & intra quod tem-
 pus cogi possit arbitrium suum proferre. 755. nu. 18.
 Arbitraria emenda. 29. gl. 5.
 Arbitrio iudicis omnia relinquuntur non expressa in le-
 ge. 79. nu. 1.
 Arbitri sententia an executoria sit. 90. nu. 30.
 Arbitri coguntur sententiam proferre. 742. nu. 1. 2. & seq.
 Arbitri si recuset sententiam proferre, recurrunt ad iu-
 dicem. ibid. 5. & 6.
 Arbitri ne sub iuramento accipiantur. 743. nu. 14.
 Arbitri qui possint eligi. 740. nu. 4.
 Arbitri sententia confirmata, non appellatur nisi soluta
 pœna. 741. nu. 8. 9. & seq.
 Arbitri perperam iudicantes, quomodo puniantur. 744.
 nu. 2. glof. 7. & an possint exigere salarium. ibidem. nu-
 mero 4.
 Arbitro relicto, vtriusque partis consensu dissoluitur
 compromissum, & recurrunt ad iudicem ordinarium.
 744. nu. 5. 6. & seq. & 745. nu. 1.
 Arbitris quando tempus incipiat currere. 756. nu. 21. 22.
 23. & 28.

Arbitroru sententia confirmata, partes non recipiuntur ad appellationem, nisi soluta pœna. 752. nu. 5. & 6.
 Arbitrium non homologatur ultra contenta in commissio, & etiam arbiter iudicat de connexis. 755. nu. 6. 7. & 10.
 Arbitrium quanto tempore duret ibidem nu. 15.
 Arbitrium super alio non proferendum quàm de quo fuerit compromissum, & quod corruptus arbiter reicitur. 749. nu. 23. & 24.
 Arbitrium iudicis in titulis diiudicandis quoad possessorium. 777. nu. 7. & 8.
 Arbitrorum duo genera sunt. 741. nu. 4.
 Arbitrio magistrorum statum. 521. nu. 12.
 Arbitrorum sententia restitutione releuatur. 400. nu. 34.
 Archiepiscopus, episcopus, & alius iurisdictionem habens, an euocare possint. 165. nu. 38.
 Archiepiscoporum & episcoporum sigilla an sint autentica. 45. nu. 4.
 Armenta causa malè dicuntur. 28. nu. 97.
 Aresta intra quod tempus rescindantur. 431. gloss. 8. nu. 3.
 Aresta gallicè proferenda. 577. glo. vlt.
 Arestum quid, & vnde dicatur. 575. nu. 1.
 Aresta curia an valeant. 861. nu. 7.
 Aresta clarè concipienda sunt. 952. nu. 1.
 Arestum quid sit. 947. nu. 1.
 Arestari res possunt etiam die feriato. nu. 60. & an creditor iurare debeat. nu. seq.
 Arestari persona quando possit. 94. nu. 70.
 Aresta an per viam nullitatis rescindantur. 321. glo. 1.
 Aresta pendente processu super literis ciuilibus executioni mittuntur. 294. nu. 3. & quot modis contra aresta cognoscatur. 287. nu. 1.
 Aresta generalium & magni consilij possunt per literas ciuiles rescindi. 291. nu. 14.
 Aresta & iudicata quæ. 392. nu. 15.
 Aresta exequi solent pendente eorum cognitione. 297. nu. 14. limitatur nu. seq.
 Arestu exequutio qualiter impediatur. 316. nu. 34.
 Arestis quando iudicandum sit. 17. nu. 85.
 Arestorum magna est auctoritas, & quid sit arestum. 286. nu. 1.
 Arestum latum de consensu partium per literas ciuiles retractatur. 292. nu. 17.
 Arestum post supplicationem executioni datur. 272. numero 119.
 Arestum executioni datur etiam pro illo qui errores allegat. 304. nu. 33.
 Arestum non damnatur prætextu iniquitatis. 308. nu. 74.
 Arestum exequi debet pendente erroris propositione. 298. nu. 8.
 Arestum an & quando post annum exequi possit. 297. nu. 4. & quando corrigi possit. 486. nu. 6.
 Arestum frangere non videtur prosequens appellationem. 94. nu. 71.
 Arestari res mobiles debitoris extranei an & quando possint. 90. nu. 47.
 Arguere ex causa constitutionis licet. 188. glo. 2.
 Argumentum de beneficiis ad officia secularia an procedat. 545. glo. 2.
 Aristophon gloriatur, quòd absolutus fuerit non agies quinquies. 871.
 Arma an liceat domi habere. 30. nu. 107.
 Arma militum pro executione non solent capi, nec illorum equi. 64. nu. 94.
 Armorum vsus priuilegiatus. 806. nu. 3.
 Armatus fugiens ad ecclesiam non gaudet immunitate. 540. nu. 11.
 Armigeros & hospites quando quilibet teneatur recipere. 498. nu. 5.
 Artes mechanica quæ vocentur. 459. nu. 23.
 Artifices coguntur ad factum per carceres, nec moratoria iuuantur. 372. nu. 39.
 Artifices qui dicantur. 458. nu. 22.

Artifices intra sex menses debita petere debent. 461. gloss. 7.
 Artifices de damnis oblitem passis restitui debent, & quomodo nomine expensarum non veniunt damna. 883. nu. 5.
 Artificum nomine doctores non veniunt. 521. nu. 10.
 Artificum quæstus maior, quàm artium honestarum. 459. nu. 27.
 Articuli asserendi sunt, & quomodo. 4867. nu. 20.
 Articulis respondere per prouisionem lite pendente pars cogitur. 148. nu. 128.
 Articulus generalis tollitur per specialem. 32. nu. 128.
 Asserens falsò bona nulli esse obligata punitur. 80. gloss. 5. nu. 2.
 Asylum quis prius instituerit. 538. nu. 3.
 Assisiarum tempore recrudentia ferri potest. 195. numero 2.
 Assis ou trouuez. 73. gloss. 5.
 Attentata post appellationem ab interlocutoria, an retractentur. 926. nu. 5. & 6.
 Attentata post literas status reparanda. 382. nu. 10.
 Attentata post appellationem ab interlocutoria an reuocentur. 170. nu. 103.
 Attestationes sermone materno concipi debent. 574. numero 6.
 Attestationes per modum prouisionis faciendæ decernuntur. 149. nu. 131.
 Attestationes quomodo, quando, & vbi publicari debeant. 866. nu. 1. 2. & 3.
 Attestatio iudicis non probat consuetudinem. 645. numero 5.
 Attestationes in recrudentia non recipiuntur, nec quidem ad futurum examen iam factæ. 795. nu. 1.
 Attestationes sine partis citatione nullæ sunt. 347. nu. 11. & 12. Quæ si à cõciliariis confectæ sint extra vacationes, annullantur. 850. nu. 1.
 Attestationes qui aperit, punitur vt falsarius: & quibus patere non debeant. 850. nu. 15. & 16.
 Attestationes à iudice criminali factæ, in ciuili nullæ. 859. nu. 29.
 Auctio quid, & vnde dicatur. 597. nu. 5.
 Auctionem vincere, quid sit. 597. nu. 8.
 Auctionis caput, & auctionarij. ibidem. nu. 10. & seq.
 Auctionum mos apud antiquos. 598. nu. 17.
 Audientia vbi denegatur, non licet appellare. 915. numero 36.
 Audientia pauperibus danda, & rotulus in his cessat. 181. gloss. vlt.
 Auditores castelleti quando ultra xx. libras cognoscere possint. 246.
 Augendi precium in licitatione modus. 607. nu. 13.
 Augendo precio quæ debeant declarari. ibidem. numero 14.
 Authenticum esse instrumentum an vbique exequendum sit. 46. gloss. 8. nu. 1.
 Auctoritas quæ legi sit adhibenda, & forma. 9. numero 22.
 Author authorem ducendo nouam habet dilationem. 824. nu. 2.
 Author citatus si non compareat, debet tribus edictis citari. 825. nu. 2.
 Authori etiam notoriè nullum ius habenti denunciandum est. 827. nu. 37.
 Auctoribus singulis faciendæ est denunciatio. 826. nu. 25.
 Idem in pluribus hæredibus. ibi. nu. 26.
 Aurea vestis soli principi conueniens. 483. nu. 9.
 Auus scholastico cedere non prohibetur. 619. nu. 8.
 B
 Baillistre quis dicatur & bail. 556. glo. 9.
 Balliui cur sic dicti. 246. artic. 14.
 Banniti immunitate carent. 41. nu. 28.
 Bannitus & excommunicatus priuilegium non impetrant. 331. nu. 16.

Bannitus

Bannitis an sine causa à banno reuocari possit. 364. glo. 1.
 Bannitis ad annum, post annum redire etiam sine licentia & literis potest. ibidem.
 Bannitus restitutus potest recuperare bona alienata. 920. numero 10.
 Baro, dix, vel alius dominus an euocare à suis iudicibus possint. 65. nu. 30.
 Bastardi non succedunt ex testamento, nec ab intestato. 24. num 70. Nec omnes sunt infames, contra docto. 31. numero 11.
 Bastardis succedit fiscus. 24. nu. 71.
 Bastardi legitimi etiam in feudis succedunt. 384. nu. 10.
 Bastardi non succedunt parentibus. 381. nu. 6. & sequen.
 Beaufrere cedere non potest fratri pulchro sic vocato. 621. nu. 10.
 Beneficialis materia possessoria coram iudicibus regiis summarie tractari debet. 188. nu. 1.
 Beneficialis causa quæ dicatur. 193. nu. 1.
 Beneficiarius minor literis ciuilibus iuuatur. 292. nu. 41.
 Beneficia quare ante vocationem non concedantur. 545. gloss. 3.
 Beneficia non conferenda illi, qui non intelligit idioma patriæ, & loquitur. 575. nu. 4.
 Beneficij permutatio & resignatio quomodo annullentur. 474. nu. 16.
 Beneficij impetratio illius qui celauit cadauer, est subreptitia. 534. nu. 9.
 Beneficium quando commendetur. 801. nu. 2.
 Beneficij administrator non gaudet decreto de pacificis possessoribus. ibid. nu. 1.
 Beneficij secundi adeptione renunciatur liti super altero. 804. nu. 20.
 Bibliopola petens garnimentum, fuit repulsus. 57. nu. 44.
 Bibliopole intra sex menses debita petere debent. 463. glo. 14. in fin.
 Biennio transacto an exceptio non numeratæ pecuniæ tollatur. 132. nu. 48.
 Biennio elapso supplicatio denegatur. 306. nu. 6.
 Biennium à quo tempore computetur. 117. nu. 39.
 Blasphemus & læsæ maiestatis reus non gaudet immunitate. 546. nu. 23.
 Bona capta si non sufficiant, alia capi possunt. 81. nu. 1. glo. 3.
 Bona cautio quæ dicatur. 198. nu. 18.
 Bona subditorum licet domino accipere. 9. nu. 19.
 Bona clerici confiscata cui applicentur. 20. nu. 35.
 Bona sita in diuersis parlamentis causam euocandi præstant. 288. nu. 71.
 Bona mobilia soluto matrimonio dum reperuntur, hæredes habent annum, & an interim fiat prouisio. 155. nu. 3.
 Bona sequestrata iudex debet committere aliquibus non suspectis partibus. 789. nu. 9.
 Bona vlti pro expensis liquidis non venduntur. 887. nu. 31.
 Bona vxoris, si maritus ad expensas fuerit condemnatus, capi non possunt. 889.
 Bona capta pro executione, postea combusta, cuius periculo perent. 84. nu. 16.
 Bona mobilia clericorum capi non possunt pro executione etiam iudicati. 56. nu. 12.
 Bona in vno loco capta, an in alio vendi debeant. 65. nu. 104.
 Bona clericorum etiam in alio loco existentia, quando in domo clerici capi non possunt. 65. nu. 107.
 Bona clericorum mobilia pro pensione domus capi possunt. 67. nu. 122.
 Bona clericorum in carceribus existentis an capi debeant. 66. nu. 117.
 Bona conductoris etiam intra domum conductam non existentia capiuntur. 78. nu. 37.
 Bona alterius quàm conductoris an capi possint pro pensione. ibidem. nu. 36.
 Bona in executione capta distrahenda. 109. nu. 9.

Bona dotis immobilia statim soluto matrimonio reperuntur, & an sit illis prouisio. 151. nu. 2.
 Bona per sententiam adiudicata pars sua auctoritate capere non potest. 257. nu. 17.
 Bona mobilia non habent sequelam. 78. nu. 38.
 Bona immobilia clericorum iudicantur secundum regis ordinationes. 14. nu. 16.
 Bona mariti an sint tacitè hypothecata pro vxoris alimentis. 166. nu. 18.
 Bona cum capiuntur, eorum dominus petit prouisionem. 147. nu. 113.
 Bona debitoris impetrantis quinquennale, an possint capi. 375. nu. 71.
 Bona exteri ad fiscum deferuntur exclusis filiis secundum doctorem. quod non est verum. 383. nu. 2.
 Bona confraternitatum eis reprobatis ad quem spectent. 536. nu. 5.
 Bona confraternitatis vnus alteri dari non possunt. 537. nu. 9.
 Bona sita extra regnum, donari sine insinuazione possunt. 564. glo. 3.
 Bona fiscalia nemini concedenda. 546. glo. vlt.
 Bona quare fisco applicantur. 548. glo. 5.
 Bona confiscationum reparationibus publicis seruire debent. ibidem. glo. 6.
 Bona qui cœpit non poterit variando alia capere. 584. nu. 48.
 Bona tutorum sunt tacitè pupillis obligata. 587. nu. 16.
 Bona patris malè administrantis bona filij, sunt tacitè obligata. ibid. nu. 17.
 Bona transfuentis ad secundas nuptias sunt tacitè obligata. ibid. nu. 20.
 Bona fisco in delictis quando sunt tacitè obligata. ibid. nu. 23.
 Bona pro decimis & collectis sunt tacitè obligata. 588. nu. 25. & seq.
 Bona emphyteote non sunt tacitè obligata pro cautione. ibid. nu. 27.
 Bonorum captio debitori certificanda est. 81. nu. 2. glo. 3.
 Bonum commune ex tribus constat. 11. nu. 35.
 Boum vel equorum par simul vendi debet. 108. nu. 4.
 Beccinum quid. 483. nu. 6.
 Bullam an quis post terminum producere possit, si in termino signaturam produxerit. 208. nu. 8.
 Burgenses cautiones quæ sunt. 198. nu. 11.

C
 Cadauer delinquentis sine principis permissione non traditur sepulture. 23. nu. 54.
 Cadauer celans nil iuris consequitur ex collatione. 534. nu. 5.
 Cadavera custodiri post reuelationem non prohibentur. 532. glo. 1.
 Caduca & pro non scripta ante declarationem dari non debent. 532. glo. 1.
 Calculatio conclusa executionem habet. 90. nu. 37.
 Calculi errore pendente an prouisio fieri debeat. 67. numero 129.
 Caldarij intra sex menses debita petere debent. 461. glo. 7.
 Caligarij futores qui. 462. glo. 8.
 Caligis sericum non debet addi, & cur Caligula vocentur. 484. nu. 25.
 Calumnia euidens quæ dicatur, & præsumpta. 102. nu. 4. gloss. 1.
 Calumnia quomodo probetur. ibid. nu. 6.
 Calumnia an præsumatur, si debitor tempore præstituto non soluat. ibid. nu. 1. glo. 2.
 Calumniari quando quis dicatur. ibid. nu. 3.
 Calumnia præsumitur in ponente facta nil facientia. 361. gloss. 5.
 Calumniari quis & quomodo probetur. 359. glo. 3.
 Calumniosè opponere quis dicatur. 606. nu. 4.
 Camplores an exceptionem non numeratæ pecuniæ opponere possint. 131. nu. 37.

Cancellare fufficit instrumentum. 473. nu. 7.
Cancellaria in quolibet parlamento fita est. 410. glo. 12.
Cancellaria quibus literas concedere non possit. 332. nu. 25.
Cancellaria duplex. 354. glo. 1.
Cancellarius ingredi non debet impetrantes, cum litera expediantur. 362. glo. 2.
Cancellaria literas restitutionis concedunt. 396. nu. 14.
Cancellaria qui necessarii. 362. glo. 4.
Cancellarius Regius dono non debet consentire. 551. gloss. 18.
Cancellarius literas supplicationis sine Regis permisso concedere non debet. 302. nu. 18.
Cancellari instrumenti debitor petere potest. 51. nu. 45.
Cancellatione instrumenti pendente an interim debitor capi possit. 106. nu. 31.
Cancellationis causa pendente debitor ad garniendum condemnatur. 51. nu. 46.
Cancellationum instrumentum probat debitum præcessisse. ibidem. nu. 54.
Cancellationum instrumentum non est exequendum. 60. nu. 58.
Cancellaria an literas civiles concedere possit. 228. numero 3. & 9.
Candelarij qui. 460. glo. 3.
Canonici quando ad horas venire teneantur. 695. nu. 23.
Caperet quando liceat iudicibus ecclesiasticis. 389. nu. 21.
Caperet aliquem an quis cogatur. 392. nu. 9.
Capita duo super possessorio. 240. nu. 7.
Capitalis curia quæ dicitur. 311. glo. 5.
Capiatur ut quis vivus vel mortuus non potest iudex decernere. 388. nu. 114.
Capi non debet quis in territorio alieno sine requisitione magistratus. 388. nu. 4.
Capi potest debitor pro debito publico. 106. nu. 9.
Capituli statutum, quando recedentiario prohibet aliquid dari, an valeat, & ab eo tanquam ab abusu possit appellari. 196. glo. 14.
Capitul. Carcerum. declaratur. 340. nu. 97.
Capit. operis (quod rectius tyrocinium dicitur) licet excellens non fuerit, tamen magister non debet recusari. 521. nu. 5. & 7.
Captus bonis an persona etiam capi possit. 105. nu. 12.
Captus curam sanguinei negligentes priuantur successione. 22. nu. 38.
Captivum non redimens minor, an restituatur. 403. nu. 25.
Captus liberans tenetur cum repræsentare. 338. nu. 17.
Captus iudex requisitus retinere non potest. 389. nu. 18.
Captus, pendente dilatione moratoria non tenetur dare fideiussores. 376. nu. 72.
Captus delinquens non potest liberari à capientibus. 388. nu. 16.
Captus debitor an pro debito possit recommédari. 106. nu. 20.
Captus & si appeller relaxari non debet. 218. nu. 6.
Carceris metu obligatus, si postea extra carcerem soluerit an possit impetrare restitutionem. 445. nu. 3.
Carceribus inclusus an liberetur dando fideiussores. 105. nu. 10.
Cardinalis episcopi, & alterius beneficiati obitus nunciandus. 528. glo. 1.
Cardinalibus an donari possit, & an comprehendantur non facta illorum mentione. 549. glo. 9.
Carne affixæ in prandio ne edantur. 485. nu. 39.
Carpentarij qui, & Carpentum. 463. glo. 14.
Cartularius iudex quis sit. 40. nu. 15.
Casus in quibus pars interrogatoriis non respondeat. 337. nu. 3.
Casus in quibus valent litera contra ius. 338. nu. 72.
Casus in quibus rescriptum prohibetur impetrari. 338. nu. 79.
Casus in quibus litera perperam impetrantur. 357. glo. 16.

Casus in quibus litera annales, vel quinquennales non profunt. 369. nu. 17.
Casus fortuitus in annali est probandus, in quinquennali non. 374. nu. 64.
Casus à decem annis eventus allegatur. 375. nu. 65.
Casum novitatis quis prius invenit. 234. glo. 1.
Casus in quibus lite finita fit supplicatio. 272. nu. 46.
Casus in quibus promissio non sufficit, quando cautio promissa est. 198. nu. 6.
Casus in quibus non fit executio contra hæredes art. 8. 98. nu. 1.
Casus loquentes de calumnia. 102. nu. 5.
Casus in quibus valet præceptum iudicis etiam sine causa cognitione. 85. nu. 7.
Casus in quibus cancellaciones cessent. 51. nu. 50.
Casus in quibus fit promissio. 140. nu. 36.
Casus in quibus non allegatur iudicis incompetencia. 207. nu. 9.
Casus in quibus supplicatio denegatur. 306. nu. 55.
Casus executorij. 258. nu. 12.
Casus in quibus litera status non conceduntur. 378. gloss. vnica.
Casus in quibus minor est deterioris conditionis quàm maior. 317. nu. 33.
Casus in quibus donatio à minore valet suo administratori. 157. nu. 10.
Casus in quibus famuli post annum petere possunt. 475. nu. 2.
Casus in quibus posterior creditor præfertur. 581. nu. 16.
Casus in quibus tacita contrahitur hypotheca. 586. nu. 11. cum seq.
Casus in quibus redditus vltra quinquennium peti possunt. 590. glo. 16.
Causa inferi debet in literis requisitoriis. 388. nu. 9.
Causa restitutionis inferenda. 409. glo. 10.
Causa minoris quando dormire debeat. 317. nu. 32.
Causam læsionis quando probare oporteat. 406. nu. 25.
Causæ matrimoniales episcopis diriguntur. 336. nu. 63.
Causæ restitutionum in individuo sunt exprimenda. 471. numero 1.
Causa post evocationem non redit ad primum iudicem. 270. nu. 98.
Causæ summaria requirunt contumaciam accusari, quam iuramentum nequit impedire. 688. nu. 14. 15. & 16.
Causæ magna diriguntur parlamentis. 798. nu. 5.
Causæ beneficiales ubi tractanda sunt. ibid. nu. 7.
Causæ omnes deciduntur secundum ordinem præsentationis: nec dilatio in contrarium dari debet. 818. nu. 3.
Causam amittit qui non restituit sequestro. 86. nu. 8.
Causa miserabilium personarum in prima instantia tractari potest in curia suprema. 180. in fine.
Causa quando committi solet proximo parlamento. 265. nu. 37.
Causa naturalis præfertur accidental. 34. nu. 141.
Causa nullitatis exprimenda est. 47. nu. 5.
Causa non adiecta in cedula, facit ut non habeat executionem. 117. nu. 66.
Causa grauaminis exprimenda in appellatione ab executione. 225. nu. 12. & 14. & seq.
Causa impulsiva cessante non cessat dispositum. 157. gl. 5.
Causa ad eum qui grauavit remitti non potest. 271. numero 108.
Causa mutui confitens quod aliunde debet, exceptionem non numeratæ pecuniæ non opponit. 132. nu. 54.
Causam non habens instrumentum an sit exequendum. 48. nu. 25.
Causas evocationis friuolas proponens, quomodo puniri debeat. 280. versic. 7.
Causa quæ possint in evocatione allegari. 267. nu. 65. Et ob quas annullatur evocatio. 269. nu. 86.
Causa evocationis probari debent. 276. nu. 11.
Causa legum promulgandarum. 8. nu. 14.
Causa legis condenda quæ dicitur. 649. glo. 4.

Causa

Causa cœpta sine interruptione continuari debet. 930. art. 20. glo. vna.
Causa in restitutione probanda. 693. nu. 8.
Causa iusta litigandi, quæ dicatur. 579. nu. 30. & seq.
Causa iusta litigandi non excusat ab expensis, si statutum exigat condemnationem. 880. nu. 47.
Causæ quot requiruntur ad decisionem, tot ad instructionem. 753. nu. 7.
Causæ possessoria summarie decidi debent: & dilatio vnica in possessorio. 778. nu. 1. & 3.
Cœptam causam quis prosequi tenetur. 376. glo. 2.
Causa miserabilium coram iudice ecclesiastico tractari debent. 181. glo. vlt.
Causo tenetur de damno dato hospitibus. 498. nu. 7.
Causones non plus vendant hospitibus, quàm in mercato. 498. nu. 14.
Cautela cum apparitor officium recusar exequi. 666. numero 80.
Cautela ne litera citatoria amittantur. 665. nu. 64.
Cautela capolar reiiciuntur. 745. nu. 15.
Cautela abbreviandi lites. 22. nu. 51.
Cautela pro notariis. 133. nu. 60.
Cautela quando opponuntur exceptiones contra executionem. 83. nu. 4.
Cautela pro debito contra quem fit executio, non facta liquidatione. 47. nu. 12.
Cautela ad probandum sigillum esse autenticum. 45. numero 8.
Cautela pro hærede contra exequentem. 100. gloss. 1. numero 3.
Cautela pro eo qui rem in solutum accipit. 110. nu. 20. & petendi provisionem. 18. nu. 27. Et pro eo qui non inuenit cautionem. 197. nu. 7.
Cautela tres litigare volentibus. 35. nu. 144.
Cautela ad tollendam exceptionem non numeratæ pecuniæ. 129. nu. 25.
Cautela pro eo, qui plus probavit, quàm posuerat. 360. nu. 16.
Cautela pro maioribus factis. 412. nu. 11.
Cautela glo. in l. se. per in contradictibus non obseruatur. 435. nu. 2.
Cautela Chassa. pro delinquentibus reprobat. 445. numero 30.
Cautela pro ordinariis dubitantibus cadaver celari. 534. nu. 22.
Cautela pro vendente rem habita fide de precio. 582. nu. 18.
Cautio in dilatione annali, vel alia moratoria, an detur. 368. nu. 11.
Cautio præstita iuuat executionem contra tertium. 951. nu. 10.
Cautio pendente appellatione peti potest. 927. nu. 17.
Cautio à petente executionem datur. 159. nu. 22. Ante executionem recedentiæ recipienda est. 201. nu. 41.
Cautio de lite prosequenda, hodie non datur. 20. nu. 37. Et an pro executione arresti danda sit. 159. nu. 89. & an pro multæ solutione & expensis. 15. nu. 30.
Cautio an præstetur, cum à recedentia non appellatur. 197. nu. 10. & quid continere debeat. 202. nu. 1. & in quibus casibus à recedentiaro non detur. 197. numero 7.
Cautio non recedentiarius præstare debet. 96. nu. 1.
Cautio an post triennium peti possit. 197. nu. 6.
Cautio sufficiens quæ dicatur. 198. nu. 12.
Cautio antequam petatur, an quis dare teneatur. 197. nu. 4.
Cautio non præstat clericus sicut laicus. 14. nu. 68.
Cautio non an exequens dare debeat, si hæres non fuerit declaratus. 101. nu. 1.
Cautio nomine quid veniat. 198. nu. 1.
Cedens liti, iudici notificare debet. 923. nu. 30.
Cedenti non fit denunciatio. 827. nu. 42.
Cessio an habeat vim satisfactionis. 805. nu. 5.

Cedendarum actionum & diuisionis exceptiones opponi possunt. 10. nu. 40.
Cedere quilibet potest nisi potentiori. 611. glo. 3.
Cedere non potest quis bonis post dilationem quinquennale: secus post annalem. 374. nu. 61.
Cedula vacua, an blank signè, an executionem habeat. 121. nu. 101.
Cedula an comprehendat aliam scripturam priuatam. 124. nu. 11.
Cedula sine die, dum tamen recognita, habet executionem 116. nu. 48.
Cedula à tertio facta, quando probet. 114. nu. 36.
Cedula vel scheda quid sit. 112. nu. 15.
Celans testamentum falsi punitur. 534. nu. 9.
Celantium laicorum cadauera pœna quæ sit. 532. glo. 2.
Celsaris constitutio contra meretrices. 173. nu. 11.
Censuales libri an probent. 43. nu. 11.
Censuris quando uti permittatur contra debitorem non habentem immobilia. 105. nu. 9.
Censuaris vendens rem irrequisito domino, eam amittit, secus in emphyteota. 592. nu. 16.
Censum non soluens per triennium, non tamen priuatur iure suo. 591. nu. 7.
Census omnis præscriptibilis. 595. nu. 1.
Cerdones debita petere debent intra sex menses. 462. gloss. 11.
Certa quantitas exequi potest, etiam si ex calculo reformari possit. 58. nu. 31.
Certificatores pro fideiussoribus deponere debent parte vocata. 201. nu. 37.
Certificatio subhastationis an sit necessaria in re minoris. 421. nu. 9.
Certificatis inclamationibus an probeatur in contrarium. 603. nu. 4.
Certificatores quando teneantur. 600. nu. 14.
Cessante causa vel si illa sit inhonesta, rescinditur contractus. 427. nu. 12.
Cessio quando prohibeatur. 83. nu. 6.
Cessionarius an executionem facere possit. 70. nu. 17.
Cessio bonorum executionem impedit. 259. nu. 21.
Cessio à pupillo tutori facta, non valet. 54. nu. 3.
Cessio à cliente procuratori facta, non valet. 614. gloss. 4.
Cessio debiti prohibetur, non rei. ibid.
Cessio post licentia conceleatam non valet ibid.
Cessio omnis prohibetur. 615. glo. 7. in fine.
Cessio in scholastici vtilitatem conuerti debet. 623. gl. 8.
Cessio in potentior nulla. 623. glo. 8.
Cessio donationis vel alia ex causa sit. 615. glo. 6.
Cessio ante citationem fieri debet. 622. nu. 7.
Cessio de toto debito fieri debet. 623. glo. 9.
Cessionarius fidem cessionis facere debet. 381. nu. 14.
Cessionarius an & quando possit restituere. 438. nu. 28.
Cessionarius ad multam condemnatur. 617. glo. 12.
Chirographum à testibus recognitum plenè probat. 114. nu. 29.
Chirographum quid, & chirographarius debitor, vel creditor. 12. nu. 14.
Chirographarius debitor an præferatur. 583. nu. 37.
Chirographum impedit sex mensium præscriptionem. 466. nu. 8.
Christianorum duo genera. 683. nu. 1.
Circumscribere quid. 432. glo. 1. nu. 1.
Circumuenire quid. ibid. nu. 1.
Citare & citari quis possit. 669. nu. 109. & seq.
Citare potest arbiter per nuntium. 665. nu. 69.
Citare procuratorem ut audiantur testes, an sufficiat. 848. nu. 1.
Citare non possunt viatores extra territorium in quo sunt prædicti. 671. nu. 2. glo. 1.
Citare procuratorem quando non sufficiat. 672. numero 4. & 5.
Citare absentem interdum licet per literas authorizationis voce tubæ. 673. nu. 9. & 10.

Citari

Citari quomodo testes debeant. *ibid.* nu. 7. glo. 2.
 Citare per edictum quando apparitor extraneus possit. 392. nu. 2.
 Citare quis an possit extra territorium. 393. numero 11. & sequen.
 Citari debent omnes creditores ad consentiendum quin-
 quennali. 374. nu. 5.
 Citari quis expressè debet ad recognoscendum. 124. nu-
 mero 20.
 Citari hæres debet, & executorium instrumentum in
 eum declarari. 100. nu. 2. glo. 4.
 Citatio contra quos fieri debeat. 659. nu. 1.
 Citatio plures habet terminos. *ibid.* nu. 2.
 Citatio quid significat. 660. nu. 18. & quomodo diffinia-
 tur. nu. 20.
 Citatio contra ius facta, nulla dici debet. *ibid.* nu. 21.
 Citatio iure diuino inuenta. *ibid.* nu. 23.
 Citatio quoad defensionem est iuris naturalis. 661. nu-
 mero 24.
 Citatio prima ad defensionem requiritur. *ibid.* nu. 25.
 Citatio ex iudicis requisitione solet fieri. 664. nu. 60. &
 fit tribus modis. *ibid.* nu. 61. & seq. & an per nuntium
 fieri possit. 665. nu. 65. & seq.
 Citatio per apparitorem communis est. *ibid.* nu. 67. &
 seq. Fit etiam in illustres Pares Franciæ per literas. 664.
 num. 55. A quibus fieri debeat & in quos, vide citatio-
 num tractatum à folio 659. vsque ad finem.
 Citatio fit per edictum, & absente persona foribus affi-
 gitur. 668. nu. 94. & qualiter fiat per edictum, & quo-
 modo nuncij in curiis apostolicis per affixionem cir-
 rent. 668. nu. 98. & 99. & vbi affigi debeat. *ibid.* nu.
 num. 100.
 Citatio inualida quor modis contemni possit, & quan-
 do in parlamento non recipiatur. 669. nu. 113.
 Citatio multos habet effectus, & quod citatus toties de-
 bet comparere, quoties citatus fuerit. *ibidem.* nume-
 ro 114. & seq.
 Citationis forma vnde introducatur. 672. nu. 1. Eius co-
 pia affixa, quanto tempore stet non curatur. 680. glo. 3.
 num. 2.
 Citationis copia cuiuslibet rei, expensis recipientis da-
 tur. *ibid.* nu. 3. & seq.
 Citationis libertate finis. 678. nu. 17.
 Citationis copia quid continere debeat. *ibid.*
 Citationis litera quanto tempore affixæ stare debeant.
 668. nu. 102.
 Citationem statutum vel consuetudo tollere non potest.
 662. nu. 32. & an curiæ parliamentorum. nu. 33.
 Citationem iuris positum princeps tollit. *ibid.* nu. 37.
 Citationem realem pars non potest sue parti facere, nisi
 in debitore de fuga suspecto. 666. nu. 81.
 Citationem ostio affixam remouens puniatur: & vbi affi-
 xa statim tollitur, non dicitur citatio. 668. nu. 104.
 Citatio per nuntium & per epistolam à iure ciuili in-
 troducta. 661. nu. 27.
 Citatio à Papa, aut à quouis alio principe tolli non po-
 test. *ibid.* nu. 28.
 Citatio est iuris diuini. 662. nu. 30.
 Citatio plenitudine potestatis auferri non potest. *ibid.*
 nu. 31.
 Citatio duplex est, realis & verbalis. 663. nu. 45.
 Citatio personalis in quos decernatur. 663. nu. 46.
 Citatio iuris seu legis, & citatio hominis differunt. *ibid.*
 nu. 47.
 Citatio in quibus casibus tollitur. 662. nu. 36.
 Citatio prima debet tantum continere petitionem, alia
 verò minimè. 678. nu. 8.
 Citatio fit ad intentandum nouum processum. *ibidem.*
 nu. 9. & 10.
 Citatio de iure quid continere debeat. 678. nu. 8.
 Citatio quando præsumatur in noticiam citati peruenisse.
 680. nu. 2.
 Citatio domesticis absentibus, in præsentia duorum te-

stium ostio affigenda. *ibid.* nu. 1.
 Citatio domicilij præcedit electionem. 715. nu. 57.
 Citatio tertia quando à iudice concedi possit, & quando
 consuetudo ligat minores. 696. nu. 13. & 14.
 Citatio personalis, & citatio ad tres breues dies quando
 decernatur. 703. glo. vna. nu. 3 & 4.
 Citatio vnica sufficit ad videndum iurare testes ad quo-
 rum relationem, an citatio partis requiratur, & quan-
 do audiantur sine partis citacione. 846. nu. 4. 6. & 8.
 Citatio ad quem finem tendit, & qui effectus citacionis
 valida. 128. nu. 131. & 132.
 Citatio quæ fit per apparitorem, à iudice recipitur. 664.
 num. 58.
 Citatio prima fieri debet in persona si inueniatur, alio-
 qui in domo habitationis. 672. nu. 2.
 Citatio contra stylum non valet, & non comparens non
 est contumax. 654. nu. 42 & 43.
 Citatio quando propter stylum omittatur. 654. nu. 47.
 Citatio coram duobus testibus in facie vel in domo fie-
 ri debet, tam in iudicialibus, quàm in extraiudiciali-
 bus. 673. nu. 2.
 Citatio in causa appellationis quomodo fit facienda. *ibi-*
dem nu. 5.
 Citatio contra testes in iudicio plenario facienda. *ibid.*
 nu. 6.
 Citatio in domo beneficij litigiosi facta an valeat. *ibid.*
 nu. 8.
 Citatio quando facienda sit in domicilio: & quomodo
 intelligatur. 674. nu. 1.
 Citatio hoc nostro tempore indistinctè fit in domicilio,
 sed aduertendum est, vt sit in domicilio non rei, vel
 originis, sed potius habitationis, & quis subditus di-
 catur. *ibid.* nu. 3. 4. 5. & 6.
 Citatio legis est peremptoria non hominis. 664. nu. 48.
 Citatio quare in domicilio fieri potest. *ibid.* nu. 8.
 Citatio non potest fieri in officina, nisi in eadem sit ha-
 bitatio. 671. nu. 14. & seq.
 Citatio ad domicilium quomodo fiat. *ibidem.* num. 19.
 & 20.
 Citatio hominis non valet, nisi fiat de sententia expressa
 mentio. 664. nu. 49.
 Citatio de iure sine iudicis mandato non valet. 676. nu-
 mero 7.
 Citatio in causis, etiam breuibis petitionem rei debet
 continere. 677. nu. 6.
 Citatio in impetratione rescripti non requiritur, sed in
 comprobatione. 314. nu. 42.
 Citatio in impetratione literarum annalium vel quin-
 quennialium non requiritur. 68. nu. 8.
 Citatio iudicium ecclesiasticorum contra laicos facta
 causam continere debet. 55. nu. 3. glo. 4.
 Citatus esse debet, vt recognoscatur. 123. nu. 17. nisi fuerit ei
 præceptum factum. *ibid.* nu. 18.
 Citari pars non debet in rescripti impetratione, sed in
 approbatione. 268. nu. 76.
 Citatio quomodo fieri debeat ad recognoscendum. 123.
 num. 19.
 Citatio an in executione sententiæ requiratur. 223. nu-
 mero 10.
 Citatio an in executione facta, an iterum pars cita-
 ri debeat. 224. nu. 21.
 Citacione pendente, officium iudicis conquiescit. 670.
 num. 125.
 Citacione facta, nuntius testes in sua relatione scribere
 debet. 676. nu. 1.
 Citaciones duæ vbi requirantur &c. 696. nu. 3. 4. & seq.
 Citationem iuris quis facere possit. 664. nu. 51.
 Citatio hominis multiplex. *ibid.* nu. 52.
 Citatio quomodo ius acquiratur. 670. nu. 116. 127.
 Citatio interrumpit longi temporis prescriptionem, &
 quando citatio est valida. *ibid.* nu. 128. 129. & 130.
 Citatus non comparebit, si non sit inserta commissio.
 380. nu. 5.

Citatus in itinere detentus, ob id si non compareat, re-
 sistatur. 695. nu. 5.
 Citatus in vno, in alio censetur esse citatus. 699. num. 24.
 qui si appellet ab vno iudice, amplius coram illo non
 est citandus. 700. nu. 28. & 29.
 Citatus ad videndum iurare testes, si non veniat, testes
 nihilominus ad iuramentum recipientur. 707. nu. 51.
 Citatus, vt coram Papa, aut supremis curiis compareat,
 procuratorem mittit, præcipue in arduis causis. 738.
 nu. 90. & 92.
 Citatus non excommunicatur, nisi citatio ad suam noti-
 tiam venerit. 668. nu. 101.
 Citandus vbi sit maritus, & vbi vxor citanda. 674. nu-
 mero 7.
 Citandi sunt interdum amici absentis reipub. causa. 673.
 num. 6.
 Citanda pars & quando in examine ad futurum. 795. nu-
 mero 4.
 Citandos homines parliamentorum apparitores tangen-
 tes quibus verbis vtantur. 665. nu. 68.
 Cito procedas, diligenter, illico, sine mora. 235. nu. 8.
 Cuius turbati in iure pascendi, agere hac nouitatis cau-
 sa possunt. 793. nu. 9.
 Cuius per contumaciam perdunt priuilegium. 697. nu-
 mero 5.
 Ciuilibus possessio animo perditur. 805. nu. 6. 7. & 8.
 Cuius quis probatur ex libro curati. 526. nu. 15.
 Ciuitas quomodo exequenda sit. 63. nu. 77.
 Ciuitas compelli potest ad imponendam collectam suis
 habitatoribus vt soluant debitum. 63. nu. 78.
 Clara & lucida lex esse debet. 11. nu. 32.
 Claudicat ex parte minoris contractus cum eo initus.
 423. nu. 7.
 Claues multas dolosè solent habere caupones. 498. nu-
 mero 16.
 Claues ecclesiæ quid operantur. 761. nu. 69.
 Clausula non obstat, valde generalis in literis Franciæ
 poni solet. 341. nu. 106.
 Clausula in literis naturalitatis apponenda. 386. nu. 15.
 Clausula procuratorij sue garantiæ. 820. nu. 16.
 Clausula ad vitandam falsi accusationem. 691. nu. 25.
 Clausula tres in literis nouitatis. 771. nu. 20.
 Clausula quæ iunguntur stylo quomodo accipiuntur.
 652. nu. 29.
 Clausula de plenitudine potestatis an in literis requira-
 tur. 263. nu. 13.
 Clausula, non obstant. oppositionib. & appellationib. ad
 regem & non ad inferiores spectant. 159. glo. 11.
 Clausula nihil nouari, non debet apponi in literis appel-
 lationis à sententia executoria. 215. nu. 13.
 Clausula in instrumentis contra debitores ponenda. 105.
 num. 13.
 Clausula irritans, an ante intimationem operetur. 264.
 num. 2.
 Clausula ex certa scientia & motus proprij æquiparan-
 tur. 312. nu. 14.
 Clausula ex gratia speciali in literis describi debet, & ex
 certa scientia. 314. nu. 27.
 Clausula, non detur actio, vel non recipiatur, quomodo
 intelligatur. 469. nu. 14.
 Clausula appellatione remota. 348. nu. 163.
 Clausula cuiuscunque conditionis & status comprehen-
 dit Reges, & Cardinales. 549. glo. 9.
 Clausula ex nunc, prout ex tunc, quid operetur. 550. glo. 15.
 Clericus executionem patitur. 59. nu. 8. & ad suum iudi-
 cem remitti debet facta recognitione. 122. num. 5. Per
 prouisionem condemnatur. 14. nu. 69. Legibus vti de-
 bet, etiam in his quæ ei nocent, si illis vtatur, in qui-
 bus prodest. 15. nu. 78.
 Clericus temere appellans an ad multam teneatur. 14.
 66. & an in executione sententiæ tonsuram allegare
 possit. 206. nu. 3. Item non notatur infamia condemna-
 tus à laico ad emendam honorabilem. *ibid.* nu. 2.

Clericus ante solutam prouisionem non remittitur ad
 suum iudicem. 132. nu. 32. Et an teneatur soluere prou-
 sionem, antequam ad suum iudicem remittatur. 157.
 num. 13.
 Clerici rescissionibus vtuntur sicut laici. 429. nu. 5.
 Clerici celantes cadauera, quomodo puniantur. 531. glo. 3.
 Clerici coniugati bona sunt tacite obligata. 189. nu. 33.
 Clericis est mercari prohibitum. 448. in princ.
 Clericus tonsuræ literas ostendere debet, vt in eum exe-
 cutio in mobilibus euiretur. 380. nu. 15.
 Clericus infamis torquendus. 701. nu. 10.
 Clericus à laico iudice, an exilio dari possit. 700. nu. 5.
 Clerici compromittentes ad quem recurrere debeant.
 751. nu. 12.
 Clerici tutores miserabilium personarum esse debent.
 181. glo. vlt.
 Clerici an notarij regij fieri possint. 59. nu. 42.
 Clerici literæ verificantur coram iudice seculari, ipse ta-
 men in carceribus episcopi detinetur. 105. nu. 15.
 Clerici an executionem patiantur pro pensione domus.
 76. nu. 14. & seq.
 Clerici non viuentis clericaliter bona mobilia an capi
 possint, & quando dicatur clericaliter viuere. 67. nu.
 120. & seq.
 Clerici quibus ligentur ordinationibus. 13. nu. 55.
 Clerico pauperi quando prouideatur. 147. nu. 109.
 Clericorum bona quando in executione, & quæ capi
 possint. 65. nu. 106.
 Clericorum multa an in corporalem, & à quo mutari
 possit. 45. nu. 6.
 Clericus debitor suspectus de fuga an capi possit. 94.
 num. 76.
 Clericus falsum committens in Regis sigillo quomodo
 puniatur, & an gaudere possit priuilegio clericali. 44.
 num. 4.
 Clericus à seculari iudice cogitur reddere depositum ab
 ipso sibi factum. 83. nu. 3. glo. 9.
 Clericus personaliter obligatus an capi possit. 56. nu. 9.
 Clericus seruienti præcipienti *Aide au Roy*, an teneatur
 parere, & quid in laico. 86. nu. 15.
 Coacti contractus species exprimenda in restitutione.
 407. glo. 6.
 Coacervatio summarum an & quando fieri debeat. 246.
 Coadiutoris recrudencia est exequenda. 193. nu. 5.
 Cœnare apud amicos cur Pericles noluit: & consiliariis
 est prohibitum. 520.
 Cogi ad recognitionem quomodo quis possit. 126. nu-
 mero 37.
 Cognitio causæ an in insinuatione requiratur. 568. nu. 11.
 Collatio vicarij post reuocationem an valeat. 264. nu-
 mero 27.
 Collectam priuatus imponere non potest sine regis con-
 cessione. 63. nu. 80.
 Collega non procedit, nisi probet collegam impediri.
 701. nu. 8.
 Collegia, capitula, monasteria differunt. 528. glo. 2.
 Collegiati & bursarij probabunt se originarios per re-
 gium. 526. nu. 16.
 Collegio quando aliquid acquiratur, dicitur præscriptio.
 635. nu. 23.
 Collegiati & bursario prouiso fit. 147. nu. 111.
 Colonus quando dicatur turbare dominum. 771. nume-
 ro 7. 8. & 12.
 Colono meo moriente, vel possessionem dolo relin-
 quente, an eam amittat. 808. nu. 13.
 Colores clericis prohibiti. 484. nu. 23.
 Collusio quæ dicatur, & quomodo dolus probari possit.
 903. nu. 22. & 24.
 Commendas sine causa Papa non reuocat. 267. nu. 64.
 Comminata multa, si non fuerit irrogata, non solet exi-
 gi. 248. nu. 7.
 Commissarius in re demonstranda duos testes adhibeat.
 823. nu. 32.

Commissarius tantum unus est decernendus, ad quem Regia littera dirigenda sunt. 792. num. 9. & debet esse gradu insignitus. nu. 11.
Commissarius Regius à iudice Regio punitur. 844. num. 4. in fin.
Commissarius vnicus dandus in sequestro, non plures, & quodd de consensu partium plures possunt esse commissarii. 814. nu. 3. glo. 2.
Commissarius conductor seruat mercedem locationis. 813. glo. 5. nu. 1.
Commissarius quæ veniant requirenda in processu verbal. 850. nu. 4.
Commissarii Castellari quando conficiant attestationses. 841. nu. 10.
Commissarii consanguinei quomodo pro adiunctis non recipiantur. 845. nu. 1.
Commissarii partes quæ sint. 790. nu. 12.
Commissarii ad audiendum testes committuntur in proprio loco rei. 840. nu. 1. art. 3.
Commissarii ipsi plus offerentes locare possunt rem sibi sequestratam. 812. nu. 2. glo. 4.
Commissarii quales esse debeant. 789. nu. 8.
Commissarii moderatas expensas accipere debent. 844. nu. 1. & 3. art. 9.
Commissarii an subdelegare possint in attestationsibus. 848. nu. 1. & 2. art. 10.
Commissarii debent esse probi & non suspecti. 792. numero 16.
Commissarii qui dicantur, & quando dentur. 810. nu. 1. & 2. & sunt eligendi in locis in quibus partes habitant. 847. nu. 15.
Commissarius quis debet esse, & sit diligens & sufficiens. 841. & 842. nu. 17. & 19.
Commissarius in testibus examinandis esto constans. 841. nu. 2.
Commissarius recipiens testes supernumerarios punitur. 816. nu. 1.
Commissarius legit depositionem testibus. 852. nu. 16.
Commissariorum siue sequestrorum duæ species. 815. glo. 1. num. 1.
Commissariorum variæ species, & qui disceptatores. art. 1. 809. nu. 1.
Commissarii Regis an delegare possint. 343. nu. 119.
Commissarii qui eligi debeant. 600. nu. 9.
Commissarii non debent alteram partium re capta sinere. 600. nu. 10.
Commissarii quot dari debeant ibid. nu. 11.
Commissarii quando dantur post rem saisitam. 602. numero 5.
Commissarii insolidum tenentur. 601. nu. 21.
Commissariis semel datis an alij dari possint ibidem. num. 20.
Commissarius datus consensu partium, non inspicitur quæ is sit. 841. nu. 3.
Commissarius examinando non debet demonstrare. 838. num. 3. Adigendus est à iudice iuramento, quod officium suum legitime perficiet. 823. nu. 30. & 31.
Commissio à Rege concedi solet. 343. nu. 118.
Commissionses etiam à magistratibus conceduntur. 343. num. 120.
Commissionsis litteræ quæ. 442. nu. 117.
Commissarii à Regiis appellari non potest. 304. numero 37.
Commissio quibus iudicibus dirigitur. 458. nu. 12.
Commissionses executoriæ seruientibus Regiis dirigi solent. 60. nu. 57.
Committitur variis modis monopolium. 523. nu. 5.
Commodatarius, depositarius, & conductor quomodo acquirunt, & ignorantia vendentis quomodo impedit possessionem transferri. 762. nu. 102. & 103.
Comparatio an plenè probet. 114. nu. 34.
Compensatio sine literis Regiis non recipitur in patria consuetudinaria. 23. nu. 57.

Compensatio an executionem impediatur, & quando seu possint. 53. nu. 10.
Compensatio opponi potest contra instrumentum obligatorium. 50. nu. 39.
Compensatio opponi contra cessionem potest. 615. gl. 7.
Competens cautio quæ dicatur. 199. nu. 14.
Competens in vno, in aliis incompetens allegari non potest. 207. nu. 6.
Competens iudex quis sit in donationis insinuatione. 620. nu. 7.
Compromittere non possunt omnes, & compromittere quid, & qui compromittere possunt. 740. nu. 1. 2. & 3.
Compromisso pendente nihil innouandum. 227. nu. 25.
Compromisso facto non licet vni parti adire iudicem. 641. nu. 8.
Compromissum de consensu partium prorogatur. 755. nu. 11. & 12.
Compromissum an diuturnitate temporis tolli possit. 742. nu. 10.
Computari prouiso an debeat in formam principalem. 166. nu. 22.
Computatio gradus consanguinitatis vel affinitatis quomodo fieri debeat, an secundum ius ciuile, aut canonicum. 280. vers. 4.
Computorum à magistris an & quando appellandum sit. 303. nu. 35.
Computorum magistri mercari prohibentur. 449. glof. 6.
Conatum aut vim leges punientes non seruantur. 19. nu. 28.
Concedere quis possit summarie causam tractari. 234. num. 1.
Concludere in quibus casibus non teneatur appellans. 160. nu. 3.
Conclusio filij perentis bona paterna. 151. nu. 3.
Condemnari partes in quibus debeant. 303. nu. 24.
Condemnatio expensarum quando fieri debeat. 36. numero 151.
Condemnatio expensarum non solet fieri in sententia prouisionali. 52. nu. 2.
Condemnatur pars causas allegatas non probans. 277. num. 28.
Condemnatus ad restitutionem quas literas producere teneatur. 39. nu. 10.
Condemnatus ad soluendum, si appellat, potest ad garniendum durante appellatione condemnari. 109. numero 8.
Condemnatus ad damna, interesse, & expensas, non potest exequi ante declarationem. 47. nu. 14.
Condemnari in expensis quis debeat. 792. nu. 20.
Condemnatio expensarum in definitiua, an fieri possit de interlocutoria. 882. nu. 8.
Condemnatio damnorum quando fiat. ibid. nu. 1. & quomodo fiat. ibid. nu. 9. & semel fieri debet. 883. nu. 11. & ad expensas futuras non valet. 889. nu. 64.
Condemnatus per veram contumaciam non appellat. 701. nu. 1. 2. & seq.
Congrua portio prouisionem exigit. 149. nu. 136.
Concedere principem, impetrare partem respicit. 330. num. 6.
Concedere rescripta quis possit. 332. nu. 18.
Concessio principis ob nimiam lætitiā non valet. 544. numero 9.
Concessio facta curialibus per importunitatem extorta præsumitur. 550. glo. 12.
Concessiones principum parliamentis aut camere computorum intumandæ sunt. nu. 66. in præfa. de rescript. 336. nu. 66.
Conciliatio iurium loquentium de metu, qui cadit in constantissimum virum. 433. nu. 3.
Concilio cæpto vel synodo, an sufficiat interesse. 994. num. 12.
Conclusio in rescriptis, contractibus, libellis attendenda. 345. nu. 1. 6.

Conclusio partium in literarum comprobatione. 357. glof. 14.
Conclusio appellati seu intimati. 355. nu. 14.
Conclusio in causa appellationis vim habet & litis contestationis. 933. nu. 16.
Conclusions obseruandæ in interdicto retinendæ. 770. nu. 15.
Conclusum debitum non præscribitur ante triginta annos. 465. nu. 2.
Condemnari an debeat quis pendente dilatione, vt soluat ea finita. 374. nu. 17.
Condemnari plures ad expensas pro parte tenentur. 417. glo. 13.
Condemnatus ad mulctam non potest impetrare literas, vt ei remittatur. 392. nu. 17.
Condemnatus ad rei æstimationem potest appellare, & sententia interim exequi non potest. 244. glo. 1.
Conditio ex lege ex ordinationibus nascitur. 73. numero 5.
Conditio ex reintegranda. 791. nu. 2.
Conditio multiplex. 381. nu. 9.
Conditioe deficiente vel modo, rescinditur contractus. 426. nu. 49.
Conditionale instrumentum an sit exequendum, vel in diem. 61. nu. 74.
Conditorem ordinationis quæ rationes mouerint. 189. glo. 3.
Conductio sine scriptis an habeat executionem. 76. numero 20.
Conductor garnire tenetur, licet sterilitatem alleget. 58. nu. 32.
Conductorem in secundum an executio possit fieri, sicut in primum. 76. nu. 13.
Conductor an & quando expelli possit ob solutionis cessionem. 75. nu. 1.
Conductor re conducta saisita an possit expelli, & ad quid teneatur. 602. nu. 2.
Conductor an iaret de seruando rem in suo statu. 813. glo. 6.
Conductores deferre debent mercedem ipsi commissariis. 813. glo. 1. nu. 1. seruareque debent rem sequestratam in suo statu. ibidem.
Confessio an requirat insinuationem. 562. nu. 3.
Confessio partium non probat insinuationem. 558. numero 9.
Confessio erronea an reuocari possit. 61. nu. 61.
Confessio in vltima voluntate facta excludit exceptionem non numeratæ pecuniæ. 111. nu. 43.
Confessio facta absente parte vel sine causa in iudicio valet. 118. nu. 69.
Confessus sine scriptura, coram tamen testibus recepisse, quod non recepit, doli exceptione iuuatur. 118. num. 11. & exceptione nō numeratæ pecuniæ, vel in factum ibidem. nu. 13.
Confessus se debere non iuuatur præscriptione sex mensium. 469. nu. 12.
Confessus an possit per literas Regias releuari. 837. numero 3.
Confirmari actus à quo petatur. 398. nu. 9.
Confirmari non potest donatio à minore facta administratori. 558. glof. vlt.
Confirmatio contractus peti potest post triginta quinque annos. 418. nu. 2.
Confirmatur interdum quod à iure conceditur. 399. nu. 13.
Confirmatio principis vim habet insinuationis. 563. numero 38.
Confiscata concedi non debent ante adiudicationem. 545. glo. 6.
Confiscata bona post incorporationem non dantur. 547. glo. vlt.
Confiscatio etiam post condemnationem concedi non valet. 549. glof. 10.
Confiscatio portantium vestimenta prohibita, peti non

debet. 585. nu. 30.
Confiscantur quare bona. 548. glof. 5.
Confiscatis bonis creditores nil consequuntur. 259. nu. 15.
Confiscans releuatur à confessione. 400. nu. 31.
Confiscans minor delictum, eo dicitur lapsus. 406. nu. 24.
Confiscans testamentum, si illud reuocat, an teneatur ex sua confessione. 12. nu. 45.
Confiscans debitum recepisse adhuc iuuatur exceptione. 128. nu. 14.
Confiscans sine figura iudicij exceptionem non numeratæ pecuniæ opponit. art. 1. nu. 31. ibid.
Confiscans plus quam acceperit, exceptionem opponit. 330. nu. 33.
Confiscanti non solum dantur decem dies, sed & tempus arbitrium. 37. nu. 158.
Confiscationes quæ ad bonum tendunt, approbatae sunt. 336. nu. 1.
Congregationes omnes in Francia prohibentur. 522. glo. 1.
Coniectura probandi furorem. 174. nu. 6. & an vna sufficiat. nu. seq.
Connexum quid, & dependens. 577. glo. 10.
Consanguinei externi quando succedere possint. 386. numero 19.
Consanguinei si nolint consentire, quomodo prouideatur. 317. nu. 31.
Consanguinei iudicij cur prohibeantur dari commissariis. 89. nu. 4.
Consanguineus proximus est saisitus. 706. nu. 2.
Conscientias oneramus, quomodo intelligatur. 906. glof. vna.
Consensus Dei & populi in lege condenda requiritur. 18. nu. 19.
Consensus partium in retentione causæ requiritur. 277. nu. 22.
Consensus populi tacitus inducit consuetudinem, non sententiam. 636. nu. 25.
Consensus vtriusque partis in rescripti impetratione non est necessarius. 335. nu. 47.
Consensus creditorum in quinquennialibus requiritur, secus in annualibus. 373. nu. 51.
Consentiens alienationi an iuuetur remedio l. 2. de rescind. vend. 440. nu. 45.
Consentire reculantibus consanguineis matrimonio puella, quomodo prouideatur. 317. nu. 1.
Consequenti concessio & antecedens, idem in prohibitione fuit in duobus casibus. 204. nu. 10.
Conseruatores nundinarum antequam possint cognoscere contra mercatores requisita. 458. nu. 15.
Conseruator nundinarum in quibus iurisdictionem habeat. 106. nu. 18.
Conseruatores aut iudices appellationum an cogant ad recognoscendum. 115. nu. 28.
Consiliarius absens vel doctor sine licentia, perdit salariū. 843. nu. 5.
Consiliarius cui commissum est partes audire, an decide re possit. 382. nu. 1.
Consiliarius in conficiendis testimoniis non subrogat sine permisso præsidis. 845. art. 11. glo. vna. nu. 1.
Consiliarij ne comedant cum litigantibus ad suspitionem propulsandam. 724. nu. 26.
Consiliarij sunt recusandi, antequam proficiantur ad commissionem. 766. nu. 1. & 3.
Consiliarij quo tempore redeunt Lutetiam & quando facultas abeundi, & quomodo datur. 41. nu. 23. & 4.
Consiliarij non nisi certis ex causis, abesse possunt, durante parlamento. 843. nu. 1.
Consiliario, militi, & episcopo, quot equi taxantur, & quid rustico & similibus taxatur. 881. nu. 7. & 8.
Consiliarij quot debeant interesse in iudicio erroris proposito. 310. art. 6.
Consiliarij an iudices vocari possint. 314. glof. 15. numero 21.

Consiliarij iuvenes prius sententiam ferunt suam quam senes, & quare. 11. nu. 9.
 Consiliarij vel aduocati interesse sententiæ recedentia vel reintegrandæ tenentur. 112. nu. 4.
 Consiliarij priusquam aduocati recipi debent art. 16. 254. nu. 1.
 Consiliarij supplicationum non euocant. 263. numero 50.
 Consiliarij qui per errorem iudicarunt, interesse debent in decisione propositorum errorum. 309. nu. 83.
 Consiliariis parlamentorum supplicationes dari solent. 300. nu. 4.
 Consiliariis quando liceat exequi non obstante appellatione. 225. nu. 3.
 Consiliariorum suspicio causam reuocandi præbet. 167. nu. 67.
 Consiliarius malè iudicans facit litem suam. 297. numero 2.
 Consiliarius deferens supplicationem committi non debet. 132. nu. 3.
 Consiliarius, aduocatus, procurator, clericus, & mulier an bonæ cautionis nomine veniant. 199. nu. 21.
 Consiliarius à quo sit puniendus. 276. nu. 19.
 Consilij magni iudicata per literas ciuiles retractantur. 291. nu. 35.
 Consilio priuato & stricto, atque à consilio magno non appellatur, sed supplicatur. 303. nu. 32.
 Consilio gesta ad beatitudinem tendunt. 550. glo. 14.
 Consilium magnum cognoscit de vi publica & priuata in beneficiis. 806. nu. 2.
 Consilium iudex an petere, & sequi debeat. 212. numero 6.
 Consistorium principis desertionem non capit. 308. numero 77.
 Constare de locatione debet, antequam super ea fiat executio. 78. nu. 34.
 Constituti effectus singulares. 570. glo. 3.
 Constitutio Caroli V. de mercatoribus celantibus mercibus. 453. nu. 10.
 Constitutio quid sit. 15. glo. 2.
 Constitutiones iuri communi repugnantes sunt restringenda. 34. nu. 140.
 Constitutio eiusdem Caroli contra receptatores fugitiuorum mercatorum. 454. nu. 12.
 Constitutio eiusdem Caroli, de vfuris. 455. nu. 22.
 Constitutio eiusdem de famulorum salariis. 471. numero 2.
 Constitutio Philippi Regis de cibis, & contra vestes, ac mulieres. 485. nu. 31.
 Constitutio Caroli V. de monopolis. 522. nu. 1.
 Constitutio Imperatoris annullans dispositiones factas tutoribus & administratoribus. 553. nu. 1.
 Constitutio precarij an transferat vtramque possessionem. 570. glo. 3.
 Constitutiones beati Ludouici essent renouanda. 549. glo. 7.
 Consuetudo principem ligat, at princeps contra præscriptionem releuat. 637. nu. 34.
 Consuetudo consensum populi requirit, & non principis. ibid. nu. 36.
 Consuetudo continuata per decem annos quid efficit. 637. nu. 38.
 Consuetudo præscripta quæ sit. ibid. nu. 39.
 Consuetudo vt inducatur, quot sufficiant actus. ibidem nu. 41.
 Consuetudo errore introducta, an valeat. ibidem numero 42.
 Consuetudo scripta, constitutio siue ius vocatur. 638. numero 43.
 Consuetudo quod sit rationalis & honesta. ibidem numero 44.
 Consuetudo confirmatur legitimo cursu temporis. 655. art. 2. glo. 17.

Consuetudo, vt filij non alantur à parentibus non valet: nisi appareant ingrati. 633. nu. 46.
 Consuetudo ne marres lætent filios, reiicienda. ibidem nu. 47.
 Consuetudo non valet, vbi quid de iure naturali competit. ibid. nu. 48.
 Consuetudo contra ius gentium nihil potest. ibid. numero 49.
 Consuetudo non valet, vt quis ligna in nemoribus alienis incidat. 639. nu. 51.
 Consuetudo quatuor modis inducitur. ibidem. num. 52.
 Consuetudo contra libertatem ecclesiasticam non valet. ibid. nu. 55.
 Consuetudo generalis legem tollit. ibid. nu. 59.
 Consuetudo longa quanta sit. ibid. nu. 60.
 Consuetudo non superat rationem, vel legem: sed inducta consuetudo legis effectum habet. ibid. nu. 61.
 Consuetudo contra concilia generalia non valet. 640. nu. me. 64.
 Consuetudo generalis necnò specialis de nouo inducta, etiam consuetudinem tollit. ibid. nu. 65.
 Consuetudo nondum completa, voce maioris partis populi interruptitur. ibid. nu. 65.
 Consuetudo requirit testes, qui similem rem deponant, & in quo loco viderint. 647. numero 28. & 648. num. 30.
 Consuetudo quam vim, & quem effectum habeat. 640. nu. 70.
 Consuetudo per sententiam iam dudum pronunciatam, & per actus extrajudiciales, & per iudiciales confirmatur, & non per formam publicam. 648. nu. 31 & seque.
 Consuetudo etiam in conscientia seruanda est. 641. numero 74.
 Consuetudo facit instrumentum authenticum. ibid. numero 76.
 Consuetudo detrahit fidei instrumenti. ibidem numero 78.
 Consuetudo iurisdictionem priuatæ personæ querit. ibid. num. 79.
 Consuetudo excusat à falso. ibid. nu. 80.
 Consuetudo iuuat ne principi reseruata noceant. ibid. nu. 81.
 Consuetudo, mandatum ad aliquid agendum. ibid. numero 81.
 Consuetudo facit legitimum, qui non erat legitimus. ibidem nu. 83.
 Consuetudo si non obseruetur in solennitate, actus remanet impurus. ibid. nu. 84.
 Consuetudo præbet ius testandi. ibid. nu. 86.
 Consuetudo iudicem concitat ad acta scribenda. ibid. nu. 87.
 Consuetudo non excusat à pœna gehennali. ibidem numero 89.
 Consuetudo concedit potestatem deligendi. ibid. numero 91.
 Consuetudo electioni & confirmationi præualet. 642. nu. 92.
 Consuetudo loci suadet, vt clerici vestibus pretiosis vrantur. ibid. nu. 93.
 Consuetudo remittit libelli solennitatem, & alia. ibid. nu. 94.
 Consuetudo & priuilegium æquiparantur, nisi quod consuetudo plus potest, quàm Principis aut Papæ gratia. ibid. nu. 95. & 96.
 Consuetudo factum declarat, & obligationem tollit, velut pactum. ibid. nu. 97. & 98.
 Consuetudo an valeat, vt duo sextaria pro vno soluatur. tracta. de consue. nu. 100.
 Consuetudo facit vt res inter alios facta, sit vtilis. ibid. num. 101.
 Consuetudo tantam vim habet, vt ipso iure transferat possessionem. ibid. nu. 103.
 Consuetudo dat facultatem vtendi rebus alienis. ibidem nu. 104.

Consue

Consuetudo tanta est efficacia, vt arbitrium iudicis restringat: & tantum ferè potest quantum & lex. ibidem nu. 106.
 Consuetudo quando rationalis dicitur & quando irrationabilis. 634. nu. 10. & seq.
 Consuetudo tendens in animæ vtilitatem, & in bonum publicum, rationalis est. ibid. nu. 11.
 Consuetudo & præscriptio in quo differant. ibidem. numero 14.
 Consuetudo cognoscendi de possessorio beneficij apud iudices Regios. 800. nu. 2.
 Consuetudo permittit alienationem, quod non præscriptio. 435. nu. 17.
 Consuetudo localis à Rege confirmata seruari debet, nec rescriptum consuetudini derogat. 656. glo. 22.
 Consuetudo cuius loci sit spectanda. ibid.
 Consuetudo descripta quomodo per principem approbatur. 635. nu. 21.
 Consuetudo testandi coram duobus notariis, valet. ibid. nu. 22.
 Consuetudo vt inducatur, non requiritur bona fides. 635. nu. 24.
 Consuetudo quando allegatur contraria, quomodo iudicandum. 649. glo. 7.
 Consuetudo titulum nullum requirit, præscriptio contra. 636. nu. 26.
 Consuetudo æquitatis comes, rigoris præscriptio. ibid. nu. 27.
 Consuetudo fauorabilis amplianda, præscriptio tanquam odiosa, restringenda. ibid. nu. 28.
 Consuetudo & vsus quomodo differunt. 650. numero 1. & 2.
 Consuetudo duobus modis corrumpitur. ibidem numero 6.
 Consuetudo super matrimonio disponit. 642. numero 105.
 Consuetudo non valet vt laici in clericos iurisdictionem habeant. 684. num. 20. Quando extendatur & per quem modum. 644. nu. 7. 8. & seq. Et non minus habet actionis quàm potentia. ibid. nu. 5.
 Consuetudo ciuitatis & loci quæ sit. 645. numero 1. 2. & seq.
 Consuetudo an sententia proberetur. ibid. nu. 4.
 Consuetudo per iudicem inquiri debet. ibidem numero 6.
 Consuetudo inducta, quando probatur vnica sententia. 646. nu. 8.
 Consuetudo multis actibus probanda. 646. nu. 10. & vt proberetur in iudicialibus, duæ sententiæ requiruntur. ibid. nu. 9. Potestque per aduocatos, procuratores & notarios probari. 646. nu. 11. & per instrumenta. ibid. nu. 12. quando summarè probanda. nu. 14. probaturque vsu, frequentia, & temporis diuturnitate. ibidem nu. 15.
 Consuetudo matrimonij propter dotem, quæ sit. ibidem nu. 16.
 Consuetudo decennalis præualet iuri scripto. ibidem numero 17.
 Consuetudo à quibus probanda. 647. nu. 18. 19. & seq. & quomodo confirmetur. ibidem. num. 26. & per memoriam temporis decennij. 26. 27. non probaturque testibus, voce alterius loquentibus. ibidem numero 28. & vt sit verior, verum testimonium requirit. 648. numero 29.
 Consuetudo quod mortuus saisit viuum, est contra ius ciuile, sed secundum ius canonicum. 786. nu. 9.
 Consuetudo quod mortuus saisit viuum, quare inuenta. ibid. nu. 8.
 Consuetudo ex quo tempore cæpit, & quod sit lege antiquior. 654. nu. 5.
 Consuetudo quod duplex est, & quomodo ex vsu longæuo inducatur. ibid. nu. 4.

Consuetudo à Rege approbata, sit Regis constitutio. ibidem nu. 7.
 Consuetudo bona, naturalis, mala verò corruptela dicitur. ibid. nu. 8.
 Consuetudo, bona & laudabilis præsumitur. ibidem numero 9.
 Consuetudo valet, vt scriptura priuata executionem habeat. 115. nu. 47.
 Consuetudo capiendi debitores propria auctoritate reprobaratur. 104. nu. 4.
 Consuetudo Parisiensis de pensionibus domorum abundè tractatur. 75. nu. 5.
 Consuetudo an possit authenticum facere sigillum. 45. nu. 3.
 Consuetudo generalis non est probanda. 35. numero 147.
 Consuetudo præscripta esse debet. 17. nu. 13.
 Consuetudo an valeat, si lex eam reprobet. 35. numero 144.
 Consuetudo non valet vel statutum, vt spurij succedant. 383. nu. 6.
 Consuetudo vt quis citetur etiam extra territorium valet. 394. nu. 27.
 Consuetudo loci ad concedendam restitutionem inspicitur. 405. nu. 23.
 Consuetudo faciens maiorem an impediatur restitutionem. 413. glo. 2.
 Consuetudo & priuilegium valet, vt in tali loco res vendantur, & non alibi. 524. nu. 20.
 Consuetudo non potest vsuras permittere, nec ipse princeps. 579. nu. 4.
 Consuetudo quando auctoritate principis inducta censetur. 35. nu. 147.
 Consuetudo capiendi bona sine inuentarij confectioe reprobata fuit. 171. nu. 5.
 Consuetudo regni transfert onus probandi in debitorem chirographarium. 134. nu. 68.
 Consuetum salarium de vitimo intelligitur. 17. numero 12.
 Consuetudines an tollantur per ordinationes contrarias. 35. nu. 148.
 Consuetudines & statuta in præconiis seruanda. 597. numero 14.
 Consuetudines an princeps censetur tollere. 601. numero 6.
 Consuetudines confirmata, quæ non impressioni data fuerint, quomodo probentur. 557. glo. 24. numero 1. 2. 3. & 4.
 Consuetudines constitutas subditi omnes obseruare debent, non minus principes. ibidem. glo. 25.
 Consuetudines locorum concluduntur à practicantibus, in quibus hæ vigent. 655. glo. 17.
 Consuetudines alia allegari non possunt, quàm confirmata. 658. glo. 28.
 Consuetudines princeps tollere potest, & non nouas facere. ibid. glo. vltima.
 Consuetudines locorum, iudices iureiurando obseruare promittunt. 640. nu. 71.
 Consuetudines scriptis concludi, & confirmari debent. 644. nu. 1.
 Consuetudinis scriptæ commoda. glossa 5. 640. numero 1.
 Consuetudinis interpretatio ad iudicem spectat. 657. glo. 26.
 Consuetudinis nomine quid veniat. 637. nu. 40. Et eius transgressor punitur. 640. nu. 72.
 Consuetudinis & legis virtus. 641. nu. 75.
 Consuetudinis probanda articuli tradendi sunt testibus. 647. nu. 21. 23. & seq.
 Consuetudini contraueniens peccat. 640. nu. 73.
 Consuetudini non derogat Princeps, qui legem præscribit. 641. nu. 88.

M M M 2

Consuetudini quod proximum est attenditur. 638. glof-
sa 26.
Consuetudini aliquid addi ei prohibetur, qui eas in scri-
pturam redigit. 6. glo. 18.
Consuetudinem aliquando lex tollit. 647. nu. 67.
Consuetudinem ne quis inducat, populus se opponere
potest. 635. nu. 16.
Consuetudinem probandi modus facili. 648. nume-
ro 41.
Consuetudine competentia non praescribuntur. 634. nu-
mero 15.
Consuetudine feudorum alienationes in regno Franciæ
permittuntur. 835. nu. 19.
Consuetudine omni populo acquiritur, iure verò præ-
scriptionis privato. ibid. nu. 21.
Consuetudine Tholosana fruitur Parisiensis, qui Tholo-
sæ uxorem ducit. 636. nu. 29.
Consuetudine ius naturale an tollatur. 638. nu. 46.
Consuetudine nemo re sua sine causa priuatur. ibidem,
nu. 50.
Consuetudine noua & lege non seruata, multa mala pro-
ueniunt. 640. nu. 68.
Consuetudine patriæ verba contrahentium intelligun-
tur. 640. nu. 69.
Consuetudine tabelliones generales an creentur. 641. nu-
mero 77.
Consuetudines ne sint variæ prohibetur. 549. glo. 7.
Consuetudines locorum iudices in iudicando animad-
uertant: quæ si sint diuersæ, circa ea attendant. 657. glo.
23. nu. 1. & 2.
Consuetudine Tholosana cauetur in instrumento debi-
torum valere etiam sine causa. 118. nu. 67.
Consulendus est princeps, si iustè non videantur literæ
impetratæ. 358. glo. vlt.
Consultatione pendente nihil innovandum. 927. nume-
ro 29.
Contestari lis an debeat in causa appellationis. 160. nu-
mero 4.
Contestatio an fiat in possessorio. 778. nu. 10.
Continuum tempus requiritur in praescriptione decen-
nali, & an interruptum coniungatur. 434. nu. 1.
Contractum usurarium tria faciunt. 578. nu. 3.
Contractus quomodo conficiantur & dissoluantur. 423.
nu. 1.
Contractus nomine non venit distractus artic. vno. 430.
num. 7.
Tribus modis cognoscuntur contractus. 427. nume-
ro 60.
Contractus obligationes vocantur. 42. nu. 5.
Contractus nomine quid veniat. 74. nu. 1. glo. 2.
Contractus probari prohibitus nisi literis, de quibus in-
telligatur. 39. nu. 6.
Contractus in iudicio factus executionem habet. 90. nu.
31. idem in confessione nu. seq.
Contractus nec quasi contractus princeps non tollit. 70.
nu. 24.
Contrahere cum mortuo exponens aliquid pro funere
creditor. 43. nu. 68.
Contrarium eius quod in instrumento continetur, pote-
rit probari. 74. nu. 2. glo. 2.
Contumacia rei recognitionem fingit. 126. nu. 40.
Contumacia procuratoris litem arestum an possit per li-
teras civiles infringi. 290. nu. 21.
Contumaciæ sententia ostendi debet parti. 104. nume-
ro 8.
Contumacia procuratoris non nocet domino, item nec
contumacia prælati ecclesiæ, socii socio, usufructua-
rij proprietario, nec principalis fideiussori nocebit.
636. nu. 20. 21. 22. & 23.
Contumacia procuratoris in omittendo ea, quæ ad ordi-
nem iudicarium spectant, nocet domino. ibid. nume-
ro 24. 25.

Contumacia quomodo non detur, nisi pars eam requirat.
687. nu. 2.
Contumacia in criminalibus accusanda. ibidem. nume-
ro 5.
Contumacia in parlamenti requirenda: & quod contu-
max ille dicitur qui talis à iure reputatus est. 688. nu. 10.
& 11.
Contumacia in causis fiscalibus an sit requirenda. ibid.
nu. 20.
Contumacia expressè accusanda. 689. nu. 23.
Contumacia non conceditur, nisi constet de die assigna-
ta: & quod sine relatione processus est nullus. ibidem
nu. 1. & 2.
Contumaciam sine partis petitione princeps concedere
potest. 688. nu. 22.
Contumaciam procurator requirere potest: & in quibus
casibus non est requirenda. ibidem numero 17. &
18.
Contumaciæ definitio secundum iurisc. & quando
contumax non incurrat pœnam. 683. nu. 7. & 8.
Contumaces quibus casibus excusentur. numero 9. 10.
& 11.
Contumax manifestus quis dicatur, & quis fictus. 701. n.
6. 7. & 8.
Contumax respicit totum iudicium, & citatus totam
causam. 699. nu. 17. & 19.
Contumax verus non potest se opponere, nec restitu-
tur. 702. nu. 15.
Contumax non auditur nisi solutis expensis. 888.
Contumax non agit de euidione. 8. 6. nu. 18.
Contumacia in singulis citationibus requiritur. 696. nu-
mero 9.
Contumacia à quo petenda 704. nu. 1.
Contumacia qualiter purganda ab excusato reconuale-
scente. 709. nu. 103.
Contumacia valet, vbi constat iudici, citationem fuisse
factam etiam sine relatione. 690. nu. 9. & 10.
Contumacia per citationem inducitur, si citatus nõ com-
pareat. 688. nu. 5.
Contumacia quando contra procuratorem Regium dari
possit, & quando non. 685. nu. 12. & 14.
Contumacia quoruplex: & quod plures species contuma-
ciæ assignentur. 686. nu. 15.
Contumaciam releuat princeps. 400. nu. 17.
Contumax dicitur, qui iudici non parat. 685. nume-
ro 5. est
etiam qui hora indebita comparet, & qui iudici re-
spondere recusat. 680. nu. 16. & 17. & non nocet com-
parenti, iudice adhuc pro tribunali sedente, tam in cur-
ria ecclesiastica, quàm seculari. 693. numero 2. & 3.
Item quando ad expensas non tenetur. ibid. nume-
ro 6. & 7.
Contumax in vno, in aliis est citandus vt compareat,
quia contumacia est delictum. 698. nu. 2. & 3.
Conuenientes ne aliqui deponant in tali causa, monopo-
lium committunt. 503. nu. 6.
Conuenire ne quis alios in illa arte instruat, sapit mono-
polium. 523. nu. 10.
Conuenire vt domus locentur magno precio, vel vt
tempore pestis augeatur rei premium, reprobatur. est.
ibidem nu. 2.
Conueniens debitorem executioni non renuntiat. 57.
nu. 20.
Conuenire possunt partes, vt breue non sigillatim exe-
quatur. 89. nu. 8.
Conuenire lex loco & tempori debet. 10. nu. 27.
Conuentio vt scriptura priuata steretur, valet. 115. nume-
ro 40.
Conuentio quid sit. 59. nu. 11.
Conuentio partium non nocet fisco quo ad multam ap-
pellantium. 916. nu. 2.
Conuentio partium derogat praescriptioni sex mensum.
469. nu. 19.

Conuen-

Conuentio vt nullus ferat frumentum donec tale fuerit
venditum, monopolium sapit. 523. nu. 8. & 13.
Conuentio mercatorum vt non emanat, nisi tali precio
improba est. 524. nu. 16.
Conuentio partium vt reditus non possit redimi, nil pro-
dest. 592. nu. 23.
Conventiones Cardinalium in electione papæ, quando
valeant. 544. nu. 11.
Conuiuia tres tantum esse debent. 520. nu. 1.
Conuiuium faciens ad multam an teneatur. ibidem.
Conuiuium doctoris & nuptiarum solenne esse debet.
141. nu. 53.
Coram iudice domicilij an sit restitutio petenda. 396. nu-
mero 19.
Coram quo iudice rescisso petatur. 445. nu. 11.
Corporalium seu incorporalium rerum contractus re-
scinduntur. 423. nu. 6.
Credentia literæ an executionem habeant, & quorupli-
ces sint. 121. nu. 99.
Creditor habens instrumentum sigillatum an iure tenea-
tur. 82. nu. 3. glo. 5.
Creditor funeris omnibus aliis etiam anterioribus præ-
feratur. 142. nu. 6.
Creditores in vim instrumenti curiæ spiritualis vel ce-
dulæ, vltimum locum in discussione sortiuntur. 59. nu-
mero 47.
Creditor reddens instrumentum debiti non tenetur quit-
tanciam facere. 473. nu. 4.
Creditores qui dicantur. 85. nu. 2. glo. 1.
Creditores hypothecarij chirographarijs præferuntur.
128. nu. 9.
Creditores sunt fisco præferendi. 32. nu. 119.
Creditori quinque remedia dantur ratione sententiæ vel
instrumenti sigillati. 110. nu. 5.
Creditor acceptilationem facere debitori soluenti tene-
tur, si debiti instrumentum amiserit. 473. nu. 6.
Creditor impediens sepulturam perdit debitum. 533. nu-
mero 6.
Creditor generalis posteriori speciali præferatur. 581. nu-
mero 13.
Creditor domus refectionem mutans præferatur priori
si res ei obligetur. 581. nu. 17.
Creditor in expensa funeris prioribus præferatur. 583. nu-
mero 34.
Creditores futuri post literas facti non comprehendun-
tur in literis mortuorij. 369. nu. 8.
Creditores ratione aucti & sententiæ non continentur
in literis dilatorij. ibid. nu. 19.
Creditores consentientes quinquennalibus quomodo
debeant consentire. 374. nu. 54.
Creditores an possint pro dote pecuniam offerre vxori.
539. nu. 44.
Crimen contra testem specificè opponendum. 410. nu-
mero 6.
Criminales materias literæ status non prorogant. 380.
num. 1.
Crimina non recipiunt supplicationem. 307. nu. 71.
Criminalia non patiuntur examen ad futurum. 795. nu-
mero 9.
Culpa inuis contractus quando debeat rescindi. 431. nu-
mero 5.
Cumulantur iudicium rescindens & rescissorium. 445.
num. 14.
Curati liber quid continere debeat. 528. glo. 2.
Curati omnes conficere tenentur baptismi libros & se-
pulturæ. 529. gl. 3.
Curatus quatuor matriculas habeat. 526. nu. 7.
Curatores quando inuitis dentur. 169. nu. 10.
Curatores pignorum captorum. 809. nu. 2.
Curatoris dati sententia est executoria. 170. nu. 15.
Curator quando minori detur. 25. nu. 10.
Curatus si nolit seruire fructibus non obstante appellatione.
ne. 809. nu. 8.
Curia suprema restituit etiam cancellario recusante. 22.
nu. 40. & 50.
Curia suprema interdum adiudicabit plenum possessio-
rium sine expensis. 790. nu. 5.
Curia sola cognoscit de notorio abusu. 935. nu. 2.
Curia quando cognoscat de notorio abusu. 935. nu. 8.
Curia suprema rescipita concedit, nec non episcopus. 333.
nu. 28. & seq.
Curia parlamenti de quibus causis cognoscat in prima
instantia. 365. versic. notandum.
Curia suprema retinere causam potest. 311. nu. 10.
Curia parlamenti in causis appellationum tria potest.
233. glo. 10.
Curia parlamentorum instituta quamobrem fuerit. 510.
nu. 1. & seq. & nu. 7. & seq.
Curiales ordinari possunt. 21. nu. 26.
Curia parlamenti restituit. 390. nu. 15.
Curiales non soluentes debita hospitiibus, quomodo pu-
niantur. 499. nu. 19.
Curia suprema rescindunt contractum nullum, etiam si-
ne literis Regis. 423. nu. 5.
Curia suprema quando recusante cancellario literas cõ-
cedant. 288. nu. 5.
Curia ecclesiastica an soleant condemnare ad garnien-
dum. 8. nu. 30.
Curia parlamenti & generalium discordia. 227. nume-
ro 2.
Curia parlamenti nomine qua veniant curiæ. 233. glof-
sa 8.
Custodes deputari ad probandum pannos. 480. nu. 4. &
eorum officium. nu. 7.
Custodes pannorum à quo eligi debeant. ibidem. nume-
ro 4.
Custodes pannorum ad quid teneantur, si improbos pan-
nos approbauerint. 481. nu. 12.
Custodienti personam, à custodita non valet donatio. 556.
glo. 8.
Custodes seu commissarij committendi sunt quàmmino-
ribus sumptibus fieri possit. 789. nu. 12.
Custodia ciuitatis prouidetur. 145. nu. 97.

Damna si non fuerint liquida, pars tenetur de dam-
nis non liquidis cautionem præstare. 805. nu. 12.
Damna liquida & expensa restitui debent, non liquida
per satisfactionem. 215. nu. 18.
Dammorum nomine expensa veniunt. 354.
Dammum fato datum non præbet restitutionem. 402. nu. 7.
Dammorum & interesse nomine quid veniat. 116. nu. 19.
Datio in solutum quando prætextu læsionis possit rescin-
di. 349. nu. 41.
Datio in solutum quomodo fieri debeat. 109. nu. 11.
Datio in solutum rei maioris quàm sit debitum quando
venitur. 53. nu. 4.
Debita ecclesiis & pijs locis non patiuntur dilationem.
371. nu. 32.
Debita specialiter in literis quinquennalibus exprimi
debet. 372. nu. 46.
Debita mercium intra sex menses peti debent, non alia.
464. versic. Insuper.
Debita & credita à iure inter hæredes diuiduntur, non
hypotheca. 584. nu. 43.
Debita & credita sunt communia inter coniuges. 49. n. 30.
Debita multa sunt executoria. 357. nu. 2.
Debitor notificare debet procuratoribus, vt iudiciale
præceptum capiant. 40. nu. 22.
Debitor debitoris an & quando exequi possit. 49. nu. 31.
Debitor an cogatur obligari sub instrumento sigillato.
64. nu. 83.
Debitor si nolit cautionem recipere, ne excurio in eum
fiat, quomodo prouidebitur. 83. nu. 5. glo. 7.

Debitum non potest retinere bona sua se constituendo empotorem iusticiæ. 84. nu. 11. fallit nu. 15. q.

Debitor post arrestum excusatur à pœna. 43. nu. 65.

Debitor quomodo possit impedire rei suæ vèditionem. 84. nu. 15.

Debitor quando capi possit & detineri pro debito. 104. nu. 1. glo. 3.

Debitoris debitum an arrestari possit. 110. nu. 22.

Debitoris debitor quando condemnatur, sine expensis condemnari solet. 109. nu. 10.

Debitorum bona debitoris arrestari possunt. 93. nu. 63.

De debitis literæ generales ab inferioribus concedi non solent, sed à principe, seu eius cancellaria sic. 43. numero 7.

Debitum in diem cedi potest. 623. glo. 9.

Debitor cogitur conficere instrumentum secundum stylum patriæ. 653. nu. 29.

Debitor ratione delicti non vitur literis annalibus vel quinquennalibus. 369. nu. 17.

Debitor alimentorum non iuuatur moratoria. 372. numero 44.

Debitor finita dilatione annali constituitur in mora. 374. num. 57.

Debitor in quinquennali debitum agnoscit, secus in annali. 374. nu. 60.

Debitores conuenti coram conseruatoribus remittuntur ad iudices ordinarios, si celsio non teneat. 624. glo. 1. vlt.

Debitum conditionale vel in diem, quando præscribitur. 467. nu. 2.

Decem anni rescissionis contractuum à quo tempore currant. 418. nu. 5.

Decennalis præscriptio à quo tempore computetur. 444. glo. 21. nu. 1.

Deceptio quæ requiratur, ut ab arbitrio appellari possit. 746. nu. 17.

Deceptio sola citra dimidiam iusti pretij non inducit rescissionem. 435. nu. 1.

Deceptus ultra dimidiam restituitur. 398. nu. 10.

Deceptus in pignore an rescissionem petat. 440. nu. 49.

Decimam Papalem non soluunt frat. rinitates. 536. numero 7.

Decimarum alienatio facta laico rescinditur etiam post decem annos. 443. nu. 22.

Decimæ conductores intra quod tempus decimam petant. 476. glo. 11.

Decimæ ut soluantur præceptum valet. 87. nu. 17.

Decimæ prouisio facta fin. 139. nu. 30.

Declarari hæres ante executionem an debeat. 70. numero 20.

Declaratio ad rub. de iure domi. impe. 110. nu. 18.

Declaratio sententia per supplicationem, & eiusdem nõ perfectæ mutatio. 874. nu. 23. & 24.

Decretum iudicis ad ostendendam rem. 822. nu. 22.

Decretum primum & secundum quando decernitur contra contumacem, qui si latitat, habetur pro citato. 700. nu. 4. & 5.

Decretum primum, & recedentia idem significant. 189. glo. 4.

Decreti interpositio causas sigillatim requirit. 411. numero 10.

Decretum necessarium in alienanda re immobili minoris. 411. nu. 9.

Decretum iudicis in alienatione appositum quomodo faciat cessare præsumptionem fraudis, & praxis quando possimus ab eo appellare. 439. nu. 39. & seq.

Decreto interposito nullus recipitur ad licitandum. 605. nu. 33.

Decretum sigillatum impedit opponentem. 607. numero 12.

Decretum in præconiis à quo iudice interponatur. 609. num. 4.

Decretum non debet interponi cum onere impensarum.

ibidem. nu. 6.

Deducam in causa appellationis non deductum, & quando, regula cum ampliationibus & limita. 359. nu. 2.

Defectus olim quatuor, duo hodie sufficiunt. 695. num. 1. & 2.

Defectus vnus quando sufficiat. 696. nu. 11.

Defensionem ciuilem princeps tollere potest. 902. numero 84.

Deferre ad barbaros aliquas merces, vel victualia homines prohibentur. 455. nu. 27.

Definitio doct. ad restitutionem reprobarur. 395. nu. 4.

Definitio rescripti noua datur. 330. nu. 5.

Delatores qui. 550. glo. 10.

Delegatio nouat debitum, etiam non alia facta expresse. 48. nu. 11.

Delegatio sine negligentia quando valeat. 181. glo. vlt.

Delegatio executionem impedit. 259. nu. 16.

Delegatione facta euocatio fieri censetur. 263. nu. 17.

Delegatio quomodo fieri debeat. 625.

Delegatio an requirat solemnitatem. 624.

Delegationes & commissiões verbis Gallicis concipiuntur. 575. nu. 5. & 6.

Delegatus existens in vno loco, an possit in alio citare. 393. nu. 19.

Delegatus iudex cognoscit etiam in laudatum auctorem. 825. nu. 12.

Delicati taxantur. 461. glo. 6.

Delicta impediunt minorem restituui. 403. nu. 12.

Delicti ratione quis prohibetur contrahere. 426. numero 44.

Delicti ratione non sortitur quis forum. 22. nu. 53.

Delinquens in officio quilibet infolidum tenetur. 452. glo. vnica.

Demonstratio rei depictæ an fiat. 823. nu. 33.

Demonstratio per qualitatem magis valet, quàm per fines. 822. nu. 18.

Denarium nomine, quid contineatur. 82. numero 3. glo. 1.

Denunciare tenentur etiam priuilegiati. 827. nu. 36.

Denunciatio quid. 46. nu. 8. & quando non requiratur. 827. nu. 38. & 9. 40. & quando non fiat ibid. nu. 47.

Denunciandum cui sit, si venditor se occultaret. 827. numero 43.

Denunciandum est auctori. 826. nu. 16.

Denuncianda quomodo sint præconia debitori. 610. numero 14.

Denunciatio euangelica an in his executionibus locum habeat art. primo. 55. nu. 5. glo. 15.

Dependens tangens, & connexum. 577. glo. 10.

De plano quid significet, & eius effectus. 36. nu. 25.

Deportus gratia appellatur à sequestro. ibid. nu. 18.

Depositarius iustitiæ cogitur sub pœna carceris. 812. numero 24.

Depositum instrumentum executionem habet. 88. numero 16.

Depositum an ordinem iudicarium requirat, & infamet. ibid. nu. 17.

Depositum repetitur non obstantibus literis moratoriis. 372. nu. 38.

Desertio causæ vel eremodiciū non habet locum in parlamento. 308. nu. 77.

Designanda quomodo sit res petita. 821. nu. 2.

Deterioratio domus non exigit executionem, & pro ea non fit. 78. nu. 32.

Diaconus, presbyter, & episcopus, cuius ætatis esse debeant. 22. nu. 12.

Dicens domum suam teneri à tali domino directo, an sufficiat. 595. nu. 6.

Dicenti sententiam arbitri iniquam, incumbit onus probandi. 751. nu. 15.

Dictio, & quid significat. 676. nu. 3.

Dicta patrum non debent contineri in sententiæ breuiulo. 875. nu. 40.

Diem

Diem dicit partibus apparitor, ut conueniant de appellationibus. 599. nu. 4.

Dies renunciationis appellationis in actis scribi debet. 870. nu. 4.

Dies & hora rei ostendendæ præfiguratur. 822. nu. 26.

Dies in constitutionibus & ordinationibus inferi debet. 322. glo. vlt.

Differentia inter positiones & interrogationes; & cur fiant, & quomodo. 835. nu. 2. 4. & 5.

Differentia inter expensas contumaciæ & victoriæ qualis est. 891. nu. 23.

Differentia multæ in literis releuamenti inueniuntur. 909. nu. 3.

Diffamans super pluribus delictis ea omnia probare debet. 336. nu. 12.

Differentia multæ inter redditus fundarios, & alios. 591. numero 3.

Differentia inter minoris & maioris restitutionem. 397. nu. 25. & seq.

Differentia inter contractum emphyteoticum & censualem. 522. nu. 21.

Differentia inter annalem & quinquennem dilationem. 373. nu. 52.

Differentia inter restitutionem & appellationem. 401. num. 41.

Differentia inter hypothecam generalem & specialem. 586. nu. 4.

Differentia inter rem iudicatam & sententiam, noua datur. 185. nu. 9.

Differentia inter officium iudicis, & actionem iudicati. 220. nu. 13. & inter appellationem & supplicationem. 309. nu. 84. Inter appellationem & euocationem. 269. nu. 92. Inter restitutionem & literas ciuiles. 294. nu. 4. & seq. Inter erroris propositionem, & literas ciuiles. 293. nu. 43. & seq.

Dignitas per rescriptum retinetur. 346. nu. 148.

Dignitatibus & beneficiis prouidetur. 136. nu. 7.

Dilatio ad bullam producendam, & ad eam de falso arguendam. 794. nu. 10.

Dilatio vna solum datur ad producendum titulos. ibid. num. 13.

Dilatio ex urgente causa. 818. nu. 7.

Dilationis prorogatio quando concedatur. 696. num. 4. articul. 4.

Dilationem datam facilius est prorogare, quàm nouam concedere art. 4. glo. vna. 796. nu. 3.

Dilationem petens ad soluendum, appellationi renunciat. 923. nu. 17.

Dilationem pendente testium instrumenta producantur, & ea pendente contra attentantem prouidetur. 829. num. 5.

Dilationem pendente, consensu partium proceditur. 830. num. 8.

Dilatio pendente nil innouandum. 928. nu. 41.

Dilationes antiquæ abrogatæ. 823. nu. 1.

Dilationes ab ordinariis conceduntur, & quomodo. 828. art. 7. glo. vna. nu. 1.

Dilationes ad portandum processum duæ. 829. articul. 9. glo. vna.

Dilatio inutilis non impedit processum. 830. nu. 9. & 10.

Dilatio competens in anticipationem literis dari debet. 938. nu. 12.

Dilatio data ad probandum est peremptoria. 830. nu. 1.

Dilatio à iudice quanta dari debeat ad probandum. 830. nu. 1. art. 12.

Dilatio secunda non concedetur, nisi probata diligentia. 831. nu. 5.

Dilatio absente colligante, quomodo datur, & quod communis esse debeat. ibid. nu. 10. 11.

Dilatio non prorogatur inuito colligante. 832. numero 5. art. 13.

Dilatio ne detur tertia prohibetur cancellariæ. 832. nu. 1. Datur autem quandoque per senatum. nu. 4. 5. & quan-

do dilaciones sunt arbitrariæ. nu. 7.

Dilatio contradicenti vnica tantum datur. 862. nu. 1.

Dilatio deliberatoria excusanti se, quando à iudice concedatur. 678. nu. 2.

Dilatio arbitrio iudicis, non est concedenda, & quæ datur causa magna & eiusdem. 679. nu. 3. & 4.

Dilatio vnica longa vel breuis à iudice concedi possit, & non plures. ibid. nu. 5. & 6.

Dilatio vnica, ut summetur garendus, sufficit. 695. glo. 1. vna.

Dilatio deliberandi non datur in nouitate, & dilatio auctoris laudandi in simplici factina habetur. 775. numero 16. & 18.

Dilatio non datur in possessorio. 784. nu. 1.

Dilatio attestatum vnica, & quod pendente dilatione nihil sit innouandum. 829. nu. 1.

Dilatio transcribendi & contradicendi, quomodo datur. 864. nu. 4. 5. & 6.

Dilatio ne prorogetur, aut reiteretur. art. 6. glo. vna. 828. num. 1.

Dilatio vel appellatio non debet fieri eo die, in quo sententia profertur. 872. nu. 4.

Dilatio causa absentis datur. 818. nu. 4.

Dilatio vnica ad scribendum & producendum. 796. nu. 1. art. 4. glo. 1.

Dilatio ex æquitate prorogatur. ibid. nu. 2.

Dilatio ad ostendendum & comunicandum ea, quæ producta fuerunt partibus non exacte seruat. 797. art. 5. glo. vna. nu. 1.

Dilatio literis releuamenti conceditur. ibid. nu. 2.

Dilatio quid sit, & quotuplex sit dilatio. 818. nu. 1. & 2.

Dilatio non datur ad summationem. 823. nu. 8.

Dilatio ad producendum literas, de quibus intelligatur. 39. nu. 9. Non solet concedi super prouisione cedulæ. 45. glo. 7.

Dilatio competens dari debet. 208. nu. 4.

Dilatio ad recognoscendum non datur. 126. nu. 39.

Dilationes iuris non seruantur, sed styliorum. 22. nu. 52.

Directus dominus ex confiscatione censum non perdit. 104. nu. 4. glo. 2.

Directus dominus debet bona declarare. 822. nu. 16.

Discere quis debet antequam magister efficiatur, & quæto tempore. 521. nu. 3.

Discordia inter duo parlamenta causam euocationi præbet. 267. nu. 69.

Discussio sententia quomodo feratur. 607. nu. 11.

Dispensatio iuramenti impetrari potest, etiam non vocata parte. 398. nu. 6.

Dispensatio specialis esse debet. 411. nu. 11.

Dispensatione habita iuramenti, literæ quinquennales profunt. 370. nu. 24.

Disponere an exterius possit. 383. nu. 4.

Distinctio vnus articuli non tollitur per alium. 33. numero 129.

Distributiones non veniunt in restabimentum. 239. numero 8.

Distinctus quid sit, & iurisdicção. 74. glo. 7.

Diuisio hæreditatis an ex latione rescindatur. 438. numero 26.

Diuisioni renuntians, in solidum potest cogi, & per quæ verba fiat renunciatio. 58. nu. 33.

Diuisionem petens minor an latur. 405. nu. 22.

Diuiti filio an prouideatur. 155. nu. 23.

Doctores an executionem patiantur. 76. nu. 17.

Doctores regentes ad consilium vocari debent. 255. glo. 15.

Doctoribus licentiatis & baccalaureis cedi potest. 469. num. 3.

Doerium & dos differunt. 164. nu. 3. Et non habet locum in domo regis, & quare sit inuentum & alia de doerio. 155. glo. 2.

Dolus partis in literis ciuilibus allegatur. 289. nu. 15.

Doli species in literis exprimentanda. 408. glo. 7.

Doli generalis renunciatio non valet. 410. nu. 5.

Dolo omissum in causa appellationis non potest adduci. 360. nu. 9.
 Dolo vel fraude inini contractus possunt rescindi intra decem annos. 429. glo. 4. nu. 1.
 Dolo ad rescissionem contractus probati debet, & quomodo. 431. glo. 9.
 Dolus interueniens in alienatione rerum mobilium, an inducat restitutionem. 439. nu. 34.
 Dolo promissus expensas non exigit. 880. nu. 35.
 Domestici in euocatione examinari non debent. 276. nu. 17.
 Domicilia plura habens, in quo citandus sit. 675. numero 22.
 Domic. plura an possint eligi, & an variatio permittatur. 714. nu. 51. & 52.
 Domicilij electio coram iudice seculari, non prodest coram iudice ecclesiastico. 712. nu. 32.
 Domic. electio in vna iurisdictione in aliam extendi an possit. ibid. nu. 30.
 Domicilij habitatio ratione ordinis conferuntur, & quomodo 709 nu. 31 & 32.
 Domicilij electio in nominatione fit. 823. num. 11. & in quacunque instantia fieri debet, etiam in causa appellationis. 712. nu. 19. 25. & seq.
 Domicilij iudex an cognoscat de rescissione. 445. num. 14. & 15.
 Domiciliorum mutatio frequens arguit inconstantiam: & an quis domicilium eligere teneatur. 710. numero 38. & 39.
 Domicilium quoruplex, & domicilium naturale quid. 707. nu. 3. & 4.
 Domicilium quot modis queratur, & quid sit domicilium accidentale. ibid. nu. 6. & 7.
 Domicilium telegatus habet, vbi relegatur: vt in domicilio praturæ. 708. nu. 10.
 Domicilium doctor habet, vbi profitetur, & domicilium per nuptias queratur, & aliquando pro fortunarum translatione mutatur. ibid. nu. 15. 16. & seq.
 Domicilium quando electione queratur, & quis sit effectus domicilij & utilitates. ibidem. 19. vsque ad 26. & 711. nu. 1. 2. & seq.
 Domicilium consiliarius ibi habet, vbi habet dignitatem: idem de beneficiario. 708. nu. 13.
 Domicilium recusans eligere, quam poenam patiatur, nec audiatur antequam elegerit. 714. nu. 47.
 Domicilium quisque, & præcipue vagabundus eligere cogitur, & ratio domicilij eligendi. 710. nu. 1. & seq.
 Domicilium eligendi queratur, & quando electio fieri debeat. 710. nu. 7. & 8.
 Domicilium ex iusta causa, puta pestis, mutari potest. 714. nu. 52. Et pluribus modis accipitur. 70. nu. 33. & 36.
 Domicilium incarcerationis non eligit, sed qui non habet bona potest. 713. nu. 40 & 41.
 Domicilium in curia ecclesiastica eligendum. ibidem. num. 42.
 Domicilium vbi debeat eligi. ibid. nu. 34. & 35.
 Domicilium an extra ciuitatem eligendum, & in quibus causis. ibid. nu. 38. & 39.
 Domicilij electionem procuratoris constitutio non tollit. 711. nu. 15. 16. & quando eligendum est domicilium. 711. nu. 62.
 Dominico die an prouiso concedatur. 139. nu. 33.
 Dominum auferre potest lex vel ordinatio ex causa publica. 428. nu. 3.
 Dominis contententibus de feudo, à quo vassallus inuestituram petere debeat. 101. nu. 8.
 Dominus sciens se debere famulo, non debet post annum in conscientia solutionem illi negare. 475. numero 8.
 Dominus fundarius non perdit ius, licet non se opposuerit venditioni rei per præconium factæ. 591. nu. 11.
 Dominus quando pro ingressu aliquid recipere possit. 592. nu. 14.

Dominus restituitur à procuratoris contumacia. 686. numero 27.
 Domus demonstratio quomodo fiat. 821. nu. 13.
 Domus ad visitandum pannos in loco publico esse debet. 480. nu. 6.
 Domus vel claustrum an gaudeat immunitate. 539. numero 8.
 Donatio omnium bonorum præsentium & futurorum non valet. 71. nu. 28.
 Dona regia limitantur à magistris computorum. 547. gloss. vlt.
 Donare non possunt volentes magistri fieri. etiam vxoribus magistrorum. 520.
 Donare quis an possit secundo ante insinuationem. 566. gloss. 7.
 Donatio facta vxori à viro per importunitatem, non confirmatur morte. 354. glo. 3.
 Donatio eius quod plus valet res, si aliàs sit deceptio vltra dimidiam iusti pretij, non impedit rescissionem. 437. nu. 19.
 Donatio monasterio per circumventionem facta non valet. 544. nu. 9.
 Donatio præsumitur facta ad importunitatem. 544. numero 12.
 Donatio causa mortis tutori facta non valet, & idem in legatis. 555. glo. 3.
 Donatio mutua magis ad utilitatem pupilli tendens valet. 556. glo. 7.
 Donatio facta procuratori, vel vxori tutoris, concubinæ non valet. 557. nu. 6.
 Donatarius pro mobilibus intentat nouitatem. 781. numero 27.
 Donatarius qui vult infamare donationem, quomodo citare debeat. 673. nu. 3.
 Finita administratione an valet donatio. 557. nu. 10.
 Donatio à minore facta curator in presentia amicorum, etiam non valet. 557. nu. 8.
 Donatio minoris loco pio valet. 558. nu. 20.
 Donatio facta tutori & administratori quomodo sit rescindenda. ibidem.
 Donatio requirit scripturam. 561. nu. 14.
 Donatio etiam facta extraneis est insinuanda. 560. numero 8.
 Donatio coram iudice facta, an requirat insinuationem. 563. nu. 34.
 Donatio simplex insinuanda, & ob causam. 560. numero 12. & 17.
 Donatio in feudum, & à principe non insinuatur. 562. num. 11.
 Donatio in testamento facta, vel causa mortis non insinuatur. 561. nu. 52. & 28.
 Donatio ante insinuationem est imperfecta. 566. glo. 7.
 Donationes Regis factæ ab initio suæ coronationis non valent. 555. glo. 3. circa finem.
 Donationes factæ ab aliis, quam pupillis, tutoribus valent. 555. glo. 5.
 Donationes puræ, in diem & sub conditione insinuandæ sunt 560. nu. 13.
 Donationes factæ ante ordinationem sine insinuatione valent. 564. glo. 2.
 Donationis à Rege factæ Rex defensionem suscipit. 552. gloss. vlt.
 Domes & retenti quando valeat. 155. nu. 4.
 Dos maior constituta, vel vt mobilium naturam sortiatur, restitutionem minori præbet. 416. nu. 30.
 Dos etiam si statim restitui debeat, & non restituatur, prouiso fit, & quid sit dos. 164. nu. 2.
 Dos requirit prouisionem, siue agatur de tota parte, siue constituenda, siue repetenda. ibid. nu. 4. & 5. Et quado solui & repeti debeat. 165. nu. 11. Et de quibus bonis dari censetur. 167. nu. 32. Et in quibus sit priuilegiata. ibidem.
 Dotalis res an in executione capi possit. 65. nu. 99.

Dotē soluta, alimenta vxori non debentur. 155. nu. 5.
 Dotem petenti prouiso fit. 164. nu. 4.
 Dotes non prorogantur per annales literas. 3. nu. 34.
 Dotis & propter nuptias donatio an insinuat. 561. numero 19.
 Dotis causa in regno coram iudice seculari tractatur. 167. nu. 31.
 Dubia questio iure canonico deciditur per ius civile, si plane ibi decisa fuerit. 33. nu. 26.
 Duce Mediolani, & à duce Sabaudia supplicari potest non appellari. 303. nu. 29.
 Duobus modis accipitur rescriptum. 33. nu. 11.
 Duobus de munere regentia, vel de alio officio litigantibus, eorum alteri lite pendente prouidetur. 149. numero 130.
 Duplex purpura. 483. nu. 1.
 Duplex insinuatio non est faciendæ. 566. nu. 6.

E

Estimatio dotis facta vltra dimidiam iusti valoris quomodo rescindatur. 436. nu. 11.
 Estimatores rei licitandæ iurare debent 599. nu. 8.
 Etas probari potest per regestum. 526. nu. 11.
 Etas requisita in impetranda venia ætatis 527. nu. 25.
 Etas etiam à consanguineis probanda. ibid. nu. 30.
 Etas ratione conceditur restitutio. 596. nu. 22.
 Ebrij an recognoscere cedulam teneantur. 123. nu. 13.
 Ecclesia non subiicitur legibus humanis. 13. nu. 57.
 Ecclesia an teneatur denunciare. 827. nu. 34.
 Ecclesia ad insinuationem teneatur. 571. glo. 4.
 Ecclesiam scedans, & in eam delinquens, non iuuatur immunitate. 540. nu. 19.
 Ecclesiastici iudices an verbis gallicis processum facere debeant. 576. gloss. 4.
 Ecclesiasticus iudex requirit ecclesiasticum & laicum. 387. nu. 19.
 Ecclesia non tenentur extra manum ponere bona quæ triginta possiderunt annis. 372. nu. 40.
 Ecclesias quamobrem detur immunitas. 538. nu. 7.
 Edictum quid. 659. nu. 6.
 Edictum de in ius vocando, prohibitum. 669. nu. 111.
 Edictum pratoris de parentibus & patronis in ius non vocandis. 667. nu. 9.
 Edicta de in ius vocando tria, & quartum peremptorium. 659. nu. 7.
 Effectus clauularum, si & in quantum, & consentio in iudicem: & quatenus est comperens quis sit. 691. num. 20. 21. & 22.
 Effectus rescriptorum. 345. nu. 139.
 Effectus rescriptorum gratia an impetranti profint. 346. num. 155.
 Effectus literarum annalium & quinquennialium. 375. nu. 70.
 Effectus veniæ impetrationis. 527. nu. 3.
 Effectus immunitatis tres. 541. nu. 38.
 Effectus donationis non insinuata. 566. glo. 7.
 Effectus donationis in absente ante acceptationem locum non habet. 571. glo. 4.
 Effectus tacitæ hypothecæ qui. 589. nu. 41.
 Effectus supplicationis. 310. nu. 96.
 Effectum non habet donatio ante insinuationem. 569. num. 9.
 Electio vel postulatio prouidetur. 148. nu. 121.
 Electio non valet nec sententia per importunitatem. 354. glo. 5.
 Electiones occultæ non valent. 534. nu. 15.
 Electus ante confirmationem non administrat, nec potest causam nouitatis intentare, & se possessorem dicere. 770. nu. 13.
 Electro magistro est credendum. 480. nu. 5.
 Eligit minor in diuisione. 415. nu. 14.
 Emancipatus filius, & sic bonorum possessor est sauscus. 786. nu. 20.
 Emenda quando non taxatur, arbitraria est. 103. nu. 2.

Emendam quis per captionem personæ, & incarcerationem soluere tenetur. 249. nu. 16.
 Emenda ordinaria perperam appellantium quæ fit. 606. num. 6.
 Emenda perperam appellantium cui applicatur. 917. numero 18.
 Emendæ appellantis friuolæ, variæ sunt. 722. nu. 14. & 5.
 Emens officium non debet gaudere priuilegijs officij. 522. gloss. vnic.
 Emens merces vnus speciei omnes, vt ipse solus eas vendat, monopolium committit. 524. nu. 14.
 Emere per interpositam personam quando tutor possit. 554. nu. 6.
 Emendare libellum ex restitutione potest quis post litem contestatam. 420. nu. 35.
 Emphyteosis rescinditur per l. 2. de rescin. vendi. 436. numero 12.
 Emphyteota & colonus literas annales & alias frustra impetrant. 370. nu. 21.
 Emphyteota potest interrogari, an bona sint emphyteotica, & poterit cogi respondere. 822. nu. 17.
 Emptor domus vt non soluatur pretium, non iuuatur moratoria. 372. nu. 45.
 Emptor pro sua hypotheca potest retinere rem. 581. numero 11.
 Emptor fructuum alij præfertur. 583. nu. 38.
 Emptor quando locationi factæ stare teneatur. 586. numero 10.
 Emptor quando pretium soluere non teneatur. 589. numero 42.
 Emptores mercium, exteri non impetrant moratorium. 372. nu. 35.
 Emptor etiam sine denunciatione quando aget. 827. numero 46.
 Emptor etiam laudans venditorem, cur nihilominus condemnatur. 827. nu. 4.
 Emptor quomodo sua culpa ius euictionis amittit. 826. num. 19.
 Emptor in Francia cogitur pecuniam tradere venditori cautione data non solum de pretio, sed etiam eius quod intererit. 828. nu. 56.
 Emprio reddituum an sit reprobata. 578. nu. 1.
 Emptor bonorum autoritate iustitiæ, potest capi. 83. num. 1.
 Ephippiarij qui. 462. glo. 12.
 Episcopi scriptura priuata dicitur. 112. nu. 11.
 Episcopo post latam sententiam à suo officiali, an supplicari possit. 301. nu. 6.
 Episcopus an causam euocare possit, & quando. 265. nu. 39. & 44. ac seq.
 Episcopus vel alius iudex licet ecclesiasticus bona clericorum mobilia capere non potest. 66. nu. 118.
 Episcopus & alij recognoscere teneatur, & postea remittitur ad suum iudicem. 122. nu. 5.
 Quarta episcopo non debetur de legatis confraternitati. 536. nu. 8.
 Epistola an executionem habeat. 221. nu. 100.
 Equi pro negotijs Regis an, & quando & à quibus capi debeant, & an ad portandum condemnatum ad mortem. 86. nu. 22.
 Equum quis prius ascenderit. 462. glo. 12.
 Ergolau qui sint. 524. nu. 19.
 Errare cauendum est. 300. nu. 8.
 Error in literis civilibus non allegatur. 293. nu. 43.
 Error facti non iuris proponitur. 301. nu. 11.
 Error tantum proponitur, si super principali erratum fuerit. 293. nu. 10.
 Error iuris non allegatur in supplicatione. 307. nu. 70.
 Error probatus in accessoriis an liberet ab emenda. 306. num. 60.
 Errorem non probans ad quid debeat condemnari. ibid. nu. 58.
 Error non impedit literarum quinquennialium compromissionem

batorem. 373. num. 47.
Error calculi post conclusum debitum allegatur. 465. numero 3.
Errorem aduocati releuat princeps. 400. nu. 28. idem in errore calculi & relationis. nu. seq.
Errore calculi factum, vel alio modo quam dolo vel fraude rescinditur etiam post decem annos. 430. nu. 5.
Errores in litens non expressi, recipi debent. 303. numero 23.
Erroris propositio an iudicetur ab illis conciliariis, qui prius iudicauerunt. 293. nu. 45.
Erroris propositio in magna iudicatur camera. 320. art. 6.
Erroris propositio quamdam infert iniuriam, secus in literis civilibus. 293. nu. 46.
Es: hinc, quare sic vocetur. 268. nu. 70.
Euicta re quando tenetur venditor ad pretium tantum. 827. nu. 50.
Euictio non habet locum in beneficiis. 336. nu. 34.
Euictio imminens an differat pretij solutionem. 828. nu. 51. Et non praestatur euictio, nisi iure euicta sit. 826. numero 22.
Euictionis obligatio an post decem annos duret. 443. num. 24.
Euocare quot modis accipiat. 262. nu. 2.
Euocare est in ius vocare. ibid. nu. 5.
Euocatio non conceditur, si numerus remaneat sufficiens consiliarium. 278. nu. 24.
Euocatio est odiosa. 269. nu. 89.
Euocatio in criminalibus prohibetur. 277. nu. 27.
Euocatio totam deuoluit causam ad superiorem, secus in appellatione. 270. nu. 95.
Euocatio an post contestationem prohibeatur. 277. numero 26.
Quando euocatio iure fiat. num. 57. in praefat. de euocationib. 266. nu. 57.
Euocatio duplex. 263. nu. 11. & dupliciter fit. ibid. nu. 18.
Euocationem petens malam praesumat fouere causam. 275. nu. 6.
Euocationes cur prohibeantur. 275. nu. 3.
Euocationis & supplicationis differentia. 272. nu. 115.
Euocationis definitio. 265. nu. 9.
Exactor requirere iudicem potest ad pecuniae Regiae exactorem. 389. nu. 23.
Examen ad futuram rei memoriam sine literis non fit. 26. nu. 81.
Ex bono & aequo princeps restituere solet. 400. nu. 36.
Excedere quando executor dicatur plenè. 228. nu. 1.
Exempla seu copia, nomine damnorum, seu expensarum, veniunt 882. nu. 3.
Exemplum processus verbalis tradendum partibus. 850. num. 10.
Exemplum non fit executio. 61. nu. 82.
Exemplum supplicationis famam magistratus labefactantis dandum. 276. nu. 18.
Exemplum supplicationis aduersario dari debet. 276. numero 13.
Exemplum scripturae priuatae non datur parti. 123. numero 7.
Exemptus est appellans à iudice, à quo. 271. nu. 109.
Exemptus à iudice à quo coram illo recognoscere teneatur. 215. nu. 34.
Exceptiones quae possunt opponi contra sententiam. 108. num. 1.
Exceptiones declinatoriae ex tempore decidi à iudicibus debent. 29. nu. 101.
Exceptiones contrariae in summariis repelluntur. 235. numero 15.
Exceptiones in executione opponi possunt. 223. nu. 11.
Exceptionis non numeratae praecuniae plura notanda. 128. nu. 10.
Exceptio quaedam est dilatoria, quae ante litem contestatam est opponenda. 823. nu. 3.
Exceptiones quae possunt opponi in executione. 949.

numero 25.
Exceptio non numeratae pecuniae an post decem annos proponi possit. 443. nu. 26.
Exceptio salarii non petiti intra annum, est peremptoria. 475. glo. 11.
Exceptio metus & doli opponi potest aduersus executionem. 50. nu. 35.
Exceptio non numeratae pecuniae post biennium opponitur. 23. nu. 59.
Exceptio quae non infringit arrestum, sine literis opponitur. 292. nu. 32.
Exceptio opposita an possit per literas civiles iterum adduci. 291. nu. 30.
Exceptio rei non tradita quando competat. 130. nu. 35.
Exceptio non numeratae pecuniae in omnibus rebus competit. ibid. nu. 34.
Exceptionem habens officium iudicis implorare potest. 51. nu. 55.
Exceptiones quae contra sententiam opponuntur, possunt opponi etiam contra instrumentum obligatorium. 50. nu. 41.
Exceptiones dilatoriae non possunt de nouo adduci in causa appellationis. 360. nu. 13.
Excipere prohibitus quando possit excipere de incompetentia. 106. nu. 4.
Excipere post trigintaquinque annos an minor possit. 419. nu. 11.
Excipere post annum potest famulus. 475. nu. 9.
Excipit quis perpetuò. 443. nu. 19.
Excommunicari non debet pro debito habens bona ante discussionem. 104. nu. 7.
Excommunicatus est, qui literas ad excommunicatum mittit. 39. nu. 7.
Excommunicari an quis possit, si non satisfecerit infra tempus praescriptum. 690. nu. 15.
Excommunicatus qui iurisdictionem ecclesiasticam impediunt 683. nu. 8. & 9. & qui literas apostolicas impetrare prohibent. 683. nu. 3.
Excommunicato iniuste non currit tempus praescriptionis. 446. nu. 2.
Excommunicatus insinuationem non petit. 565. glo. 4.
Excommunicatus post defensionem quaeritur. 911. nu. 16. Et an possit appellare, & quot dies datur ad appellandum. 900. num. 60. & 901. nu. 69. Et an possit petere reductionem ad arbitrium boni viri. 745. nu. 5. & 6. & quando non egeat absolulione. 920. nu. 9.
Excubiae debentur, etiam si non sit bellum. 146. nu. 98.
Excusatio multiplex. 773. 774. nu. 13. vsque ad 43. & quid sit, & quid excusator, & qualis esse debeat. 730. numero 5. & 9.
Excusator non allegat privilegium nec causam & an appellare possit. 731. nu. 14. & 15. Et si in itinere interficiatur, quid iuris: & an procuratorium habere debeat. 732. num. 23. 24. Eius officium, & an pluries se excusare liberum sit. 731. nu. 10. & 13.
Excusatori si iudex nolit credere, quid agendum, & quomodo infirmitas probeatur. 732. nu. 25. & 26.
Excusatorem reus, non actor mittere potest. 731. nu. 16.
Excusatorem mittit curatus, seu vicarius, & quis fit excusationis effectus. ibid. nu. 19. & 20.
Excusatus ab expensis non excusatur à fructibus. 880. numero 50.
Excusatio honorum an sit necessaria, quando debitor est in corpore obligatus. 104. nu. 3.
Exequens haredem esse probare debet. 101. gloss. 2. numero 2.
Exequi ante praecipuum parti factum non licet. 52. numero 1.
Exequi sententiam quis iudex possit, an iudex primus, vel appellationis. 215. nu. 5.
Exequi recedentia etiam debet contra illum qui fructus primi anni recipit. 203. nu. 8.
Exequi non debet quod retractari non potest. 196. gl. 14.
Exequi

Execui recedentia etiam per contumaciam lata debet. 203. nu. 10.
Exequi sententia prouisionalis debet non obstantibus appellationibus & oppositionibus, etiam si simul interuenerint. 160. nu. 1.
Exequias prohibens quapena priuatur. 142. nu. 61.
Exequenda per quam curiam sint praecunia. 598. nu. 2.
Exequenda quando non sint litera. 52. glo. 4.
Executio an possit fieri ante terminum elapsum. 79. numero 43.
Executio contra tertium appellatorem non fit. 949. nu. 5. & an impediri possit per tertium appellatorem. 948. num. 18. Fieri que potest post tres menses. 911. numero 20. & 21.
Executores testamentorum sunt fausti de bonis mobilibus testatoris. 788. nu. 37.
Executio fit in integr. restit. pendente. 412. nu. 7.
Executionem sententiae impediens in beneficiis statim probare debet sua interessè. 381. nu. 19.
Executionem die festo factam regius procurator annullari petit. 139. nu. 34.
Executionem petere potest, qui allegat errorem interuenisse. 298. nu. 9.
Executionem an & quando habeat priuata scriptura. 116. nu. 42. & 63. & seq.
Executionem habet scriptura in me, si meo mandato scripta sit. 117. nu. 57.
Executionem quando habeat scriptura acta referens. ibid. 65.
Executionem nos docuit Deus. 187. nu. 31.
Executionem trahentia non possunt pendere. 210. numero 4.
Executionis arresti, & literarum obligatoriarum differentia. 298. nu. 7.
Executio impeditur, quando est irretractabilis. 187. nu. 13. & quando fiet, si ad creditoris voluntatem debitor est obligatus ad restitutionem. 58. nu. 27.
Executio obligatorij instrumenti in Delphinatu, Normania, Vasconia & alibi an fieri possit. 56. nu. 4.
Executio quando contra haredem ante declarationem illius qualitatis fieri possit. 101. glo. 11.
Executio instrumentorum an sit contra ius. 47. nu. 19.
Executio instrumenti & sententiae aequiparatur. 50. numero 42.
Executio quando in haredes transeat. 68. num. 7. & an in mulierem fieri possit, mortuo marito, pro dimidia parte debitorum. 49. nu. 29.
Executio iniuste facta pronuntiat. 60. num. 55. & an in reum facta, possit etiam in fideiussorem fieri. 106. num. 28. & quomodo fieri possit in detinentes bona. 70. num. 22.
Executio fit in bonis domi inuentis, etiam si ibi perpetuò non essent. 77. nu. 26.
Executio extra regnum eius instrumenti ratione non fit. 58. nu. 27.
Executio duplex an contra vnum fieri possit. 61. nu. 65.
Executio quando ab initio faciendae sit. 87. nu. 1. & in hospites non fit, sed bona eius retinentur. 77. nu. 31.
Executio differri non debet, etiam si cautio offeratur. 83. num. 5.
Executio in tacitis an fieri possit. 57. nu. 19.
Executio non fit ad id quod per moram creuit. 64. nu. 93.
Executio fit pendente beneficio restitutionis. 296. numero 13.
Executio arresti fit pendente erroris propositione. 23. numero 43.
Executio an fiat quoad expensas. 304. nu. 40.
Executio testamentorum ad quos spectat. 144. num. 77. & quomodo fieri debeat. 164. glo. vlt.
Executio non differitur per literas status. 178. gloss. 12. & an fieri possit post appellationem. 187. nu. 25.
Executio facti citationem non exigit. 224. num. 19. & à parte pcteda est. 223. num. 12. & post transactionem &

novationem non fit. 223. num. 7. & parti est denuntianda. 223. nu. 10. & 223. nu. 10.
Executio recedentiae quando differatur. 203. nu. 9.
Executio quando sine condemnatione fieri possit. 121. num. 104.
Executio mulctae quando contra condemnatum fieri non debeat. 248. nu. 5. & seq.
Executione pendente prouisio solet peti. 138. nu. 27.
Executione arresti pendente petitur prouisio. 152. nu. 15.
Executor testamenti denunciare debet haredi rem vendendam. 610. nu. 6.
Executor testamentarius potest sibi soluere. 554. nu. 6.
Executor negligens implere defuncti voluntatem priuatur emolumento testamenti. 145. nu. 91.
Executor datus à Papa facit, vt ordinarius conferre non possit. 449. nu. 101. cum seq.
Executores non habent possessionem rerum immobilium, nec de his fausti sunt. 143. nu. 72.
Executor ad rem, & non ad altimationem debet condemnare. 221. nu. 17.
Executor excedens quomodo puniatur. 230. nu. 2.
Executor excedens modum appellationis recipere debet. 215. nu. 4.
Executor post appellationem bona tertij non capit. 222. num. 3.
Executor multiplex. 210. nu. 1.
Executor quando de sententiae nullitate cognoscere possit. 226. nu. 19.
Executor post literas restitutionis non exequitur. 225. numero 8.
Executor antequam res capiat parti praecipere debet. 223. num. 12.
Executor res captas post appellationem alienare non potest. 222. nu. 1. & quid debeat agere. nu. seq.
Executor quando dicatur in officio vel facto officij delinquere. 229. glo. 15.
Executor duplex, & quid facere debeat. 220. nu. 8.
Executor sententiam exequendam non obstante partis contumacia pronuntiat. ibid. nu. 9.
Executor post factam executionem expensas taxare non potest. 170. nu. 20.
Executores sententiarum, quando sententiam post appellationem exequi possint. 219. glo. 9.
Executori quando debeat intimari. 230. nu. 8.
Executoria sententia in principali an sit executoria quo ad expensas. 252. glo. 7.
Executoria non est mulcta pro iniuria illata. 249. nu. 15.
Executoria sententia non est, vbi quis priuatur literis analibus, vel quinquennalibus. 257. nu. 15.
Executoribus prouisio fit lite pendente. 143. nu. 70.
Exercere artem oportet. 457. nu. 5.
Exerceri per se & per alium mercatura potest. 457. numero 8.
Exercitium in acquirenda seruitute incorporaliū requiritur. 765. nu. 151.
Exigi non potest pecunia sine mandato scripto. 380. numero 9.
Exonerari cautio an possit. 200. nu. 29. & an inuito creditore. nu. seq.
Exoniator tantum in Francia in criminalibus excusatur. 736. nu. 60.
Expellere mercatores exteros, principes non debent. 455.
Expelli potest conductor nihil inferens in domum conductam. 77. nu. 30.
Expensae ratione temeritatis quomodo debeantur. 881. num. 2.
Expensae succumbenti in declinatoria soluendae: etiam vnius articuli ibid. nu. 6.
Expensae petita, & damna, quomodo solui debeant. 883. nu. 11. & 14.
Expensae ratione processus retardati, & ratione calumniae ab actore & reo debentur. 884. art. 4.

I N D E X.

- Expensæ commissariorum ab vtraque parte solui debent. *ibid.* nu. 5.
Expensæ moderate taxari debent, & quæ dicantur. 887. nu. 29. & 30.
Expensæ contumaciæ quæ sunt. *ibid.* nu. 37.
Expensæ contumaciæ etiam antelitem, & in citatione factæ debentur. *ibid.* nu. 40.
Expensæ contumaciæ in criminalibus debentur. 888. numero 48.
Expensæ contumaciales non recuperantur, & in quibus casibus non debentur contumaciæ expensæ. *ibidem.* nu. 57. & 58.
Expensæ sententia lata, liquidandæ. 872. art. 2. glo. vna.
Expensæ funeris etiam contra hæredis voluntatem facta repetitur. 142. nu. 64.
Expensæ etiam sententia non est executoria. 167. nu. 27. & 170. nu. 19.
Expensæ nomine etiam in parlamento factarum non fiet executio in mobilibus clericorum. 66. nu. 114.
Expensæ an debeat is qui impetrat lite incæpta. 193. numero 6.
Expensæ factas pro victu lite pendente religiosus ab abbate recuperat. 147. nu. 107.
Expensæ, damna, & interesse quando pars in interdico, uti possidetis, non debeat. 233. nu. 4.
Expensæ an teneatur soluere succumbens in possessorio, antequam moueat petitorium. 216. nu. 20.
Expensæ executor non taxat coram eo factas. 221. nu. 16. & 270. nu. 20.
Expensæ solutas an possit repetere, qui obtinuit in principali. 167. nu. 23.
Expensæ an debeatis qui non est hæres, si contumax fuerit. 99. nu. 2.
Expensæ cuius consilium conuocetur, & concludatur processus. 212. nu. 5.
Expensæ euocantis acta ad euocantem deferuntur. 268. nu. 81.
Expensæ in iudicio, vel extra, fieri solent. 877. nu. 1.
Expensæ in iudicio multis de causis fiunt. 878. nu. 4.
Expensæ in criminalibus an debeantur. *ibid.* nu. 17.
Expensæ ex prima contumacia non taxantur. 699. numero 17.
Expensæ possessori persoluendæ sunt ut veniamus ad petitorium. 805. nu. 11.
Expensæ petitorij & possessori concurrentes. 790. numero 7.
Expensæ si non petantur non debentur. 918. nu. 37.
Expensarum condemnatio an fieri debeat. 918. nu. 39.
Expensarum condemnatio non fit in recedentia. 790. num. 3.
Expensarum compensatio quando fieri debeat. 881. numero 53.
Expensæ tenetur soluere, qui post octo dies renunciat appellati. 917. nu. 22.
Expensæ etiam non solutus pars quæ succubuit potest se defendere. 306. nu. 3.
Expensæ restituit cessionarius. 617. glo. 13.
Expensæ & meliorationes rescisso contractu reperuntur. 427. nu. 61.
Expensæ quæ in doctoratu fieri possunt. 521. nu. 11.
Expensæ actionum primum omnium recuperantur. 603. num. 7.
Expensæ cuius remissio fieri debeat. 388. nu. 11.
Experientia est optima. 41. nu. 30.
Explicitorum nomine quid veniat. 96. nu. 1.
Explois gallicè fieri debent, & aliæ executiones. 577. glossa 9.
Expressio mentio processus quæ dicatur. 269. nu. 90.
Expressio multiplex. 340. nu. 94.
Exprihi in literis naturalitatis debet ut in prouinciis regno acquisitis exteris acquirere possit. 386. nu. 18.
Exprihi debet iudex per prouisionem, quando vult, ut exequatur. 149. nu. 41.
- Expulsa vxori cogitur maritus prouidere. 166. nu. 17.
Eripere in ius vocatum, aut eximere, quo pacto differant. 667. nu. 52.
Exteri bona in Regno acquirere prohibentur. 383. numero 1.
Exteri beneficia in regno obtinere non possunt. 384. numero 2.
Exteri qui sunt, & qui indigeant literis naturalitatis. 386. nu. 20. & seq.
Exteri an donationem insinuare teneantur. 564. glo. 3.
Exterus duo beneficia in regno habere non potest incompatibilia sine Papæ dispensatione. 385. numero 5. & sequen.
Exterus secularis regularia beneficia obtinere sine Papæ dispensatione non poterit. *ibid.* nu. 6. cum seq.
Exterus non degens in regno non potest etiam cum literis naturalitatis obtinere officia vel beneficia. *ibid.* num. 16.
Exterus mercator deferens pannos prohibitos an puniatur. 482.
Exteri etiam clerici in regno acquirere sunt prohibiti. 15. num. 76.
Extero mercatori prouiso de mercibus captis fit. 144. numero 116.
Exterus an executioni subditus fit. 56. nu. 7.
Exterus cautionem prestare debet, antequam res ei arrestata restituitur. 92. nu. 55.
Exterus recognoscens condemnatur. 117. nu. 60.
Extractum à regesto fidem facit. 576. glo. 4.
Extrahens reum ab ecclesia iurare debet vitam & membra illi seruaturum. 541. nu. 3.
Extrahitur reus ab ecclesia per iudicem laicum, etiam sine licentia episcopi. 542. nu. 4.
Extranei filius in regno decedentis hæritus est. 786. numero 17.
Extraneo præceptum fieri non debet ante arrestum. 110. num. 14.
Extraneus possessor rerum doctrij non cogitur per prouisionem. 155. nu. 6.
Exul, à cancellariis Franciæ banno liberari non potest. 364. glo. 1.

F

- Fabri ferarij, vel ferrarij intra sex menses debita perent. 462. glo. 7.
Facilitate se latum minor probare debet. 406. nu. 26.
Facta interim an valent, si habeantur pro infectis postea. 920. nu. 11.
Facta examinis futuri sunt affirmanda. 795. nu. 10.
Facta noua, an sine literis proponi possint. 360. nu. 15.
Facta post literas status præsentatas sunt nulla. 382. numero 9.
Factæ donationes ante illam constitutionem, an valeant. 555. glossa 4.
Facti impedimentum quo ad impediendam præscriptionem multis modis contingit. 446. nu. 6.
Factum non retractabile non recipit restitutionem. 403. num. 19.
Factum contra ordinem est nullum. 597. nu. 16.
Factum post dilationem non est validum. 828. numero 2. articulo 6.
Falsarius quomodo puniendus. 875. nu. 39.
Falsa sententia non est exequenda. 256. nu. 10.
Falsarius est, qui nomen alterius in libro suo scriptum delet. 79. glo. 4. nu. 6.
Falsi exceptione non obstante, recedentia exequi debet. 192. nu. 11.
Falsi allegatio & probatio à parte facta inducit arresti annullationem. 289. nu. 16.
Falsi cognitio super sigillo ad cancellarium non pertinet. 44. nu. 2.
Falsi causa pendente condemnatione, quomodo fiat, & quando. 48. nu. 17.
Falsi poena quæ imponatur 30. nu. 110.

Falsus

I N D E X.

- Falsus contractus non est contractus. 45. nu. 15.
Falsum producens instrumentum, etiam si ab eo desistat, condemnatur ad expensas. 790. nu. 9.
Falsi poena an puniatur minor. 416. nu. 21.
Falsi poena puniuntur falsò mortem beneficiati nunciantes. 551.
Falsum exprimere deterius est, quàm tacere. 344. numero 128.
Falsum rescriptum quid sit, & an differat à subreptione. 344. nu. 129.
Famuli petentes bis salarium fures sunt. 474. glo. 6.
Famuli cuiuslibet artificij debent intra annum salarium petere. 474. glo. 9.
Famuli post annum salarium petere prohibentur, nisi in certis casibus. 475. nu. 2.
Famulus salarium an habere possit, si nullum ei sit promissum. 472. glo. 3.
Famulus salarium plurium annorum quando petere possit. 476. glo. 13. & seq.
Famulis & operariis sententia dicta est executoria. 175. n. 1. glo. 7.
Farcimina vltra diem vnum non custodienda, & quis prius inuenit. 461. glo. 6.
Fartores & dulciarij qui sunt. *ibid.*
Fauendum minimè etiam miserabilibus personis contra iustitiam. 82. in prin
Fauorabilis lex quando dicatur. 14. nu. 72.
Fauorabilis non debet esse commissarius alteri partium. 789. nu. 11.
Federicum qui contra ecclesiam venerat, Papa sua sede deposuit. 63. nu. 5. & quis contra libertatem ecclesie facere censetur. nu. 6.
Feretrum aperire iudex potest si dubitetur de beneficiati cadaveri occultatione. 34. nu. 23
Fercula duo in prandio tantum sumenda. 485. nu. 37.
Feriata die an executio fieri possit. 72. nu. 4. & an pars possit illam executionem nullam petere sine regio procuratore. numero sequen. & de quibus feriis intelligi de beat. nu. 6.
Feriatis diebus an in summarijs sic procedendum. 235. num. 7.
Feriæ vbi cessant, prouidentur. 149. num. 135.
Feriatis diebus an insinuatio fieri possit. 568. numero 12.
Feuda ante vacationem an concedantur. 546. glossa vltima.
Feudi traditio quando rescindi possit per remedium. l. 2. de rescind. vendit. 436. nu. 11.
Feudum & emphyteosis exigit prouisionem. 152. numero 19.
Fictio translatiua in cedula negata locum habet. 127. numero 4.
Fideiussor & successor intra tempus minori competens excluduntur. 415. nu. 14.
Fideiussor minoris quando restituitur. 415. nu. 5.
Fideiussores compelluntur soluere dilatione mortatoria pendente. 372. nu. 41.
Fideiussores liberantur resoluto per restitutionem contractu. 438. nu. 29.
Fideiussoris datio interrumpt præscriptionem. 469. numero 18.
Fides de pretio non habetur ad impediendam pignorum distractionem. 610. nu. 22.
Fideiussor nouus quando dari debeat. 200. nu. 27.
Fideiussor non idoneus semel receptus an postea refuseatur. 200. nu. 25. & 38.
Fideiussor iudicij debet obligari & ad principale & ad expensas. 253. glo. 10.
Fideiussor an exequi possit lite contra principalem pendente. 159. nu. 24.
Fideiussor ut principalis obligari debet. 100. nu. 26.
Fideiussor iudicij non restituitur quod promisit detur datur in carceres. 202. nu. 3.

- Fideiussor iudicatum solui, non tenetur de eo quod post iudicatum venit. 84. nu. 9.
Fideiussor iudicatum solui, sine nouo processu soluere cogitur. 84. nu. 8.
Fideiussor quando executionem habeat contra donatorem principalem. 90. nu. 33.
Fideiussor in criminalibus ad soluendum non datur. 84. num. 8.
Fideiussor an prehendi capto reo possit. 116. nu. 24.
Fideiussor captus à iudice coram quo fideiussit, potest ab eodem facere prehendi reum principale. 84. nu. 10.
Fideiussore dato executio etiam fiet in principalem. 77. num. 26.
Fideiussore dato etiam hæc competit exceptio. 131. nu. 38.
Fideiussores recedentia renunciant fori priuilegio, & se submitunt. 201. nu. 44.
Fideiussores indemnes pars, quæ eos dedit, reddere debet. 202. nu. 4.
Fideiussores dare offerens debitor executionem non euitat. 57. nu. 20.
Fideiussores habitationes suis dicere debet. 80. nu. 4. gl. 5.
Fideicommissarius est factus. 787. nu. 33.
Fideicommissum remittens minor nõ restituitur. 402. nu. 8.
Filij extraneorum ut parentibus succedant exteris tria requisita. 383. nu. 5.
Filij regis priuilegiari. 484. nu. 26.
Filij in rebus matris dotabilibus præferuntur priori. 583. nu. 30.
Filius an patri donare possit. 557. nu. 18.
Filius an patri scholastico concedere possit. 619. nu. 11.
Filius obligatio non potest exequi contra patrem. 49. nu. 32.
Filij duorum fratrum an in stirpes, an in capita succedant. 26. nu. 81.
Filius nomine an veniant adoptiu. 133. nu. 28.
Filius reseruat legitima parte damnato maiestatis. 30. numero 106.
Filio non existenti in possessione filiationis non prouidetur. 151. nu. 21.
Filio faciendæ est prouisio. 151. nu. 2.
Filio instituto sub conditione prouidetur. 152. nu. 20.
Filius an veniam à patre, an à prætore impetrare debeat. 23. nu. 47.
Filius familias in conscientia mutuum restituere tenetur. 11. nu. 45.
Filius institutus in sua legitima erit factus. 787. nu. 25.
Filius promittens duplum, si rem cuius conuerit, quomodo teneatur. 82. nu. 32.
Filius familias, & seruus patri & domino acquirunt possessionem. 758. nu. 27.
Filius familias sine patris consensu intentat possessoriũ: & quæ exceptiones admittendæ in possessoriũ. 73. nu. 13. & 14.
Finitiam exteris pro suis naturalitatis literis debet. 386. num. 17.
Fingentes se creditores, falsi poena tenentur. 371. nu. 68.
Finis litibus per curias supremas imponitur. 311. nu. 3.
Finis legum quis fit. 10. nu. 35.
Finibus mutatis secunda demonstratio conceditur. 822. nu. 12.
Fiscus qui succedit deficientibus consanguineis, & testamento erit factus. 788. nu. 38.
Fiscus suscipiens garendum, nõ potest declinare forum. 824. num. 9.
Fisco per priuatos an acquiratur. 754. nu. 12. & seq.
Fisci laudimia quæ sunt. 591. nu. 9.
Fisco damnosum rescriptum non valet. 388. nu. 80.
Fisco præferretur creditor anterior. 403. nu. 11.
Fiscus omnia recipit & purgat. 430. nu. 9.
Fiscus in debito primipili omnibus præferretur. 583. nu. 32.
Fiscus in bonis post obligationem præferretur. *ibid.* nu. 39.
Fiscus quando tacitè habeat bona obligata. 387. nu. 22.
Fiscus in bonis alterius succedentem executione tenet. 70. nu. 19.

N N N

Fiscus ex confiscatione succedens ad quæ debita teneatur. 104. glo. 2. nu. 3.
 Fiscus per literas ciuiles contra arestum tuetur. 291. numero 3.
 Fiscus seu eius receptor cautionem alteri non præstat, quia semper est soluendo. 247. in fine.
 Flagellum quartum Dei processus. 212. nu. 11.
 Forensis quis dicatur. 91. nu. 47.
 Fori priuilegium amittens minor non restituitur. 402. numero 1.
 Forma impetrandi supplicationem. 302. nu. 17.
 Forma procedendi contra opponentem. 54. nu. 7.
 Forma literarum ciuiliū. 288. nu. 4.
 Forma supplicationis ciuilis ex quibus iuribus eliciatur. 287. nu. 1.
 Forma dandi tutorem. 151. nu. 6.
 Forma rei si fuerit in aliam mutata, perditur possessio. 802. nu. 12.
 Forma citationis libellatæ. 677. nu. 4. & 5.
 Forma literarum annalium & quinquennialium. 367. numero 4.
 Forma deficiens vitiat contractum. 425. nu. 22.
 Forma literarum veniæ ætatis. 527. nu. 6.
 Fossata Aurelianensis ciuitatis ab omnibus facta etiam priuilegiatis. 146. nu. 102.
 Furiosus bonorum interdictio fit, & aliis amentibus, etiã dilucida habeant interualla. 174. nu. 4.
 Furiosus pupillus & similes garnire non condemnatur. 118. nu. 73.
 Furis bona sunt tacite obligata. 588. nu. 28.
 Furnimenti sententia quando non detur. 240. nu. 16.
 Furnimentum duplex. 239. nu. 2.
 Furnire quid sit. 28. nu. 1.
 Francia nullam recipit per viam nullitatis aut querelæ, nisi appellet. 73. nu. 4.
 Frater cedit scholastico fratri, & limitationes. 620. numero 1.
 Frater patruelis debitum non cedit scholastico. 621. numero 12.
 Fratritates institui possunt hæredes. 136. nu. 6.
 Fratritates vnde sint deductæ. 537. nu. 10.
 Fratritati renuntiare licet. 537. nu. 12.
 Furtus inest dolo, solet tamen exprimi. 451. glo. 10. numero 1.
 Fraus græcè variis nominibus vocatur. ibidem. numero 3.
 Frequens prouisionis materia in prophanis. 136. numero 1.
 Fructus beneficij primi anni non capiens prouisionem iuste petit. 14. nu. 11.
 Fructus veniunt in re debita à tempore moræ. 893. num. 23. Debenturque vsque ad rei restitutionem & executionem. nu. 24.
 Fructus pendente appellatione quando alienari possint. 222. nu. 4.
 Fructus qui dicantur. 215. nu. 18.
 Fructus vltimi anni restabili debent. 240. nu. 14.
 Fructus recipiens ratione deportus post recedentiam eos restituit. 196. glo. 14.
 Fructus à die litis contestatæ. 429. nu. 4.
 Fructus donationis à pupillo factæ an tutor lucretur. 554. num. 10.
 Fructus donationis an quis lucretur. 556. glo. 7.
 Fructus sui beneficij potest clericus licitare. 599. numero 4.
 Fructus asserens maiores per calumniam, quàm pars posuerit, multatur. 896. num. 1. artic. 5.
 Fructus qui sunt restituendi à tempore moræ, & quid de conductore abbatiæ. 894. num. 37. & 38.
 Fructus à peremptione instantiæ quando debeantur. ibidem num. 40.
 Fructus in executione, à iudice liquidari possunt. 894. num. 1. artic. 2.

Fructuum communis affirmatio inspicienda, & non quanti plurimi. 892. nu. 9. & quomodo fructuum restitutio facienda. 892. nu. 1.
 Fructuum condemnatio etiam in possessoriis quomodo fieri debeat. 894. nu. 34. & 35.
 Fructuum perceptio, quod sit maior, probari potest. 895. nu. 1. artic. 3.
 Fructuum declaratio facta non nocet. 895. num. 6. eorum valor quomodo probetur. 816. nu. 7.
 Fructuum restitutio non datur minori. 402. nu. 9.
 Frumentum & alias res ad Barbaros deferre prohibentur mercatores. 455. nu. 27.
 Fundatus super dolo contractus quomodo intelligatur. 413. glo. 9. nu. 3.
 Fundarius non potest prohibere dominum vtilem, si domum demoliri velit. 592. nu. 13.
 Funeris causa prouidetur. 140. nu. 39.
 Furari interdum posse famulum. 475. nu. 10.
 Furiosus, dementis, & similibus contractus nullus. 424. numero 13.
 Furiosus quia animo caret, possessionem non amittit. 807. nu. 4.

G

Gabella debita ex contractu, non tamen debentur ex distractu. 430. nu. 2.
 Gallia, iure, consuetudine, & statutis regitur. 645. nu. 5.
 Gallicis verbis sententiæ & alij actus conscribantur. 28. nu. 89.
 Gallico sermone quare actus in Gallia concipiuntur. 575. num. 2.
 Gallicus sermo multiplex. 577. glo. vlt.
 Garand formel, & sommation de garand, quomodo differant. 645. glo. 2. nu. 5.
 Etymologia huius nominis Gallici Garand. 819. nu. 4.
 Garandus antequam suscipiat causæ defensionem, potest ostensionem rei petere. 822. nu. 20.
 Garandi & ventæ datur vnica dilatio. 819. nu. 1.
 Garandiam non potest suscipere procurator, nisi ad hoc fuerit constitutus. 820. nu. 15.
 Garantigiata instrumenta quæ sint, & quare sic dicantur. 39. nu. 13.
 Garde, bail, tuteur, qui, & an differant. 556. glo. 8.
 Garder de mesprendre, hæc verba non continent oppositionem. 204. nu. 10.
 Garniens manus de pecunia reproba, nihil facit. 54. numero 9.
 Garniens en bailant caution, exponitur conditionaliter. 82. glo. 7. nu. 1.
 Garnire quid significet. 54. glo. 13.
 Garnire condemnatus, si non garniat, soluere tenetur. 55. num. 7.
 Garnire debet pars, & ad hoc condemnari non soluere. 72. num. 3.
 Garnire non tenetur impetrans dilationem annalem. 389. num. 15.
 Geminata confessio excludit exceptionem non numeratæ pecuniæ. 133. nu. 62.
 Geminatum rescriptum quid profit. 346. nu. 146.
 Generales literæ non debent concedi à seneschallis. 43. num. 7.
 Generales & alij iudices vctigalium negotiari prohibentur. 449. glo. 7.
 Generalis causæ expressio non valet. 410. glo. 12.
 Generalis derogatio non tollit priuilegia minorum. 416. num. 23.
 Generalitas restringitur secundum præcedentia & sequentia. 431. glo. 8. nu. 1.
 Generalium monetæ sententia suspensionis vel priuationis officij est executoria. 174. nu. 14.
 Gerundia in do, significant conditionem. 198. numero 2.

Gerundia

Gerundia quid significet. 163. glo. 6.
 Gens du Roy nomine, quid veniat. 448. glo. 3.
 Gestæ à tutore vel curatore dato per prouisionem valent. 170. nu. 1.
 Gradus consanguinitatis & affinitatis ad impetrandam euocationem declarari debent. 280. versic. Quarto.
 Gradu nobilitatur vir & officio regio. 254. nu. 4.
 Grapherius defectus omnium expedire debet. 692. numero 5.
 Grapherius, seu scriba tenetur scribere consiliarios seu aduocatos consulentes. 254. nu. 2.
 Quis grapherius defectus criminum expediat & quomodo cauendum ne mulctetur. 692. nu. 5.
 Gratia data etiam delinquenti in commune læsæ maiestatis. 30. nu. 106.
 Gratia quando denegatur. 307. nu. 71.
 Gratia delinquentis absentis per procuratorem, non interinatur. 692. nu. 8.
 Gratia pro secundo homicidio nullæ dantur. 692. numero 9.
 Gratias Deo agere debemus. 547. glo. 1.
 Gratificari an possit ecclesia, iustum precium offerenti. 510. nu. 19.
 Grauumen illatum duabus interlocutoriis iustam euocandi causam præbet. 266. nu. 58.
 Grauumen irreparabile quando dicatur. 242. nu. 3.
 Grauumen appellans probare debet. ibid. nu. 6.
 Grauumina extra processum adducenda. art. 2. 931. glo. 1. nu. 2.
 Grauumina plura si sint sigillatim sunt tollenda. 932. numero 11.
 Grauumina speciatim exprimenda. 932. artic. vlti. numero 1.
 Grauumina instrumentorum exprimenda. ibidem. numero 2.
 Grauuminum causæ ab appellante ab interlocutoria sunt exprimenda. 430. nu. 4.
 Grauari quando iudex dicatur. 931. nu. 6.
 Grauari appellare potest. 933. glo. 2.
 Grauisima pena que dicatur. 451. glo. 16.
 Gubernatores & vicegerentes an euocare possint. 206. num. 51.
 Gubernator Montispeffulani quare sic dictus & datus. 450. glo. 12.

H

Habitatio de nouo in ciuitate non tenentur ad debita ciuitatis præterita. 63. nu. 79.
 Habitationis locus, vbi degit obligandus, debet à notariis describi. 74. nu. 1. Quid si duas habitationes haberet. ibidem. nu. 2.
 Herba vt nunquam quis ægrotet. 530. art. 5.
 Hæres dominus testamenti dicitur. 144. nu. 79.
 Hæres an possit opponere contra sententiam latam in defunctum. 950. glo. 3. nu. 3.
 Hæres quilibet tam proximus, quàm extraneus indistinctè est saisitus. 788. nu. 43.
 Hæres vasalli vel emphyteutæ est saisitus. 788. numero 39.
 Hæres sub beneficio inuentarij est saisitus. 787. numero 27.
 Hæres ex quota parte est saisitus. ibid. nu. 24.
 Hæres an possit acquiescere in vim literarum à defuncto imperatarum. 941. nu. 11.
 Hæres usufructuarij non est saisitus, & quare. 788. numero 51.
 Hæredi & omni, cuius interest, competit exceptio non numeratæ pecuniæ. 131. nu. 40.
 Hæreditas in contractu dari non potest. 71. nu. 28.
 Hæres asserens quando condemnari possit. 99. numero 1. & seq.
 Hæres sub beneficio inuentarij exequi non potest vltra

vires hæreditarias. 70. nu. 21.
 Hæredes quando restitui possint. 419. nu. 4.
 Hæredi an obster præscriptio decennialis, ne possit restituui. 443. nu. 23.
 Hæres non est saisitus in re commodata. 788. numero 52.
 Hæres an teneatur ad expensas contumaciæ prædecessoris. 388. nu. 59.
 Hæres quomodo fit per literas sub beneficio inuentarij. 869. nu. 12.
 Hæredis hæres est saisitus. 787. nu. 22.
 Hæredes episcoporum, vel aliorum clericorum sunt saisiti. 788. nu. 42.
 Hæredes citantur ad reassumendum causam. 877. numero 22.
 Hæreditatis nomine venit bonorum possessio. 786. numero 21.
 Hæreditatem petens non adigitur ad particularem rei demonstrationem. 821. nu. 8.
 Hæreditatem emens ea lege, vt omnia onera subeat, non restituitur. 440. nu. 48.
 Hæres occultans bona perdit partem suam. 56. num. 7.
 Hæres conuentionalis an possit exequi ex obligatione defuncti. 71. nu. 27.
 Hæres conductoris potest exequi. 77. nu. 23.
 Hæres creditoris executionem facere potest instrumenti obligatoris sui prædecessoris. 69. nu. 4. & an teneatur probare se hæredem. nu. seq.
 Hæres debitoris an capi possit, si defunctus poterat. 69. num. 10.
 Hæres quomodo probetur. 102. nu. 3. glo. 3.
 Hæres sub beneficio inuentarij sine principis concessione non fit. 71. nu. 33.
 Hæres potest capere debitorem de fuga suspectum etiam intra tempora conficiendi inuentarium. 94. nu. 74.
 Hæres ex obligationibus defuncti tenetur. 68. num. 2.
 Hæres & legatarius cauere debent. 201. nu. 2.
 Hæres post interruptionem, processum reassumere non tenetur. 28. nu. 97.
 Hæres sub beneficio inuentarij quando quis esse possit. 26. nu. 80.
 Hæres tenetur & vxor defuncti chirographum recognoscere. 172. nu. 4.
 Hæres priuatur hæreditate, si voluntatem defuncti non impleuerit. 145. nu. 88.
 Hæres non implens voluntatem defuncti puniendus est. 144. nu. 85.
 Hæres antequam fuerit declaratus, prouisio facta fuit. 165. nu. 14.
 Hærede obligati comparent quomodo sit procedendum. 98. nu. 14.
 Hæredes sunt saisiti etiam de bonis arestatis. 74. numero 78.
 Hæredes si contendant super hæreditate, in quem fiet executio. 108. nu. 4.
 Hæredes omnes & tutores inuentarium facere tenentur. 170. nu. 7.
 Hæredes pures vnicum facere inuentarium vtilius est. 171. nu. 6.
 Hæredis nomine & hæredis hæres contingitur. 68. nu. 2.
 Hæredis obligati bona quando pro executione capi non possunt. 98. nu. 1. & qui hæredis nomine veniant. 97. num. 1.
 Hæreticos quare permittat Deus. 136. nu. 4.
 Hæreticus an possit impetrare rescriptum. 334. nu. 37.
 Hispania non recipit notarium apostolicum in temporalibus. 59. nu. 43.
 Hispaniæ constitutiones addunt necessaria in cessione. 624. glo. 10.
 Holotrica, serica, & subserica. 483. nu. 10.
 Homicida clerici, non gaudet immunitate. 541. nu. 99.
 Homines post sexaginta annos in Helesponto occidebantur. 526. nu. 6.

Homines nudi sepeliendi non sunt, & quare. 141. numero 47.
Honesta lex esse debet. 8. nu. 17.
Hospes prius receptus non debet per superuenientem repelli. 498. nu. 5.
Hospitalarij bona sunt tacite obligata. artic. 1. 88. numero 11.
Hospitatum ab iniurijs, & malo caupo defendere debet. 498. nu. 7.
Hospites mali. 462. glof. 9.
Hospites post signa hospitij omnes recipere tenentur. 497. nu. 1.
Hospites pro furtis suorum famulorum tenentur. 498. nu. 12.
Hospites excedunt in exigendo. 498. nu. 15.
Hospitalarius inuentarium conficit. 172. nu. 12.
Hypotheca expressa & tacita, generalis & specialis. 586. nu. 1.
Hypotheca per successione an confundatur. 589. numero 45.
Hypotheca per arrestum vel sententiam non inducitur ante executionem. 590. nu. 48.
Hypothecaria actio non tollitur absque solutione. 590. nu. 48.
Hypothecam priuata scriptura quando habeat. 126. numero 43.
Humilitas maxime viros decet ecclesiasticos. 660. numero 16.

I

Inthinum quid. 483. nu. 7.
Idonea cautio quae dicatur. 199. nu. 15.
Ignorans restitutionem sibi competere, eam semper petit. 41. nu. 3.
Ignorantia iusta excusat a poena compromissi. 752. numero 8.
Ilicitum, rescriptum, facit licitum. 346. nu. 147.
Imobilia an veniant in interdictum vti possidetis. 784. nu. 1.
Imobiliu possessio quomodo amittatur. 807. numero 3.
Immunitas duplex. 538. nu. 1.
Immunitas a Deo constituta. ibid. nu. 6.
Immunitas vnde dicatur. ibid. nu. 6.
Immunitas an detur ecclesijs quoad capiendum delinquentem. 22. nu. 40.
Immunitas quibus concedatur personis. 539. numero 13. & seq.
Immunitas pro debito & rebus ciuilibus non datur. 542. nu. 1.
Immunitatem non habet mercator dolosus, ad ecclesiam confugiens. 413. nu. 5.
Immunitatem quis possit cognoscere. 541. nu. 34.
Quae ecclesiae gaudeant immunitate. 412. nu. 8.
Tria in immunitate munerum requisita. 538. nu. 6.
Impediens negotiationem vini aut aliam exercere, monopola est. 523. nu. 7.
Impediens subditos ad principem accedere, crimine laesae maiestatis tenetur. 267. nu. 61.
Impedimenta executionis multa. 259. nu. 13.
Impedimentum quomodo, & quando iuramento probetur. 736. nu. 61. & 67.
Impedimentum iustum & probabile quid, & quid excusator facere teneatur. 733. nu. 98. & 101.
Impedimentum saepe causa est releuamenti. 913. numero 8.
Impedimenta iusta, an sint arbitrio iudicis relinquenda. 735. nu. 50.
Impediens an procuratorem mittere teneatur. 737. nu. 58. & 72.
Impeditus comparere an protestari teneatur. 736. nu. 51. & quando. nu. 57.

Impendi nihil debet a commissario nisi cum iudicis decreto, & partibus vocatis. 814. glo. 1. nu. 1.
Impedimentum iuris vel facti quominus quis possit agere, impedit cursum praescriptionis. 446. nu. 1.
Impedire decretum patris quando possit. 61. nu. 26.
Impedito si possit impedimentum tollere, currit praescriptio. 447. nu. 13.
Impensa facta in sequestro deductio non fit sine iudicis decreto. 814. nu. 3. glo. 1.
Impensa computationis quomodo computanda sint. 813. nu. 2. art. 2.
Impensarum quarum deductio permittitur in sequestro. 814. glo. 2. nu. 1.
Impensas modicas faciens gratia funeris eas non repetit. 141. nu. 51.
Impetrator mercaturam per alios exercebat. 451. glof. 15.
Imperscriptum instrumentum non est exequendum. 46. nu. 6.
Impetrans iniuste mulctatur. 799. nu. 7.
Impetrans contra pragmaticam, vel concordata quid agere debeat. 799. nu. 1.
Impetrans rescriptum ad diffugiendam aresti executionem punitur. 951. art. 2. glo. vna.
Impetrans casum nouitatis sine euidenti causa ultra expensas, damna & interesse condemnabitur etiam ad mulctam arbitrariam Regi applicandam. 790. numero 2.
Impetrans literas contra rem iudicatam an sit infamis. 23. nu. 45.
Impetranti vltimo adiudicatur recedentia si negatur mors. 192. nu. 9.
Impetratio sola an & quando sufficiat. 267. art. vnic.
Impetratione literarum obtenta, an ab hac appellari possit, vel ab executione. 217. nu. 1.
Impetrare euocationem quis possit. 278. nu. 75.
Impetrare quis possit literas ciuiles. 288. nu. 7.
Impetrans narrata in rescripto probat. 335. nu. 5.
Impetrans literas punitur. 361. glo. vlt.
Impetrans literas in casibus supra prohibitis ad mulctam condemnatur. 366. glo. vnica.
Impetrantes per importunitatem sunt inhabiles ad alia dona. 551. glo. 16.
Impetrantur multa in Francia, quae iure communi conceduntur. 399. nu. 14.
Impetrare rescriptum quis possit. 333. nu. 31.
Impetrare prohibitus, si impetret, nil agit. 334. numero 39.
Impetratio quid. 354. glo. 1.
Impetratio rescripti post decem annos, & contra ordinationem an proliat. 441. nu. 2.
Impetratione literarum sola quis non punitur. 358. glof. 3.
Impertunitas multiplex. 544. nu. 4.
Impertunitas facit vt constitutiones non feruentur. art. 2. 549. glo. 7.
Impertunitate concessa non valent, & quae dicatur impertunitas. 354. glo. 3.
Impertunitate Deus & rex vincitur. 543. glossa 1. numero 2.
Impugnandi literas Regias praxis. 249. nu. 172.
Impugnantur rescripta multis modis. ibidem numero 171. & seq.
Incerta rei emptor, & si laesus sit, non habet restitutionem. 440. nu. 47.
Inciuiles & irrationabiles literae quae sunt. 344. numero 130.
In incidentibus an sententia sit executoria. 256. numero 13.
Inclamationes tres vel quatuor pro varietate locorum sunt. 604. nu. 11.
Incola, ciuis & municeps, qui sunt. 707. nu. 5.
Incolorate quid sit contra Budaum. 411. nu. 1.

Incom

Incompetens iudex quando allegari possit. 125. numero 31.
Inconuenientia quae sequuntur, quando non fit prouiso. 159. glof. 8.
Incorporalia praescribi possunt, & possideri 793. numero 4.
Indebitum autoritate sententiae soluens, quando illud 83. nu. 5.
Infirmitas post euocationem intimatam cognoscere non potest. 269. nu. 83.
Infirmitatis impensa prouisionem requirunt. 145. nu. 94. etiam contra haeredes. nu. seq.
Informationes an debeant mitti ad requisitum. 388. num. 12. & seq.
Informationes breues per apparitorem fieri possunt. 787. nu. 4.
Informationes attentatorum alia continere non debent. 928. nu. 1.
Informationibus non factis quando reus capi possit, vel non. ibid. nu. 1. 3.
Ingrato filio prouiso fieri non debet. 153. nu. 24.
Inhabiles recognoscere scripturam non tenentur. 123. nu. 19. & qui sint. nu. 10. & seq.
Inhabilis an pro utilitate publica impetrare possit. 334. nu. 40.
Inhabilitas contra instrumentum obligatorium opponitur. 50. nu. 36.
Inhibere post appellationem ab interlocutoria curia quando possit. 244. nu. 4.
Inhibitio executionem sententiae impedit. 223. numero 8.
Inhibitionibus generalibus quando sit obediendum. 257. nu. 1.
Inhibitiones generales quando valeant, & quae dicantur speciales. 55. glo. 15. nu. 1.
Innimico inimicum citanti non putatur credendum. 667. nu. 86.
Initium ordinationis, vt succubens in literis ciuilibus condemnatur ad mulctam. 295. nu. 2.
Iniuria species exprimens. 411. nu. 7.
Iniusta lex dicitur, si excedat potestatem condentis. 9. numero 22.
Iniuste aliquid acquiri non debet, vnde tria interdicta acquirenda possessionis. 768. nu. 211.
Inopio quando prouiso, si litigat, fieri debeat. 148. numero 117.
Innouare post appellationem ab interlocutoria quando licet. 927. nu. 14.
Inquirere prohibentes quomodo puniantur. 276. numero 15.
Inquiri debet de die & hora obitus beneficiati, & a quibus, & cuius expensis. 531.
Inquisitio a iudice facienda pro obtinendo beneficii collationem contra mortuum. 534. nu. 22.
Inquisitio attentatorum quomodo fieri debeat. 928. numero 4.
Inquisitor est expectandus, & illo absente, adiunctus testis potest audire. 848. nu. 3. art. 10.
Inquisitores an possint subdelegare de consensu partium. ibid. nu. 8.
Inquisitores seu commissarii dati in vsurarios, & transfgressores ordinationum annullati. 851. numero 1. artic. 20.
Iniquitas arbitrij ex quibus actis arguatur. 751. numero 17.
In rem praesentem venire pro ventam facere, non recte conuenit contra Budaum. 821. nu. 5.
Insinuatio ad quid inuenta. 560. nu. 6.
Insinuatio in omnibus donationibus fit. 29. nu. 104.
Insinuatio donationis quid sit. 559. nu. 1.
Insinuatio quae de iure requiratur. ibid. nu. 2.
Insinuatio non requirit partis praesentiam. ibidem. numero 6.

Insinuatio a quo petenda sit. 564. glo. 4.
Insinuatio coram quo iudice fieri debeat. 565. glo. 5.
Insinuatio in iudicio fit. 565. nu. 7.
Insinuatio intra quod tempus fieri debeat. 567. numero 2.
Insinuatio fieri potest coram iudice sedente pro tribuna li. 569. nu. 11.
Aedificanti in loco donato ante insinuationem quomodo succurratur. 566. 567. glo. 7.
Quae requirant insinuationem. 560. nu. 1.
Insolidum quando teneantur mercatores socij. 455. numero 25.
Intantia causa positae in consilio non perimitur. 921. numero 8.
Intantia triennij seruatur in processibus clericorum, & interruptio anni. 14. nu. 65.
Insitiores vulgaribus verbis reuocandi. 578. glo. vlt.
Insitoris scripturam dominus cognoscere tenetur. 122. nu. 6.
Insitutus haeres quamuis extraneus, est saisitus. 788. numero 46.
Insitutus haeres censetur esse saisitus. 786. nu. 6.
Instrumenta quomodo produci possunt. 832. nu. 6.
Instrumenta an corrupti & lacerari debeant, & an actualis cancellatio requiratur. 11. nu. 5.
Instrumentum in sacco positum non productum, an proficit. 864. nu. 13.
Instrumenti traditio, & requisita in instrumentorum traditione vt transferatur possessio. 761. numero 74. & 78.
Instrumenti traditione, possessio rei mobilis seu immobilis transferri potest. 761. nu. 87.
Instrumenta tradita ne quis de euictione teneatur. 823. numero 52.
Instrumentum gallica dictio, in communi vsu quid contineat. 39. nu. 4.
Instrumenta de nouo reperta, an inducant vt concessio literarum ciuiliu fieri debeat. 290. nu. 24.
Instrumenta sigillata executionem de iure an habeant. 41. nu. 26.
Instrumenti nomine, & literarum, quid contineatur. 392. num. 3.
Instrumentum est multiplex. 32. nu. 12.
Instrumentum nullum non solet exequi. 58. nu. 34.
Instrumentum rite in vao loco factum, vbi que executionem habeat. 73. nu. 2. glof. 6.
Instrumentum cur debeat esse ad transferendam possessionem. 761. num. 81. Et quomodo impugnetur. 862. num. 2. art. 6.
Instrumentum producere differens, illud postea non producit, nisi primo solutis processus expensis. 884. nu. 4. art. 4.
Instrumenta acceptilationis duo non debent peti. 473. nu. 8.
Instrumenti relati est facienda ostensio. 381. numero 15.
Instrumentum reddere non tenetur creditor, nisi solutis sumptibus. 473. nu. 5.
Instrumentum donationis ad verbum in iudicio conscribi debet. 365. nu. 8.
Instrumentum signatum Regio sigillo est executorium. 598. nu. 1.
Instrumentum an valeat, si pars falso dixerit se ibi habitare. 75. nu. 3.
Instrumentum a procuratore conceptum, domino est exequendum. 57. nu. 17.
Instrumentum conscriptum a notariis regijs exequi debet, non ab alijs. 60. nu. 49.
Instrumentum conductionis non sigillatum, an sit exequendum. 75. nu. 12.
Instrumentum etiam dotis vel minoris, de iure non habet executionem, nisi in quibusdam casibus. 87. nu. 1. & seq.

Instrumentum publicum per exceptionē non numeratæ pecuniæ reicitur. 129. nu. 20.
 Instrumentum à notario apostolico factum, an habeat executionem. 59. nu. 37.
 Instrumentum super pœna contrahendi matrimonij, gratia adiecta, an sit exequendum. 61. nu. 62.
 Instrumentum ne expediatur lite pendente inhiberi potest. 51. nu. 51.
 Instrumentum non continens restitutionem, an & quando sit exequendum. 57. nu. 23.
 Instrumentum si non inueniatur, faciendâ est acceptilatio. 51. nu. 53.
 Intellectus ad l. vnic. C. si de momenta. possess. 211. numero 2.
 Intellectus ad l. Nemo. C. de dignitatib. 254. nu. 5.
 Intellectus ad l. admonendi 290. nu. 28.
 Intellectus ad l. falso datur. 330. nu. 4.
 Intellectus ad l. si. C. de senten. 34. nu. 162.
 Intellectus ad l. 2. si contra ius. 148. nu. 168.
 Intellectus nouus ad l. superuacuum. & ad clemen. 1. 412. nu. 4.
 Intellectus ad c. 1. de homicid. 339. nu. 17.
 Intellectus ad titulum de litigio. 616. glo. 10.
 Interdictio à lege parum consideratur. 172. nu. 2.
 In interdicto, vti possidetis, dupliciter iudicari potest. 193. glo. 8.
 Interesse ratione cessionis potest multis modis considerari. 613. glo. 2.
 Interesse ad certam summam taxari debet. 884. nume. 1. artic. 4.
 Interesse singulare an debeatur. 27. nu. 86.
 Interesse sex consiliarij, vel practicanes in sententia recedentia debent. 102. nu. 6.
 Interficere aliquem fatagens, emenda punitur, si eam non interfecerit. 12. nu. 31.
 Interfici potest resistens apparitori, vt non capiatur. 388. num. 15.
 Integram pecuniam auctionarius an deponere teneatur. 607. nu. 19.
 Integræ producendæ sunt literæ Regiæ. 345. numero 17.
 Integrè quando iudicium possessorium dicatur finitum. 215. nu. 15.
 In interlocutoriis non proponitur error, etiam habentibus vim diffinitiuæ. 315. nu. 32. & seq.
 Interlocutoria etiam habens vim diffinitiuæ, non reuocatur per supplicationem. 307. nu. 66. Lata verò post diffinitionem reuocatur per appellationem. 243. numero 10.
 Interlocutoria sententia quid sit. 184. nu. 5.
 Interlocutorium arrestum an per literas ciuiles rescindi possit. 290. nu. 22.
 Intermisio non diuidit vocabulum. 185. nu. 13.
 Interpellari reus extra iudicium debet, antequam conueniatur. 37. nu. 157.
 Interpellatio necessaria ad executionem. 61. numero 67.
 Interpellatio extraiudicialis an sufficiat. 466. glossa 22.
 Interpellatio quid, & an vna sufficiat. ibi.
 Interpellatio contra fideiussorem, an proferat contra reum. 477. nu. 2. & 5.
 Interpellatio & summatio differunt. ibi.
 Interpellatus venditor recusans defendere emptorē, non eget alia denuntiatione. 827. nu. 47.
 Interponere pro opponere, lureconsultorum est, intercedere Budai. 947. nu. 2.
 Interpretatio seruari solita, seruari debet. 33. numero 132.
 Interpretatio quando ex priori lege sit assumenda. 465. nu. 5.
 Interrogationes in recedentia fieri non debent. 192.

Inuenta

numero 6.
 Interrogatur vxor in causa mariti, & expensis cuius fiat interrogari. 836. nu. 4. & 5.
 Interrogari partem vile est. 838. nu. 13.
 Interrogatio fieri potest post conclusionem in causa. 835. num. 6.
 Interrogatoria cur inuenta. 834. nu. 5.
 Interrogatorum obseruatio & responsio per credit, vel non, quomodo & quando fiunt. 833. nu. 5. & 6.
 Interrogatus quomodo respondeat cuilibet articulo. 86. nu. 2, & categoricè debet respondere. ibidem numero 7.
 Interrogatus an scripserit, respondere tenetur. 119. nu. 78. & quando fieri possit. nu. seq. & an pars ab hoc precepto appellare possit. nu. 80.
 Interrumpitur quando annus salarij famulorum. 475. numero 4.
 Interruptionem processus princeps releuat. 399. nu. 15. & seq.
 Intimatio sententia vel alterius actus, an extra territorium fieri possit. 394. nu. 13.
 Intimatio euocationis quando non sit necessaria. 264. numero 19.
 Intimatus ad expensas tenetur. 918. nu. 41.
 Intimatio quomodo fieri debeat. 909. nu. 7. & 9.
 Intra quod tempus literæ ciuiles impetrari possint. 292. num. 42.
 Intra annum executio sententia fieri debet, aliàs impeditur. 259. nu. 26.
 Inualidum instrumentum non est exequendum, & quando inualidum dicatur. art. 1. glo. nona. oppositio. 46. numero 4.
 Inuales quomodo puniantur. 26. nu. 76.
 Inuenta & illata pro pensione domus sunt tacite obligata. 75. nu. 3.
 Inuenta in prædium rusticum quando sint tacite obligata. 78. nu. 35.
 Inuenta & reperta an differant. 73. glo. 5.
 Inuentarij beneficium per literas concedi debet. 400. nu. 32.
 Inuentarij tempore pendente, executio in hæredem non fit. 70. nu. 11.
 Inuentarium qui conficere teneantur. 171. nu. 8.
 Inuentarium literatum obligatus conficere, quas scribere debeat. 39. nu. 11.
 Inuentarium à iudice ecclesiastico conficitur. 171. numero 11.
 Inuentarium tutoris an proferat hæredi. 171. nu. 2.
 Inuentarij utilitates. 172. nu. 16.
 Inuentarium an confici possit à notariis apostolicis, vel imperialibus. 59. nu. 38.
 Inuentarium exceptionem non numeratæ pecuniæ non recipit. 132. nu. 46.
 Inuentarium munimentorum fieri debet. 930. glo. 2. numero 1.
 Inuentarium quomodo conficiendum. 869. numero 24.
 Inuentaria legi debent coram iudicibus. 870. artic. 3. glo. vna.
 Inuentarium qui facere teneantur. 868. nu. 1.
 Inuentarium debet continere ea quæ producta fuere. 864. nu. 3.
 Inuentarium & repertorium quid, & inuentarium quomodo fieri debeat. 868. nu. 5. & 6.
 Inuentarium an dissoluit communitatem. ibidem numero 8.
 Inuentarium prætextu societatis allegatæ reprobarum. 869. nu. 11.
 Inuentarium cuius expensis fiat, & quo nomine vocandi creditores in inuentario. ibi. nu. 15. & 16.
 Inuentarium processus quomodo fieri debet. ibi. nu. numero 15.

Inuentarij confectio pendente nihil innouandum. 927. nu. 27.
 Inuentario nouæ productiones primò sunt addendæ. 869. num. 21.
 Inuentarium procuratores scribere debent. 870. nu. 1.
 Inuito fieri dicuntur, quæ per importunitatem conceduntur. 551. glo. 15.
 Inuitus sequester an teneatur acceptare sequestrum. 812. num. 19.
 Itinerum refectionis sententia est executoria. 175. numero 2.
 Inutilis contractus quando post decem annos rescindi possit. 423. nu. 4.
 Iubemus verbum, superioritatem denotat. 391. nu. 13.
 Iudeus & hæreticus an gaudeat immunitate. 540. numero 22. & seq.
 Iudex dat sequestrum, si partes non consentiant. 125. nu. 2. Et an teneatur de sequestro, qui non est soluendus, & quando. 816. num. 5. Et non potest committere suis consanguineis etiam de partium consensu. 789. nu. 6.
 Item quomodo teneatur missum in possessionem. 790. num. 11.
 Iudex competens examinis ad futurum quis. 95. nu. 8.
 Iudex consuetudinem interpretatur. 642. nu. 3. Et manutinet possessorem in sua possessione, & manum leuat. 792. nu. 18. Et in sententia debet reseruare ius proprietatis partibus. ibi. nu. 23. Aliquando ex causa recusat. 693. nu. 2.
 Iudex pro tribunali adhuc sedens, iure tenetur venientem sine expensis excipere. 694. nu. 10. Dum tamen sit in auditorio, venientes excipere debet, sine contumacia. ibi. nu. 11. Taxationem expensarum non reuocat, à qua appellari potest. 887. num. 32. Quomodo taxationem expensarum sibi reseruatur, & non condemnationem. 885. num. 11. Et ex officio expensas taxat. 886. numero 25.
 Iudex laicus decem tantum testes examinabit. 853. nu. 1. Potest & in prima citatione declarare absentem contumacem. 699. nu. 23.
 Iudex benefaciens non reprehenditur. 697. nu. 4.
 Iudex ordinarius & delegatus à principe per affixionem citare potest. 668. nu. 94.
 Iudex ecclesiasticus petitionem citationis debet inferere. 677. nu. 7.
 Iudex causam exprimere debet. 80. nu. 16. & an absentem expectare possit. 678. nu. 2.
 Iudex cogit plures domos habentem eligere, quam velit harum, suum esse domicilium. 711. nu. 11.
 Iudex debet recipere adiunctionem. 729. nu. 7.
 Iudex ordinarius est ad eundem ad reducendum arbitrium, & iudex ordinarius quis dicitur. 750. nu. 3. 4. & c.
 Iudex an possit ampliare ex officio numerum decem testium. 855. artic. vnic. glo. 7. nu. 1.
 Iudex an citari debeat, & quomodo appellandum. 899. & 900. nu. 31. & 33.
 Iudex à quo appellatur non debet odio prosequi. ibi. num. 35.
 Iudex ad quem, quando post desertionem de nullitate non cognoscit. 910. nu. 13.
 Iudex super attentatis post desertionem non cognoscit. ibi. nu. 15.
 Iudex in causa suæ amicitia recitari potest. 725. nu. 35.
 Iudex literas citationis post receptum rescriptum concedit. 335. nu. 51.
 Iudex literas approbat, vel reprobat, & in expensis condemnatur. nu. 53. & seq. ibi.
 Iudex petitus datur salvo iure recusationis. 340. nu. 102.
 Iudex ratione rescripti Regij quomodo cognoscatur. 348. nu. 168. & 170.
 Iudex recusans & non rescribens quæ pœna puniendus sit. 353. glo. 8.
 Iudex laicus requisitus an cognitionem causæ habeat. 389. nu. 20.

Iudex laicus requisitus ab ecclesiastico debet illi succurrere. 389. nu. 21.
 Iudex requisitus si negligat, facit litem suam. 392. numero 16.
 Iudex retractus quis sit. 445. nu. 15.
 Iudex ecclesiasticus an recipiat prescriptionem sex mensium. 468. nu. 11.
 Iudex non potest permittere donari tutori à pupillo. 557. nu. 9. & 15.
 Iudex insinuationem recusans, quomodo puniatur. 566. num. 9.
 Iudex vbi nullus est eo loci, vbi res est, vbi fieri debeat insinuat. 567. nu. 5.
 Iudex delegatus eligit sibi certum locum ad cognoscendum causas, & in loco vbi pendet processus. 713. numero 43.
 Iudex parti minatus, & iudex illiteratus recusari potest. 725. nu. 37.
 Iudex suspectus quando dari possit in ciuilibus. 716. numero 13.
 Iudex à parte recusari potest, non autem à procuratore, nisi nomine absentis. 717. artic. 1. glo. 1. nu. 2. & 4.
 Iudex non debet iudicare causam illius, à quo beneficium accepit. 719. artic. 2. glo. 1. nu. 1.
 Iudex recusatus, an valeat praesens esse, cum alter de causis recusationis cognoscit. 721. nu. 8.
 Iudex nisi petente parte non admittit probationem contra iuramentum. 816. nu. 5.
 Iudex ad partis oppositionem quid statuere debeat. 80. nu. 2. glossa 1. & 81. num. 9. & quid si pars appellet. num. sequen.
 Iudex non potest præcipere honesto viro, vt alium suspendat. 86. nu. 20.
 Iudex non recipiens idoneum fideiussorem quando teneatur. 201. nu. 42.
 Iudex pronunciat sententiam non obstante appellatione exequendam. 226. nu. 13.
 Iudex quando pro delictis suæ familiæ teneatur. 229. numero 3.
 Iudex à quo post appellationem cognoscit, quo ad tertium, secus post euocationem. 271. nu. 105.
 Iudex quis provisionem concedat. 139. nu. 31.
 Iudex incompetens semper dicitur grauare. 207. nu. 10.
 Iudex an possit declarare hypothecam ante remissionem. 126. nu. 22.
 Iudex quando recognoscentem non subditum condemnare possit. ibi. nu. 46. & seq.
 Iudex causam appellationis retinere debet, antequam aliquid faciat. 920. nu. 13.
 Iudex appellationis quando debeat condemnare, & addere sententia. 921. nu. 16.
 Iudex appellationis sententiam reformat, & etiam emendat ex nonis actis. ibi. nu. 18.
 Iudex appellationis quomodo pronunciare debeat sententiam. 920. nu. 1.
 Iudex non moderatur multam à lege vel ordinatione taxatam. 921. nu. 20.
 Iudex appellationis an condemnare debeat in expensis causæ principalis. 918. nu. 28.
 Iudex appellationis aliquando addere sententiæ debet. 934. num. 32.
 Iudex non debet sequestrare rem apud consanguineos. 889. nu. 1.
 Iudex comperens quis dicitur. 796. nu. 6.
 Iudex quomodo debeat iudicare quando iura partium sunt obscura. 801. nu. 4.
 Iudex ordinarius non est ad eundem, si is ipse fuerit constitutus arbitrator, & an arbiter possit proferre secundam sententiam. 751. nu. 9. & 10.
 Iudex ordinarius si recusatus fuerit, quis loco eius substituetur. ibi. nu. 12.
 Iudex ordinarius non Regius confirmat arbitrium. 752. num. 4.

Iudex confirmare vel infirmare debet sententiam, non autem remittere ad arbitrium. *ibid.* nu. 7.
Iudex Regius tantum de possessorio cognoscit. 780. numero 19.
Iudex quando debet per seipsum examinare testes. 841. num. 6.
Iudex partem non cogit ut in sua domo maneat pro interrogatione. 837. nu. 9.
Iudex an possit indulgere condemnato. 874. nu. 10.
Iudex iudicatum perperam non reuocabit. 430. numero 12. & c. & an possit corrigere sententiam. *ibidem.* num. 17.
Iudex ordinarius quid sit. 884. nu. 3. art. 5.
Iudex superior non debet inferiori inhibere in casu provisionis. 55. nu. 3. glo. 15.
Iudex alterius loci an possit declarare literas executorias, vel instrumentum autenticum ibi factum. 46. numero 2.
Iudex ad garniendum interdum condemnat non ad solvendum. 72. nu. 3.
Iudicandum inter mercatores ex bono & æquo. 452.
Iudicandum super rescriptis, quomodo sit. 350. nu. 177.
Iudicans per sordes vel contra ius grauare dicitur. 932. num. 10.
Iudicari ex eisdem actis supplicatio debet. 308. nu. 80.
Iudicari erroris propositio debet infra quinquennium. 320. in fin.
Iudicare super literis civilibus quomodo parlamenta debeant. 289. nu. 14.
Iudicari nomine quid veniat. 185. nu. 11.
Iudicatum per errorem non potest proprie iudicatum dici. 302. nu. 15.
Iudicari actio exequi potest sine literis requisitoriis. 391. num. 4.
Iudicium rescindens & rescissorium an cumulati possint. 419. num. 9. & seq.
Iudice descendente ante horam debitam, quomodo absentes restituantur. 694. nu. 16.
Iudice in auditorio post horam manente, an citati (si venerint) possint moram purgare. *ibid.* nu. 18. & 19.
Iudice sedente, si quis venerit, & statim discedat absque comætu, non restituitur. 695. nu. 22.
Iudices in recedentia, duo maxime debent videre, titulos partium, & earum capacitatem. 796. nu. 8.
Iudices debent punire impetrantes si falso allegauerint aliquem commisisse contra pragmatam. 799. nu. 5.
Iudiciales actus ad partis petitionem fieri debent, & quod iudex sit cautus, ut illam intelligat. 689. nu. 26. & 27.
Iudices alterius regni requiri possunt. 389. nu. 27.
Iudices nolentes procedere sine literis Regiis puniuntur. 401. nu. 39.
Iudices negotiari prohibiti. 450. glo. 14.
Iudicis non est repellere opponentem. 957. nu. 4.
Iudicis commodum, causa tangens facit suspensionem, & quid de iudice seuerio. 725. nu. 41. & 43.
Iudicis mandatum præcedit adiunctionem procuratoris Regij. 728. nu. 12. & 13.
Iudicis beneuolentia primum captanda. 615. nu. 1.
Iudices appellationi deferre non possunt contra ordinatum. 244. nu. 3.
Iudices ecclesiastici an ad recognitionem laicos cogant. 125. nu. 28.
Iudices in modicis quomodo procedere debeant. 27. num. 8.
Iudicis incompetencia semper allegari potest. 206. numero 1.
Iudices nihil pro sententia recipere debent. 194. nu. 4.
Iudicis pronuntiatio contra heredem contumacem. 98. num. 13.
Iudices qui possint iurores dare. 169. nu. 12.
Iudices regij de possessione beneficiorum cognoscunt. 194. glo. 11.
Iudices omnes regij magistratus, qui iudicare possunt,

dicuntur. 243. num. 160.
Iudicis relinquatur arbitrio, quot ipse vocare debeat consulentes ad iudicandum processum. 254. numero 2.
Iudicis sententia requiritur in provisione. 17. nu. 17.
Iudices seculares clericos iudicantes officio priuati sunt. 19. num. 33.
Iudicum regiorum quidam maiores, alij minores. 160. num. 2.
Iudicum, baronum, vel comitum sententia quando sit executoria. 250. glo. 2. nu. 1.
Iudicis officium quando oriatur. 714. nu. 48.
Iudicis successor expensas taxare solet. 885. nu. 14.
Iudicis nomine quid comprehenditur. 644. artic. 2. glo. 1. num. 2.
Iudicis mandatum requiritur ad recuperandam rem sequestratam. 810. nu. 17.
Iudici quando liceat accipere pecunias, & quando non. 945. nu. 12. 11. & 14.
Iudici suspecto an possit causa committi: & quot rationibus princeps iudicem committit, semota tamen recufatione. 716. nu. 9. & seq.
Iudicibus quibus dirigantur literæ restitutionis. 401. numero 40.
Iusio secunda quando requiritur. 339. nu. 83.
Iusta causa provisionem inducit. 149. nu. 140.
Iusta lex esse debet. 9. nu. 18.
Iusta possessio an manentio dicatur, contra Budæum. 803. num. 8.
Iustificati possessio debet ex titulis. 794. nu. 1.
Iura loquentia in seruis, ad filios familias & monachos extenduntur. 27. nu. 83.
Iura loquentia in appellatione, an locum habeant in supplicatione. 310. nu. 95.
Iurare de calumnia Galli non solent, & quare. 22. numero 50.
Iurare an teneatur debitor post biennium. 132. nu. 49.
Iurare an teneatur & quando habens instrumentum obligatorium. 13. nu. 1. glo. 11.
Iurare quomodo debeant testes. 845. art. 12. glo. 1. nu. 1.
Iurare debet qui aliquid vult facere secundum conscientiam. 906. nu. 4.
Iuramentum vnus non est integra probatio. 816. nu. 4.
Iuramentum quomodo præstaudum, & de forma iuramenti. 833. nu. 1.
Iuramentum tantum de veritate locum habet. 834. numero 4.
Iuramentum super articulis præstandum. 836. nu. 1.
Iuramentum quando requiratur, & an sufficiat iurare per fidem. 845. art. 10. glo. vna. nu. 3. & 4.
Iuramentum an requiratur in informationibus, & quod liceat iurare ante depositionem. 846. artic. 12. glo. vna. num. 4. & 5.
Iuramentum testium quomodo constare debeat, & quis modus iurandi. *ibid.* nu. 6. & 8.
Iuramento infamis personæ stare non debet. 815. nu. 5.
Iurans non deponere pro aliquo, inuitus cogitur. 650. num. 2.
Iuramento non obstante rescinditur contractus. art. vno. 434. nu. 13.
Iuramentum necessarium propter instrumenta reperta princeps contra restituit. 399. nu. 17.
Iuramentum an impediatur præscriptionem sex mensium. 468. nu. 9.
Iuramentum tria requirit. 563. nu. 40.
Iuramentum in cessione debiti coram quo exigi debeat. 622. nu. 9.
Iurare debent personæ cancellariæ necessariæ: & quid. 361. glo. 5.
Iurare an teneatur dominus super salario famuli. 276. gloss. 12.
Iurari debet veram esse cessionem, & quæ vera dicatur. 612. glo. 7.

Iurata

Iurata donatio insinuat. 563. nu. 39.
Iurati contractus an possint rescindi, non obstante iuramento, & quid obseruet praxis. 440. nu. 42.
Iuratum debitum non differtur per literas annales. 370. num. 12.
Iuramenti ratione instrumentum habet executionem. 43. num. 9.
Iuramento standum tam in materia principali, quam incidenti. 246. art. 14. Et peierantis multa. 895. nu. 1. art. 4. glo. vna.
Iuramentum non tollit non numeratæ pecuniæ exceptionem. 119. nu. 23.
Iuramentum remissum, vel in contractu improbatu interpositum, non est exequendum. 88. nu. 10. & quando in supplementum deferatur. 21. nu. 18.
Iuramentum de non impetranda dispensatione non valet. 267. nu. 61.
Iurans non reuocare procuratores, an eos reuocare possit qui sunt in contractu constituti. 40. nu. 21.
Iuratoria cautio seruitoribus & ancillis sufficit. 178. gl. 11. & quando omnibus sufficiat. 199. num. 13. & 201. numero 35.
Iurificon, quanta sit autoritas. 16. glo. 4.
Iurisdicatio quædo post appellationem redeat ad primum iudicem. 270. nu. 96. & an per recedentiam concedatur. 190. nu. 10.
Iuri & æquitati rescripta conuenire, alioqui reiici debent. 331. nu. 14.
Iuri diuino, naturali, gentium, aut ciuili an rescriptum derogare possit. 337. nu. 70.
Iurisdictiones distinctæ. 387. in princ.
Ius non esse rescriptum contra doctos. sustinetur. 330. numero 9.
Iurisperitus nullus malus est. 7. num. 3.
Iurium quasi possessio quomodo amittatur. 808. nu. 20.
Ius regaliorum tantum à curia suprema Parisi tractatur. 789. nu. 9.
In ius vocare quid sit. 659. nu. 5.
Iurisdictiones sunt patrimoniales. 825. nu. 6.
Iurisdicatio per citationem perpetuatur. 669. nu. 108.
Iurisdicatio acquirendi in alia specie quam vsus fuerit. 768. numero 197.
Iurisdicatio concessa requirit aliquod exercitium: & quando contradictio sufficiat, & quando iure suo vtendum. 765. nu. 154. 158. & seq.

L

Laicus iudex in materia beneficii cognoscit de possessorio, & ecclesiasticus de petitorio. 800. numero 4.
Laicus purus quis dicatur, & quæ personales actiones puræ. 684. nu. 11. & seq.
Laicus decidens possessorium beneficii non remittat pro petitorio ad ecclesiasticos. 802. nu. 22.
Laicus non potest inducere possessionem beneficii: & praxis adipiscendi. 764. nu. 121. & 122.
Laicus iudex poterit tantum possessorio priuare clericum, non verò iure quod habet in beneficio. 815. glo. 3. num. 4.
Laici quomodo clericos conuenire debeant. 683. numero 10.
Laicorum potestas super rebus ecclesiæ disponendis nulla. 683. nu. 2.
Laici statuendi potestatem an habeant. 13. nu. 58.
Laicus cum clerico delinquens, à iudice laico punitur. 31. num. 117.
Laudare licet etiam in causa appellationis authorem. art. 5. glo. vna. 826. nu. 29.
Laudare authorem quid sit. 8. nu. 2. & prisca lingua laudare est nominare. nu. 3.
Laudare authorem in possessoriis an liceat. 820. nu. 21. & quomodo laudemus authorem in possessione mixta.

ibid. nu. 21. & conclusio contra authorem. nu. 24.
Laudatus author coram quo iudice conueniatur ad restitutum expensas. 825. nu. 5.
Laudato authori quid agendum. 824. nu. 5.
Laudandus author non est in delictis. 821. nu. 30.
Laudimium non soluitur ex emptione necessaria. 602. numero 3.
Lanificij quatuor sunt generis. 160. glo. 3.
Laniones an clericorum priuilegijs gaudeant. 463. gl. 13.
Latro publicus, & nocturnus depopulator non iuuantur immunitate. 639. nu. 14.
Laudimia habet dominus fundiarius, non alium habens censum. 591. nu. 9.
Læsi mercatores in mercibus non restituntur. 455. numero 24.
Læsus, simulatio & metus sciunt contractus. 427. num. 52. & seq.
Læsus post contractum superueniens, an inducat restitutionem. 440. nu. 45.
Læsum in quibus casibus minor non teneatur se probare. 405. nu. 16.
Læsus extra iudicium an literis ciuilibus iuari possit. 291. nu. 35.
Læsum esse minorem requiritur ad restitutionem, & quando læsus dicatur. 404. nu. 4.
Læsus etiam ab ecclesia ultra dimidiam iusti pretij restituitur. 437. nu. 16.
Lætica mulieres per ciuitatem vti non debent. 485. numero 40.
Læticarij qui. 463. glo. 14.
Legatus litera status conceduntur. 377. glo. 4.
Legatum confratris relictum pium est. 536. nu. 3.
Legatus & collegium cardinalium rescribit. 333. numero 26.
Legatarius prouisio fit. 148. nu. 122.
Legatariis soluuntur legata per provisionem data cautio. 14. nu. 71.
Legatario tres actiones dentur. 89. nu. 23.
Legatus an euocare possit. 265. nu. 41.
Omnia vitia non puniuntur lege ciuili. 11. nu. 37.
Leges repetitæ pro materijs inde sequitur praxis super criminibus. 703. nu. 1. & 2. glo. 1.
Leges diuinitus promulgatæ sunt, quomodo intelligatur. 13. nu. 61.
Leges sumptuariæ. 260. nu. 38.
Leges regias non seruans puniuntur. 551. glo. 18.
Leges sub vsitato populi idiomate sunt cõcipiendæ. 579. glo. 1.
Leges ex consensu trium statuum factæ. 613. glo. 3.
Leges sunt meliores quàm iudicum sententia. 8. nu. 10. & pensari debent diu, antequam promulgentur, & parlamenta, & doctores consulti. *ibidem.* nu. 11. & quibus de causis fiant. 7. nu. 9.
Leges condere duras, malum est. 9. nu. 20. fierique non debent leges contra honestatem, iustitiam, & possibilitatem. 10. nu. 34.
Leges vitium approbare non debent, nec omne quidem punire. 11. num. 36. & an in foro conscientie ligent. 11. nu. 40.
Leges à canonibus quando approbatæ censentur. 13. numero 62.
Leges de tutoribus loquentes etiam in clericis seruantur, & quoad infamiam. 15. nu. 73.
Leges Imperatorum sunt in regno receptæ, & an seruentur, & quatenus. 18. nu. 20.
Leges iuri diuino obuiantes non sunt leges, sed pestes. 33. numero 124. & sunt cum consilio faciendæ. 317. glossa 32.
Inuentores nouarum legum exosi. 8. nu. 15.
Legitima quo iure introducantur. 716. nu. 7. & 8.
Legitimus filius institutus est saisitus. 786. nu. 19.
Legitimatio sine expressione qualitatis spurietatis non valet. 411. nu. 8.

Legitimæ

Legitimè concessum rescriptum quare dicatur. 330. numero 8.
 Legitimitas & exemptio quando reuocari possint. 153. num. 25.
 Legitimitas per subsequens matrimonium prouidetur. 152. nu. 13.
 Legitimus quis sit. 7. nu. 1.
 Lenonum pena, mors est. 178. glo. 12.
 Leuamentum. 196. nu. 9.
 Lex rationalis esse debet. 10. nu. 33.
 Lex Regia est filia consuetudinis. 633. nu. 2.
 Lex duodecim tabularum statuit, vt consuetudines feruentur. 633. nu. 1.
 Lex Regia de adiunctionibus aduocatorum quæ sit. 727. num. 1.
 Lex sicut. C. de paga. declaratur. 344. nu. 129.
 Lex comprehendit omnes casus, quos continet ipsius legis ratio. 428. nu. 1. glo. 2.
 Lex publicari. C. de testa. declaratur. 362. nu. 25.
 Lex quisquis. C. de dona. elucidatur. 570. glo. 2.
 Lex quicunque declaratur. 590. glo. 15.
 Lex 2. C. de rescind. vend. an habeat locum in decreto. 611. nu. 28.
 Lex quid sit. 7. nu. 3.
 Lex regia qualis esse debeat. ibid. nu. 7.
 Lex non obseruata nullas habet vires. 17. nu. 15.
 Lex qualis esse debeat. 8. nu. 16.
 Lex non est bona sine deo. 9. nu. 23.
 Lex possibilis esse debet. ibid. nu. 24.
 Lex conuenire loco debet. 10. nu. 27.
 Lex habens plures intellectus, an allegari ad decisionem causæ possit. 17. nu. 3.
 Lex Vicellia correctæ. 31. nu. 113.
 Lex & ordinatio cum agitur de peccato, cedit canonici. 32. nu. 120.
 Lex fundans se super presumptione non ligat in conscientia. 33. nu. 125.
 Lex fin. vt lite pendente. C. non feruatur quoad infamiam. 296. nu. 6.
 Libellus in executione an detur. 87. nu. 5.
 An requiratur. 210. nu. 10.
 Libellus in sumariis an & qualis requiratur. 235. numero 12.
 Libellus quomodo admittendus. 691. nu. 23.
 Libelli conclusio pro ueritate. 824. nu. 5.
 Libelli exemplum tradendum est auctori laudato. 827. nu. 33.
 Libellum contra stylum iudex reuocat, ne iudicium elusorium fiat. 651. nu. 40. &c.
 Libellus qua lingua concipi debeat. 575. nu. 7.
 Liber magistrorum, artificij semiplenè probat. 321. numero 8.
 Liber curari de quo proderit. 526. nu. 10.
 Liber sepulcræ probat, & de quo. 529. glo. 4.
 Liber curari apud actuarium est ponendus. 530.
 Libera res in præconiis quando dari censeatur. 608. numero 20.
 Liberos apud acta profitendos. 525. nu. 4.
 Liberum arbitrium quid sit. 235. nu. 6.
 Librarum appellatione veniunt turonenses. 249. numero 11.
 Libri scholasticorum pro executione capi non debent. 64. nu. 95.
 Libri scholasticorum quando possint retineri. 76. numero 19.
 Libri scholasticorum, & arma militum arefari non debent. 93. nu. 68.
 Libro curari, aut pharmacopolæ, an credatur. 530.
 Librum vnum conficere teneretur curatus. 526. nu. 8.
 Licentia producendi testes infinitos, cur ad decem redacta sit. 84. nu. 1. glo. 5.
 Licitans primus an liberetur per oblationem secundi. 582. nu. 21.

Licitatio & licitator. 597. nu. 5. & 7.
 Licitatio noua fit cum dolus primùm interuenit. 813. numero 1. glo. 7.
 Licurgus quid fecit vt leges haberet perpetuas. 17. nu. 17. & de Numa Pompilio. nu. seq.
 Lignarij fabri, quadrigarij, & plaustrarij intra sex menses debita petant. 463. glo. 14.
 Limitat & interpretatur rescriptum. 346. nu. 144.
 Limitata ordinatio an extenditur vitra casus expressos. 428. nu. 1. glo. 3.
 Lineæ appellatione quid contineatur. 154. nu. 33.
 Lingua vernacula quæ & materna. 574. nu. 2.
 Linguarum varietas quare inducta. ibid. nu. 3.
 Liquidatio quando fieri possit. 47. nu. 11.
 Liquidum non esse instrumentum opponi potest. 46. num. 7.
 Liquidum quid sit, & quomodo fieri debeat. 47. numero 8.
 Liquidum si non sit, non habet executionem. 117. numero 64.
 Literæ de pacificis possessoribus quando sint impetranda. 798. nu. 10.
 Literæ appellationis quomodo impetrentur à cancellaria. 909. nu. 5.
 In causis prouisionalibus non dantur literæ status. 380. numero 1.
 Quibus concedi valeant literæ annales & aliæ. 368. numero 12.
 Quibus literæ annales dirigantur. 369. nu. 16.
 Quibus non prosint literæ annales & quinquennales. ibid. nu. 17.
 Inuenta cur sint literæ ciuiles. 218. nu. 6.
 Communis vsus Galliarum rescriptum literas vocat Regias. 330. num. 7.
 Quinque partes sunt in literis Regiis. 336. nu. 67.
 Literæ moratoriarum annales, an impediunt executionem. 81. num. 15.
 Literæ ostendi debent magistratui, in cuius iurisdictione exequi debent. 72. nu. 8.
 Literæ quando annecti debeant commissionibus, & ostendi magistratibus. 73. nu. 6.
 Literarum generalis est appellatio & in multiplici differentia. 39. nu. 7.
 Literarum nomine omnes veniunt tam publicæ quàm priuata. ibid. nu. 5.
 Literæ Regiæ ad producendum instrumentum post conclusionem quomodo impetrentur. 865. nu. 5.
 Literæ contra stylum curiæ, falsæ proferuntur. 653. numero 39.
 Literæ iurisdictionis attributiæ non nisi semel impetrantur. 720. nu. 1.
 Literæ Regiæ præpedientes executionem arefari non valent. 552. nu. 4.
 Literæ renunciationis appellationis an sint præsentandæ. 941. nu. 3.
 Literæ nouitatis à Rege, seu eius cancellaria concedi solent. 791. nu. 5.
 Literæ Regiæ cui sint præsentandæ & quomodo. ibidem. numero 7.
 Literæ anticipationis quæ continere debeant. 938. numero 11.
 Literæ non facta mentione appellationis non valent. 926. numero 9.
 Literarum comprobatio de pacificis possessoribus. 799. num. 18.
 Origo literarum status. 376. glo. 2.
 Literas nouitatis Seneschallus Nemaufen. & Carurcen. ex quodam speciali priuilegio concedere solent. 791. numero 6.
 Literæ status contra Regem non dantur, nisi hoc exprimat. 397. vers. octauo.
 Literæ contra status quæ sint. 382. nu. 5.
 Literæ status à quo concedi possint. ibid. nu. 11.

Literæ

Literæ naturalitatis non cogunt ad conferendum beneficia. 385. nu. 4.
 Literæ naturalitatis cur exteris conceduntur. 385. nu. 10.
 Literæ requisitorij non faciunt quem iudicem. 390. numero 32.
 Literæ clamoris quare sic vocentur. 190. glo. 1.
 Literæ annexæ sunt necessariæ. 390. & à quo debeant obtineri. ibid.
 Literæ contra ordinationes non valent. 337. nu. 71.
 Literæ mercaturam permittentes an valeant. 451. glo. 17.
 Literæ annales non impediunt debiti celsionem. 613. glo. 9.
 Sufficit factum in literis esse narratum. 344. nu. 127.
 Literis iniustis non obediendum. 355. glo. 9.
 Literis primùm impetratis intra decem annos, & his non interuenientibus an post eos decem annos secundæ possint impetrari. 442. nu. 15.
 Literæ Regiæ iusticiæ magistratibus Regiis diriguntur. 336. nu. 64.
 Literæ quando præter voluntatem & importunitatem concessæ videantur. 337. nu. 71.
 Literæ quibus alius leditur, non valent. 338. nu. 77.
 Literæ contra ius, nullæ sunt. 337. nu. 70. Et contra ordinationes. 317. nu. 1. glo. 5.
 Literæ contra publicam utilitatem non valent. 339. numero 86.
 Literæ an sint in totum nullæ. 245. nu. 109.
 Literæ de committimus, quibus dantur. 343. nu. 121.
 Literæ inciuiles sunt reuocandæ. 345. nu. 132.
 Literæ post præsentationem & fulminationem ligant. 348. num. 169.
 Literæ Regiæ benignè recipiendæ. 352. glo. 1.
 Literæ iudicis ad Regem sigillatæ esse debent. 354. glo. 7.
 Literæ vt simul petitorium cum possessorio decidatur, an valeant. 363. glo. 2.
 Literæ impetrari non debent, vt causa nouitatis & aliæ priuilegiatæ differantur. 364. art. 6.
 Literæ vt causæ in prima instantia tractentur in parlamento, non valent. 365. art. 7. vers. 1.
 Literæ vt auferatur ab ordinario iurisdictione, non valent. art. 7. in fi. ibid.
 Literæ status quæ. 376. glo. 2.
 Literæ annales sine consensu debitorum impetrantur. 363. nu. 10.
 Literæ quinquennales contra creditores non valentes expectare non prosunt. 370. nu. 25.
 Literæ impetrantur contra literas quinquennales, sed non contra annales. 375. nu. 66.
 Literæ quinquennales an prosint heredibus. ibid.
 Literæ nullæ nullum præstant effectum. 378. glo. 7.
 Literæ status in quibus casibus non concedantur. 370. glo. vnica.
 Literæ propositionis erroris post biennium impetrata non valent. 318. nu. 42.
 Literæ regiæ magistratibus regiis dirigi debent. 289. numero 13.
 Literæ supplicationis ciuiliis etiam à cancellariis impetrantur, secus in erroris propositione. 292. nu. 42.
 Literæ confirmantes sententiam à iudice incompetenti latam non valent. 207. nu. 8.
 Literæ superflue non sunt impetrandæ. 256. nu. 2.
 Literæ de sortiatu, quare sic vocentur. 211. nu. 9.
 Literæ in forma supplicationis ciuiliis, an impediunt executionem. 259. nu. 18.
 Literæ iusticiæ anno pereunt. 23. nu. 44.
 Literæ rescissionis impetrari, & reus citari antequam agat, debet. 37. num. 155.
 Literæ ciuiles & inciuiles quæ sint. 287. num. 2.
 Literæ de debitis an executionem contineant. 42. num. 6.
 Literæ patentes in erroris propositione requiruntur. 312. num. 15.
 Literæ regiæ publicationem requirentes in magna publicantur camera. 289. nu. 12.

Literæ status non impediunt recognitionem. 20. nu. 36.
 Literæ ciuiles contra arefari tantum curiarum supremarum impetrantur. 293. nu. 51.
 Literæ ciuiles non inducunt litem pendentiam. 294. numero 52.
 Literæ recursus prohibet. 887. nu. 8.
 Literæ status differunt arefari executionem. 304. nu. 42.
 Literæ obligatorij quæ sint. 39. nu. 2.
 Literæ obligatorij in toto regno executionem habent, hæc regula ampliatur, & limitatur. 55. nu. 1. glo. vnica.
 Literæ regiæ, de papier terrien, an habeat executionem. 43. num. 10.
 Literæ supplicationis quid continere debeant. 302. numero 19.
 Literæ status prouisionem non impediunt. 81. nu. 16.
 Lite pendente in causa appellationis durat primus sequester, & an religiosi possint esse sequestri. 817. nu. 10.
 Lite pendente si quis dissipet fructus, an petatur sequester. 815. nu. 7.
 Lite pendente, non debet fieri inhibito, ne quid attentetur. 926. nu. 2.
 Lites quæ mala pariant. 36. nu. 154.
 Litigantes inuentarium productionum conscribunt. 171. num. 15.
 Litigandum non esse, & facile, nec pro modico. 35. numero 152.
 Litigantium utroque non comparente quid iuris. 685. num. 2.
 Litigiosæ rei sequester sit. 811. nu. 4.
 Litigiosæ rei dotalis & publicæ rescinditur alienatio. 426. nu. 45.
 Litis contestatio perpetuat actionem. 442. nu. 14.
 Litis contestatio ex nominatione. 826. nu. 9.
 Litis initium quando dicatur. 796. nu. 1. art. 3.
 Liti cedens quando ad expensas tenetur. 878. nu. 12.
 Litem prorogatio est valde dispendiosa. 188. glo. 2.
 Locari debet res sequestrata, & cuius autoritate. 812. numero 2. glo. 3.
 Locari debent res sequestrate plus offerenti. ibidem. glo. 4. num. 1.
 Locari res saisita non potest. 601. nu. 18.
 Locatores equorum intra sex menses debita petere debent. 463. glo. 15.
 Locatio rei sequestrate fiat partibus auditis. 818. glo. 3. num. 3.
 Locationis instrumentum primi anni etiam in secundo anno est executorium. 64. nu. 91.
 Loca tenentibus regiis an possit appellari. 304. nu. 36.
 Loci declaratio in delictis an fieri debeat. 822. nu. 19.
 Locorum diuersitas in præconiis quomodo attendenda. 609. nu. 4.
 Locus in quo proclamandæ sint licitationes. 599. numero 6.
 Locum tenens generalis Regis, literas status concedit. 377. glo. 16.
 Locus in prima scriptura an sit necessarius. 110. nu. 95.
 Locus partibus notus assignandus est. 822. nu. 28.
 Ludentes non tenentur ad restitutionem pecuniæ lucrata. 23. nu. 56.
 Ludere allectus non tenetur ad restitutionem si fuerit lucratus. 355. glo. 3.
 Ludus puerilis excusat homicidium. 641. nu. 89. & 90.
 Lucrum ex lege proueniens non requirit inuentionem. 562. nu. 32.
 Lysander munificentiam vestimentorum aspernatus. 485. num. 34.

M

Magister creatus corruptis magistris est inhabilis. 521. glo. vnica.
 Quilibet magister artificij ad emendam tenetur. 520. articulo 1.
 Magistratus in hoc regno capitur in partem formalem in tribus tantum casibus. 229. nu. 2.

Magistri

Magistri hospitij Regis mercari prohibentur. 449. glo. 5.
 Magistri computorum in quibus sint supremi, vt ab eis non appellentur. 449. glo. 6.
 Magistri artificiorum officinam & tabernam per se habere possunt. 521. nu. 9.
 Magna est impressio, si bona alicuius sunt saisita. 407. glo. 5.
 Magni consilij officiales mercari prohibentur. 448. gl. 3.
 Magnam Regis consilium parem cum curijs parliamentorum habet auctoritatem. 23. glo. 9.
 Maior pars creditorum nõ potest consentire quinquenniali, nisi debita velit cedere. 374. nu. 59.
 Maior pars fortunatum, an in mercibus esse debeat, antequam quis dicatur mercator. 456. nu. 6.
 Maioribus quando restitutio concedatur. 397. nu. 23.
 Mandans scribi recognoscit. 123. nu. 15.
 Mandatum de prouidendo cur sic dicatur. 137. nu. 10.
 Mala quæ proueniunt ex facili literarum concessione. 354. glo. 5.
 Mala plurima ex prorogatione litis eueniunt. 377. glo. 5.
 Mala fides impedit præscriptionem sex mensum in mercator. 467. nu. 3.
 Mala prouenientia ex confiscationum concessione, antequam sint ad iudicata. 546. glo. 8.
 Malefici an gaudeant immunitate. 540. nu. 27.
 Malitiam hominum obuiandum est. 219. glo. 8.
 Mandatum, dispensatio, & euictio in causa appellationis probari poterunt. 359. nu. 3.
 Mandatum procuratoris per testes probari potest. 380. nu. 3. & seq.
 Mandatum quomodo signatum esse debeat. 840. nu. 3.
 Mandatum expirat per resignationem. 803. nu. 7.
 Mandatum procuratoris quando reuocatur per mortem domini. 876. nu. 7.
 Mantinere verbum præsupponit possessionem. 803. numero 5.
 Mantinere promittens rem in eodem statu ad quod teneatur. ibid. nu. 7.
 Manus Regia in incorporalibus rebus quomodo ponatur. 793. nu. 11.
 Manus injectio & saisimentum quando ad dominium fundiarium pertinet. 592. nu. 18.
 Manus garniri debet sufficienter, non plene. 46. glo. 9. num. 1.
 Manus in quo muniri debeat. 53. nu. 2. glo. 12. & quomodo capiatur. 82. nu. 1.
 Manus leuatio quid sit, & quomodo fieri debeat, & quot requirantur. 189. glo. 4.
 Manus leuatio concessa etiam ante subrogationem. 190. numero 6. & quot requirantur antequam fiat. 189. numero 5.
 Manus Regia non apponitur in simplici saisina. 775. numero 13.
 Manus Regia saisit res controuersas inter partes Franciæ nouitas inter Regem & subditum. 780. nu. 12. & 13.
 Manus Regia apponitur quando petenda. 781. nu. 24.
 Mantinentia quo ad certos articulos. 792. nu. 22.
 Manus tenentia quomodo & quando intentetur: & libellus in possessorio quid. 770. nu. 12.
 Manus Regia quando imponatur, & ab ea non appellatur. 771. nu. 23.
 Manus garnie, quid significet. 53. nu. 1. & pag. 54.
 Margaritæ porcis adhiberi non debent. 484. nu. 27.
 Maritus contra vxoris hæredes pro funeris expensis agit, vel dotem retinet. 143. nu. 66. & quando exceptionem non numeratæ dotis opponere possit. 131. nu. 39.
 Maritus ad prouisionem condemnatur. 155. nu. 2. Consequiturque dotis prouisionem non soluta. 167. numero 23.
 Maritus in possessorio vxoris agit sine illius mandato. 784. nu. 32.
 Materiam spirituales puræ quæ dicantur. 684. nu. 15.
 Materiam realis & petitoria quæ dicatur: & personalis

Miles

Miles vt excusetur à bello requisita. 378. glo. vlt.
 Milites in bello vestimentis aureis vt possunt. 484. numero 28.
 Militibus & aliis personis bello necessariis literæ status dantur. 377. glo. 4.
 Minor post publicationem restituitur. 867. nu. 9.
 Minor ac furiosus dicuntur saisiti. 783. nu. 41.
 Minor ex compromisso deceptus, an restitui possit. 753. nu. 9. & 10.
 Minor, rusticus, mulier, & alius in expensis ratione contumacia condemnatur. 887. nu. 42. & 44.
 Minor contra minorem restituitur & ecclesia contra ecclesiam. 397. nu. 29. & 30.
 Minor etiam aduersus vnum capitulum restitui potest. 399. nu. 21.
 Minor litigans per procuratorem non restituitur. 402. numero 4.
 Minor atas probari debet, & quomodo. 404. nu. 3.
 Minor restitutus precium restituit. 406. nu. nu. 29. & an fructus pars. nu. seq.
 Minor probat se læsum. 405. nu. 15. Limitatur. nu. seq.
 Minor hæres factus, exequi ex debito prædecessoris potest. 69. nu. 10.
 Minor citari non debet, sed eius tutor sic. 23. nu. 72. & an ad multam condemnari possit, & condemnatus an possit exigi. 148. nu. 5. & an pro pensione domus exequi valeat. 79. nu. 41.
 Minorum res immobiles sine perquisitione mobilia vendi non possunt. 107. nu. 2. & quæ solennitas debeat interuenire ibid. nu. seq.
 Minor renuncians appellationi an lædi censetur. 405. nu. 19.
 Minor factus maior à consuetudine, an & quando restitutionem impetrare possit. 413. glo. 3.
 Minor quando sit deterioris conditionis quàm maior. 317. nu. 35.
 Minor dicitur duobus modis. 415. nu. 1.
 Minor non priuatur feudo vel emphyteosi. 416. numero 20.
 Minor an restitutioni renunciare & cedere possit. 419. numero 5.
 Minor intra 30. annos non potest cogi ad agendum super rescissione. 420. nu. 17.
 Minor non agit tanquam maior priuilegiatus. 421. nu. 3.
 Minor releuari potest ab insinuatione omnia. 367. nu. 7.
 Minor aliquando releuatur à decreto in re sua vendenda interposito. 609. nu. 3.
 Minor in delictis restituitur. 617. glo. 11.
 Minores etiam si iurauerint restituuntur. 398. nu. 4.
 Minores non petentes salaria, vel debita intra annum, capere non possunt. 459. nu. 1. glo. 2.
 Minori quando denegari restitutio possit. 402. glo. 2.
 Minori non denuntianti litem succurritur. 415. numero 11.
 Minori vel ecclesiæ non succurritur post decretum. 609. nu. 2.
 Minorum restitutio fauorabilior, quàm maiorum. 397. nu. 27.
 Minorum priuilegia. 415. nu. 3.
 Minorum contractus multis modis rescinditur. 433. numero 6.
 Minorum restitutio duo copulatiue requirit. 424. nu. 11.
 Minutatum quid sit. 463. glo. 15.
 Miserabiles personæ quæ sint. 179. glo. vlt.
 Miserab. personæ perunt prouisionem. 180. & 181.
 Mobilia quando sequelam habeant. 78. nu. 38.
 Mobilia pretiosa quoad alienationem, & restitutionem, si in his contrahens sit deceptus, æquiparantur immobilibus. 439. nu. 36.
 Mobilia etiam pupillus non dat tutori. 557. nu. 7.
 Mobilium restitutio minori competit. 424. numero 12.
 Mobilium seu immobilium hæres est saisitus. 787. nu. 26.

Et quando mobilia possessio amittatur. 807. numero 2.
 Mobilium restitutio cui non conceditur, nisi prætextu minoris ætatis. 439. nu. 34.
 Mobilium donatio non insinuat. 562. nu. 29.
 Moderamen adhibendum in comprobandis literis Regijs. 799. nu. 1.
 Modica res non recipit supplicationem. 307. nu. 68.
 Modus vtendi quomodo proberur. 648. nu. 38.
 Modus instruendi testes, & an sit licitum. 855. nu. 2. & 3. glo. 7.
 Molitor fur dicitur. 462. glo. 10.
 Monachus an rescriptum. 334. nu. 36.
 Monasteria non iuuantur moratoria, quo minus feuda intra annum extra manum ponat. 372. nu. 4.
 Monacho abbatem accusanti prouisio fit. 146. numero 102.
 Monasterium non succedit religioso. 21. nu. 21.
 Monetarium officiales mercari prohibiti. 450. glo. 10.
 Monitio respicit iudices ecclesiasticos, non Regios. 660. nu. 15.
 Monitio & executio an eodem die fieri debeant. 72. numero 2.
 Monitorium de occultis an & quando famulos astringat. 475. nu. 11.
 Monopolia prohibita, & vnde dicta. 523. nu. 7.
 Monopolium sapit, si nullus vult colere possessiones alicuius ex conuentione. 308. nu. 9.
 Montispeffulani statutum contra debitores externos, vt capi possint, quomodo intelligatur. 92. nu. 56.
 Mora quæ dicatur, & quem in mora constituit interpellatio. 893. nu. 14. & 17.
 Mora non potest purgari in appellationibus. 903. nu. 11. Et quæ requiratur. 903. glo. 1.
 Mora loci in quo facienda erat solutio, inspicitur. 893. numero 26.
 Morbus grauis quis dicatur. 158. glo. 8.
 Mores hominibus contrarios quis habere non debet. 10. nu. 26.
 Mors quomodo probari possit. 537.
 Mortem beneficiati domestici nuntiare debent. ibid.
 Mortui multi ob lites. 453. nu. 6.
 Morte vnus collitigantium soluitur compromissum. 755. nu. 19. & 756. nu. 12.
 Mortuus non possessor non saisit suum hæredem. 788. nu. 53.
 Mortuus saisit vitium, addendum est proximum. 788. nu. 47. & 785. nu. 6. art. 9.
 Mos supplicandi veterum, & cur pileus salutando amoueatur. 300. nu. 2.
 Motu proprio concessa restitutio, sine partis petitione non valet. 409. glo. 11.
 Motu proprio concessio principis quando non valeat. 546. glo. vlt.
 Multa imponitur proponenti facta noua sine literis. 338. glossa 10. & quare maior detur fisco, quàm parti. 361. glossa 7. & quando grauis imponi possit. ibidem. glo. fa. vlt.
 Multa ante ad iudicationem concedi non debet. 545. glo. 5.
 Multam minorem ordinaria an iudex infligere possit. 606. nu. 8.
 Multas capit habens minutum censum. 591. nu. 10.
 Multa quæ imponatur pro appellatione ab abusu. 937. nu. 1. Et multa vna datur in articulis coniunctis, & in personis. 916. nu. 6.
 Multa quomodo super quolibet articulo imponitur. 916. nu. 1.
 Multa duplex contra appellentem. ibidem. numero 9.
 Multa quæ sit in patria iuris scripti. ibid. nu. 1.
 Multa volentium acquiescere appellationi. 942. articulo 3.

O O O

Mulcta ordinaria contra temere appellantes in hoc regno. 917. nu. 12.
 Mulcta pro qualibet appellatione imponitur. 919. nu. 1. artic. 11.
 Mulcta pauperi à principe & senatu potest remitti. ibid.
 Mulctam quando quis soluere non teneatur. 11. nu. 47.
 Mulcta deponi non caueri solet. 315. num. 29.
 Mulcta supplicationis apud grapherium deponi solet. 302. nu. 21.
 Mulcta clericis irrogari non potest. 248. nu. 3.
 Mulcta maior parti quam principi debetur. 297. glo. vlt.
 Mulcta in prima instantia in senatu irrogata est executoria. 248. nu. 9.
 Mulctatur supplicans errorem non probans. 272. nu. 120.
 Mulctatur in curiis supremis quæ sint. 295. nu. 1. glo. 6.
 Mulctatur impositio infantiam non inducit. 248. nu. 4.
 Mulctatur sententia quando non sit executoria, & an per personam prehensionem exequenda sit. ibid. nu. 5.
 Malleos quis iuenerit, & vsus frequens apud Paris. 485. nu. 36.
 Mulier pro debito quando capi valeat. 107. nu. 32. & an possit beneficio Velleiani uti. ibidem.
 Mulier astringitur ordinationibus regis, & maxime ad recognitionem cedulæ. 127. nu. 1.
 Mulier inhonestè viuens expelli potest. 149. nu. 133.
 Mulieri à viro expulsa quado prouideri possit. 166. nu. 17.
 Mulieri etiam prouidetur. 152. nu. 17.
 Mulieres quomodo vocentur ad testimonium, & an ire teneantur. 848. nu. 6.
 Mulier alienationi rei dotalis consentiens restituitur. 398. num. 9.
 Mulier nupta ex consuetudine Regni Franciæ non potest contrahere, nisi sit mercatrix publica. 425. nu. 35.
 Mulieres an vestibus aureis uti possint, & clericis & an possint eis prohiberi. 484. nu. 16.
 Mulieres etiam veniam artibus impetrant. 527. nu. 32.
 Mulieris contractus rescinditur. 425. nu. 21.
 Mulierum grauis importunitas. 344. nu. 8.
 Multiplex census & qui non præscribatur. 195. nu. 2.
 Multiplicatio literarum & dispensationum eorum turbat mundum. 313. glo. 15.
 Multiplex supplicatio. 300. nu. 1.
 Multitudo estranata quæ dicatur. 854. nu. 4. glo. 5.
 Mutua iudices non libere accipere debent. 944. nu. 1.
 Et quis munera in domicilio subire potest. 709. nu. 28.
 Mutuorum resectio an pertineat ad clericos. 175. nu. 3.
 Mutua vel reciproca traditio sub pacto ne inuicem præstetur euictio. 827. nu. 54.
 Mutuare non cogitur creditor chirographum habens, sed illud restituere cogitur. 134. nu. 71.
 Mutuum recipiens nomine alieno, an illud reddere teneatur. 67. nu. 127.
 Muti & surdi contractus quando valeant, & quando non. 424. nu. 19.
 Mutuans pro re emenda, an illam rem habeat obligatam. 582. nu. 26 & nu. seq.
 Mutuum recipiens minor an restituatur. 405. nu. 21.
 Mutuum à pupillo factum tutori an valeat. 516. glo. 7.

N

Natales qui. 525. nu. 2.
 Naturales hodie per oblationem curiæ non legitimantur. 24. nu. 67.
 Naturales non succedant parentibus, nec consanguineis. 24. nu. 58.
 Naturalis possessio quomodo amittatur. 807. nu. 5.
 Natus extra ciuitatem tempore pestis non minus dicitur ciuis. 526. nu. 17.
 Naufragorum bona dominis territoriorum applicantur. 25. nu. 74.
 Navarra à Rege supplicatur. 303. nu. 29.
 Necessaria lex esse debet. 10. nu. 28.

Necessaria antequam minor restituatur. 404. nu. 1. & seq.
 Negas propriam scripturam quomodo puniatur. 23. nu. 61.
 Negans subscriptionem puniatur. 116. nu. 54.
 Negans propriam scripturam duplici pœna nõ puniatur. 134. nu. 73.
 Negata scriptura & per comparisonem probata an probet. 114. nu. 31. quid si per duos testes probata fuerit. 124. num. 24.
 Negligentia iudicum quomodo puniendæ. 353. glo. vlt.
 Negociatoris clerici bona capi possunt. 65. nu. 119.
 Negotiatores qui sint. 459. nu. 25.
 Negociorum gestori an donari possit. 558. nu. 21.
 Negotium male gestum, an rescindatur per minoris restitutionem. 403. nu. 18.
 Nemora non debent scindi lite pendente. 152. nu. 11.
 Nemorum magistris mercatura est prohibita, & aliis officialibus ibi numeratis. 430. glo. 8. & seq.
 Nepoti etiam prouisio fieri debet. 151. nu. 7. etiam si esset emancipatus. nu. seq.
 Nero superabat voce præconem. 666. nu. 74.
 Nobiles & milites negotiari prohibentur. 448.
 Nobilitas mercatura amittitur. 458. nu. 21.
 Nobili puellæ pauperi prouidendum est. 179. glo. vlt.
 Nocturnus depopulator agrorum quis sit, & an gaudeat immunitate. 539. nu. 15.
 Noctu sepeliri cupienti non est credendum. 141. nu. 51.
 Nomina verbalia quid denotent. 458. nu. 11.
 Nominibus multis vocantur rescripta. 322. nu. 21.
 Nomina debitorum an capi in executione possint. 72. nu. 42.
 Nominatus qui non est in instrumento an possit executionem facere. 39. nu. 28.
 Nominare quis possit & nominari. 820. nu. 8.
 Nominatio etiam post litem contestatam peti potest. 821. nu. 4. & quomodo faciendæ. 824. nu. 12. Et debet peti ante litem contestatam. 823. nu. 2. & non habet locum in personalibus. 820. nu. 25.
 Nominatio & summatio quid. 821. nu. 6.
 Nominatione perpetuantur actiones temporales. 826. nu. 10.
 Nominatus exonerat nominantem. 824. nu. 6.
 Nominatus an possit declinare forum. ibid. nu. 7.
 Nominatus recusans venire puniatur. 825. nu. 1.
 Nominatus quomodo tueri debeat nominantem. 825. nu. 8.
 Nominatus patrocinium & defensionem suscipere debet in primo termino. ibid. nu. 1.
 Nominatio in iudicio quomodo faciendæ. 820. nu. 17. & in quibus rebus hæc laudatio siue nominatio fit faciendæ. ibid. nu. 18. & hæc nominatio locum habet in iuribus. ibid. nu. 20.
 Nominationis effectus quis. 819. nu. 7.
 Notabiles qui dicantur. 254. nu. 3.
 Notarius de consensu partium an possit instrumentum conficere extra locum in quo est præfectus. 60. nu. 52.
 Notarius creatus simpliciter in toto regno instrumentum conficit. 60. nu. 13.
 Notarius quomodo conficere debeat instrumentum. 133. nu. 61.
 Notarius vnus sufficit in iudicio, licet extra iudicium duo requirerentur. 118. nu. 7.
 Notarius omittens solennitates, quando falsi puniatur fit. 79. nu. 4. Contra veritatem verò scribens, falsi teneatur. 80. nu. 3.
 Notarius qui defunctæ vxoris voluntatem non fuit executus, moriendo se damnatum protestatus fuit. 145. numero 37.
 Notarius non creatur iudex in regno. 40. nu. 16.
 Notarius apostolicus an instrumenta in regno conficere possit, & de quibus rebus. 59. nu. 37.
 Notarius regius an possit obligare clericos contrahentes ad coercionem ecclesiasticam. ibid. nu. 41.
 Notarius apostolicus vbique instrumentum de iure conficere potest. ibid. nu. 45.
 Notarius curiæ spiritualis an instrumentum executorium conficere possit. ibid. nu. 46.

Notarius

Notarius regius non vbique instrumentum conficit, nisi sint notarij Parisenses, Aureliæ, aut Montispeffulani. 60. nu. 51.
 Notarij intra quod tempus salaria petere debeant. 476. glo. 11.
 Notarius apostolicus quando instrumentum obligatorium conficere possit. 466. glo. 21.
 Notarius alteri stipulando qualiter verba concipere debeat. 569. nu. 4.
 Notarij & tabelliones ex communi loquendi vsu differunt. 74. nu. 4.
 Notarij scriptura quando priuata dicatur. 111. nu. 8.
 Notario pecuniam numeratam asserenti creditur. 133. numero 59.
 Notariorum certus numerus esse debet. 60. nu. 54.
 Notarij quomodo in causis ecclesiasticis exequuntur. 665. nu. 71.
 Noua facta proponens in appellatione, ad mulctam condemnatur. 358. glo. 2. & quæ dicantur. 359. glo. 4.
 Noua definitio restitutionis. 395. nu. 3.
 Noua declaratio in constitutione precarij contra. doct. 570. glo. 3.
 Noua facta allegare & probare in causa appellationis quando liceat. 28. nu. 95.
 Nouatio quando fieri dicatur. 48. nu. 20. & an executionem impediatur. 259. num. 15.
 Nouatum esse debitum opponi potest, & quando. 48. numero 19.
 Nouercaledium. 610. nu. 17.
 Nouitas pro possessione eligendi. 793. nu. 6.
 Nouitas non intentatur post annum. 774. nu. 1.
 Nouitatis remedium quomodo datur, & vnda causa nouitatis dicatur, & quis eius sit inuentor. 770. nu. 67.
 Nouitatis casus quid comprehendat. ibid. nu. 9.
 Nouitatis literæ ob minas non impetranda. 770. numero 31.
 Nouitatis querela requirit nos fuisse possessores. 777. nu. 10. & 12.
 Nouum omnino non potest in causa appellationis deduci. 360. nu. 14.
 Nouus intellectus ad l. vnic. C. de mulierib. quæ propriis feruis suis se iniunxere. 31. nu. 111.
 Nubere permittitur rescripto. 346. nu. 149.
 Nubere volens inferiori mulier, vt pristinam viri retineat dignitatem, literas impetrat. 401. nu. 38.
 Nudi sepeliri non debent episcopi & sacerdotes. 141. numero 49.
 Nudo pacto promissum in instrumento est exequendum. 56. nu. 15.
 Nudo pacto mercatores obligantur. 455. nu. 26.
 Nullitas citra appellationem in hoc regno non deducitur. 222. nu. 8. & an executionem impediatur. ibid. nu. 16. & an contra sententiam principis & parlamentorum proponatur. 321. nu. 2.
 Nullitate sublata, non censetur sublata nullitas, per quam negatur iurisdictio. 206. nu. 3.
 Nullitate pendente quando executio fieri possit. 222. numero 4.
 Nullitate arestorum proponens, intra quod tempus cam allegare debeat. 311. glo. 2.
 Nullitas contractus etiam in hoc Regno allegatur. 423. num. 3.
 Nullitas contractus an possit allegari post decem annos. 445. nu. 21.
 A nullitate releuari quis potest. 399. nu. 23.
 Nullus aut annullandus contractus quando dicatur. 423. num. 2.
 Nullus est contractus contra legem initus. 426. numero 37.
 Nuncius tenetur copiam citationis cum executione relinquere. 679. nu. 5. & 6.
 Nuncius non suspectus ad attestaciones causæ ferendas, eligendus. 850. nu. 12. & 13.

Nuncius causarius excusat morbo impeditum. 730. nu. 3. & 4.
 Nuncius non tenetur onus sibi commissum ostendere, & an credatur notario scribenti onus commissum sibi fuisse. 679. glo. 1. nu. 3. & 4.
 Nundinarum debitum est priuilegiatum. 258. numero 6.
 Nundinarum Campaniæ & Bria debita non timent mortuoriam. 372. nu. 36.
 Nundina & mercatus diebus festis, & cimiteriis prohibentur. 454. nu. 15.
 Nuptias incestas contrahens post papæ dispensationem bona non perdit. 24. nu. 65.

O

Oblaciones quæ possunt fieri contra arbitrium, 749. nu. 18.
 Oblatio quomodo excusat ab expensis. 881. nu. 56.
 Oblatio debiti facit cessare præconia. 600. nu. 17.
 Obligans secundo debet prædicere de prima obligatione. 83. nu. 41.
 Obligans secundo, quid censetur obligare. 584. numero 42.
 Obligari res donata, an possit ante insinuationem. 166. glo. 7.
 Obligatio pro instrumento obligatorio etiam à notariis apostolicis confecto. 466. glo. 21.
 Obligatio etiam dicitur manu priuata. 477. glo. 14.
 Obligatio quomodo capiatur. 42. nu. 1. glo. 3.
 Obligati insolidum ad doerium, diuisionem non petunt, sed insolidum coguntur. 115. nu. 7.
 Obligatus simpliciter an debeat & quando moueri. 109. num. 1.
 Obligatus iure in vno loco, vbique est obligatus, & ideo in eum executio fit. 68. nu. 4.
 Obligatus personaliter sicut capi potest, an eius etiam hæres. 69. nu. 11.
 Obligatus in instrumento sigillato, qui non est soluendo, bonis cedere tenetur. 63. nu. 76.
 Obligé vulgo quomodo capiatur. 42. nu. 3.
 Obrepere quid. 343. nu. 124.
 Obreptitium & subreptitium nullum affert fructum. 344. num. 126.
 Obseruare quid. 16. nu. 1. glo. 5.
 Obseruatio an actus aliorum declaret. 17. nu. 11.
 Obseruatio ius declarat. 16. num. 2. declaratque locorum dubitationes. 17. num. 4. suppletque verba omissa. ibi. num. 9.
 Obsides literas status impetrant. 377. glo. 4.
 Obtinens in parte an sit ad emendam condemnandus. 295. glo. 4.
 Occultans bona non iuuatur cessione, & perdit creditor debitum. 533. nu. 5.
 Occupans vi non possidet. 793. nu. 13.
 Occupans rem post sententiam puniatur. 167. numero 23.
 Odiosum, fauorabile, & mistum, quid. 345. nu. 135.
 Offerens pretium pro re in licitatione, an possit illi obligationi renuntiare. 110. nu. 10.
 Offerre cautionem an teneatur recredientarius. 196. numero 3.
 Offerenti plus res licitata adjudicatur. 610. nu. 18.
 Officia pretio aut gratia non obtinenda. 461. glo. 1.
 Officia secularia non debent concedi antequam vacent. 449. glo. 2.
 Officiales Regij negotiari prohibentur. 448. glo. 2.
 Officiales Regis, patris, & matris illius dicuntur potentiores. 615. glo. 8.
 Officia exterius sine Regis permisso habere non potest. 479. vers. Octauo.
 Officia secularia non debent concedi antequam vacent. 544. glo. 12.

Officialis an durante suo officio possit contrahere cum suis subditis. 415. nu. 31.
 Officium hodie vacat excellentissimum, quod nemo imperrat. 451. glo. 14.
 Officium boni ferui. 471. glo. 2.
 Officium Regium videntis nisi per resignationem non est alteri conferendum. 546. glo. vlt.
 Officium sequestri quale sit. 812. nu. 1. glo. 3.
 Officium in remunerationem concessum non reuocatur. 779. nu. 6.
 Officium emprum à domino censetur irrevocabile. 779. nu. 7.
 Officium iudicantis emi non debet. 945. nu. 11.
 Officiales an consequantur salaria eius temporis quo non seruiuerunt. 945. nu. 10.
 Officiales Regij sunt perpetui. 779. nu. 7.
 Officium iudicis post biennium implorari potest, licet exceptio non numerata pecuniae opponi possit. 134. nu. 72.
 Officium iudicis implorare potest iustam habens exceptionem. 51. nu. 55.
 Officium iudex miserabilibus personis etiam non petentibus tribuit. 181. glo. vlti.
 Omnia solemnitate vel nulla solemnitate quid significet. 235. nu. 5.
 Omisio testium publicationis an vitiet sententiam & quando fiat in curia Romana. 866. nu. 4. & 5.
 Omisio facta per literas civiles prouidetur. 290. numero 19.
 Omisso medio quando appellandum sit. 181. glo. vlt.
 Omittens auctorem nominare an praedictet haberi ius. 825. nu. 14.
 Omnis & totum an differant. 41. nu. 2.
 Onus appositum in contractu estimatur, ad hoc ut possit rescindi ille contractus per 1. 2. 437. nu. 17.
 Operarij non tenentur expectare solutionem per literas quinquennales. 371. nu. 27.
 Opponere sese temere contra sententiam quomodo puniatur. 957. glo. vlt. nu. 1.
 Opponentibus ut debitum eis exoluatur non datur exemplum auctionum, sed dilatio. 608. nu. 1.
 Opponenti datur dies ad allegandum causas oppositionis. 610. nu. 17.
 Opponens se calumniosè praedictet quando mulctetur. 606. nu. 4.
 Opponens non recipitur post sententiam discussionis. 607. nu. 10.
 Opponere praescriptionem sex mensium quis debet. 469. nu. 13. & 16.
 Opponere praedictet multis modis licet. 608. nu. 1.
 Opponi quae possint contra dilationem moratoriam. 375. nu. 67. & seq.
 Opponi quae possint contra instrumentum insinuatum. 568. nu. 14.
 Opponi quae possint contra cessionem. 625. glo. vlt.
 Opponere contra executionem quis possit. 224. nu. 2.
 Opponere volens, si non se opposuit, quid agere debeat. 204. nu. 11.
 Opponere omittens tempore executionis, an postea possit, & quae praxis seruari debeat. 51. nu. 56.
 Opponere quis prius quam appellare debet. 52. nu. 5.
 Opponere an quis se debeat in proclamationibus, & an aliàs ius suum perdat. 104. nu. 2. glo. 2.
 Opponens si non compareat die assignato, executio perfitur. 51. nu. 12.
 Opponi quae possint contra literas civiles. 295. nu. 3. glo. 6.
 Oppositionis contra literas de debitis cognitio ad iudices ordinarios pertinet. 43. nu. 9.
 Oppositio an recipi debeat die quo bona mobilia licitantur. 2. nu. 6.
 Oppositiones quae possunt opponi contra executionem. 46. nu. 1. & seq.
 Oppositionibus non obstantibus prouisio est exequentibus. 163. glo. 1.
 Oppositionis causa debet coram ordinario opponentis tractari. 51. nu. 49.
 Oppositionis multi effectus. 177. glo. 9.
 Opponi quae contra appellationem possint. 933. nu. 5.
 Opponens temere condemnatur, etiam ad triginta libras parti applicandas. 950. nu. 1. glo. 4.
 Opponens temere contra arresta ad sexaginta libras mulctatur. 910. nu. 1. glo. 3.
 Opponens reiectus an repetere possit suam exceptionem. 949. nu. 9.
 Oppositio summarie tractanda. 949. nu. 23.
 Oppositio iusta quid possit, & opponens contrarias possessiones baptizat. 700. nu. 7. & 8.
 Oppositiones in nouitate, & quomodo oppositio generalis praevalet speciali. 80. nu. 3. & seq.
 Oppositio partis est necessaria contra iudicem cognoscentem. 340. nu. 100.
 Oppositio partis probanda est. 357. glo. 14.
 Oppositio ad fines distrahendi quomodo fiat. 608. nu. 2.
 Opus coeptum, ut per alium non compleatur monopolium est. 524. nu. 18.
 Ordo quid, & quotuplex. 597. nu. 15.
 Ordo in sequestro obseruandus. 815. nu. 1. 2. & sequent. glo. 2.
 Ordinarij auferentes beneficia nominatis per falsas collationes sunt fures, & homicidae. 532. glo. 2.
 Ordinarius iudex quis dicatur. 565. nu. 2.
 Ordinare quid sit. 16. glo. 3.
 Ordinaria remedia agendi in successibus cessant, & interdicta proponuntur. 26. nu. 79.
 Ordinatio regia de notariis apostolicis. 59. nu. 38.
 Omnes an subiciantur ordinationibus. 12. nu. 49.
 Ordo iudiciorum à iure descriptus non seruatur. 28. numero 88.
 Ordo iuris quoad executionem in Francia sublatus. 107. nu. 1.
 Ordo curiarum secularium etiam inter clericos seruari debet. 14. nu. 63.
 Ordinatio loquens in vna persona, in alia locum non habet. 70. nu. 14.
 Ordinatio prohibens appellationem an valeat. 52. nu. 1.
 Ordinatio quomodo reformanda. 31. nu. 121.
 Ordinatio an appellationem ab interlocutoria tollere possit. 244. nu. 7.
 Ordinationes corrigentes ius non interpretantur secundum ius. 35. nu. 143.
 Ordinationes secundum ius interpretari debent. 34. numero 139.
 Ordinationes quae sunt. 16. glo. 3.
 Ordinationes & leges in suo debent seruari foro. 33. numero 127.
 Ordinationes quare fiant. 138. nu. 22.
 Ordinationes Regis an omnes seruari teneantur. 12. nu. 49.
 Ordinationes deuantibus à iure canonico an sint seruandae. 15. nu. 78.
 Ordinationes sunt secundum ius commune, aut contra aut praeter. 34. nu. 142.
 Ordinationes an ligent ecclesiam & clericos. 13. numero 55.
 Ordinationes iustae etiam in conscientia seruandae sunt. ibid. nu. 157.
 Ordinatio imperatoris Caroli V. de petendo debito. 466. nu. 8.
 Ordinatio curiae ordinem omnem praedictorum breuiter perstringens. 603. nu. 9.
 Ordinationes & consuetudines ligant etiam minores. 617. glo. 11.
 Ordinationem alleganti conditori vel legem, creditur. 314. nu. 23.
 Orphanis prouidendum. 179. glo. vlt.
 Ostendere nollentis executionem, & expleta actus annullantur. 204. nu. 12.

Ostenfi

Ostenso in seruitutibus. 821. nu. 6.
 Ostenso facta deferenda est ad iudicem qui commisit. 813. nu. 34.
 Ostenso rei quomodo fieri debeat. 822. nu. 21. Et in quibus sit facienda. 821. nu. 3.
 Ostenso literarum & potestatis statim fieri debet. 380. nu. 4.
 Ostenso & vendita fieri non potest post literas status. 382. nu. 9.

P

Pacifico possessio requiritur in trienniali possessore. 799. nu. 12.
 Pacis factae transactio non rescinditur minoris restitutione. art. 403. nu. 14.
 Pacta cum mercatoribus se occultantibus quando valeant. 453. nu. 6.
 Pactio plurium monopolium inducit non vnius. 524. numero 15.
 Pactum interruptit praescriptionem sex mensium. 468. nu. 6.
 Pactum de non petendo an executionem impediatur. 49. nu. 27.
 Pactum de non opponendo exceptionem non numeratae pecuniae, an exceptionem tollat, & quid operetur. 130. nu. 30.
 Palam & bona fide quando tutor facere censetur. 554. nu. 8.
 Palam quando fieri dicatur. 132. nu. 52.
 Pannarij qui sunt. 460. glo. 3.
 Panni vlna taxata. 480. nu. 2.
 Panni non signati confiscati sunt. 481. nu. 11.
 Panni exteri in regno vendi non debent. 482. art. 2.
 Panni prohibitio, ne quis ultra talem valorem portet. 454. nu. 17.
 Panni exteri quando non confiscantur. 482. art. 2.
 Panni exquisiti prohibentur. 485. nu. 33.
 Pannorum latitudo & longitudo. 480. nu. 9.
 Pannorum appellatione quid veniat. 481. nu. 13.
 Papa bona ecclesiae detinentes excommunicat. 663. numero 42.
 Papa super spiritualibus rescribit. Rex super temporalibus. 337. nu. 69.
 Papa quomodo in terris etiam Imperij citatur. 193. nu. 17.
 Papae pro indigno scribenti, an sit obtemperandum. 345. nu. 133.
 Paramenta exequentur testamenta. 144. nu. 82.
 Parlamentum an à seneschallis, & aliis inferioribus euect, & quando possit. 265. nu. 47.
 Parlamentum ab alio non euocat. 265. nu. 46. nec à generalibus ibid. nu. seq.
 Parlamentum omisso medio retinet causam deuolutam. 905. nu. 17.
 Parlamentum in quibus remittit ad ordinarium. 799. nu. 8.
 Parlamentum pendente appellatione, de attentatis cognoscit. 926. nu. 1.
 Parlamenti curia ex causa poterit prorogare, vel nouam concedere dilationem. 797. nu. 7.
 Parlamentum Tholosanum remissionem ad aliud parlamentum non concedit. 391. nu. 7.
 Parendum in licitis & honestis. 355. glo. 7.
 Parens generaliter hic pro quibuscumque consanguineis accipitur. 789. nu. 2.
 Parentes sunt fausti de bonis filiorum. 787. nu. 28.
 Parochialis sacerdotis scriptura priuata est. 111. nu. 6.
 Pars ante expensarum taxationem iurat, qui & expensas probare debet. 885. nu. 10.
 Pars appellans à taxatione vnius articuli, non impedit sententiam iudicis super aliis. 889. nu. 1.
 Pars citatur ut videat iurare testes, quorum depositio parte non citata non valet. 846. nu. 1. & 3.
 Pars an soleat citare ad desertionem, & quot modis dicatur desertio. 910. nu. 1.

Pars ut audiat sententiam citatur. 872. nu. 3.
 Pars altera non iuuatur appellatione partis. 899. nu. 25. & ut pars excludatur, iudex debet pronuntiare contumaciam, ne post tempus actus reiteretur. 704. nu. 3. Nihil innouari debet pendente appellatione. 926. nu. 10.
 Partis absentia praesumitur, donec intimata fuerit sententia, & an possit renuntiare reductioni ad arbitrium boni viri. 746. nu. 9. & 10.
 Partis praesentia supplet citationis effectum. 690. numero 4.
 Parte non petente non potest prorogari, vel dari noua dilatio. 796. nu. 5.
 Parte utraque appellante ab arbitrio, quomodo poena exigenda. 202. nu. 8. & cui applicanda. 745. nu. 9.
 Partes debent comparere die sequenti, quando dies cognitionis erat feriat. 689. nu. 24.
 Partes non possunt verbis legis prohibitoris renuntiare. 853. nu. 4. & 5.
 Partes possunt tres menses prorogare, non procuratores. 908. nu. 21.
 Partes vitandae sunt ad decernendum sequestrum. 810. nu. 22.
 Partes eligunt peritos, & si discordant, iudex. 522. numero 14.
 Partes debent se singulis annis praesentare. 940. numero 1.
 Partes an simul & petitorium & possessorium prosequi possunt. 214. nu. 7. & seq.
 Partes ius amittunt ob longas appellationes. 219. glo. 7. & cur soleant ad multam Regi applicandam condemnari. 277. nu. 28.
 Partes merentes habitationem quomodo puniantur. 80. nu. 4. glo. 5.
 Partibus incumbit facta contraria allegata probare. 794. nu. 17.
 Partis sigilli & conventionum Nemausi castri de Lombrieris praxis. 41. nu. 24.
 Pater an procuratorium ostendere teneatur non obstante l. exigendi. 381. nu. 18.
 Pater celans mortem filij puniatur. glo. 4. 133. nu. 2.
 Pater an possit consentire filio sibi donanti. 557. nu. 19.
 Pater non cedit filio priuilegiario, non scholastico. 620. nu. 18.
 Pater cedit filio scholastico, & in quibus casibus. 618. numero 1.
 Pater, mater, & fratres inuentario vtuntur. 271. numero 62.
 Patri fit etiam prouisio. 159. nu. 9.
 Patrimonialia Rex concedere non debet. 547.
 Patrinus, praedictet, victricus, & adoptiuus, non cedunt scholasticis. 619. nu. 13.
 Patruus, auunculus, amita, matertera, & patruus magnus cedere possunt. 621. glo. 5.
 Pauperes qui dicantur. 371. nu. 25.
 Pauperes fiunt ex superfluis vestibus. 484. nu. 22.
 Pauperes homines fiunt ex reliquis reddituum: deo bonum esset, ne plures anni cumularentur. 579. gl. 4. & seq.
 Pauper ad erroris propositionem recipi debet, etiam si non deponat multam. 219. art. 5.
 Pauperibus prouisio fieri debet. 179. nu. 1.
 Pauperum priuilegia & incommoda. 179. glo. vlt.
 Peccata nostra impediunt, quod non verè iura, & reliqua alia interpretemur. 644. nu. 4.
 Peccat princeps quando appellationem non recipit. 305. nu. 52.
 Pecunia redacta ex venditione solui debet creditoribus. 421. nu. 7.
 Pecunia minuta recusari non debet. 80. numero 4. glo. 1.
 Pendente appellatione in carcere pars intrudi potest. 926. nu. 13.
 Pendente appellatione condemnatur appellans ad solvendum redditus per modum prouisionis. 72. nu. 7.

Pendente nullitate quando fiat executio. 211. nu. 3.
 Pendente appellatione an quis possessor immobilium censetur. 15. nu. 14.
 Pendente appel. etiam in redditibus solet fieri prouiso. 251. nu. 4.
 Pendere litem in literis euocationum exprimi debet. 269. nu. 87.
 Pendente rescissione super erroris propositione literę status impetratur. 382. nu. 12.
 Pendente rescissione, contractus seruari debet. artic. vno. 429. nu. 7.
 Pendente rescissione contractus, solutio precij fieri solet. 493. nu. 28.
 Pendentibus præconiis, an res subhastata vendi possit. 600. nu. 16.
 Pensio domus pro expensis necessariis factis retinetur. 79. numero 44.
 Pensio per modum prouisionis soluitur. 148. nu. 125.
 Pensio, pensitatio, tributum, & alia nomina declarantur. 579. glo. 2.
 Pensiones domorum exiguntur non obstantibus literis dilatoriis. 372. nu. 37.
 Pericles apud amicos cur non cõnabat. 520.
 Periculo domini quando res non pereat. 416. nu. 22.
 Perire si res, consumitue possit, prouiso fieri debet. 149. nu. 139.
 Periculum in mora supplet nunciij relationem nõ visam. 690. nu. 5.
 Periculum tribus modis incurritur. 370. nu. 23.
 Permissio extrahendi ab ecclesia, concessa. 542. nu. 2.
 Permutatio beneficij si contineat deceptionem ultra mediam iusti valoris, an & quando possit rescindi. 436. nu. 10.
 Peregrini & aduenæ, miserabiles personæ vocantur. 179. glof. vlt.
 Peregrinis non succedit Rex nec scholasticis exteris. 384. nu. 8.
 Petsequi continet actionem & officium iudicis. 418. numero 6.
 Personæ egregia ad iudicium vocatæ, vt testentur, an teneantur ire. 848. nu. 3.
 Personæ in iudicio quot necessariæ. 898. nu. 27.
 Personaliter comparere quando quis teneatur. 692. numero 6.
 Persona & bona an capi possint. 73. nu. 2. glo. 4. & quando persona arrestati possit. 93. nu. 69. & imprimis est habuanda, tam actoris quàm rei. 35. nu. 149.
 Personales materiæ puræ quæ dicantur. 244. artic. 12. numero 1.
 Personale an sit priuilegium restitutionis. 414. nu. 14.
 Personæ necessariæ in cancellaria. 362. glof. 4.
 Personis prohibitis exteri non possunt bona sua donare. 385. nu. 12.
 Pertinere res debet ad extraneum, antequam arrestari possit. 92. nu. 51.
 Pertinere res quando dicantur. 92. nu. 54.
 Pestis tempore fit prouiso. 146. nu. 100.
 Pestiferi promissio quando valeat. 425. nu. 30.
 Petenda restitutio intra tempora. 406. nu. 33.
 Petere quis etiam sine litis contestatione dicitur. 464. glo. 16.
 Petere prouisionem qui possit, & an sine petitione fiat. 138. nu. 23.
 Petere euocationem pars solet. 264. nu. 26.
 Petere supplicationem quis possit. 303. nu. 25.
 Petere regulariter quis debet. 680. glo. 4. nu. 1.
 Petitiolibellata secundum ordinationem, quomodo intelligatur. 678. nu. 12.
 Petitiõ actoris summariè in libello inferi debet. 678. numero 13.
 Petitiõ rei actoris in prima citatione inferi debet. 677. nu. 1. 2. & 3.
 Petitiõ actoris quando variis sententiis definiatur, &

quod iudex à petitis absolueret vel condemnare debeat. 890. nu. 8. & 9.
 Petitiones quot sunt, totidem sententiæ possunt esse. ibi. num. 13.
 Petitorium requirit omnino satisfactum fuisse possessori. 806. nu. 7. & 8.
 Peti & concludi quid debeat contra conductorem nulla habentem bona intra domum conductam. 77. numero 29.
 Peti supplicatio regulariter debet. 301. nu. 10.
 Petitiõ verificari debet. 203. nu. 4.
 Petitorio agi potest post possessorium finitum. 189. numero 4.
 Petitorium an possint partes prosequi, non inchoato possessorio. 214. nu. 8. & seq.
 Petitiõ & conclusio in iudicio rescindente & rescisso. 447. nu. 20.
 Petitiõ debiti ante sex menses fieri debet. 467. numero 1.
 Petitiõ contra domicilium an valeat. 464. glo. 16.
 Petitiõ sine litis contestatione an proffit ad interruptionem. 464.
 Petitiõ in beneficiis inducit simoniam. 544. nu. 4.
 Petitiõ bonorum confiscatorum prohibetur. 550. glof. 11.
 Petitionis & libelli loco est rescriptum. 347. nu. 159.
 Petitorium non potest cum possessorio cumulari. 363. glof. 11.
 Petitorium non intentandum, nisi possessorio satisfactum sit. 805. nu. 4. Et an possit esse sine possessorio, & econtra. ibid. nu. 9.
 Pharmacopolæ qui sint. 460. glo. 4.
 Pharmacopolæ venenum vendere non debent. ibid.
 Philippi Macedonum Regis egregium factum. 305. numero 51.
 Pia donatio an infinetur. 563. nu. 36.
 Pictores, statuarij, marmorarij, intra sex menses debita petant. 463. glo. 14.
 Pignora dare loco cautionum an recredientarij possit. 201. nu. 36.
 Pignore etiam dato opponitur exceptio non numeratæ pecuniæ. 129. nu. 22.
 Pignoris venditio quomodo fieri debeat. 29. nu. 103.
 Pignorum receptio an inducat nouationem. 48. numero 103.
 Pistoriæ externi per se panes vendere debent. ibid.
 Pistori qui & quibus priuilegijs sint præditi. 461. glof. 5.
 Pistoris debitum an differatur per literas moratorias. 372. nu. 44.
 Plenum possessorium an quis prosequi possit, si non satis fecerit recredientiæ. 215. nu. 12.
 Pluralitas in singularitares resoluitur. 42. nu. 4.
 Plures si sint creditores vel hæredes illorum, an vnã tantum cautionem dent. 89. nu. 2. glo. 7.
 Plures magistrif an debeant adhiberi tyrocinio probando. 521. nu. 13.
 Pluribus rebus venditis an possit vnus rei venditio rescindi. 439. nu. 31.
 Plus petens an condemnari, & ad quid debeat. 22. numero 53.
 Pœna in contractu apposta non computatur contrahenti ad læsionem, vt inde possit restitui. 439. nu. 33.
 Pœna duplex contra Regis officiales exercentes mercaturam. 451. glo. 16 & quando imponi duplex pœna possit. ibidem.
 Pœna fito applicatur, & quare. 451.
 Pœna confiscationis corporis, & bonorum, quæ fit. 532. glof. 2.
 Pœna sepulchri violati habet locum contra occultantes cadauera. 533. nu. 3.
 Pœna in compromisso adiecta, in quibus casibus non committitur. 752. nu. 10. & 11.

Pœna

Pœna, sententia arbitri infirmata, non soluitur. ibidem. nu. 2. & 3.
 Pœna quomodo integrè soluenda, & cui debet applicari. 754. nu. 10.
 Pœna arbitraria quomodo intelligatur. 740. nu. 1.
 Pœna temere appellantis ab executione: & pœna appellantis in casibus prohibitis. 917. nu. 8 & 9.
 Pœna iudicis & commissariorum ab eo malè datorum. 789. nu. 7.
 Pœna suspensionis in iudices. ibid. nu. 13.
 Pœna calumniosè denegantis. articulo 5. glof. vna. 837. numero 1.
 Pœna quando exigenda, & variæ pœnarum species. 743. nu. 18.
 Pœna olim adiecta in compromisso obseruabatur: hodie recurritur ad arbitrium boni viri. 741. nu. 5. & 7.
 Pœna quando exigenda: & quod sint varię pœnarum species. 743. nu. 18 & seq.
 Pœna contra contumaces quæ fit. 704. nu. 4. & seq.
 Pœna quomodo non exigitur ante confirmationem. 749. nu. 16. & 17.
 Pœna contumaciæ etiam à clericis & religiosis exigitur. 74. nu. 15.
 Pœna commissi vel alia an ante declarationem in conscientia debeatur. 11. nu. 47.
 Pœna: secundo nubentium non seruantur in regno. 24. nu. 66.
 Pœna: contra non implentes defunctorum voluntates. 144. nu. 84.
 Pœna iuris non seruantur in regno. 142. nu. 62.
 Pœna promissio an debeatur. 202. nu. 5.
 Pœna: aduersus exequentes sententiam post appellationem. 186. nu. 22.
 Pœna: quibus punitur magistratus requisitus non parens. 191. nu. 9.
 Pœna: monopoliæ facientium. 123. nu. 2.
 Pontium refectiones etiam ad ecclesiam spectant. 175. numero 1.
 Populares actiones procurator regius prosequitur. 28. nu. 92.
 Populus, Rege, lege, & consuetudine regitur. 645. numero 1. 2. & 3.
 Portans instrumentum executorialium, non debet probare sibi esse traditum. 50. nu. 34.
 Portitor an exigere pecuniam possit, cum allegatur creditori iam esse solutum, & iuramento eius stare velle. 82. nu. 4.
 Portitor instrumenti executionem in debitorem facere potest nomine creditoris. 49. nu. 33.
 Portitori instrumenti obligatorij quando debitor soluere teneatur. 62. nu. 75.
 Possessorium qui obtinuit à iudice regio si in petitorio succumbat, non appellat tanquam ab abusu. 204. numero 9.
 Possessio magna ob æs alienum modicum vendi non debet. 421. nu. 6.
 Possessionem rei sibi debitæ nancisci potest tutor. 553. nu. 4.
 Possessor rei an sit in restitutione conueniendus. 397. nu. 32.
 Possessorium & petitorium non possunt simul prosequi. 363. glo. 1. in prin.
 Possessorium qui amisit an postea possit agere super petitorio. 533. nu. 4.
 Possessio per aspectum acquiritur. 759. nu. 38. & per clauium traditionem: & quis inuentor clauium. 760. nu. 57. & seq. Queritur etiam constituto: incapax verò possessionem non acquirit. 761. nu. 71. & 72. Acquiritur etiam locatione, sed non in præiudicium tertij. 762. numero 97. & 100.
 Possessio à non domino vt domino tradita nihil operatur. 763. nu. 104.
 Possessio societate acquiritur in corporalibus, secus in

incorporalibus. ibid. nu. 105 & 106. & quomodo acquiritur ecclesiæ, & quod sigillo quaeritur possessio. ibid. nu. 113. & 115.
 Possessio beneficij quomodo apprehenditur. ibidem. numero 119.
 Possessio, incorporalium tribus modis acquiritur. 764. numero 125. 126.
 Possessio iure facultatis & amicitia non acquiritur. 766. nu. 165.
 Possessio venandi an prohiberi possit cum piscatione. 767. nu. 188.
 Possessio ex vsu hauriendi aquam ex puteo an acquiratur. ibid. nu. 183.
 Possessio quot modis iustificatur. 794. nu. 6. & quomodo probanda & duo extrema possessionis. 777. nu. 14. & sequen.
 Possessionis civilis effectus. 757. nu. 11. 12. & 13.
 Possessionis effectus ficti, & verè quantum differant. 759. nu. 19.
 Possessor turbatæ quatuor remedia: ex quibus maximè tres differunt. 774. nu. 4. & 8. glo. 2.
 Possessione sua pars priuari debet appellatione pendente. 9. 6. nu. 3.
 Possessores rerum tenentur relinquere sequestris possessionem vacuum sub pœna amissionis causæ. 815. glo. 3. nu. 1.
 Possessionem vt tranque amitto, deiecto eo qui meo nomine possidebat. 808. nu. 17.
 Possessor malæ hedei ad fructus restituendos à mora tenetur. 893. nu. 31.
 Possessor condemnatus tenetur declarare quos fructus percepit. 85. nu. 5.
 Possessor in sequestro debet omnia restituere. 816. numero 6.
 Possessor iniustus quis sit. 794. nu. 5.
 Possessor quando cogitur ostendere titulum possessionis. 771. nu. 21.
 Possessores ad fructus condemnati quomodo teneantur libros receptorum edere. 894. nu. 2.
 Possessorium quid, & quid petitorium. 782. nu. 2. & 3.
 Possessorium oportet omnino decisum esse ante petitorium. 805. nu. 1. & intentandum intra annum: & turbare alium quis dicatur & quando. 771. nu. 1. & 2.
 Possessorij duo capita, & sequestratio ante litem contestatam petenda. 770. nu. 10.
 Possessorij & petitorij idem est iudex in prophanis. 800. nu. 3.
 Possidisse tempore litis contestatæ quando probandum. 777. nu. 18.
 Possessio tribus modis iustificatur. 794. 6.
 Possessio ex titulo non valido. ibid. nu. 7.
 Possessio per testes & instrumenta probatur, & quid de dilacione secunda. 778. nu. 6. & 8.
 Possessio quibus modis amittatur. 807. nu. 1.
 Possessio nec est contra iura, nec præscriptio. 793. nu. 12. & quomodo possessio nobis quæratur per alios. 768. nu. 200.
 Possessio qualis requiratur in nouitate, & tempus nouitatis imperandi literas probandum est. 785. nu. 7.
 Possessio per leges ciuiles ac prætorias acquiritur. 769. nu. 221.
 Possessio feudi non acquiritur sine inuestitura. 771. numero 22.
 Possessio ciuilis prodest ad saisnam intentandam. 775. nu. 141.
 Possessio iusta quæ dicatur. 776. nu. 39. & 40. Et quomodo probanda: & extrema duo possessionis. 777. numero 14. & 16.
 Possessio quid sit, & quotplex est. 757. nu. 2.
 Possessio naturalis & ciuilis quid. ibid. nu. 4.
 Possessio naturalis quomodo comiteretur ciuilem: & quod non perditur nisi re ab alio occupata. ibid. nu. 7. 8. & 9. Et tria interdicta producit. ibidem. nu. 10. solaque

non interrumpit prescriptionem. 758. nu. 14.
 Possessio civilis an vi possit fundum suum ingredi: à qua possessio clandestina excusatur. *ibid.* nu. 15. & 16.
 Possessio civilis quomodo transfert dominium, & missionem in possessionem impedit. *ibid.* nu. 17. & 18.
 Possessio utraque requiritur in inchoanda prescriptione, & an prescriptio contra civilem possessionem curat. *ibid.* nu. 20. & seq.
 Possessio quibus modis acquiritur. *ibid.* num. 24. & seq.
 Acquiritur etiam per actus civiles & fictos. 759. numero 18.
 Possessio beneficiorum acquiri non potest nec retineri sine titulo. 208. nu. 2. nec adiudicari. nu. 7.
 Possessio etiam non apprehensa transit in subrogatum. 190. nu. 7.
 Possessio an transferatur. 201. nu. 13.
 Possessio in recedentia probanda est. 192. nu. 8.
 Possessionem ante recedentiam habens, etiam cauere tenetur. 197. nu. 5.
 Possessor ab expensis & fructibus an releuari debeat. 112. nu. 6.
 Possessori non fit provisio. 152. nu. 18.
 Possessoria materia coram iudicibus regis tractatur. 212. num. 2.
 Possessoria sententia, an & quando recipiant appellationem. 241. nu. 7.
 Possessorio inchoato petitorium pars proficere non potest. 213. art. 6 per totum.
 Possessorium beneficiorum causam proprietatis habet annexam. 188. nu. 2.
 Possibilis lex esse debet. 9. nu. 24.
 Positiones quomodo fiebant, alia ante litem contestatam; alia post. 835. nu. 6 & 7.
 Posthumus dicitur minor quo ad priuilegia. 415. numero. 2.
 Posthumus quomodo acceptare possit. 569. nu. 12.
 Postulare pro miserabilibus personis etiam religiosi possunt. 181. art. 2. glo. vti.
 Potentes minores opprimere solent. 614. glo. 5.
 Potentia quomodo sit consideranda. 615. glo. 7.
 Potentior persona quae dicatur. 613. glo. 2.
 Potentior multis dicitur modis. 613. glo. 5.
 Potestas tradendi possessionem: & beneficij possessio quomodo intelligatur. 779. nu. 46. & 47.
 Potentior, idem est quod, si modo, & modificat. 73. num. 1. glo. 6.
 Practicum instrumenti in patria iuris scripti. 87. nu. 4.
 Practica pro creditoribus contra haeredes mobilia vendentes. 100. nu. 5.
 Practica Franciae super re arestata. 91. nu. 49.
 Practica contra debitores. 91. nu. 64.
 Practica instrumenti obligatorij in patria iuris scripti. 20. nu. 20.
 Practica exequendi. 46. nu. 2. glo. 9.
 Practica super rebus mobilibus distrahendis. 81. num. 3. gloss. 3.
 Practica faciendi praecipuum in initio quare inuenta. 85. num. 5.
 Practica quando reus comparet citatus sine causa. 96. num. 9.
 Practica solennis quando executio longum habet tractum. 221. nu. 15.
 Practica appellandi à commissione, & ab executione. 227. nu. 3.
 Practica regni in sequestratione. 232. glo. 4.
 Practicus in vna curia, aliarum omnium non est ignarus. 655. nu. 58.
 Praxis ne soluatur cedenti. 623. & 624. glo. 9.
 Praxis Galliae in oppugnandis rescriptis. 344. nu. 131.
 Praxis pronunciandi super literis Regiis. 351. nu. 177.
 Praxis seruanda in executione literarum requisitoriarum. 387. nu. 3.
 Praxis literarum quinquennialium. 368. nu. 14.

Praxis restitutionis contra emptorem. 397. nu. 34.
 Praxis in interinatione literarum. 401. nu. 39.
 Praxis oppositionis contra tertium. 564. nu. 6.
 Praxis Franciae mittendi excusatores, & super quibus. 731. nu. 18.
 Praxis Franciae de reductione arbitrij, intra quod tempus fieri debeat. 704. nu. 8.
 Praxis appellatio quando non releuetur intra tres menses. 909. nu. 1. glo. 2.
 Praxis quomodo recipiatur appellatio, à sententia arbitri confirmata. 748. nu. 8.
 Praxis quando arbiter est in mora. 742. nu. 9.
 Praxis contra contumacem pronunciat, & quomodo contumax impeditur restituitur. 697. numero 10. & sequen.
 Praxis contra illum qui aliquid attentauit. 928. nu. 8.
 Praxis quando contractus est nullus. 423. nu. 3.
 Praxis Franciae rescindit de facto tam contractum nullum, quam annullandum. 423. nu. 3.
 Praxis iudicum dum opponitur contra literas post decem annos impetratas. 441. nu. 3.
 Praxis ad rescindendos contractus vel alios actus. 477. nu. 14.
 Praxis rescindendi donationem factam administratori. 558. glo. vi.
 Praxis insinuationis faciendae. 568. nu. 8.
 Praxis donationem acceptandi. 569. nu. 7.
 Praxis cum quis per errorem recognouit. 596. nu. 7.
 Praxis in locutionibus exequendis. 71. nu. 7.
 Praxis contra obligatum ad corpus. 104. nu. 5. contra debitorem exterum. 91. nu. 48.
 Praxis in iurisdictione parlamenti Tholosani seruata, & Italia & Hispania. 40. nu. 17.
 Praxis Franciae in annullationibus contractuum. 289. numero 18.
 Praxis dandi curatores in senatis, & contractus factos annullandi. 174. nu. 9.
 Praxis regni quoad exceptionem non numerata pecunia. 128. nu. 15.
 Praxis scripturae priuatae. 115. nu. 43.
 Praxis & septem requisita in scripturae recognitione. 122. nu. 2.
 Praxis exequendi sententiam. 46. nu. 7.
 Praxis decidendi causas appellationis. 221. nu. 15.
 Praxis Franciae & Delphinatus in possessoris iuri conformis. 211. nu. 3.
 Praxis super interdictione, vti possidetis. 240. nu. 1.
 Praxis si possessor nolit sententiam possessorij exequi. 215. nu. 11.
 Praxis contra clericos bona mobilia non possidentes. 66. nu. 109.
 Praxis notabilis in alienationibus rerum minoris seruanda. 107. nu. 3.
 Praxis exequendi sententias executorias post appellationem. 159. glo. 11.
 Praxis ad exequendum notabilis. 52. nu. 3.
 Praxis notabilis contra haeredes debitoris. 101. nu. 1. glo. 2.
 Praxis exequendi in pecunia debita vel alijs rebus. 103. nu. 1. glo. 1.
 Praxis petendi arestari rem. 92. nu. 58.
 Praxis notabilis contra haeredem obligari etiam pupillum. 97. nu. 2.
 Precarij constitutio quando utraque possessionem transferat, contra doc. 170. glo. 3.
 Praeceptorio donatio facta à suo discipulo an valeat. 558. nu. 22.
 Praecipuum domini vt omnes recognoscant, non valet. 596. nu. 14.
 Praecipuum & monitio in vim simplicis citationis resoluuntur. 660. nu. 17.
 Praecipuum executorium est. 250. glo. 1.
 Praecipuum à notario factum, quando resoluatur in simplicem citationem. 85. nu. 4.

Praecipuum

Praecipuum fieri solet, si res sit tempore peritura, & fauore publico. 86. nu. 11. & singulis debitoribus fieri debet ante executionem. 52. nu. 8.
 Praecipuum die feriatum factum an valeat. 109. nu. 3.
 Praecipuum incertae quantitatis est nullum. 87. nu. 28.
 Praecipuum nullum non resoluatur in citationem. 87. numero 26.
 Praecipitur pro re notoria. 86. nu. 4.
 Praecipuum non restituitur quando minor recuperet rem suam. 424. nu. 10.
 Praecipuum iustum petitur suppleri in rescindenda venditione, & laudimia ex illa suppletionem debentur. 447. num. 23.
 Praecipuum requiritur in cessione pro venditione facta. 615. gloss. 7.
 Praeconis officium. 665. nu. 3.
 Praeconis officium. 597. nu. 2.
 Praedia duo capta simul vendi non debent. 108. nu. 4.
 Praefertur primus prosequens auctiones. 603. nu. 5.
 Praejudicialis sententia qua sit. 137. nu. 12.
 Praejudicium pro prouisione. 17. nu. 11.
 Praesens in libello debet esse qui literis status uti vult. 378. glo. 8.
 Praesentare rescriptum, & eo uti an quis teneatur. 340. num. 98.
 Praesentari iudici rescriptum debet. 35. nu. 10.
 Praesentari debet rescriptum veniae gratiae ab ipso impetrante. 527. nu. 28.
 Praesentationes in parlamento quomodo fiant: & quod citatio nulla nihil operetur. 694. nu. 20.
 Praesentatio debet esse specialis. 358. art. 1. glo. vna. nu. 2.
 Praeuentio facta celando mortuum non valent. 534. nu. 12.
 Praeuentio iure quando res retineri possit. 592. nu. 15.
 Praetorium bona sunt tacite obligata ecclesiae. 588. numero 30.
 Praetor de rebus ecclesiae inuentarium describit. 171. nu. 11.
 Praeparatus ad fugam debitor, capi potest. 94. nu. 72.
 Praescriptio pro euictione sufficit. 825. nu. 17.
 Non valent agere intra sex menses, non currit praescriptio. 469. nu. 20.
 Praescriptio iure civili inuenta, licet materia sit de iure gentium. 407. glo. 4.
 Praescriptio multis ex causis est inuenta. 427. art. 1. glo. 1. nu. 2.
 Praescriptio decennalis non procedit in delictis, vel actione iniuriarum, sed solum in contractibus. 443. numero 20.
 Praescriptio non inchoatur contra minorem, sed iam caepa bene perficitur: tamen minor tunc restituitur. 446. numero 4.
 Praescriptio de iure canonico facile interrumpitur. 466. gloss. 22.
 Praescriptio si fuerit in prima instantia: an in causa appellationis opponi possit. 469. nu. 17.
 Praescriptio multorum annorum an vna sufficiat, an plures requirantur. 476. glo. 11.
 Praescriptionem contra releuat princeps. 400. nu. 26.
 Praescriptur qui imperium itidem etiam potestatem concedendi statutum. 7. nu. 5.
 Praescriptum debitum an sit exequendum. 49. nu. 26.
 Praeterea alimenta etiam per prouisionem petuntur. 154. nu. 31.
 Primipili officium. 583. nu. 40.
 Primo negligente prosequi praerogata quid agendum. 603. nu. 6.
 Princeps non transfert possessionem, nec dominium contrahendum. 785. nu. 3.
 Principalis pars qua dicatur. 361. glo. 1.
 Principalis pars prosequens praerogata, quo ordine debeat procedere. 603. nu. 1.

Principes vili induti habitu. 483. nu. 13.
 Principes tollere non possunt immunitatem. 530. nu. 5.
 Princeps non vult impossibile, nec iniustitiam. 247. numero 157.
 Princeps rationalis. 51. glo. 4.
 Princeps donata per importunitatem reuocat, & an importunitas praesumatur. 354. glo. 4.
 Princeps dei instar releuat, & restituit. 395. nu. 2.
 Princeps restituit etiam si lex inhibeat restitutionem. 395. num. 6.
 Princeps contra sententiam restituit. 199. nu. 20.
 Princeps aduersus praescriptionem releuat. 407. glo. 4.
 Princeps indemnitati subditorum debet incumbere. 585. gloss. 11.
 Princeps solus supplicationem concedit. 302. nu. 13. causamque euocare potest. 255. nu. 36. & an sine causa euocare possit. 266. nu. 59. Item ex quibus causis rescribat. 296. nu. 7. Item, vacante episcopo literas electoribus mittere prohibetur. 39. num. 8. & an super possessoris beneficiorum statuere possit. 188. nu. 2.
 Princeps ex suis cognoscitur legibus. 13. nu. 20.
 Princeps secularis est dei vicarius. 7. nu. 6.
 Princeps an suis teneatur legibus. 12. nu. 54.
 Principalis processus qui dicatur. 158. glo. 6.
 Principe non recognoscante superiore supplicatur. 303. nu. 28.
 Principes euocant, & nemo ab eis. 263. nu. 10.
 Princeps partes releuat debet. 350. glo. 9.
 Princeps annullat consuetudinem. 645. nu. 4.
 Princeps cui rei maxime studeat. 650. glo. 8.
 Princeps ius in spe tollere potest. 663. nu. 39.
 Princeps legitimare & feudum auferre quando potest. *ibid.* nu. 40.
 Princeps statuta sine citatione conditorum tollit. *ibid.* nu. 41.
 Princeps non visa nuncij relatione, procedit, & praecipue contra contumacem. 690. nu. 7.
 Princeps & curia suprema appellationem pro infecta habere possunt. 920. nu. 4.
 Princeps in omni appellatione releuare potest: & quando attemptatum ante releuamentum debeat retractari. 913. num. 3.
 Princeps an possit mutare sententiam. 874. nu. 20.
 Principum promissiones quales. 552. glo. vi.
 Prims & falsi, differunt. 81. nu. 1. glo. 2.
 Prior creditor praefertur etiam in bonis quaesitis post obligationem. 581. nu. 15.
 Prioritas quomodo probari debeat. 584. nu. 46.
 Prioritatem quis probare debeat. 584. nu. 44.
 Priuata est iudicis ac regis scriptura. 111. nu. 3.
 Priuata scriptura non probat sine die. 115. nu. 39. dicitur etiam à publica persona. 111. nu. 7. & fit tribus modis, vel sibi, vel alteri, vel sibi & alteri simul. 113. nu. 21.
 Priuata scriptura septem suppleuntur modis. 113. nu. 20.
 Priuilegia minorum plura. 415. nu. 3.
 Priuilegia subditis seruanda. 482. art. 2.
 Priuilegiario militi aut alteri cecio fieri non potest. 616. gloss. 9.
 Priuilegium secundum non derogat primo. 341. nu. 105. cum sequen.
 Priuilegium falsum praesumitur, quod ius tertij tollit. 348. nu. 165.
 Priuilegia miserabilium personarum. 180. glo. vi.
 Priuilegia actionis funerariae. 142. nu. 58.
 Priuilegium datum miserabilibus personis non reuocatur sine speciali expressione. 181. glo. vi.
 Priuilegium debet esse probatum, antequam exequatur sententia. 701. nu. 9.
 Priuilegium mortuo datum an proficit. 876. nu. 14.
 Priuilegium non confirmatum non valet. 905. numero 16.
 Probanda quae sint in reintegranda. 210. nu. 9.
 Probanda negata cedula, à quo fit. 127. nu. 3.

Probare,

I N D E X.

Probare vt actor id quod petit, possit, præuidere debet. 37. nu. 155.
Probare quis debeat instrumentum esse authenticum. 46. nu. 3. glo. 8.
Probati potest cedula vsque ad triennium, & quandiu causa pendet. 127. nu. 2.
Probatio euocantis prius fit, quam aduersarij. 276. nu. 14.
Probatio in summariis requiritur. 235. nu. 14.
Probatio defensionis statim fieri debet. 703. numero 4. artic. 11.
Probatio obtinentis in sequestro contra iuramentum possessoris. 816. nu. 1.
Probatio contra iuramentum quomodo possit fieri. ibid. nu. 3.
Probatio post secundam dilationem non admittitur. 831. nu. 1.
Probationes nouæ excusant ab expensis. 918. nu. 36.
Procedi potest contra resignantem, quousque e declaratum resignarium. 804. nu. 17.
Processus contra mortuum non potest inchoari. 876. numero 4.
Processus communicatio quando & quomodo fiat. 866. nu. 1.
Processus quando iudicatus dicitur. 942. nu. 8.
Processus exemplum ferri non debet. 929. nu. 5.
Processus in scriptis vel verbalis quis dicatur. 941. nu. 3.
Processus ineptus non adiuuatur adiunctione tertij. 948. nu. 11.
Processus post desertionem non valet nec sententia. 910. nu. 11.
Procedere in principali quando vulneratus teneatur post prouisionem. 157. nu. 12.
Processus non valet post expressam euocationem. 270. nu. 104.
Processus fieri non debent in modicis. 27. nu. 85.
Processus ex quibus oriatur. 300. nu. 5.
Processu in curia pendente an transigi possit. 943. artic. 4. glo. vna nu. 1.
Processu pendente resignans declarare debet cui resignauerit. 804. nu. 10.
Proclama factum, vt nullus emat à prodigo an pro interdictione sit. 172. nu. 4.
Proclamata non seruata non ligant. 17. nu. 16.
Procurator ante receptum mandatum frustra comparet. 687. nu. 9.
Procuratoris dolus, fraus, vel collusio non nocet domino. 901. nu. 10.
Procuratori, in criminalibus opus est exoniatore. 737. nu. 76.
Procuratori denunciare non sufficit. 827. nu. 31.
Procuratorem non inueniens excusatur: at in rebus arduis procurator committi debet: & quæ sit ardua causa vide 737. nu. 77. & 78.
Procurator Regij parti non condemnatur, nec pars illi. 878. nu. 19.
Procurator negligens punitur. 930. art. 20. gloss. 4.
Procurator domino possessionem acquirit. 768. nu. 201.
Procurator non paratus die dicta mulctatur. 929. numero 8.
Procurator quomodo mandatum suum ostendere debet. 692. art. 3. glo. vna. nu. 2.
Procurator allegans attentatum punitur, si illud non probauerit. 928. glo. 3.
Procurator an possit constitui ad homologandum arbitrium nondum latum. 749. nu. 14.
Procurator an & quando appellare teneatur. 903. numero 1.
Procurator siue actoris, siue rei non debet causam alius defendendam suscipere, nisi sit instructus. 929. nu. 4.
Procurator non anticipat. 939. nu. 4.
Procurator non potest renunciare sed dominus. 924. numero 14.
Procurator datus ad negotia potest nominare dominum suum. 820. nu. 12.
Procurator etiam ad lites potest dominum nominare, si ipse non sit institutus. ibid. nu. 13. & an procurator possit nominare alium tertium quam dominum. 820. numero 14.
Procurator colludens cum aduersario non nocet domino. 686. nu. 26.
Procurator succumbens in executione, an ad mulctam teneatur. 102. nu. 10.
Procurator an inuentarium facere debeat. 171. nu. 13.
Procurator ad agendum non potest executionem petere, nec in ea comparere, nec appellare. 228. nu. 8.
Procurator an in executione citari possit. 224. nu. 22.
Procuratoris officium nobile quando fit. 254. nu. 5.
Procuratoris instrumentum sub sigillo curiæ ecclesiasticæ factum an in parlamento sit recipiendum. 59. numero 40.
Procuratori creditoris concedi potest arrestatio rei. 92. nu. 59.
Procuratorij instrumentum factum à notario apostolico an recipiatur in curiis secularibus. 59. nu. 40.
Procuratorum usus quare inuentus. 692. nu. 1.
Procuratorium procuratoris quomodo legitimum pronuntiatur. ibid. nu. 3.
Procuratorium generale an sufficiat ad domiciliij electionem. 711. nu. 18.
Procuratorium recipi non debet sine instructionibus. 904. glo. 3.
Procuratorium speciale ad respondendum. 834. nu. 15.
Procuratorium apud acta factum non potest reici. 118. nu. 72.
Prodigalitas triplex. 173. nu. 9.
Prodigalitates sententia an habeatur pro interdictione. 172. nu. 3.
Prodigis cui non erat interdictum an curatoris datio valeat. 171. nu. 3.
Prodigis facta interdictione, etiam si appeller interim non alienat. 172. nu. 1.
Prodigis ante interdictionem lapsus an restitui possit. 173. nu. 8.
Prodigis an ipso iure debeat esse sub curatore. 173. numero 12.
Prodigis, furiosus, minor, & similes non sunt sufficientes cautiones. 199. nu. 24.
Producere in initio litis pars utraque debet. 208. numero 3.
Producere prohibitus, literas omnes producere prohibetur. 39. nu. 5.
Producere post conclusionem quando pars possit. 942. nu. 5.
Producere quando quis teneatur. 865. nu. 1. & 2.
Productio instrumentorum quando sit facienda. 864. nu. 1.
Productio cuiusque rei cautè facienda. 865. numero 1. artic. 3.
Productions sine inuentariis fieri non debent. 870. numero 3.
Productions sine inuentariis fieri non debent. 424. numero 3.
Prohibitio facta aduocatis extenditur ad litigantes. 818. nu. 12.
Pronunciare quid. 137. nu. 15.
Procurium mentem ordinationis declarat. 150. glo. 1.
Promissio an habeat executionem. 78. nu. 33.
Promissoris nomine non venit hæres. 71. nu. 31.
Prompiement et en toute diligence, quid significant. 235. numero 9.
Prorogatio per contumaciam non fit in iudicem incompetentem, & c. 697. nu. 8. & 9.
Prorogatio pendente dilatione fieri debet aliàs est inuulida. 797. nu. 8.
Prorogatio facta parte absente est inuulida. ibid. nu. 6.
 Prouideat

I N D E X.

Prouideat iudex, quid significet. 136. nu. 6.
Prouidentia duplex. 136. nu. 3.
Providere quid sit in prophanis. ibid. nu. 2.
Provideri qualiter possit partibus, quando non potest error proponi. 322. glo. 3.
Prouiso hominis facit cessare prouisionem legis. 136. nu. 8.
Prouiso cessat in citationibus. 138. nu. 13.
Prouiso super doerio est executoria. 156. nu. 3.
Prouiso in qualibet parte litis dari potest. 152. nu. 14. & 161. nu. 11.
Prouiso à iudicibus regijs prolata est executoria. 159. glo. 10.
Prouiso per quam materia tota decideretur non fit. 149. nu. 134.
Prouiso lata ab arbitris & iudicibus dominorum secularium vel à iudicibus ecclesiasticis, non est executoria per ordinationem. 159. nu. 3.
Prouiso ad vtriusque commodum pertinet. 155. nu. 3.
Prouiso quid sit. 137. nu. 14.
Prouiso fit mulieri super dote, etiam antequam declaratus sit hæres. 165. nu. 14.
Prouiso etiam fieri debet, si petatur dos constante matrimonio. 166. nu. 15.
Qua unobrem prouiso inttroducta sit. 138. nu. 21.
Qua unobrem prouiso fieri debeat. 137. nu. 18.
Quando prouiso petatur. 138. nu. 25.
Quanta ad iudicari debeat prouiso. 138. nu. 29.
Quanta prouiso assignari debeat. 157. nu. 9.
Quatuor requisiti ad prouisionem. 151. nu. 6.
Prouiso fit in petitorio & possessorio. 152. nu. 10. & in prima instantia & secunda. 151. nu. 5.
Prouiso quo iure inuenta sit. 138. nu. 21.
Prouiso an debeat in summa debita computari. 166. numero 22.
Prouiso data ad triginta libras an possit exequi in viginti. 162. nu. 7.
Prouiso fieri debet, etiam pro alimentis præteritis. 161. nu. 5.
Prouiso dotis vel rei dotalis non fit contra tertium. 162. nu. 25.
Prouiso verbum latissimum. 137. nu. 9.
Prouiso quamobrem introducta sit. 155. nu. 35.
Prouisional sententia etiam si excedat quadraginta libras Parisienses quando fit executoria. 151. nu. 3.
Prouisional sententia super dote an quo ad expensas fit executoria. 167. nu. 27.
Prouisiones duæ in materia possessoria dantur. 240. numero 15.
Prouiso in solidum adjudicatur, & quilibet etiam in solidum tenetur. 157. nu. 10.
Prouiso vnde dicatur. 157. nu. 20.
Publica utilitas prouisionem inducit. 149. nu. 134.
In diuinis sit prouiso. 140. nu. 36.
Prodest aliquid prouiso. 139. nu. 35.
Post definitiuam etiam sententiam super dote fit prouiso. 167. nu. 24.
Prouiso duplex in casu nouitatis. 778. nu. 22.
Publicatio denegata appellatur. 866. nu. 6.
Publicatis attestacionibus an producantur testes. 948. numero 15.
Purpuram deferre folius est principis. 483. nu. 4.
Purpura hodie permilla. ibid. nu. 8.
Purpuræ appellatione quid contineatur. ibidem, numero 5.

Quadiennium restitutionis an sit continuum. 412. nu. 2.
Quadrigratio promissio facta, vt excessiua per senatum modificatur. 425. nu. 31.
Quadrupli pœna in thesaurarios seruatur. 26. nu. 77.

Quadrupli, vel aliæ iuris pœnæ non feriantur in Gallia. 434. nu. 8.
Qualitas appellationis in intimatione exprimenda. 933. nu. 11.
Qualitas omissa in solidum in correis non vitiat sententiam. 891. nu. 27.
Qualitas causæ in distributionibus consideranda. 839. nu. 18.
Qualitas in recredentia probari debet. 205. numero 7. & sequent.
Qualitas facti mutata reformari per literas ciuiles potest. 290. nu. 23.
Questio & demando, quid. 465. glo. 19.
Questores mercari prohibentur. 449. glo. 7.
Questiones per quæ iura decidi debeant. 34. nu. 136.
Questiones in statutis decise iuuant questiones consuetudinum. 33. nu. 11.
Questio materiarum omnium triplex. 631. nu. 2.
Questores & recuperatores qui dicantur. 809. nu. 3. & 4.
Querela nouitatis quid possit: & in quibus casibus officialis intentat nouitatem. 779. nu. 3. & 5.
Querela de nouis dissaisinis. 791. nu. 1.
Querela statutum sublatum. 806. nu. 1.
Querela nouitatis requirit nos fuisse possessores, & quam possessionem requirat. 777. nu. 11. & 12.
Querimonia nouitatis super rebus mobilibus quando datur. 781. nu. 26.
Querimonia contra querimoniam non habet locum. 781. nu. 23.
Quinquennales literas impetrans non præstat cautionem. 23. nu. 42.
Quinquennalis possessio in officiis Regijs prodest. 799. nu. 15.
Quinquennales impetrans literas non potest suos conuenire debitores. 168. nu. 9.
Quintantiam generalem creditor facere non tenetur. 473. nu. 2.

R

Rapiens cadauer qua pœna puniatur. 143. nu. 67.
Rapiens bona aliena qua pœna puniri debeat. 26. numero 76.
Raptam alienationem quando minor habere possit, & quot requirantur. 25. nu. 73.
Raptor non gaudet ecclesiæ immunitate. 540. nu. 26.
Ratificatio donationis factæ tutori post legitimam auctoritatem. 554. nu. 9.
Ratio constitutionis vt debita intra sex menses petantur in mercatoribus minutaris. 464. glo. 17.
Ratio cur beneficia & officia ante vacationem peti non debeant. 543. glo. 1.
Ratio quare vulgaribus verbis conscribenda sunt acta, & sententiæ. 574. nu. 1.
Rationes literarum rogatoriarum. 378. nu. 1. & 2.
Rationes prohibitionis vestium aurearum. 484. nu. 20. & sequent.
Rationes immunitatis ecclesiæ contra Petr. Ferra. 484. nu. 20.
Rationes quare prohibentur donationes factæ tutoribus, & aliis. 358. nu. 1.
Rationes donationis insinuandæ. 559. nu. 2.
Ratio multiplex cur possessorum impediatur petitorium. 213. nu. 2. Item cur exceptio non numeratæ pecuniæ detur. 129. nu. 18.
Rationes quare habitatio contrahentium debeat inscribi in instrumento. 74. nu. 3. Item cur actionis pure personalis materia sit executoria. 245. nu. 5.
Rationum liber an probet. 113. nu. 19.
Ratio habenda in expensis contumaciæ taxandis. 888. nu. 54.
Ratio consuetudinis, quòd mortuus scilicet viuum. 785. nu. 7. art. 9.
 Ratio

I N D E X.

Ratio quare in vno articulo debeat fieri expēctarum condemnatio, & non in sine referuari. 882. nu. 3.
 Ratione temeritatis multi ad expēctas condemnantur. 884. num. 18.
 Ratione literarum Regiarum quomodo appellandum. 90. nu. 19.
 Rationes prius reddendæ à sequestro antequam fiat præceptum restituendi. 817. nu. 4.
 Rationes adiunctionis prohibitæ aduocatis Regiis, cum instantia triennio non peritura. 727. nu. 3. & 4.
 Realis constitutio quando fieri debeat, & realiter fieri quando dicatur. 239. nu. 6.
 Realis & mista materia sicut personalis non est executoria. 244. nu. 2. 3. & 4.
 Reaulment garniv, vel realiter, quid significet. 54. nu. 1.
 Recepta capto tenetur restituere, & quando recepisse censetur. 498. nu. 8.
 Receptores quomodo puniantur. 458. nu. 11.
 Receptor Regius, vel alius debitum Regium cedere non potest. 472. glo. 9.
 Recipiens fructus non videtur contractum approbare. 422. nu. 5.
 Reciproca donatio insinuanda. 560. nu. 9.
 Recitare debet notarius actum coram eo gestum. 576. glo. 5.
 Recognitio sola an probet dominium. 595. nu. 5.
 Recognitio sola an noceat recognoscenti. 596. nu. 8.
 Recognitio an noceat vero domino. ibid. nu. 10.
 Recognitio partis creditoribus non nocet. 119. nu. 81.
 Recognitio in iudicio facta garnimentum per iudicem præbet. 118.
 Recognitio coram quo iudice fieri debeat, & in quo loco. ibid. nu. 67.
 Recognitio facta per procuratorem nocet domino. 117. nu. 59.
 Recognitio quomodo fiat. 118. nu. 75.
 Recognitio fit salvis exceptionibus. 124. nu. 23.
 Recognitio per contumaciam parit garnimentum. 120. nu. 98.
 Recognitio scripturæ in recredentia non fit. 192. nu. 8.
 Recognitiones scripturæ priuata à consuetudine inuenta. 115. nu. 45.
 Recognoscere scripturam quid sit. 113. nu. 24.
 Recognoscere quando quis teneatur. 126. nu. 35.
 Recognoscere quilibet suam scripturam tenetur. 122. numero 1.
 Recognoscere nolens quomodo cogatur. 120. nu. 97.
 Recognoscens scripturam licet debitum neget, garnire tenetur. 116. nu. 50.
 Recognoscens scripturam, & debitum confiteri videtur. 113. nu. 7.
 Recredentia & plenum possessorium vno iudicio sunt terminanda. 802. nu. 1.
 Recredentia ex apparetibus adiudicatur. 796. nu. 7.
 Recredentiarius succumbens in pleno possessorio tenebitur restituere omnes fructus perceptos. 795. nu. 18.
 Recredentia quando datur, & quando non. 771. nu. 25.
 Recredentia est executoria. 796. nu. 10.
 Recredentia & status quomodo differunt. 794. numero 15. & 16.
 Recredentia parti aduersa resignantis adiudicabitur ex contumacia, si resignatarius nolit comparere. 804. numero 15.
 Recredentia in sede principali lata fit oportet. 195. glo. 12.
 Recredentia vnde dicatur. 189. nu. 2.
 Recredentia ex nouo iure dari potest. 193. nu. 6.
 Recredentia non est exequenda. 191. nu. 5.
 Recredentia neutri parti adiudicatur ob defectum restabimentum. 194. nu. 7.
 Recredentia non datur domino pro rebus subiecti. 190. numero 9.
 Recredentia contra tertium inauditum non est exequenda. 194. glo. 10.

Recredentia & primum decretum an differant. 189. glo. 1. numero 1.
 Recredentia quæ est nulla, exequi non debet. 195. numero 5.
 Recredentia quando concedi debet. 190. glo. 5. num. 2. & seq. & quando non exequatur. 191. nu. 5.
 Recredentia non adiudicatur ex præscriptione. 192. numero 7.
 Recredentiarius quando non satisfacit, praxis. 200. numero 32. & idem in usufructuario. num. seq. & de tutore. num. seq.
 Recredentiarius non tenetur concludere ante restabimentum. 239. nu. 9. nec procedere. nu. seq.
 Recuperans rem non reperit æstimationem. 259. numero 23.
 Recursus literæ prohibitæ. 287. nu. 8.
 Recursus ad arbitrium boni viri, intra quod tempus habeatur. 745. nu. 2. 3. & 4.
 Recursu arbitratorum non deductum deduci potest. 359. numero 8.
 Recusata literæ impetranti quando reddi debeant. 353. glo. 6.
 Recusante requisito vel differente apparitor exequitur. 392. nu. 1.
 Recusari cum causa literæ Regiæ possunt. 354. glo. 4.
 Recusans calumniosè iudicem, quomodo puniatur. 103. num. 3.
 Recusatio iudicis impedit iudicem etiam ad recredentiam procedere. 207. nu. 1.
 Recusatorium iudicium ordinationis elucidatio. 207. numero 3.
 Recusatio iudicis à nominato fieri potest. 825. nu. 13.
 Recusatio est præiudicialis ad totum negotium. 719. art. 2. glo. vna. nu. 1.
 Recusatio an rescripto tolli possit cum appellatione. 717. nu. 17.
 Recusatio quando sit opponenda, & præcipue ex noua causa vsque ad conclusionem. 717. glo. 2. nu. 1. & seq.
 Recusatio ex rescripto datur, non sola voce: & quæ sit legitima causa recusationis. 720. nu. 6. 7. & 11.
 Recusatio sine causa non valet. 723. art. 8. glo. vna.
 Recusationis causa non relinquatur arbitrio recusati. 717. glo. 3. nu. 1. & seq.
 Recusationis cognitio, an & quando spectat ad iudicem recusatum quem friuola cause non impediunt. 720. art. 5. glo. vna.
 Recusationis cause quomodo probari debeant. 723. nu. 2. & 4. & quæ causa friuola dicantur. nu. 8.
 Recusationis cause tres, & quæ ex illis maxime reiici possunt. ibid. nu. 9. 15. & 726. nu. 40.
 Recusationem qui iniuriosam opponit, puniatur: & requisita ad recusationem. 718. glo. 4.
 Recusatione pendente nihil innouetur. 927. nu. 34.
 Recusatione pendente super principali procedi potest. 721. nu. 1.
 Recusans sumere causam tenetur coram iudice conuenito litigare. 824. nu. 10.
 Redimi possunt omnes redditus pecunia constituti. 592. numero 23.
 Redditi vel census petens an rem demonstrare cogatur. 821. nu. 7.
 Reditus super domibus redimi possunt. 578. numero 2. glo. 1.
 Reditus ex reliquis imponi non potest nec ex mutuo. 579. glo. 5.
 Reditus ex mercibus constitui non potest. 401. & ex qua causa constituatur. 580.
 Reditus constituti vendi possunt. 585. glo. 9.
 Reditus quinque annorum petendus. 590. glo. 15.
 Reditus sunt in duplici differentia. 591. glo. 18.
 Reditus sententia per quam redimi possunt redditus decem librarum est executoria. 252. nu. 3.
 Reditus clerici & fructus an capi possint, & qui. 67. nu. 124.

I N D E X.

nu. 124. & seq. & vxor pro mariti debito an teneatur, si ipse receperit. nu. 126.
 Reductio ad arbitrium boni viri, an requirit litis contestationem. 747. nu. 28.
 Reductione pendente, an possint partes condemnari ad obseruantiam arbitri. 747. nu. 30.
 Reductione pendente, an transactio valeat. ibid. nu. 33.
 Registrari cur donationes debeant. 564. glo. 4.
 Registrum quid. gloss. 4. & quibus verbis fiat. 576. gloss. vltima.
 Reges qui leges condere possint. 7. nu. 4.
 Regia debita sunt priuilegiata quoad dilationes quinquennales. 371. nu. 31.
 Regina priuilegijs vtitur eisdem quibus Rex. 588. nu. 24.
 Regni etiam alterius iudices requiri possunt. 389. numero 27.
 Regimen ciuitatis & politica prouisionem requirunt. 146. nu. 99.
 Regina condemnata ad garniendum. 58. nu. 33.
 Regis nomen an sit in cedula apponendum. 120. nu. 94.
 Regis epistola non excusat consiliarium. 850. nu. 2.
 Regium debitum est executorium. 257. nu. 3.
 Regius seruiens executionem facit. 60. nu. 57.
 Regula quod artifices intra sex menses debita petant. 465. glo. 10.
 Regula vt non valeat donatio tutori vel administratori facta à pupillo, vel alio. 556. nu. 1.
 Regula religionis vulgariter exponi debet. 577. glo. vlt.
 Regula, qui prior. 402. gloss. 8. quæ habet locum in tacita hypotheca. 590. nu. 47.
 Regula de cessione scolasticis facta. 613. glo. 2.
 Regula negatiua propositionis erroris. 314. nu. 24.
 Regula, dolo facis, non habet locum in possessorio. 784. nu. 29.
 Reintegratio fit per oppositionem, ad quam non sufficit procuratorium generale. 780. nu. 20. & seq.
 Reintegranda remedium locum habet pro omnibus rebus. 10. nu. 2. & seq.
 Reipublicæ interest sententias mandari executioni. 186. nu. 10.
 Resano apparitoris quomodo concipi debeat. 611. nu. 27.
 Resano nuntij qualis esse debeat. 675. nu. 23. & seq.
 Resano nuntij prius scribenda quam contumacia. 689. nu. 3.
 Relatio citationis per consuetudinem facta obscura, an valeat. 671. nu. 13. & seq.
 Relatio nuncij sine testibus an valeat. 676. nu. 4. & seq.
 Relationis formula per apparitorem qualis fiat. 674. numero 9.
 Relationes hodie raro fiunt. 928. nu. 30.
 Relarium qui restringit. 4. nu. 1.
 Relegatus tenetur mittere procuratorem. 737. nu. 73.
 Quadraginta dies ad releuandum quando dentur: & quando quindecim præconiis. 908. nu. 26. & 27.
 Releuare appellationem quando sine literis liceat. 243. nu. 14.
 Releuare pro se & consortibus an quis possit. 908. numero 23. & 14.
 Releuari an possit nõ petens intra sex menses. 468. nu. 10.
 Releuat princeps. 395. nu. 8.
 Relicta miserabilibus, ad pias causas relicta censentur. 181. glo. vlt.
 Religiosi an executionem patiantur, & quomodo. 56. numero 14.
 Religiosi non possunt cadauer in aliena parochia propria autoritate recipere. 205. nu. 3.
 Religiosis legitima non relinquatur. 18. nu. 24.
 Religiosus licet bonus sit, non tamen dicitur cautio sufficientis. 199. nu. 19.
 Religiosus non succedit suis consanguineis, nec monasterium. 18. nu. 22.
 Religiosus secularis factus an parentibus succedere possit. ibid. 23.

Religiosi ab ecclesia extrahuntur disciplinæ causa. 540. nu. 24.
 Religiosus non fit celsio. 620. nu. 5.
 Religiosus egrediens religionem an recuperet bona. 402. num. 2.
 Religiosus an ad expēctas teneatur. 879. nu. 25.
 Religiosi burfarij & collegiati per sonum camparum vocantur, & eiusmodi homines, vt ignis periculo subueniant. 669. nu. 107.
 Reliqua quæ sunt. 590. glo. 1.
 Rem meam arrestare possum contra deferentem. 93. numero 62.
 Remedium legis 2. de rescind. vend quomodo & quado competat. 435. nu. 1.
 Remissio an dicatur donatio. 560. nu. 7.
 Remissionem condemnationis pœne, seu compositionem, aut immunitatem petens, nihil agit. 338. nu. 80.
 Remittere iudex potest delinquentem cum suis apparitoribus, & cuius expēctas fieri debeat. 388. nu. 10. & seq.
 Remitti non debet mercator regni ad iudicem extra regnum. 454. nu. 14.
 Remuneratoria donario non insinuatur, & per superuenientiam liberorum non reuocatur. nu. 23. 561. nu. 13.
 Remittenti hereditatem non fit prouisio. 153. nu. 26.
 Remittit in inuentarium possit. 171. nu. 2.
 Remitti ad suum iudicem an possit is, qui pro alio solvere promisit. 48. nu. 21.
 Renouantur cautiones. 200. nu. 28.
 Renuntians impetrationi quinquennialium, illas postea non impetrat. 371. nu. 27.
 Renuntians bonis paternis releuatur. 98. nu. 9.
 Renuntians omni legum auxilio, non impeditur tamen implorare restitutionem. 437. nu. 21.
 Renuntiare suo rescripto an quis possit. 341. nu. 38.
 Renuntiare restitutioni an quis possit. 398. nu. 5.
 Renuntiare præscriptioni quis non potest. 428. nu. 4.
 Renuntiatio successionis non acquisitæ non indiget insinuacione. 562. nu. 3.
 Renuntians appellationi an supplicare possit. 306. nu. 64.
 Renuntians inhabilis probari potest. 10. nu. 38.
 Renuntians exceptioni non numeratæ pecuniæ adhuc ea iuuatur. 130. nu. 2.
 Renuntiare priuilegijs non possunt personæ miserabiles. 182. nu. 38.
 Renunciatio exceptionis non numeratæ pecuniæ quid operetur. 130. nu. 28.
 Renunciatio appellationis non recipitur in criminalibus. 29. nu. 100.
 Renunciatio appellationis an debeat parti intimari. 924. nu. 8.
 Renunciatio appellationis coram apparitore intimata parti valet. ibid. nu. 11.
 Renunciatio appellationis coram notario & testibus nõ valet. 915. nu. 4.
 Renunciatio non impedit reductionem ad arbitrium boni viri. 743. nu. 17.
 Renuntians appellationi nil præstare tenetur. ibid. n. 17.
 Renuntians literas habere debet à iudice, coram quo appellationi renunciat. 925. nu. 8.
 Renuntiare & acquiescere an differant. 941. nu. 1.
 Renunciare appellationi, non obstante anticipatione, quis potest. 923. nu. 20.
 Renunciatio appellationis in criminalibus nõ valet. 518. nu. 25. Et an die nono facta an valeat, & postea. 923. nu. 23.
 Renunciatio quoad appellationem est duplex. 941. nu. 4. & quomodo fieri debeat. 519. nu. 1.
 Renunciatio appellationis apud acta valet, etiam nõ notificata parti. 923. nu. 6.
 Renuntiationis spontanæ exceptio non obstat beneficia to agenti interdicto recuperandæ. 433. nu. 12.
 Rescisio contractus intra decem annos fieri debet. 24. nu. 63.

I N D E X.

Salina sine aliquo actu possessorio an profit. 786. nu. 15. est que salina rerum corporalium & incorporalium. 788. nu. 40.

Saluta res non potest conduci ab ipsamet parte. 812. numero 3.

Saisitus hères an cogatur soluere creditoribus. 789. numero 54.

Salaria consueta si diuersa sunt quæ soluenda sint. 658. nu. 2.

Salarium cuiuslibet presentationis. 940. nu. 2.

Salaria procuratores intra quod tempus petere debeant. 471. num. 3.

Salarij probatio an per alios fieri debeat. 474. glof. 7.

Salario semel soluto, postea aliis annis solitum debetur. 551. glof. 3.

Salarium ab addicente dominus petere potest post annum. 475. nu. 4.

Salarium trium annorum petitur. 476. glo. 12.

Salarium an curatus habere debeat. 550.

Salarium restituendum, si indebitum probetur. 178. glof. 12.

Salarium quando debeatur. 176. nu. 2.

Saluaguardia tunc possessorem iniustum: & quomodo dilatat à nouitate. 775. nu. 28. & seq. & conseruat ius legitimum. 776. nu. 38.

Saluo iure admittimus, quid operetur, & saluo iure super flui effectus. 691. nu. 26. & 27.

Sanitatis studium, non satiari cibis. 485. nu. 38.

Sartores fures. 462. glo. 10.

Satisfactio facit sequestrum cessare. 817. nu. 7. & duo continere debet. ibid. nu. 8. Impedit sequestrum in Francia. 817. nu. 9.

Satisfactio an requiratur in provisione, & an sufficiat iuratoria cautio. 157. nu. 11.

Satisfecisse partes debent, antequam petitorium mouere possint. 215. nu. 17.

Scabinorum & consulum bona sunt ciuitati tacite obligata. 588. nu. 29.

Scandali tollendi gratia toleratur præceptum. 85. nu. 9.

Sciens se decepsisse an præscribat. 440. nu. 1.

Sciencia iudicis non dicitur ante literarum presentationem. 254. nu. 24. & seq.

Scitibis non debet committi ad audiendum testes. 839. numero 7.

Scribens calumniosè punitur. 837. nu. 1. art. 6.

Scire insinuationem iudex non potest. 568. nu. 13.

Scriptura an sit necessaria in debiti conclusione. 465. numero 4.

Scriptura testibus munita non tamen recognita, quando probet. 114. nu. 30.

Scriptura in actis registrata facit fidem, licet originalis non reperiat. 118. nu. 70.

Scriptura recognita plene probat. 114. nu. 30.

Scriptura duplex, publica & priuata & vtriusque declaratio. 111. nu. 1.

Scriptura priuata anterior publico instrumento illi præfertur, quod est si secundus creditor eam confiteatur, sed non tenetur. 128. nu. 5. & 6.

Scripturæ non recognitæ non probant, tamen effectum suum habent. 114. nu. 35.

Scripturæ ad infirmandum, nisi sint clausæ, reiciuntur. 840. nu. 6.

Scoti iuuenes medicos in Angliam mittere solent, & quare. 792. nu. 13.

Secretarij dona Regia per importunitatem obtenta signare non debent. 551. glof. 19.

Secularis magistratus an cogat ecclesiasticum. 392. nu. 8.

Secunda dilatio quinquennalis an valeat. 371. nu. 30.

Secundæ literæ quando valeant. 339. nu. 87.

Secundæ literæ status debent facere mentionem de primis. 382. nu. 4.

Secundæ literæ auferentes iurisdictionem à primo iudice, non valent. 340. nu. 99.

Sectores qui. 550. glo. 12.

Secundum rei veritatem cognoscas, quid significet. 234. nu. 4.

Sedere vbi in conuiuio debeat dominus & conuiua. 521. glo. vnica.

Seneschalli an rescripta concedere possint. 353. nu. 30.

Seditio provisionem exigit. 146. nu. 101.

Seneschalli vel baillui non concedunt literas annales vel quinquennales. 368. nu. 7.

Seneschallis & bailluis mercatura prohibetur. 450. gl. 13.

Senatus cogit ad recognoscendum, & index appellationis. 125. nu. 31.

Senatus ad principem non est appellatio, sed supplicatio. 303. nu. 31.

Seneschallus quando euocet. 266. nu. 53.

Sententia super excusatione tutelæ non est exequenda. 170. nu. 17.

Sententia vt conficiatur inuentarium, est executoria. 171. nu. 4.

Sententia in supplicatione & appellatione. 310. nu. 93.

Sententia lata contra ordinationem vel consuetudinem non valet. 34. nu. 133.

Sententia possessoria executioni non obstante appellatione mittitur. 294. nu. 11.

Sententia exequi potest contra heredem & instrumentum obligatorium. 68. nu. 6.

Sententia arbitratoris quo iure reducatur. 747. nu. 25.

Sententia arbitratorum lata, recurritur ad iudicem superiores. 750. nu. 1.

Sententia quomodo ferenda in possessorio. 792. nu. 17.

Sententia contra resignantem est valida. 704. nu. 8.

Sententia non irrogat infamiam possessori. 784. numero 31.

Sententia possessori lata in defunctum non est executoria contra illius heredem. 803. nu. 1.

Sententia possessori est executoria contra resignatarium. ibid. nu. 4.

Sententia contra resignantem est executoria contra resignatarium. 804. nu. 18.

Sententia condemnatoria in malè impetrantem casum nouitatis. ibid. nu. 19.

Sententia contra nominatum lata an sit executoria contra alterum. 825. nu. 3.

Sententia absolutoria ab obseruatione iudicij proprie non est definitiua. 801. nu. 17.

Sententia contra consuetudinem nihil potest. 602. numero 102.

Sententia contra sty lum & legem nulla. 654. nu. 44.

Sententia in possessorio vim tituli habet. 802. nu. 25.

Sententia an sub conditione ferri possit. 690. nu. 12. 13. 14.

Sententia, absolute si probaueris, an valeat. ibidem. numero 17.

Sententia an & quando contra heredem exequi possit. 100. glo. 1.

Sententia domi lata executoria non est. 250. glo. 3.

Sententia quid sit. 184. nu. 2.

Sententia & condemnatio an differant. 217. glo. 2.

Sententia an post annum exequi possit. 297. nu. 5.

Sententia quando dici possit nulla. 222. nu. 5.

Sententia plurium annorum condemnatoria quando sit executoria. 251. nu. 2.

Sententia non potest post appellationem exequi. 186. numero 19.

Sententia quando in rem iudicatam transfere dicatur. 185. num. 14.

Sententia in criminalibus quoad procuratorem regium non transit in rem iudicatam, secus quoad partem. 32. num. 118.

Sententia quam pars iniustam confitetur, non est exequenda. 256. nu. 6.

Sententia manutentia quando mittatur executioni. 190. nu. 1.

Sententia reddituum est executoria. 251. glo. 6. nu. 1.

Senten

I N D E X.

Sententia in ecclesia lata & domi est nulla. 195. nu. 4.

Sententia executoria sine literis regis post etiam appellationem executioni mandari potest. 255. glo. 1.

Sententia venalis nullius est momenti. 199. nu. 4.

Sententia furnimenti seu restabilimenti est executoria. 239. nu. 5.

Sententia furnimenti leuiter dari non debet. 240. nu. 13.

Sententia est executoria in illis casibus in quibus ad curiam appellatur. 250. glof. 3. nu. 1.

Sententia duplex. 144. nu. 3.

Sententia Regis iniusta an exequenda. 353. glof. vlt.

Sententia iudicis super literis Regis. 357. glof. 14.

Sententia & literæ rescisionis ante omnia probari debet. 380. nu. 11. & 12.

Sententia duplex in rescissione contractus dolo ini. 434. num. 17.

Sententia læsus non restituitur. 448. nu. 31.

Sententia de peritorem consilio lata non retractatur, nisi per appellatioem. 522. nu. 15.

Sententia non valet nec electio ad clamorem populi. 544. nu. 5.

Sententia quibus verbis proferri possit. 575. nu. 3.

Sententiam vnius alter exequi debet. 389. nu. 25.

Sententia appellatione quid veniat. 577. glof. 7.

Sententia quando non ostenditur iudici ad quem duplex remedium. 271. nu. 12.

Sententia dari tutoris executoria est. 169. nu. 14.

Sententia provisionalis definitiua superat. 137. nu. 16.

Sententia quæ nulla est non est exequenda. 168. num. 5. & 6.

Sententia alimentorum etiam simpliciter lata est exequenda. 154. num. 34. & praxis. 78. glof. 10.

Sententia salarij pro quatuor annis, si non excedat quadraginta libras exequitur. 176. nu. 3. & an possit diuidi. num. 59.

Sententia alimentorum & medicaminum lata etiam in iudicibus non regis exequenda est. 61. nu. 4.

Sententia salarij pro tribus annis est executoria. 176. numero 1.

Sententia iuste vel iniuste confirmata, pœna soluitur. 752. nu. 5. & 6. & quamuis sit executoria non est exequenda contra tertium. 949. nu. 3.

Sententia arbitri confirmata, pœna an sit exigenda. 752. num. 11.

Sententia non est mutanda, & à quibus subscribenda. 873. nu. 1. & 8.

Sententia interlocutoria est reuocabilis. 874. nu. 26. & non potest renouari ad ius audiendum. ibid. nu. 17.

Sententia in mortuum lata an valeat. 879. nu. 1. & seq. & 876. nu. 13.

Sententia in procuratorem an in dominum ferri debeat. ibid. nu. 11.

Sententia non definiens totum negotium an valeat. 890. num. 4.

Sententia imperfecta consensu partium valet. ibidem. numero 11.

Sententia quando confirmatur pro parte, & pro parte non. 891. nu. 14.

Sententia desertionis quæ sit, & desertio quomodo probari debeat. 500. nu. 47. & seq.

Sententia an differri possit per literas, & quomodo impetrans eas sine causa, punitur. 872. nu. 7. & seq.

Sententia lata contra nominantem exequi poterit contra nominatum. 826. nu. 14.

Sententiam ostendere pro se latam non sufficeret in petitorio, sed in possessorio secus ad colorandum titulum. 802. nu. 26.

Sententiam pro titulo delegare sufficit. ibid. nu. 29.

Sententia differentia inter curias supremas & inferiores. 419. nu. 38.

Sententia à procuratoribus cum consilio factæ, non possunt à partibus reuocari. 94. nu. 5.

Sententia provisionis pendente appellatione exequi possunt. 927. nu. 16.

Sententiis etiam tribus latis, potest tertius se opponere. 949. nu. 2.

Sententia excedens summam præstitutam, an sit executoria quoad quadraginta. 211. nu. 5.

Sententia sequestri exequenda est. 252. nu. 5.

Sententia quæ nulla est, an sit exequenda. 221. nu. 2.

Sententia non dicitur res iudicata, etiam si executio fieri possit. 186. nu. 16.

Sententia euidenter iniqua exequi non potest. 221. numero 6.

Sententia nulla an sit in rescripto facienda mentio. 296. nu. 1.

Sententia iudicata, & appunctamenta differunt. 221. numero 11.

Sententia executoria an sint exequenda. 255. glof. 1. nu. 1.

Sententia sunt etiam executoria contra clericos. 14. numero 70.

Sententia tenor an sit iudici ad quem edendus. 271. numero 112.

Sententia arrepta & iudicata differunt. 109. nu. 6.

Separatim in literis narranda sunt plura. 336. nu. 61.

Sepelire mortuos peste an quis cogi possit. 86. nu. 23.

Sepeliri vbi quis debeat. 131. artic. vlt.

Sepultura in loco profano fieri non debet. 32. nu. 112.

Sepulturam impediens punitur. 551. nu. 2.

Sepultura literæ quid continere debeant. 528. glof. 2.

Septem, conuiuium, novem conuiuium. 520.

Sequestratio quando facienda. 23. glof. 4. num. 1. & quare fiat. ibid. nu. 3. & non impeditur per ostensionem publici instrumenti. ibid. nu. 4.

Sequestrationis longæ mala. 89. glof. 13. nu. 2.

Sequester excusari potest. 600. nu. 1.

Sequester coram quo rationem reddere debeat. 601. numero 19.

Sequestro locus est, licet offeratur idonea cautio. 602. numero 3.

Sequestrata sententia executoria est. 811. nu. 13.

Sequestri officium quando finiat. 817. nu. 6.

Sequester cessante sit rerum descriptio. 811. nu. 9.

Sequestro dato possessori iurare debet & restabilire. 816. num. 3.

Sequestrum decerni quando debeat. 810. nu. 11.

Sequestrum vsque ad petitorium olim contingebat prorogari. 800. art. 8. & 9. glof. vna. nu. 1.

Sequestratio triplex est. 810. nu. 6.

Sequestratio regulariter prohibita. 811. nu. 3.

Sequestratio non fit ab apparitoribus. 779. nu. 2.

Sequestratio fit ante litem contestatam. 810. nu. 21.

Sequestratio necessaria ex legis vel iudicis necessitate non priuat quem sua possessione. ibid. nu. 19.

Sequestratio mixta quid. ibid. nu. 20.

Sequestratio rei fit ad petitionem partis, & an sequestrum in manu tertij conficetis se debitorem sit validum. 810. num. 10.

Sequestratio fiet, si dubiterur de dilapidatione fructuum lite pendente. 811. nu. 6. & quod quando acquiritas, vel cum debet mouere iudicem ad sequestrandum, potest fieri sequestratio, & in quibus casibus sequestratio concedi potest, in illis die feriata poterit. ibid. nu. 7. & 8.

Sequester voluntarius à principio postea fit necessarius. 812. nu. 21. Quomodo sit conueniendus. ibidem. numero 23. differt que à simplici depositario. 810. numero 11. & non exoneratur nisi vocatis opponentibus. 812. numero 22.

Sequester possidet, & non depositarius. 810. nu. 13.

Sequester cuius iudicis mandato restituat fructus. 817. nu. 1.

Sequester soluens vtraque parte presente, liberatur. 817. nu. 3. & quis dicatur. 809. nu. 5.

Recipitque salarium, non depositarius. 810. nu. 18.

Sericiarij mercatores intra sex menses debita petant. 463. glof. 14.

PPP 3

I N D E X.

Seruiens cessans ab executione quomodo puniatur. 232. gl. 5. & captiens lectos causa executionis, debet eos di-

Simpliciter procedendum. 35. nu. 7. Sine strepitu procedas, quid operetur. 236. nu. 27.

I N D E X.

Solus princeps reuocat bannum, & quomodo. 365. Soror credit fratri suo scholastico. 620. nu. 2.

Stipulatio quibus verbis concipiatur. 575. nu. 4. Stipulationes instrumentis adici solent. 57. nu. 16.

Supplicatio parti denuncianda. 662. nu. 34.
 Supplicans deponit centum quadraginta libras. 272. numero 121.
 Supplicatio à principe fit, euocatio etiam ab alio. 273. nu. 125.
 Supplicatio non fit in possessorio, sed euocatio sic. 272. nu. 2. & semel fit supplicatio. ibid. nu. 125. & iudicatur presentibus his, qui iudicantur. ibid. nu. 123. & non fit motu proprio. ibid. nu. 116.
 Supplicatio intra annum impetratum. 13. nu. 41.
 Supplicatio erroris. 243. nu. 15. & 307. nu. 66. & seq.
 Supplicatio an impediatur executionem. 302. nu. 17. & quando concedatur vel denegetur. 305. nu. 45.
 Supplicatio de gratia conceditur. 312. nu. 13. & quid continere debeat. 301. nu. 7.
 Supplicatio quid sit. 301. nu. 9. & an concedatur, si appellatio rescitur, ut post tertiam appellationem. 306. numero 61.
 Supplicatio clausa, & attestations mitti debent. 288. nu. 11.
 A principe supplicatio concedenda est. 305. nu. 54.
 A quibus sit supplicandum. 303. nu. 27.
 Semel tantum supplicatio recipitur. 307. nu. 69.
 Supplicationes ante processum, in processu & post, fiunt. 300. nu. 5.
 Supplicationes & sententia parti significari debent & ostendi. 26. nu. 7.
 Supplicationis sententia est exequenda. 331. glo. 2. nu. 1.
 Supplicatio post arrestum. 301. nu. 8.
 Surreptitia littera an sint nulla. 340. nu. 96.
 Surreptitium rescriptum non valet. 345. nu. 134.
 Surreptio in parte an vitiet in toto. 342. nu. 111.
 Surreptio quomodo tollatur. ibid. nu. 113.
 Surreptio intra quod tempus opponi possit. 345. nu. 138.
 Surreptionis permittitur partibus impugnare litteras. 356. gloss. 11.
 Suspensum rescriptum quando dicatur. 347. nu. 160.
 Suspensio rescripti quid operetur. 349. nu. 167.
 Suspectus canere promittens, fideiussores dare debet, & quando esset obligatus. 398. nu. 6.
 Suspectus de fuga capi potest. 94. nu. 73.
 Suspensionis officij vel interdictionis sententia generalem moueat est executoria. 174. nu. 14.
 Suspensio à beneficio fit prouisio. num. 147. nu. 109.
 Suspensio partis inducit sequestrum. 810. nu. 23 & quod sequestratio facta inter duos, non censetur quoad alios facta. ibid. nu. 23.
 Suspensio praesidis causam praebet recusationi. 267. nu. 66.
 Sutores qui dicantur, & an ordinatio eos teneat. 462. gloss. 11.

T

Tabernarj & caupones intra sex menses debita petant. 452. glo. 9.
 Tabernis non debent collocari armigeri, vel alij, etiam in Reg. s. aduentu. 499. nu. 17.
 Tacita hypotheca in quibus casibus contrahatur. 586. numero 11.
 Tacita & expressa euocatio differunt. 270. nu. 104.
 Tacita euocatio quid sit. 265. nu. 15.
 Tacita recognitio non sufficit, sed expressa requiritur. 118. nu. 74.
 Tacite quando euocatio fiat. 263. nu. 76.
 Tacitam hypothecam habet mulier pro dote. 589. nu. 40.
 Taxatio hospitiū pro prandio & cena. 499. nu. 16.
 Taxatio expensarum in executorijs per alium fit, quam per iudicem qui sententiam protulit. 253. glo. 11. & 170. nu. 20.
 Taxatio debet esse aqua, ultra quam iudex non recipiat. 947. 946. nu. 10. & 21.
 Taxatio expensarum per iudices, vel per duos consiliarios fieri debet, & non per actuarium. 884. nu. 1. & 2. art. 5. & in auditorio. 885. nu. 1. Et quomodo reuocetur, si pars in taxatione citata non fuerit. ibid. nu. 6.

Taxatio expensarum non fit cum condemnatione, & expensae quomodo fiant. 885. nu. 15. & 17. Et quando incuria fieri possit. 887. nu. 36. Et si fiat in praesentia partium vel procuratorum, quando recipiat appellationem. 889. nu. 2.
 Theologus in praebenda theolociali furnimentum facere debet. 239. nu. 12.
 Thesaurarius requirit iudices. 389. nu. 23.
 Thesaurus in re emptā inuentus non inducit deceptionem. 438. nu. 30.
 Temeritas quādo dicatur, & temerarius. 884. nu. 17. & 18.
 Tempora exercendarum actionum varia fuere. 667. nu. 90.
 Tempore dato ad deliberandum prouidetur. 683. nu. 4.
 Tempus post desertionem an iudicatis detur. 911. numero 25. & 26.
 Tempus multiplex in appellatione. 900. nu. 43.
 Tempus ad redeundum in curijs inferioribus quod datur. 909. nu. 1. glo. 3.
 Tempus certum an in literis status apponi debeat. 382. nu. 7.
 Tempus restitutionis non computatur non valenti agete. 442. nu. 18.
 Tenens bona an executionem patiat. 70. nu. 22.
 Tenere & possidere an differant. 528. art. 2. glo. 1.
 Tertio non praedicitur partis recognitio. 124. nu. 22.
 Tertius an executionem patiat. 70. nu. 24.
 Tertius iungens se processui debet recipi in eo statu, in quo causa inuenitur. 3. nu. 11.
 Tertius non tenetur providere mulieri dotem suam alienatam petenti. 67. nu. 25.
 Testamenta per prouisionem exequuntur. 143. nu. 69.
 Testamenti instrumentum executionem habet. 89. nu. 20.
 Testamentorum sollemnitas an seruetur. 25. nu. 75.
 Testamentum ritè in vno loco factum, ubique valet. 73. nu. 4.
 Testamentum nullum quando fit exequendum. 143. numero 74.
 Testamentum post centum annos non est exequendum. 144. nu. 76.
 Testamentum rasum non est exequendum. 143. nu. 72.
 Testamenta vsque ad quod tempus rescindi possint. 437. glo. 8. nu. 2.
 Testamentum vtiliter in concipi debet. 177. glo. 8.
 Testamentum ab adolescente factum in fauorem tutoris vel curatoris non valet. 555.
 Testator hypothecam remittere potest. 489. nu. 36.
 Testatore prohibente rem alienari, si fiat alienatio rescindi potest. 426. nu. 40.
 Testatoris bona pro legatis soluendis sunt tacite obligata. 588. nu. 34. non res heredum. nu. seq.
 Tertius prosequitur appellationem à parte interpositam. 951. nu. 5.
 Tertius sua interesse probare debet, & quomodo. ibid. nu. 7.
 Tertius opponens iure, & quando iure se opponere dicitur. 948. nu. 21.
 Tertius opponit se contra arresti executionem. 947. nu. 3.
 Tertius tripliciter se opponit, & etiam liti mota se adiungere potest. ibid. nu. 7. & 8.
 Testes in secreto deponunt. 362. glo. 3.
 Testes plures cur producantur. 854. glo. 3. nu. 3.
 Testes supernumerarij in aliquo non iuuabunt. 857. nu. 8.
 Testes iurati audiuntur etiam ultra dilacionem. 831. nu. 12.
 Testes lingua materna deponant. 841. nu. 21.
 Testes non sunt prodendi, vbi probatio est legitima. 860. nu. 6. & 7.
 Testes reprobati iniuriarum agere non possunt. 861. numero 1. Et an puniantur ratione criminis obiecti. ibid. nu. 8.
 Testes post publicationem non recipiuntur, nisi de nouo reperi. 866. nu. 7. & 11.
 Testes meliores producendi priori loco. 856. numero 3. gloss. 8.

Testes ultra decem, quando tertius producere possit. 948. nu. 16.
 Testes an sine adiuncto sint recipiendi. 849. nu. 9. Et non debent audiri sine adiuncto, qui consensu partium dandus est. 729. nu. 13. & 15.
 Testes quatuor sufficiunt ad excusationem probandam, quae triplex est. 733. nu. 27. & 32.
 Testes quomodo citationis recordari debeant. 676. nu. 2. & quando examinari possint ad futuram rei memoriam. 775. nu. 20.
 Testes non iterum examinantur in futuro examine. 795. nu. 7.
 Testes an debeant esse subscripti. 128. nu. 7. & quomodo deponere possunt. nu. seq.
 Testes duo de actu deponentes plene probant, secus si de scriptura. 114. nu. 33.
 Testes executioni adesse debent, & quales. 50. nu. 43.
 Testes quare Recors. vocentur. 98. nu. 12.
 Testes ex integro audiri debent ante prouisionem. 156. nu. 6.
 Testes iurati in termino, an post terminum audiri possint. 208. nu. 9.
 Testes certificatores quando teneantur. 202. nu. 45.
 Testes interrogandi sunt super interrogatorijs partis aduersae, & non ultra. 842. nu. 24.
 Testes audiuntur ad perpetuam rei memoriam, etiam parte non citata. 886. nu. 18.
 Testes, parte citata, & non comparente, audiuntur. 847. nu. 2.
 Testes audiuntur appellatione partis non obstante. 848. art. 14. glo. vna. nu. 1.
 Testes quomodo interrogandi de ratione depositionis. 849. art. 17. glo. vna. nu. 1. & 2.
 Testes repeti possunt propter rationem dicti non audiam. ibid. nu. 4.
 Testes ne plus decem recipiantur super eodem facto statutum est. 813. glo. 2. nu. 1.
 Testes aliquando ultra decem in criminalibus examinantur. ibid. nu. 3.
 Testes à parte sunt producendi, secus illis non credetur. 854. glo. 4. nu. 1.
 Testes tantum examinandi super quolibet articulo. 856. glo. 9. nu. 3.
 Testes numerum decem excedentes, reiciuntur. 856. numero 1.
 Testes supernumerarij etiam vi literarum non recipiuntur. 856. nu. 6.
 Testes an diebus feriatis veniant examinandi. 857. numero 7. & nu. 26.
 Testes secretè examinari debent, & eorum dicta extensè scribenda. ibid. nu. 8. & 9.
 Testes auditi quomodo reiciantur. 859. nu. 13.
 Testes post conclusionem non recipiuntur nisi antea protestati fuerit. 859. 860. nu. 1. & 2.
 Testis non legitime examinatus nullum facit iudicium. 851. nu. 18.
 Testis precibus potest rogari: at illum subornare non debet. 856. nu. 5. & 6.
 Testis optimus quis dicatur. 858. nu. 1.
 Testis infamis an à iudice sit repellendus, & an debeat iudex de conditione testis inquirere. 861. nu. 10. & 11.
 Testis dispositio dicentis, talem consuetudinem de facto vidi, valet. 648. nu. 39. & 40.
 Testis interrogatus, nec amore, nec odio, nec proprio commodo testari debet. 812. nu. 12.
 Testi non iurato non adhibetur fides. 647. nu. 25.
 Testi vnico an & quando credatur. 671. glo. 3. nu. 1.
 Testium examinatio committi potest magistratibus loci, vnde sunt hi testes. 389. nu. 29.
 Testium probationes in recedentia fieri non debent. 192. nu. 6.
 Testium probatio cum comparatione probat. 113. nu. 28.
 Testium depositio pro consuetudine per grapherium di-

tribuenda. 648. nu. 35. & 36.
 Testium recognitio non expectatur in possessorio. 784. nu. 27.
 Testium priorum depositio non vitatur ob supernumerarios. 856. nu. 2. glo. 9.
 Testium receptio quomodo impediatur. 859. nu. 16. & 18.
 Testium reprobationes iudici diligenter consideranda. 860. art. 4. nu. 4. & 5. Et eorum dictis non contradicendum, sed illi potius reprobandi. ibid.
 Testium dictis quomodo opponatur: & quomodo falsum deponentes personaliter sunt citandi. ibidem. numero 4. & 5.
 Testibus qui minatur, malam causam fouere praesumitur. 857. nu. 3.
 Testibus depositio est perlegenda: & ubi examinari debeant. ibid. nu. 4. & 5.
 Testimonia confusa, & testimonia tumultuaria vtrum melius. 855. nu. 2. glo. 6.
 Testimonia in publicatione cui parti danda sunt. 867. nu. 12.
 Tiberij Caesaris veniae petitio. 574. nu. 1.
 Tiberius Caesar immunitates asylorum abrogauit. 538. nu. 4.
 Tibicines intra sex menses salarium petere debent. 463. gloss. 14.
 Tigni immisione in parietem acquiritur possessio. 767. nu. 191.
 Titulus in omni possessorio est necessarius. 794. nu. 2.
 Titulus habilis praecedat clauium traditionem, & tradens claves, non transfert possessionem, nisi possideat. 760. nu. 67. & seq.
 Titulus saltrem coloratus requiritur in possessione. 794. nu. 4.
 Titulus beneficij quando sit exhibendus. 802. nu. 27.
 Tituli ambarum partium videri debent à iudice. 191. numero 4.
 Titulum sui praedecessoris quis ostendere non tenetur. 193. nu. 12.
 Titulus quid sit, & an vnus sufficiat. 191. nu. 1. & seq.
 Titulus quibus ex causis in possess. eatur, non seruatur, nec de bonis artho. iud. possid. 20. nu. 101.
 Tolli non numerata pecuniae exceptio in conscientia non potest. 134. nu. 70.
 Toritura litteras clericus statim in executione exhibere debet. 66. nu. 112.
 Tortura omnes in hoc regno subiiciuntur delinquentes. 31. nu. 15.
 Totum parlamentum congregandum an sit in errorum decisione. 309. nu. 82.
 Traditio actu & facto fieri debet, non verbo. 54. nu. 2. gloss. 14.
 Transactio non tollitur per exceptionem non numerata pecuniae. 133. nu. 63.
 Transactio si facta fuerit, non poterit pars venire contra eam, donec curia declarauerit sibi displicere. 552. nu. 2.
 Transactio quomodo rescindatur. per l. 2. de rescinden. vendi. 437. nu. 18.
 Transactioe lapsus ultra dimidiam, quare potius restituatur, quam qui per sententiam fuit lapsus. ibid. nu. 19.
 Transactio confirmata per arrestum à Senatu contra actorem, an possit à reo postea rescindi. 444. nu. 4.
 Transactio & distractus vt annullentur, an possit peti post 35. annos. 418. nu. 3.
 Transactio facta non viso testamento, rescindi solet. 425. nu. 33.
 Transactio quando per rescriptum possit rescindi. 430. numero 3.
 Transactio post arrestum factam, fuit annullata per Senatum. ibid. nu. 4.
 Transfere actiones & cedere, idem. 612. nu. 1.
 Transferre litem quid. nu. 3. ibid.
 Transigentis bona quando sunt tacite obligata. 589. numero 37.

Transigere minor valens, si condemnetur restituitur. 406.nu.20.
 Tres præpositi fuerunt suspensi, eo quod appellationem non admiserant. 186.nu.24.
 Tres status qui. 613.glo.3.
 Tribus vestibus quis debet esse contentus. 485.nu.35.
 Triennalis possessio in beneficiis non prophanis iuuat. 799.nu.14.
 Triennalis possessio debet esse continua. ibid.nu.16.
 Triennalis possessor ex ultimis annis diiudicatur. ibid.nu.17.
 Tria in omni negotio attendenda. 10.nu.31.
 Triplex priuata scriptura. 112.nu.13.
 Trinundino auctio inelamata quid. 597.nu.13.
 Tuendus est reus in recedentia, donec actor suos produxerit titulos. 209.nu.11.
 Tumultum faciens in ecclesia, capitali poena punitur. 538.nu.7.
 Tunica vestis multiplex. 483.nu.11.
 Turbare qui dicantur, & quomodo turbantes puniendi. 772.nu.13.
 Turbatio noua nouum inducit remedium. 774.nu.3.
 Turba decem testium, vnius tantum testis vicem gerit. 855.nu.1.glo.6.
 Turbationes plures quam comprehendere possunt. 773.nu.mero 38.
 Turbatus in presentando agit. 793.nu.6.
 Tutor sibi soluere potest. 553.nu.5.
 Tutor palam à pupillo emere potest & alius administrator. 554.nu.4.
 Tutores & alieno agente nomine promptam fidem potestatis facere debent. 381.nu.16.
 Tutoris consanguineo donatio à pupillo facta non valet. 555.glo.5.
 Tutor continens habuisse pecuniam pupilli, exceptionem non numerata pecunia non opponit. 132.nu.51.
 Tutor & curator omnis satisfat. 23.nu.39. & 169.nu.8.
 Tutor si succubuit, an expensas à pupillo possit petere. 881.nu.36.
 Tutores dati à iudicibus regis, non obstante appellatione, administrant. 168.nu.1. & 269.nu.14. Idem in curatoribus. ibidem.
 Tutores iniquam pupilli causam prosequentes de proprio tenentur. 170.nu.12.
 Tutoris vel curatoris instrumentum obligatorium est pupillo exequendum. 57.nu.17.
 Tutor ex inquisitione datus confirmatur. 168.nu.3.
 Tutor à quo tempore pupillo teneatur. 178.nu.4.
 Tutor & curator quatuor iurare tenentur. 169.nu.7.
 Tutores hodie non se excusant, sed tutelas affectant, ob id quia bona pupillorum furantur. 168.nu.2.
 Tutela triplex. 168.nu.2.
 Tutoris bona pro executione pupilli capi non debent. 65.nu.96.

V

Vacua possessio tradenda est sequestro sub poena amissionis causæ. 815.glo.3.nu.3.
 Valor rei quomodo facile fieri possit. 894.nu.41.
 Valor rei quomodo probetur. 898.nu.10.
 Variatio in summaris reuocatur. 235.nu.16.
 Variatio nominanti conceditur. 326.nu.13.
 Vana tempora constituunt diuersum agendi modum. 769.nu.224.
 Vassallus non vtitur literis annalibus vel quinquennialibus contra dominum. 370.nu.20.
 Vassallus an sine domini consensu possit cedere. 615.glo.7.
 Vassallus autoritate propria expelli non potest. 24.nu.mero 64.
 Vestigal qui longo tempore non soluit, ob id dicitur in possessione non soluendi. 766.nu.159.
 Vestigalia nullus quam princeps imponit. 452.glo.vnic.
 Vestigalia cur inuenta. 148.glo.5.
 Velo leuato, quid significet. 235.nu.10.

Vendendi bona in auctionibus mos antiquorum. 598.nu.17.
 Vendere iustitiam grauius est, quam vendere beneficia. 945.nu.7.
 Vendens publicè bona per carceres cogi potest, ut pretium vel rem reddat. 106.nu.22.
 Vendendi non debent bona oppositione pendente. 55.nu.6.
 Vendens rem alienam deceptus, restituitur. 438.nu.23.
 Vendens vinum ex proprio non dicitur mercator, ideo non soluit impositiones. 455.nu.23.
 Vendens rem censualem vt liberam, tenetur ad id, quod interest. 592.nu.17.
 Vendentium vinum dilutum pro puro, poena. 499.nu.18.
 Vendicari res potest à mercatore post sex menses. 468.nu.11.
 Venditio rei donatæ an valeat ante insinuationem. 566.glo.7.
 Venditio reperita die non valet. 585.glo.9.
 Venditio redditus est odiosa. ibid.glo.12.
 Venditionis causa ex pacto celsio fit. 615.glo.7.
 Venditor si sit absens, tutius est vt citentur amici. 827.nu.44.
 Venditori etiam scienti facienda est denunciatio. 826.nu.27. sed fideiussori facta non sufficeret. nu.28.
 Veneno occidens hominem, non iuuatur immunitate. 540.nu.19.
 Veniam artatis impetrans intra quod tempus restitutionem petere debeat. 413.glo.2.
 Veniæ artatis requisita, & praxis. 527.nu.23.
 Veniens contra arbitrium, an in poenam incidat, & an sententia arbitratorum reducatur in arbitrium boni viri. 743.nu.11 & 12.
 Verbalis petitio fit in breuibus causis, sed in magnis libellus offertur. 867.nu.14.
 Verba generalia assurditatis, diuersitatis ratione, & inhabilitatis, restringuntur. 42.nu.4.
 Verba comminatoria non priuant, sed non obediens legi punitur. 79.glo.3.
 Verbum non debet esse, quin operetur. 42.glo.2.
 Verbum euocamus, an in literis euocationis requiratur. 263.nu.12.
 Verbo & scriptis supplicatio fit. 300.nu.3.
 Veritas in actibus voluntaria iurisdictionis magis inspicitur quam probatio. 690.nu.8.
 Veritate & probatione semel cognita, causæ cedendum est: secus pertinax ad omnes expensas condemnandus. 878.nu.15.
 Vestes hyemales & æstiuæ quando præstari debeant. 485.nu.29.
 Vestimenta episcoporum & regum vsurpare prohibetur est. 484.nu.24.
 Vestis aurea, fericea, & argentea prohibentur omnibus dempto principe. 483.nu.10.
 Vestis intertexta auro prohibetur. 484.nu.15.
 Vestitus superflui incommoda. ibid.nu.18.
 Veteres apud acta liberos profitebantur. 525.glo.1.
 Viator debet legere coram testibus citationem. 680.nu.mero 3. & 4.
 Viator capere potest delinquentem etiam extra territorium, sed non extrahere. 392.nu.3.
 Vicarius an post Papæ confirmationem reuocari possit. 270.nu.102.
 Victor ab expensis appellare potest. 915.nu.34.
 Victus victori in expensis condemnatur. 878.nu.6. & 881.nu.58.
 Victus in causa appellationis, in expensis condemnatur. 918.nu.25.
 Vidua suas eligens conventiones alitur. 165.nu.13.
 Vidua defuncti quando à morte defuncti conueniri possit in prophanis. 142.nu.60.
 Vidua quæ statim nupsit, non est ab hæredibus primi viri alenda. 165.nu.12.
 Viduæ doctum petenti fit prouisio. ibid.nu.10.

Vinculis

Vinculis subijci non debet quis intra ecclesiam. 542. numero 36.
 Vinculum contractus quid sit. 581.nu.10.
 Vini venditor exequi potest. 140.nu.4.
 Violator immunitatis qua poena puniatur. 541.nu.30.
 Violatores legum quomodo puniantur. 551.glo.17.
 Violentia prohibetur fieri non solum in beneficiis, sed etiam in dependentibus ab ipso beneficio. 807.nu.6.
 Violentia multiplex, & de qua intelligatur ordinatio. 434. numero 1.
 Violento bonum ius habenti an possit adiudicari beneficium. 807.nu.4.
 Virtutem legis habent rescripta. 347.nu.156.
 Visitanda singulis annis pharmaca. 460.glo.4.
 Vis turbatiua inducit rescissionem contractus. 434. numero 3.
 Vis inferri sequestro non debet. 602.nu.1.
 Vis publica prohibetur in beneficiis. 806.art.14.nu.1.
 Vim publicam inferentes in beneficiis priuantur iure possessionis. 807.art.14.nu.3.
 Vim publicam si quis turbaret, criminaliter posset puniri. 773.nu.47.
 Vitrici bona sunt tacite obligata pro tutelæ administratione suæ vxoris, suis priuignis. 587.nu.19.
 Vitricus & nouerca plus priuigno nocent, quam profint. 620.nu.16.
 Viuus vel mortuus vt aliquis capiatur non potest iudex decernere. 388.nu.14.
 Viuus quis sepeliri non debet, nec ad hoc condemnari. ibid.nu.43.
 Vitimus articulus tollit primum. 33.nu.130.
 Vniuersitatis sigillum an sit authenticum. 45.nu.5.
 Voce præconis quomodo fit citatio. 665.nu.72.
 Voluntas omnis principis non est lex, sed pro lege habetur. 358.glo.1.
 Voluntas ex tribus cognosci potest. 453.nu.2. & seq.
 Vnde vi, & vt possidetis, intra annum intentantur: sic de rei persecutione. 774.nu.4. & 5.
 Vsitatum est, vel seruatum, sufficit dicere. 17.nu.10.
 Vtique dictio quid significet. 162.glo.3.
 Vsurarij bona an sint obligata pro vsuris. 588.nu.32.

Vsurarium instrumentum an sit exequendum. 57. numero 22.
 Vsurarius non dicitur bona cautio. 200.nu.20.
 Vfus hodiernus non exigit satisfactionem in possessione. 770.nu.16.
 Vfus solus habentibus causam discontinuam, quomodo sufficit. 765.nu.143.
 Vfus pro iure seruitutis, & actu vrendi. 650.nu.3. & 4.
 Vfus interdicti vt possideris, quam frequens sit in regno Franciæ. 769.nu.1.
 Vtero etiam fit prouisio. 10.nu.30.
 Vti possidetis interdictum, cur sic appellatur. 770.nu.3.
 Vti possidetis pro decimis, vel alio iure datur ecclesiæ. 793.nu.2.
 Vtilitas defectus intra annum petenda. 698.nu.14.
 Vtilitas quando contractus est nullus, vel tenet. 424. numero 14.
 Vtilitates ex magisterio. 521.nu.8.
 Vtilitates vt declaretur mors beneficiati. 534.nu.10.
 Vtilitates interrogationum quantæ sunt. 838.nu.7.9. & 10.
 Vxor vel maritus quando post confiscationem teneatur. 104.nu.6.glo.2.
 Vxor habitans extra domum quando prouisionem petere possit. 166.nu.17. & 26.
 Vxor habens vnde se aleret soluto matrimonio, non est alenda. 165.nu.12.
 Vxor petit prouisionem, etiam si non fuerit à patre dotata. 166.nu.19.
 Vxor sine viri consensu contrahens quando possit rescindere contractum, etiam post decem annos vel intra. 410.nu.2.
 Vxor ad rescindendum contractum metu viri factum, habet decennium computandum à tempore mortis mariti. 445.nu.2.
 Vxor vel maritus an possint de dono Regio conquestum habere. 552.glo.vlt.
 Vxor quando executionem in bonis mariti factam impedire possit. 589.nu.43.
 Vxor non cedit fratri mariti. 621.nu.10.
 Vxores militantium, & armigerorum an gaudeant literis status. 377.glo.4.

